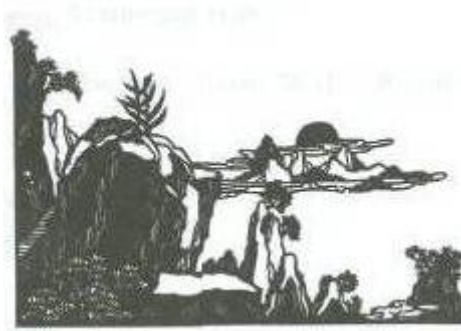


İSMAYİL İMANZADƏ
TARİYEL ABBASLI

QƏM LEYSANI



Yeni Nəşrlər Evi
BAKI - 1999

Redaktoru Qərib Qarannı

İmanzadə İsmayıl Səlim oğlu
Abbaslı Tariyel Allahverdi oğlu

Qəm leysanı: Publisistika - Bakı: "XXI" - Yeni Nəşrlər Evi, 1999.

"XXI" - Yeni Nəşrlər Evi, 1999.

**"Bu torpaq sənindi,
onu ək və
yağılardan qoru!
Torpağı
əkib becərməsən
yağılardan
qorumağa dəyməz,
yox, əgər onu yağılardan
qorumasan
əkib becərməyə
dəyməz."
"Kitabi -Dədə Qorqud"-dan**

ALIN YAZISI

Bayraqları bayraq yapan üstündəki qandır,
Torpaq, uğrunda ölən varsa Vətəndir...

Şəhidliyin ən böyük həqiqəti və sarsılmaz məntiqi türk şairinin bu qoşa mısrasında mükəmməl ifadə olunmuşdur.

İnsanın ən halal haqqı təbiət tərəfindən ona verilmiş sadə bir həyatı sonacan yaşamaqdır. Dünyadan, insanlardan və öz qəlbindən bir an belə qopmadan yaşanan bir ömür, əlbəttə, bəxtiyarlıqdır...

Fəqət, ən qüdrətli iradəyə belə əylməyən alın yazısı deyilən bir həqiqət də var ki, orada enişlər və yoxuşlar, yağanlar və sıldırımlar, zülmət və işıq, bəxtiyarlıq və göz yaşı, acı və şirin... fəvqəl bir gözlənilməzliklə sıralanmışdır. Şəhidlik də alın yazısıdır!

Amma necə ayırasan ki, şəhidlik faciədir, yoxsa bəxtiyarlıq...

Şəhidliyin əbədiyyət olması isə şəksizdir.

Adi insanlar ölür...

Şəhidlər əbədiyyətə qovuşur... Hər bir şəhidin ömrü nə az, nə çox, uğrunda can qurban elədiyi torpağın yaşı qədərdir...

Azərbaycan torpaqlarının bütövlüyü uğrunda erməni işğalçı ordusuna qarşı aparılan qanlı döyüşlərdə igid Cəbrayıl camaatı yüzlərlə şəhid vermişdir. Bu azdır, yoxsa çox? Qəhrəmanlıq məqamında "bir nəfərin ölümü faciədir, minlərin ölümü statistika" deyənlərin məntiqi özünü doğrultmur. Çünki cəbrayılıların, bütün Azərbaycan xalqının tam bir on illik boyunca apardığı bu savaş Vətən savaşdır. Əkər xalq birçə nəfəriylə şüurlu ölüm zirvəsinə, şəhidlik zirvəsinə yüksələ bilirsə deməli, o xalq ləyaqət haqqına sahibdir! Cəbrayıl şəhidləri əvəzinə Azərbaycan şəhidləri deyilsə fikir bəlkə də daha dəqiq ifadə olunardı. Çünki bu kədərli kitabın qəhrəmanları Cəbrayıl ərazisi ilə yanaşı, Qarabağ uğrunda gedən döyüşlərin bütün qaynar xətti boyunca düşmən gülləsinə sinə gərmişlər. Onlar yalnız Cəbrayılı deyil, bütün Azərbaycanı qorumuşlar...

Bütün şəhidlərimizin bir amalı olmuşdur; Vətən torpağını yağıdan qorumaq. Onun nə fərqi var ki, könündə yurd məhəbbəti gəzdirən vətən əsgəri Cəbrayılıda, yaxud Ağdamda, Laçında yaxud Şuşada, Qubadlıda yaxud Zəngilanda, Kəlbəcərdə yaxud Ağdərədə əbədiyyətə qovuşub...

Burda, bu kitabda Azərbaycan Cəbrayıl deyilən ulu torpağında ən müxtəlif sənələrdə dünyaya göz açmış, fəqət əksəriyyəti 90-cı illərin əvvəllərində

qəm leysanına çevrilərək yurdun daşlarına, sal qayalarına səpələnmiş insanların nakam taleyindən teleqraf üslubu ilə söz açılır. Hətta ən çox çəkən, ən uzun ömür də belədir, ani, qaşla göz arasında... Nə bilmək olar, bəlkə ən qısa ömür ən uzun ömürdü, yaxud əksinə ən uzun ömür də ən qısa ömürdü...

Bəlkə bu da adi həyat adamlarına uyar bir məntiqdir. Bir qədər öncə, şəhidlik adi məntiqə sığmır, deyildi. Deməli, bu insanlar da hansı oymaqda, hansı ildə doğulduqlarından asılı olmayaraq eyni yaşdadırlar; şəhidlik yaşında...

Sağ qalsaydılar hərəsi bir birinə qətiyyən bənzəməyən tale yaşayacaqdılar. Fəqət indi onların hamısının alın yazısının cəmi bircə kəlməsi var: Şəhidlik!

Ad və şöhrət onlara gərək deyil. sonuncu şərəf duyğusu onların al qanına boyanaraq torpağının ən dərin qatlarına hopub. Onlar bizə Vətəni nə gücdə sevməyi, mərdanəliyi, nə sayaq yaşatmağı, ən başlıcası isə yurd uğrunda necə ölməyi öyrətmişlər. Onlar onsuz da müqəddəs olan, saysız-hesabsız düşmən ordularını diz çökdürən, hər qarışı igidlər qanı ilə suvarılan torpağımızın qəhrəmanlıq yaddaşını yenidən oyatmışlar.

İnanırıq ki, ən azı buna görə müəlliflərin göynər bir ürəklə "Qəm leysanı" adlandırdıqları bu kitabı əziz tutacaqsınız. Bir də ən azı ona görə ki, onlar sənin, mənim, hər birmizin əvəzinə... ölümə gediblər; onlar, Cəbrayilli şəhidlər!

CƏBRAYIL. NƏYİM KETDİ, NƏYİM QALDI?...

Ərazisi	-	1050 kv. km.
Əhalisi	-	54,430 nəfər
Əhalisinin tərkibi		
Kişilər	-	26580 nəfər
Qadınlar	-	27850 nəfər
Peşə məktəbi	-	27850 nəfər
Ümumitəhsil məktəbi	-	72
Xəstəxanalar	-	8
Tarixi abidələr	-	5 məscid, 127 abidə
Mədəniyyət ocaqları	-	149

QƏHRƏMANLIQ HAQQINDA HEKAYƏT

Əsas qayəsini Vətən, torpaq sevgisi təşkil edən, lazım gələndə onun yolunda canını əsirkəməyən mərd oğullarımızın hünəri, igidliyi böyük məhəbbətlə, vətəndaş qeyrəti ilə lakonik bir dildə əks olunaraq ərsəyə gətirilmiş "Qəm leysanı" kitabı hər birimizin qəlbini ovundurub ürəyinə toxtaqlıq verməklə yanaşı gənclərimizin hərbi-vətənpərvərlik tərbiyəsində və torpaqlarımızın müdafiəsi uğrunda hazır olmaları istiqamətində əvəzsiz rolu inkaredilməzdir.

Kitabı oxuduqca gözlərimiz önündə yaralanmış torpaqlarımızın qisasını almaq uğrunda aparılan ölüm-dirim mübarizəsinin dəhşətli mənzərəsi canlanır. Qəhrəman əsgərimizin qorxmazlığı, şücaəti adamda daxili bir qürur hissi oyatsa da, hələ həyatdan əməlli-başlı kam almayan, kökslərində gəzdirdikləri şirin arzulara çatmadan ömür yolları yarımçıq qırılmış şəhid balalarımızın vaxtsız əbədiyyətə qovuşmalarına heyfəsilənməyə bilmirsən.

Hər sətrinə müəlliflərin qəlblərinin göynərtisi, ürəklərinin qanı hopmuş kitabı həyəcənsiz oxumaq mümkün deyil. Onu vərəqlədikcə adamı dəhşət bürüyür, inanmaq istəmirsən ki, tarixin sərt sınaqlarından həmişə başıuca, üzüağ çıxan ulu Cəbrayıl torpağı altı ildir erməni təcavüzkarlığının işğalına məruz qalıb. Axı necə də inanasan? Məgər hər daşı, qayası, hər evi, məktəbli çantasını silahlə əvəz edərək əfsanəvi qəhrəmanlıq göstərən 11 yaşlı Samirləri, əsir düşməmək üçün qumbaraya əl ataraq düşmənlərlə bərabər özünü də məhv edən Cabbarları, ən ağır işgəncələrə dəyanətlə dözərək erməni cəlladları qarşısında baş əyməyən, Vətənin namusunu ölümdən üstün tutaraq varlığını simvolu kimi bayrağımızı öpüb gözünün üstünə qoymaqla düşmənin özünü də heyrətə salan İlqarları, ulu babalarının mətanətini, igidliyini, dönməzliyini özündə yaşadan Muradları, Şakirləri, Faiqləri və yüzlərlə ürəyi təpərli qəhrəman oğulları olan bir torpaq heç erməni faşistlərinin qanlı caynağına keçə bilərdimi?! Artıq bütün dünyaya səs salan məlum həqiqətlər bir daha xatırladılır, başımıza gətirilən faciənin səbəbkarları lənətlə damğalanaraq oxucuya təqdim olunur. Zənkın sərvətə malik Azərbaycana zəhərli dişlərin qıcanması, imperiyapərəst qüvvələrin onu yenidən kölə vəziyyətinə salmaq istəyi ərazimizin bir hissəsinin itirilməsinin əsas səbəbi kimi kitabda öz əksini tapmışdır.

Əsərdə ermənilərin heç bir günahı olmayan dinc əhalini, qocaları, uşaqları, qadınları atəşə tutaraq qəddarcasına məhv etmələri ürək ağrısı ilə verilərək faşist xislətli Milli düşmənlərimizin insanlıqla bir araya sığmayan iyrənc əməllərinə qarşı oxucuda dərin nifrət hissi oyadır. Bizi xalqımızın sonrakı taleyi barədə düşünməyə, bədnam düşmənlərimizin bəd niyyətlərinin puça çıxması üçün daha sayıq olmağa çağırır.

"Qəm leysanı" təkcə şəhidlərimiz haqqında qələmə alınan qəhrəmanlıq dastanı deyil, o həm də tarixinə şəhidlik ağrısı yazılmış bütöv ellərimizin, yandırılmış evlərimizin, qiyməti heç nə ilə ölçüyə gəlməyən, qədim tarixə malik

maddi və mədəniyyət abidələrimizin harayından söhbət açan, habelə quduzlaşmış ermənilərin məmləkətimizi yer üzündən silmək kimi azğın məqsədlərini ürək ağrısı ilə, daxilən qovrula-qovrula təsvir edən bir tarixi sənəddir.

Kitabın "Qəm leysanı" adlandırılması tamamilə məzmunu uyğun səslənir. Çünki neçə illərdir ki, başımız üstündə fırlanaraq Milli varlığımızı təhlükə altına alan qara kabus yurdumuzu qan leysanına bürüyüb. Ancaq təsəllimiz onadır ki, belə leysanlar uzun çəkə bilməz və biz inanırıq ki, yaxın vaxtlarda səmamız üzərindən qara buludlar yox olacaq. O zaman şəhid balasının qəbri üstünə bir ovuc Vətən torpağı atmaq üçün əlləri havada uzalı qalan ağ saçlı ananın, gözünün ağı-qarası itkin düşmüş yeganə oğlunun intizarından qəddi kaman kimi əyilmiş ixtiyarın, gözləri üzünü görmədikləri şəhid atalarının yollarına dikilmiş körpə fidanlarımızın, qardaş həsrəti ilə gecə-gündüz şam tək əriyən bacıların göylərə bülənd olan nalələrinin intiqamı alınar. Əks təqdirdə qəzəbindən qəbri çat-çat olmuş babaların, şəhidlərimizin başımız üstə narahat-narahat dolanan nigaran ruhları bizi bağışlamaz.

Ümumiyyətlə, şəhidlər üçün bir kəlmə söz söyləmək də savabdır deyən İ.İmanzadə və T.Abbasov böyük zəhmət bahasına çox nəcib və xeyirxah bir iş görərək yurdu yaşatmaq üçün canlarından keçən şəhid oğullarımız haqqında gələcək nəsillərə nümunə ola biləcək bir qəhrəmanlıq abidəsi ucaltmışlar.

Qələmləri ilə xeyirxah iş görən müəlliflərin fikrinə şərik çıxır, onların sözlərinə bircə onu əlavə etmək istəyirik ki, şəhidlərimizin yolunda az-çox zəhməti olan hər kəs böyük ehtirama layiqdir və belələrinin adlarını yeri gəldikcə xatırlamamaq mümgün deyil. Burada köçgünlüyün ağırılı-acılı günləri yada düşür. Didərginliyin ilk günlərində şəhidlərimizi yerlərdə öz doğmaları kimi hörmətlə dəfn edən, onların ruhuna dua oxuyan, ehsan verilməsinə köməklik göstərən insanların yaxşılıqlarını Cəbrayillılar heç vaxt unutmayacaq, həmişə minnətdarlıq hissi ilə xatırlayacaqlar.

Köçgünlərimizin məskunlaşdıqları ərazini ev-ev gəzərək yuxusuz gecələr hesabına şəhidlərimizin keçdikləri həyat və döyüş yolları haqqında faktlar toplayan müəlliflərə, dəyərli köməklik göstərən icra hakimiyyətinin əməkdaşlarına, ərazi nümayəndəliklərinə, kitabın sponsorlarına, ümumiyyətlə, onun işıq üzü görməsində əməyi olanların hamısına, xüsusilə Azərbaycan Respublikası Prezidenti İcra Aparatının humanitar siyasət şöbəsinin rəhbərinə və işçilərinə öz dərin hörmət və ehtiramımızı bildiririk.

K.Q.Əliyev,
Cəbrayıl rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı

YÜZ İLLƏRİN YADDAŞI

Cəbrayıl Azərbaycanın zəngin tarixə malik, istiqanlı, mərd insanları və bənzərsiz təbiəti ilə seçilən bölgələrindən biridir. Bu gün igid oğulları şəhidlik zirvəsinə yüksələn Cəbrayıl barədə nə bilirik?

Cəbrayıl adlı tarixi şəxsin 8-12-ci əsrlərdə Elxanilər, Cəlayirilər, yaxud da Ağqoyunlular zamanında, sultan Əhməd adında üç hökmdardan birinin hakimiyyəti illərində yaşaması elmə məlumdur.

Eyni adlı məqbərə Cəbrayıl adlı şəxsin böyük nüfuz sahibi olduğunu göstərir. Buna görə də o, dövrün adətində uyğun olaraq, ona məxsus torpaqların yuxarı başında, Alıpaşa dağının hündür və tamaşalı bir yerində ayrıca dəfn edilmişdir.

Cəbrayılı tayfası haqqında məlumatlara A.Bakıxanovun, Mirzə Həsən Əfəndinin əsərlərində, 19-cu əsrdə yazılmış bir çox kitab və rəsmi dövlət sənədlərində, habelə sovet dövrü alimlərinin tədqiqatlarında rast gəlinir. Belə görünür ki, Cəbrayıl hələ öz sağlığında "ata" kimi tanınan el ağsaqqalı olduğu kimi, onun övladları da öz dövrünün sayılan adamları olmuşlar. s. Onullahi 15-17-ci əsrlərdə Qarabağ əhalisini təşkil edən məşhur Şahsevən, Cavanşir, Əfşar və s. tayfalarla yanaşı Cəbrayılı tayfasının adını çəkmişdir. Cəbrayılı tayfası və bu tayfaya daxil olmayan kəndlərin əhalisi Azərbaycanda yaranmış siyasi vəziyyətlə əlaqədar olaraq 15-ci əsrdə Qaraqoyunlu və Ağqoyunlu, 16-17-ci əsrlərdə qızılbaşlar və şahsevənlər, 18-ci əsrdə əfşar, nəhayət Cavanşir tayfa ittifaqlarının tərkibinə daxil idilər. Ona görə də 19-cu əsr müəllifi D.Zubarev və ona əsaslanan bəzi tədqiqatçılar Cəbrayılıları gah Cavanşir, gah da Əfşar tayfasının bir tirəsi, 1878-ci ildə Londonda türkcə nəşr edilmiş bir topluda isə Şahsevənlərin bir qolu kimi göstərmişlər. 19-cu əsrin 30-cu illərindən sonrakı yazılı mənbələrdə və rəsmi dövlət sənədlərində Cəbrayılı tayfasının adına rast gəlinmir.

Cəbrayıl torpaqları e.ə. 7-ci əsrdə Mil düzündən başlayaraq Urmiyə gölünün şimalınadək ərazilərdə mövcud olmuş çarlığın, e.ə. 7-6-cı əsrlərdə Midiya dövlətinin və Əhəməni imperiyasının, e.ə. 4-3-cü əsrlərdən isə Qafqaz Albaniyasının tərkibində olmuşdur. O dövrlərdə Cəbrayıl əraziləri Pazkank, sonralar isə Əhristan və nəhayət, Dizaq adlanan mahalın tərkibinə daxil idi. Əhristan mahalı Qarabağın, o cümlədən, Cəbrayılın dağətəyi ərazilərini və Mil düzünün bir hissəsini, Dizaq mahalı isə Quruçay (Füzuli), Araz və Həkəri (Zənkilan) çayları arasındakı zonanı və Cəbrayılın Arazboyu hissəsini əhatə edirdi. Diri dağının adı Şumer-türk sözü olan diri, dirilik, həyat mənalərini verən tir, tar, tiri sözlərindən yaranmışdır. Diri sözünü Qafqaz Albaniyasının bir əyalətinin adı kimi

alban tarixçisi Muca Kalankatlı da (7-8-ci əsrlər) işlətmişdir. Diri dağı səmtində olan Tiri kəndinin (Zəngilan) adı da diri, tiri sözlərindən əmələ gəlmişdir.

4-7-ci və 11-12-ci əsrlərdə Azərbaycana gələn çoxlu türk tayfalarının əksəriyyəti əsasən Aran əyalətində, Kür-Araz ovalığında yerləşmişdilər. Onlar yerli türk tayfaları ilə qaynayıb-qarışdı. Professor T.Hacıyevin verdiyi məlumata görə, Cəbrayıl şivələrində süzmə, tuşax, dağar, surquşlamaq və s. sözlər o dövrdə gəlmə türk tayfalarından qalma sözlərdir. Bu sözlərin bəziləri Azərbaycanın başqa regionlarında da işlənir.

1502-ci ildə görkəmli sərkərdə və siyasi xadim I Şah İsmayılın başçılığı altında Səfəvilər dövləti yarandı. Cəbrayıl ərazilərinin daxil olduğu Dizaq mahalı mərkəzi Gəncə olan Qarabağ bəylərbəyliyinə daxil edildi. 16-cı əsrin 40-cı illərindən I Şah İsmayılın oğlu I Şah Təhmasib əslı Qacar tayfasından olan Şahverdi Ziyad oğlunu Qarabağın ilk bəylərbəyisi təyin etdi və bundan sonra bəylərbəyi vəzifəsi Ziyadoğullarının əlində oldu. Xudafərin körpülərinə qədər bütün torpaqlar Ziyadoğullarına məxsus idi. Azərbaycan Səfəvi dövləti yarandıqdan sonra məhsuddar qüvvələr inkişaf etməyə başladı. 16-cı əsrin 30-50-ci illərindən etibarən Qarabağ İranla Türkiyə arasında döyüş meydanına çevrildi. səfəvi hökmdarı I Şah Abbas Türkiyənin hücumları üçün şərait olmasın deyər Arazboyu ərazilərdə yaşayan əhalinin çox hissəsini İranın mərkəzi əyalətlərinə köçürdü. Qarabağda, o cümlədən, Cəbrayıl da Əhmədli tayfasına məxsus olan Şahvəlli, Qalaçıq, Hacı İsmayılı, Gödəklər, Quşçular və s. kəndlərin camaatı və Çaxarlı tayfası doğma yurdlarını tərk etməkdən boyun qaçırıb inadlı müqavimət göstərdilər. Şahın əmri ilə onların çoxu məhv edildi, qalanları isə I Şah Abbacı müdafiə edən şahsevənlərin tərəfinə keçməyə məcbur oldular.

1747-ci ildə Nadir şah xaincəsinə öldürüldükdən sonra Azərbaycanda ayrı-ayrı feodal dövlətlər - Qarabağ, Naxçıvan, Şəki, Şirvan, Quba və s. xanlıqlar yarandı.

Qarabağ xanlığı Naxçıvandan Araz və Kür çaylarının qovuşduğu yerə, Kürəkçaydan (Gəncə) Tərtər çayına, oradan da Göyçə gölüne qədər əraziləri, Zəngazur və Sisiyan mahallarının bir hissəsini əhatə edirdi. Cəbrayıl ərazisi də Qarabağ xanlığına daxil idi.

Qarabağ xanlığının ərazisi 22 inzibati vahidə - mahala bölünmüşdü. Cəbrayıl əraziləri Xırdapara-Dizaq, Dizaq-Cavanşir, Xudafərin və Çovundur (İranda indi də Oxçu çayına Çovundur deyilir) mahallarına daxil idi. Xırdapara-Dizaq mahalı Hadrut kəndindən Şəybəy, Nüzkar kəndlərinə qədər əraziləri əhatə edirdi. Dizaq-Cavanşir mahalına Horadiz-Maralyan-Soltanlı kəndləri istiqamətində olan ərazilər, Xudafərin mahalına Dağtumas - Sirik kəndləri və Diri dağı zonası, Çovundur mahalına isə Diri dağından Oxçu çayına qədər ərazilər daxil idi.

Təəssüf ki, Azərbaycan xanlıqları arasında birlik yox idi, bəziləri arasında hətta düşmənçilik də var idi. Bundan istifadə edən Rusiya Şimali Azərbaycanı öz

hakimiyyəti altına almağa çalışırdı. Bu zaman İran hökmdarı Ağa Məhəmməd şah Qacar Rusiyanın bu niyyətinə qarşı çıxdı.

Hələ 1802-ci ildə Rusiyanın Qarabağa yeritdiyi qoşunun bir hissəsinin qərargahı Çərəkənçayın (Füzuli rayonu) sahilində, ön dəstələri Qarqabazar-Daşkəsən-Cəbrayıl-Soltanlı-Xudafərin istiqamətində yerləşdirilmişdi. Diri dağında müşahidə məntəqəsi yaradılmış, Cəbrayıl və Yarəhmədli kəndləri arasındakı təpəlikdə hərbi şəhərcik salınmışdı. Bu zaman bütün Qarabağda olduğu kimi Cəbrayıl da bəziləri İrana, bəziləri də Rusiyaya meyl edirdi.

Rusiya-İran müharibələrinin gedişi dövründə İran ordusu kiçik həmlələr istisna olmaqla doqquz dəfə Xudafərin körpüləri, üç dəfə Soltanlı-Maşanlı-Alikeyxalı, üç dəfə də Maralyan istiqamətində Arazı keçib Cəbrayıl ərazilərindən Qarabağa girmiş, irimiqyaslı hərbi əməliyyatlar aparmışdılar. Ona körə də Cəbrayıl əraziləri əsas qanlı döyüş meydanlarından birinə çevrilmişdi.

1828-ci ildə Türkmənçay sülh müqaviləsinə əsasən sərhəd xəttini müəyyən etmək üçün Xudafərin körpülərinin yaxınlığında rus komandanlığının nümayəndələri ilə Abbas Mirzə arasında görüş oldu. Bu körüşdə müəyyən edildi ki, Qarabağla İran arasında keçid ancaq Xudafərin körpüsü olacaq. Çar hökuməti ölkənin ayrı-ayrı əyalətləri arasında əlaqələr yaratmaq pərdəsi altında 1822-ci ildə Qarabağ xanlığını ləğv edib əyalətə çevirdi. Qarabağ əyaləti Şəki, Şirvan və Talış əyalətləri ilə birlikdə mərkəzi Şuşada yerləşən müsəlman əyalətləri rəisinə tabe edildi. Əyaləti Qafqaz baş komandanı tərəfindən təyin olunan rus zabiti-komendantı idarə edirdi. Qarabağ əyalətinin keçmişdəki kimi mahallara bölünməsi saxlandı.

Rus hərbciləri də çox haqsızlıqlara yol verirdilər. Onlar 1804-1813-cü illərin hərbi əməliyyatlarında fəal iştirak etmiş Cəbrayılı tayfasının başçısı Səfərqulu ağanı 1822-ci ildə ailəsi ilə birlikdə Simbirsk şəhərinə sürgün etdilər ki, bu da yerli əhalinin böyük narazılığına səbəb oldu. 1824-cü ildə Səfərqulu ağa keçmiş xidmətləri nəzərə alınaraq Peterburqa göndərildi, ona general-mayor rütbəsi verildi. Çar hökuməti gələcəkdə yerli bəylərdən özünə dayaq yaratmaq məqsədilə Cəfərqulu xanın oğlanlarını hərbi qulluğa götürdü.

19-cu əsrin 30-40-cı illərində Cəbrayıl ərazilərində dənli bitkilər əkini və heyvandarlıq inkişaf edirdi. Türkmənçay sülhünə baxmayaraq İrana bağlı deyildi. Ticarətdə canlanma nəzərə çarpırdı. İsfahandan pambıq, ipək, parça, çadra, istiot, sarıkök, İran qəndi, Təbrizdən bez, qanovuz, portağal, parça, saqqız və s. kətilirdi. Xudafərin körpüləri vasitəsilə İrana Şəkiddən silah, Gəncədən meyvə, Cəbrayıldan xalça məmulatı aparılırdı. Xarici ticarətə nəzarət etmək üçün hələ əvvəllərdə Xudafərinə fəaliyyət göstərən gömrükhana yenidən təşkil edilərək 1831-ci ildə Cəbrayıl gömrük kontoruna çevrildi.

1841-ci ildə Qarabağ əyaləti, o cümlədən, Cəbrayıl ərazisi mərkəzi Şamaxı şəhəri olan Xəzər vilayətinin, 1846-cı ildə isə yeni yaradılan Şuşa qəzasının tabeliyinə verildi. 1873-cü ildə Cəbrayıl və ona qonşu olan ərazilər Şuşa

qəzasının tabeliyindən çıxarılıb Yelizavetpol (Gəncə) quberniyasının tərkibində müstəqil Cəbrayıl qəzası təşkil edildi. Şuşa qəzasının ərazisi böyük olduğundan qəza idarələri yerlərlə, xüsusilə Cəbrayılın Arazboyu məntəqələri ilə əlaqə saxlaya bilmirdi. Cəbrayıl kəndi strateji cəhətdən çox mühüm yerdə olduğundan rus hərbi qarnizonu hələ 1802-ci ildə burada hərbi şəhərcik salmışdı.

Cəbrayıl qəzasının sahəsi 66,3 min kv. km, əhalisi 66,360 min idi (1897-ci il). Qəza indiki Cəbrayıl, Füzuli, Hadrut rayonlarını, Qubadlı rayonunun Xanlıq kəndindən Araza və oradan da Zəngilan rayonunun Bartaz kəndinə qədər əraziləri əhatə edirdi. Qəzanı Yelizavetpol qubernatoru tərəfindən təyin edilmiş rəis-rus zabiti idarə edirdi.

Qəza Cəbrayıl, Horadiz və Bəhmənli polis məntəqələrinə bölünmüşdü. sonralar Bartaz kəndləri olan zonalarda da dairələr təşkil edildi. Polis məntəqələrini qəza rəisinin təyin etdiyi pristavlar, kəndləri isə yüzbaşılar, kəndxudalar və bəylər idarə edirdilər. 1887-ci ildə Cəbrayıl-Ağdam poçt yolu salındı.

Cəbrayıl əraziləri vasitəsilə karvan yolları hələ qədim zamanlardan var idi. 18-ci əsrdə Şamaxı-Cavad-Xudafərin, İran-Böyük Maralyan-Cəbrayıl, Böyük Maralyan-Meşkin-Dori-Təbriz və Xudafərin-Böyük Maralyan-Cəbrayıl karvan yolları fəaliyyət göstərirdi. 19-cu əsrdə isə əsas karvan yolları Şuşa-Ağdam-Qarabulaq-Cəbrayıl yolu idi. Təbriz-Cəbrayıl karvan yolu daha işlək idi. İranla Qarabağ arasında digər bir karvan yolu da Böyük Maralyan kəndindən keçir və Cəbrayıla yollanırdı.

1905-si ildə Kürəkçay sazişinin 100 illiyi ilə əlaqədar olaraq çar fərmanı ilə Qarabulaq kəndinin adı dəyişdirilərək ona rus-İran müharibəsinin fəal iştirakçısı, rus polkovniki Qaryaginın adı verildi. Qəzanın mərkəzi Cəbrayıldan Qaryaginə köçürüldü, qəza Qaryagin qəzası adlandırıldı.

1918-ci il mayın 28-də Gəncədə Azərbaycan Milli Şurası Demokratik Respublikası yaradılmasını elan etdi. Bu yeni quruluş bütün islam aləmində xalqın ilk respublika üsul idarəsinə qədəm qoyan, Azərbaycan Rusiyadan və başqa ölkələrdən asılı olmayan müstəqil hakimiyyəti idi.

Cəbrayılılar Azərbaycan Respublikasının yaradılması xəbərini böyük sevinclə qarşıladılar. Müsavatçılar Balyand, süleymanlı, soltanlı, Cəbrayıl və s. kəndlərdə iclaslar keçirib yeni hökumətin məqsəd və vəzifələrini xalqa izah edirdilər. Gənclərdən bir çoxu Azərbaycan Demokratik Respublikasının yeni yaratmağa başladığı milli orduda könüllü xidmətə getməyə başladılar. 1918-ci ilin dekabrında Azərbaycan Demokratik hökumətinin qərarı ilə çarizm müstəmləkə siyasətinin rəmzi olan Qaryagin qəzasının adı dəyişdirilib əvvəlki kimi yenə də Cəbrayıl qəzası, Qaryagin kəndinin adı Qarabulaq adlandırıldı. 1918-ci ildə Cəbrayıl qəzası 12 Azərbaycan türkü icmasından, 3 erməni icmasından (indiki mənada kənd sovetindən) ibarət idi. Cəbrayıl qəzası 1929-cu ildə ləğv edildi və 1930-cu ildə qəzanın altıda bir hissəsində Cəbrayıl rayonu təşkil edildi.

DAĞLAR... DAĞ KİMİ İNSANLAR!

Cəbrayıl rayonu kiçik Qafqaz dağlarının cənubi şərqində yerləşir, cənub tərəfdən İran İslam Respublikası, cənubi qərbdən Zəngilan, qərbdən Qubadlı, şimaldan Xocavənd, şərqdən isə Füzuli rayonları ilə həmsərhəddir. Rayonun ərazisi 1050 kv. km və yaxud 105 min hektardır. Ərazinin 58676 hektarı kənd təsərrüfatına, o cümlədən 19175 hektarı əkinə yararlıdır. Əhalinin sayı rayon işğal olunanaqəd 52604, hazırda isə (1998-ci il) 54430 nəfərdir. Rayon 1 şəhər və 90 kəndi əhatə edirdi.

Cəbrayıl torpağı ən qədim geoloji dövrün məhsuludur. Burada qədim insanların yaşamaları üçün əlverişli şərait olmuş, münbit torpaq təbii sərvətlər insanları özünə cəlb etmişdir.

Yeraltı və yerüstü sərvətlərlə zəngin olan bu diyar maddi və mədəni abidələrlə də məşhurdur. Dağ Tumas kəndi yaxınlığındakı "Divlər sarayı" mağarası əhəng dövrünə aid edilir. O, Azıq mağarası tipindədir. Qalacıq kəndi yaxınlığındakı "Məscid təpəsi", Mahmudlu kəndi yaxınlığındakı "Canqulu" və "Qumtəpə" kurqanları tunc dövrünün yadigarlarıdır. Tatar kəndi yaxınlığındakı siklop tikintisi, Şıxlar kəndi yaxınlığında "Şəhərcik", "Qışlaq yeri", "Mazan nənə", "Mərmər nənə", "Ağ oğlan", "Tumas ata" qədim arxeoloji abidələrdir.

Rayonun ərazisi başdan-başa memarlıq abidələri ilə zəngindir. Xubyarlı kəndindəki səkkizguşəli türbə, dairəvi türbə, Şıxlar kəndindəki dairəvi türbə, Dağ Tumas kəndindəki "Başı kəsik" gümbəz, Sirik kəndindəki "Qala", Diri dağında "Qız qalası", məşhur Xudafərin körpüləri, Çələbilər kəndindəki məscid kompleksi, rayon mərkəzindəki soltan Məsid hamamı dediklərimizə əyani sübutdur.

Burada epigrafik abidələr də az deyil. Ağ oğlan pirindəki daş kitabələri xüsusi ilə qeyd etmək olar. Ümumiyyətlə, rayonun ərazisində 127 maddi və mədəniyyət abidələri, o cümlədən 5 məscid var idi.

Rayonun ərazisi əsasən dağlıqdır. Araz çayı boyunca əkinə yararlı xeyli torpaqlar vardır. Ərazi şimala doğru getdikcə kolluq və meşəliklərlə əhatə olunur.

Rayonun ərazisində sement istehsalı üçün qiymətli xammal sayılan küllü miqdarda vulkan külü yataqları, mərmər və başqa tikinti materialları ehtiyatları, dəmir filizi, hətta, neft yataqlarının olduğu da məlumdur.

Əhali işğaldan əvvəl, əsasən, üzümçülük, heyvandarlıq, taxılçılıq, baramaçılıqla məşğul idi. Orta hesabla hər il 55-60 min ton üzüm istehsal olunurdu. Rayonda tikiş, xalça, cihazqayırma sənələri, ümumiyyətlə, 8 sənaye obyekti mövcud idi.

Cəbrayıl aşıqların ulu babacı sayılan Aşıq Qurbaninin, Aşıq Pərinin, Mücrüm Kərimin, Aşıq Humayın vətənidir. Elm, mədəniyyət bu yerlərdə həmişə inkişaf edib. İşğaldan əvvəl rayonda 72 məktəb, 3 musiqi məktəbi, 12 mədəniyyət evi, 32 klub, 10 mədəni çadır və avtoklub, 78 kitabxana, 23 daimi, 4 səyyar kino qurğusu fəaliyyət göstərirdi. Rayon tarix-diyarşünaslıq muzeyində 20 min eksponat vardı. Rayon zəhmətkeşlərinə 210 çarpayılıq mərkəzi xəstəxana, Mərcanlı kəndində 60 çarpayılıq, Karxulu kəndində 50 çarpayılıq rayonlararası vərəm dispanseri, Mahmudlu və Soltanlı kəndlərinin hər birində 30 çarpayılıq, Dağ Tumas, Quysaq, Balyand kəndlərinin hər birində 25 çarpayılıq xəstəxana, 11 həkim məntəqəsi, 52 feldşer-mama məntəqəsi əhaliyə xidmət göstərirdi. Həmin müəssisələrdə 92 həkim, 432 orta ixtisaslı tibb işçisi, 301 texniki işçi çalışırdı.

Yetişməkdə olan nəslin təlim-tərbiyəsinə xüsusi diqqət yetirilirdi. Belə ki, 72 ümumtəhsil məktəbində 11846 şagirdin təlim-tərbiyəsi ilə 1600 müəllim məşğul olurdu.

Rayon güclü kadr potensialı, yüksək intellektə malik ziyahıları, görkəmli alimləri ilə respublikamızda özünə ad-san çıxartmışdır. Belə ki, keçmiş SSRİ Pedaqoji Elmlər Akademiyasının akademiki Mehdi Mehdizadənin, Azərbaycan Elmlər Akademiyasının akademiki Əsrəf Hüseynovun, pedaqogika və riyaziyyat elmlərinin inkişafında, elmi kadrların hazırlanmasında əvəzsiz xidmətləri olmuşdur.

Tanınmış yazıçı və şairlərdən xalq yazıçısı Sabir Əhmədlinin, Sərdar Əsədinin, Sabir Süleymanovun, Oruc Qüdrətovun, Yasif Nəsirlinin, Vaqif Bayatlı Önərin, İsmayıl İmanzadənin və başqalarının qələmlərindən çıxan əsərlər maraqla qarşılanmışdır.

Alimlərimizdən Tofiq Hacıyevin, Qəzənfər Kazımovun, Hüseyn Hüseynovun, Rafiq Mehdiyevin, Fazil Abbasovun, Aydın Əsgərovun, Kamil Vəliyevin, Nailə Verdizadənin, Oqtay Vəliyevin, Məhəbbət Nəcəfovun, Çingiz Quliyevin, Dərgah Qüdrətovun, İsmayıl Məmmədovun, Cəbrayıl Məmmədovun, Cəfər Süleymanovun, Asif Həsənovun, Telman Hüseynovun, Aydın Şirinovun, Nadir İsmayılovun, Əhliman Həmidovun, Novruz Quliyevin, Bəşir Mirzəyevin, Bəkir Quliyevin, Aslan Şahverdiyevin, Hamlet Quliyevin, Nailə Hacıyevanın adları elm aləmində tanınmışdır.

Cəbrayıl rayonu respublikada təhsil sahəsində əldə etdiyi nailiyyətlərlə, yüksək pedaqoji ustalığa malik savadlı müəllimləri ilə də fərqlənirdi. Mərhum Rəşid Məmmədov, Bəhlul Həsənov, Əli Əlizadə, İslam Məmmədov və Hüseyn Əliyev kimi əməkdar müəllimləri ilə Cəbrayılılılar həmişə fəxr edirlər.

Halal əmək cəbrayılılıların həyat tərzidir. Əmək qəhrəmanları Bəyaz Həsənovanın, Şahnaz Əhmədovanın, Məhəmməd Əhmədovun, Köçəri Babayevin, Yusif Fərzəliyevin, Qaçay Səfərovun, habelə ikinci dünya müharibəsində sovet İttifaqı Qəhrəmanı kimi yüksək ada layiq görülən 19 yaşlı Cəmil Əhmədovun adları təkcə Cəbrayılda deyil, onun hüdudlarından çox-çox uzaqlarda məşhur idi.

YURDUM, YUVAM, MƏSKƏNİMSƏN...

Onlar bu obalardan döyüşə yollandılar.

1. Cəbrayıl şəhəri
2. Yarəhmədli kəndi
3. Xudavərdili kəndi
4. Qurbantəpə kəndi
5. Şahvələdli kəndi
6. Xubyarlı kəndi
7. İmambaği kəndi
8. Horovlu kəndi
9. Çapand kəndi
10. Safarşa kəndi
11. Çərəkən kəndi
12. Papı kəndi
13. Əfəndilər kəndi
14. Balyand kəndi
15. Qaracallı kəndi
16. Doşulu kəndi
17. Süleymanlı kəndi
18. Daşkəsən kəndi
19. Qışlaq kəndi
20. Quycaq kəndi
21. Şəybəy kəndi
22. Nüzkar kəndi
23. Şahvəlli kəndi
24. Niyazqullar kəndi
25. Göyərçin Veysəlli kəndi
26. Tinli kəndi
27. Qovşudlu kəndi
28. Hacı İsaqlı kəndi
29. Qoşabulaq kəndi
30. Şükürbəyli kəndi
31. Şıxalıağalı kəndi
32. İstansı Mahmudlu
33. Fuğanlı kəndi
34. Dəjəl kəndi
35. Əmirvarlı kəndi
36. Sarıcallı kəndi

37. Məzrə kəndi
38. Yuxarı Məzrə kəndi
39. Soltanlı kəndi
40. Yanarxas kəndi
41. Alıkeyxalı kəndi
42. Maşanlı kəndi
43. Hasanlı kəndi
44. Böyük Mərcanlı kəndi
45. Mehdili kəndi
46. Çaxırlı kəndi
47. Cocuq Mərcanlı kəndi
48. Minbaşılı kəndi
49. Sədi kəndi
50. Ağ tərə kəndi
51. Daş Veysəlli kəndi
52. Kavdar kəndi
53. Mirək kəndi
54. Hüseynallar kəndi
55. Hacılı kəndi
56. Tulus kəndi
57. Küfilyataq kəndi
58. Daq Tumas kəndi
59. Qaraağac kəndi
60. Sofulu kəndi
61. Çələbilər kəndi
62. Dağ Maşınlı kəndi
63. Çullu kəndi
64. Qazanzəmi kəndi
65. Söyüdlü kəndi
66. Xanaqabulaq kəndi
67. Maralyan kəndi
68. Karxulu kəndi
69. Mahmudlu kəndi
70. Səfərabad kəndi
71. İsaqlı kəndi
72. Qalacıq kəndi
73. Hovuslu kəndi
74. Sirik kəndi
75. Aşağı Sirik-Sutökülən kəndi
76. Şıxlar kəndi
77. Mollahəsənli kəndi

78. Əsgərhanlı kəndi
79. Xələfli kəndi
80. Qərər kəndi
81. Kürdlər kəndi
82. Nüsüs kəndi
83. Tatar kəndi
84. Qumlaq kəndi
85. Məstəlibəyli kəndi
86. İstansı Qumlaq
87. Dərzili kəndi
88. Xudafərin kəndi
89. İstansı Xələfli kəndi
90. Niftahlılar kəndi

QANLI XRONİKA

1990-cı il

9 İYUN - Rayonun ərazisində yerləşdirilmiş milis postu atəşə tutulur, bir nəfər yaralanır.

4 İYUL - SSRİ prezidenti "Azərbaycan Respublikası Goranboy və Cəbrayıl rayonları ərazisində fəvqəladə vəziyyəti ləğv etmək haqqında" fərman verir.

21 NOYABR - Qışlaq kəndindəki milis postu atəşə tutulur, bir nəfər yaralanır.

3 DEKABR - Sirik kəndi atəşə tutulur.

- Yuxarı Məzrə kəndi atəşə tutulur, iki nəfər həlak olur, bir nəfər yaralanır.

- Yuxarı Məzrə kəndinə hücum edilir, bir nəfər yaralanır.

- Doşulu kəndi atəşə tutulur.

1991-ci il

23 FEVRAL - Nüsüs kəndi atəşə tutulur.

- Qışlaq kəndi və postu atəşə tutulur.

- Qışlaq və Süleymanlı kəndləri atəşə tutulur, bir nəfər yaralanır.

- Qışlaq kəndinə hücum edilir, bir nəfər yaralanır.

17-18 MART - Qışlaq və Süleymanlı kəndləri atəşə tutulur, sonra isə hücumə məruz qalır.

- Doşulu, Quşçular kəndləri atəşə tutulur.

22 MART - Sur kəndi atəşə tutulur.

25-26 MART - Süleymanlı və Qışlaq kəndləri ara-sıra atəşə tutulur.

28 MART - Qışlaq və Süleymanlı kəndləri atəşə tutulur.

28 MART - Dolanlar kəndinə gedən "KamAZ" maşını partladılır, iki nəfər həlak olur, bir nəfər yaralanır.

Sirik, Süleymanlı, Qışlaq, Doşulu kəndləri atəşə tutulur.

Şıxlar, Tatar, İsa xlı kəndlərinə hücum edilir.

30 MART - Çələbilər, Şıxlar kəndləri atəşə tutulur.

1 APREL - Quşçular, Qaracallı kəndləri atəşə tutulur.

2-5 APREL - Qışlaq, Quşçular, Süleymanlı, Sirik kəndləri atəşə tutulur.

10 APREL - Sirik, Qışlaq, Süleymanlı kəndləri atəşə tutulur. Yuxarı Məzrə kəndindəki post atəşə tutulur, bir nəfər yaralanır.

17 APREL - Doşulu kəndi atəşə tutulur.

20 APREL - Qışlaq və Doşulu postları atəşə tutulur.
- Daşbaşı kəndi atəşə tutulur.
21 APREL - Süleymanlı, Nüsüs, Qışlaq kəndləri atəşə tutulur, bir nəfər yaralanır.
Daşbaşı, Sirik, Sur kəndləri atəşə tutulur.
28 APREL - Cəbrayıl şəhəri, Süleymanlı kəndi atəşə tutulur.
9 MAY - Süleymanlı, Doşulu, Qışlaq kəndləri atəşə tutulur.
10-11 MAY - Qışlaq və Doşulu postları, Süleymanlı, Qışlaq kəndləri atəşə tutulur.
14 MAY - Qışlaq və Doşulu gözətçi məntəqələri atəşə tutulur.
20 MAY - Qışlaq kəndi atəşə tutulur, bir ev dağıdılır.
-Süleymanlı, Qışlaq, Sirik, Dolanlar kəndləri, Cəbrayıl şəhəri atəşə tutulur.
Şəhərdə dağıntı var.
21 AVQUST - Şayaq postupa gedən avtobus partladılır, bir nəfər həlak olur, üç nəfər yaralanır.
14 SENTYABR - Zamzur kəndi ətrafında Cəbrayıl polisinin UAZ-469 markalı maşını partladılır, iki nəfər polis əməkdaşı həlak olur.
15 NOYABR - Şayaq postu atəşə tutulur və güclü hücumla məruz qalır. 4 nəfər polis işçisi həlak olur, 3 nəfər yaralanır. Şayaq postu ermənilərin əlinə keçir.
Zamzur kəndi atəşə tutulur və güclü hücumla məruz qalır, 4 nəfər həlak olur, Zamzur kəndi ermənilərin, əlinə keçir.
23 DEKABR - Daşbaşı kəndi güclü hücumla məruz qalır, iki nəfər həlak olur, iki nəfər yaralanır.
(Qorbaçovun fərmanı: FVR-in C. və G.da ləğvi barədə, Şayağın ermənilərə verilməsi!)

1992-ci il

1 İYUN - Qışlaq kəndi atəşə tutulur.
13 İYUN - Cəbrayıl şəhəri atəşə tutulur.
16 İYUN – Cəbrayıl şəhəri atəşə tutulur.
Qışlaq və Sur kəndləri atəşə tutulur.
27-28 İYUN – Azərbaycan Silahlı Qüvvələri tərəfindən Sur əməliyyatı həyata keçirilir. 22 nəfər həlak olur, 50 nəfər yaralanır. Sur kəndi ermənilərdən azad edilir.
Şayaq yüksəkliyi uğrunda döyüşlər gedir.
28 İYUN – Cəbrayıl şəhəri atəşə tutulur, çoxlu dağıntı və mülki əhali arasında tələfat var. 30-dan çox adam yaralanır.
1 İYUL - Cəbrayıl rayonunda dağ kəndlər atəşə tutulur, tələfat və dağıntı var.
2 İYUL - Şayaq kəşfi istiqamətində döyüşlər kədir.

3 İYUL – Cəbrayıl şəhəri və bir sıra yaşayış məntəqələri atəşə tutulur. Bir nəfər həlak olur, dağıntılar var.
Şayaq yüksəkliyi istiqamətindən Sur kəndi atəşə tutulur.
13 İYUL - Sur kəndi atəşə tutulur, bir nəfər yaralanır.
- Sur kəndi atəşə tutulur.
- Qışlaq və Sur kəndləri atəşə tutulur.
17 İYUL - Bir sıra kəndlər atəşə tutulur.
22-nə keçən gecə, iyul - Sur kəndi atəşə tutulur.
29 İYUL - Daşbaşı və Sur kəndləri atəşə tutulur.
30-NA KEÇƏN GECƏ, İYUL - Süleymanlı, Sur və Daşbaşı kəndləri atəşə tutulur. Süleymanlıda üç nəfər yaralanır.
3-NA KEÇƏN GECƏ, AVQUST - Sur kəndi atəşə tutulur. Tələfat və dağıntı var.
7-NƏ KEÇƏN GECƏ, AVQUST - Hadrut rayonu ilə həmsərhəd kəndlər atəşə tutulur.
10-NA KEÇƏN GECƏ, AVQUST - Quşçular, Sur, Süleymanlı kəndləri atəşə tutulur, bir nəfər yaralanır.
12-NƏ KEÇƏN GECƏ, AVQUST - Sur kəndindəki post, Sur və Doşulu kəndləri atəşə tutulur.
12 AVQUST - Sur kəndi ətrafındakı postlar, Süleymanlı kəndi atəşə tutulur.
13 AVQUST - Cəbrayıl cəbhəsində tank döyüşü olur, itkilər var.
Rayonun kəndləri atəşə tutulur. Bir nəfər həlak olur, bir nəfər yaralanır.
15 AVQUST - Azərbaycan Silahlı Qüvvələri tərəfindən Şışqaya əməliyyatı keçirilir. 30 nəfərə yaxın adam həlak olur, 100 nəfərə yaxın adam yaralanır.
17-NƏ KEÇƏN GECƏ, AVQUST - Sur kəndindəki post atəşə tutulur. Süleymanlı kəndi atəşə tutulur.
20-NƏ KEÇƏN GECƏ, AVQUST - Sur kəndi ətrafındakı postlar atəşə tutulur. Sur, Süleymanlı, Qışlaq, Quşçular kəndləri atəşə tutulur.
31 AVQUST – Cəbrayıl şəhəri və Süleymanlı kəndi aramsız atəşə tutulur. 4 nəfər mülki şəxs həlak olur, 30 nəfər yaralanır.
1-NƏ KEÇƏN GECƏ, SENTRYABR - Qışlaq və Süleymanlı kəndləri atəşə tutulur.
7 SENTRYABR - Qaracalı kəndi atəşə tutulur.
14-NƏ KEÇƏN GECƏ, SENTRYABR - Quşçular, Süleymanlı, Qışlaq kəndləri atəşə tutulur.
16-NA KEÇƏN GECƏ, SENTRYABR - Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin Sur kəndindəki mövqeləri atəşə tutulur.
23-NƏ KEÇƏN GECƏ, SENTRYABR - Şışqaya adlanan strateji yüksəklik istiqamətində əməliyyat davam etdirilir.
23 SENTRYABR - Hava şəraiti ilə əlaqədar Şışqaya əməliyyatı dayandırılır, iki nəfər yaralanır.

27 Sentyabr - Azərbaycan Respublikasının prezidenti "Füzuli və Cəbrayıl rayonlarında fəvqəladə vəziyyət rejimi müddətinin uzadılması haqqında" fərman verir.

29-NA KEÇƏN GECƏ, Sentyabr - Quşçular postu ara-sıra atəşə tutulur.

30-NA KEÇƏN GECƏ, Sentyabr - Sur kəndli yaxınlığında yerləşən müdafiə postları atəşə tutulur.

1 Oktyabr - Cəbrayıl istiqamətindəki postlar atəşə tutulur.

12 Oktyabr - Hadrut rayonu sərhədindəki kəndlər atəşə tutulur.

19 Oktyabr - Cəbrayıl istiqamətində yerləşən Quşçular postu atəşə tutulur.

9 Noyabr - Rayonun yaşayış məntəqələri atəşə tutulur.

13 Noyabr - Rayonun bir sıra hərbi postları atəşə tutulur.

22 Noyabr – Cəbrayıl istiqamətində Sur və Dolanlar məntəqələri atəşə tutulur, bir nəfər yaralanır.

24-NƏ KEÇƏN GECƏ, Noyabr - Sur müdafiə postu atəşə tutulur.

7 Dekabr - Sur kəndi atəşə tutulur.

17 Dekabr - Azərbaycan Respublikasının prezidenti "Azərbaycan Respublikasının Cəbrayıl rayonu ərazisində fəvqəladə vəziyyət tətbiq edilməsi haqqında" fərman verir.

1993-cü il

6 Yanvar - Sirik kəndindəki post atəşə tutulur.

22 Mart - Rayonun bir sıra yaşayış məntəqələri atəşə tutulur.

26-NA KEÇƏN GECƏ, Mart- Cəbrayıl istiqamətində müdafiə postları atəşə tutulur.

2 İyul - Artilneriya hazırlığından sonra düşmən Cəbrayıl istiqamətində hücum keçir. Sur, Quşçular, Qışlaq, Süleymanlı, Doşulu kəndləri atəşə tutulur. Quşçular kəndi ətrafında ağır döyüşlər gedir.

4-NƏ KEÇƏN GECƏ VƏ 5 İYUL - Rayon mərkəzi. Qışlaq, Süleymanlı, Banazur, Daşbaşı, Mülkədərə, Quşçular və Qaracallı kəndləri atəşə tutulur.

7-NƏ KEÇƏN GECƏ, İYUL - Rayonun kəndləri atəşə tutulur.

8-NƏ KEÇƏN GECƏ, İYUL - Rayonun kəndləri atəşə tutulur.

19-NA KEÇƏN GECƏ, İYUL - Rayonun Quşçular kəndi atəşə tutulur.

22 İYUL - Erməni silahlı qüvvələri Füzuli istiqamətində hücum edən Suvarlı, Qocəhmədli kəndlərini işğal edir və Füzuli-Cəbrayıl magistral yolunu kəsməyə cəhd göstərir.

1-NƏ KEÇƏN GECƏ, 1 AVQUST - Rayonun Quşçular və Sur kəndləri atəşə tutulur.

-Quşçular kəndi atəşə tutulur.

15-NƏ KEÇƏN GECƏ, AVQUST - Cəbrayıl istiqamətində hücum keçən Ermənistan Silahlı Qüvvələri Zamzur, Sur, Banazur, Quşçular, Qışlaq, Doşulu, Qaracallı, Balyand, Süleymanlı və Əfəndilər kəndlərini işğal edərək, Cəbrayılın iki kilometrliyinə yaxınlaşır. Mülkədərə və Sirik kəndləri istiqamətində döyüşlər gedir. Ölənlər və yaralananlar var.

Daşbaşı kəndi və Daşbaşı postu işğal edilir. 1 nəfər vəhşicəsinə qətlə yetirilir.

15 AVQUST - Daşbaşı kəndi işğalçılardan azad edilir.

16-NA KEÇƏN GECƏ, AVQUST - Gecə əməliyyatları nəticəsində bəzi işğal edilmiş ərazilər geri qaytarılır.

17 AVQUST – Daşkəsən kəndi işğal edilir.

17-18 AVQUST - Ermənistan Silahlı Qüvvələrinin Füzuli və Cəbrayıl şəhərləri istiqamətində hücumu davam edir.

18 AVQUST - Düşmən Cəbrayıl şəhəri istiqamətində hücumu genişləndirir.

20 AVQUST - Şəhər ətrafında döyüşlər davam edir.

Cəbrayıl rayonunun daha bir sıra kəndləri işğal edilir. Xeyli ölənlər və yaralananlar var.

23 AVQUST - Cəbrayıl şəhəri və rayonun şimal ərazilərini əhatə edən 50-yə qədər kənd ermənilər tərəfindən ələ keçirilir. Şəhər süqut edir

18 OKTYABR - Quysaq, Safarşa kəndləri işğal olunur.

23-24 OKTYABR - Ermənistan Silahlı Qüvvələrinin hücumları genişlənilir, Arazboyu ərazilərdəki 40-a yaxın kənd işğal edilir. Qərbdən Xudafərin, Şərqdən Horadiz keçidi tutulduğundan dinc əhali Araz çayından İran ərazisinə keçir. Ölənlər və yaralananlar var. Cəbrayıl rayonu ərazisi tamamilə işğal edilir.

VƏTƏN, DAĞIN-DAŞIN OLLAM

Şöhrət igidlərin
Ömür yelkəni,
Həyatın mənası
Kim dəyər nədir?
Şəhidlik ucalıq,
Şəhidlik həyat,
Şəhidlik ucadan
Uca zirvədir...

Vətən, dağın, daşın ollam,
Yazın ollam, qışın ollam.
Dar gündə sirdaşın ollam,
Təki unutma məni.

Düşmən üstə od ələrəm,
Sənə xoş günlər dilərəm.
Ölsəm qeyrətlə ölərəm, -
Təki unutma məni!

Bir dünyayam, təbiətin
Nəfəsindən yaranmışam.
Gözlərindən alov yağan
Bir şimşəyin həvəsindən
Yaranmışam.
Anam günəş başım üstə
Nur çələngi.
Zaman-zaman igidlərə
Bayraq olub "Yallı", "Cəngi" ...
Xəritədə bir nöqtəyə
Bənzəsəm də,

Ürəklərdə gur nəğməyəm,
Solmaz duyğu yarpağıyam.
Ölkə-ölkə, qitə-qitə
Sözü gəzən
Azərbaycan torpağıyam...

Sığınmışdın təmiz ada,
Niyə qəfil düşdün oda?
Vətən üçün doğulanlar,
Unudulmur bu dünyada...

Bu torpağın yad önündə
Məğrur duran əsgəriyəm.
Düşmənləri nişan alıb,
Gözdən vuran əsgəriyəm.

Xətainin nəvəsiyəm,
Yerin, göyün nəfəsiyəm.
Bu torpağın gur səsiyəm,
Ulu Turan əsgəriyəm...

Qəlbimi isidən ocağım, odum
Dünyaya sığmayan şöhrətim, adım.
Mənim bükülməyən qolum, qanadım –
Tükənməz saflığım, heyrətim Vətən.

Qarqarım, Arazım, Kürüm də sənsən
Gor evim, ocağım, pirim də sənsən.
Kəpəzim, Murovum, Dirim də sənsən
Namusum, ismətim, qeyrətim Vətən...

OĞUL, OĞUL DEMƏKDƏN...

Bir məkrdən, fitnədən
Aranım, dağım şəhid.
Heç bilmirəm ki, nədən
Çəmənim, bağım şəhid.

İnsafmı axa qanım,
Bu zilləti nə danım.
Güllələnib gümanım –
Ötən hər anım şəhid.

Taleyin dönüb üzü,
Kimlər qarğadı bizi?
Sınəmdə güllə izi –
Daşım, torpağım şəhid

Oğul, çərxi-fələyin
Sözünə niyə uydun?
Namərd, əlin qurusun –
Balama necə qıydın?

Ocaqda göz qalmadı,
Cığırda iz qalmadı.
Sənə ağı deməkdən
Dilimdə söz qalmadı.

Qanı sel olan balam,
Dili lal olan balam,
Dünyadan nakam getdin,
Bəxti kül olan balam.

Yaz idin, qışa döndün,
Bir qara daşa döndün.

Ürəyimdə nisgilə,
Gözümdə yaşa döndün...

Tayada bəlim yandı,
Əl atdım, əlim yandı.
Oğul-oğul deməkdən,
Ağzımda dilim yandı.

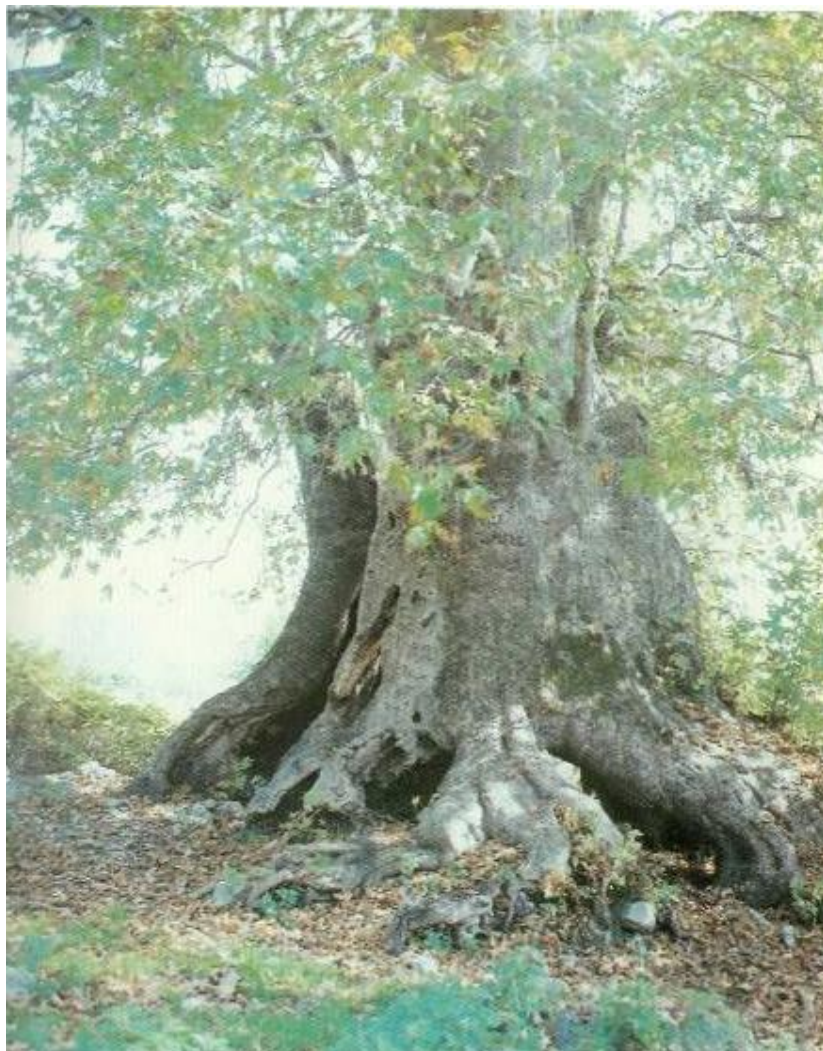
Apardı çaylar məni,
Həftələr, aylar məni.
Yüküm qurğuşun yükü,
Yordu bu taylar məni.

Ürəyimdə dağım var,
Talan olmuş bağım var.
Allah, görən qabaqda –
Daha hansı çağım var....

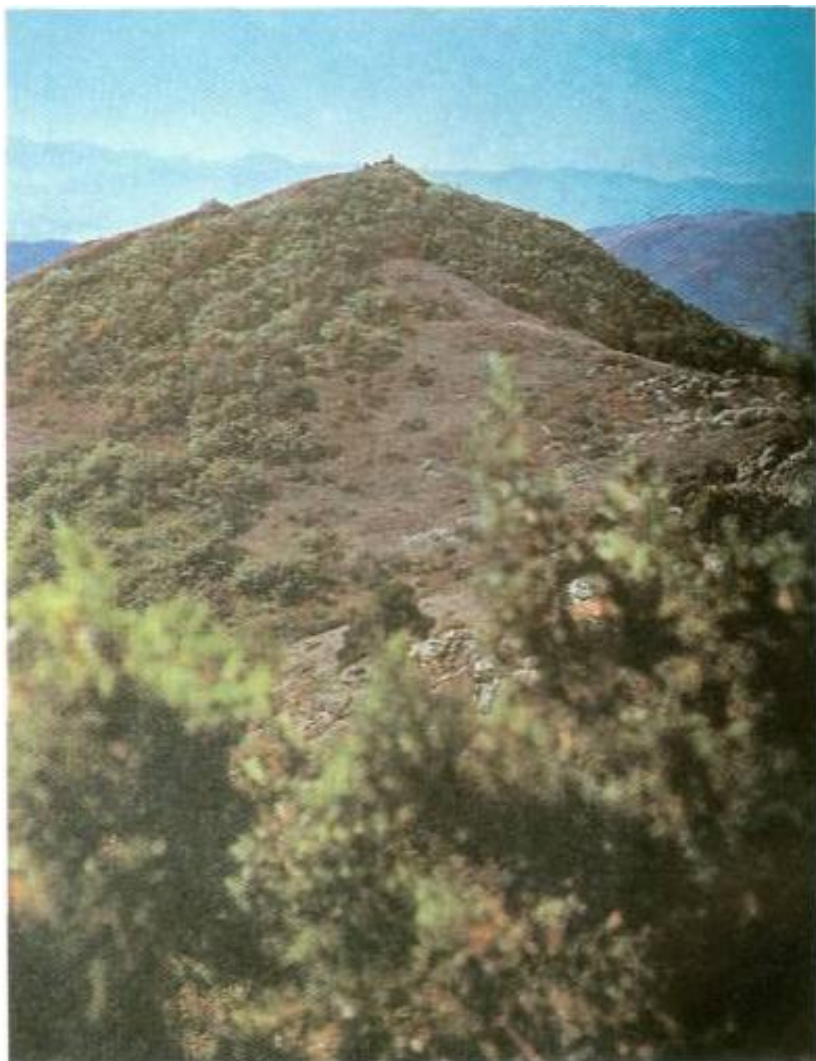
Allah, gümanım nəydi,
Zaman qəddimi əydi.
Yağı atdığı güllə,
Qəfil balama dəydi.

Üç bacının qardaşı,
Qurumur gözüm yaşı.
Gücüm çətmir qaldırım,
Fələk atdığı daşı.

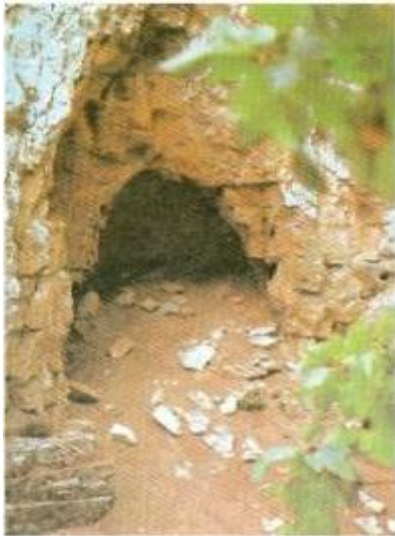
Düşməyə uyan fələk,
Bir azca dayan, fələk!
Ürəyimə dağ çəkib,
Oğluma qıyan fələk!



Quşçular kəndində tarixi əsrlərlə ölçülən Çinar ağacı.

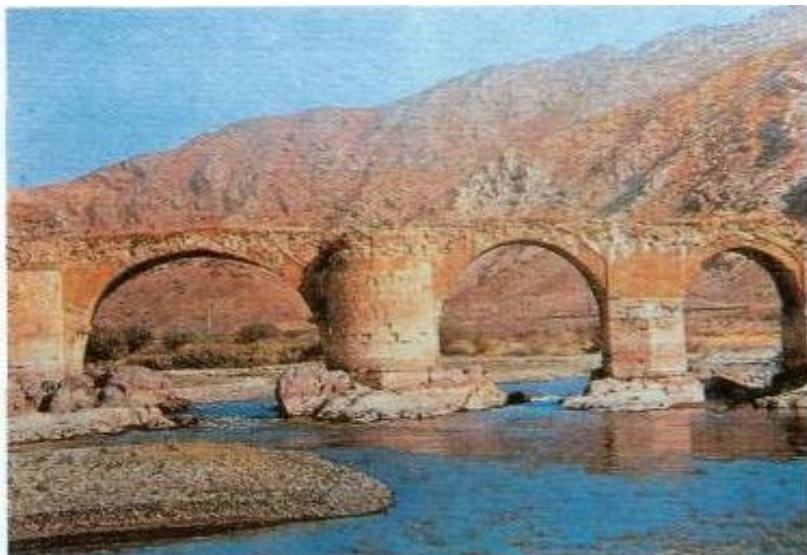


Siklop tikintiləri. E. ə. III minillik. (Tatar kəndi).



İbtidai insane məskəni. “Divlär sarayı”. (Dağtumas kəndi, əhəng dövrü).

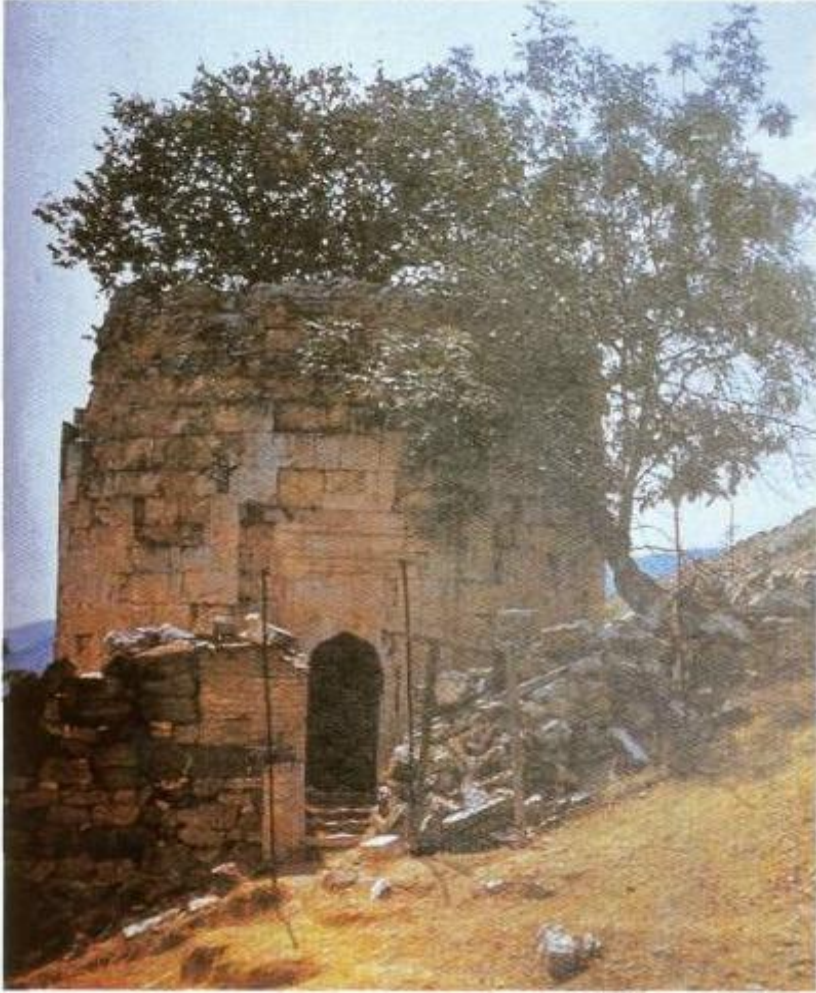




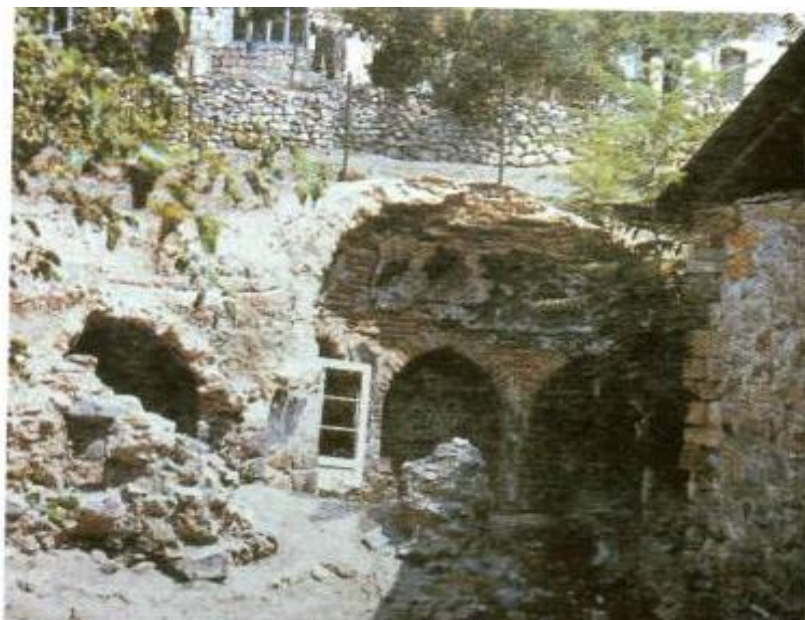
On bir aşırımlı Xudafərin körpüsü, (B. e. ə. V əsr, Qumlaq kəndi).



On beş aşırımlı Xudafərin körpüsü (VII əsr, Qumlaq kəndi).

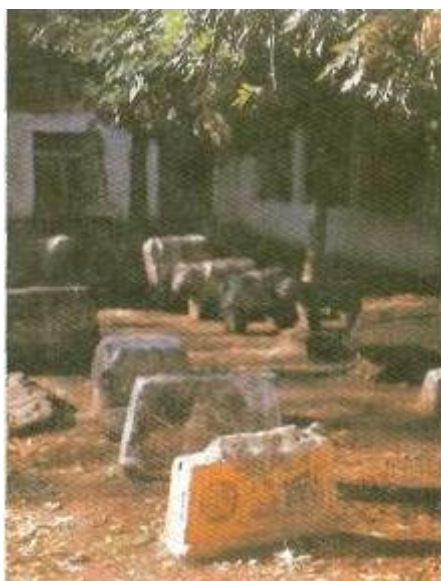


Şıxlar türbəsi (XVI əsr, Şıxlar kəndi).



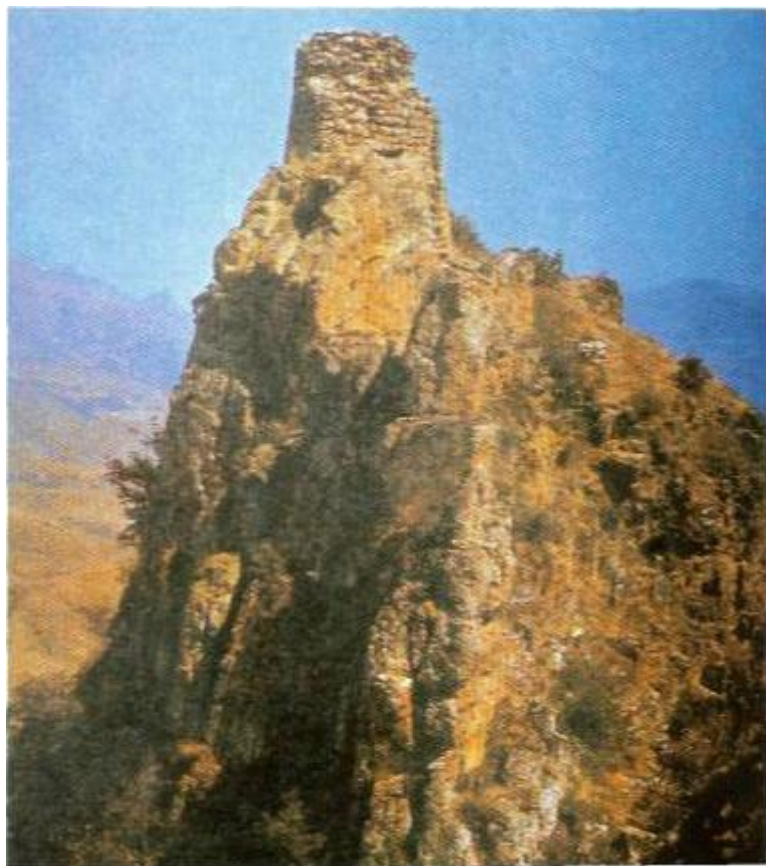
Sultanməcid hamamı. (XVIII əsr, Cəbrayıl şəhəri)

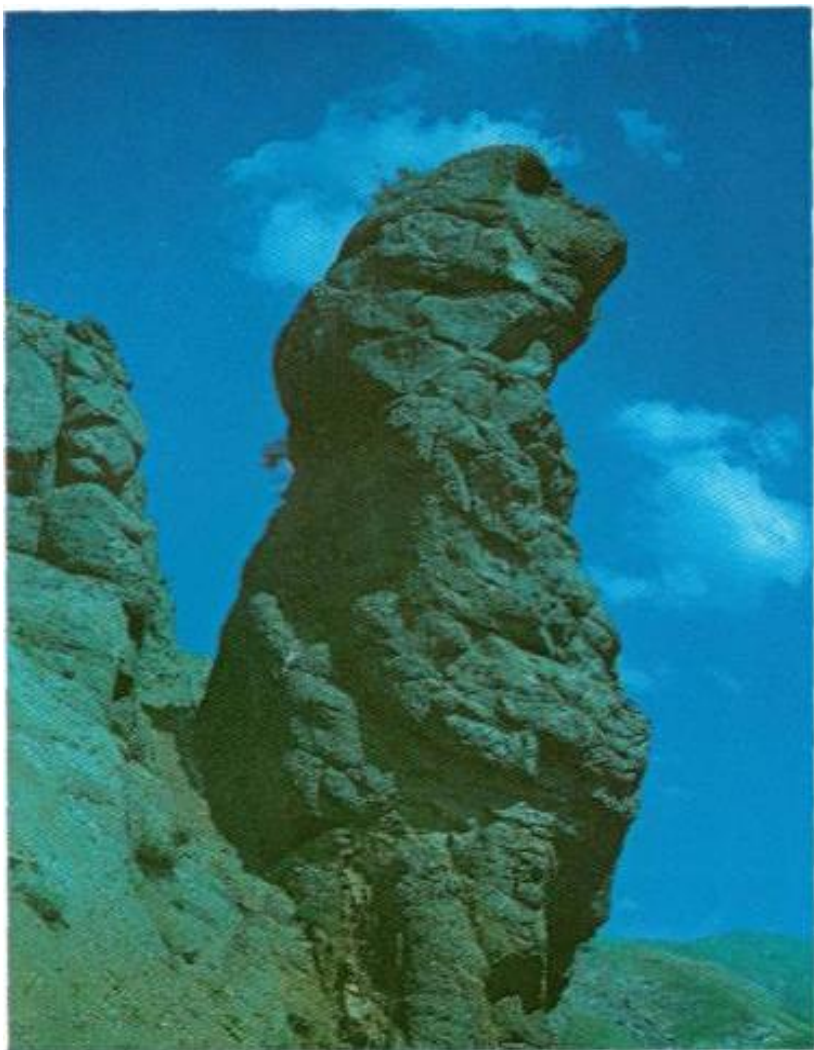
Qəbirüstü abidələr.



Hacı Qaramanın məzarı – Pir.
(XIV – XV əsrlər, Çələbilər
kəndi).

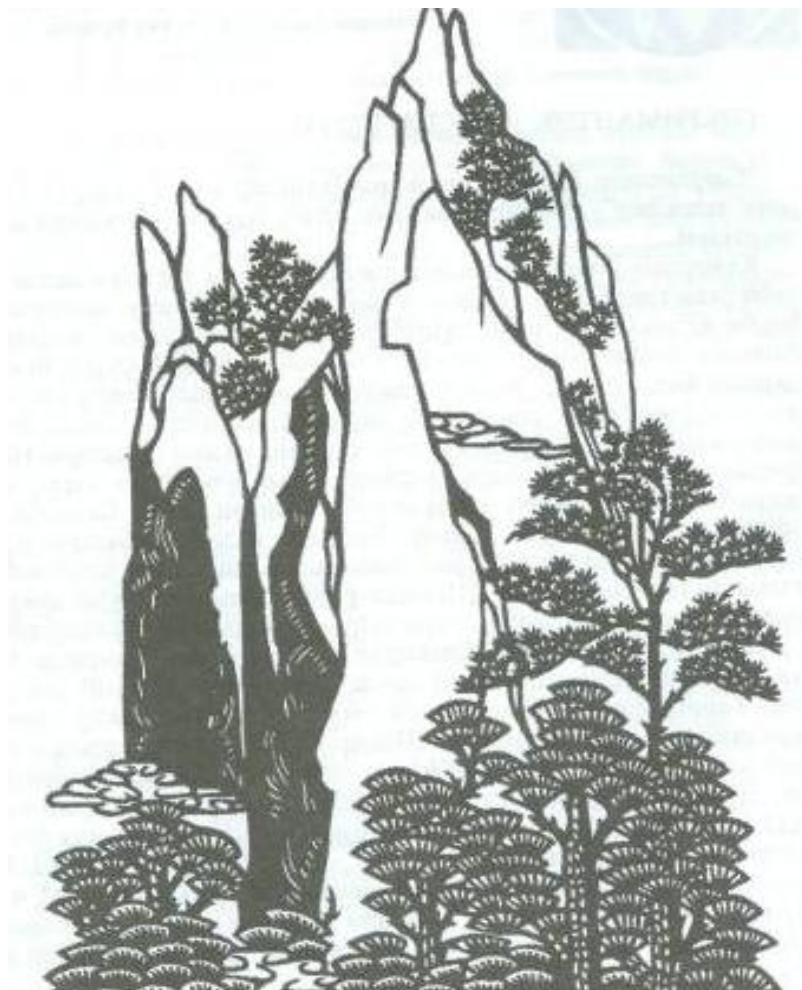
Sirik qalası (V – VI əsrlər,
Sirik kəndi).





Sirik kəndi. Tey dağından bir mənərə.

YURDUN QALA BÜRCLƏRİ





Abbasov Şakir Hüseyn oğlu

doğulub - 19.03.1955-ci il,
Cəbrayıl rayonu Qaracallı kəndi;
şəhid olub - 28.12.1993-cü il,
Ağdam rayonu Güllücə kəndi

QƏHRƏMANTƏK DOĞULMUŞDUN...

"Sağlığında xalqın sevimlisi olanlar öləndə tarixin bəzəyinə çevrilir"- Şəhid Şakirin atası Hüseyn Abbasovun dediklərindən...

Günortaya yaxın Bakıxanov qəsəbəsindəki texniki-peşə məktəbi yataxanasının qapısı ağızında dayanan minik maşınından hərbi geyimli bir zabıt düşüb üstünə yüyürən körpə balalarını bağına basdı. Bir az aralıda bənövşə kimi boynunu bükərək dayanan balaca Şərafəddin atasını xatırlayıb kövrəldi. Yadına düşdü ki, onun atası, baş leytenant Şakir Abbasov da hər dəfə cəbhədən evə qayıdanda illər ayrısı kimi balaları Şərafəddini, Cavid, Nigarı bağına bacıb əzizləyər, onları oxşayardı. Doxsan üçüncü ilin dekabr ayından sonra balalarının yanına gələ bilmirdi Şakir. Uşaqlar özləri babaları Hüseyn müəllimin, nənələri Uraynat xanımın əllərindən yapışıb Bakıxanov qəsəbəsindəki "Şəhidlər Xiyabanı"nda uyuyan atalarının məzarına baş çəkib, onun ruhu ilə görüşməyə gəlirdilər...

Sübh tezdən Salahlı-Kəngərli kəndləri istiqamətində hücumə keçən igidlərimiz qisas almaq istəyi ilə alışıb yanırdılar. Qarşı tərəfdən atılan pulemyot güllələri əsgərlərimizə irəliləməyə aman vermirdi. Şakir güllə yağışı altında sürünüb atəş nöqtəsinə yaxınlaşaraq əlindəki qumbaranı oraya atdı. Düşmən pulemyotu susdurulan kimi əsgərlərimiz bir həmlə ilə düşməni geri oturdular. Döyüşün qızğın çağında Şakir qolundan yaralansa da "boş şeydir" - deyib arxaya qayıtmadı. Birdən ermənilərin sağ tərəfdən irəliləyən tankı və PDM-i gördü. Düşmənin sərrast atəşlə vurulan tankı alovlananda PDM geriye dönüb aradan çıxdı. Erməni quldurları xeyli itki vermişdilər bu döyüşdə. Bizdən beş nəfər yaralanan var idi. Axırını yaralını maşına qoyanda elə bil qəfildən bir parça od basdılar Şakirin kürəyinə. Onun get-gedə işığı öləziyən gözlərindən "haydı igidlərim, haydı irəli, düşməne aman verməyin, dostlar, qanımı yerdə qoymayın" ifadələri oxunmaqda

idi... Abbasov Şakir Qaracallı kəndindən idi. İdman müəllimi olan Hüseyn kişi rayonumuzun sayılıb seçilən adamlarındandır. İllər boyu idmanla ciddi məşğul olub, müxtəlif səviyyəli yarışlardan mükafatla qayıdıb... Dözümdə, bacarıqda atasına çəkmişdi Şakir. O da adlı-sanlı idmançı idi. Əvvəlcə Bakı Bədən Tərbiyəsi Texnikumunu, sonra isə ABTİ-nu bitirmişdi. İdman müəllimi kimi əməlli-başlı xətir-hörməti vardı rayonda.

"Dənizdən dənizə böyük Ermənistan" yaratmaq xülyası ilə yaşayan daşnaqların torpaqlarımıza ilk həmlələri başlayanda əliyalın camaatı ölüm təhlükəsindən qorumaq üçün o da Cəbrayılın qeyrətli oğullarına qoşulub özünümüdafiə dəstələrinə gəldi. Başsız "başçılarımız" elə bil fil qulağında yatmışdılar o vədə. Milli Ordu yaratmaq çağırışlarını qulaqardına vurub, xalqı dözümə, səbrə çağırırdılar onlar. Belə bir vaxtda Şakir əlinə silah götürüb sərhəd kəndlərini düşmən həmlələrindən qoruyurdu...

1991-ci il dekabr ayının 23-də Daşbaşı əməliyyatı baş leytenant, rota komandiri Şakir Abbasova tapşırılmışdı. Əsgərlərimiz güllə yağışı altında irəlilədikdə ətrafda mərmilər partlayırdı. "haydı, igidlərim, haydı" deyərək əsgərləri ruhlandırان komandir dəstənin önündə kedirdi. Erməniləri qaçmağa məcbur edib ələ keçirdikləri xeyli döyüş sursatı ilə geri qayıdan əsgərlərimizin sevincinin həddi-hüdudu yox idi. Rotanın igidləri döyüşü itkisiz başa vurmuşdular onda...

Xanış Mehdiyevin (kiçik leytenant) söhbətindən: Şakir kimi igid oğulun ölümü hələ də yandırır məni. Şişqaya, Sur, Şayaq, Göy Kədik döyüşlərində o, özünü əsl komandir kimi göstərmişdi. "Göy Kədik" əməliyyatının başlanğıcında qrantamoytla düşmənin pulemyotunu susdurmuşdu Şakir. Düşmənin mövqeyi ələ keçiriləndə gördük ki, rota komandirinin sərrast atəşi ilə xeyli erməni qulduru yerə sərilib. Həmin uğurlu döyüşdən sonra hissə komandiri Şakirə bir radioqəbuledici bağışladı. O, radionu rotanın qərargahına qoyub:

- Bu mükafat əsgərlərə çatasıdır, - dedi. - Əsərsiz komandir nə edə bilər ki...

Rafiq Məmmədovun (kiçik leytenant) qeydləri:

Şakirlə birlikdə Sur, Qışlaq, Quşçular, Şayaq, Məzrə, Şişqaya, Qızılqaya istiqamətində gedən döyüşlərdə iştirak etmişəm. Köhnə Tağlar ətrafındakı döyüşdə batalyon komandiri kimi öz hərbi ustalığını göstərən bu igid zabit: - Əsgər Vətəni qorunmalı, lazım gələndə canından keçməyi bacarmalıdır, - deyib əsgərlərimizi düşmən üstünə aparmışdı...

A. Rəhimovun (Sirik kənd sakini) dedikləri:

Baş leytenant Şakir Abbasov il yarım ərzində Sirik və ətraf kəndlərin müdafiəsi üçün özünü oda-gözə vurmuşdu. Uşaq da, ahıl da ona arxayın idi. Hamı bilirdi ki, Şakir ölər, ancaq düşməni yaxın buraxmaz. El-oba qeyrəti çəkən bir oğul idi Şakir. Heyf ki, tez getdi aramızdan...

Döyüşçü dostları Məhəmməd Əhmədov, Yalçın Bəbirov, Natiq Səfərov, Arzu İbrahimov, İlqar Mustafayev... indinin özündə də ürək dolusu danışırlar

Şakirdən. Deyirlər ki, ucaboy, enli-kürək, pəhləvan cüssəli bir komandır idi o. Əsgərlərə qarşı tələbkar olsa da, onların üstündə yarpaq kimi əsir, hər işdə obyektiv olmağa çalışırdı...

1993-cü ilin avqust ayında Bakı şəhərinə müalicəyə göndərmişdilər Şakiri. Ayağında aparılan ağır cərrahiyyə əməliyyatı onu xeyli müddət yataqdan qalxmağa qoymadı. Cəbrayılın və onun ətraf kəndlərinin işğal olunması xəbərini eşidəndə yarası tam sağalmasa da hərbi xəstəxanadan çıxıb cəbhəyə yollandı. Tale onu Ağdam torpağında axırıncı sınağa çəkdi...

Hüseyn müəllimi, Uraynat xanımı necə ovunduraq, Şakirin sevimli qardaşı Asifə, bacıları - Səfurə, Tovuz, Tahirə, Pərişan, Gülşən, Tehranə və Nərgizə, əmisi Qəşəm müəllimə necə təsəlli verək?! Şakirsiz olan Xalidə xanıma, nisgilli gözləri yollara dikilən Şərafəddinə, Cavidə, Nigara nə deyək ki, dərdlərini unutsunlar. Belə yerdə söz də, qələm də acızdı, vallah. Yaxşı bilirik ki, Şakirin ölümü biz Cəbrayılılar üçün böyük itkidir. O, bizə hələ bundan belə çox-çox lazım idi. Bundan sonra hara getsək ürəyimiz göynəyər-göynəyər Şakirdən söz açacağıq. Harada olsaq Şakirlə bağlı nisgilimiz şer kövrəkliyinə söykənəcək. İnnən belə Şakirin varlığını dilimizin ucundan qopan misralarda axtaracağıq:

Neçə dəfə oda düşdün,
Qayalardan yoğrulmuşdun,
Qəhrəmantək doğulmuşdun,
Arxa idin yurda, Şakir.

Qara torpaq əzir səni,
Harayımız üzür səni.
Gözlərimiz gəzir səni,
De, hardasan, harda Şakir?!

Boylanırsan baş daşından,
Yaşayırsan göz yaşında.
Yurdun qeyrət savaşında,
Bir orduydun, ordu, Şakir...



Abdullayev Zahid Əvəz oğlu

doğulub - 22.01.1973-cü il,
Cəbrayıl rayonu Daş Veysəlli kəndi;
şəhid olub - 15.08.1993-cü il,
Xocavənd rayonu, Daşbaşı kəndi

QARTALA BƏNZƏRDİN ÖMRÜN UZUNU...

Daş Veysəlli kəndində dünyaya göz açan Zahidin tərcümeyi-halını bacısı Rəsmiyə qələmə alıb. Adi bir şagird dəftərinə sığışan bu yazının hər sətirindən ağrı-acı boylanır. Deyirlər istəkli adamın ölümündən sonra onun barəsində danışmaq çox çətindir. Rəsmiyə bacımızın yazdığı sətirləri oxuduqca qardaş itgisindən göynəyən bir ürəyin nisgili bizi də yerimizdən tərpətdi. Əvvəli gəlimli, sonu ölümlü bir ömrün yolları ilə irəliləmək heç də asan deyil. Allah adamın heç düşməninə də (söhbət namərd qonşularımızdan yox, mərd düşməndən gedir) oğul itkisi, qardaş dağı göstərməsin. İllah da indiki zamanda. Bir var öz torpağında olasan, yaxın-uzaq başına yığışib təsəlli verə, əziz bildiyin adamın gor evinə baş çəkib ürəyini soyudasan. Bir də var ki, isti ocağının külünü göyə sovuralar, şəhidə dönən balanın, qardaşının uyuduğu torpağa gedən yollar üzünə bağlı ola.

Bundan da müsibətli dərdmi olar dünyada? Rəsmiyə xanımın qardaşından söz açan yazısında da var bu kövrək sətirlər:

El-obamız yerində olsaydı, nə dərdim var idi. Təkcə Zahid şəhid olmayıb ha, minlərlə ailənin oğlu Vətən yolunda candan keçib. Ancaq dözülməz dərd budur ki, qardaşımın gor evi düşmən əsirliyində qalıb. Sağlığında namərdlərə can verən deyildi Zahid. Neyləsin ki, indi üstündəki bir qarış torpağı yana atıb qəddini dikəldə bilmir. Onun Daş Veysəllidə haray çəkən ruhu ilə təkcə yuxularımda görüşürəm indi...

Biz səni yaxşı başa düşürük, Rəsmiyə bacımız. Elə biz özümüz də yurd həsrəti ilə qovrula-qovrula hər gələn sabahı dan yeri bilirik. Eybi yoxdur, gün gələcək ki, perik düşən ellərimiz yurdlarına qayıdacaq, Mərcanlıda, Qışlaqda, Daşkəsəndə, Soltanlıda, Cəbrayılda şəhid oğullarımızın ruhunu sevindirəcəyik... Ürək ağrısı ilə oxuduğumuz yazıda qardaşın Zahidin ömür yolunu sorayılmaqdan başqa hələlik nə gəlir əlimizdən. Adamın düşməni güclü olanda Tanrıya üz tutur, ondan imdad istəyir. Ulu Tanrı hamımızın köməyi olsun...

Zahidin əsgərliyi əvvəlcə Ukrayna torpağında keçib. Ancaq o, Qarabağın harayını eşidən kimi Vətənə qayıdıb. Evlərində də çox qala bilməyib, Cəbrayıl torpaqlarını müdafiə edən igidlərin sırasına qoşulub. Doxsan ikinci ilin əvvəllərindən şəhid olduğu günə qədər Sur, Qazanzəmi, Sirik, Quşçular, Banazur, Hərəkül, Dolanlar, Daşbaşı kəndləri uğrunda gedən döyüşlərdə iştirak edib. Həmişə də alnıaçıq, üzüağ qayıdıb geriye. Qorxmazlığı ilə seçilib, yoldaşlarının yanında xətir-hörməti olub...

...1993-cü ilin avqust ayının on üçü idi. Zahid evimizə baş çəkib bizimlə görüşdü. Bircə gündən artıq saxlaya bilmədik onu yanımızda. Gedəndə söz verdi ki, üç gündən sonra yenidən yanımıza gələcək. O, dediyi kimi də etdi. Üç gündən sonra onun qanlı cənazəsi qayıtdı üstümüzə. Demə axırını görüşdə hər şey Zahidə ayan imiş...

...Zahid Daşbaşı uğrunda gedən döyüşlərdə şəhidlik zirvəsini fəth etdi. İnnən belə Zahidi o ucalıqdan düşürməyə heç kimin qüdrəti çatmayacaq. Deyirlər igid adamlar da qartallar kimi ömrün sonunda zirvə arayır, orada dünyalarını dəyişirlər. Zahid yurd amalını zirvə sanırdı həmişə. Elə bu amalla da əbədi ünvan tapdı özünə:

Söykədin torpağa, qardaş, üzünü,
Vətəni sevimli bir ana bildin.
Qartala bənzərdin ömrün uzununu,
Zirvədə doğulub, zirvədə öldün...

S. Əhmədov adına şəhər orta məktəbini bitirəndən sonra peşəkar hərbi olmaq istəyirdi. Elə bu istəklə də Bakıya kəlib sənədlərini ali hərbi məktəbə vermişdi. Məqsədinə nail ola bilmədikdə doğma rayona qayıdaraq hərbi komissarlığa ərizə verib əsgər getmək istədiyini bildirir. 1992-ci ilin iyul ayından Cəbrayıldakı "N" hərbi alayında xidmətə başlayır...

Ramiz ilk günlərdən böyük həvəslə postlara gedir, hərbi işə olan güclü marağı sayəsində tezliklə bütün silahların "dilini" öyrənir, rayona yenidən gətirilmiş ZP-lərin mahir atıcısı olur. 1992-ci il 28 iyunda Sur və 15 avqustda Şişqaya əməliyyatlarında yaxından iştirak edərək, düşməyə qan uddurur- sonrakı əməliyyatlarda Nüsüs, Quşçular, Sirik postlarında döyüşür...

Ramizin son döyüşü 1993-cü ilin 15 avqustunda Daşbaşı postunda oldu. Onlar 18 nəfər idilər. Bu, o vaxt idi ki, artıq Ağdam düşmən əlinə keçmişdi, Füzuli və Cəbrayılın başı üstünü ölüm kabusu almışdı...

Ramizin qardaşı İsaq o günləri ağır kədərlə xatırlayır:

Avqustun 13-də evə gəlmişdi Ramiz. Ayın 15-də əməliyyat olacağını dəqiq bildirdi, deyirdi ki, əgər 15 avqust əməliyyatından uğurla çıxsaq, Cəbrayılı xilas edə biləcəyik. Ancaq ürəyinə dammışdı ki, nə isə olacaq. Bilirdi ki, orduda nizam-intizam zəifdir, komandirlər postları başlı-başına buraxıblar. Hər yanda özbaşnalıq ayaq tutub yeriyir...

Ermənilər gecə Daşbaşını mühasirəyə alıb postu götürdükdən sonra burada öldürülən 18 nəfərin meyitini yan-yana düzüb zəncirli traktoru onların üstündən sürüb keçmişdilər. Bizə belə gəlir ki, bu iş də xüsusi bir ustalıqla, "sapı özümüzdən olan baltaların" - xəyanətkarların köməyi ilə hazırlanmışdı. Yoxsa ermənilər bu qədər arxayınçılıqla o qanlı faciəni törədə bilməzdilər. Bu xəyanətdən hali olanların üç nəfəri gecə ikən oradan qaçmışdı o vaxt. Döyüşçü dostlarından biri Ramizə deyib ki, gəl aradan çıxacaq, bu əməliyyatdan qan iyi gəlir, burada nə isə var. Ancaq Ramiz qüruruna sığışdırıb tərksiz olmuşdu...

Ramizlə birlikdə torpağın müqəddəsliyi uğrunda şəhid olmuş Etibarın, Muradın, Müslümün... meyitlərini Qubadlıdan gələn döyüşçülərin köməyi ilə quldurların əlindən alıb torpağa tapşırıdılar. İndi onların gor evləri də doğma torpaqda qəriblik çəkir, bir ana hiçqirtısını, bir bacı fəryadını da çox gördülər onlara...

Ramizin anası Güldəstə xala yanaqlarında sellənən göz yaşlarını silərək:

- Qəlbimə nəsə dammışdı o vaxtlar, - deyir, - tez evləndirmək istəyirdim Ramizi. Ürəyimdə ona gözəlti da eləmişdim. Bir dəfə dedim ki, qadan mənə gəlsin, bir aya qədər evləndirəcəyəm səni. Acığı tutdu mənə, nə danışsın, - dedi, - indi evlənmək vaxtıdır? Bəs torpağı kim qorusun, yox belə vaxtda mən toy eləməyəm. Yəni axırı ölüm deyil, torpaq yolunda ölməyin özü də şərəfdir. Bizdən ayrılanda gedib qardaşları ilə görüşdü, elə o gedən də getdi. Güllə düz ürəyinin başına dəymişdi, yarasından öpəndə bildim ki, düşməyə arxa çevirməyib balam. Məni yandıran odur ki, toyuna saxladığım heyvanlar ehsanına da qismət olmadı.

Tanrı ölümqabağı sonuncu dəfə sınağa, imtahana çəkdi Ramizi. O, son nəfəsində də düşməndən aman diləməyib alnıaçıq getdi dünyadan...



Abdullayev Elçin Eldar oğlu

doğulub - 29.07.1971-ci il,
Cəbrayıl rayonu Qumlaq kəndi;
Şəhid olub - 15.08.1993-cü il,
Xocavənd rayonu Daşbaşı kəndi

ÖMRÜN SON AKKORDU...

Elçinin uşaqlıq illəri Qumlaq kəndində keçmişdi. 1971-ci ildə Sumqayıt şəhərində anadan olsa da, valideynləri ilə birlikdə Qumlağa getmişdi. Daim Arazın kənarında durub uşaq marağı ilə bu başıbəlalı çayın sularına saatlarla tamaşa edərdi. Beləsə doğma el-obaya mehr-məhəbbətlə 1978-1988-ci illərdə Qumlaq kənd orta məktəbində təhsil alıb oranı bitirir.

Elə həmin il Sumqayıt Politeknik Texnikumuna daxil olur. 1989-cu ildə hərbi xidmətə çağırılır. Gəncə şəhərində xidmətini başa vurub yenidən texnikumda təhsilini davam etdirir. Lakin bu illərdə erməni fitnəkarlığı artmağa başlamışdı. Elə buna görə də 1991-ci ildə Elçin Abdullayev Sumqayıt hərbi komissarlığı tərəfindən yenidən hərbi xidmətə çağırılır. Bu dəfə döyüşən orduya, cəbhə bölgələrinə göndərilir. Elçinin ilk döyüşləri Ağdərənin Çıldıran, Sırxavənd, Mehmanə kəndləri uğrunda gedən vuruşlarda olur. Döyüşlərin birində yüngül yaralansa da, az vaxt müalicədən sonra yenidən cəbhəyə yollanır. Bu dəfə Cəbrayıla gəlir, onun döyüş yolları doğma yerlərdə keçir. Xeyli müddət Sur postunda döyüşür, həmin vaxtlarda burada keçirilmiş bütün əməliyyatlarda yaxından iştirak edir. Elə ömrünün son akkordları da bu Sur postunda vurulur.

1993-cü ilin avqustu Cəbrayıl torpaqlarına bədbəxtlik gətirdi. Cəmisi bir neçə günün içərisində beş ildən bəri düşməne qan udduran Cəbrayılılar doğma yerləri ürək ağrısı ilə tərk elədilər. Elə həmin günlərdə Sur ətrafında gedən qanlı

döyüşlərin birində Elçin qəhrəmanlıqla həlak oldu. Avqustun 15-i onun ömrünün son günü - şəhidlik günü oldu.



Abışov Yaşar Teymur oğlu

doğulub - 26.01.1972-ci il,
Cəbrayıl rayonu;
şəhid olub - 23.04.1994-cü il,
Fizuli bölgəsi

ZİRVƏYƏ QOVUŞAN ÖMÜR

"1972-ci il təvəllüdü, sırası Abışov Yaşar Teymur oğlu 706 saylı hərbi hissənin tərkibində xidmətə başladığı ilk gündən özünü əsl Azərbaycan əsgəri kimi tanıtmışdı. Hərbi hissənin apardığı bütün döyüş əməliyyatlarında yaxından iştirak etmiş və bir sıra qəhrəmanlıqlar göstərmişdir..."

Belə döyüşlərdən biri də 1994-cü il 23 aprel tarixində oldu. Füzuli bölgəsinin "Lələ təpəsi" yüksəkliyi uğrunda gedən döyüşlər zamanı Yaşar yeni qəhrəmanlıqlar göstərir və düşməyə amansız zərbələr endirirdi. Bu zaman rəhbər on nəfər əsgərin mühasirədə qaldığını məlumat verdi. Yaşar anı olaraq tüstü verən şarları götürüb onların mühasirəyə düşdüyü məntəqəyə sarı irəlilədi. Şarları əsgərlərə çatdırıb özü sursat dalınca yenidən geri qayıtdı. Özünü səngərə çatdırmaq məqamında ağır güllə yarası alıb torpağa sərildi. Artıq mühasirədə olan əsgərlər onun köməyi sayəsində xilas olmuşdular. Yaşar həmin əsgərlərin qolları arasında əbədi olaraq gözlərini yumdu. Onun parlaq xatirəsi nəinki öz əsgər yoldaşlarının, eyni zamanda gələcək nəsillərin qəlbində əbədi yaşayacaqdır...

Yaşarın bacısı Nuridənin dediklərindən:

Rayonumuzun süqutundan sonra mən Sabirabadda məskunlaşmışdım. Qardaşım Arazi keçib, iki-üç günlük axtarışdan sonra bizim sorağımızı alaraq yanımıza gəlmişdi. O vaxtlar Cəbrayıl alayı dağıldığından əsgərlər perik düşmüşdülər. Yaşar ertəsi gün bizimlə vidalaşdı Saatlıya, rayon hərbi komissarlığına getdi. Nə illah etdim sə də onu yolundan döndərə bilmədim.

Bilsəydim ki, bu axırını gedişdir, heç olmasa boyuna gözümlə dolusu tamaşa edərdim. Yaşar ölümüylə sinəmizə sağalmaz dağ çəksə də, təsəllimiz odur ki, o, el yolunda şəhid olub. Nə yaxşı ki, dar ayaqda Vətənə arxa olan qala timsallı oğullarımız var. Fəxr edirəm ki, qardaşım Yaşar da onların sırasında...
Yaşarın qanlı tabutu Bakıda yaşayan qardaşı Teyfurun evinə gətiriləndə qəfil xəbər hamını sarsıtdı. Onu Bakıxanov qəsəbəsindəki Şəhidlər xiyabanında dəfn edib qayıdanlar bir el ağbırçəyinin ətürpədən naləsi ilə qarşı-qarşıya dayandırdılar:

Sən bu elin, obanın
İşığıydın, Yaşarım.
Bir ananın sonuncu
Uşağıydın, Yaşarım.

Fələk qapını kəsdi,
Üstündən yellər əsdi.
Doyunca yaşamadın..
Gor evinə təlsdin...



Ağayev Yunis Babalar oğlu

doğulub - 10.05.1968-ci il,
Cəbrayıl rayonu Böyük Mərcanlı kəndi;
şəhid olub - 02.07.1993-cü il,
Xocavənd rayonu Günəşli kəndi

NAĞILLARA SIĞAN ÖMÜR

Sənin iyirmi beş illik ömür yolun nağıla bənzəyir, Yunis. Elə bir nağıla ki, onun əvvəlindən şirinlik, sonuncu kəlmələrindən nisgil yağır dünyamıza. Bu nağılın qəhrəmanı - divlərlə üz-üzə gəlib onları məğlub edən Məlikməmməd də, mərdi-mərdanə şərin üstə gedən Ağatlı oğlanı da sən özünsən. Ana südü kimi təmiz, saf olan bu nağıllarda buğum-buğum böyüyüb ərsəyə çatır, işığın, suyun

gözünü tutan əjdahanın üstə gedirsən. Eloğlu, sənin ömür yolunla naxışlanan bu nağılların kövrək sətirlərinə üzümünü söykəyib onları ağ vərəqlərə köçürməkdən savayı bir hünər görmədik özümüzdə...

ÖMRÜN İLK NAĞILI

Bu nağılda sən uşaq illərin dil açıq. Böyük Mərcanlı kəndinin üst tərəfindəki "Düz oba" məhəlləsindən səsin, ünün gəlir qulaqlarımıza. Uşaqlara qoşulub "Gizlən-paç" oynayır, əlinə çanta götürüb məktəbə yollanırsan bu nağılda. Atan Babalar kişinin halal zəhməti sayəsində qayğısız keçən uşaq illərin evinizdən ulu yurd yerlərimiz Pəniyə, Qısıra, Erkək Çolasına, Qumlu Qayaya, Sandıqlıya, Bazarçaya qədər sənənlə yanaşı addımlayır. Bu nağılda kəndinizi iki yerə bölən dəmir yolu ilə günçixandan günbatana baş alıb gedən qatarlara əl edir, kənd klubunun nəmli salonundan "dəvalı" kinolara baxırsan. Bu nağılda sən evinizin üst tərəfindəki təpələrin döşündə qoyun-quzu otara-otara əllərdən yerə düşməyən kitabları acgözlüklə oxuyur, Füzulinin, Sabirin şerlərini əzbərləyirsən. Günlə, ayla deyil, ötüşən anlarla böyüyürsən bu nağılda. Atalarımız "nağıl dili yüyürək olur", - deyiblər. Bu nağılın sonunda sən orta məktəblə, sevimli müəllimlərlə, uşaq dostlarınla vidalaşib şəhərə üz tutursan...

AĞIL, KAMAL SORAĞINDA

Burdan belə sən ömrünün ikinci nağılı başlayır. Həkim qardaşın Alkərəm əllərindən yapışib özü ilə birlikdə səni şəhərə aparır bu nağılda. Azərbaycan İnşaat Mühəndisləri İnstitutuna qəbul olunanda Alkərəmlə birlikdə qardaşların Eldarın, Ələvsətin də sevinci sinələrinə sığmır. Adın bacıların Tümanın, Durnanın dilindən düşmür. sən bir çalışqan tələbə kimi gecəni-gündüzə qatıb qalaq-qalaq kitabları vərəqləyir "dəstədən geri qalmamaq üçün" özünü oda-gözə vurursan. Bu nağılda sən o vaxtkı sovetlər birliyinin sərt qanunlarının hökmü ilə ikinci kursda təhsilini yarımqıq qoyub əsgəri xidmətə yollanırsan. İki illik ayrılıqdan sonra tələbəlik həyatın təzədən başlayır sən. İnstitutu bitirəndə elə bilirsən ki, dünyada səndən bəxtəvər adam yoxdur. Ancaq bu xoşbəxtliyi tale sənə çox körəsiymiş demə. 1992-ci ildə ali təhsil diplomu ilə evinizə qayıdırsan sonra imdad diləyən torpaqlarımızın harayı səni rahat buraxmadı. Könüllü şəkildə rayondakı hərbi alayın əsgərləri sırasına qoşulub dağlara çəkildin. Bu nağılın sonundan güllə səsi, mərmii ulartısı gəlir qulaqlarımıza hələ də...

SONUNCU NAĞIL

Yox, bu nağıl adi nağıllara bənzəmir, qardaş. Onun hər sətirindən barıt qoxusu, yurd harayı gəlir. Burada sən babamız Korçoğlu kimi dumanlı, çiskinli dağlarda nərə çəkir, Nəsimi kimi dözümlünə sığınıb əbədiyyətə qovuşursan. Bu nağılda döyüş yolun Surdan, Günəşlidən adlayıb, "Armutlu" postunda dağlara söykənir. Gözlərimizin qabağında qorxu bilməz bir əsgər, dəliqanlı cavanların toplaşdığı bir rotanın komandirinə çevrilirsən. sən burada Vətəni dəlicəsinə sevən, onun yolunda hər məşəqqətə dözən bir fədai kimi gözlərimizdə ucalırsan. Bu nağıl sənün ülviliyindən, əsgər hünərindən, yurd amalından söz açır. Bu torpağın sinəsində gəzməyə haqqı olan bir insan kimi kamilliyin, bütöv şəxsiyyətin üzə çıxır burada. Yoldaş üçün candan keçməyə hardasa hər an hazır olursan. Döyüşlərdə qorxu bilməz bir igid kimi əsgərləri düşmən üstünə səsləyirsən. Hərbi əməliyyatın qızğın çağlarında aqlın ilə, fəhmin ilə mühasirə halqasını yarmağı təcrübəli bir sərkərdə duyumu ilə kötür-qoy edib uğurla sona çatdırırsan...

Təkcə özünü qorumağı, qarşı tərəfdən atılan güllələrdən yayınmağı unudursan bu nağılda...

EPILOQ ƏVƏZİ

Sizə təqdim etdiyimiz bu nağılların qəhrəmanı Ağayev Yunis Babalar oğlu 02 iyul 1993-cü il tarixində "Günəşli" postu uğrunda gedən qanlı döyüşlərdə şəhid olsa da onun ömür dastanı hələ təzə-təzə el-obanı dolaşır. Bu dastanda nağıllardakı qəhrəmanlar kimi əfsanələşir, Mərcanlı torpağında əbədiyyətə qovuşur Yunis...

Bir qəhrəman oğulsan,
Əfsanəsən, nağılsan.
Milyon dəfə doğulsan,
Ellər səni əzizlər, -
Dillər səni əzizlər.

And yerimiz - məzarın,
Təmiz ad, qeyrət varın.
Yurd sevgisi baharın,
Xatirənə söykənən
İllər əzizlər səni
Ey, şəhid qardaşımız,
Hünərindən söz açıb, -
Ellər əzizlər səni...



Ağayev Sərvan Abbas oğlu

doğulub - 11.07.1972-ci il,
Cəbrayıl rayonu Əmirvarlı kəndi;
şəhid olub - 29.12.1993-cü il,
Ağdam rayonu salahlı kəndi

YURD HƏSRƏTİ

Ortaboylu, qarayanız bir oğlan idi Sərvan. 1972-ci ilin iyul ayının 11-də Cəbrayılın Arazboyu kəndlərindən olan Əmirvarlıda dünyaya göz açmışdı. Məşhur riyaziyyatçı, akademik Əşrəf Hüseynov da bu kənddən idi. Kənd məktəbinin aşağı siniflərində oxuyanda məşhur həmyerlisi kimi elmlərə dərin maraq göstərər, müəllimlərinin tapşırıqlarını həvəslə yerinə yetirərdi. Riyaziyyatı ürəkdən sevərək, texniki biliklərə yiyələnər, mütaliəni xoşlayardı. Müəllimləri bu dəcəl oğlanın gələcəyinə böyük ümidlə baxırdılar. Əmirvarlı kənd orta məktəbinin direktoru Nuridə müəllimə bu günlər Sərvanı yana-yana xatırlayıb:

- Çox qabiliyyətli oğlan idi - deyir, - tale ondan heç nəyini əsirgəməmişdi. Hər şeyi öyrənməyə çalışır, böyüyün-küçüyün yolunu saxlayardı. Heyif ki, namərd gülləsi onu tez yaxaladı...

Sərvan çox yaşaya bilmədi, taledən iyirmi bir illik möhləti, amanı oldu. Ürəyində bəslədiyi qönçə arzularının heç yüzdə birinə də çata bilmədi. Ancaq torpaqlarımızın azad edilməsi üçün candan keçib ömrün şəhidlik zirvəsinə ucaldı. Bu ucalıqsa hər yetənə yox, yurdunu ürəkdən sevən cəsur oğullara qismət olur. Tanrı dərğahına qovuşduğu günə kimi Ağayev Sərvan Abbas oğlu ağırlı-acılı, güneyli-quzeyli bir ömür yolundan ötüb keçmişdir...

Orta məktəbi bitirdikdən sonra oxumağa, təhsilini davam etdirməyə güclü meyl göstərsə də ailələrində böyüyən yeddi uşağın doğurduğu maddi çətinliyə görə şəhərə gedə bilməmişdi Sərvan. Oxumaq qaçmır ha, - deyər özünə təskinlik verib - qismət olsa məktəbə kələn il kədərəm, - demişdi. Ancaq sonrakı illərdə də təhsilini davam etdirə bilmədi.

O vaxt can verməkdə olan imperiyanın hələ gücdən düşməmiş qara caynaqları Sərvanı da bir çox azərbaycanlı balası kimi cənkinə keçirib yetmiş il ərzində Vətən deyib böyüklüyü ilə öyündüyümüz SSRİ-nin içərilərinə dartıb apardı. Sərvan burda xidmət etdiyi iki il ərzində qırmızı imperiyanın "xilaskar ordusu"ndakı milli ayrı-seçkililiyin və xalqımıza qarşı günbəgün qızıqsıdırılan iyrənc təbliğatın şahidi oldu.

O, ömrünün iki ilinin hədəf yerə sərf olunmasına heyf-silənə-heyf-silənə geriyə dönərkən doğma yurd yerlərini od içində gördü. Bir vaxtlar ulu çınarı ilə, büllür kəhrizi ilə öyündüyü Cəbrayıl da evlərin düşmənin atdığı "qrad"larla yanıb qaraldığını görəndə qəzəbdən özünə yer tapa bilmədi. Düşmən mərmilərinin yalquzaq ulartısının artıq Arazboyu obalara da gəlib çatdığı bir gündə - 1993-cü ilin əvvəllərində könüllü olaraq gedib qoşuldu Cəbrayıldakı "N" hərbi hissəsində döyüşən igidlərin cərkəsinə.

Bir müddət Sirik batalyonunun əsgərləri ilə birlikdə rayonun dağ kəndlərini düşmən həmlələrindən qorudu. 1993-cü ilin avqust ayının 23-də Vətən torpağını hərraca qoyub milyardlar qazanan qeyrətsizlərin əli ilə Cəbrayıl şəhəri və rayonun dağ kəndləri düşməyə təhvil verildə Sərvanın da ürəyi göyüm-göyüm göynədi. Torpaq təəssübü çəkən igid əsgər yoldaşları ilə birlikdə rayonun Arazboyunda yerləşən torpaqlarını qoruyub saxlamaq üçün düşmənlə ölüm-dirim savaşına çıxsalar da burdakı təsərrüfatların, idarə və müəssisələrin əmlakını satıb-sovanların və qeyrətsiz komandirlərin gizli əməlləri nəticəsində erməni quldurları 1993-cü il oktyabr ayının 24-də dinc əhalini Araz çayına tökdülər...

Cəbrayıl rayonunun işğalından sonra düşməndən qisas almaq eşqi ilə alışıb-yanan Vətən oğulları Gəncə yaxınlığındakı hərbi düşərgəyə toplandılar. Cəbrayıl "N" hərbi hissəsi yenidən təşkil olundu, onun qorxaq və dəyanətsiz komandirləri ordudan uzaqlaşdırıldı. Bir neçə həftəlik hərbi təlimdən sonra Sərvangilin batalyonu Ağdam torpaqları uğrunda döyüşə başladı. Sərvan istəyirdi ki, tezliklə düşməyə amansız zərbə endirilsin və bütün yurd yerlərimizlə yanaşı, özünün doğulduğu Əmirvarlı kəndi də yağılardan caynağından azad edilsin. Elə bu arzu ilə, bu ümidlə də döyüşürdü Sərvan. 1993-cü il dekabr ayının 29-da Ağdamın Salahlı kəndi uğrunda gedən qanlı savaşda şəhid olmasaydı, istəyinə çatacaqdı, ölüm aman vermədi ona...

Dərd gələndə batmanla kəbir, - deyiblər. Abbas kişinin ailə üzvlərinin Cəbrayılın Əmirvarlı kəndindən Minkəçevirə pənah gətirdiyi gündən heç bir ay keçməmişdi ki, oğlu Sərvanın şəhid olmaq xəbəri yetişdi onlara. Oğul dağı görən Abbas kişinin bircə anın içərisində qəddi büküldü, nə edəcəyini bilmədi Tavad ana. Belə ağır bir gündə Minkəçevirin qeyrətli adamları kömək əllərini uzatdılar onlara. Şəhid Sərvan böyük ehtiyatla şəhərin "Şəhidlər Xiyabanı"nda dəfn edildi. Şəhər rəhbərliyi, el ağsaqqalı Şirin kişi, xeyirxah adamlar qoymadılar bu ailəni təklənməyə...

İndi o hüznü günlərdən xeyli keçsə də Tavad ana, Sərvanın qardaş-bacıları hələ də ovuna bilmirlər. Sərvanın gözləri yol çəkən ağbircək anası arzulayır ki, torpaqlarımız tezliklə azad olunsun. Şəhid Sərvanın nigaran ruhu sakitcə uyusun deyə, Tavad ana istəyir ki, doğma Əmirvarlı kəndinin torpağından bir ovuc oğlunun Minkəçevirdəki məzarı üstünə səpsin. Ancaq ananın uzalı əlləri doğma torpaqlara çətmir hələ. Bu torpaqların tezliklə azad ediləcəyinə Abbas kişi də, onun ailə üzvləri də ürəkdən inanırlar. İndi şəhid Sərvanın özündən kiçik

qardaşı Mübariz də igid əsgərlərimizin cərgəsindədir. Mübariz deyir ki, Allah qoysa qardaşım Sərvanın və onun şəhid dostlarının qisasını alıb geriyyə qələbə ilə qayıdacağam. Biz özümüz də o müqəddəs günü intizarla gözləyir və inanırıq ki, igid oğullarımızın hünəri sayəsində tezliklə geriyyə dönüb ata ocağımızın işığını gur yandıracağıq...



Allahverdiyev Yusif Zeynalabdin oğlu

doğulub - 06.08.1968-ci il,
Cəbrayıl rayonu Söyüdlü kəndi;
şəhid olub - 12.05.1994-cü il,
Tərtər rayonu

ELVİN ŞƏHİD BALASIDIR

Heyf Yusif kimi oğullarımızdan. Həyat belələrini Vətən qeyrəti çəkməkdən ötrü yaradır.

Anası ölmüş nə yaşadı ki... Barı dünyaya kələn Elvin balasının üzünə doyunca da baxa bilmədi.

Deyirlər o gün yaralı şir kimi döyüşürmüş Yusif. Düşmən Tərtərin Qaraqoyunlu kəndi ətrafında ağır texnikanın köməyi ilə igidlərimizi sıxışdıranda o qrantamyotla bir düşmən tankının külünü göyə sovurub.

O qanlı döyüşdə başından, boğazından və axırda da sinəsindən ağır yara alıb. Tabutunu gətirən əsgərlər danışırdılar ki, sonuncu nəfəsinə kimi ayağını geri qoymayıb Yusif. Ölməzdən qabaq bir neçə erməni quldurunu cəhənnəmə göndərməklə özü öz qisasını alıb.

Rəhmətlik bizim Cəbrayılda da cəsərlə vuruşurdu. Rayonun dağlıq ərazisinin işğalı zamanı düşmənin üç yaraqlısını məhv etmişdi.

Deyirlər 1993 avqustun 29-da əmisi Məhəmmədəlini düşmənlər öldürəndən sonra and içmişdi ki, dığalara aman verməyəcək. Kişi kimi axıracan sözünün üstündə durdu...

Söyüdlü Cəbrayılın kiçik dağ kəndlərindəndir. Tumas dağının quzey üzündə, yaşıl dərələrin boğazında yerləşir bu kənd. Buz kimi soyuq bulaq suyu,

yaşıl meşələri, yalçın qayaları var Söyüdlünün. Aşıq Abdulla ilə onun ailə ocağını şöhrətləndirən tanınmış xanəndə Zahid Quliyevlə fəxr eləyir bu kəndin adamları. İnnən belə Söyüdlünün şəhid oğlu Yusifin adı da yaşayacaq onların qan yaddaşında...

Allahverdiyev Yusif altmış səkkizinci ilin uşağı idi. Zeynalabdin kişinin səkkiz övladı arasında onun öz xətri, öz yeri var idi. Orta məktəbi qurtardıqdan sonra oxuyub sürücü olmuşdu. Əli çörəyə təzə-təzə çatan vaxtlarda Odessa şəhərinə əsgəri xidmətə göndərmişdilər onu. Vətənə qayıdan kimi Sumqayıtdakı elektrik şəbəkəsi idarəsində düz üç il sürücü işləyib ailəyə əl tutmuşdu. Ürəyi təmiz, istiqanlı bir oğlan idi Yusif. Ata-anasının, bacı-qardaşlarının and yeri, ömür-gün yoldaşı Arifənin ümidi, dayağı idi o. Doğma torpaqlarımızın başı üstünü ölüm təhlükəsi alanda Yusif dinc peşəsi ilə vidalaşib el-obamızın müdafiəsinə yollandı. Bir müddət Qazanxəmi, Söyüdlü cavanları ilə birlikdə Tumas atanın qala misali qayaların arxasına sığıb yurda keşik çəkdi. Ermənilərin azğınlaşdığını görəndə kişi qeyrəti ilə onların qarşısına çıxdı. Rayonun dağətəyi torpaqları satqınların xəyanəti nəticəsində düşmənlə əlinə keçəndə Araza tərəf çəkilib polis işçisi olan qardaşı Bayramla, Cəbrayılın yurd qeyrəti çəkən igid oğulları ilə bir sırada dayandı...

Cəbrayılın Xudafərin soraqlı yurd yerləri də düşmənlə tapdığı altında qalandan sonra Yusif Sumqayıta pənah gətirən doğmaları ilə görüşüb onları ovundurmağa çalışdı. On beş gün qabaq burda dünyaya göz açan körpə Elvinin süd qoxulu dodaqlarından öpüb, yenidən cəbhəyə yollandı Yusif...

İstəklili balasının ölümündən sonra ağlamaqdan gözlərinə zülmət çökən Fatma ana deyir ki, nə illah elədimsə Yusifi yolundan saxlaya bilmədim onda. Dedim, oğul qurban olum, onsuz da Bayramdan ötrü əlim ürəyimin başında qalıb. Vətən qeyrəti çəkmək təkcə sənin payına düşməyib ha. Onsuz da əmin Məhəmmədəlinin ölümü atanın belini ikiqat edib. Qal, külfətini, əlsiz-ayaqsız ata-ananı dolandır. Qoy, indi də gəlib başqaları vuruşsunlar. İynə atsan yerə düşməz alverçinin əlindən Sumqayıtda. Məgər bu Vətən onların da deyilmə? Nə isə... Çox yalvarıb-yaxardım, inadından döndərə bilmədim Yusifi. Yola düşməzdən qabaq üz-gözümdən öpüb könlümü aldı:

- Ay ana, - dedi, - yadında saxla ki, oğrunun, cibgirin Vətəni olmur. Vətən kasıbların, halallıqla çörək yeyənlərindir. Ona görə də onu mənim kimi kasıb balaları qorunmalıdır...

Doxsan dördün may ayının əvvəllərində erməni quldurları, Tərtər bölgəsini ələ keçirmək üçün hücumla keçdilər. İgid oğullarımız o qanlı döyüşlərdə düşmənin gözünün odunu alıb onları geriyyə sıxışdırdılar. Qeyrətli oğullarımıza şan-şöhrət qazandırsa da ölümsüz-qansız keçmədi bu döyüşlər. Tərtərdə dünyasını dəyişənlərdən biri də Yusif oldu. Onu Sumqayıtın "Şəhidlər xiyabanı"nda dəfn etdilər...

Böyüyəndə Elvin atası Yusifin adı ilə fəxr edəcək. Şəhid balası olmaq hər yetənin qismətinə düşmür. Tanrının əli şəhid balalarının kürəyində olsun...



Alekseyev Arif Turab oğlu

doğulub - 20.09.1952-ci il,
Cəbrayıl rayonu Quysaq kəndi;
şəhid olub - 02.07.1993-cü il,
Xocavənd rayonu Quşçular kəndi

QARTAL ÖMRÜ...

Zirvəyə can atan, əngin səmalara qovuşmaq amalıyla yaşayan bir insan idi Arif. Uca dağlar, dumanlı, sisli bəyaz zirvələr idi onun məskəni. Dağlara qalxanda üfüqdən-üfüqə uzanan ana torpağın tamaşasından doymazdı. Dar ayaqda hamıya əl uzatmağı, dərddli-niskilli adamları ovundurmağı bacarırdı o. Yanımlı ata, istəkli ər idi - üç qız balasının xətrinə həyatda kipriyi ilə od götürmüşdü. Yaxşı yoldaş, sədaqətli dost, vicdanlı işçi idi, - rayon avtonəqliyyat müəssisəsində dilindən acı söz eşitməmişdilər onun. Yuxarı Mərcanlıdan sonra sürücü dostu Zaman Quliyev indinin özündə də ürək yangısı ilə danışır ondan:

- Rayon internat məktəbinin həyatına (o vaxtlar Cəbrayıl hərbi hissəsi burada yerləşirdi) düşən "qrad"ın qəlpələri məni ölümcül hala salanda ilk dəfə harayıma yetənlərdən biri də Arif oldu. Onun başımın üstündə dayanıb hönkür-hönkür ağlamağı yadıma düşəndə indi də ürəyim sıxılır. Heç ölməli oğul deyildi Arif, Allah ona rəhmət eləsin...

Deyirlər insan dar ayaqda tanınır, qəlbinin görünməyən tərəfləri üzə çıxır. Kimisi Vətən sevgisi ilə, kimisi lənətlənən adı ilə qalır yaddaşlarda. Diri ikən unudulanları, canlı meyit kimi ötüb keçən günlərin arxasınca sürünənləri az görməmişik həyatda...

Ölümündən sonra Tanrı dərgahında əbədiyyətə qovuşmaq istəyi ilə, təzədən doğulub Arif. Bundan belə özü ilə yox, işıqlı xatirəsi ilə, zaman-zaman yaddaşlarda "göyərən" şəhid adı ilə görüşəsayıq onun...

Dünyanın düz vaxtlarında əməlli-başlı yaşamaq istəyi ilə çox şeylərə nail olmuşdu - rahat mənzil, Mələhət bacı kimi sədaqətli ömür-gün yoldaşı, su sonası kimi üç qız balası var idi. Gecə-gündüz özünü oda-gözə vurub, sükandan yapışan əlləri ilə halal ruzu qazanırdı onlara.

Arifi müharibə adlı əjdahanın üstünə aparan hansı duyğu idi? Şöhrət qazanmaq istəyimi, sürücü yoldaşları arasında fərqlənmək arzusumu, gizli bir niyyətə söykənən şəxsi marağımı? Yox, bu cür hisslərdən uzaq idi, belə şeyləri eyninə də gətirmirdi heç. sadəcə olaraq namuslu, vicdanlı bir adam olduğundan hadisələrə soyuqqanlıqla baxa bilmirdi. Gözünün qabağında yandırılıb dağıdılan yurd yerlərimizin, öldürülən insanların naləsi həyatının sakit ritmini pozmuşdu onun. Yaşanmış illərdən tək-cə mənalı anlar qalır insanın yadında. Bu meyarla yanaşanda Arifin ömrünün məna tutumu qibtə hissi oyadır adamda.

Rusiyanın Yaroslavl şəhərində sona çatan əsgəri xidmət illərində yüksək dərəcəli radio-teleqrafçı kimi tanınıb.

Rayondakı SES-də və avtonəqliyyat müəssisəsində bacarıqlı sürücü hesab ediblər onu...

Vicdanlı işçi olduğundan medallarla, fəxri-fərmanlarla təltif olunub, pul mükafatları alıb...

1991-ci ilin may-iyun aylarında Cəbrayılın dağlıq zonasındakı yaşayış məntəqələri ilə qonşu olan ondan artıq erməni kəndinin quldurlardan boşaldılmasında fəal iştirak etmişdi...

Polis işçilərinin, əsgərlərin döyüş postlarına çatdırılmasında müstəsna xidmət göstərmişdi...

Dəfələrlə ölümün cənkindən salamat çıxmışdı Arif. Gah atılan güllələr ondan yan keçmiş, gah məşını ilə üstündən adlayıb keçdiyi minələr hardasa bir az gec partlamış, gah da yaxınlığında torpağa sancılan mərmilərdən çevikliyi xilas etmişdi onu...

Ağ yol, Şişqaya, Sur əməliyyatlarında əsgərlərimizlə çiyin-çiyinə döyüşmüşdü. Tanrı o vaxtlar həyatdakı savab işlərinə görə ölümün ağzından salamat qurtarmışdı Arifi. Daşbaşı, Zamzur, Mülkədərə kəndlərində dönə-dönə güllə yağışı altında əsgərlərimizə əl uzadıb, yaralıların həyatını xilas etmişdi. Vaxt tapıb evə gələndə qız balaları - Ramilə, Zəhra, Samirə boynuna sarılırdılar onun...

Doxsan üçüncü ilin iyunundan Milli Ordunun əsgərlərinə qoşulub:

-Daha sizdən ayrılan deyiləm, - demişdi Arif. Kişi kimi sözünün üstə durub son nəfəsinə kimi torpaqlarımızı fədakarlıqla qorudu...

Quşçular kəndi uğrunda qanlı döyüşlər gedirdi o gün. Xeyli şəhid olan, yaralanan var idi orda. Arif Mehman Quliyevin və Vaqif Səfixanovun idarə etdikləri BRD-nin hədəfə alındığını görüb irəli atıldı. Polis rəisi Vaqif Məhərrəmovun:- Arif, səni vururlar, getmə! - sözləri də inadından döndərə bilmədi onu. Özünü döyüş məşınına yetirib yoldaşlarının harayına çatdı. BRD-dən yağıdırılan güllələr düşmənin mövqeyini susdurduqca Arifin qələbə əzmi artıb

çoxalmaqda idi. Döyüşün qızğın çağında qarşı tərəfdəki "NRS" idarəetmə qurğusundan atılan atəş igidlərimizin üçünü də qanına boyadı. Ariflə Mehmanın yaraları ağır olduğundan vertalyotla Bakıya yola saldılar onları. Arif səmanın mavi ənginliklərində dəyişdi dünyasını. Qartal kimi zirvəyə can atıb, şəhid kimi zirvələşən qeyrətli bir eloğlumuz sevdiyi ana torpaqdan çox-çox yuxarıda gözlərini yumdu həyata. Qartallar zirvədə doğulub, zirvədə köçür dünyadan - deyiblər. Arif qartal ömrü yaşadı bu dünyada:

Şöhrət igidlərin
Ömür yelkəni,
Həyatın mənası
Kim deyər nədir?
Şəhidlik ucalıq
Şəhidlik həyat
Şəhidlik ucadan
Uca zirvədir...

Bundan sonra səsi həmişə zirvədən kələcək, bizi oradan salamlayacaq Arif...



Alıyev Samir Qədir oğlu
doğulub - 09.06.1977-ci il,
Cəbrayıl rayonu Qaracallı kəndi;
şəhid olub - 15.08.1993-cü il,
Xocavənd rayonu Banazur kəndi

"TİQANA" OD PARÇASIYDI

Kənddə "Tiqana" deyib çağırırdılar onu. sonralar elə bu adla da tanınmışdı Samir. Tanrı xoş çağlarında yaratmışdı onu, dəcəl, diribaş, bir az da ötkəm uşaq idi Tiqana. Qaracallı kəndində uşaqdan böyüyə hamı onun bərəsində təbəssümlə danışırdı. Yaşdları qibətə ilə, həsədlə baxırdılar ona...

Ermənilər torpaqlarımıza təcavüz edəndə on bir yaşının içində idi Tıqana. Cəbrayılın qeyrətli oğulları düşməndən müdafiə olunmaq üçün könüllü dəstələr düzəldəndə Tıqana da onların yanına ayaq açdı. Onun hər şeylə maraqlanması bəzilərinə təbəssüm doğursa da, çoxlarının xoşuna gəlmədi. Düşündülər bu yaşda uşağın ölüm saçan "oyuncaqlara" tərəf can atmasının axırı yaxşı qurtarmaz. Sonra di, gəl cavab ver, bu uşağın yiyəsinə. Ona görə də Tıqanaya sərt üz göstərənələr, döyüş zonasından qovanlar oldu. Bəziləri üz-gözündə uşaq təbəssümü dolaşan bu balaca oğlanın saçlarına sığal çəkib:

- Qəqəni, get, dərslərini oxu, böyüyəndə belə işlərlə məşğul olarsan, - dedilər. Elə bil daş qayaya rast kəlmişdi. Tıqana deyilənləri qulaqardına vurub əsgərlərin yan-yörəsində hərlənir, fürsət tapanda silahları əlinə götürüb əsgərləri təqlid edirdi. Cəbhədəki əsgərlərin yavaş-yavaş üz-gözləri öyrəşirdi Tıqanaya. Daha onu yanlarından qovmasalar da, atəş tutan yerlərdən uzaq tutmağa çalışırdılar. Əsgərlərin etibarını qazanan bu balaca oğlan artıq öz işində idi. Əvvəlsə gizli-gizli göz qoyduğu hər cürə silahdan atəş açmağı öyrəndi, sonra əməlli-başlı döyüşçüyə çevrildi. Günlər keçdikcə səngərləri, döyüş postlarını gəzib dolaşan Tıqana güllə yağışı altı bərkiyib buğum-buğum böyüdü. Döyüşlərin qızğın çağında Tıqana simurğ quşu kimi əsgərlərin dadına çatırdı. Kimisinə patron, kimisinə bir içim su verir, yaralıların meydandan çıxarılmasına kömək edirdi. Neçə dəfə kəşfiyyata çıxan əsgərlərə yalvarıb-yaxarandan sonra onlara qoşulub düşmənin beş-on addımlığına qədər gedib çıxmışdı. Tıqana tapdığı düşmən minasını zərərsizləşdirməyi ən təcrübəli əsgərdən də yaxşı bacarırdı. Döyüşçülər onu ürəkdən sevir, qayğısına qalırdılar...

Elə bil od parçası idi Tıqana. Əsgərlər deyirdi ki, hazırlaşın yığışın Hadrutun üstə gedək. Bizim Cəbrayıl torpağına bəla ordan gəlib. Sonra da dumanın, çənin çəkildiyi vaxtlarda Şayaqın güclə seçilən zirvəsinə tərəf əlini uzadıb:

-O xarabanı ala bilsəydik, ermənilərin axırına çıxardıq, -deyərkək balaca yumruğunu düyümləyərdi...

Şayaq yüksəkliyi ölüm kabusu kimi Cəbrayılın başı üstündə dayanıb bizi hədələməkdə idi o vaxt. Tıqana hərdən uşaq sadələvhlüyü ilə komandirlərə deyirdi ki, mənə bir böltük əsgər verin gedib Şayaqdakı erməniləri əsir tutub yanınıza gətirim. Onun sözlərini təbəssümlə qarşılayan əsgərlərin qeyrət damarları cuşə gəlirdi belə vaxtlarda...

Tıqana döyüşə ilk dəfə 1992-ci ilin sentyabr ayında girdi. Əməliyyatdan qabaq, indiyə qədər onu döyüş meydanından çəkindirənlərə açıq-aşkar "nota" verəsi oldu.

-Daha bəsdir, - dedi Tıqana - indiyə qədər arxada saxlamısınız, köməkçi hesab etmisiniz mənə. İnnən belə mənə döyüş meydanına yaxın buraxmasanız, özüm bilirəm neyləyəcəm...

Tiğananın özünün bildiyi o idi ki, Vətənin dar günündə uşaq da, böyük də vuruşmalıdır düşmənlə. Döyüşdən qabaq balaca "Qəqəni"nin "e'tiraz notası" öz işini gördü. Komandir məcbur olub onun döyüş gedən zonaya buraxılmasına razılıq versə də gizləndə əsgərlərə bərk-bərk tapşırırdı ki, Tiğananı gözdən qoymasınlar. Döyüşün qızğın çağlarında bu balaca oğlanın yağış kimi səpələnən güllələrin altında səngərdən səngərə atıldığını görəndə hamını heyrət bürüdü. Güllə yağışı altıda ora-bura qaçan Tiqana V. Hüqonun balaca qəhrəmanı Qavroşa bənzəyirdi. Yan-yörəsinə düşən qəlpələr, qulağının dibindən vıyıldıyıb keçən güllələr vecinə deyildi onun...

Arxada anası Aminə, bacıları Xanımzər, Minəzər intizarla gözləyirdilər onu. Atası Qədirin Tiqana sarıdan əli ürəyinin üstündə qalmışdı. Yeganə oğlunun odun-alovun içərisindən gələn söz-söhbətlərindən xoşlansa da nikarançılıqdan yaxa qurtara bilmirdi...

Tanrı dahiləri və bir də igidləri az yaşadır, onlara sitəm edir, - deyirlər. Tiqana dahi kimi doğulmasa da, igid kimi tanınmışdı. Ölüm aman versəydi, qələbə gününə kimi cəbhədən ayağını çəkən deyildi. 1993-cü ilin avqust ayının 15-də Banazur ətrafında gedən döyüşlərdə son nəfəsinə kimi düşmənlə vuruşub şəhid oldu bu balaca əsgər. Samir adıyla doğulub Tiqana adıyla əfsanələşən Qaracallı balası dar ayaqda Vətəndən canını əsirgəmədi. O, Tanrının möcüzəsi, od parçası idi. Qeyrəti ilə döyüş meydanlarında əfsanələşən Tiqana unudulan, yaddan çıxan deyil...



Alişov Rövsən Veysəl oğlu

doğulub - 28.01.1975-ci il,
Cəbrayıl rayonu Çaland kəndi;
şəhid olub - 20.04.1994-cü il,
Murov bölgəsi

MUROVDAN KƏLƏN sORAQ

Sevmişəm, Murov, səni,
Vermərəm girov səni.

Od alsə dağın, daşın –
Söndürməz qırov səni...

İlk dəfə başı qarlı Murova qədəm basanda Rövşənin qəlbindən keçən bu sözlər dilində nəğməyə dönmüşdü. İlk dəfə qarlı aşırımları, sazağı-şaxtası ilə adamı heyrətə salan Murov dağı Rövşəni özünə elə cəlb etmişdi ki, sözlər onun dilində uc-uca düyülmüşdü:

- İlahi, gör Vətənimizdə neçə də gözəl yerlər varmış. Burdan baxanda Azərbaycanımızın az qala hər bir bucağını görmək olar. Niyyətin gözündə qalsın, ay dığa, iştahan pis deyilmiş. İstisuyu, Seyran bulağını, Dəlidağı qara div kimi udandan sonar indi də deyəsən Gəncəyə, Tərtərə, Goranboya tamah salırsan. Gözlə boğazında qalar torpaqlarımız...

Rövşənə o gün elə bir Tanrı tərəfindən şairlik təbi verilmişdi. Ağ çalmalı yalçın qayalar, buz salxımlı çeşmələr, əsgər çəkmələri ilə naxışlanan cığırlar onu elə məftun etmişdi ki, buraya az qala nədən ötrü gəldiyini də unutmuşdu:

Murov dağı, eşit mənim səsimi,
Sənən üstə od olmağa gəlmişəm.
Arxamdadır Qoç Koroğlu, Nəsimi –
Döyüslərdə ad almağa kəlmişəm.

İstisuda qatlayaram dizimi,
Kəlbəcərdə oda vurram özümü.
Mən Keytidə deyəcəyəm sözümü, -
Qucağında şad olmağa gəlmişəm...

Yastı təpələrin qoynundakı Çapand kəndində doğulan Rövşən qarlı-sazaqlı Murovun xilası üçün buraya gəlmişdi. O inanırdı ki, üçrəngli bayrağımız Murovda, Dəlidağda, Keytidə dalğalandığı gün doğma Cəbrayıl zəfərlə dönəcək, doxsan üçüncü ilin payızından perik düşən el-obacı ilə yenidən kəndlərində görüşəcəkdir.

Doğma yerlərin həsrəti qəlbinə qubarlandırdıqca Rövşən silaha daha möhkəm sarılır, erməni diğalarının zağalarını sərrast nişan almağa çalışırdı. Ailələrinə Rövşən barəsində tez-tez xoş soraqlar çatır, onlar qorxmaz əsgər balalarının yurdsevərliyi ilə təskinlik tapırdılar...

Əslində Rövşən Alışov əsgəri xidmətə yollandığı ilk gündən ailələrinin üzünü ağ etmişdi. Qusar şəhərindəki təlim-məşq toplanışını uğurla başa vurub serjant rütbəsi qazanmışdı. Doxsan üçüncü ilin payızında Füzuli bölgəsindəki uğurlu döyüslərdə də fərqlənmiş, Horadiz qəsəbəsinin alındığı gün sevinci sinəsinə sığmamışdı...

Murovdan xoş xəbərlər gəlməkdə idi. Milli Ordumuzun əsgərləri Dəlidağa sarı irəliləməkdə idilər. Hamı Kəlbəcərin bu gün, sabah azad olunacağından danışırdı. Qəfildən qara yellər əsdi elə bil. Kimlərinsə xəyanətləri qeyrətli əsgərlərimizin uğurlarını puça çıxartdı. Rövşənin də ölüm xəbəri belə ağır günlərdə yetişdi bizə. O, Vətən uğrunda canından keçib, Murovun bir parça daşına döndü...



Abdullayev Sükür Həsən oğlu

doğulub - 1970-ci il,
Ermənistan SSR;
şəhid olub - 15.11.1991-ci il,
Xocavənd bölgəsi, Zamzur kəndi

VƏTƏNDƏ VƏTƏN HƏSRƏTİLƏ

Qan yaddaşımıza soyqırım kimi həkk olunan 1988-ci il dekabr hadisələri zamanı Şükürgilin ailəsi də yağlıların qana batmış caynağından güc-bəla ilə qurtularaq, baş götürüb tarixi vətənləri Azərbaycana pənah gətirmişdilər. Ailə keçmiş Hadrut rayonunun Hərəkül kəndində yerləşdirilmişdi. Burada həyat şəraiti, güzəran qurmaları üçün onlara mümkün olan hər şey edilirdi. Qəlbən incik düşmüş didərgin qardaş-bacılarımız özlərini qərib saymırdılar. Cəbrayıl camaatının onları öz doğmaları kimi qəbul edib həyan durması, ürəkaçıqlığı Şükürgilə toxtaqlıq verir, qəlblərini isindirirdi. Min bir tellə bağlandıqları torpaqdan yana-yana ayrılan bu bənəşib insanlar əzizlərinin uyudutları, canlarından da çox sevdikləri yurdlarını bir an belə unuda bilmirdilər. Buz kimi diş göynədən bulaqları, başı göylərə dəyən vüqarlı dağları, geniş, güllü-çiçəkli həyət bağları yadına düşəndə Şükürün ürəyi sızıldayı, onları bu günə salanlara sonsuz nifrəti aşıb-daşırdı.

Nə yazıqlar ki, taleyinə didərginlik yazılmış ailənin indi-indi öyrəşdiyi təzə yurdda da rahatlığı uzun çəkmədi. Erməni quldurlarının təxribatları, iriçaplı silahlardan kəndlərimizi atəşə tutmaları qaçqın yurddaşlarımızın həyatlarını yenidən təhlükə altına aldı. Qəlbi intiqam hissilə döyünən Ş. Abdullayev Cəbrayıl

rayon polis şöbəsinə gəlib kollektivə qəbul olunmasını xahiş etdi. Şöbənin rəisi V. Məhərrəmov qaynarbaxışlı gənci başdan-ayağa süzüb: - Qoçaq oğlana oxşayırsan, sənin kimi qeyrətli cavanlara hələ çox ehtiyacımız olacaq, - dedi...

Onun daxil olduğu polis bölməsinə strateji cəhətdən mühüm əhəmiyyət kəsb edən Zamzur kəndini erməni quldurlarından qorumaq tapşırılmışdı. Hadrutun yaxınlığında yerləşən yaşayış məntəqəsinə terrorçular tez-tez basqınlar edir, əvvəlki mövqelərinin bərpa olunmasına çalışırdılar. Bölmənin üzvləri yağların məqsədlərini yaxşı başa düşürdülər. Ona görə də düşmən həmləsinin qarşısını almaq üçün kəndin bütün giriş-çıxış nöqtələrini nəzarətdə saxlayırdılar. Görünür, Şükürgil erməni hiyləgərliyini kifayət qədər qiymətləndirə bilməmişdilər. Fərsəti fəvta verməyən düşmənlər onların gözləmədikləri istiqamətdən böyük qüvvə ilə qəfil hücum keçərək kəndi mühasirəyə aldılar. Vəziyyətin ağır olduğunu hiss edən polis əməkdaşları sözü bir yerə qoydular: - Bir addım da geri çəkilməyəcəyik, son patron qalanadək döyüşəcəyik. Qanlı döyüş xeyli çəkdi. Bizimkilər özlərini köməyə yetirəndə artıq iş-işdən keçmişdi. Şükür Həsən oğlu Abdullayev və onun iki polis silahdaşı qəhrəmancasına həlak olmuşdular.

Ş. Abdullayev Zəngəzurun, Göyçə mahalının qisasını almaq istəyirdi. Əfsuslar olsun ki, istəyini sona çatdırma bilmədi. 21 yaşında, həyatının ən qaynar çağında Vətəninə Vətən həsrəti ilə Şəhidlik zirvəsinə ucaldı. Rahat yat Şükür, qoca tarix şahiddir ki, zaman-zaman yadelli işğalçıların hücumlarına məruz qalan torpaqlarımız onların son döyüş meydanı olub. Sözsüz bu dəfə də belə olacaq. Ərazimiz erməni işğalından azad ediləcək. Sənin kimi igid oğullarımızın qəhrəmanlıqlarını minnətdarlıq hissi ilə xatırlayacaq, ruhunuza rəhmət diləyəcəklər.

Aslanov Elçin Gəray oğlu

doğulub - 1967-ci il,

Hadrut rayonu Haxulu kəndi;

şəhid olub - 15.11.1991-ci il,

Xocavənd bölgəsi Zamzur kəndi

ÜRƏYİNİ MƏŞƏL ETDİ

Murdar ayaqları Qarabağ torpağına dəydiyi gündən nankor qonşular digər ərazimizdə olduğu kimi haxullunun ətrafındakı kəndlərdə də dinc durmur, altdan-altdan öz məkrli işlərini görür, fərsət düşən kimi zəhərli xəncərlərini arxadan kü-rəyimizə sancmağa hazırlayırdılar...

Elçin Aslanov sovet ordusu sıralarından tərxis olunub doğma yurda dönəndə vəziyyət dəyişmişdi. Ətraf kəndlərin ermənilərinin Haxullulara qarşı əvvəlki münasibətlərində həddindən artıq soyuqluq hiss olunurdu. Əlaqələr az qala kəsilmək üzrə idi. Elə bil illərlə Haxulluların qapısında sülənən heç bunlar deyilmiş. Elçin hərdən keçmiş rayon mərkəzi olan Hadruta yolu düşəndə bu soyuqluğu daha yaxından hiss edirdi. İstər dövlət idarələrində, istərsə də küçədə hamı ona qanlı-qanlı baxır, bəzən də hədə-qorxu gəlirdi. Eşitdikləri, şahidi olduğu hadisələr ona yuxu kimi görünsə də məsələnin ciddiliyini dərk edir, öz-özünə fikirləşirdi ki, deyəsən bu xına o xınadan deyil. Əgər qudurub yolunu azmış nadürrüslərin bədnam hərəkətlərinin qarşısı alınmasa, axırı yaxşı olmayacaq.

E. Aslanov yanılmamışdı. Daşnaq yuvası olan Hadrutda əvvəllər cavanlar çox seyrək nəzərə çarpdığı halda son vaxtlar burada Yerevandan, xaricdən gəlmə çoxlu saqqallılar toplaşmışdı. Başqa sözlə, Hadrut hamının gözü qarşısında qan ocağına çevrilmişdi. İnsan cildinə girmiş bu vəhşilər vaxtaşırı Azərbaycan kəndlərinə basqınlar edir, şuluqluq salırdılar. Erməni quldurlarının zərərləşdirilməsində o zaman polis əsas qüvvə idi. Ona görə də torpaqlarımızın müdafiəsində yaxından iştirak etmək üçün Elçin xüsusi təyinatlı polis dəstəsində işləməyi üstün tutdu. Elçin 1991-ci ilin baharında Zamzur kəndində təşkil olunmuş polis bölməsində xidmət edərək burada məskunlaşmış əhəlinin mühafizəsində yaxından iştirak etdi. Kənddə əsasən Ermənistandan zorla qovulmuş didərgin soydaşlarımız yerləşdirilmişdi. Yağılar bununla heç cür barışmaq istəmədilər. Hər an təhlükə gözlənirdi. Düşmənin fitnəkarlığının qarşısı dəfələrlə alınsa da sonuncu dəfə bu, mümkün olmadı. Qeyri-bərabər döyüş başlandı. Zamzur kəndi hər tərəfdən mühasirəyə alındı. Elçingil möhkəm dayanmışdılar. Erməni faşistlərini yaxın buraxmırdılar. Cəsur polis əməkdaşları səngər seçdikləri binanın od tutmasına baxmayaraq oranı tərk etmədilər. Alovun onları bürüyən dilləri arasında atəş aç-aça son nəfəslərinədək döyüşdülər. Ürəklərini məşələ çevirərək didərgin soydaşlarımızın yollarına işıq saçdılar ki, onlar yağılarm əllərinə keçməsinlər.

Ömrünün 24-cü baharında həyatdan nakam köçüb əbədiyyətə qovuşan Elçin Gəray oğlu Aslanovun nəşini doğma Haxullu kəndinə gətirib burada dəfn etdilər.



Ağayev Eldəniz Maqsud oğlu

doğulub - 01.06.1975-ci il,
Cəbrayıl rayonu Süleymanlı kəndi;
şəhid olub - 16.08.1995-ci il,
Tərtər bölgəsi

AĞAYEV ELDƏNİZ MAQSUD OĞLU

Süleymanlı kəndində anadan olmuşdu. Ailənin tək övladı idi. Süleymanlı kənd orta məktəbini bitirmişdi. 1994-cü ildə əsgəri xidmətə çağrılıb. Goran poliqonunda, Neftçalada hərbi təlimdə olandan sonra Tərtər döyüş bölgəsinə göndərilib. Bir müddət burada xidmət etdikdən sonra öz xahişi ilə Naftalana bölgəsinə dəyişilib. Buradakı növbəti kəşfiyyatların birində ağır yaralanaraq bir gün sonra vəfat etmişdir.



Aslanov İnqilab Məhəmməd oğlu

doğulub - 31.05.1973-cü il,
Cəbrayıl rayonu Kavdar kəndi;
şəhid olub - 31.12.1993-cü il,
Ağdam bölgəsi

O YAŞAMAQ İSTƏYİRDİ

Dünyaya yaşamaq üçün kəlmişdi İnqilab. Bir evin sevinci, bir istəyin bar çiçəyi, bir ananın ümidi, gələcəyi idi o. Yastı təpələrin quzey üzündəki Kavdar kəndindən üzü Araza baxanda yaşıl vadinin təkrarsız gözəlliyindən ürəyi dağa dönürdü adamın. Doğulduğu torpağın mehrinə uşaq kimi sığınarlardan biri də

İnqilab idi. Kənd məktəbində oxuyarkən ağına da gəlməzdi ki, tale onu sınağa çəkəcək, bir elin harayına səs verib, silaha sarılacaq, ömrün şəhidlik zirvəsində dayanıb duracaq o. Bu bir alın yazısı idi - onu Tanrıdan savayı oxuyan tapılmayıb hələ. Bu bir ömür qisməti idi - bu qəzavü-qədər in hökmü, fərmanı idi...

Qismətdən, taledən qaçmaq olmaz, - deyib ulularımız. Demə, İnqilab doğulandan ömrünün yarımçıq qırıldığı günə addımlayırmış. Hardan biləydi ki, qismətinə iyirmi illik ömür möhləti düşəcəkmış. Bəlkə də yaşamaq istəyi güclü olduğundan insan öləcəyinə heç vaxt inanmır. Ən zillətli günlərdə belə bir tikə ümidə söykənib yaşamaq istəyir. Ömrü boyu torpağın hərərətindən, günəşin nurundan, təbiətin saflığından doymayıb insan...

İnqilab da yaşamaq istəyirdi. İstəyirdi ki, Kavdar kəndindən onun da səsi-həniri gəlsin. İstəyirdi ev-əşik sahibi olub təmiz bir məhəbbətə söykəsin üzünü. İstəyirdi ki, ata olsun, ixtiyar çağlarında "baba" deyər çağırınsınlar onu. İllər uzunluq yaşamaq istəyirdi İnqilab. Ancaq Vətən torpağında yağılar at oynadanda sakit keçən günləri ilə vidalaşmış ölümün üstünə yollandı. Ölümə tutaşmaq, onunla kəllə-kəlləyə gəlmək hər oğulun işi deyil. Ölümün gözünə dik baxmaq üçün gərək cəsərinin ola. İgidlik özü də Allah vergisidir. Tanrı onu hər yetənə yox, qeyrəti ilə xalqını, millətini ürəkdən sevənə verir. İnqilab ana deyib işığından, havasından, suyundan bəhrələndiyi torpağı ilahi sevgisi hesab edirdi. Çoxlarını həyatda yaradıb xoşbəxt edən bu sevgidən ona da pay düşmüşdü. Təzə-təzə boyu çıxan bir vaxtda cəbhəyə ona görə getmişdi ki, düşmən gülləsi bu yurdun bütövlüyünü yaralayıb, el-obanı ağlar qoymasın...

Doxsan ikinci ilin iyun ayında Cəbrayıl batalyonunda hərbi xidmətə başlayanda İnqilabın bəxtindən əsgər yoldaşları qeyrətli olduqları qədər də istiqanlı idilər. Soltanlıdan olan Rantıklı, Qaracallı balası Abbasov Şakirlə, qışlaqlı vızvod komandiri Verdiyev Soltanla bircə həftənin içərisində dil tapıb dostlaşmışdı İnqilab. İnqilab hər dəfə icazə alıb Kavdardakı evlərinə gələndə özü ilə bir neçə əsgər dostunu da gətirərdi. Anası boyuna tamaşa etməkdən doymurdu onun. Bəlkə də oğlunu günlərin birində itirəcəyini fəhmlə duyub, anlayan ana onun işıqlı cəhrəsinə gözlərinə köçürmək istəyirdi...

Erməni quldurları Cəbrayıl daş qııcısında İnqilab da silahdan yapışmış Quşcular, Süleymanlı, Horovlu, Quyçaq... postlarında sübhü dirigözlü açırdı. Yoldaşları deyir ki, Süleymanlı kəndi uğrunda gedən döyüşlərin qızgın çağında atəş aç-aça irəliləyən iki düşmən tankının məhv edilməsində İnqilab da cəsurluq göstərmiş. Sentyabr ayının axırlarına yaxın Quysaq ətrafında doqtuza saat gedən qanlı döyüşdə erməni quldurlarının ələ keçirmək istədikləri bir yaralı əsgərimizi xilas edəndən sonra İnqilab yoldaşlarının gözlərində qəhrəman kimi böyüyüb...

Cəbrayılın ağır günlərində ordudakı başıpozuqluq ürəyini göynədirdi İnqilabın. Alay komandirinin fərsizliyi ucbatından əsgərlər arasında fərariilik edənlərin sayı günbəgün artmaqda idi o vaxtlar. İnqilab doğma el-obanın yaman günündə başqaları kimi daldada baş kirləməyi şəninə sığışdırmırdı. Elə ona görə də

əsgərlərimiz mövqelərini tərk edib Arazın o üzü ilə İmişliyə üz tutandan bir neçə gün sonra təzə toplanış yerinə gəldi...

Doxsan üçün payızında İnkilabgilin dəstəsi Gəncəyə üz tutdu. Burada keçirilən təlimdən sonra gücü, qüvvəsi özlərinə qayıdan əsgərlərimiz yaralı yurd yerlərimizin qisasını almaq üçün düşmən üstünə atılmağa məqam gəzirdilər...

Ağdam bölgəsinə çavuş rütbəsi ilə kəlmişdi İnkilab. Salahlı yaşayış məntəqəsi ətrafında gedən döyüşlərdə o da cəsərlə döyüşür, düşməndən şəhid oğullarımızın qisasını almağa çalışırdı...

Yeri-göyü lərzəyə salan o döyüşdə İnkilab Eldənizlə, Əliylə birgə şəhid oldu. Doxsan üçüncü ilin otuz bir dekabrı idi onda. Yeni ilə cəmisi bircə addım qalırdı o gün...

İnkilabı Daşburun qəsəbəsinin qəbiristanında dəfn etdilər. Kavdarın ilk şəhid balasının ölümündən xəbərsiz olub oraya kələ bilməyənlərin əvəzindən təbiətin özü hönkür-hönkür ağladı o gün. Bu haqsız ölümdən Tanrıya asi düşən buludlar göylərin dili ilə ağı deyirdi elə bil:

Bu dağlar, ulu dağlar,
Çəsməli, sulu dağlar.
Burda bir qərib ölüb, -
Göy kişnər, bulud ağlar...



Bayramov Qədir Kərim oğlu

doğulub - 10.01.1966-cı il,
Cəbrayıl rayonu Böyük Mərcanlı kəndi;
şəhid olub - 28.12.1993-cü il,
Ağdam rayonu Salahlı kəndi

GÖY KİŞNƏR, BULUD AĞLAR...

Ömrün ahıl çağlarında oğul itirmək ağır dərddir, Kərim kişi. Sən Qədirin ölüm xəbərini eşidənəcən yurd ağrı-acıları ilə yaşayırdın. Heç ağlına da gətirməzdin ki, bu tezliklə Tanrı sənə oğul dağı köstərə. Onda hələ İsmayılı

rayonunun Qubaxəlilli kəndinə təzəcə sığınmışdın. Bu yerlərin füsunkar gözəllikləri qəlbindəki yurd həsrətini silə bilməsə də, yerli camaatın qayğıkeşliyi dərdlərini ovundururdu. Qərblərdə külfətini başına yığıb təzəcə təskinlik tapırdın ki, Qədirin tabutu üstünə yollandı. Demə, Tanrı səni doğma yurddan uzaqlarda sınağa, imtahana çəkəsiymiş...

Mərcanlı camaatı səni gözü-könlü tox bir insan kimi tanıyır, ehtiramını gətirərdi. Hər yerdə qorxub çəkinmədən sözü üzə sax deməyin də var idi. Qədirin qanlı cənazəsi qəlbini parça-parça edəndə də sözünü daldalamadın. Varlığın qədər inandığın o gözəgörməz müqəddəs Tanrıya üzünü tutub:

- Kərəminə şükür, ay Allah, - dedin. - Biz sənə neyləmişdik ki, başımıza bu müsibəti gətirdin? Öz dərdim özümə bəs idi, bir yandan da oğul dağı çəkdim sənəmə...

İsmayılı camaatı Kərim kişinin ailə üzvlərini darda qoymadılar o gün. Vətən yolunda şəhid olan Qədiri Qubaxəlilli kəndi doğma övlad kimi bağrına basdı. Kərim kişi camaatın yanını görüb müdrik ağsaqqal kimi dilləndi:

- Eldən əskik olmayın, ay camaat. sizin qayğınızı görəndə elə bildim ki, balamı Mərcanlı camaatım yerdən qaldırır.

Elimə qurban olum, o hər yerdə yığılana dayaqdır...

O gün Qubaxəlillidən olan bir el ağbırçəyi Qədirin təzəcə qazılan kor evinin bir addımlığında dayanıb dilində göyərən ağları ilə qəbiristanına gələnləri kövrəltməkdə idi:

Bu dağlar, ulu dağlar,
Çəsməli, sulu dağlar.
Burda bir qərib yatır,
Göy kişnər, bulud ağlar.

Mərcanlım, harda qaldın,
Yurd yerim, darda qaldın.
Ay mənim Qədir balam,
Düşüb məzarda qaldın...

Kərim kişinin uşaqları içərisində Qədir ən fərasətli idi. Hansı sənətdən desən baş çıxarırdı. Yaxşı sürücü, qabiliyyətli çilingər, bacarıqlı traktorçu idi Qədir. Bir vaxtlar Qazaxıstanda əsgərlikdə olarkən bənnalığı, suvaqçılığı da tamam-kamal öyrənmişdi. Evlərinin divarlarına elə naxışlar vurmuşdu ki, baxan hayıl-mayıl qalardı. Doxsanıncı illərdə Bakıya kedib Neft daşlarında işləyəndə də el-obasını bircə gün unutmamışdı. Çox yanımı, istiqanlı bir oğlan idi. Yoldaşları başına and içirdilər onun. Bacıları Elmiranın, Səfurənin gözlərinin işığı, and yeri idi...

Cəbrayılın ən çətin günlərində Neft daşlarındakı işini buraxıb səngərə sığınmışdı Qədir. Doxsan üçün avqust ayı idi onda. Düşmən Balyand aşırımından, Qala dağından adlayıb Araza tərəf üz tutduqca camaatın arasında bir vahimə dolaşmaqdaydı. Cəbrayılı igidlər sonuncu güclərini toplayıb düşməni Quysaqdan, Çapandan, Fuğanlıdan, Kavdardan aşağı buraxmırdılar. Günlərin birində içimizdə göyərən xəyanətə söykənən erməni quddurları Qədirgilin dəstəsini Araz boyunda da sındırdılar...

O payız günündə ev-eşiklərini qoyub qürbətə üz tutanların ah-naləsi Arazın bulanıq sularına dəyib çilikləndi...

Qədirgilin hərbi hissəsi İran səmtdən keçib İmişliyə çatandan sonra o, İsmayılıda məskunlaşan ailələrinin görüşünə getdi. Orada ağır xəstələndiyindən bir müddət Ağsu rayon xəstəxanasında yatmalı oldu. Azacıq sağalan kimi Cəbrayıl hərbi hissəsinin Seyfəlidə yerləşdiyini eşidib oraya yollandı...

Ağdamın Salahlı-Kəngərli kəndləri uğrunda gedən döyüşlərdə düşmən gülləsi Qədirin həyatına son qoydu. Tale ömrünü yarıda qoysa da, ölüm ona şəhid adı qazandırdı. İnnən belə bu adla yaşayacaq, zaman-zaman xatırlanacaq Qədir.

Neçə vaxtdır ki, Mərçanlıda doğulub İsmayılı torpağında uyuyan bu igid əsgərin ruhu Tanrı dərğahına qovuşub. Fəqət Qubaxəlilli ağbirçəyinin dilində dolaşan sözlər indi də bizi yandırır-yaxır:

Göy kişnər, bulud ağlar...



Bayramov Azər İsib oğlu

doğulub - 03.07.1972-ci il,
Cəbrayıl rayonu Yuxarı Mərçanlı kəndi;
şəhid olub - 19.03.1994-cü il,
Horadiz bölgəsi

SUYUNDAN İÇƏYDİM "ÇOBAN BULAĞI"

Yuxarı Mərçanlı kəndində dünyaya göz açmışdı Azər. Taleyinə düşən bir dadım uşaq sevincinə, yaşamaq istəyinə və bir də atası İsib kişinin, anası Gülyetər bacının övlad məhəbbətinə sığınıb, buğum-buğum böyüməkdə, boy atmaqda idi. Doğulduğu kəndin qürub səmtində sıralanan təpəliklərin üstə qalxıb ilk dəfə

üfütqdən-üfütqə uzanan ellərimizə baxanda heyrətdən donub qalmışdı Azər. Yovşan ətirli Süllab düzü, yamyaşıl Araz vadisi, Cəbrayıldan o üzdə günəşin qüruba endiyi yerdə qarlı zirvəsi açıq-aydın körünən Ziyarat dağı dünyanın ən böyük möcüzəsi kimi görünmüşdü ona. Yuxarı Mərçanlımın gündöğən səmtində dağların ətəyi ilə qıvrıla-qıvrıla uzanıb gedən Araz çayının tamaşasından doymamışdı Azər onda. Evlərinin üç yüz addımlığında, yamacın döşündən qaynayıb çıxan Çoban bulağı al günəşə boylandıqca sübh şəfəqlərinin saflığına boyanmaqda idi Azər...

Yuxarı Mərçanlı kənd orta məktəbində oxuduğu illərdə qeyri-adi uşaq təsiri bağışlamasa da, sinif yoldaşları Arıfdən, Müslümdən, Ruqiyyədən, Solmazdan, Minayədən,.. Hardasa fərqlənib seçilirdi. O vaxtlar gözlərinin dərinliyində nədənsə gizli bir nisgil var idi onun. Sinifdən-sinfə adlandıqca sarışın sifətindən mehribanlıq yağmaqda idi. Hamıya qarşı diqqətli, yanımli idi Azər. Yaşadları ilə səmimi davranır, müəllimləri ilə ədəb-ərkanla görüşürdü. Zəhmətkeş ailədə doğulduğundan bir çətən külfəti qabarlı əlləri ilə dolandıran atası İsb kişini dünyanın ən halal adamı hesab edirdi. Böyüdükcə üzərində addımladığı torpağı əzizləməkdə, onun hikmətinə üz tutmaqda idi...

Orta məktəbi bitirəndən sonra təhsilini davam etdirmək üçün sinif yoldaşları kimi şəhərə üz tutmamışdı. Qonşu Füzuli rayonunun Qarğabazarı kəndindəki texniki-peşə məktəbində sürücülük peşəsinə yiyələnmişdi. Və bundan sonra əsgərlik həyatı başlamışdı onun. 1989-cu ilin iyun ayından Gürsüstanda əsgəri xidmətdə idi Azər. İki illik əsgəri xidmət ona çox şeylər öyrətmişdi. Buradakı hərbi hissənin məşinlərindən biri ilə tez-tez yollara çıxsa da doğulub boya-başa çatdığı doğma yerlərin həsrəti ilə yaşayır, evlərinə qayıdacağı günü səbirsizliklə gözləyirdi...

1988-ci ilin fevralından sonra Cəbrayılın təlatümlü günlərinin sonu görünmürdü. Azər doğma yurd yerlərinə qayıdanda el-obaları nizamı pozulmuş gördü. Gündüzlər və gecə sübhə kimi Balyand aşırımından ta Çulluya kimi uzanan rayon ərazisində top-tüfəng səmindən torpaq lərzəyə kəlirdi...

Onda hələ Cəbrayılın qeyrətli oğulları öz torpaqlarını göz bəbəyi kimi qorumaqda idilər. Süleymanlı, Qışlaq, Daşbaşı, Sirik, Dolanlar, Qazanzəmi postlarında düşmən qarşısını kəsən əsgərlərimiz kürək-kürəyə dayanıb yurda keşik çəkirdilər...

1992-ci ilin iyulunda ata-anasının xeyir-duası ilə toy edib qonşu qızı ilə vüsala yetən Azər Vətənin ağır günündə gəndə dayanacağı qüruruna sığışdırı bilmədiyindən dumanlı dağların sinəsindəki səngərlərə sığınan igidlərin sırasına qoşuldu...

Doxsan ikinci ilin payızından sonra Sur, Qışlaq və Süleymanlı kəndləri ətrafında gedən döyüşlərdə dəfələrlə iştirak etmişdi Azər. 1993-cü ilin avqust ayında Cəbrayıl rayonunun dağlıq zonası düşmən əlinə keçdiyi günlərdə ayağından qəlpə yarası almışdı. O vaxtlar əsgər dostlarının fədakarlığı sayəsində döyüş meydanından çıxarılandan sonra iki ay Beyləqanda müalicə olunmuşdu...

Yarası sağalandan sonra yenidən cəbhəyə qayıdan bu igid oğlan bir müddət Ağdam ətrafında gedən döyüşlərin iştirakçısı oldu. 1994-cü ilin əvvəllərində Milli Ordumuzun Horadiz istiqamətində apardığı uğurlu əməliyyatlarda qeyrətlə vuruşan Azər Bayramov düşmən caynağında inləyən doğma Mərcanlının külü göyə sovrulan evlərinə tərəf boylandıqca ürəyi sızlamaqda, qəzəbdən yumruqları düyülməkdə idi...

1994-cü ilin 19 mart günü al günəşin şəfəqləri ilə isinməkdə idi. Arxların üstündəki salxım söyüdlərin yenicə açan kövrək yarpaqları asta-asta titrədikcə perik düşən Arazboyu obalardan qəm-qüssə boylanırdı dünyamıza. Novruz bayramına cəmisi ikicə gün qalırdı onda. Cəbrayılın düşməndən yenicə azad edilmiş Cocuq Mərcanlı kəndi ətrafındakı postda dayanıb Lələ tərədə sığınan erməni quldurları ilə üz-üzə dayanan Azər kim bilir onda nə düşünürdü? Bəlkə də İmişli rayonu ərazisindəki çadırlarda müsibət çəkən doğmalarının yanında idi fikri. Dayandığı yerin cəmisi üç kilometrliyindəki evlərinə gedən yolun düşmən kəməndinə düşməsindən ürəyi sızlayırdı onun. Ata-anasını, üzünü doyunca görmədiyi ömür-gün yoldaşını düşündükcə başının tükləri biz-biz olurdu...

Birdən elə bil gözlərində şimşək çaxdı Azərin. Lələ yüksəkliyindən atılan düşmən gülləsi bircə anın içində qanına boyadı onu...

Qanlı dodaqları susuzluqdan çat-çat idi. Işığı ölməməkdə olan gözlərinin qabağında "Çoban bulağının" bir parça sal daşı dayandı. Daşın üstündəki:

Yaxşı əməl bu dünyada,
Yaşayacaq aram-aram.
Əyri yola üz tutanlar,
Suyum olsun sizə haram!

- misralarını canıyla çəkişə-çəkişə xatırlayanda "su... su..." kəlmələrini söyləyərək baxışını bir anlığa göylərə dikdi və...

Azərin dəfnindən yeddi gün sonra üzünü innən belə heç vaxt görə bilməyəcəyi bir qızı dünyaya kəldi. Adını Nişanə qoydular onun. Körpə Nişanə şəhid atasının nişanəsi, yadigarı kimi böyüyəcək bu dünyada. Tanrı qıymasın ona...



Bayramov Cəmşid Balaqardaş oğlu

doğulub - 08.03.1973-cü il,

Bakı şəhəri;

şəhid olub - 02.07.1993-cü il,

Süleymanlı kəndi

VƏTƏN SƏNİ UNUTMAZ

1995-ci ilin əvvəllərində bizə dedilər ki, bir şəhid anası sizi axtarır. Nəhayət, günlərin bir günü həmin qadınla Dövlət Teleradio Verilişləri Şirkətinin qarşısında rastlaşdıq. Adı Firuzə idi, Bakı şəhərində yaşayırdı. Bir qədər söhbətdən sonra məqsədini açıqladı: eşitmişəm Cəbrayıl şəhidləri haqqında kitab yazırınsınız. Mənim oğlum Cəmşid Bakıda yaşasa da, Cəbrayıl torpaqları uğrundakı döyüşlərdə həlak olub. İstəyirəm həmin kitabda mənim oğlum barədə də yazasınız, qəbri də burada - Şəhidlər xiyabanındadır. Dərdli ananı bir qədər ovundurub sonra onunla bərabər Şəhidlər xiyabanına getdik, Cəmşidin qəbrini ziyarət etdik. Başdaşından şəkli boylanırdı: qarayanız bir oğlan idi. 1973-cü ilin martında Bakıda anadan olmuşdu. Ağlı kəsəndən onu canından artıq sevən nənəsi Ətirin yanına - Biləsuvar rayonuna getmiş, V sinfə qədər orada Ş. Qurbanov adına orta məktəbdə oxumuşdu. Nənəsinin yanında olarkən kəndə, kənd həyatına, onun əsrarəngiz gözəlliklərinə o qədər alışmışdı ki, Bakıya qayıdandan sonra da bu illərin həsrətini çəkirdi. Müəllimləri şəhərdən gəlmiş bu dəcəl oğlanın gələcəyinə böyük ümidlə baxırdılar. V sinifdən sonra Cəmşid yenidən Bakıya qayıdıb 70 sayılı orta məktəbdə, sonra isə 19 sayılı texniki peşə məktəbində oxudu.

Cəmşid təhsilini davam etdirmək, ali təhsil almaq arzusunda idi. Lakin onu Rusiyaya hərbi xidmətə apardılar. Cəmşid orada bir ilə yaxın vaxt ərzində xalqımıza qarşı edilən ayrı-seçkiliyin, özbaşınalıqların şahidi oldu. Bu vaxtlar artıq Azərbaycanda qanlı döyüşlər gedir, say-seçmə oğullar Vətən torpağı uğrunda şəhidlik zirvəsinə ucalırdılar. Cəmşid ömrünün bu bir ilinin hədəf yerə sərf olunmasına heyfşiləndiyi vaxtlarda sevimli dostları Etibarın və Rüfətin Qarabağ döyüşlərində şəhid olduqlarını eşidəndən sonra daha heç bir qüvvə onu sovet ordusunda saxlaya bilmədi. Təcili Bakıya gəldi, dostlarının məzarını ziyarət etdi. sonra könüllü olaraq cəbhədə - Cəbrayıldakı "N" hərbi hissəsində xidmətə başladı. Bir müddət Süleymanlı, Qışlaq, Quşçular kəndlərinin müdafiəsində, ən əhəmiyyətli əməliyyatlarda yaxından iştirak etdi, rayonu, onun kəndlərini düşmən hədəfindən

qorudu. 1993-cü ilin yanvarında ayağından yaralandı, yarası tam sağalmasa da yenedən cəbhə dostlarının yanına qayıtdı. Cəbrayıl cəbhəsindən Cəmşidin və onun döyüş dostlarının yaxşı soraqları gəlirdi, onlar düşmənə qan uddururdular...

Ancaq atalar deyib ki, sən saydığını say, gör fələk nə sayır. Cəmşid və onun kimi yüzlərlə qeyrətli oğullarımız nə biləydilər ki, içərimizdə olan düşmənlər ermənidən də artıq bir məkrlə, xəyanətlə öz işlərini görürlər. Və belə xəyanətlərin nəticəsində gül üzvlü torpaqlarımız növbə ilə düşmənə təhvil verilirdi. Buna görə idi ki, beş il düşmənə əzmlə, mətanətlə sinə gərmiş Cəbrayıl torpaqlarının müdafiəsi də get-gedə zəifləyib heçə enirdi. Cəmşid və onun döyüş dostları isə söz vermişdilər ki, son damla qanımıza qədər ana torpağın müdafiəsindən geri çəkilməyəcəyik.

Elə bu inam, bu istəklə də 1993-cü ilin iyul ayının 2-də düşmən hücumlarının qarşısını alarkən Süleymanlı kəndində mühasirəyə düşüb qəhrəmancasına həlak oldu Cəmşid. İndi Cəmşid Bakıda - Şəhidlər xiyabanında, evlərinin yaxınlığında uyuyur. Tez-tez bacı və qardaşları, anası Firuzə elə buradaca onun görüşünə gəlirlər. Cəmşidin ölümünü eşidən Ətir nənə də elə o vaxtdan iflic olub.

Cəmşid çox yaşaya bilmədi. Taledən 20 illik amanı, möhləti oldu onun. Ürəyində bəslədiyi qönçə arzuların heç yüzdə birinə də çata bilmədi. Ata adının işığına da doyunca sığına bilməmişdi, atası da həyatdan cavan getmiş, anası Firuzə bacının qayğısı, min bir əzabı sayəsində böyümüş, ərsəyə gəlmişdi. Vətənə layiq oğul kimi böyüdüyünə görəydi ki, torpaqlarımızın azad edilməsi üçün candan keçib ömrün şəhidlik zirvəsinə ucaldı. Bu ucalıq hər yetənə yox, yurdunu ürəkdən sevən cəsur oğullara qismət olur. Yurdunu ürəkdən sevənləri isə Vətən unutmaz heç vaxt...



Balakışiyev İskəndər Baloğlan oğlu

doğulub - 23.11.1966-cı il,

Cəbrayıl rayonu Böyük Mərcanlı kəndi;

şəhid olub - 28.12.1993-cü il,

Ağdam rayonu Güllücə kəndi

YURD HƏSRƏTİ

Deyirlər ulu Tanrı sevdiyi bəndələrini sınağa, imtahana çəkir. Oddan, alovdan keçirir onları. İskəndər Allahın üzü-yola bəndələrindən idi. Ağsaqqalın, ağbirçəyin ehtiramını gətirər, harada olsa özünün-sözünün yerini bilərdi. Hamının işinə yaramağa, uzanan əldən yapışmağa çalışırdı. Dilindən "yox" kəlməsi eşidən olmamışdı onun.

Böyük Mərcanlı kəndində mayası halallıqnan qoyulan bir ailədə böyümüşdü İskəndər. Ata babası Xankişi Müsavatın igid əsgərlərindən olmuş, 1918-1920-ci illərdə Qarabağa dış qıcırdan daşnaklara qarşı vuruşmuşdu. İskəndəri hamıdan artıq istəyirdi Xankişi baba. İgid nəvəsinin ölümündən cəmi il yarım qabaq dünyasını dəyişib Mərcanlı qəbiristanlığında əbədiyyətə qovuşmuşdu. Onda hələ erməni qəsbkarlarının səsi Balyand dağlarının, Şiş qayanın, Ağ yolun o üzündən gəlirdi. Onda hələ İskəndər idarə etdiyi traktorun sükanından yapışib yollara çıxır, əkin-biçinə can atırdı...

İyirmi yeddi ilə yaxın bir ömür yaşasa da həyatın hər üzünü görmüşdü İskəndər. Orta məktəbi bitirəndən sonra düz iki il sovet ordusu sıralarında qulluq etmişdi. Bu iki il onu qaya kimi bərkitmiş, qüvvəsini, dözümünü sınaqdan çıxarmışdı...

Sonralar atası Baloğlan kişinin sənətini - traktorçuluq peşəsini çörək ağacı seçmişdi özünə. İstəyirdi ki, o da atası kimi el-obaya arxa, dayaq olsun. Traktorunun səsi, sədası Gəyən çölündən, Süllab düzündən eşidilsin. İşlədiyi kolxozda yaxşı xətir-hörməti var idi. Getdiyi yerdən əli dolu qayıdar, tapşırılan işi can-başla yerinə yetirərdi. Cavanların sayılıb-seçiləni, toyların yaraşığı idi İskəndər. Gülərlüzlü, baməzə bir oğlan idi, atasından keçmişdi bu xasiyyət ona.

Harsın oğulları torpaqlarımızda kabus kimi görünən gündən hadisələri diqtətlə izləyir, cəbhəyə getməyin məqamı çatdığını hiss edirdi.

1993-cü ilin Novruz bayramı ərəfəsində traktorunu kənd yolunun üst tərəfindəki maşın parkında saxlayıb evə yollandı. Həyətlərinin girişi qarşısı ağzında anası Tərgül qarşısına çıxdı:

-Biy, başıma xeyir, ay İskəndər, piyada niyə kəlmisən, bəs "köhlənin" harda qalıb?

-Ana, traktoromla halal-hümmət edib vidalaşmışam. Günü sabahdan, cəbhəyə kədəcəyəm.

-Ağrın alım, bəs xəstə atanı, yoldaşın Kəmaləni, körpə balan Şamili kimin umuduna qoyursan?

-Yaxşı bilirsən ki, onları hamıdan artıq istəyirəm, ana. Ancaq vəziyyət elədir ki, burada qalıb baş girləsəm töhmət yeri olaram. Fikir verirənsənmi, ermənilərin atdıqları güllələr Araz boyuna, kəndimizə gəlib çatmaqdadır. Belə bir vaxtda Vətənin mənim kimi oğullara ehtiyacı var...

Tərgülün ağlayıb-sıtqamaqdan savayı əlacı qalmadı o axşam. İskəndərin uca boyunu gözləri ilə dönə-dönə oxşadı, onun nurlu çöhrəsini ürəyinə köçürdü, sübh tezdən süfrə açıb pərvanə kimi başına dolandı. Ciyərparasını yola salanda çəlimsiz qollarını onun enli kürəyinə dolayıb:

-İlahi, hamının balasını amanında saxla, İskəndərimi də onlardan ayırma...

İskəndərin arxasınca Tərgül ananın göz yaşları səpildi o gün. Cəbrayıl alayında onu xoş üzlə qarşılayıb Sirikdəki batalyona yola saldılar. Buradakı yaşıl donlu meşələr, durnagözlü bulaqlar İskəndəri ilk gündən məftun elədi. O, bir dəfə Qala dağına tərəf uzanan yoxuşu qalxıb dərə uzununu yamaclarda sıralanan ağaclara nəzər saldı. Hər yandan torpağa yaşıl leysan yağmaqda idi elə bil. Tey dağı tərəfdən əsən meh üzü Ziyarata tərəf yol aldıqca təbiətin nəfəsi ətir qoxuyurdu. İskəndər heyrətini gizlədə bilməyib yoldaşlarına üz tutdu:

-Pah atonnan, harsın oğullarında iştaha bax, ha. Belə gözəl torpağı əldən verməkmi olar?

Ancaq çox keçmədi ki, bəxtəvər günlərinin nizamı pozulan yurd yerlərimizdə erməni diğaları at oynatdılar. Teyin meşə çuxası atılan mərmilərdən didim-didim oldu. Fatma nənənin gor evi haray qopardı, Sirikdən başlayan didərginlərin köçü Beyləqandan o üzdə min səmtə şaxələndi...

İskəndərgilin batalyonu 1993-cü ilin dekabr ayında Ağdam bölgəsində qərar tutmuşdu. Düşmən Qarabağın axırına çıxmaq üçün güclü hücumla hazırlaşdı...

O gün Güllücə ətrafında yer, göy lərzəyə gəlirdi. Qeyrətli cavanlarımız sinələrini Vətən torpağına sipər edib düşmənin yolu üstə dayanmışdılar. Atılan güllələrdən biri İskəndərin sinəsinə sancıldı o gün. Onda təzə ilə üçcə gün qalır-dı...

Balakişiyev İskəndər Baloqlan oğlu 1994-cü ilin təzə ilini Beyləqanın Peyğəmbər qəbiristanındakı gor evində "qarşıladi". Onun yaralı ruhu doğma Mərcanlı torpağının vüsalından ötrü indi də çırpınmaqdadır. Tanrı onun yurd həsrəti ilə sızlayan son məkanını nurlu eləsin...



Balakışiyev Sərvan Fərman oğlu

doğulub - 28.10.1971-ci il,
Cəbrayıl rayonu Dərzili kəndi;
Şəhid olub - 28.12.1993-cü il,
Ağdam rayonu Güllücə kəndi

XƏZƏRƏ BOYLANAN MƏZAR

İlk dəfə ölümün acılığını üç yaşı olanda dadıb Sərvan. Dərzilidən olan bir həmkəndlisi deyir ki, o vaxt anasıyla pambıq tarlasına gedən üç yaşlı uşağı qəfildən ilan sancıbmiş. O zamanlar göydə Allahın, yerdə rayon mərkəzi xəstəxanasında işləyən bir həkimin köməyi sayəsində Sərvan ailələrini gözüyaşlı qoymayıb. İşə bax 74-cü ildə ilanın əlindən xilas olan bu uşaq on doqquz il sonra erməni gürzəsindən yaxasını qurtara bilmədi. Bu dəfə Ağdam torpağında erməni qiyafəsinə girən gürzə mina şəklində düşüb Sərvanı və onun igid komandiri Şakir Abbasovu qanına qəltan elədi...

...Sərvan uşaq çağlarından qatar fitinə, vaqonların aramsız taqqılıtsına elə aludə olmuşdu ki, böyüyəndə dəmiryolçu peşəsindən uzaqda dayanma bilmədi. Qumlaq orta məktəbini bitirəndən sonra Bakı Dəmiryol Texnikumuna daxil olub qatar maşinisti peşəsinə yiyələnmişdi. Ürəyində dönə-dönə kəndlərinin iki-üç addımlığından üzü Naxçıvana sarı uzanan dəmir yolu ötüb keçən bu cavan oğlan o vaxtlar fikrinə də gətirməzdi ki, vaxt gələsək bu yollar erməni kəməndinə düşəcək. Sərvan yiyələndiyi sənətin barını dadmamış ordu sıralarına çağrıldı... Bakının Pirəküşkül qəsəbəsindəki əsgərlik həyatı bir an kimi ötüb keçsə də, Sərvanın yuxusu ərsə çəkilməmişdi onda. Ailələrində dörd qız uşağından sonra dünyaya gələn, hamının sevimlisi olan bu yarlı-yarışıqlı oğlanın fikri-zikri həmişə kəndlərində, ata-anasının yanında idi. Erməni azğınlığı günbəgün vüsət aldıqca qeyrətli yaşlıları kimi Sərvan da bir yerdə bənd almır, sağa-sola vurmuxurdu. Doğma Cəbrayıla bir əsgər kimi gəlişi hamıdan çox Sərvanın ürəyindən idi.

...Sur istiqamətində gedən döyüşlərdə şəxsi igidlik göstərən Sərvan Balakışiyev artıq bir neçə ay idi ki, bölüm komandiri kimi əsgər dostlarının diqqət mərkəzində idi. İstiqlanlı və cəsur olduğundan uşaqlarla tez dil tapır, onların üstə nanə yarpağı kimi əsirdi. Elə bil anası komandir olmaq üçün doğmuşdu onu.

Rayon mərkəzi işğal olunandan sonra Şükürbəyli kəndinin üst tərəfindəki vaqon-restoranın yanındakı səngərə sığınmış yurda keşik çəkirdi Sərvan. Heyf ki,

onun kimi yüzlərlə qeyrətli əsgərin zəhməti yerdə qaldı. O vaxtlar orduda baş alıb gedən pərakəndəlik, rəhbərlik edənlərin dəyanətsizliyi düşmənin çırağını gur yandırdı. Doğma elini nisgil qarışıq ağır bir sıxıntı ilə tərk edən bu igid əsgər rayonun işğalından sonra Şakirlə çiyin-çiyinə döyüdü. Tanrı onların hər ikisini bir yerdə, bir gündə şəhidlik zirvəsinə ucaltdı. Ağdam torpağında yurdun sipərinə dönən Balakışiyev Sərvan Fərman oğlunu böyük ehtiramla Bakının "Şəhidlər xiyabanı"nda torpağa tapşırdılar. Bir vaxtlar beşiyini xan Arazın nəğmələri oxşayan Sərvanın məzarını indi də Xəzərin bir az həlim, bir az duzlu nəfəsi əzizləyir...



Babaşov Həmzə Şərəfali oğlu

doğulub - 1960-cı il,
Cəbrayıl rayonu Böyük Mərcanlı kəndi;
şəhid olub - 25.01.1994-cü il,
Beyləqan bölgəsi

VƏTƏN SƏNƏ OĞUL DEDİ

Adı kimi özü də böyük olan Mərcanlı kəndi qeyrətli, namuslu oğulları ilə həmişə məşhur olub. Atalarımızın kişi sınaq, amma əyilməz əqidəsini özündə yaşadan Mərcanlılar nəyə qadir olduqlarını dönə-dönə sübut ediblər. Onların adları gələndə qorxudan dizləri tir-tir əsən hayklar da bunu yaxşı bilir, mərcanlılarla qarşılaşmağa heç vaxt cürət etməzdilər. Elə Həmzəni də yandırır yaxan bu idi ki, indi necə olur, vaxtı ilə bir-iki Mərcanlı çobanının çomağının zərbəndən qaçır harsınların arxasında gizlənən diğalar bu gün meydan sulayırlar...

Alınmaz qala olan Cəbrayılımızın qarşı düşmən tərəfindən işğal olunduğunu eşidəndə də o heç cür inanmaq istəmədi. "Bu mümkün olan iş deyil, - dedi, - erməni Mərcanlıda at oynatsın, vallah adama yuxu kimi gəlir. Dovşandan da qorxaq olan erməniləri mən yaxşı tanıyıram, bu onların işi deyil. Burada xəyanətkar əli var. - Həmzə haqlıydı. Məhz satqınlardan xəyanəti üzündən torpaqlarımızın 20 faizi düşmən tapdağına çevrilmişdi.

Quduzlaşmış düşmən artıq Beyləqanı aramsız atəşə tuturdu. İndi bir neçə rayonun deyil, bütöv Azərbaycanın taleyi təhlükə qarşısında qalmışdı. Həmzə Babaşov eşitdiyi xəbərdən yaman alınmışdı. Möhtərəm Prezidentimiz Heydər

Əliyev cənablarının "Vətən dardadır, torpaqlarımız əldən gedir" - deyə xalqa müraciəti onu daha da həyəcanlandırmışdı. Hirsindən nə edəcəyini kəsdirə bilmirdi. Haçandan-haçana özünə gəldi. Anı olaraq nəzərləri uşaqları Nuraniyə, Xanaliya dikildi. sonuncu görüş olduğunu duyurmuş kimi onların məsum baxışlarını həmişəlik qəlbinə köçürmək istəyən gənc ata gözlərini körpələrindən çəkmirdi. "Allah eləməsin, birdən bir hadisə baş versə,... - ata qəlbi düşüncələr mənğənəsində sıxıldı. Sonra da fikrindən nə keçdisə, - eh nə qoyub, nə axtarıram. Vətən, namus əldən gedir. Adını kişi qoyan da belə vaxtda evdə oturarmı? El-oba adama nə deyər? - deyə o, qəti qərara gəldi. Səhərisi hərbi komissarlıqə gəlib Binəqədidə təşkil olunmuş könüllü batalyonun tərkibində cəbhə bölgəsinə yollandı...

1993-cü ilin dekabr ayının axırları idi. Düşmən nəyin bahasına olur-olsun Beyləqan rayonunu ələ keçirmək, bununla da müharibəni öz xeyrinə həll etmək istəyirdi. Hiyləgər düşmənin məqsədini başa düşən cəsur oğullarımız ölüm-dirim mübarizəsinə girişdilər. H. Babaşov hamıdan öndə gedir, qorxu nə olduğunu bilmirdi. Yaman tələsirdi. Tələsirdi ki, düşməndən qısa alsın. Döyüş meydanından çox da uzaq olmayan doğma kəndlərini xilas edib öz oğulluq borcunu yerinə yetirsin. Nə yazıqlar ki, qəhrəman oğlumuz məqsədinə çatı bilmədi. Həməzəgilin dəstəsinin igidliyi sayəsində erməni qəsbkarları Beyləqandan uzaqlaşdırıldı. Bu zaman o, 1994-cü ilin yanvar ayının 25-də Beyləqanda "Şişqaya" uğrunda gedən döyüşlərdə düşmən gülləsinə tuş gəldi...

Həməzə Şərəfəli oğlu Babaşov 1978-ci ildə doğma kəndlərində orta məktəbi bitirmişdi. Bir il sonra sovet ordusu sıralarında xidmət etmişdi. Xidməti borcunu yerinə yetirdikdən sonra Bakı şəhərinə gəlmiş, Binəqədi rayonundakı 8 saylı Dəmir-Beton Məmulatları zavodunda işə düzəlmişdi. İşləyə-işləyə Plan-Uçot Texnikumuna qəbul olunaraq mühəsib sənətinə yiyələnmişdi. Cəmi 33 il ömür sürdü Həməzə. Onun gənc qəlbi xalqı üçün böyük-böyük işlər görmək eşqilə döyünürdü. Vaxtsız ölüm buna imkan verməsə də o, əbədiyyətə qovuşması ilə ən böyük istəyinə - Vətənə əsl oğul olmaq istəyinə çatdı. Bundan da şərəfli nə ola bilər? Sevimli şairimiz Məmməd Araz demişkən, Vətən sənə oğul dedi, daha nə dərdin. Belə xoşbəxtlik hər adama nəsis olmur. Dillər əzbəri olan igidliyinlə həmişəlik heykəlləşdin. Büstün Binəqədi rayonunda ucaldılaraq müqəddəs ziyarət yerinə, and yerinə çevrildi. Doqquzunsu mikrorayonda yaşadığın küçə sənə adına verildi. Biz hamımız sənənlə fəxr edirik, eloğlu, eşq olsun sənə!

Vətənə sənintək oğul gərəkdir,
Demə qəlbin oldu viranə, Həməzə!
Böyüyüb sənənlə fəxr edəcəkdir,
Balaca Xanali, Nuranə, Həməzə!



Verdiyev Soltan Həsən oğlu

doğulub - 20.05.1968-ci il,
Cəbrayıl rayonu Qışlaq kəndi;
şəhid olub - 04.07.1993-cü il,
Quşçular kəndi

AYRILIQ YAMAN DƏRDDİ...

Gülzar xanım Mingəçevirə gələndən yarım il sonra soraqlayıb tapmışam. sonradan öyrənib bilmişəm ki, anası Sehran xala bizim Mərcanlıdandır, bir az qohumluğum da çatır ona. İlk dəfə Gülzar iki fidan balası ilə birlikdə gəlmişdi yanına. Qışlaqlı şəhid Soltan Verdiyevin ömür-gün yoldaşı olan bu cavan gəlin Mingəçevirdə böyüsə də Cəbrayıl torpağı ilə nəfəs alır, o yerlərin adamlarından ehtiramla söz açır. Gülzar ərinin məktublarını (bu məktubları Soltan sovet ordusunda xidmət etdiyi illərdə ona yazıb) müxtəlif illərdə çəkirdiyi fotoşəkillərini və Soltanın şəhid olana qədər cibində gəzdirdiyi dəftərçəsini də gətirmişdi. Bu məktublarda onun ürəkdən sevdiyi həyat yoldaşına ünvanlanan ülvə hissələri adamı mütəəssir edir. Soltandan yadigar qalan cib dəftərçəsində əsgər dostlarının ünvanı, rus və Azərbaycan dilində yazılmış şeirlər də var. Onlardan biri də mənim 1990-cı ildə çap etdirdiyim "Çay dənizə tələsir" adlı kitabımdakı "Yaşayır" şeiridir:

Üzdə təbəssümün, gözdə həsrətin,
Ürəkdə duyğunun izi yaşayır
İlk eşqin yanğısı səngiyən deyil,
Alovu sönsə də közü yaşayır.

Görəsən Soltan hansı duyğunun, hansı hissənin təsiri ilə dəftərçəsinə köçürüb bu şeri? Təşnə ürəyinin həsrət odunu söndürmək üçün mü, yoxsa adi bir maraqlı xətinə? Deyə bilmərik, təkcə bildiyimiz odur ki, Soltan duyumlu, hissiyyətli bir oğlan olduğundan sözün cazibəsindən yaxa qurtara bilməyib. Uzaq diyarda əsgəri xidmətdə olanda da Gülzarı, Qorxmazı, Yeganəsi üçün burnunun ucu göynəyən kimi qələmi əlinə alıb ürəyinin kövrəkliyini misralara çevirib:

Sənə qurban olum, ay Qorxmaz bala,

Gözlərin yollarda qalıbmı mənəsiniz?
Yaman dərddir atasızlıq, bilirəm,
Lalə yanaqların solubmu mənəsiniz?

Gülzarla sultanın bəxt ulduzları Mingəçevirdə qovuşmuşdu. O vaxtlar Soltan Boz dağın qoyundakı nəhənk AZDRES-də işləyirdi. Kollektivdə xətir-hörməti, adı-sanı var idi. Yurdumuzun başı üstünü müharibə kabusu kəsdirəndə o da Mingəçevirin ilk könüllülərinə qoşulub Vətən torpağını qorumağa getmişdi. Bir müddət səsi-sorağı Şuşadan, Ağdərədən, Çaykənddən gəlmişdi Soltanın. Arada vəziyyət bir az sakitləşəndə Mingəçevirdəki iş yerinə qayıdıb fəaliyyətini davam etdirmişdi...

...Doğma Cəbrayıldan gələn barıt qoxulu xəbərlər Soltanın da yuxusunu ərsə çəkməkdə idi. Dağlar qoyununda yerləşən Qışlağa atılan toplar Kür sahilində rahatlıq vermirdi ona. Atası Həsən kişini, anası Gülşəni, bacıları Şöləni, Şövkəti, Gülyazı, Elyazı düşündükcə odsuz-osaqsız yanıb qovrulurdu. Başa düşürdü ki, həyatı bu cür davam edə bilməz. Günlərin birində təzə-təzə isinişdiyi şəhərlə vidalaşdı Cəbrayıl yola düşdü...

...Ağır texnikanın, odlu silahların "dilini" yaxşı bilirdi Soltan. Elə buna görə də Cəbrayılı döyüşçülər başına pərvanə kimi dolanır, ondan çox şey öyrənməyə çalışırdılar. Ona üz tutanları Soltan naümid qoymurdu, kimisinə atəş açmağı öyrədir, kimisinə döyüş vaxtı müdafiə olunmağın, atəşdən yayınmağın sirlərini aşılayırdı... Kiçik leytenant S. Verdiyev odlu, alovlu döyüş səngərlərində də simurq quşu timsalında idi. Sur və Qışlaq kəndlərində "Ağ yol" əməliyyatında özünü cəsur bir əsgər kimi göstərə bilmişdi. Qeyrətli dostları Zahid, İlqar, Rantiq, Sabir, Əkbər böyük qardaşı sanırdılar onu özlərinə. On səkkiz nəfərlik bölüyə komandır təyin olunandan sonar Soltanın qayğıları bir az da artıb çoxalmışdı. Hər bir əsgərin üstündə yarpaq kimi əsir, dəliqanlı cavanları yersiz hərəkətlərdən çəkindirirdi...

...Quşçular kəndi ətrafında gedən qanlı döyüşlər bir neçə saat idi ki, ara vermirdi. Soltan daşların arası ilə irəli sürünüb ovucunun içində sıxdığı qumbaranı düşmən səngərinə atdı. Ani bir partlayışdan sonra uşaqları irəliləməyə qoymayan atəş nöqtəsi susduruldu:

-Di, gəbərin köpək uşağı, axı burada nə ölümünüz var sizin.

Əsgərlərimiz ələ keçirilən düşmən postuna çatanda yerdə Soltanın əli ilə öldürülən bir neçə quldur meyiti görüb rahat nəfəs aldılar. Rantiq iri əsgər bıçağını çıxarıb meyitlərdən birinə yaxınlaşmağa istəyəndə Soltanın amiranə səsi eşidildi

-Dayan görüm, nə etdiyindir sənin?

-Komandır, bu canilərin qulaqlarını kəsib uşaqlara ərmağan aparacağam...

-Heç utanıb qızarırsan, Azərbaycan əsgərinə belə hərəkət yaraşmaz. Onlar artıq bizə pislik etmək qüdrətindən məhrumdular. Meyitə əl vurmaq günahdır...

-Onlar azmı divan tutublar bizim şəhid meyitlərinə?

-Onlar quldurdular, iblisin, şeytanın törəməsidirlər. Yadında saxla ki, biz insanıq, goreşən deyilik.

Soltanın son sözləri Rantiqin əl-qolunu yanına saldı. Bıçağı qatlayıb cibinə qoyandan sonra dilləndi:

-Vallah, Soltan, sənin əvəzin yoxdur. Bu ürəklə Tanrı səni təkcə xəlf eləyib...

...Son dəfə ölümündən bir gün qabaq evlərinə gəlmişdi Soltan. Balalarını bağrına basıb duz kimi yalamışdı onda. Qayıdıb gedəndə Gülzara, valideynlərinə ürək-dirək verib:

-Sabah onlara yaxşıca bir ibrət dərsi verib yanınıza qayıdacağam, - demişdi...

...O gün igid əsgərlərimiz Quşçular istiqamətində güclü hücumla keçmişdilər. Bu döyüşdə dəstənin önündə gedirdi Soltan. Qeyrətli oğullarımızın həmlələrinə tab gətirməyən quldurlar xeyli itki verərək geri çəkilməkdə idilər. Döyüşün qızğın çağlarında 30-40 metr aralıdan atılan snayper gülləsi Soltanı ağır yaraladı. Yoldaşları harayına gəlsələr də onun həyatını xilas etmək mümkün olmadı. O, Vətən qarşısında sonuncu borcunu verib dünyadan köçdü. Elə bil qardaşları Elxan, Elman və Elgünün belini sındırdı...

...Doxsan üçün yayından Soltan öz nakam ömrünün davamını həzin nəğmələrdə, kövrək şerlərdə yaşayır. İgid eloğlumuzun bacısı Şölə xanım qardaşına ünvanladığı bir şərdə ondan məhəbbətlə söz açır:

Yaş süzöldü yanaqlara,
Qəm əlindən gedim hara?
Qondum uca budaqlara,
Qövr elədi dərdim, qardaş!

...İnnən belə Soltanın bir ömrə sığmayan müqəddəs şəhid adını həmişə əzizləyib yaşadacağıq. Şair demişkən:

Bizdən ayrı düşənlərə,
Borcumuzdur bu ehtiram...



Verdiyev Mayis Akif oğlu

doğulub - 20.10.1969-cu il,
Cəbrayıl rayonu Soltanlı kəndi;
itkin düşüb - 10.04.1993-cü il,
Cəbrayıl rayonu Sirik kəndi

QAYIT, QARDAŞIM, QAYIT...

"Gecədən xeyli keçsə də kəndin aralığından tez-tez ötüb keçən maşınların səsi səksəkəli adamların yatağına qor salmışdı elə bil. İşığımız olmadığından anam onluq lampanı yandırıb ortaya qoymuşdu. Mən qəzet oxuyurdum, kiçik qardaşım isə sabahkı dərslərinə hazırlaşdı. Atamla anam divanda oturub nə haqda isə yavaşdan danışdılar. Nənəm yerə sərilmiş dörşəyin üstə oturub lal baxışlarını qapıya dikmişdi. Otaq yarıqaranlıq olduğundan üzünün ifadəsini sezmək olmurdu onun. Ara-sıra çəlimsiz əllərini tərpətməyindən hiss edirdim ki, Tanrı ilə "danışır", dua oxuyur. Hamımız bikef idik, Cəbrayıldan o üzdəki dağlarda keçirilən bugünkü əməliyyatın uğursuz sonluqla başa çatması qanımızı qaraltmışdı. Ən əsası Milli Orduda xidmət edən əmim oğlu Mayisdən səs-soraq yox idi. Adətən o, döyüşdən sonra bizə baş çəkib, həyəcanımıza son qoyardı...

Qapı aralanan kimi bibim oğlu Telman və onun bacısı Cəmilə kantara ayaq qoydular. Telman hərbi keyimdə idi. Üst-başı pəlçığa bulaşmış, paltarları didim-didim olmuşdu. Rənginin avazımağından hiss etdik ki, nə isə olub. Cəmilə tablaşmayıb "Mayis" deyərək hönkürəndə elə bil dünya başıma hərləndi..."

Bu qeydlər Verdiyev Mayisin əmisi oğlu, Ankara Qazi Universitetinin tələbəsi Seymur Verdizadənin bizə göndərdiyi yazıdan götürülüb...

Mayis Soltanlının sayılıb-seçilən cavanlarından idi. Orta məktəbi yaxşı qiymətlərlə bitirsə də təhsilini davam etdirməyə macalı olmayıb. Əvvəlcə doğmalarından iki illiyə ayrılıb əsgəri xidmətə yola düşüb. Doğma respublikamıza qayıdıandan sonra bir işin qulpundan yapışmış, kişi kimi yaşamaq istəyib. Ancaq addımbaşı ayaq tutub yeriyən haqsızlıqlar onun qarşısında sədd kimi dayanıb. İstəyib ki, ali məktəblərin birinə üz tutsun, Ancaq biləndə ki, burada da rüşvətsiz heç nəyə qabil olmaq mümkün deyil, tamam əl-qolu boşalıb. Gücü ona çatıb ki, günlərin birində qürbətə üz tutub haqsızlığın, yiyəsizliyin meydan suladığı bir məmləkətdən uzaqda dayansın. Düz bir il uzaq Kemerovada ürəyini tuta-tuta Vətənə sarı boylanıb. Bir axşam "Zaman" xəbərlər proqramından eşidib ki,

ermənilər Cəbrayıl torpaqlarına da əl uzadıblar. Doğma torpaqdan kəsib getsə də bu məşum xəbərdən sonra özü ilə bacara bilməyib. Yurd həsrəti ilə döyünən ürəyi onu Vətənə səsləyib. Ulu Azərbaycan elimizin ağır bir günündə rahat yaşamağı kişilik qüruruna sığışdara bilməyib Mayıs. Soltanlıya çatan kimi doğmaları ilə görüşərək rayondakı hərbi hissəyə yollanıb. Əlinə silah alaraq uca dağların aşırımındakı səngərlərə sığınanda ürəyi təskinlik tapıb...

Döyüşçü dostları Yelmarla, Vahidlə birlikdə itgin düşdüyü günə kimi neçə-neçə hərbi əməliyyatda iştirak edib, ölümün sağından, solundan adlayaraq düşmənin üstünə gedib. Sonuncu döyüşü doxsan üçüncü ilin 10 aprelində olub. Anası Adilə bacı o günləri indi də yaxşı xatırlayır: "Mayıs neçə gün idi ki, xəstə idi. Elə hey deyirdik ki, ay oğul, get həkimdən kağız al, gəl müalicə olun. Razi olmurdu. Yanına gəlib-gedən yoldaşlarından eşitmişdi ki, yaxınlarda döyüş olacaq. Bir səhər tez həyat yoldaşı Şəfa xanım deyir ki, yola düşməzdən qabaq mənə kənara çəkib dedi ki, qızımız olsa adını Nərgiz qoyarsınız. Oğlumuz olsa... Dalını deyə bilmədi, qəhər elə bil boğazına tıxanmışdı onun..."

Mayıs üçün sonuncu olan o döyüşdə əsgər dostları əməliyyatda iştirak etməyinə razı olmayıblar onun. Mayıs inad göstərib və elə bil ölümü öz əli ilə satın alıb...

Sirik əməliyyatının uğursuzluğu gizli bir xəyanətdən soraq verməkdə idi. Bu xəyanət Mayıs kimi neçə-neçə qeyrətli Vətən oğlunun faciəsi ilə sona çatdı. Bir ana hələ də oğul gözləyir, bir gəlinin yollara boylanmaqdan gözlərinə qaranlıq çöküb. Bir qız səhər-axşam "qayıt qardaşım, qayıt!" deyə dünyaya ün salır. Ümidləri üzülməyib hələ. Ancaq... Təki bu xəbər yalan olsun...



Vəliyev Azər Məhəmməd oğlu

doğulub - 27.05.1971-ci il,

Cəbrayıl rayonu Xələfli kəndi;

şəhid olub - 17.05.1993-cü il,

Xocavənd rayonu Hərəkül kəndi

BİR HƏZİN NƏĞMƏSƏN...

Sınaq meydanıdır bu həyat özü,
İgidi bükülməz dizindən tanı.

Ürəyə məlhəmdir dostun hər sözü,
Namərdi sərtləşən üzündən tanı.

Həyatda ürəyinin odu-gözü ilə, tay-tuşları arasında səmimiyyəti, cəbhədə igidliyi ilə tanınan Azər, dünyaya may ayında göz açıb. Cəbrayıl torpağında mayın özgə aləmi var. İllah da Araz qırağında, Diri dağı səmtində, mayın gəlişi ilə Xudafərin körpülərindən üzü aşağı - Araz vadisinin dağların ətəyinə baş qoyduğu yerdə gül gülü, çiçək çiçəyi çağırır. Diri dağın sıldırımları üstən gündoğana boylanan Qız qalası, Mazannənə, Qurbaninin qəbrini on altıncı yüzillikdən bəri sinəsində əzizləyən yovşanlı, qaratikanlı təpə təbiətin al-əlvan rənginə boyanır. Diri dağın Aza qədər uzanan torpaq ətəyinin üstən keçib gedən dəmiryol xəttinin beş-on addımlığında tikilən evlərdən baxanda elə bilirsen ki, qədim bir qalanın içərisində. Bir vaxtlar Bakı-Yerevan dəmir yolu dediyimiz bu xəttin üstündə balaca bir stansiya da var idi. Sənişin qatarlarının azacıq dayanıb nəfəsini dərdiyi bu yeri stansiya Xələfli adı ilə tanımışıq sonralar. Burda dəmir yol xətti Arazın beş-on addımlığından keçib gedir. Xələfli camaatı yurd-yuvasından perik düşməsəydi bu bahar günlərində də çiçəyi çırtlayan Diri dağın ilahi gözəlliyinə söykənəsiydilər. Heyf ki, indi onlar doğma yerlərindən xeyli uzaqlarda bir-birini soruşurlar...

Azərin uşaqlıq və gənclik illərinin izləri Araz qırağında, Diri dağın yamaclarında yaşayır indi də. Bir vaxtlar uzaq Kariyaya gedib çıxmışdı Araz. Burdakı iki illik əsgər həyatı cansıxısı keçməyə Vətəndən gələn dəhşətli xəbərlər üzürdü onu. Tifaqı pozulan Zəngəzur, Göyçə elimizin nisgili yerindən oynadırdı onu. Xocalı soyqırımının sədasını eşidəndə Vətənə qayıdaçağı günləri sayırdı. Atasından, qardaşlarından, yeganə bacısı Pərvanədən ötrü burnunun ucu göynəyirdi. Anası Göyçək tez-tez yuxularına girirdi onun. Bilirdi ki, evdəkilər ondan ötrü bərk nigarandılar. Evlərinə qayıdanda düşünürdü ki, çətin günlər arxada qalıb. Demə narahatlıqla dolu ömrünün təlatümləri qabaqda imiş hələ...

Göyçək ana oğlunun cəbhəyə ketmək istədiyindən xəbər tutanda havalandı bir az:

-Dərdin mənə gəlsin, - deyib Azəri bağına basdı, - neçə ildir ki, həsrətini çəkirəm. Rayonumuzda o qədər varlı uşaqları var ki, heç əsgərliyə də getməyiblər. Eşitdiyimə görə, indi də ayaqlarını evdən kənara qoymurlar. Vətən qeyrəti çəkmək təkçə sənə qalmayıb ki...

-Nə danışsən, ana. Mən o, dediyin uşaqlardan deyiləm. Məgər mənə sən özün böyütməmişəm? Sən mənə döşlərdən südlə bərabər qeyrət hissi də əmizdirməmişən? Sənin kimi ananın oğlu Vətənin dar günündə xəlvətdə baş kirləyə bilməz.

-Bayaqdan bəri ana ilə balanın sözlərinə qulaq asan Məhəmməd kişi söhbətə bir növ yekun vurdu:

-halal olsun, oğlum, - dedi, - səndən elə bu cür də cavab gözləyirdim...

Əvvəllər Azər rayonun Sur, "Armutlu" postlarında yurda keşik çəkirdi. Komandirləri Azərdən razılıq edir, döyüşçü dostları ondan məhəbbətlə söz açırdılar. Sur döyüşündən sonra Hərəküldəki postda dayanıb ermənilərin hərəkətlərinə göz qoyurdu. Evdəkilərə hərdən zarafatla deyirdi ki, qorxmayın Əzrayilla süll bağlamışıq. O mənə dəyib-toxunmaz. Amma Azər haradan biləydi ki, torpaqlarımıza tamah salıb, günümüzü göy əskiyə bükən erməni quldurları, xəyanət yolu tutan alçaq xislətli bu yaramazlar fürsət tapan kimi...

Azərin qanı çilənən torpaqda lalələr bitir. Onların al ləçəkləri şəhid eloğlumuzun qanlı dodaqlarına bənzəyir.

Araz mənim sözlü dilim,
Dəli-dolu Kür eşqimdir.
Coşğun Xəzər ümman boyda
Gur eşqimdir.
Ürəklərdə gur nəğməyəm,
Solmaz duyğu yarpağıyam.
Ölkə-ölkə, qitə-qitə sözü gəzən
Azərbaycan torpağıyam...



Qasimov Mübariz Seyfəddin oğlu

doğulub - 30.11.1969-cu il,
Cəbrayıl şəhəri;
şəhid olub - 10.05.1995-ci il,
Murov bölgəsi

BİR DOĞMA MƏZAR VAR HASIQABULDA...

Son iyirmi altı ildən bəri ilk dəfə idi ki, Mübarizin ad günü göz yaşları içərisində keçirilirdi. İlk dəfə idi ki, 20 noyabrda ad günündə Mübarizin özü yox, qara haşiyəli şəkli iştirak edirdi. Kubra ananın, Seyfəddin kişinin beli bükülmüşdü o gün. Eyvazla Bəhruzun ürəkləri sızlayır, Mina, Sona, Solmaz, Sevil, Yasəmən, Şəfa hıçqırıqlarını boğa bilmirdilər. Təkcə Könül üzdə də olsa toxdaq görünürdü. Onun şəhid qardaşına həsr etdiyi bir şer ağlayırdı o gün:

Adına güllərdən çələnk hörərdim,
Şehli çiçəkləri üzüb dərərdim.
Canımı yolunda qurban verərdim,
Bircə yol danışıb, dinsən, a qardaş.

Yox, o gün mübariz şəkil səbrinə söykənib qulaq asır, ad günündə göz yaşları ilə "yuyunurdu", dil açıb danışan təkcə xatirələr idi. Mübarizin nəfəsi hopan xatirələr...

Mübariz igid həmyerlimiz, Sovet İttifaqı Qəhrəmanı Cəmil Əhmədovun adını daşıyan şəhər orta məktəbini bitirəndən sonra Mingəçevirdəki mühasiblər hazırlayan məktəbdə oxumuşdu. Kazan və Nijnikamsk şəhərlərində keçən əsgərlik həyatı bir gün də olsa onun xəyalını Vətəndən ayıra bilməmişdi. O, yurduumuzda baş verən olayları diqqətlə izləyir, narahatlıq dolu məktubları ilə doğmalarına ürək-dirək verirdi. Vətənə qayıdandan sonra Mübariz Qasımov Cəbrayıldakı özünümüdafə batalyonundakı könüllülərin sırasına qoşuldu. Burada baş serjant rütbəsi ilə xidmətə başlayan bu qeyrətli Vətən oğlu Sur, Şayaq, Qışlaq, Daşbaşı, Zamzur, Quşçular əməliyyatlarında fəal iştirak etdi. Bir neçə dəfə yaralansa da, ölüm qorxusu onu üstələyə bilmədi...

Doxsan ikinci ilin iyun ayında Sur kəndi uğrunda gedən qanlı döyüşlərdə göstərdiyi fədakarlığa görə leytenant rütbəsi alan Mübariz bu xəbəri minaya düşəndən bir neçə gün sonra eşitdi. Sağalıb cəbhəyə qayıdanda o, artıq komandirin arxa işlər üzrə müavini vəzifəsini daşıyırdı...

Təbiəti etibarlı ilə ağır, ciddi adam təsiri bağışlayan Mübariz çox istiqanlı, deyib-gülən bir oğlan idi. Əsgərlərin rahatlığı naminə özünü oda-közə vurur, döyüş günlərində onların üstə yarpaq kimi əsərdi...

Cəbrayıl şəhərindəki 3 saylı uşaq bağçasının müdiri Mahirə xanım Mübarizi yada salıb: "Bizim bağçanın qonşuluğunda olurdu Mübarizgil, - dedi. - Bir dəfə hələ orduya getməmiş mənə yanına gəlib dedi ki, bağçanın qabağında boş yerdə təzəcə şəhid olmuş qonşumuz Veysəlov Əsgərin xatirəsinə bulaq tikib adını da "Əsgər bulağı" qoymaq istəyirik. Mən onun bu arzusunu alqışladım. Qısa müddətdə kərpic, daş da gətirib tökmüşdü. Lakin Cəbrayılın işğalı onun bu arzusunu da yarımçıq qoydu".

BİR AĞRILI YADDAŞ

Mübarizin atası Seyfəddin kişini Cəbrayıl camaatı Allah adamı kimi tanıyır. Dünyasını dəyişən onlarla şəhidin son mənzilə yola salınmasında onun böyük haqqı-sayı var. Meyitlərin yuyulub kəfənə tutulmasını Peyğəmbər dövründən qalma pak əməl bildiyindən o, Cəbrayıl bölgəsində şəhid olanlardan bu ətiramı əsirgəməzdi. O vaxtlar Seyfəddin kişi heç ağına da gətirməzdi ki,

günlərin birində onun sevimli balası Mübariz də bu ehtiramın saflığı ilə yuyunmalı olacaqdır...

Doxsan üçüncü ilin axırlarına yaxın Mübarizin sorağı Murovdan gəlirdi. O burda da Vətən sevgisi ilə hamının hörmətini qazanmışdı. Xidmətlərini nəzərə alıb Mübarizin Türkiyədə təlim keçəcək bir qrup zabitin sırasına qatılması üçün Müdafiə Nazirliyinə təqdimat göndərilmişdi. Nazirliyin razılıq kağızını onun ölümündən üç gün sonra ailə üzvlərinə təqdim etmişdilər. Tale aman versəydi, o, ordumuz üçün gələcəkdə lazımlı bir zabit hünəri köstərəcəkdə...

Döyüş tapşırığını yerinə yetirərkən ölümü mərdliklə qəbul edən Qasimov Mübariz Seyfəddin oğlu doxsan beşinci ilin mayından Hacıqabul şəhərindəki Şəhidlər xiyabanında uyuyur. Yaxın dostları Mustafa, Namiq, Ələvsət, Ramiz və Tofiqin qəlbində həzin nəğməyə dönən qeyrətli eloğlumuz bir parça Vətən daşı kimi yurdun güvənc yerinə çevrilib. Tanrı torpağı sanı yaşıtsın onun əzizlərini...



Qəhrəmanov Əkrəm Həbibulla oğlu

doğulub 13.06.1975-ci il,
Cəbrayıl rayonu Dərzili kəndi;
şəhid olub - 12.01.1994-cü il,
Ağdərə rayonu Gödək Burun yüksəkliyi

QƏLBLƏRDƏ YAŞAYAN İGİD

"Əli, qardaşım, mənim döyüşdə olduğumu anama demə, ürəyi partlayar. Bilirəm, atamın ruhu gor evində nalə çəkir. Düşmən əsirliyində qalan atamın və ulularımızın qəbirlərini gec-tez azad edəcəyik. Vaxt gələcək ki, yenidən mənim dünyaya göz açdığım Dərzili kəndində Arazın nəğmələrini dinləyə-dinləyə gəzib, dolaşarıq... sizə kədərli bir şer göndərir və hamınızı bağrıma basıram:

Uca tut başını, ölməmişəm mən,
Eşqimi yarıya bölməmişəm mən.
Doyunca sevinib gülməmişəm mən,
Ağlama, anacan, ağlama, yetər"...

Bu sətirlər igid döyüşçü Qəhrəmanov Əkrəm Həbibulla oğlunun yazdığı sonuncu məktubundan götürülüb. Bu məktubu yazana qədər Əkrəm sözün həqiqi mənasında odun-alovun içərisindən adlayıb keçib. Onun igidliyinin şahidi olan əsgər dostlarının ürək sözləri də bunu təsdiq edir.

Döyüşçü Həsənalıyev Rövşən Mehman oğlunun dediklərindən:

- Əkrəmlə birlikdə birinci sinfə getmişik. O mənim uşaqlıq dostum, tələbə yoldaşım, qəlb qardaşım olub. Hələ aşağı siniflərdə oxuyanda idmana maraq göstərər, cəldliyi, çevikliyi və qətiyyəti ilə hamımızı heyətdə qoyardı. Biz Əkrəmlə Bakıda texniki-peşə məktəbində də bir yerdə oxumuş, cəbhəyə də eyni gündə yollanmışdıq. Əkrəmin bacarığını görən komandirlərimiz onu PDM-də atıcı təyin etmişdilər. O, öz hərəkəti ilə sübut etdi ki, etimada layıqdır. Öləndə də kişi kimi düşmən qabağından qaçmadı Əkrəm. Allah ona qəni-qəni rəhmət eləsin...

Səmədov Dəyanət Ağasoltan oğlunun qeydlərindən:

- Biz Əkrəmlə doxsan üçüncü il iyul ayının 21-də cəbhəyə yollanmışıq. İlk döyüşümüz həmin ilin oktyabr ayında Ağdərənin Talış kəndində olub. Burada keçirilən uğurlu əməliyyat əsgərlərimizin qələbəyə inamını daha da artırdı. Sonrakı döyüş yolumuz Maqadizdən adlayıb keçdi. Qanlı-qadalı keçən bu döyüşdə də igid əsgərlərimiz qəhrəmanlıqla vuruşub düşməni qaçmağa vadar etdilər. Ağdərənin Kədək Burun yüksəkliyində gedən döyüşlər bizim nəyə qadir olduğumuzu bir daha göstərdi. Mən bu döyüşlərdə Əkrəmin qorxmazlığına, cəsarətinə heyran qaldım. Atalar belə igidləri "dörd böyrək oğul" adlandırıblar. Mənim cəsur dostum Əkrəm qurd ürəyi yemişdi elə bil. Döyüşə atılarda ölümü-zadı vecinə alan deyildi. Levonarx yaşayış məntəqəsi uğrunda göstərdiyi hünər onu gözlərimdə daha da ucaltdı. Bu döyüş onun üçün sonuncu olsa da Əkrəm axıra qədər qorxmaz bir oğul kimi davam gətirib, Tanrı dərgahına üzü ağ, alını açıq qovuşdu...

Gizir Məhərrəmov Novruz Mahal oğlunun ürək sözlərindən:

- Mən Əkrəmlə bütün döyüşlərdə çiyin-çiyinə vuruşmuşam, onunla bərabər ən odlu nöqtələrdə olmuşam. Əkrəm sözün əsl mənasında nümunəvi, intizamlı və qoçaq bir əsgər idi. Yaxşı atıcı olduğundan iki dəfə tabur komandiri, kapitan Mirzəyev Vaqif tərəfindən pulla mükafatlandırılmışdı. O, tərkibində olduğu desant hücum bölüyü ilə birlikdə Talış yüksəkliyinin, Dədəgül, Donaşen, Maqadiz yaşayış məntəqələrinin azad edilməsində şücaət göstərərək hamımızın məhəbbətini qazanmışdı. Kədək Burun əməliyyatı zamanı leytenant Ruslan Məmmədov, leytenant Həsən Seyidov, sırasıyla Bəybalə Mirzəyevlə birlikdə düşmənin xeyli sursatını qənimət kimi ələ keçirmişdi. Döyüş vaxtı o dayandığı mövqeyi müdafiə etməklə yanaşı, yaralı əsgərlərimizə də əl tuturdu. sonuncu döyüşdə Əkrəm şəhid əsgər dostlarının - İbadət Rüstəmovun, Oqtay Abdulliyevin meyitlərini atəş altından çıxararkən şəhid oldu. Onun xatirəsi qəlbimizdə əbədi yaşayacaq...

Bu gün Əkrəmdən təkcə döyüş yoldaşları söz açmır. Yurd-yuvalarından perik düşən Dərzili camaatı onun adını iftixarla çəkir:

- O, kəndimizə başucalıqı gətirib, - deyirlər. Bu hərarətli sözlər el istəyindən güc alıb bir şəhid adının sığalına çevrilir bu gün...



Quliyev Mehman Qulu oğlu

doğulub - 02.02.1968-ci il,
Cəbrayıl şəhəri;
şəhid olub - 05.07.1995-ci il,
Quşçular kəndi

QƏHRƏMANLAR CAN VERƏR YURDU YAŞATMAQ ÜÇÜN

Mehman evlərinə səhərə yaxın qayıtdı. Aşağılarda sökülən dan yerindən torpağa sübh şəfəqləri yağmaqda idi. Ziyaratın zirvəsi daha əzəmətli görünürdü bu səhər. Doqtazın qapısı ağzına çatanda ayaq saxlayaraq üst-başını qaydaya salıb barmağını zəngin düyməsinə toxundurdu. Qulu kişi qapını açıb qollarını Mehmanın boynuna doladı. Növbə Şəfiqə anaya çatanda o, başını ciyərparasının sinəsinə qoyub hıçqırdı:

- Boyuna qurban olum, ay Mehman, sən gedəndən kipriklərim qapanmayıb. Nə yaxşı gəlib çıxdın.

Mehman onları sakitləşdirib qol-budaqlı ağacın kölgəsindəki skamyada əyləşdi. Şəfiqə xanım səhər yeməyini hazırlamaq üçün mətbəxə keçdi. Əlindəki dolu padnosla geri qayıdanda Mehmanla Qulu kişini şirin söhbət edən gördü.

-Ziyaratın lap o üzünə kimi gedib çıxmışdıq ata. Düşmən Dolanlara, Ağcakəndə, Köhnə Tağlara xeyli canlı qüvvə, ağır texnika gətirib. Süleymanlı, Qışlaq tərəfdə də hücumə möhkəm hazırlaşır onlar, Gorusdan gələn məşinlərin, vertalyotların ardı-arası kəsilmiş.

Anasının bənizinin qaçdığını görəndə səsinin tonunu bir az yumşaltdı:

-Ziyaratın ətəyində gül-gülü, çiçək-çiçəyi çağırır. Baldırğanı, qırxbuğumu yarıb yerimək olmur. Ağcakənddən yuxarıdakı Novlu bulağın suyundan doyunca içib, bizi bu günə salanları o ki var yamanladım. Köpək uşağı yaman kəsiblər başımızın üstünü. Qulu kişi dözməyib dilləndi:

-Bəs, bizimkilər nə edirlər, a bala, xəbərləri yoxdu bu hay-haraydan?

-Gördüklərimizi yerli-yataqlı danışmışıq qərargahda. Bakının da xəbəri var ermənilərin hazırlaşmağından. Bəlkə bu günlərdə nəşə etdilər...

-Eh, ay oğul, bəlkəni əkiblər bitməyib. Atalar deyir, "yasin oxumaqla donuz darıdan çıxmaz"...

Mehman atasının ruhdan düşdüyünü sezib söhbəti nikbinliklə tamamladı:

-Ata, bilirsən cəbhədə kişi qeyrətli oğullarımız çoxdur, təkcə bu xalqın sərkərdəsi çatmır. İmkanım olsaydı o dil qəhrəmanlarını bir yerə toplayıb deyərdim:

-Bəsdir, bu xalqın başına tərs dəyirman açdığımız. Bir-birinizlə söz güləşdirincə gəlin bizimlə yanaşı səngərdə dayanın. Dar gündə adını kişi qoyan kəs kərək dişi ilə, dırnağı ilə də olsa düşməni didib parçalasın. Axı:

Kişi - vüqar, əzəmət,
Kişi - namus, ucalıq,
Kişi - qeyrət deməkdir.
Kişi - xalqın varlığı,
Kişi - sərvət, səltənət,
Kişi - millət deməkdir...

Ömrünün sonuna kimi kişi adının ucalığına söykəndi Mehman. Mühəribə adlı əjdahanın qorxunc sifətini bir neçə il qabaq Əfqanıstan döyüşlərində görmüşdü o. Burada ağır texnikanın idarə olunmasından tutmuş, ən müasir silah növlərindən atəş açmağın sirlərinə kimi hər şeyi yerli-yerində öyrənib mənimsəmişdi. Əfqanıstan mühəribəsindən dörd medalla, bir qovluq arası təşəkkürnamələrlə qayıdandan sonra rayonda sürücü işləyirdi Mehman...

Doxsan birinci ildən Cəbrayıl batalyonunun kəşfiyyat rotasında xidmət edən Mehman Quliyevin gecəsi, gündüzü seçilmirdi burada. Ən gizli yollarla düşmən arxasına keçib elə mühüm xəbərlərlə geri dönürdü ki, hamı hünərinə "əhsən" deyirdi onun...

Rayondakı batalyon təzə-təzə yarananda hərbi texnika sarıdan əsgərlər korluq çəkirdilər. Mehman komandanlıqdan icazə alıb pusquda dayandı onda. Birinci dəfə "Ural" markalı avtomaşınla geri döndü. İkinci "ovu" daha uğurlu oldu onun. Təptəzə zirehli bir maşını sürüb rayon mərkəzinə gətirdiyini eşidənlər əfsanəvi bir qəhrəman kimi baxdılar Mehmana...

Quşçular - Şayaq məntəqələri arasında Mehman üç əsgər yoldaşı ilə qeyri-bərabər döyüşdə düşmənin xeyli canlı qüvvəsini, bir neçə texnikasını vurub sıradan çıxardı. Ratsiyadan ermənilər qudurmuş it zinkiltisinə bənzəyən səsləri ilə Mehmanı asıb-kəsirdilər onda. Bu igid gizir öz hərbi maşınında axıra qədər cəsarətlə döyüşdü. Yaralandığını düşmən hiss etməsin deyə döyüşə-döyüşə maşını meydandan uzaqlaşdırdı. Mehmanın həyatını ən mahir həkimlər xilas edə bilmədi

o vaxt. Ömrünün iyirmi beşinci baharında dünyasını dəyişib haqqın dərgahına üz tutdu o...

Valideynləri, qardaş-bacıları mərdliklə dözdülər Mehmanın ölümünə. Elə indinin özündə də Şəfiqə ana oğlunun ölümünə inanmaq istəmir. Elə bilir ki, Mehman Murovda, Araz qırağında dayanıb yenə də yurda keşik çəkir. Ana onu da bilir ki, qəhrəmanlar ölümsüz olurlar. Vətəni Vətən edən Mehman kimi oğullar öləndən sonra da yaşamağa qadirdirlər...



Quliyev Elbrus Vaqif oğlu

doğulub - 09.05.1973-cü il,
Cəbrayıl şəhəri;
şəhid - olub 12.02.1994-cü il,
Mehdili kəndi

ÖLMƏYƏ VƏTƏN YAXŞI...

Min illərdən bəri dağların ətəyi ilə qıvrıla-qıvrıla axıb Kürlə görüşə tələsən Araz özünün "çay ömründə" doxsan dördün o fevral günündəki qədər dəhşətli savaşa görməmişdi. Cəbrayıl ərazisini işğalçılardan təmizləmək naminə Horadiz qəsəbəsindən Mehdiliyə tərəf irəliləyən igid oğullarımızın gözünü qırmaq üçün düşmən ağır texnikanın və canlı qüvvənin köməyi ilə hücumu keçmişdi. Ensiz sərhəd zolağında torpaq qarışıq hər nə var idisə alışıb yanırdı o gün. Lələ yüksəkliyindən atılan mərmilər Arazın sahillərində partladıqca türk qanına susayan qəlpələr ayna suların sinəsini didim-didim didməkdə idi. Adama elə gəlirdi ki, məhşər ayağına çəkilən dünyanın qətl günüdür burda. Mirzənağılı, Qazaxlar, Cocuq Mərcanlı kəndlərinin azad edilməsindən ruhlanan əsgərlərimiz Mehdili kəndinə inadla can atmaqda idilər. Buradakı hər qarış torpaq uğrunda gedən qanlı döyüş axşama yaxın igidlərimizin qələbəsi ilə sona çatdı. Hərbi əməliyyat zamanı şəhid olanların sırasında Elbrus da var idi. Onun get-gədə işığı öləziyən gözlərindən...

Gəzməyə qərib ölkə,

Ölməyə Vətən yaxşı - ifadəsi oxunmaqda idi...

Quliyev Elbrus Vaqif oğlu yetmiş üçüncü ilin doqquz mayında doğulmuşdu. Ağlı kəsəndən sonra Qələbə günü dünyaya gəlməsi ilə fəxr edib, iftixar hissi keçirirdi. Bayram günlərində, oxuduğu məktəbdə keçirilən səhnəciklərdə Qələbə bayramı sevinci ilə köklənən bir şerin ilk misraları səslənirdi onun ləhcəsində:

Biz Qələbə fişənləri
Atılarda doğulmuşuq.
Yer üzündə ölkə-ölkə
Dərdə sevinc qatılarda
doğulmuşuq...

Taleyin oyunuydumu, alın yazısının qaçılmaz hökmüydümü qələbə bayramı günü doğulan Elbrus yurdumuzun zəfər gününü görmədən dünyadan köçdü. Onun əvəzindən inşallah Elbrusu ürəkdən sevənlər qovuşacaqlar yurdumuzun qələbə sevincinə. Onda bu müqəddəs bayramdan şəhid Elbrusun ruhuna da işıq düşəcək...

Cəbrayıl şəhərində hamı Vaqif müəllimi dinc bir adam kimi tanıyıb hörmət edir. Bundan sonra hamımız Vaqifə şəhid atası kimi ehtiram göstərib, ömrünün iyirminci baharının şirinliyini duymadan Vətən üçün canından keçən Elbrus balasına rəhmət oxuyacağıq onun...

Mehdili torpağında əbədiyyətə qovuşan Elbrus doxsan ikinin dekabrından Alıkeyxalı sərhəd məntəqəsində xidmət edirdi. Arazboyu torpaqların işğalından sonra Xudafərin körpülərinin müdafiəsində iştirak etmişdi. Ermənilərin işğal olunmuş ərazilərimizdə törətdikləri vəhşilikləri gözləri ilə gördükcə ürəyi qisas hissi ilə çırpınırdı onun. Elə buna körə də ən cəsur sərhədçilərdən ibarət xüsusi döyüş qrupu təşkil ediləndə Quliyev Elbrus da daxil olmuşdu o dəstəyə. Daşburundan üzü Horadizə neçə-neçə yaşayış məntəqəsinin azad edilməsində Elbrusgil qəhrəmanlıqla döyüşmüşdülər. Cəsur əsgərlərimiz Cəbrayılın Cocuq Mərcanlı kəndini düşmən pəncəsi altından çıxarıb azad edəndə Elbrusun sevincinin həddi-hüdudu yox idi. O vaxtlar üzü Cəbrayıla tərəf yamanca tələsirdi Elbrus. İstəyirdi ki, erməni quldurlarını Ziyarətin o üzünə qovub Cəbrayıla-Mirzəcanlı məhəlləsinə çatdırsın özünü, müəllim atasının halallıqla tikdirdiyi evlərinin qəlpələrdən didimdidim olan divarlarına əlləri ilə sığal çəkib ovundursun onu. Cəbrayıl şəhərinin dildə-ağızda gəzən Xan çinarından büllur kəhrizindən ötrü yamanca qəribəmişdi Elbrus. Qınayan olmasaydı, ayaqyalın başıaçıq yüyürərdi oraya kimi...

Müqəddəs hisslərlə yaşadığı anlarda ölümə tuş gəlməsəydi əzəl-axır Cəbrayıla gedib çıxasıydı Elbrus... Qəfildən üstünə yüyürən ölümü onun arzularını yarıda qoydu...

Qələm dostumuz Şəmsi Qocanın kövrək duyğularından bir şer dünyaya göz açdı o gün. Saatlı torpağında uyuyan Elbrusun yaralı ruhunun arxasınca düşüb oba-oba dolaşmaqdadır o şer indi:

Yağı gülləsindən qırılan ömrün
Hələ çiçək idi, təzə-tər idi.
Səni haqlayanda o müdhiş ölüm
Ayazlı, şaxtalı bir səhər idi.

Bir qız ağlayırdı səndən uzaqda,
Baxıb yollarına əl eyləyirdi.
Sınəni hədəfə götürən düşmən,
Bir dünya sevgini güllələyirdi.

Ananın saçları ağardı sənsiz,
Güləruz atan da vaxtsız qocaldı.
Oğulluq borcundan Vətənə sənin,
Yaralı məzarın xatirə qaldı...



Quliyev Cavid Əkbər oğlu

doğulub - 1975-ci il,
Cəbrayıl rayonu Horovlu kəndi;
şəhid olub - 22.12.1993-cü il,
Füzuli bölgəsi

ONLARI ÖLÜM DƏ AYIRAN DEYİL

Dərd gələndə batmanla gəlir, - deyiblər. Horovlu kəndindən olan Quliyevlər ailəsinin dərdi, müsibəti yerə-göyə sığan deyil. Əvvəlcə ailənin başçısı Əkbər müəllimi ermənilər Araz boyunda güllələyiblər, iki ay sonra Ülkər ananın ümid çirağını söndürüb düşmənlər. Oğlu Cavid Şəmkir ərazisindəki hərbi poliqonda şəhid olub. Sonra da növbə ailənin sevimli qızı Yeganəyə çatıb. Atasının faciəli ölümünə, qardaşının ələminə tablaşa bilməyən bu qız için-için əriyərək şam

kimi sönüb axırda. Ailədə can deyib, can eşidən Əkbər kişi, onun övladları Cavid və Yeganə dünyadan köçəndən sonra da bir-birlərindən ayrılmayıblar. Beyləqan torpağındakı ulu bir qəbiristanda gör evləri yan-yanadır onların. Ülkər xanım istəklili ərinin və övladlarının ölümündən sonra rahatlıq tapa bilmir heç. Onun ən çox cızdağını çıxaran Cavid balasının ölümüdür. Əslində elə Əkbər müəllim özü də Cavidin sorağı ilə o böhranlı günlərdə Araz qırağındakı obaları gəzib dolaşanda düşmən əlinə keçib. Dərd adamı gilə-gilə əridir, yanıb qarşalanan ürək misra-misra sözə çevrilir bəzən. Ülkər ana ciyərpərası Cavidin dilindən bir şer də yazıb göndərmişdi bizə. Nakam bir cavanın əvəzindən dil açan bu misralar təpəsindən tüstü çıxarır adamın:

Baxıram yollara məzar daşımndan,
Göz yumdum həyata cavan yaşımndan.
Adlaya bilmirəm ömrün qışımndan,
Dərdimi anlayıb bilən ağlasın.

Mənim müsibətim, ələmim sonsuz,
Bu qədər ağlama, ey vəfalı qız.
Taleyin hökmüylə qalmısan yalqız,
Sənin göz yaşını silən ağlasın.

Bilirəm, halıma çoxları yanıb,
Ayrılıq arada dağ tək dayanıb.
Bir cümə axşamı adımları anıb,
Qəbrimin üstünə gələn ağlasın...

Horovlunun ümidi, sabahı idi Cavid. Altıncı sinifdə oxuyandan idmanla məşğul olur, yarışlarda iştirak edirdi. Həmişə də mükafatla, fəxri fərmanla qayıdırdı kəndlərinə. Çox diribaş, çevik olduğundan hamıya elə gəlirdi ki, təhsilini Bədən Təربiyəsi İnstitutunda davam etdirəcək Cavid. Ancaq o, hərbiçilə olmaq arzusuyla yaşayırdı. Orta məktəbi də, tərifi naməylə bitirmişdi. Bakıdakı ali hərbi məktəbə qəbul olunandan sonra Cavid öz həyat yolunu müəyyənləşdirmişdi. Burada da ilk gündən hamının diqqətini özünə cəlb etmişdi. Gündən-günə güclənən erməni təcavüzündən torpaqlarımızı qorumaq naminə hər şeydən keçməyə hazır idi o...

Prezident qvardiyasında iki ay xidmət etdikdən sonra öz istəyi ilə Milli Ordumuzun tərkibində döyüşməyə başladı Cavid. Mülküdərə, Daşbaşı, Sirik, Zamzur, Sur, Şişqaya postlarında xidmət edərkən özünü cəsarətli və çevik bir əsgər kimi tanıdığını bilməmişdi. Əsgərlərimiz Cəbrayılın dağlıq zonasından Araz qırağına çəkilərkən Quysaq ətrafında gedən döyüşlərdə igidlik göstərərək dostlarıyla birlikdə düşmənin həmlələrinə kəsərli cavab vermişdi. O vaxtlar hara gəldisə atası Əkbər

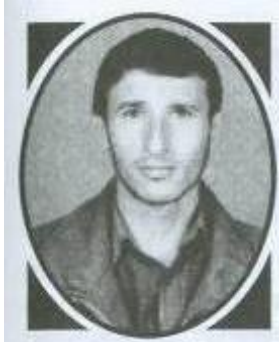
müəllimi yanında götürdü Cavid. Elə vaxtlar olurdu ki, ata-oğul döyüşə birgə yollanırlar, səngərdə yan-yanaya dayanırdılar...

Yurd yerlərimiz əldən gedəndən sonra qız-gəlinlərin, ahıl qocaların Arazdan o üzə keçirilməsi üçün gecə yarıya kimi Araz qırağında əlindən gələni etmişdi. O qanlı-qadalı günlərlə atasından da, el-obasından da aralı düşmüşdü Cavid...

O zamanlar ata oğlunu soraqlaya-soraqlaya Füzulinin Arayathı kəndinə qədər gedib çıxmış, burada da düşmən gülləsinə hədəf olmuşdu...

On gündən sonra İran ərazisindən adlayıb İmişliyə gələndə Cavid eşitdi ki, atası onun sorağıyla Araz boyu obaları gəzib-dolaşır. Həmin gün elə bil odla su arasında qalmışdı Cavid. Ata məhəbbəti Beyləqan tərəfə, Vətən istəyi cəbhəyə çəkirdi onu. Atasının taleyindən nigaran olsa da Vətənin çağırışıyla təzədən cəbhəyə üz tutdu...

Atayla oğul bir-birlərini soraqlaya-soraqlaya köçdülər dünyadan. Onlar sonuncu dəfə görüşə bilməsələr də haqqın dərgahında təzədən bir-birlərinə qovuşdular. Vətən sevgisi ilə yaşadıklarından ölüm də ayıra bilmədi onları...



Quliyev Seyidağa Əbil oğlu

doğulub - 22.10.1974-cü il,
Cəbrayıl rayonu Horovlu kəndi;
şəhid olub - 22.12.1993-cü il,
Gəncə bölgəsi

NAĞILLAŞAN ŞƏHİD ÖMRÜ

"İgidlər nağıllarda əbədiləşir, el-obanın qəlbinə köçür", - deyiblər. Ağ atlı oğlan kimi, Beyrək kişi, Buğac kimi. Doxsan üçüncü ilin sonlarından Seyidağa əbədi ömür payını yaşayır. Bir şəhid qəlbinin səsi, həniri nağıllaşmış yurdumuzu oba-oba, oymaq-oymaq gəzib dolaşmaqdadır. Hələ də...

İLK NAĞILDAN SƏTİRLƏR

Vətən sevgisinə layiq olduğunu sübuta yetirib. Rayonun süqutundan bir az qabaq Daşbaşı uğrunda gedən döyüşlərdə Seyidağanın anası namaz üstündəymiş demə. O qanlı savaşa bir neçə yoldaşları ilə bərabər vuruşa-vuruşa mühasirədən çıxıb. Dar ayaqda soyuqqanlı olması, igidliyi köməyinə gəlib onun. Seyidağanın ömrünün sonuncu sətirləri Gəncə ətrafında nağıllara köçüb. Doxsan üçün axırına doqquz gün qalanda Seyidağanın şəhidliyi ilə bu nağıl da yarımçıq qalıb...

On doqquz yaşın şirinliyini təzəcə yaşayan Quliyev Seyidağa Əbil oğlunun nakam ömrünün ağırları İmişlinin çadır şəhərciyində müsibətli günlərini yaşayan Nərgiz ananı odsuz-ocaqsız yandırmaqdadır hələ də. Sevimli qardaşının ölümündən sinəsi şan-şan olan Aybəniz Seyidağanın nağıllaşan şəhid ömründən yadigar xatirələrlə ovundurur özünü. Bu xatirələrdə dil açan igid eloğlumuzun səsinə, avazını eşidirik indi də:

- Mən bu torpağın azadlığı naminə canımdan keçmişəm. Azadlığı qazanmaq istəyi də, onu qoruyub saxlamaq amalı da şəhid qanı ilə başa gəlir...

Elə buna körə də Azadlıq adlı neməti bizə ərnağan verib dünyadan yarımçıq köçdü Seyidağa. İndi o, yurdumuzu oymaq-oymaq gəzib dolaşan nağıllarda yaşayır...



Quliyev Aydın Tapdıq oğlu

doğulub - 08.04.1970-ci il,
Cəbrayıl rayonu Məzrə kəndi;
şəhid olub - 15.08.1993-cü il,
Xocavənd rayonu Daşbaşı kəndi

ƏN BÖYÜK MÜSİBƏT

"Dərd bir qapını tanıdımı, oradan çətin ayaq çəkər", - deyib dərdlilər. Doxsan üçüncü ilin avqustunda Məzrə kəndinə müsibət batmanla gəlmişdi elə bil. Camaat Yuxarı Məzrədə namərd gülləsinə tuş gələn Qönçə bacını dəfn edib təzəcə geri qayırdılar ki, onun bacısı oğlu Aydının da şəhid olması xəbəri kəndə yetişdi. Yas-yasa, müsibət-müsibətə qarışdı burada. Zeynəb nənə dümağ birçəklərinə əl atıb, üz-gözünə döyəclədi:

Ay çərxi dönən canım,
Çırağı sönən canım.
Şəhid balamın üstə,
Saç yolub, dinən canım.

O gün tək-cə məzrəlilər yox, bütün el-oba ağlayırdı Aydını. Dəfnə özlərini çatdıran əsgər dostları onun tabutunu çiyinlərinə alıb kənd qəbiristanına yola düşəndə dünyagörmüş kənd ağsaqtallarından biri əlinin arxası ilə gözünü silib:

-Qönçəni qana boyayan, Aydını qızıl gülləyə hədəf edən bu namərd erməniləri, axı, illər boyu biz özümüzə dost bilmişdik. Niyə çörəyimiz gözlərini tutmur, haqqı-sayımız zəlil etmir onları?..

O gün Aşağı Məzrədə qurulan qoşa yas mağarında söhbət Qönçənin faciəli ölümündən, Aydının şəhid olmasından gedirdi. Adamlara bircə toxdaqlıq verən o idi ki, hər iki mərhumun qisası alınmış, qanları yerdə qalmamışdı...

Camaat danışırdı ki, Qönçə bacı səhər tezdən qalxıb mal-qaranı örüşə ötürmək üçün kəndin qırağına çıxanda erməni quldurları onu gülləyə tuturlar. Qarşı tərəfdən gələn Müzəffər anasının son nəfəsdə dediyi sözləri göz yaşı axıda-axıda dinləyir:

-Oğlum, südümü sənə halal eləmərəm, əgər qisasımı yerdə qoysan...

Müzəffər evlərinə qaçıb qoşalülə tufəngi götürərək bayıra atılır. Kəndə doluşan ermənilərdən ikisinin ona tərəf gəldiyini görəndə kimi barmağını tətiyə aparır. Quldurların yerə sərildiyini görəndə anasının hələ hərələri soyumayan cəsədinin üstə çöküb:

-Arxayın ola bilərsən, qisasımı aldım, ana, - deyir...

O gün xalasının ölümündən xəbərsiz idi Aydın. Heç ağlına da gəlməzdi ki, Daşbaşı döyüşü həyatının sonuncu nöqtəsi olacaq onun. Sübhün gözü açıldıqdan qarşı tərəfə od yağdırırdı. Arada sürünə-sürünə arxa tərəfə keçmək istəyən quldurların hənirtisini sezərək sərrast atəş ilə onları biçib tökdü. Döyüş azca sənkiyəndə əsgər dostu İlqar yan tərəfdəki mövqeydən onu muştuluqladı:

-Aydın, səni təbrik edirəm, atdığı güllələr quldurların beşini cəhənnəmə vasil edib...

Aydına ürəkdən sevinmək düşmədi o gün. Döyüşün sonuna yaxın qarşıda qayanın arxasında daldalanan quldurun atdığı güllə sinəsini qana boyadı onun...

O gün Əminə ana üzünü şəhid balasının qanı qaçmış dodaqlarına söykəyib haray qopardı. Kəmaləylə İfrayənin hıçqırıqları qardaş müsibətinin ağırlığından soraq verməkdə idi. Onlara təsəlli vermək üçün kimin isə cəsarəti çatmırdı elə bil. Bir də ki, təsəlli verən adamı qalmışdı? hamı dərd çəkən, qəm bölüşən idi burada.



Quliyev İlqar Əliş oğlu

doğulub - 19.01.1970-ci il,
Cəbrayıl rayonu Horovlu kəndi;
şəhid olub - 05.05.1994-cü il,
Tərtər rayonu

ELLƏR UNUTMAZ SƏNİ...

Yurd yerlərimiz düşmən əlinə keçəndən sonra Cəbrayıl camaatı Azərbaycan ellərinə elə səpələnib ki, axtardığın adamı tapmaq müşkül məsələyə çevrilib. Şəhid Quliyev İlqar Əliş oğlunun doğmalarını soraqladığımız bir vaxtda Zahid həkim əlimizdən ayrışdı. Horovlu kəndinin sayılıb-seçilən ziyalılarından olan Zahid İmanov neçə müddətdir ki, Bakıyla Mingəçevir arasında sığır salıb. Ruzi dalınca Bakıya yollansa da, dörd qız balası üçün qərubsəyəndə Mingəçevirə üz tutur Zahid həkim. Horovlunun qeyrətli şəhid balalarından olan İlqarın xatirəsinə həsr etdiyimiz bu yazı Zahid həkimlə görüşdən sonra qələmə alınıb...

Səksən səkkizinci ilin fevralından başlayan yurd savaşı Horovlu kəndindən də yan keçməyib. Üç-dörd ilin içərisində neçə-neçə igid balasının şəhid məzarını qucaqlayıb kənd camaatı. Ramilin, Seyidağanın, Vahidin, Vüqarın, Cavidin, Nəsinin... ölümü horovluların amanını qırıb. Doğma yerlərindən perik düşəndən sonra Tanrı onlara qalaq-qalaq müsibətli günlər verib. Gəncə ətrafında, Seyfəli poliqonunda həlak olanların ili çıxmamış Quliyev İlqarın şəhidlik xəbərini eşidiblər...

Zahid həkimin dediklərindən:

- İlqarı uşaq çağlarından tanıyırdım. Atası Əliş kişi uzun illər boyu Beyləqanda, Mil üzümçülük sovxozunda müəllim işləmişdi. İlqar ata-baba ocaqları horovluya tez-tez gəlirdi. Əliş müəllim dünyasını dəyişəndən sonra Qəmzə bacı uşaqları ilə birlikdə kəndimizə qayıtdı. Uşaqlarını ərşəyə çatdırmaq üçün kipriyi ilə od kötürən bu qadının əlləri cadar-cadar idi. Uşaqları ağıllı-fərəsatli çıxdılar Qəmzə ananın. Böyük oğlu Kazım Kursk vilayətində böyük bir təsərrüfata sədr seçildi, elə indi də orada yaşayır. Nazim sürücü, Zəminə mühasib, Cəmilə müəllimə oldu. Qardaşların ən kiçiyi olan İlqar da aman tapsaydı, bir sənətin yiyəsi olmalıydı...

Bizim qeydlərimizdən:

Deyirlər Allah hər yetəni sevmədiyi kimi, hər adama da şəhidlik haqqı vermir. Bu haqqa o kəsləri çatdırır ki, onlar öz sevgiləri ilə mənsub olduqları el-

obaya başucalığı gətirirlər. Horovlunun son şəhidlərindən olan İlqar Quliyevi könüllü olaraq cəbhəyə çəkib aparən Vətən sevgisi idi. Əslində o, əsgəri xidmətini başa vurandan sonra Rusiyada yaşayırdı. Arada evlərinə baş çəkib yenidən oraya qayıtmaq niyyətində idi. Ancaq Horovluya gələndə camaatın necə təlaş keçirdiyini görüb, geriyyə qayıtmağı qeyrətinə sığışdırmadı, barıt qoxulu səngərləri özünə məskən seçdi...

Cəbrayıl torpaqları uğrunda gedən son döyüşlərdə də iradəli bir əsgər olduğunu göstərmişdi İlqar. Ulu yurd yerlərimiz əsirlikdə qalandan ən çox yanıb qovrulan əsgərlərdən biri də İlqar idi. O, düşmənin bu cür uğurlu əməliyyatlar keçirəcəyini heç cürə ağına sığışdıra bilmirdi. Elə hey deyirdi ki, bizi ermənilər yox, xəyanətkarlar və bir də dovşan kimi qorxaq olan bəzi komandirlər bu günə qoyurlar...

İlqar dünyaya yaşamaq istəyi ilə gəlmişdi. Mühəribə olmasaydı, o özünü başqa bir sənətdə sınaıyacaqdı. Zəhmətsevər olduğundan hansı sahəyə üz tutsa uğur qazanası idi İlqar. Ancaq Vətənin dar günündə o əsgərliyi seçdi. Və son nəfəsinə kimi əsgər şərəfini ləyaqətlə qorudu. Quliyev İlqar Əliş oğlu doxsan dördüncü ilin mayından Beyləqan torpağında uyusa da, onun şəhidlik zirvəsindən gələn səsi heç vaxt itən deyil:

Torpaqda göyərdəcək,
Gələn bahar, yaz məni.
Mən bu yurdun oğluyam,
Ellər unutmaz məni...



Quliyev Əhməd Nəsim oğlu

doğulub - 10.1969-cu il,
Cəbrayıl rayonu Niyazqulular kəndi;
şəhid olub - 16.04.1993-cü il,
Cəbrayıl bölgəsi

TANRININ SEVİMLİSİ

Əhməd Həbibə bacının iyirmi dörd yaşında dünyasını dəyişmiş qardaşının adını daşıyırdı. Elə buna görə Həbibə ana Əhmədi həm uşağı, həm də qardaşı kimi

çox istəyir, onu "oğlum-qardaşım" - deyə çağırırdı. Hərdən Əhmədin özü də anasının dən düşən saçlarından öpüb:

- Ay ana, mən sənin üçün iki adam əvəziyəm, həm oğlun, həm də qardaşımam, - deyərdi. Bu sözlərin şirinliyi Həbibə bacının qəlbinə dağa döndərər, oğlunun yaraşlıq boyunu oxşayıb əzizləməkdən yorulmazdı. Bacıları Zərövşan, Şəkürə, Göyərçin, Firəngiz və Pərvanə gecə-gündüz Əhmədin başına dolanar, onun hər bir istəyinə sözsüz əməl edərdilər. Evdəkilərin nəvazişləri qəlbinə yağ kimi yayılsa da ərgöyünlüyün nə olduğunu bilməzdi Əhməd. Yanımlı olduğu qədər də sadə idi, kimsə dilindən acı söz eşitməmişdi onun. Kəndlərinin üst tərəfinə söykənən Gəyən düzlərinin yovşan qoxusunu ciyərlərinə çəkdikcə barı-bərəkəti tükənməyən torpağın qüdrətinə "əhsən" deyirdi ürəyində:

Gözlərimdə Şah dağımdı, Dirimdi,
Ürəyimdə Qurbanımdı, Pirimdi.
"hacı Qaraman"da qıbləm, pirimdi, -
Halal ruzum, çörəyimdi bu torpaq.

Bu misralar Əhmədin Vətən sevgisindən, yurd istəyindən doğulmuşdu. Gündoğandan günbatana qədər üfük-üfük uzanıb gedən bu torpaq ona anasının südü, bacılarının şirin kəlmələri qədər əziz idi...

Orta məktəbi qurtarandan sonra da Əhməd ana torpağın cazibəsindən uzaqda dayana bilməmişdi. Litva şəhərində keçən iki illik əsgərlik dövründə də evlərinə qanad açan məktublarında Diri dağımı, Gəyən çöllərini, Xudafərin körpüsünü və doğma kəndləri Niyazquluların üst tərəfindəki büllur kəhrizi həsrətlə yad edər, evlərindən ötrü burnunun ucu göynəyərdi...

Bacısı Firənkizin dediklərindən:

-Tula şəhərindəki Politexnik İnstitutuna imtahan verəndən sonra nəticəsini gözləməyə səbri çatmadığından qardaşım birbaşa Vətənə qayıtmışdı. Evimizə gələndən bir həftə sonra xəbər tutduq ki, instituta qəbul olunub. Həmin günlərdə Moskva-Bakı qatarındakı vaqonlardan birinin partladılması evimizdə xeyli sözsöhbətə səbəb oldu. Anam tələbə adının sevinci ilə yaşayan qardaşıma üz tutub:

-Qadan canıma, - dedi. - Görürsən ki, aləm bir-birinə qarışıb. Hər yanda dərəbəylik baş alıb gedir. İnsanın ölümü bir içim sudan da asan olub. Belə bir vaxtda səni gözlərimdən uzağa qoya bilmərəm. Oxumaq qaçmır ha, nə çoxdur Bakıda institut.

Qismət olsa, orada oxuyarsan...

Bacım Pərvanə də eyni istəklə Əhmədə üz tutdu:

-Qaqaşımı heç yana buraxan deyiləm. sən getsən bizdən kim muğayat olar, kim qeydimizə qalar burada?..

Balaca Təhminə bizim dediklərimizi anlayıbmiş kimi əl atıb Əhmədin pencəyinin ətəyindən yapışdı:

-Dayı, mən istəyirəm burada qalasan...

Evdə Əhməd Tula şəhərinə getməyə qoymasalar da, cəbhəyə getmək arzusundan döndərə bilmədilər. O, qəlbi ilə canı ilə bağlandığı ana Vətənin müdafiəsi üçün özünü odun-alovun içərisinə atdı. Yurdumuzun dilbər guşələrindən olan Cəbrayıl ellərinin düşmən əlinə keçməməsi üçün son nəfəsinə kimi qeyrətlə döyüdü Əhməd. Taleyinə düşən şəhidlik adının işığı ilə addımlayıb özündən xeyli qabaq dünyasını dəyişən Şikarın, Mirələmin, Kazımın, Vüqarın... yanına tələsdi. Vətən sevgisi ilə, ulu Tanrı mərhəməti ilə mükafatlandırdı onu...



Quliyev Valeh Məhəmmədli oğlu

doğulub - 1965-ci il,
Cəbrayıl rayonu Niyazqulular kəndi;
şəhid olub - 28.12.1993-cü il,
Ağdam rayonu Şahbulaq kəndi

BİZ ŞƏHİD BALASIYIQ...

O gün Ağdam torpağı alışıb yanırıdı elə bil. Mərmə yağışı altıda irəliləmək çətin olsa da leytenant Valehin vızvodu Şahbulaq kəndi uğrunda gedən döyüşlərdə əsl fədakarlıq göstərirdi, düşmənin yolu üstə köklü qaya kimi dayanıb durmaqda idi. Təpədən-dırnağa kimi silahlanan düşmən canlı sipərə dönən igidlərimizin inadını sındıra bilməyib hiyləyə əl atdı. Valehgilin başı vuruşmaya qarışırdığından bir də onda gördülər ki, mühasirəyə düşüblər. Təbiəti etibarilə soyuqqanlı olan və ən çətin məqamlarda belə özünü itirməyən Valeh Quliyev anı olaraq mühasirə həlqəsini yarmağı, həyatı bahasına olsa belə yoldaşlarını xilas etməyi ən düzgün yol hesab etdi:

- Qardaşlarım, igidlərim, mən düşmənin sol cinahını atəş altı saxlamaqla, onların başını qatacağam, siz sağ tərəfdən hücumu keçib xilas olmağa çalışın.

Valehin mərmə sədaları içərisindən eşidilən səsi əsgərlərimizə qüvvət, təpər verdi elə bil. Düşmənlər igidlərimizin qəfil hücumunu gözləmədiklərindən özlərini itirib pərən-pərən düşdülər...

O qanlı döyüşdə Valehin sərrast güllələri ondan artıq erməni quldurunu qanına qəltan elədi. Onun iti ağılı sayəsində neçə-neçə əsgərimiz ölümün pəncəsindən xilas oldu həmin gün. Fəqət, təkcə Valeh özü üstünə gələn ölümdən qoruna bilmədi. Ürəyini dəlib keçən sərrast bir güllə onu torpağa sərsə də gözlərindəki məmnunluq hissini yox etməkdə aciz idi...

Ölümü ilə neçə-neçə Vətən oğluna həyat bəxş edən bu igid komandiri dostları Bakıdakı Şəhidlər xiyabanında torpağa tapşırıdılar. Həmin gün Valehin dəfnində yaxın, uzaq adamlar, o cümlədən o vaxtlar Azərbaycan Respublikasının Dövlət katibi işləyən Lalə-Şövkət Hacıyeva da yaxından iştirak etdi...

Niyazqulular kəndi Quliyev Valeh Məhəmmədəli oğlunun ata ocağıdır. O bu kənddə böyümüş, pərvazlanıb qanad açmışdı. Zəhmətkeş ailədə doğulduğundan ürəyi təpərli, işə-güccə həvəsli idi. Orta məktəbi bitirəndən sonra Qazaxıstan Respublikasında əsgəri xidmətdə olmuş, geriyyə qayıdan kimi rayondakı 836 sayılı yol-tikinti idarəsində əmək fəaliyyətinə başlamışdı...

Arzuları böyük idi Valehin. 1987-ci ildə İnşaat Mühəndisləri İnstitutunun qiyabi şöbəsinə qəbul olunanda elə bil dünyanı bağışlamışdılar ona. İstəyirdi ki, ali təhsilli bir mühəndis kimi abad yollar çəkib körpülər qursun. Torpağı torpağa, ürəkləri ürəklərə calasın. Elə bu həvəslə də peşəsinin kamil ustadı olmaq üçün gecə-gündüz kitabları əlindən yerə qoymur, biliyini, təcrübəsini artırır.

Sonuncu kursda oxuyanda erməni təcavüzkarlarının qudurğanlığına dözməyib cəbhəyə üz tutdu. Həyat yoldaşı onun qarşısında dayanıb:

-Qurban olum, ay Valeh, - dedi. - səni yaxşı tanıdığımından qərarına etiraz etməyi heç ağılıma da gətirmirəm. Get, uğur olsun, Ancaq yadında saxla ki, arxada səni bütün varlığı ilə istəyən bir qadın və iki körpə qız balan var...

-Bilirdim ki, belə deyəcəksən, əzizim. Arxayın ol, mən gülləbatmazam, düşmən heç yel olub yanımdan da ötə bilməz.

-Təki belə olsun, Ancaq atalar deyib ki, ehtiyatlı igidin anası ağlar qalmaz. Qurban olum, ölüm qaşla göz arasındadır. Bir az ehtiyatlı ol...

Rayon ərazisi işğal olunan günə qədər Valeh ana deyib məhəbbətinə sığındığı Cəbrayıl torpaqlarına sinəsini sipər etdi. Düşmən güllələri Arazın sularını çilikləyəndə o da doğma yerlərdən ağlar gözlə uzaqlaşdı...

Valehin ölümündən sonra onun fidan balaları Əfsanə və Aysel hələ də ovunurlar. Onlara elə gəlir ki, ataları nağılların pəhrəmanları kimi günlərin birində gəlib çıxacaq, onları bağrına basacaq. Ancaq vaxt gələcək ki, Valehin yadikarları onun hünərindən xəbər tutub, ataları haqqında fəxrli danışanda: - Biz şəhid balalarıyıq, atamız torpaqlarımızın azadlığı uğrunda canından keçib, - deyəcəklər. O vaxtlar şəhid Valehin sığındığı bir şer də səslənəcək onların dilində:

İgidlər son qoyubdu,
Bu yurdun fəryadına.
Sığınmışıq həyatda,

Atamızın adına.

Onun amalı böyük,
Onun sevgisi dərin.
Şöhrəti solmur heç vaxt,
Torpağı sevənlərin.



Quliyev Araz Həsən oğlu

doğulub - 22.08.1973-cü il,
Cəbrayıl rayonu Maralyan kəndi;
şəhid olub - 03.07.1994-cü il,
Füzuli bölgəsi

İGİD ÖLƏR, ADI QALAR

Çərxin dönsün fələk, mənim Araz balam nə günahın sahibi idi ki, onu yağı gülləsinə tuş gətirdin. Axı o, qız kimi həyalı, mələk kimi günahsız idi. Ömründə kimsənin toyuğuna da kiş deməmişdi. Tifaqın dağılsın erməni, Arazım sənə nə etmişdi ki, onun sevgilisini boynuburuq, bizi gözüyaşlı qoydun. Bu dərdi, bu sitəmi qurban olduğum Allah götürməz...

Doxsan dördüncü ilin iyul ayında Xavər ananın dilindən qopan bu gəlmələr ələmdən qəddi bükülən el-obamızı dolaşdıqca bizi odsuz-ocaqsız yandırır. Ciyəri dağlı ananın çərxi-fələyə ünvanlanan sonsuz qarğışları Tanrı səbrini belə lərzəyə salır, ləyaqəti tapdanan xalqımızı qisasa, cihadə çağırır...

Quliyev Araz Həsən oğlunun cəbhəyə yolu doxsan ikinin on beş martından başlayır. Mingəçevir şəhərindəki Cəbrayıl rayon müstəqil orta məktəbinin direktoru Mehrac Dadaşovun yaddaş notlarından: Araza Maralyan kənd orta məktəbində bir neçə il dərs demişəm. Çox fərasətli, diribaş uşaq idi. Gunlərin birində qəfildən Milli Ordu sıralarına könüllü olaraq getdiyini eşidəndə təəccüblənmədim. Bilirdim ki, elə əzəldən torpaq yolunda nəyə desən hazırdır...

Araz ilk dəfə barıt qoxusunu Sur döyüşlərində ciyərlərinə çəkib. Doxsan ikinin iyununda seçmə oğullarımızın qanına qəltan edilməsi ilə nəticələnən bu əməliyyat zamanı o, cəsur bir pulemyotçu kimi neçə-neçə quldurun anasını ağlar

qoyub. Şəhid olan əsgər yoldaşlarının qisasını aldığı üçün ürəyində öz-özünə təsəlli verib...

Həmin ilin avqustunda Şişqaya uğrunda gedən qanlı vuruşmada Araz qeyrətini sipərə döndərsə də məkrli düşmən gülləsi onu uzun müddət əsgər dostlarının sırasından uzaq salıb. Bəlkə də müdhiş anlarda igid komandır Tahir Əliyev öz həyatı bahasına (Arazı xilas edərkən komandır özü də ağır yara almışdı) onu döyüş meydanından çıxarmasaydı Araz düşmən əlinə keçəsi idi...

Xəstəxanada yatdığı üç ay ərzində elə gün olmurdu ki, Araz döyüş yerlərini, əsgər yoldaşlarını, könül verdiyi sevgilisini xatırlamasın. Evlərinə qayıdanda onun cərrahiyyə aparılan sol ayağı sağ ayağını nisbətən bir qədər qızsalsa da o bunu bürüzə verməməyə çalışır, cəbhəyə yola düşəcəyi günü səbirsizliklə gözləyirdi...

Nə anası Xavər bacının yalvarışları, nə kənddəki sevgilisinin göz yaşları, nə də ki həkimlərin "bu ayaqla əsgəri xidmətə yaramırsan" sözləri Arazı inadından döndərə bilmədi. O, doxsan dördüncü ilin aprelində yenidən döyüşü dostlarının sırasına qoşuldu. Milli Ordunun əsgəri, Arazın döyüş yoldaşı Niyazinin dediklərindən:

- Araz sözün əsl mənasında igid oğul idi. Sur və Şişqaya döyüşlərindəki hünəri hələ də yadımdadır. Arazboyu torpaqlar uğrunda gedən qanlı vuruşlarda göstərdiyi şəxsi igidliyi onu hamımızın gözündə ucaltdı. Ona yanırıram ki, Araz atəşkəs dövründə namərd gülləsinə tuş gəldi...

Aşağı Əbdülrəhmanlı kəndi ətrafında şəhid olan bu igid oğlanın Əlibayramlıdakı Şəhidlər xiyabanında uyuduğunu bilsək də uzun müddət ailə üzvlərini tapmadıq. Maralyanlı dostumuz Cahangir Məmmədovun yazdığı əl boyda məktub son məqamda harayımıza çatdı. Cahankir Arazın ömür yolundan söz açan sətirlərə onun sevgilisinin dilindən deyilən qəmli bir şerin dörd misrasını da əlavə edib göndərmişdi:

Ömrüm boyu ürəyimdə,
Sənə nəğmə deyəcəyəm.
Səni, sənsiz - gizli-gizli
Mən ölüncə sevəcəyəm...

Şəhidlər ölümsüz olur, deyiblər. Araz kimi oğullar əbədi sevgiyə layiqdirlər...



Quliyev Rövşən Nadir oğlu

doğulub - 20.06.1967-ci il,

Sumqayıt şəhəri;

şəhid olub - 26.02.1994-cü il,

Kəlbəcər bölgəsi

ŞƏHİD OCAĞINDA BÖYÜYƏN OĞUL

Quliyev Rövşən 1967-ci ildə sumqayıt şəhərində anadan olmuşdu. Orta məktəbi də orada bitirmişdi. Şəhərdə yaşamasına baxmayaraq ürəyi rayonumuzla döyünürdü. Hər yay çinarlı Cəbrayıl qonaq gəlir, yaylaq havalı bu şəhəri gəzib dolaşmaqdan doymurdu. Onların ailələri anası Elmiranın arzusu ilə 1990-cı ildə doğma Cəbrayıl köçüb gələndə Rövşənə elə bil dünyanı bağışladılar. Rövşən qollarını çırmayıb anasına yaraşlıq həyəət-bacası olan bir ev tikdi. Rəhmətliyin əlləri hər şeyə qadir idi, bütün tikinti işlərini özü görmüşdü burada. Xocalı soyqırımını baş verəndə onun qabarlı əlləri yanına düşdü. Gecə-gündüz dil boğaza qoymadan deyirdi ki, daha dözə bilmirəm, döyüşə getməsəm ömrüm boyu özümü bağışlamayacağam. Axır ki, Rövşən dediyini etdi. Doxsan ikinci ilin aprelinə əyninə əsgər paltarı geyinib dağlara üz tutdu.

Rövşən ağciyər oğlu deyildi. Nə qışın saxtası, nə də yayın bürgüsü ona təsir edirdi. Şəhərdə böyüməsinə baxmayaraq Cəbrayılın dağını-daşını elə tanıyırdı ki, elə bil göbəyi burada kəsilmişdi. Bir gün anası dedi ki, Rövşən, qadan canıma, gəl toyunu edək. Rövşən əvvəlcə razılıq vermədi, anasının qayınana olmasını müharibə qurtaran vaxta saxlamaq istədi, amma onun qüssələndiyini görüb yumşaldı.

Rövşən bəylik paltarında iki-üç gün kəzdi. Sonra əsgər libasında yenidən postlara getdi...

Taleyin işinə bax, Rövşənin şəhidliyindən altı gün qabaq dünyaya bir körpəsi gəlmişdi. Cavan ata oğlunun gəlişindən xəbərsiz idi o vaxt. Evdəkilər bu xoş xəbəri ona çatdırmağa macal tapmamışdılar. İnnən belə hər dəfə 1994-cü ilin 20 fevralında dünyaya göz açan oğlu Rövşənin ad gününü qeyd edəndən altı gün sonra şəhid atanın - Quliyev Rövşən Nadir oğlunun da ölüm gününü sükut dolu hüznə keçirəcəklər. Körpə Rövşən bir şerin kövrək misralarına sığınıb Sumqayıtın Şəhidlər xiyabanında uyuyan atasına baş çəkəcək. Elmira nənəsinin dilində göyərən sözlərə üzünü söykəyəcəkdir:

Sən şəhid bir atanın,
Daşıyırsan adını.
Eşitməyə dilindən,
Naləni, fəryadını.

Böyük arzularınla,
Əzizləyək boyunu.
Nənən Elmira görsün,
Büsatını, toyunu...



Qurbanov Dədəkişi Əhməd oğlu

doğulub - 21.04.1961-ci il,
Cəbrayıl rayonu Böyük Mərcanlı kəndi;
şəhid olub - 18.04.1994-cü il,
Füzuli bölgəsi

ONUN YERİ ZİRVƏDƏDİR

Deyirlər hardasa ölümün də qəribə xisləti var. Xoşladığı adamı dilə tutub özü ilə aparmayınca yaxasından əl çəkmir onun. Ölümün Dədəkişidə çoxdan gözü var idi. Uşaq çağlarından boyunu oxşayır, axşam, səhər yanından əskik olmurdu. Yaxşını yamandan tez kirinə keçirən qarıyıb qartıyan bu ölümün Tanrıdan qorxusu olmasaydı, Dədəkişinin anasını çoxdan ağlar qoyardı. Ancaq Tanrının bu cavana qıymağa əli gəlmirdi. İstəyirdi ki, o, bütöv ömür yaşasın, ürəyində gəzdirdiyi arzuları ilə vüsala yetsin. Ulu Tanrının qırımını görəndən sonra ölüm qiyafəsini dəyişib erməni cildinə girdi. Əlinə silah götürüb Kürd Mahmudludan o üzdəki təpələrin arxasında gizləndi. Bilirdi ki, Dədəkişi gec-tez üstünə gələcək. Əvvəlcə kəmənd atıb onu əsir almaq fikrinə düşdü. Ancaq döyüş postlarında ayıq-sayıq dayanan bu oğlanın aqlını, fərasətini görəndən sonra erməni fəndkirliyi ilə fikrini dəyişib Dədəkişini qarabaqara izləməyə başladı. Əlinə ilk fürsət düşən kimi onun sinəsini nişan aldı. Sinəsi didim-didim olan bu igid əsgərin bir daha ayağa

qalxmayacağını yəqin edəndən sonra ölüm erməni qiyafəsindən çıxıb muştuluq üçün Əzrayılın üstə qaçdı...

Ulu Füzulinin adını daşıyan torpaq günahsız bir insanın faciəli ölümünə göz yaşları axıtdı o gün. Hönkür-hönkür ağlayan ana torpaq dilə gəldi bir an içində:

Mən aranam, mən dağam,
Solğun üzvlü yarpağam.
Mən Vətənam, torpağam,
Bu sayaq sitəm olmaz.

Böyük Mərcanlı camaatı Dədəkişini sakit, ifallı bir cavan kimi qiymətləndirib xətrini istəyirdi. Pirani qocalar onun arxasınca baxaraq: "Ağılda, kamalda atası Əhməd kişiyyə çəkib", - deyirdilər. Dədəkişi zəhmətkeş ailədə böyüdüyündən halal ruzu soraqlısı idi. İki illik əsgərlik həyatı da sonralar onu kənddən qopara bilməmişdi. Əsgərlikdən qayıdan kimi gücü çatdığı işdən yapışaraq minnətsiz çörək yemişdi. Mərcanlının yovşan ətirli torpaqlarına elə aludə olmuşdu ki, özünü bu yerlərdən uzaqlarda təsəvvür edə bilmirdi. Taleyini doğma kəndi ilə bağlayandan sonra oxumaq fikrinə düşmüşdü Dədəkişi. 1987-ci ildə Şuşa Kənd Təsərrüfatı Texnikumunu zootexnik ixtisası üzrə bitirən kimi Mərcanlıya qayıdıb el-obasının xidmətində dayanmışdı...

Doxsan üçün payızında el-obalarımızın üstündən ötüb keçən qara yel Dədəkişinin də növrəğini pozdu. O, ailə üzvləri ilə birlikdə doğma yerləri ağlar gözlə tərk edib özgələrin mərhəmətinə sığınmalı oldu. Günlərin birində öz-özünə dedi ki, daha bundan betər qara günlərimiz olmayacaq. Qəlbinin hökmü ilə Vətən deyib istəyinə sığındığı torpağın müdafiəsinə yollananda vicdanı da, duyğuları da sakitlik tapdı onun...

Taleyin işinə bax ki, o Dədəkişiyə əsgərlik həyatını da çox gördü. Bu igid oğlan cəbhəyə getmişdi ki, yurd yerlərini viranə qoyub el-obanı perik salanlardan qisas alsın. Bizə oba-oba məzarlar "bəxş" edən düşmənləri diz çökdürüb nikaran ruhları sevindirsin. Ancaq ölüm onun bu müqəddəs arzusunu gözündə qoydu. Cəmisi ay yarım Azərbaycan əsgəri adını daşıyan bu oğlan taleyin hökmünə boyun əyib şəhidlərin cərkəsinə dayandı. Bundan sonra Dədəkişini o zirvədən düşürməyə heç kəsin gücü çatan deyil...



Qurbanov Qurbət Mustafə oğlu

doğulub - 25.03.1974-cü il,
Cəbrayıl rayonu Mınbaşılı kəndi;
şəhid olub - 28.12.1993-cü il,
Füzuli rayonu Böyük Bəhmənli kəndi

QARDAŞ NİSKİLİ

Vətənimizin sinəsinə düşmən gülləsi tuşlananda igid oğullarımız onun müdafiəsinə qalxdılar. Namusumuzu qorumaq, müqəddəs torpaqlarımızın yadelli işğalçıların tapdağına çevrilməməsi üçün ölüm-dirim savaşına girdilər ki, yurda atılan güllələri öz sinələrində soyutsunlar. Onlardan biri də elimizin igid oğlu Qurbət Qurbanov idi. On uşaq böyüdüb ərsəyə çatdıran Qəməzə xala ciyərpəarasını orduya yola salanda onu qucaqlayaraq üzündən-gözündən öpüb: "Get, oğlum, səni o bir Allaha tapşırıram. Ancaq bir məsləhətimi yaddan çıxarma. Çalış ki, düşmən səni arxadan vürməsin", - deyər xeyir-dua verdi.

Q. Qurbanov 1991-ci ildə kəndlərindəki orta məktəbi bitirdikdən sonra rayon hərbi komissarlığı onu Füzulinin Qarğabazar kəndindəki sürücülük kursuna köndərdi. Kursu müvəffəqiyyətlə başa vuran Qurbət 1992-ci ildə həqiqi hərbi xidmətə çağırıldı. O, hərbi xidmətə daxili qoşunların tərkibində başladı. İlk günlər ordu həyatı Qurbətə ağır gəlsə də ən çətin anlarda anasının öyüdünü xatırlayar, elə bil qollarına yeni qüvvət gələr, əhvalı durular, özünü çox gümrah hiss edərdi. Ancaq respublikamızın müstəqilliyini təhlükə altına alan Surət Hüseynovun qiyamçı dəstəsinin tərkisilah olunmasında iştirak edəndə çox təəssüflənmişdi. Düşünmüşdü ki, belə də iş olar? Birləşib düşmənlərimizi məhv etmək əvəzinə bir-birimizə qənim kəsilməmişik. Elə onda da başa düşmüşdü ki, torpaqlarımız niyə asanlıqla düşmən əlinə keçir...

Q. Qurbanov özünü həmişə intizamlı, nümunəvi bir əsgər kimi göstərir, komandirlərinin tapşırıqlarını dəqiq və vaxtında yerinə yetirərdi. Ən başlıcası isə qorxu nə olduğunu bilmirdi. Erməni başkəmənlərinin ağılaşmaz vəhşiliklərini görə gənc əsgər daha da hiddətlənər, onlarla layiqli haqq-hesab çəkməyə can atardı. Qurbətlə bir hissədə xidmət edən yoldaşları belə söyləyirlər ki, erməni faşistləri Füzuli rayonunun Böyük Bəhmənli kəndinə güclü hücumu keçmişdilər. Olduqca təhlükəli vəziyyət yaranmışdı. Qurbət cəsərlə döyüşür, erməniləri göz

açmağa qoymurdu. Hətta, atışma zamanı qolundan yaralansa da səngəri tərk etməirdi. Döyüşün qızğın çağında namərd gülləsi Qürbətın sinəsini parçaladı.

Qürbətın həyatdan vaxtsız köçməsi Qurbanovlar ailəsini dərinədən sarsıtdı. Şəhidin bacısı Gülpəri xanım yana-yana deyir:

- Qürbətın nakam ölümü ailəmizin ürəyinə ikinci dəfə şəhid dağı çəkdi. Ondan böyük qardaşım Sabir 1990-cı ilin Qara yanvarında həlak olmuşdu. Ümidimiz, təsəllimiz Qürbət idi. Bir bacı kimi məni yandırır yaxan odur ki, ömrünün 19-cu baharını körmək ona nəsib olmadı. Gülpəri xanım qardaş niskilinin ağırlığını ürəyinin qubarı, gözünün həsrətilə Qüdrətın ad gününə xatirə olaraq həsr etdiyi şerdə belə ifadə edir:

Sənin mərdliyinə heyran olmuşam,
Sənsiz də səninlə hər an olmuşam.
Sənin tək adına qurban olmuşam,
Ey şəhid qardaşım, igid qardaşım!

Düşmənin üstünə ürəklə getdin,
Vicdanla, namusla, qeyrətlə getdin.
Qorxunu özündən sən uzaq etdin,
Ey şəhid qardaşım, igid qardaşım!

Ömrünə yazıldı on doqquz bahar,
Bu dərd ruhumuzu yandırır-yaxar.
Şəklin qəmli-qəmli üzümə baxar,
Ey şəhid qardaşım, igid qardaşım!

Adın Qürbət idi, qürbətdə qaldın,
Yurdu qorumaqdı inamın, andın.
Vətəni hər şeydən müqəddəs sandın,
Ey şəhid qardaşım, igid qardaşım!



Quliyev Yasif Cəmil oğlu

doğulub - 17.06.1977-ci il,
Cəbrayıl rayonu Soltanlı kəndi;
şəhid olub - 19.02.1996-cı il,
Naxçıvan Muxtar Respublikası
Sədərək rayonu

QULİYEV YASİF CƏMİL OĞLU

Soltanlı kəndində anadan olmuşdu. 1984-cü ildə kənd orta məktəbinin birinci sinfinə daxil olmuş, 1993-cü ilin tələtömlü günlərində IX sinfi başa vurmuşdu. Avqust ayında Yusif valideynləri ilə birlikdə doğma kəndi ağlar gözlə tərk edərək Kürdəmir şəhərində məskunlaşmışdı. 1995-ci ildə Kürdəmir şəhərindəki 3 saylı orta məktəbi bitirmiş, elə həmin ilin iyul ayında hərbi xidmətə çağırılmışdı. Yasif əsgəri xidmətə Naxçıvanın Şərur rayonunun Qıvraq kəndində yerləşən hərbi hissədə başlamışdı. Onun əsgəri xidməti atəşkəs rejiminin davam etdiyi bir dövrə təsadüf etdiyindən valideynləri ondan tam arxayın idilər. Ancaq atalar deyib sən saydığını say...

Atəşkəs rejimi davam etsə də azğın ermənilər hər yerdə tez-tez sakitliyi pozur, bizim postları atəşə tuturdular. Belə hadisələr Sədərəkdə də vaxtaşırı təkrar olunurdu. Və belə atəşlərin birində 1996-cı il fevralın 19-da Yasif Cəmil oğlu Quliyev namərd düşmənin gülləsinə tuş gəldi. Kaş sonuncu şəhidimiz olaydı.



Eyvazov Teymur Eyvaz oğlu

doğulub - 1967-ci il,
Cəbrayıl rayonu Soltanlı kəndi;
şəhid olub - 15.08.1993-ci il,
Xocavənd rayonu Daşbaşı kəndi

YARAŞMAYIR ÖLÜM SƏNƏ...

Soltanlı camaatı torpağa yanımlı, dostu sədaqətli olurlar. Mərd, ərən kişiləri ilə, dili bayatılı-ağılı ağbirçəkləri və bir də dəliqanlı cavanları ilə tanınır bu kənd. Soltanlıni ölkəmizdə oba-oba, oymaq-oymaq şöhrətləndirən ağsaqqalları, ziyalıları da say-seçmədir. Əllinci illərdən üzü bəri Həsən Həsənov, Bəkir Abbasov, Əfsər Hüseyinov, Allahverdi Verdizadə, Tofiq Hacıyev, Qəzənfər Kazımov, Sərdar Əsəd, Nailə xanım Verdizadə, Vaqif Məhərrəmov, Tahir Kazımov, Gülövşə xanım Məmmədova, Həsən Verdiyev... Soltanlıya başucalığı gətiriblər həmişə. Bu kəndin qan yaddaşında şəhid Rufizin, Maisin, Yelmarın, Elmanın, Faiqın, Rantiqin, Əlinin, İlqarın, Qüdrətin, Teymurun müqəddəs adları da əbədi ömür tapıb. Böyük elin dərdi dağ boyda olur, - deyiblər. Soltanlı camaatı Şah İsmayıl Xətai zamanından üzü bu yana dərdə, müsibətə sinə gəriblər. Qarabağ elimizin Xudafərin üzündə Tanrı mərhəmətinə söykənən soltanlılar bir vaxtlar Ağa Məhəmməd Şah Qacarın, Fətəli xanın, Abbas Mirzənin sərbazlarının döyənək etdikləri Topcaq düzünə zaman-zaman əlləri ilə sığal çəkib, özlərinin çörək təhnəsinə döndəriblər bu yeri. Yurd savaşı başlayan günlərə kimi soltanlı əməkçilərinin hünəri dildə-ağızda gəzib dolaşıb...

Teymur həyatın mənasını halallıqda görəndə Eyvaz kişinin ocağında böyümüşdü. Anası Hamayıl bacı Teyyub, Teyfur və Şəfəqdən artıq istəyirdi Teymur balasının xətrini. Teymur ailənin çörək ağacı idi. Ayağı yer tutandan valideynlərinin qolundan yapışmış, evin hər işinə əl atmışdı. Yaşadığı kənddə üzüyola bir cavan kimi tanınmışdı Teymur. Yaşlılarının sevimlisi, istəklisi idi. Qəlbə dəyməyi, kimisə incitməyi dünyada ən böyük günah hesab edirdi. 1985-87-ci illərdə uzaq Kalininqrada şəhərində əsgəri xidmətdə olanda da valideynlərinə xoş sözü, sorağı çatmışdı onun. Kəndə, qayıdandan sonra əmək adamlarının sırasına qoşulmuşdu. Hərdən zarafatla Teymura deyirdilər ki, ayağın sayalıdır, sən təsərrüfata gələndən Topçağın taxılını, üzümünü, biçənəklərin otunu-ələfini yığıb-yığışdırmaq olmur. Belə vaxtlarda ürəyi dağa dönür, duyğuları təlatümə gəlirdi onun. Hərdən duyğuları köklənəndə yadına neçə il qabaq əzbərlədiyi bir şerin ilk misralarını təkrarlayırdı ürəyində:

Soltanlıda igidləri soraqla, -
Xudafərin bir dastandır varaqla,
Gəyəndəki būsata bax, maraqla,
Dağ Tumasda yaşıl bağım tamaşa...

Soltanlının sayılıb-seçilən cavanlarından idi Teymur. Orduya getməzdən bir il qabaq Naxçıvan Kənd Təsərrüfatı Texnikumunun mexanikləşdirmə şöbəsinə qəbul olunub təhsilini qiyaqi yolla davam etdirirdi. Vətən deyib mehrinə-

məhəbbətinə sığdığı torpaqdan elə yapışmışdı ki, ondan ayrılmağı ağına belə sığışdırmırdı. Elə axırda torpaq yolunda da canından keçdi...

Cəbrayıl şəhərindəki yarlı-yaraşlıqlı evləri bayquş ulartılı düşmən "qrad"ları yandırıb külə döndərəndə işini-gücünü buraxaraq avtomat silahdan yapışdı. Milli Ordumuzun cavan əsgərlərinə təzə-təzə üz-gözü öyrəşən Teymura Tanrı iki aylıq möhlət-aman verdi. Bu iki ayda o bütöv bir ömrün işığını-duyumu yaşaya bildi. Bu iki ayda o Vətənə oğulluq borcunu qaytardı, əbədiyyət adlı yolun işıq ucunu soraqlayıb tapdı, yağlı düşmənin gözünü yaşlı qoydu. Yaşasaydı, hələ neçə-neçə döyüş səngərindən səsi-sorağı gələsiydi onun. Demə, doğulandan alınma Daşbaşıda ölmək yazılıbmış onun. Tale axırıncı sınaqdan üzuağ çıxardı Teymuru. Daşbaşıda o qanlı gecədə son nəfəsinə kimi çarpışıb qəhrəmanlıqla həlak olsa da adını ölümlərin cərkəsinə yazmadılar onun. Elə indinin özündə də Teymura heç kəs "ölüb", demir. Biz də igid eloğlumuzun nurlu xatirəsi önündə baş əyib:

- Qardaş, ölüm sənə yaraşmayı, - deyirik..



Eyvazov Məzahir Sərməst oğlu

doğulub - 17.05.1971-ci il,
Cəbrayıl rayonu Məzrə kəndi;
şəhid olub - 07.05.1994-cü il,
Füzuli rayonu Kərimbəyli kəndi

ONUN QƏLBİ BÖLÜNMƏZDİR...

Sərməst kişi Bakı Dəmiryol Nəqliyyatı Texnikumunun həyatına çatıb, bir-iki dəqiqəliyə nəfəsini dərdi. Qatardan düşüb istəkli oğlunu görmək üçün birbaşa buraya gəldiyindən evdən göndərilən sovqatı da özü ilə gətirməli olmuşdu. Pilləkənlə yuxarı qalxanda qoluna qırmızı lent bağlayan cavan bir oğlan qarşısına çıxdı:

- Sizə kim lazımdı, ay əmi?
- Oğlum burada oxuyur, təzə qəbul olunub, onu görməyə gəlmişəm.
- Adı, soyadı nədir oğlunuzun?
- Eyvazov Məzahir Sərməst oğlu, Cəbrayıl rayonundandır...

-Əmi, yaxşı tanıyırdım oğlunuzu, çox diribaş tələbə idi, mənimlə qonşu qrupda oxuyurdu. İki aya yaxındır ki... - tələbə oğlan sözünə ara verib həyəcədən haldan-hala düşən kişiyyə fikir verib tələsik əlavə etdi: - Oğlunuz daha oxumur, iki ay əvvəl öz xoşu ilə cəbhəyə yollanıb...

-Nə danışırısan, a bala, bəs bizə niyə bu barədə xəbər verməyib?

Oğlan çiyinlərini çəkib:

-Əmi, istəyirsən qalx yuxarı, direktorun özü ilə söhbət elə, mənim bildiklərim bunlardır...

Sərməst kişi Bakıdan evə qayıtmayıb, oğlunun sorağı ilə birbaşa Ağdərəyə yollandı. Gəzmədiyi yer, üz tutmadığı məkan qalmasa da, - oğlunu gördüm deyən olmadı. Vaysına-vaysına, kor-peşman qayıdıb gəldi Məzrə kəndinə. Suruş bacı, qızları Püstə, Qətibə, Məhbubə, Mələhət "Məzahir necədir?" deyəndə elə bil üstünə bir qazan qaynar su ələndi. O, evdəkiləri dilə tutub:

-Özünüzü üzməyin görək, bir yandan bağlayan fələk, bir yandan da açar, - dedi.

Suruş ana göynəyə-göynəyə:

-Nə danışırısan, ay kişi, bəs o məktəbin böyüklərinə demədinmi, biz sənə uşaq vermişik ki, oxudasan. Daha deməmişdik ki, onu əlimizdən alıb odun içinə atasan...

-Vallah, bu sözləri mən özüm də onlara dedim. Mənə cavabları bu oldu ki, ağsaqqal, oğlunun öhdəsindən gələ bilmədik. Dərslər başlanar-başlanmaz bir bölük tələbə ilə yanımıza gəlib - cəbhəyə getmək istəyirik, - dedi. Onları dilə tutsam da, xeyiri olmadı...

Suruş ana sağ əlini dizinə çırpıb:

-Anası ölmüş elə əzəldən el qəhri çəkən idi, neyləsin, fəğan qoparan qız-gəlinlərimizin, ana-bacılarımızın göz yaşlarına dözə bilməyib yəqin...

Bir aydan sonra Məzahir öz ayağı ilə gəlib çıxdı evlərinə. Qohum-qardaş illər ayrısı kimi boynuna sarıldılar onun. Bacısı Qətibə qardaşının enli kürəklərinə iftixarla baxıb:

-Bacın ölsün, ay Məzahir, - dedi, - gör sifətin nə gündədir, elə bil yanar kürədən çıxmısan...

Beşcə gündən sonra doğmaları ona uğur diləyib yenidən cəbhəyə yola saldılar. Bu dəfə Məzahirin sorağı Zəngilandan, Qubadlının Çay Tumas səmtindən gəldi. Evdəkilər sonradan öyrənib bildilər ki, Qubadlının işğalından bir az qabaq Məzahir bir qrup əsgərlə Çay Tumasda mühasirəyə düşərək dörd günlük ağır döyüşdən sonra düşmən qüvvələrini pərən-pərən salıb geriyyə çəkiliblər...

Məzahiri yaxından tanıyan həmyerlisi Məhəmməd müəllim ondan həmişə məhəbbətlə söz açır:

-Məzahirə Məzrə kənd orta məktəbində dərs demişəm, çox ağıllı, düşüncəli bir uşaq idi. Böyüyüb el təəssübü çəkən bu igid oğlan təkcə ailələrinə deyil, ona dərs deyən müəllimlərə də, doğulduğu torpağa da başucalığı gətirdi...

Doxsan üçüncü ilin axırlarında Horadiz qəsəbəsinin azad edilməsi uğrunda gedən döyüşlərdə misilsiz hünər göstərdiyinə görə komandanlıq Məzahiri "hərbi xidmətlərinə görə" medalına təqdim etmişdi. Bu yüksək mükafatı sinəsində gəzdirmək ona qismət olmadı. Doxsan dördün yeddi may günü Füzuli rayonunun Kərimbəyli kəndində postda dayanarkən düşmənin atdığı güllə Məzahirin Vətən eşqi ilə döyünən ürəyini dayandırsa da, onun Vətən sevgisini yaralaya bilmədi. Bütöv bir ürəklə anamız torpağa qovuşdu Məzahir...



Əbilov Əhəd Məti oğlu

doğulub - 26.01.1973-cü il,
Cəbrayıl rayonu Çullu kəndi;
şəhid olub - 28.12.1994-cü il,
Ağcabədi rayonu Ergi düzənliyi

ERKİDƏ SÖNƏN HƏYAT

Hardasa təsadüflər də insanın taleyində mühüm rol oynaya bilir - bəzən onu ya fəsiə ilə, ya da xoş əqibətlə üzləşdirir. Əhəd o gün təsadüfün qurbanı olmasaydı, ertəsi gün ailə üzvləri ilə görüşəcək, yeni ili onlarla birlikdə keçirəcəkdi. Evlərinə getməyə hazırlaşdığı yerdə ölüm onu caynağına çəkdi. Əhəd Erki düzündəki ön postda yurda keşik çəkən dostları ilə sağollaşıb geri qayıdanda erməni qiyafəsinə girən minanın kirinə keçib həlak oldu...

Əsgər dostları Əhədin parça-parça olmuş cəsədini tabuta qoyanda qarayanız komandır özünü saxlaya bilmədi:

- Ay qardaş, belə qəfil gedişmi olar. Axı, mən səni evinizə xoş məramla göndərmək istəyirdim ki, doğmaların hünərindən xəbər tutub sevincinlər. Yeni ili birlikdə keçirib, yanımıza şadlıqla qayıdasan. Bu necə ölüm idi, bu necə gediş idi, ay Əhəd?..

Yoldaşlarının ah-naləsindən xəbərsiz olan Əhəd yeni ilin ilk günü ailələrinin qapısını qara tabutuyla döydü. Didərgin bir atanın feryadı ürək parçaladı o gün:

Oğul, çərxi-fələyin
Sözünə niyə uydun?

Namərd, əlin qurusun –
Balama necə qıydın?

Sən bizim gözümüzdə
Bir parça işıq idin.
Sən bizə qəriblikdə
Arxa, yaraşığı idin.

İnnən belə qəddimiz,
Düzəlməz bir də, oğul.
Sənsiz döşəli qallıq
Torpaqda, yerdə, oğul...

Yetmiş üçüncü ilin 26 yanvarında Çullu kəndində dünyaya göz açan Əbilov Əhəd Məti oğlu üstündə ayaq tutub gəzdiyi torpağı həyatı qədər seviridi. Kənddəki səkkizillik məktəbi bitirib, rayon mərkəzində orta təhsil alandan sonra dünya onun gözlərində üfüq-üfüq genişlənməmişdi. Doxsan birinci ilin may ayında hərbi xidmət üçün Moskva şəhərinə getsə də burada çox bənd ala bilməmişdi. Düz beş aydan sonra Vətənə qayıdıb, imdad diləyən torpaqlarımızın müdafiəsinə yollanmışdı...

Rayonun ən mənzərəli guşələrindən olan Qazanzəmi kəndinin başının üstünü düşmən kəsdirəndə yağışların qarşısında ərən kimi dayanmışdı. "Vətəni sevmək imandandır" - deyən ulu peyğəmbərimizin müdrik kəlamları Əhədi qələbəyə səsləyirdi o vaxt. Ancaq türk qanına susayan qarı düşmənin məkrli planları Əhədin arzularını gözündə qoydu. Ordumuzun pərakəndəliyindən istifadə edib Dağtuması qana çalxaladı yağışlar. Əhəd ağlar gözlə yurd yerini tərk etdi. O gün düşmən mühasirəsindən çıxan əsgərlərimiz Arızı o üzə keçəndə: - Heyf sənə Cəbrayıl, - dedilər, - sən xəyanətin qurbanı oldun...

Hər bahar Ağcabədinin Erki düzündə al-qırmızı lalələr açır. O lalələrin rənginə Əhədin də qanı hopub...



Əzimov Namiq Əfsər oğlu

doğulub - 24.03.1974-cü il,
Cəbrayıl rayonu Daşkəsən kəndi;
şəhid olub - 24.12.1993-cü il,
Füzuli rayonu Böyük Bəhmənli kəndi

YUXUN ÇİN OLDU, BALA...

Dağların ətəyinə sığınan Daşkəsən kəndi məşhur alimləri ilə, ürəyi təpərli adamları ilə və bir də barlı-bəhərli torpaqları ilə tanınıb zaman-zaman. Bu kəndin ulu keçmişi, müdrik ağsaqqalı-ağbirçəyi, Aşıq Humay kimi şöhrəti bir el-obaya sığmayan sənətkarı olub. Daşkəsən camaatı Azərbaycan pedaqoji elminin korifeyi akademik Mehdi Mehdizadə, Oruc Qüdrətov, Zəkəriyyə Mehdizadə, Dərgah Qüdrətov, Novruz Hüseynov kimi alim övladları ilə fəxr edib, onların adı ilə öyünüblər. Yurd savaşında neçə-neçə say-seçmə oğullarını itirən daşkəsənlilər dünyadan nakam gedən Arifin, Eldənizin, Elçinin, Aydınım, Vüqarın, Hüseynin... adını ağılarda əzizləyir, onların ruhu qarşısında səcdə edirlər...

Namiq də Daşkəsəndə böyüyüb boya-başa çatmışdı. Əfsər kişi yetmiş dördüncü ilin baharında dünyaya gələn oğlunu dizinin taqəti gözünün işığı bilirdi. Ömrünün on doqquzuncu baharını görmədən dünyadan köçən Namiq atasının neçə-neçə arzularını da özü ilə bərabər gor evinə apardı. O vaxtdan ata şəhid oğlunu xatirələrində gəzib arayı, onun parlaq surətini yaddaşında canlandırır:

-Bir dəfə yaxın qohumumuz Vüqar Hüseynov (bu igid oğlan 1991-ci ildə şəhid olduqdan sonra Azərbaycan Milli Qəhrəmanı adına layiq görülüb) kəndə gəlmişdi. Onda hələ Namiq Daşkəsən kənd məktəbində oxuyurdu. Vüqarın polis geyiminə həsədlə baxan oğlum üzünü ona tutub demişdi ki, qağa mən də sənə kimi yurdumuzun keşiyində dayanacağam. Onda Vüqar özündən dörd yaş kiçik olan dostunun kürəyinə əlini vurub:

-Hələ dərslərini oxu, Allah qoysa sən məktəbi qurtarana - kimi bu harsın dığalarının öhdəsindən biz özümüz gələrik. Bunun əvəzinə yaxşı bir sənət qazanıb Əfsər əmimin hayına çatarsan, - demişdi.

-Üz-gözündən təbəssüm yağan Namiq balam söz altda qalmamışdı onda:

-Qağa, özün bilirsən ki, uşaqılıqdan hərbiçi olmaq arzusundayam. Onsuz da gec-tez bu peşəyə yiyələnəcəyəm, - söyləmişdi.

Vüqarın dəfnində Namiq də iştirak edirdi. O, dostunun qəbri üstə and içdi ki, onun qisasını özü alacaq. Bakıya qayıdan kimi (Namiq səkkizinci sinfi bitirəndən sonra təhsilini on dörd saylı TPM-də davam etdirirdi) hərbi komissarlığa müraciət edib doxsan ikinci ilin əvvəllərində cəbhəyə yollandı...

Namiqin döyüş yolu Ağdamın Qərvənd kəndindən başlayıb. O, burada:

Vətən, dağın, daşın ollam,
Yazın ollam, qışın ollam.
Dar gündə sirdaşın ollam,
Təki unutma məni!

Düşmən üstə od ələrəm,
Sənə xoş günlər dilərəm.
Ölsəm qeyrətlə ölərəm,
Təki unutma məni!

deyib səngərlərə sığındıqca qürur keçirir, qələbə gününün sevinci ilə ovundururdu özünü. Hərdən od-alov içərisində dostlaşdığı lənkaranlı Rəhimov Qalibə, sumqayıtlı Hüseynov Məşdiyə deyirdi ki, Allah qoysa müharibədən sonra size Cəbrayıl qonaq aparacağam. Onda görəcəksiniz ki, bizim tərəflərin əvəzi yoxdur. Elə bu ümidlə də günü-günə calayardı Namiq...

Doxsan üçün martında ad gününü qeyd etmək üçün anası Gülxarla birlikdə Qərvəndə getmişdik. Bacıları Ramilə, Könül və qardaşı Ramin də dəstəməzdə idilər. Yaxın qohumlarımız Faiq, Şair, Fiday, Əvəz Namiqi öpüb oxşayanda elə bil dünyanı bağışladılar bizə. Onda hələ döyüş səngərlərində nisbi sakitlik idi. Hardasa uzaqlardan gələn təkəm-seyrək güllə səsləri nəzərə alınmasa, cəbhə özünün dinc günlərini yaşayırdı. Namiqin, onun dostlarının şərafinə yaxşı bir məclis quruldu onda. Axşamüstü əsgərlərimizə xeyir-dua verib geri döndük... Füzulinin Ərgünəş dağında topdan açdığı atəşlə düşmənin bir tankını vurduğuna görə Namiqə beşgünlük məzuniyyət vermişdilər. O, yoldaşlarından onda da ayrılıb geriyyə dönməmişdi. Onu qınayanlara cavab verib demişdi ki, Vətəni və yoldaşlarımı dar ayaqda qoyub nəinki beş günlüyə, heç bir saatlığa da burdan gedən deyiləm. Belə ürəyin, belə təpərin yiyəsi idi o...

Daşkəsən kəndinin işğalından xeyli sonra bizimlə görüşməyə gəlmişdi Namiq. Komandirləri ona demişdilər ki, atan xəstədir, get ona baş çək, sonra qayıdarsan. Cəmisi üçə gün yanımızda qalandan sonra, qohum-əqraba ilə sağollaşib yenidən cəbhəyə qayıtdı o. Onda ailəlikcə Beyləqanın Mül üzümçülük sovxozunda yaşayan bir qohumumuzun evinə sığınmışdıq. sonradan köçüb Bakıya gedəsi olduq...

Namiqin qara xəbəri Bakıda gəlib çatdı bizə. İşdən qayıdanda qardaşım oğlanları Arzu və Yavər boynumu qucaqlayıb dedilər ki, eşitmişik Namiq ağır

yaralanıb. Beyləqandan zəng vurublar ki, özünü bura yetirin... O gecəni dirigözlü açdıq. Səhər tezdən yola çıxmaq istəyəndə bir oğlan maşını yanımızda saxlayıb:

- Əmi, - dedi, - mən Ağdamdanam, adım da Rəşiddir. Oğlunuz Namiqlə duz-çörək kəsmişik. sizi Beyləqana özüm aparacağam...

Mənzil başına çatanda ilk dəfə bizi qarşılayanlardan biri oğlumun cəbhə dostu, lənkəranlı Rəhimov Qalib oldu. O ağlaya-ağlaya xəbər verdi ki, Namiqi Böyük Bəhmənli kəndində vurublar, meyitini döyüş meydanından çıxarmaq mümkün olmayıb...

O qarlı-sazaqlı dekabr günü düşmən Arazboyu obaların külünü göyə sovurub Daşburuna doğru irəliləməkdə idi. Yoldaşları ilə bərabər səngərə daldalanıb yağların qarşısını kəsməyə çalışsan Namiq düşmən tankının yaxınlaşdığını görəndə qranatamyotdan atəş açaraq onu darmadağın etdi. Az keçməmiş yan tərəfdən sürətlə yaxınlaşan BMP minaya toxunub havaya sovruldu. sevincdən ürəyi köksünə sığmayan Namiq qəddini dikəldib yana çevriləndə düşmən snayperi onu hədəf aldı...

Əfsər kişi bizimlə söhbətində onu da dedi ki, dekabrın 24-nə keçən gecə Namiq bir yuxu görüb. Döyüşdən qabaq yuxusunu burada yaşayan Adilə adlı bir qadına danışıb. Yuxusunda görəndə ki, səngərdədir, əlində də bir topa ağ kağız. Birdən bir canavar onun üstünə atılıb yerə yıxır, ağ kağızları cırıb-dağıdır... Həmin qadın ona məsləhət görür ki, bu gün sən döyüşə getmə. Ancaq Namiq onun sözünü eşitmir, döyüşə gedir və elə həmin gün şəhid olur.

Doxsan dördüncü ilin yanvar ayının əvvəllərində igid əsgərlərimizin uğurlu hücumları düşməni geri çəkilməyə məcbur etdi. Böyük Bəhmənli azad olunandan sonra Namiqin meyitini gətirib Bakının Şəhidlər xiyabanında dəfn etdilər. Doğma yurd yerlərimizi azad etmək naminə candan gecən eloğlumuz Əzimov Namiq Əfsər oğlu qəlbimizdə həzin bir nəğməyə döndü. İnnən belə bu qeyrətli Vətən oğlunun adını nəğmələrdə arayacağıq...



Əliyev Etibar İslam oğlu

doğulub - 12.12.1966-cı il,

Cəbrayıl şəhəri;

şəhid olub - 15.08.1993-cü il,

Xocavənd rayonu Daşbaşı kəndi

ŞƏHİD ATANIN YADİGARI

O gecə Daşbaşı postunda qanlı bir faciə ayaq tutub yeri yirdi. Gecə yarısı insan ovuna çıxan erməni quldurları cavan əsgərlərimizi edam kötüyünə tərəf sürükləyirdilər. O gecə Müslümün, Cəbrayılın, Mətləbin, Arifin... ruhu çarmıxa çəkilirdi burada. Başlar kəsilir, gözlər oyulur, qollar sındırılır, sinələr parça-parça edilirdi. Tanrıdan əlləri üzülən cavanlarımızın ət ürpədən harayı havadan asılıb qalırdı o gecə. On beş avqust axşamı edama məhkum edilənlərdən biri də Əliyev Etibar İslam oğlu idi. Neçə ildən bəri alınmaz qala kimi düşmənin yolu üstə dayanıb duran Daşbaşı postunda iyirmiə yaxın cavan əsgərin ələ keçirilib amansızlıqla öldürülməsində kimlər idi müqəssir? Hansı bir işdən ötrü isə gündüzdən uşaqları başsız qoyub Cəbrayıl şəhərinə gedən komandirmi? Başpözüq hərbi hissənin "ipini" yığa bilməyən bacarıqsız alay rəhbərliyimi? Yoxsa o yay gecəsində ehtiyatı əldən verib öz analarını ağlar qoyan əsgərlərin özlərini? Bizə elə gəlir ki, burada xəyanət adlı amilin əli də ola bilər. İnanmaq istərdik ki, bu qətl düşyünü nə vaxtsa çözlənib açılsın, bu faciədə azacıq da olsa təqsiri olanlar haqq divanına sürüklənsinlər...

On altı avqust günü Mərçanlıda, Məzrədə, Cəbrayılda, Soltanlıda, Kavdarda... qurulan yas mağaralarında bu qanlı faciədən xəbər tutanların tüklləri biz-biz oldu. O dəhşətli gecənin səhər üzündə bir el ağbirçəyinin naləsinə bükülən yaralı misrələr indi də göynədir bizi:

Düşmən kəsib yolu, izi,
Yadlar oda yaxır bizi.
Eşidən yox naləmizi –
Allah, qıyma cavanlara.

Bu müsibət hardan gəldi,
Sızlayırıq neçə ildi.
Öldürürsən bizi öldür, -
Allah, qıyma cavanlara...

Bu bir ana qəlbindən qopan ağı deyildi, Tanrıya üz tutan insan naləsiydi. Daşbaşı zülmətində çarmıxa çəkilən ruhların yalvarışı idi...

O müsibətdən sonra Cəbrayıl camaatının iradəsini sındırıb, dözümlünü ovxaladılar elə bil. Şayiələr, təxribatlar günbəgün artıb çoxaldı burada. Bircə həftə keçmədi ki, harsın dığaları yaylaq havalı, dağ vüqarlı Cəbrayılıımızın küçələrində meydan sulamağa başladılar...

Etibar o qanlı faciəyə qədər acılı-şirinli bir ömür yaşamışdı. Bir zamanlar ADR-də əsgəri xidmətdə olmuş, şəhər uşaq bağçasında sürücü, əmanət bankında gecə növbətçisi olmuşdu. Harda olmuşdusa özündən sonra xoş xatirələr qoyub kətmışdi Etibar. Doxsan birinci ildə onu özünümüdafiə dəstələrinə çəkib apararı da yurd sevgisi, torpaq qeyrəti idi. Milli Ordumuz yaradılında Etibar onun ən çevik, ən cəsür üzvlərindən biri oldu. Qışlaq, Süleymanlı, Quşçular, Sur, Şayaq uğrunda gedən döyüşlərdə gözünü qırpmadan düşmən üstünə getmişdi. Onda yəqin ki, anası Mədinə xanım namaz üstə imiş. Yağış kimi yağarı mərmişlər, leysarı sürəti ilə başının üstən ötüb keçən güllələr toxunmurdu ona. Elə bil "gülləbatmaz" idi Etibar. Hərdən əsgər dostları onu bu adla da çağırırdılar...

Ölümündən düz bir il qabaq (onda da avqustun on beşi idi) toyu olmuşdu onun. Arzusuna-kamına axıradək yetə bilməsə də özündən sonra təmiz ad qoyub getdi. Yoldaşlarının dediyinə görə, o, mahir topçu idi. Qazanzəmi, Sur, Daşbaşı əməliyyatlarında düşmənin başına od yağdırırdı...

Deyirlər Daşbaşı postuna təzəsə göndəriblərmış Etibarı. Ölümündən qaçmaq olmur, - deyirlər. Görünür alın yazısı Daşbaşıda sona yetəsiymiş onun...

Etibarın şəhid olduğu gecədən beş ay yarım sonra İslam kişinin, Mədənə ananın çırağı nurlandı təzədən. Sevimli həyat yoldaşını itirən Qətibə xanıma gəlişi ilə bir dünya bağışlayan körpəyə atası Etibarın adını qoydular. 1994-cü il fevralın beşindən ata Etibarın yarımçıq ömrünü oğul Etibar yaşamaqdadır. Tanrı onu analı, nənəli, babalı böyütsün...



Əliyev Elmar Qələbə oğlu

doğulub - 15.03.1968-ci il,

Cəbrayıl şəhəri;

şəhid olub - 26.12.1993-cü il,

Ağdam rayonu Güllücə kəndi

NAKAM ÖMRÜN SƏDASI

Göyçək bacı adəti üzrə sübh tezdən ayağa qalxıb ailə üzvlərinin sıgındıqları otaqlarda yır-yığış etsə də, gördüyü yuxunun təsirindən qurtara bilməmişdi hələ. Könül anasının gözlərindəki nikarançılıq hissələrini anlayıb:

- Xeyir ola, ana? - dedi, - harasa getməyə hazırlaşan adama oxşayırsan bu gün.

Göyçək bacı kövrəldiyini gizlətməyə çalışsa da, titrək səsi evdəkilərin də qulaqlarına çatdı:

-Bu gecə yuxuda Elmar balamı görmüşəm. Nə qədər səslədim sə də yaxına gəlmədi. Bilirəm ki, nədənsə nigarandı, gərək bir azdan qəbri üstə gedəm.

-Məni də özünlə apar, ana, neçə vaxtdır ki, qardaşımın üstə getməmişəm, dilim-dodağım alışıb-yanır ondan ötrü.

Ana Samirəyə tərəf dönüb:

-Bax, keçən dəfəki kimi orda ağlayıb üz-gözünü didəcəksənsə, aparmayacağam...

-İnsafın olsun, ana. Məgər qardaşım uyuyan o məzarın üstündə sakit dayanmaq mümkündürmü? Mən özüm sənə yalvarıb deyəcəkdim ki, özünü üzüb əldən salma, onsuz da gecə-gündüz ağlamaqdan gözlərinin yaşı da quruyub...

-Siz mənə baxmayın, özünüzü toxdaq saxlayın. Bir də ki, təkcə sizin qardaşınız ölməyib ki. Yeddi ildən bəri camaat yasda, ələmdədir...

Göyçək ana o gün qızları Samirə və Könüllə birlikdə Bakıxanov qəsəbəsindəki Şəhidlər xiyabanında uyuyan ciyərparasına baş çəkib onun qəbrini bağına basdı. Oğlu uyuyan torpaqdakı şəhid qəbirlərini oxşaya-oxşaya elə bil toxdaqlıq tapdı ana:

-Qurbanı olduğum həyatda dostcanlı idi, öləndə də dostları ilə yan-yana, kürək-kürəyədir...

Elmar Cəbrayıl şəhər orta məktəbini bitirəndən sonra düz üç il Tallin şəhərindəki hərbi dəniz donanmasında qulluq etmişdi. Baltikin mavi suları Xəzərin özü kimi doğma gəlmişdi ona. Qayıdandan sonra da mavi sulara olan istəyini çıxara bilməmişdi ürəyindən. İmtahan verib Bakı Dənizçilik Məktəbinə qəbul olmuşdu. İstəyi bu idi ki, Xəzərlə əbədi ülfət bağlayıb onun ayna sularının qoynunda dolaşib gəzsin. Hələ ürəyində bir həzin nəغمə də qoşmuşdu Xəzərə:

Sənin şəffaf suların,
Bir ləkəsiz aynadır.
Qırçınlı ləpələrin,
Gözümdə bir dünyadır.

Axşam, səhər mən sənin
Sahilində gəzərəm.

Mənim könül sirdaşım, -
Xəzərim, ay Xəzərim...

Ana Vətənimizin başı üstünü ölüm kabusu kəsdirəndə Elmar könül verdiyi Xəzərlə vidalaşib doğma Cəbrayla qayıtdı. Evdəkilər Elmarın yurd istəyinə bələd olduqlarından onu yolundan saxlamadılar...

Elmar Sur, Şişqaya, Quşçular, Hintağlar əməliyyatlarında fədakarlıq göstərib öz həyatına şanlı səhifələr yazdı. Döyüşçü yoldaşı - xalası oğlu Müşfiq Alməmmədov deyir ki, hərbi əməliyyatlarda igidlik göstərdiyindən ona kiçik leytenant rütbəsi verib vızvod komandiri təyin etmişdilər. Hünərinə verilən qiymət onun məsuliyyətini daha da artırmışdı. Elmar torpaqlarımızı udmaq həvəsinə düşən quldurların dərsini vermək üçün bir yerdə qərar tuta bilmirdi...

...Cəbrayılın işğalından sarsılma da, silahı əlindən yerə qoymadı Elmar. sonuncu dəfə doğmalarına baş çəkib cəbhəyə yola düşəndə bacısı Sevinc:

- Qağa, qurban olum, - dedi, - özündən muğayat ol, düşmən çox hiyləgərdir. Yadında saxla ki, ata-anamız da, qardaşlarımız Anar, Arif də, biz bacıların da yoluna göz dikmişik. Bizi boynuburuq qoyma...

Demə Ağdam torpağında düşmən tərəfdə dayanan ölüm nə vaxtdan bəri həsrətlə gözləyirmiş yolunu onun. Salahlı, Kəngərli-GüllüCə istiqamətində gedən döyüşlərdə hünərlə vuruşsa da, düşmən gülləsindən yayına bilmədi Elmar. İgid komandiri Şakir Abbasovla bir yerdə vuruşub bir yerdə də şəhid oldu. "Namərdlər məni vurdular, irəli gedin qardaşlar!" - bu sözlər onun yaralı sinəsindən qoparılan sonuncu nidası oldu. Elmarın nakam ömrünün son sədəsi dünyamızı hələ də gəzib dolaşmaqdadır. Heç vaxt itən, unudulan deyil bu səda...



Əliyev Babək Famil oğlu

doğulub - 21.05.1971-ci il,
Cəbrayıl rayonu Daşkəsən kəndi;
şəhid olub - 04.03.1994-cü il,
Füzuli rayonu Horadiz kəndi

LALƏLƏR BİTƏCƏK QƏBRİNİN ÜSTƏ...

Sən Azərbaycan ellərinin ürəyi təpərli bəlası idin, Babək. Ağlın kəsəndə adını daşdığı qəhrəmanın qeyrət simvolumuz olduğunu biləndən sonra iftixar hissi keçirirdin. Sənin nəzərində Azərbaycan torpağı dünyanın möcüzəsi idi. Elə zənn edirdin ki, doğulduğun ata ocağından başlayır Vətənin yol ayrıcıları. Burada dayanıb payızdan bahara üz tutan durna qatarına tamaşa etdikcə qollarını geniş açıb aranlı - dağlı Azərbaycan torpağını bağrına basmaq istəyirdin. Dilində, dodağında bu torpağın nəğmə kövrəkliyi dil açırdı sənin:

Bir dünyayam, təbiətin
Nəfəsindən yaranmışam.
Gözlərindən alov yağan
Bir şimşəyin həvəsindən
Yaranmışam.
Anam günəş başım üstə
Nur çələngi.
Zaman-zaman igidlərə
Bayraq olub "Yallı", "Cəngi"..
Xəritədə bir nöqtəyə
Bənzəsəm də,
Ürəklərdə gur nəğməyəm,
Solmaz duyğu yarpağıyam.
Ölkə-ölkə, qitə-qitə
Sözü gözən
Azərbaycan torpağıyam...

Bu torpaq sənin varlığın, hissiyyatın, can evin idi Babək. Onun cazibəsindən uzaqda yaşaya bilmirdin. Səksən səkkizinci ildə əsgəri xidmət illərini də doğma Vətəndə, Bakıda başa vurmuşdun. Tanrı valideynlərini övlad sarıdan yarıtmışdı. Yeddi qardaş, üç bacı böyütmüşdü ata ocağınızın başında. Hamınız atanız Famil kişi, ananız Şükufə xanım kimi torpağa yanımlı idiniz. Atanız ölənə kimi boyunuzu oxşayıb sizinlə nəfəs almışdı. Şükufə ana kiprikləri ilə od götürmüşdü sizi böyüdənə kimi. Onun əhliyyətdən çıxmaq üçün od içindən keçməyə belə hazır idiniz...

Əsgərlikdən sonra Bakının Binəqədi rayonu ərazisindəki evtikmə kombinatında iş girmişdin, Babək. Tale aman versəydi, xeyirxah əməllərində çoxlarını sevindirib özünə də ev-eşik düzəldəsi idin. O vaxtlar qardaşlarından ikisi Milli Orduda qeyrətlə döyüşür, düşməyə qan uddururdu. Onların taleyindən narahat olduğundan tez-tez evinizə baş çəkib təsəlli verirdin anana. Od içində yanan Cəbrayıl torpaqlarından uzaqda yaşamağı kişi qeyrətinə sığışdırmadığından

doxsan üçüncü ilin mayında qayıdıb gəldin kəndinizə. Rayondakı ziyalılar batalyonunda xidmət etdiyən günlərdə dərdin bir az yüngülləşmişdi elə bil. Hər dəfə döyüş postuna yollananda anan Şükufənin yanımlı, qayğılı səsi çatırdı qulaqlarına:

-Qadan mənə gəlsin, Babək, ehtiyatlı ol, gözümlü yaşlı qoyma mənə! Belə vaxtlarda ucadan dediyin sözlər səhər mehinə qarışıb üz tuturdu evinizə tərəf:

-Qorxma, ay ana, düşməne asanlıqla can verən deyiləm. Bir də ki, ölümdən qaçmağın nə mənası, ölüb-itənlərdən artıq deyiləm ki, mən...

Doğma yurd yerlərimiz düşməne tapdağı altıda qalanda dünya gözlərində zülmətə dönmüşdü sənin. Yaralı şir kimi hayqırırdın o günlərdə. Yağılardan qisas almaq üçün fürsət gözləyirdin. Arazı adlayıb İran ərazisi ilə İmişliyə gələndə qismətinə qaçqınlıq əzabı düşən soydaşlarımızın müsibətli günləri ilə üzləşdi. Hara üz tutdunsa, yurd yerlərindən əli çıxan ana-bacılarımızın fəryadını, körpələrin naləsini eşidirdin...

Gəncə ətrafındakı hərbi təlim günləri başa çatandan sonra Qarabağın qala qapısı Ağdamı düşməne caynağından xilas etmək naminə vuruşurdun. Füzuli torpaqlarına ayağın dəyəndə ata ocağına qovuşmaq ümidi ilə silahı yerə qoymurdun. Uğurlu döyüş yollarımız Horadiz qəsəbəsində üzü Xudafərinə tərəf uzananda sevincin köksünə sığmırdı sənin. Yoldaşlarına üz tutub:

- Allah qoysa, bu gün-sabah Cəbrayıldayıq, - deyirdin. Ürəyindən Xan çinarla, Diri dağı ilə, Ziyaratla, müqəddəs Hacı Qaraman ocağı ilə görüşmək arzusu keçirdi o günlərdə. Quş kimi qanad açıb doğma Daşkəsənə, ata ocağına uçmaq istəyirdin onda. Lələ təpəsində dayanıb qarı düşməne yolları kəsməsəydi yoxuşu birnəfəsə qalxıb özünü Quysaq kəhrizinə çatdırıyıydın. Burdan Daşkəsənə daha nə qalırdı ki...

Şirin xəyallarla yaşadığın günlərdə erməni gülləsinə tuş gəldin, Babək. sənin qanın çilənən torpaqda hər bahar günəşə boylanən qızıl lələlər sənin ruhun kimi dil açacaq hər bahar...



Əliyev Rövşən Talış oğlu

doğulub - 16.06.1974-cü il,
Mingəçevir şəhəri;
şəhid olub - 16.07.1993-cü il,
Ağdam bölgəsi

BİR EVİN GUR İŞİĞİYDİN...

Doxsan üçüncü il iyul ayının on altısı axşamı cəbhə bölgəsindən gələn müdhiş bir xəbər Talış kişinin evində qəm leysanına çevrildi. Rövşənin qanlı tabutunu bağrına basan Durna bacının alışıb yanan dilində bir düzüm ağı göyərdi:

Ocaqda köz qalmadı,
Cığırda iz qalmadı.
Sənə ağı deməkdən
Dilimdə söz qalmadı.

Qanı sel olan balam,
Dili lal olan balam,
Dünyadan nakam getdin,
Bəxti kül olan balam.

Yaz idin, qışa döndün,
Bir qara daşa döndün.
Ürəyimdə nisgilə,
Gözümdə yaşa döndün...

...Qızmar yay günlərinin birində Mingəçevirin Şəhidlər xiyabanında torpağa qovuşan Rövşənin valideynləri Cəbrayıda dünyaya göz açmışdılar. Talış kişi Horovludan, Durna bacı isə Qışlaq kəndindəndir. Əllinci illərin sonlarına yaxın tale onları Mingəçevirdə qovuşdurmuş, ailə qurub oğul-uşaq sahibi olmuşdular. Halal ruzi soraqlı ürəklərinə söykərib nur timsallı övladlarını, - Vidadi, Nizami, Eyvaz, Şahbaz, Bahar, Dünya, Rövşən, Gülayə, Ceyhun və Cavanşiri böyütdükcə kiprikləri ilə od daşımaları olmuşdular...

...Talış kişinin ocağında dünyaya göz açan on uşağın içərisində elə ən istəkli, ən fərasətli Rövşən idi. Mingəçevirdəki 11 sayılı orta məktəbin səkkizinci sinfini bitirəndən sonra şəhərin qonşuluğunda yerləşən sovxozdakı 39 sayılı texniki-peşə məktəbini bitirərək qaynaqçı peşəsinə yiyələnmişdi...

...Vətən sevgisini hər şeydən uca tutan bu qıvrımsaç, qaraqaş oğlan 1992-ci ilin sonlarında ürəyinin hökmüylə cəbhəyə yollandı. Güzdəkdəki hərbi təlimlərdə yüksək hazırlığı ilə fərqlənən Rövşən Əliyev doxsan üçüncü ilin əvvəllərində Ağdam-Şelli-Naxçıvanik istiqamətində gedən döyüşlərdə sinəsini torpağa sipər etdi. Bir vaxtlar idmanın üzgüçülük və ağırlıqqaldırma növləri ilə məşğul olan sağlam görkəmli bu igid əsgər barıt qoxulu səngərlərdə də hamının diqqətini cəlb etdi. Dəfələrlə erməni quldurlarının həmlələrinin dəf edilməsində qeyrətlə vuruşaraq düşmənin atəş nöqtələrini susdurdu. Şellidəki 20 Yanvar batalyonunun ən cəsur əsgərlərindən sayılan Cəbrayılı balası Vətən amalı, yurd qeyrətini ana-bacı namusu kimi uca tutdu. Elə buna görə də təxribatın, xəyanət və fərariliyin ayaq tutub yeridiyi günlərdə bəziləri kimi döyüşdən yayınmır, düşmən qarşısında mərdi-mərdanə dayanırdı...

Ağdamlı döyüşçü Bayramın dediklərindən: "Rövşən sözün həqiqi mənasında cəsur oğlan idi. Döyüş zamanı sərrast atəşlə düşməyə qan uddurur, şəhid oğullarımızın qisasını alırdı. Səngərdən-səngərə şığıyan igid dostumun ölümü gözlənilməz olduğu qədər də şərəfli idi. O, ölümü ilə şəhid adına layiq olduğunu hamıya sübut etdi"...

Talış kişinin ağırlı-acılı xatirələrindən: "Rövşən evimizin işığı, ümidi, dayağıydı. Anası Durnadan, qardaş-bacılarından ötrü od içindən belə keçməyə hazır idi. Taleyin hökmüylə Vətən yolunda şəhid olması demə onun alın yazısıymış. Sonradan eşitdik ki, Şelli uğrunda gedən döyüşlərdə Naxçıvanik istiqamətindən atılan tank mərmisi doqquz əsgər yoldaşı ilə birlikdə Rövşəni də qanına qəltan edib. Başından və sinəsindən aldığı yaralar onun həyatına son qoysa da onun ölümünə hələ də inana bilmirik. Bircə təsəllimiz budur ki, Rövşən Vətən yolunda şəhid olub. Belə igidləri olan yurdun cənnət timsallı torpaqlarının düşmən caynağında qalması ağlasığan deyil..."

...Bu işıqlı dünyada Rövşən on doqquz yaşının aşırımından adlansa da, iyirminci baharının səddini keçə bilmədi. Deyirlər ulu Tanrı sevdiyi bəndələrini dərğahına daha tez aparır. Rövşən doxsan üçüncü ilin iyul ayından ölməz ruhuna sığınaraq qəlbimizdə misra-misra dil açmaqda, əbədiyyətə gedən yolla adımlamaqdadır:

Hünərin həyatda pozulmaz yazı,
Günəştək doğuldun, şimşəktək çaxdın.
Üçrəngli müqəddəs bayrağımızı,
Qələbə rəmzitet zirvəyə taxdın.

Bir evin gur yanan işığı idin,
Bir elin sevimli balası oldun.
Hünərin göylərə ucaldı səni,
Yurdumun alınmaz qalası oldun...



Əliyev Adil İsrafil oğlu

doğulub - 24.11.1969-cu il,
Cəbrayıl rayonu Karxulu kəndi;
şəhid olub - 22.08.1993-cü il,
Cəbrayıl rayonu Qaracallı kəndi

ADİL İKİD OĞUL İDİ

Dağların güney üzündə sal daşlara sığınan Qaracallı kəndinin zaman-zaman başı çox bəlalər çəkib. Əsrimizin on səkkiz-iyirminci illərində Doşulunu oda qalayıb üzünü aşağı Arpa dərəsinə qədər irəliləyən erməni daşnakları bu kənddə də neçə evin işığını söndürüblər. Yetmiş illik zaman kəsiyi arxasında tarixin zülmətinə qərq olan o dəhşətli illəri unutduğumuz bir vaxtda qanımıza yerikləyən Andronik nəvələri qeyrətimizi yenidən sınağa çəkdi. Qaracallı, Balyand, Doşulu, Süleymanlı camaatı yurd sevgisinə, torpaq namusuna sığınıb səksən səkkizinci ildən bu yana doğma obalarının müdafiəsinə qalxdılar. Düşmən üç-dörd il ərzində ordu ilə xalqın vəhdətini qıra bilməsə də öz məkrli niyyətindən əl çəkmədi. O vaxtlar Hadrut tərəfdən atılan top və qrad mərmiləri dağ kəndlərində yaşayan camaatın dincliyini pozsa da, onlar doğma ev-eşiklərini tərk etməyi heç ağıllarına da gətirmirdilər. Qaracallı kəndi Qala qapısı kimi düşmənin üzünə bağlı idi o vaxtlar...

O bürkülü yay səhərində (15 avqust 1993-cü ildə) düşmən igidlərimizin fədakarlıqla müdafiə etdikləri Quşçular kəndinə hücumu keçmişdi. Sübhün gözü açılan kimi qızgın döyüşlər başlamışdı dağlar qoynunda. Sayca bizimkilərdən üstün olan canlı qüvvənin və ağır texnikanın gücü ilə irəli soxulan quldurları əsgərlərimiz çətinliklə dəf edirdilər. Günortaya yaxın daşnaklar şəhid oğullarımızın cəsədləri üstən adlayıb Quşçuları kəməndə saldılar. Qaracallı postunda keşik çəkən

əsgərlərimizin Quşçular kəndinin süqutundan xəbərləri yox idi onda. Ermənilərin üç tankı və bir neçə PDM-i arxadan hücumə keçəndə igidlərimiz məsələnin nə yerdə olduğunu bilsələr də özlərini itirmədilər. Cəbrayıl "N" hərbi hissəsində xidmət etdiyi yarım il ərzində qorxmazlığı və şücaəti ilə tanınan vızvod komandiri Adil bir anın içərisində top mərmiləri ilə düşmən tanklarından birini vurdu. Quldurların ikinci tankı növbəti atəşlə zədələnilib sıradan çıxdı. Bu zaman qarşı tərəfdəki tankdan atılan atəş igid komandiri ağır yaralandı. Onu od-alov içərisindən çıxaran döyüşçülərə Adilin sonuncu sözü bu oldu:

- Qoymayın postumuza düşmən ayağı dəyə...

Araz vadisində yerləşən Karxulu kəndindən idi Adil. Uşaq vaxtlarında ulu Maymağan çinarının yaşıl çətirləri altıda dayanıb torpaqlarımızın əsrarəngiz gözəlliklərinə tamaşa etdikcə qəlbi fərəh hissi ilə döyünərdi onun. Onda həyat Adilin nəzərində mahir rəssam fırçası ilə işlənən romantik bir tabloya bənzəyirdi. Bu lövhənin ən gözəgəlimli naxışı Adilin ata ocağı Karxulu kəndi, bir az aşağıda dağların ətəyi ilə qıvrıla-qıvrıla axıb gedən Xan Araz idi. O vaxtlar Daşburundan Diri dağına kimi uzanıb gedən bu yamyaşıl vadidə torpaq cazibədar, ürəkaçan görünüşü ilə göz oxşayırdı. Adil belə bir oymaqda dünyaya göz açmışdı. Sonralar tale onu uzaq Çexoslovakiya Respublikasına aparıb çıxarmışdı. Burada iki il əsgəri müddətini başa vurandan sonra bir il də praporşik kimi qulluq etmişdi. O uzaq diyarda olarkən bir an da olsun doğma Vətəninə unutmamışdı Adil. Karxuluya ayaq açan məktubların hər sətirindən yurd həsrəti damcılayırdı. Çexoslovakiyada yaşadığı illərdə yurdumuzda baş verən olaylardan narahatçılıq hissi keçirir, erməni işğalçılarının bəşəri dəyərləri üstələyən mənfur hərəkətlərini lənətləyirdi. Zəngəzur, Göyçə elimizdən soydaşlarımızın qovulması xəbərini eşidəndə o vaxtlar qəzəbdən yumruğu düyünlənmişdi Adilin. Xocalı soyqırımından bəhs edən videolentlərə tamaşa edəndən sonra səbri, dözüümü birçə tikə olmuşdu onun. İstəyirdi ki, Vətənə qayıdıb düşməyə həddini bildirsin. Onun doğmalarına yazdığı məktublardan da duyulurdu bu həsrət, bu yanğı:

Torpağından öpüm deyə,
Yollarından ötüm deyə,
Sinən üstə bitim deyə,
Qayıdaram yanına mən...

Adil yurdumuzun qışını yad ellərin baharından üstün tutub Vətənə qayıtdı. Çox keçmədi ki, əsgərlərimiz arasında mahir topçu kimi tanınan Adilin atdığı mərmilər düşmən məntəqələrinin külünü havaya sovurdu. Yoldaşları deyirlər ki, Adil tələbkar olduğu qədər də qayğıkeş bir komandir idi. Döyüşdən qabaq həmişə əsgərləri ruhlandırardı:

-Əzizlərim, yadınızda saxlayın ki, torpaq ana-bacı namusumuz, kişi vüqarımızdır. Dünyada onu itirməkdən ağır faciə yoxdur...

Elə bu amalla da son nəfəsinə kimi düşmənlə kişi kimi vuruşdu Adil. Yaralanandan bir həftə sonra Bakıdakı hərbi qospitalda ölümündən qabaq dediyi sözlər bu oldu: "Kaş ayağa qalxıb yenidən torpaqlarımızın keşiyində dayana biləydim"...

Adilin Bakıda yaşayan yaxın qohumu Süleyman onun haqqında ürək dolusu danışır:

-Qospitalda yatanda tez-tez yanına gedirdim. Ümumiyyətlə, o yaxşılıq ən böyük meyar hesab eləyirdi. Deyirdi çalışın ki, hamıya yaxşılıq edin. Həm də o uşaqlıqdan çox mərd, qeyrətli, şir ürəkli idi. Heç nədən qorxmazdı, ölümün gözüne dik baxardı. Bir də torpağa həddən artıq bağlı idi. Nə edəsən ki, yaxşı adamlar həmişə həyatdan tez gedir...

Adil arzuladığı günləri görə bilmədi. İndi onun əvəzindən əsgər dostları sinələrini Vətən torpağına qalxan ediblər. Vaxt gələcək ki, onların qələbə sevincindən Adilin də şəhid ünvanına pay düşəcək...



Əliyev Müşfiq Hilal oğlu

doğulub - 15.09.1969-cu il,
Cəbrayıl rayonu Cörəkən kəndi;
şəhid olub - 08.01.1994-cü il,
Füzuli bölgəsi

TORPAQ ƏTİRLİ ƏLLƏR

Müşfiqin əlləri torpaq qoxulu, çörək ətirli idi. O, dünyaya halallıq üçün gəlmişdi. Ağlı kəsəndən ana torpaqla ülfət bağlayıb Çörəkən camaatının güvənc yeri olmuşdu. Yaşadığı illərdə şöhrət barədə fikirləşib baş sındırmamışdı Müşfiq. Sarısallıda mexanizator peşəsinə yiyələnəndən sonra qayıdıb üz tutmuşdu kövsən ətirli ana torpağın qoynuna. "Dəmir atı ilə" üzümlüklərin, taxıl zəmilərinin arası ilə sağa-sola adlayıb keçdikcə elə bil dünyanı bağışlayırdılar ona. Hərdən yaşlıları ona deyəndə ki, ay Müşfiq, bu qabiliyyət ki, səndə var, oxusaydın indi əməlli-başlı bir peşəyə yiyələnərdin. Qəlbini sızıldan belə sözlərə əlüstü cavab verərdi:

- İnsanlıq vəzifədə, ali təhsil diplomunda deyil, mənim kimi adicə traktorçu da Vətənin borcunu ləyaqətlə qaytara bilər. Bir də ki, şairin sözü olmasın:

Şöhrəti gəzməzlər demiş babalar,
O özü adamı axtarıb tapar...

Müşfiq həyatda heç vaxt, özü demişkən, ad-san sorağında olmasa da, halallığı ilə şöhrətə qovuşmuşdu. Doğma Cərəkən kəndində, qonşuluqdakı Horovluda onu bacarıqlı bir kombaynçı kimi tanıyırdılar. İyun ayı çatar-çatmaz Müşfiqin sorağı dəmyə torpaqlarda sarı kəhrəba kimi dalğalanan zəmilərdən gəlirdi. Topladığı taxıl kəndin üst tərəfindəki xırmanda qalaqlandıqca ürəyi sinəsinə sığmazdı onun. Bərəkət qoxulu qabarlı əllərinə baxdıqca Tanrısına gündə min dəfə şükür edirdi.

Evlərindəki dolu təkne, camaatın günü-güzəranı qəlbini dağa döndərirdi...

Müşfiqin əlləri silahdan yapışmaq istəyindən uzaq olsa da, səksən yeddinci ildə dinc peşəsi ilə vidalaşib əsgərliyə yollanmışdı. Ukraynanın Kiyev vilayətində keçirdiyi iki il onu bir az qollu-qanadlı etmişdi. Halallığı, düzlüyü burda da karına gəlmişdi. Üzüyola olduğundan xətrini çox istəyirdilər Müşfiqin. Əsgərlikdə də vaxtını havayı keçirməmişdi, gecəni-gündüzə qatıb bir neçə peşəyə yiyələnmişdi. Səksən doqquzuncu ildə doğma kəndlərinə qayıdanda Müşfiqin əl qabiliyyəti çoxlarını heyrətdə qoymuşdu. Maşını xarab olan, "məişət cihazı" kökdən düşən üstünə qaçırdı onun. Heç kimi naümid qaytarmadığından hamının sevimlisi idi. Onun halallığa söykək olan çörək ətirli əlləri bol ruzu sorağında idi. Taleyin hökmü ilə günlərin bir günündə bu əllər silahdan yapışmalı oldu. Hər ayı ərsə çatan torpaqlarımızın sızılıtları onu odlu-alovlu səngərlərə, döyüş postlarına çəkib apardı. Getməzdən bir gün qabaq bərəkət timsalli kombaynı təhvil verib, unudulmaz şairimiz Səməd Vurğunun poetik misralarını dilinə gətirdi:

Bilsin ana torpaq, eşitsin Vətən, -
Müsəlləh əsgərəm mən də bu gündən...

Ulu Sirik torpaqlarında yurda keşik çəkən bu yanımli oğlan başından dumanı, çəni əskik olmayan dağlara, yaşıl donlu meşələrə, lilparlı bulaqlara baxıb heyərlə dillənmişdi o vaxt:

- Gör, əclaflarda iştaha bax, ha! İstəyirlər ki, bu cür yerləri alsınlar. Ölsəniz də bir addım qırağa qoyan deyilik...

Müşfiq dilində and kimi səslənən bu sözlərə son nəfəsinə kimi sadıq qaldı. Doxsan üçün apreliyində yaralansa da, ikiaylıq ayrılıqda sonra yenidən əsgər dostlarının yanına qayıtdı...

Cəbrayılın işğalı onun qəlbini sızlatsa da, düşməndən qisas alsın deyər Ağdam ətrafında, Füzuli istiqamətində gedən döyüşlərdə yaxından iştirak etdi. Şəhidliyə qovuşanda da düşmən gülləsinə arxa çevirmədi...

Müşfiqin əlləri torpaq nəfəsli, çörək-ətirli idi. Barıt qoxusu onun üz-gözündə kölgələnsə də bərəkətə söykənən əllərinə yaxın düşə bilmirdi. Torpaq ətirli bu əllər özü ilə gor evinə ulu bir müqəddəslik apardı...



Əliyev Zəhid Səttar oğlu

doğulub - 29.07.1972-ci il,
Cəbrayıl rayonu Qışlaq kəndi;
şəhid olub - 19.04.1994-cü il,
Füzuli rayonu Horadiz bölgəsi

QATİL, ƏLİN QURUSUN...

"Müəllimlik həyatımda neçə-neçə uşaqla rastlaşmışam, onların xarakterinə, qabiliyyətinə bələd olmuşam. Zəhid tanıdığım, dərs dediyim uşaqların heç birinə bənzəmirdi. O, qabiliyyətli olduğu qədər də ürəyiaçıq, doğru danışan, yurdu candan sevən bir oğul idi. Heyf ki, namərd düşmən gülləsi onu tez yaxaladı". Bu sözləri bir vaxtlar Qışlaq məktəbində Əliyev Zəhid Səttar oğluna dərs deyən Misirxan müəllimin dilindən eşitmişik.

Sadə bir ailədə boya-başa çatan Zəhid də şəhid həmyerliləri Pəhlivan, Əkbər və Soltan kimi Qışlaq kəndini əvəzsiz bir məkan, ulu yurd yeri bilirdi özünə. Ürəyinin dərinliklərində hələ ona bir şer də qoşmuşdu:

Bu kənd mənim qeyrətim,
Hünərim, - ad-sanımdı.
Dünyamıza ün salan,
Əbədi ünvanımdı...

Zəhid kənd səkkizillik məktəbini bitirəndən sonra Beyləqanın Mil üzümçülük sovxozunda yaşayan qardaşı İsrafilin yanına köçüb orta təhsilini orada başa vurmuşdu. sovxozdakı texniki-peşə məktəbində oxuyanda çilingər olmağı, əllərinin zəhməti ilə ruzu qazanmağı arzulayırdı. Sevdidiyi peşəyə yiyələnsə də, bu sənətin vüsəlinə yetişməyə tale ona macal vermədi. Ermənilərin qonşuluğundakı

kəndlərinin rahatlığı pozulduğundan Zahidin ürəyi doğmalarının yanında qalmışdı. Qardaşı Rasimin yaralandığını eşidəndən sonra əli işdən tamam soyumuşdu onun. Doxsan ikinci ilin payızında cəbhəyə getmək istəyini evdəkilərə bildirəndə etiraz etdilər ona:

-Onsuz da daha Qışlaq xarabalığa dönüb.

-Daha orda nəyimiz qalıb ki...

-Vətənə arxa durmaq təkcə sənin payına düşməyib ha. Nə çoxdur daldada baş kirləyən varlı uşaqları. Onlar nə vaxt cəbhəyə getsələr, sən hamıdan qabaq üz tutarsan oraya...

Zahid deyilənlərə axıra qədər qulaq asıb, ürəyindən keçənləri dilinə gətirdi:

-Siz nə danışırırsınız, məgər Vətən təkcə bizim Qışlaqdımı? Əgər belədirsə, bəs indiyə qədər bizim kəndimizdə şəhid olanlar nədən ötrü candan keçiblər? Axı, bu günün sabahı da var. Vətənin ağır günündə onun harayına arxa çevirənlər nə xalqın, nə də vicdanlarının ittihamından qaça bilməyəcəklər...

Bir müddət Zahidin sorağı Ağdərənin odlu nöqtələrindən gəldi. Səttar kişi, Suğra bacı bir qayda olaraq sübhü diri-gözlü açır, cəbhə xəttindən gələn barıt qoxulu xəbərləri ürək çırpıntısı ilə izləyirdilər.

Zahid Cəbrayıl hərbi alayına dəyişiləndə evdəkilər bir azsa yüngülləşdilər. İndi daha uzaqda deyildi, gözlərinin qabağında vuruşurdu. Cəbhədə kəşfiyyətçi peşəsinə yiyələnən Zahid Əliyev Sur, Şışqaya, Günəşli, Quşçular əməliyyatlarında yaxından iştirak edib, cəsurluğu ilə hamının hörmətini qazandı. Qardaş-bacıları onun adı ilə öyünür, dostları iftixar hissi keçirirdilər. Tanrı özü də elə bil onun tərəfində idi. Ən qızgın döyüşlərdə belə düşmən gülləsindən salamat qurtaran bu igid əsgəri dostları zarafatla "güllə batmaz" adlandırırdılar...

Doxsan dördüncü ilin baharı Zahidgilin ailəsinə dörd-ələm gətirdi özü ilə. Cəbrayılın Füzuli torpağı ilə qovuşduğu yerdə - Lələ təpəsi ətrafında gedən qanlı döyüşlər Zahidin də həyatını sona çatdırdı. Dumanlı-sisli dağlara bürünən ata ocağına tərəf boylanan qışlaqlı igidi yağlı gülləsi çoxdan güdürmüş demə. Bir neçə yaralı döyüşçünün həyatını sönməyə qoymayan eloğlumuz, özünü namərd gülləsindən qoruya bilmədi. "Qatil, əlin qurusun", - sözləri dodaqlarında donub qaldı onun...



Əliyev Qüdrət Səfər oğlu

doğulub - 23.12.1965-ci il,

Cəbrayıl rayonu Soltanlı kəndi;

şəhid olub - 18.05.1994-cü il,

Füzuli rayonu Aşağı Əbdülrəhmanlı kəndi

SƏN VƏTƏN ÜÇÜN DOĞULMUŞDUN...

Soltanlı kəndində dünyaya göz açıb, ömrünün iyirmi doqquzuncu pilləsində şəhidlik adını "qazanan" Əliyev Qüdrət Səfər oğlu didərginlik dövründə doğmalarının sinəsinə çal-çarpaz dağ çəkib. Qüdrət 1983-cü ildə orta məktəbi bitirəndən sonra sovet ordusu sıralarında qulluq etmişdi. İkiillik əsgər həyatı onun gözünü elə açmışdı ki, o ətrafda cövlan edən hadisələrə yetkin ağılla qiymət verə bilirdi.

Bədnam yenidənqurmanın fitnə-fəsad törədəcəyini fəhm etmişdi. Riyakar Qorbaçovun aşkarlığı başımızda çatlayanda Qüdrət yanımadığını başa düşdü. O, bildi ki, Dağlıq Qarabağ məsələsini ortaya atmaqla SSRİ-ni dağıtmağı qarşılarına məqsəd qoyanlar yurdumuzu qana çalxayacaqlar. Əsgərlikdən qayıdıandan sonra doğma Soltanlı kəndində işləyib özünə gün-güzəran düzəldən bu oğlanın əndişəsi yerə-göyə sığmırdı. Arazboyu obalarda nisbi sabitlik hökm sürsə də, o vaxtlar rayonun dağ kəndləri oda qalanır, şəhid tabutları gündə bir oymağa üz tuturdu. Yaxından tanıdığı Rufizin, Maisin, Yelmarın, Elmarın, Faiqin, Rantiqin ölümü onu kipriklərindən dara çəkdiyə Qürbət öz-özünü bağışlaya bilmirdi. Belə ağır bir gündə Vətən qeyrəti çəkən oğul kənardamı qala bilərdi? Bu hissələrin təsiri ilə Qüdrət könüllü şəkildə yurdun qala timsallı oğullarının sırasına qoşuldu...

Onda Cəbrayıl elimiz öz gücü ilə düşmən qarşısında duruş gətirir, qeyrətli oğullarımızın enli kürəklərinə sığınaraq torpağı əkib, becərir, yurd-yuva qəhri çəkirdilər...

Doxsan üçüncü ilin payızında başımız üstən ötüb keçən qara tufan bizi didərgin salandan sonra da Qüdrət silahı yerə qoymadı. Füzuli rayonundakı Arazboyu və dağətəyi kəndlərin azad edilməsində yaxından iştirak edib, minlərlə ailənin çırağını sönməyə qoymadı...

1994-cü ilin 18 mayı yurd savaşında ad-san qazanan bir eoloğlumuzun da həyatına son nöqtə qoydu. Aşağı Əbdülrəhmanlı kəndi ətrafında döyüş postunda

olarkən düşmən gülləsi Qüdrəti qəfil haqladı. Qüdrətdən söz açan bu yazıda onun adını kövrək misralarla anıb, cəmi şəhidlərimizə rəhmət diləyirik:

Sığınmışdın təmiz ada,
Niyə qəfil düşdün oda?
Vətən üçün doğulanlar,
Unudulmur bu dünyada...



Əliyev Vahid Balağa oğlu

doğulub - 16.04.1970-ci il,
Cəbrayıl şəhəri;
itkin düşüb
Cəbrayıl rayonu Sirik kəndi

"QİSAS GÜNÜ DİRİLƏRİK..."

"Mənim Doxsana yaxın yaşım var. Dünyanın hər üzünü görüb, həyatın hər sınağından çıxmışam. Ancaq hələ indiyə kimi erməni nankorluğu qədər dəhşətli bir hadisənin şahidi olmamışam. İllər boyu qonşuluq edib, duz-çörək kəsdiyimiz bu yaramaz millətin demə buynuzu qarındaymış. Fərsət ələ keçən kimi igid oğullarımızın meyitləri üstən adlayaraq, bizi el-obamızdan perik saldılar. Allah bəsin evini yıxsın, bu ahıl çağımızda məni gorgahımdan didərgin salıb, Vahid bələmi əlimdən aldı. O, mənim üçün təkcə istəklə nəvə deyildi, evimizin dirəyi, arxamız-dayağımız idi".

Doğma torpaq və nəvə itkisinə dözməyərək bu yaxınlarda dünyasını dəyişmiş Mürşüd babayla görüşəndə ürək yanğısı ilə demişdi o, bu sözləri...

O nisgilli görüşdən sonra Əliyevlər ailəsi ilə vidalaşib yola çıxanda Minə ana sonuncu arzusunu da bildirmişdi bizə: "sizin qadanızı alım, Vahiddən yazanda mənim ürəyimdən keçən bir qatar sözü də qatın kitabınıza. Ürəyimi dara çəkən bu ağıda balalarım Vaqıfın, Zahidin, Vəfanın qardaş həsrəti var". Bunları deyəndən sonra Minə ana ürəyinin nisgilini sözə çevirib səpmişdi arxamızsa:

Tayada bəlim yandı,

Əl atdım, əlim yandı.
Oğul-oğul deməkdən,
Ağzımda dilim yandı.

Apardı çaylar məni,
Həftələr, aylar məni.
Yüküm qurğuşun yükü,
Yordu bu taylar məni.

Ürəyimdə dağım var,
Talan olmuş bağım var.
Allah, görən qabaqda –
Daha hansı çağım var...

Cəbrayıl camaatının halal bir insan kimi tanıdığı Balağa kişinin ocağında dünyaya göz açmışdı Vahid. Cəbrayıl şəhərini üç tərəfdən ağuşuna alan dağların özü kimi vüqarlı böyüyüb, Xan Çınara, büllur kəhrizə baxmaqdan doymayan bu oğlan doğulduğu elin ilahi gözəlliyi ilə fəxr edirdi. Namərd qonşularımızın atdıqları "qradlar" suyumuzu bulandıranda Vahid daha dözə bilmədi. 1992-ci ilin oktyabr ayında işlədiyi idarədəki rabitəçi peşəsi ilə vidalaşıb, silaha sarıldı...

Qarabağ savaşından qabaq ürəyində çox şeylər arzulayırdı Vahid. Gəncə şəhərindəki 37 sayılı TPM-də toxuculuq sənətinə yiyələnmişdi. İstəyirdi ki, şərəfli peşəsi ilə insanların karına gəlsin, ailənin halallıq üstə köklənən ənənəsini davam etdirdsin. Evlənib ailə-uşaq sahibi olsun. İxtiyar Mürşüd babasının, atası Balağa kişinin, anası Minənin qulluğunda dursun, onların əhliyyətinin azacıq da olsa əvəzini qaytarsın...

Vahidin həyatda arzuları çox olsa da, heç vaxt şöhrət barədə düşünməmişdi. Heç ağına da gəlməzdi ki, ürəkdən sevdiyi, bəyaz çalmalı zirvələrinə, yamyaşıl yamaclarına heyranlıqla baxdığı Vətən torpağı onu nə vaxtsa şəhidlik şöhrətinə qovuşduracaq...

Onun döyüş yolu Sirik batalyonundan başlamış, Ziyarat dağının o üzündə sona çatmışdı. Vahid düz altı aya yaxın ulu Sirik dağlarının yaşıl çuxasına bənzəyən meşələrin qoynuna sığınıb, düşmənin başına od yağdırmışdı. O, qanlı-qadalı döyüşlərin birində yaxın dostları Mayis Verdiyev və Yelmar Əliyevlə birlikdə geri qayıtmamışdı. İndiyə kimi onları gah itkin, gah da şəhid deyə soraqlasaq da, öldü-qaldılarından xəbər tuta bilməmişik hələ də. İtkin olsaydılar bəlkə də hardasa soraqlarını eşidər, özümüzü şirin bir gümanla ovundurardıq. İndiyə kimi səslərini eşidə bilməsək də, qələm dostumuz Hürriyyətin bir şerinə sığınıb elə bil onlar:

Koroğlu kimi ərlik,

Bu torpağa sərilərək,
Qisas günü dirilərək,
Dayaz qazın qəbrimizi...



Ömirov Xıdır İsmayıl oğlu

doğulub - 01.05.1975-ci il,
Cəbrayıl rayonu Xələfli kəndi;
şəhid olub - 10.01.1994-cü il,
Füzuli rayonu Qaraxanbəyli kəndi

ULU TURAN ƏSGƏRİYƏM

Dağ Xələfli Cəbrayılın şimali-qərb səmtində, Hadrutun erməni kəndlərinin əhatəsində yerləşir. Dan yeri söküləndə al günəşin ilk şəfəqlərindən bu kəndə pay düşür. Yayın qora bişirən çağlarında da Ziyaratın nəfəsi bu oylağa dağ səriniyi Gətirirdi...

Xıdırın ata ocağı, nənisi, beşiyi idi Dağ Xələfli kəndi. O, burda böyümüş, dağlara diklənən cığıruları birnəfəsə qalxıb, kəndlərinin böyründəki zirvədən üfüqlərə boylanmışdı. Dağ Xələflidən baxanda üzü Araza sarı uzanıb gedən barlı-bəhərli torpaqlar, bir-birinə söykənən təpələr göz oxşayır. Gün çıxan tərəfdə dağların ətəyi ilə qıvrıla-qıvrıla axıb gedən Arazın suları bəyaz lentə bənzəyir. Dağ Xələfli kəndinin daşlı-çınqıllı torpaqlarına dirilik verən kənd adamları dağların özü kimi əzəmətli vüqarlıdır. Xıdır bu kəndin daşına, torpağına bənzəyirdi - yalçın qayaların özü kimi köklü-köməcli idi. Doğulandan on üç il sonra qonşuluqlarındakı ermənilərin sərsəm "miatsum" çağırışlarını eşidəndə uşaq fəhmi ilə duyub anlayırdı ki, ata-babalarımızın fağır hesab edib mərhəmət göstərdikləri bu məxluqların iblis sifətləri üzə çıxmaqdadır. Onda hələ parta arxasında əyləşərək ucu-bucağı bilinməyən SSRİ adlı bir diyarı Vətən bilib, onun şəninə uşaq ləhcəsi ilə şerlər söyləyirdi Xıdır. Onda hələ ulu Göyçədən, Zəngəzurdan, Zəngibasardan, Dilicandan qovulan soydaşlarımızın müsibətini bütövlükdə duyub dərk edə bilmirdi. Yurdsuzluq faciəsinin, didərginlik əzabının nə olduğunu sonradan biləsiydi Xıdır. Ona qədər hələ beş bahar, beş qış yaşamaıydı. Cəbrayıl camaatının bir yay axşamından başlayıb payızın ortasında

sona çatan didərginlik köçü başlayanda köçgünlüyün nə olduğunu anlayıb başa düşdü...

Onda cəmisi üç ay bir həftə idi ki, Milli Ordumuzun əskəri idi Xıdır. Onu qeyrətli oğullarımızın cərgəsinə yurd sevgisi, bayquş xislətli düşməndən qisas almaq istəyi gətirmişdi. Orduya gəldiyi gündən gizli bir iftixar hissi ilə əynindəki əsgər geyiminə, əlindəki avtomat silahına nəzər salıb, sinəsində dolaşan kövrək hissələrin misra pıçılısı ilə sabaha boylanırdı:

Bu torpağın yad önündə,
Məğrur duran əsgəriyəm.
Düşmənləri nişan alıb,
Gözdən vuran əsgəriyəm.

Xətəinin nəvəsiyəm,
Yerin, göyün nəfəsiyəm.
Bu torpağın gur səsiyəm,
Ulu Turan əsgəriyəm...

Müstəqil respublikamızın təzə-təzə qəddini düzəltməyə çalışan Milli Ordusunda əsgər olması ilə öyünüb fəxr edirdi Xıdır. Ona elə gəlirdi ki, yan-yörəsindəki igid oğlanlar Koroğlu hayqırtılı bir sərkərdənin bircə nərəsi ilə şir kimi düşmən üstünə atılmağa hazırdılar. Ancaq onda orduya başçılıq edənlərin bəziləri Qoç Koroğlunun yox, keçəl Həməzənin, Qıpçaq Məliyin, Səhl Sumbatın belindən gələnlər idi. Doğma torpaqlarımızın müdafiəsindən çox var-dövlət toplamaq, şəhid meyitindən, yaralı fəğanından qazanc əldə etmək, düşündürürdü onları. Elə buna görə də bu naxələflər Cəbrayıl torpaqlarını qoruyub saxlamaq üçün canından keçməyə hazır olan qeyrətli oğullarımızın zəhmətini yerə vurub dədələrimizin gor evlərini düşmən tapdağı altında qoydular. Onda Xıdır yurdsevər oğullarımızla birlikdə Vətənin o biri səmtində - Ağdamda döyüşürdü. El-obasının doğma torpağı ağlar gözlə tərk etdiyini eşidəndə damarlarındakı qanı dondu elə bil onun.

Vətənin yaxını-uzağı olmur, - deyiblər. Laçın da, Kəlbəcər, Zəngilan da... Cəbrayıl qədər doğma idi Xıdır. Ağdamın Papravənd, Boyəhmədli Qaraçınar kəndləri uğrunda döyüşlərdə də vuruşub sinəsini Vətən torpağına sipər edirdi...

Füzuli cəbhəsinə gələndə doğma yurd yerlərinə boylandıqca ürəyi qubarlanırdı onun. Gücü çatsaydı, düşməni - pərən-pərən salıb üzü Cəbrayıla tərəf bir nəfəsə qaçar, Cəbrayıl çinarının kökləri ilə daranan büllür kəhrizin sularını alışıb-yanan sinəsinə çiləyərdi. Ancaq o ulu torpaqlara uzanıb gedən düşmən məkrli olduğu qədər də güclü idi. Xaç qardaşlarının köməyinə bel bağlayan bu arxalı köpəklər quzğun kimi leş sorağında idilər. Onları kürüyüb atmaq üçün

Vətənin qeyrətli oğullara ehtiyacı var idi. Xıdır bütün bunlara bildiyindən intiqam hissi ilə alışıb yanırıdı...

Qaraxanbəylidə gedən döyüşlər səngiyəndə Əmirov Xıdır İsmayıl oğlunu da üzlerini Vətən torpağına söykəyən şəhid oğullarımızın yanında yerə səрили gördülər. Onun ruhu snayper gülləsi ilə vurulan andan İmam Hüseyn ucalığına üz tutmuşdu. Yerdə al qanına bələnən cəsəd bir qulac gor evi soraqlayırdı özünə. Cəbrayıldan xeyli uzaqdakı bir aramgahda onu torpağa tapşıranda Xıdırın göyləri dolaşan ruhuna bir sərinlik səpildi elə bil...



Əmirxanov Süleyman İbrahim oğlu

doğulub - 06.01.1973-cü il,
Cəbrayıl rayonu Kavdar kəndi;
şəhid olub - 15.08.1993-cü il,
Xocavənd rayonu Daşbaşı kəndi

TORPAĞIN MƏZAR NAXIŞI

O gecə təbiət ayın işığında yuyunurdu elə bil. Göylərin ulduz atəşfəşanlığı dağların üstünə işıq səpirdi o gecə. Ziyaratın sərin mehi yarpız ətrinə, çiçək qoxusuna qarışıb torpağın üstə çilənməkdə idi. On beş avqust axşamı Daşbaşı kəndi səssizlik sorağı ilə özünün gecə ömrünün şirinliyinə tələsirdi. O gecə açıq havada ulduzlara tamaşa edən cavanlar qarabaqara üstlərinə gələn ölümdən xəbərsiz idilər. Süleymanla Arifin gecənin səssizliyini diksindirən söhbəti dağların yaddaşına yazılmaqda idi o gecə:

- Bilirsən, Arif, mənə elə gəlir ki, son günlər düşmən nə isə çox məkrli bir plan hazırlayır.

- Dostum, düşmən onsuz da həmişə məkrlidir. Ancaq onu de ki, bizim Cəbrayıl alayı get-gedə didilib parçalanmaqdadır. Fikir verirsənmi bəzi komandirləri orduya Vətən sevgisi yox, var-dövlət tamahı gətirib.

- Bunları yaxşı bilirəm, əzizim. Dava günü bəzi qorxaq komandirlərin dalda-bucaqda baş kirləmələri adamı iyrəndirir.

- Kinolarda görmüşük ki, döyüş vaxtı zabit öz dəstəsinin öntündə gedib əsgərləri ruhlandırır. Bizdə isə əksinədir. Hamısını demirəm, komandır var ki, hələ burnuna barıt iyi dəyməyən uşağı qabağa buraxıb özü müxtəlif bəhanələrlə aradan çıxır...

- Bütün bunları görəndə bilirsən ağılıma nə gəlir? - Süleyman söhbətə bir azca ara verib sualına cavabı özü verdi: - Mənə elə gəlir ki, belələrinin günahı ucbatından bizim Cəbrayılı da Laçının, Şuşanın, Kəlbəcərin aqibəti gözləyir...

- Ağzını xeyirliyə aç, qardaş. Allah o günü bizə göstərməsin... Bilirsən, Süleyman, gələcəkdə nə edəcəm?

- Səni demirəm, Ancaq, Arif, mən müharibə qurtaran kimi Kavdardakı evimizə qayıdıb oturacağam bir maşının sükanı arxasında. Heç bilirsən şofer olmağı necə arzulamışam? Sarısalıdakı məktəbi qurtarıb əlimə vəsiqə alanda elə bilmişəm bax, bu Daşbaşı dağlarını mən yaratmışam...

- Süleyman, Allah qoysa dava qurtarandan sonra firçanı əlimə götürüb birinci dəfə Daşbaşının gecə mənzərəsini yaradacağam. Özü də necə var o şəkildə. Bir tərəfdə özümüzü söhbət eləyən vəziyyətdə təsvir edəcəyəm, o biri yanda dostlarımız Müslümü, Fərhadı, Mətləbi, Nurəddini... çəkəcəyəm...

- Ay aman, bir tabloya bu qədər əsgəri necə yerləşdirəcəksən? Yaxşı gecə keçir, get, bir azca çimir elə, mən postdakı uşaqların yanında dayanaram...

O gecə Daşbaşı dağları, yalçın qayalara sığınan cavan əsgərlər düşmənin niyyətindən xəbərsiz idilər. Bir azdan amansız bir döyüş başlamalıydı burda. Ölümə tərəf addımlayanların içərisində Süleyman da var idi o gecə...

Ailədə yeddi uşağın dördüncüsü idi Süleyman. Səksən doqquzuncu ildə anası Elmira dünyasını dəyişəndə qəlbinin telləri qırılmışdı elə bil onun. Hərada olsa için-için ağlayıb həsrətini göz yaşlarına çevirirdi. Hərdən kəndlərindəki qəbiristanına gedib Elmira ananın ruhu ilə üz-üzə dayanardı. Belə vaxtlarında sözlər qəhərə çevrilib boğazına tıxanardı onun:

Dünyamız dərdinə darlıq edərdi,
Sən necə məzara sığırsan, ana...

Doxsanıncı ilin mayında sovet ordusu sıralarına çağrılrsa da, qürbətdə çox qala bilməmişdi. Qayıdıb anasının məzarına baş çəkəndən sonra torpaqlarımızı qorumağa getmişdi. Süleymanlı, Quşçular, Mülkədərə postlarında dönə-dönə bərkədən-boşdan çıxmışdı...

Anasının qəbri ondan ötrü ən əziz and yeri idi. Süleyman ürəyində Elmira ananın ruhuna and içmişdi ki, son nəfəsinə kimi, torpağa sədaqətli olacaq. O müdhiş Daşbaşı gecəsində amansızlıqla qətlə yetiriləndə də son nəfəsinə kimi sözünün üstə durdu...

İbrahim kişi neçə vaxtdır ki, yönünü şəhid oğlunun əsirlikdə qalan qəbri səmtdən çevirə bilmir. Ata yaxşı bilir ki, şəhid məzarları Kəbəyə gedən yolun naxışları kimi heç vaxt saralıb-solan deyil...



Əsgərov Elxan Şamil oğlu

doğulub - 30.05.1972-ci il,
Cəbrayıl rayonu Hacılı kəndi;
şəhid olub - 20.01.1994-cü il,
Füzuli rayonu Qorqan kəndi

ZİRVƏYƏ GEDƏN YOL

Şəhidlik əlçatmaz, ünyetməz zirvəyə bənzəyir. O ucalığa qovuşmaq yalnız cəsarətli, qeyrətli adamlara qismət olur. Şəhidliyə gedən yol Vətən sevgisindən, yurd istəyindən, qəlbin ümman məhəbbətindən keçib gedir. Şəhidlər Tanrının ən sevimli bəndələridir - deyiblər.

Bu müqəddəs yolun yolçularından biri də Əsgərov Elxan Şamil oğludur. Elxan 1972-ci ildə Cəbrayıl rayonundakı Hacılı kəndində anadan olmuşdu. Ata ocaqına bütün varlığı ilə bağlı olan Elxan illər keçdikcə duyub anlamışdı ki, Vətən qeyrət, namusdur, insanın gücü, qüdrəti, ürəyin təpəridir. Elxan bütün bunları ilk növbədə ailə üzvlərinin, xüsusi ilə atası Şamilin timsalında duyub anlamışdı. Aran torpaqların dağətəyinə baş qoyduğu yerdə binə-binə böyüyən Hacılı kəndində Şamil kişini halal bir insan kimi tanımışdı el-obası. Bəlkə elə buna görədir ki, torpaqlarımıza düşmən diş qıcadanda ilk dəfə silaha sarılanlardan biri də Şamil olmuşdu. Onda hələ Elxan keçmiş imperiyanın Vladiqafqaz şəhərində əsgəri xidmətdə idi. Buradakı motoatıcı alayda Elxanı bacarıqlı bir əsgər kimi tanıyırdılar. Xidmət etdiyi hərbi hissədə qabiliyyətini nəzərə alıb ona baş serjant rütbəsi vermişdilər. Elxan doğma elimizdən uzaqlarda olsa da Qarabağ elimizdə baş verən hadisələrdən xəbər tutduqca ürəkdən yanıb-yaxılırdı. O, ilk cavanlıq fəhmiylə duyub anlayırdı ki, üzləşdiyimiz faciənin kökləri çox-çox uzaqlara üz tutub gedir. Və bir də Elxan onu bilirdi ki, torpaqlarımızı yalquzaq iştahıyla udmağa hazır olan

düşmən məkrli, hiyləgər və amansız bir məxluqdur. O iblis qanımızı tökməkdən həzz alır, xaraba qoyduğu yurd-yuvamızın ərşə qalxan tüstüsünü ciyərlərinə çəkdiyə bayquş xislətiylə qəhqəhə çəkib sevinir. İllər boyu çərəyimizi yeyib üzümüə gülən bu düşmən demə ayağımız altda quyu qazırmış bizlərə. Zəngəzur mahalındakı, Göyçə elindəki torpaqlarımızı qamarlayıb əlinə keçirəndən sonra ulu yurdumuzun hesabına "dənizdən dənizə" uzanan bir dövlət yaratmaq xülyasına düşən qanıçən ermənilər əllərinə fürsət keçən kimi üstümüə atıldılar...

Bu dərdə, müsibətə dözməyib düşmənin nankorluğunu həzm edə bilməyən oğullarımız sinələri Vətən torpağına sipər etdilər. Laçında, Kəlbəcərdə, Qubadlıda, Zəngilanda - Elxanın ata ocağı Cəbrayılda bayquş ulartılı mərmilər torpaqlarımıza sancılında dünyagörmüş ağsaqqal-ağbirçəklərimiz dedilər ki, bu xəmir hələ çox su aparacaq...

Əsgəri xidmətdən yenicə qayıdıb el-obasını ağlar gündə görə Elxan Əsgərov qəlbinin hökmü ilə gedib igid oğullarımızın sırasına qoşuldu. Cəbrayıl alayının igid bir əsgəri kimi ulu torpaqlarımız Quşuların, Surun, Qışlağın müdafiəsində yaxından iştirak etdi Elxan. Əzəldən dözümlü və cəsərtli olduğundan gülləni gözünə sıxsaydın kipriyini qırpan deyildi. Postlarda dayananda da, soyuq səngərlərə sığıb düşmənin başına od-alov yağdıranda da sayıqlığını itirən deyildi. Bilirdi ki, qarşıdakı insan qanına susayan məkrli bir düşməndir. O, uşağa, qocaya rəhm etmədən qarşısına çıxan hər şeyi məhv etməyə, insan əlləri ilə tikilənləri oda yaxmağa hazırdır. Bütün bunları varlığı ilə duyub hiss etdiyindən Elxan döyüş zamanı təkcə özünü deyil, çiyin-çiyinə dayanıb Vətənə sipər olan oğullarımızı da sayıqlıqla qorumağa çalışırdı. Deyirlər insan çətin anda sınanır, onun qəlbə, mənəviyyatı üzə çıxır. Elxan dönə-dönə düşmənlə üz-üzə dayandıqca silahdan daha möhkəm yapışır, həmlələri cəsərtlə dəf edirdi. Əslində ölümə həmişə hazırdı o. Yeri düşəndə deyirdi ki, biz ölüb-itən şəhid oğullarımızdan artıq deyilik. Elə bir vaxt gəlib çatıb ki, ana deyib mehrinə-məhəbbətinə sığındığımız Vətən torpağının yolunda "uf" demədən ölməyə hazır olmalıyıq...

Ancaq ölmək üçün doğulmamışdı Elxan. Yaşamaq üçün, döyüşmək üçün, qələbə günümüzün sevincini görmək üçün dünyaya gəlmişdi o. Ayır-ayrı döyüşlər zamanı düşmən əsgərlərini məhv etdikcə qələbə günümüzün yaxınlıqda olduğunu hiss edirdi. Belə vaxtlarda yenilməz bir əsgərə, qeyrətli bir igidə dönürdü. Döyüşlərdən birində qolundan yaralansa da səngərdən, düşmən qabağından uzaqlaşmamışdı...

1993-cü il oktyabr ayının 24-də Vətənin bir parçası olan doğma torpaqları ağlar gözlə tərk etmişdi Elxan. Və o vaxtlar qeyrətli oğullarımızla birlikdə Elxan da and içmişdi ki, günahsız yerə qanına qəltan olan, yurd-yuvası dağılan insanların qisasını almayınca silahı yerə qoymayacaq. Şəhid olduğu son ana kimi sözünün üstə kişi kimi dayandı Elxan. Əvvəlcə Ağdam bölgəsində düşmənin başına od yağdıran bu igid oğlan döyüş zamanı altı erməni quldurunu məhv etdi. Bundan sonra Elxanın və onun döyüşçü dostlarının səsi, sədası Füzuli cəbhəsindən eşidildi.

Horadiz əməliyyatında özünün qeyrətli bir igid olduğunu bir daha sübut edən eloğlumuz Qorqan uğrundakı döyüşlərdə də fərqləndi. İgidliyini nəzərə alıb bir nömrəli batalyonun 3-cü rotasında vzvod komandirinin müavini təyin etdilər onu. Elxan duyub-anlayırdı ki, onun üzərinə böyük məsuliyyət hissi düşür. Döyüş zamanı az itki ilə məqsədə çatmaq istəyi onu daha cəsarətli edirdi. Yoldaşlarını gözbəbəyi kimi qorumağa çalışan Elxan Əsgərov Qorqan uğrundakı döyüşlərin birində özünü qorumağı yaddan çıxardı. Düşmən fürsət tapıb cəsarəti ilə yoldaşlarına ürək-dirək verən bu qeyrətli oğlanın odlu ürəyini nişan aldı. Əsgərov Elxan Şamil oğlu 1994-cü ilin 20 yanvarında şəhidlik zirvəsinə ucaldı...

Cəbrayıl da dünyaya göz açan bu igid Saatlı rayonunun Şirinbəyli kənd qəbiristanında özü boyda Vətən torpağını gor evi seçdi...

Bu gün Elxanın ölümündən xeyli keçsə də el-obası onu bir an da olsun yaddan çıxarmayıb. Vətən yolunda şəhid olanlar əbədi yaşamaq haqqı qazanırdı. Elxan illər boyu bizim qan yaddaşımızda özünün igidliyi ilə həmişə xatırlanıb əzizlənəcək. Allah ona və cəmi şəhidlərə rəhmət eləsin...



Əsgərov Xursud Əsgər oğlu

doğulub - 06.06.1974-cü il,
Cəbrayıl rayonu Dağ Xələfli kəndi;
şəhid olub - 04.03.1994-cü il,
Füzuli rayonu Horadiz qəsəbəsi

KİŞİ ÖMRÜ YAŞAMISIN

Səndən əvvəl həmkəndlin Xıdırdan söhbət açmışıq, qardaş. O səndən cəmisi ikicə ay qabaq dünyasını dəyişib. O da sənin kimi Dağ Xələflinin təmiz havası ilə nəfəs alıb, sərin çeşmələrindən su içib, kəndinizin qürub səmtindəki Ziyaratın bəyaz zirvəsinə gözü dolusu tamaşa edib. Qoy ruhun bizdən inciməsin Xursud, səndən yazmaq istəyi ilə yaşadığımız anlarda əlimizin altında olan vərəq yarım kağıza sığışan ömür yoluna dönə-dönə üz tutduq. Doğulduğun gündən şəhid olduğun anadək keçdiyin iyirmiillik ömür yolunu axtarıb tapa bilmədik bu kağızda. Titrək xətlə qələmə alınan ömürnaməni kim yazıb görəsən? Atanmı, ananmı,

qardaş-bacınmı, dostun-doğmanmı? Nə qədər baş sındırdıqca da sualımızın işiq ucu görünmədi, Xurşud. Didərginlik əzabı ilə yaşadığımız günlərdə əlimiz çatmadı ki, doğmalarınla görüşüb onların nisgilli baxışlarından arayıb tapaq səni. Ona görə də bağışla bizi, eloğlu, ünvanımıza üz tutan bu bir parça kağızdan axtarmalı olduq səni. Adi şakird dəftərinin damalı vərəqində sənin həyat yolundan söz açılır:

Əsgərov Xurşud Əsgər oğlu 1974-cü il iyunun 6-da Cəbrayıl rayonunun Dağ Xələfli kəndində anadan olmuş, 1991-ci ildə orta məktəbi bitirmişdir...

Bundan sonra sənin odlu-alovlu cəbhəyə uzanan ömür yolundan qısaca söz açılır. Bildiyimiz odur ki, səni cəbhəyə qeyrətə gətirib, Vətən yaşasın deyər dar ayaqda canından keçmişən. Sənin barəndə düşündükcə beş-on il qabaq yazılmış bir şəri xatırladıq:

Bircə əsim küləyini ver mənə,
Bircə ovuc torpağına qısılım.
Nəğmə dolu ürəyini ver mənə,
Qayalaşan kipriyindən asılıam...

Vətən hissi gur çaylara, zümzüməli çeşmələrə, durna qatarına, səhər mehinə qarışıb sənin ürəyindən adlayıb keçirdi, Xurşud. Elə ona görə də günəş ziyası, damla saflığı var idi səndə. Belə amalla doğulanlar şimşək ömürlü olsalar da, əbədi yaşamaq səadətində qovuşurlar. Ömrün dəyəri yaşanmış illərin uzunluğu ilə yox, həyatda qalan izləri ilə ölçülür. Sən iyirmi illik ömrünlə həyatda elə iz qoyubsan ki, əsrlərin tufanı, qasırgası onu yaddaşımızdan silməyə qadir deyil. Sən sözün əsl mənasında kişi ömrü yaşamıcsn. Belə ömür yaşamağa çoxunun hünəri çatmadı, qardaş... sən torpaqlarımızın bərit qoxulu günlərində Sur, Quşçular, Daşbaşı postlarında yurda keşik çəkmisən. Sonralar Tey və Qala dağlarının ağışına Sirik kəndinin üst tərəfindəki meşəlikləri səngər edib Ziyaratın o üzündən atılan mərmilərin yolunu kəsmisən. Dağ kəndlərinin camaatı ev-eşiklərini tərk edib Arazboyuna pənah gətirəndə, o vaxtlar sıralanan obalarımızı qoruyub saxlamaq üçün silahdan yapışmışan. Erməni quldurları Horadizdə yolu bağlayarkən Araz çayını o üzə keçib Mildə, Muğanda sıralanan qaçqın çadırlarında daldalanan ailə üzvlərini, qohumlarını soraqlamısən...

Noyabrın ilk günlərində respublika prezidentinin çağırışı ilə yenidən ordu sıralarına qayıdıb Ağdam istiqamətində gedən döyüşlərdə iştirak etmişən...

Əsgəri olduğun hərbi hissə Horadiz qəsəbəsinə doğru uğurla irəliləyəndə sevincindən qanadın olmayıb uçmağa. Cəbrayılın düşmən caynağından geri alınan Cocuq Mərcanlı kəndinə ayağın dəyəndə elə bilmisən ki, doğulduğun Dağ Xələfli kəndinə qədəm qoymusan. Araz kənarında yerləşən bu kənddən baxanda doğma kəndinizi görə bilməsən də Ziyaratın qarlı zirvəsinə uzaqdan da olsa tamaşa edib, yurd həsrətini söndürmüşən. İnanmışan ki, tezliklə torpaqlarımız azad ediləcək... Belə duyğularla yaşadığın günlərin birində Lələ təpəsinə sığınan düşmənlərin

atdığı güllədən sinən parçalanıb. Saleh adlı bir igid əsgərin başçılığı ilə döyüşçü dostların səni çətinliklə arxaya gətiriblər. Və bundan sonra əbədiyyət adlı Tanrı məkanına səfərin başlayıb sənin. Getdiyini o sirli dünyadan bir daha qayıtmasan da, Vətən torpağını gəzib dolaşan müqəddəs ruhun həmişə bizimlə olacaq...



Əhmədov Məhəmməd Sabir oğlu

doğulub - 12.02.1970-ci il,

Bakı şəhəri;

şəhid olub - 12.02.1994-cü il,

Kəlbəcər rayonu Yanşaq kəndi

"ATA, MƏN GETDİM"...

Məhəmməd haqqında məlumat almaq üçün onun atası, elimizin ağsaqqalı, görkəmli xalq yazıçısı Sabir Əhmədlinin qonağı olduq. Onunla söhbətimizi bütövlükdə diktofon lentinə aldığımız. Sonra da qərara gəldik ki, bu söhbəti olduğu kimi oxucularımıza çatdıraq. Deyəsən Sabir müəllimin söhbəti bütün şəhid atalarının qəlbindən axıb gələn isti, səmimi, qüssəli ürək sözləri idi...

-Sabir müəllim, istəkli oğlunuz Məhəmməd haqqında söhbət etmək üçün gəlmişik. Sizin üçün nə qədər ağır olsa da biz o günləri - Məhəmmədli günlərinizi yada salmaq istədik.

Məhəmmədin Murov dağlarında, Yanşaqda ömrünün bitməsindən üç il keçir. 1994-cü il fevralın 12-də gecə ikidən üçə işləyəndə o, Yanşaq yaxınlığında, Kəlbəcər dağlarında, qara-qırova bürünmüş dağ yamaclarının birində tək bir güllə ilə şəhid olub. Sonra öyrəndim, mən bildim ki, gecə görünən nişançılar - snayperlər vurublar onu. Bu hadisə baş verib. Amma hələ indiyə qədər mən, onun anası, ailə bunu gerçəklik kimi ağılımıza sığışdırma bilmirik. Əyləmişik, bu stoldu, həyətdi, bağçadı, həmişəki kimidi, həmişəki qaydasındadı. Gün doğur, gün batır, iş gedən iş gedir, adi həyatdı və burada heç bir ağrı duymursan. Birdən yadına düşür ki, bu oğlan yoxdu. Onun 24 yaşı hələ tamam olmamışdı. Özü də həyat eşqi güclü, yaşamaq həvəsi aşıb-daşan bir oğlan idi. Yoxdu indi o. Bu həyatla çox bağlı olan, həyatı sevən əziz bir adamın yoxluğu ağır olur. Bütün bunları başına gəlməyən

bilməz. Doğma adamın, gənc adamın, hələ bu həyatdan kam almamış adamın yoxluğu – bunu demək, təsvir eləmək çox çətinidir. Məhəmməd və xatirə: mən bunu ağılıma sığışdırma bilmirəm. İlk vaxtlarda, ilk günlərdə o yas, o çadır, gəlib-gedən camaat, qohum-əqrəba - bütün bunların hamısı elə bilkinən ki, bir qarabasma idi. Amma həqiqətə bu. Bir dənə təsəllimiz, bu ağır dərdin qabağında az-çox özümüzü sakitləşdirməyimiz odur ki, o, doğrudan da, müqəddəs bir iş yolunda - Vətən yolunda gedib. Onun təmiz, sədaqətli qəlbi vardı, qəlbinin çağırışı ilə gedibdi.

Siz bilirsiniz ki, o, Cəbrayılı çox az görmüşdü, Bakıda doğulmuşdu, amma avqustun 23-də məlum olanda ki, Cəbrayıl işğal olunub - axşam dedi ki, mən qala bilmərəm. Ondan sonra elə bil ki, heç evə yovuşmadı. Bir neçə dəfə hərbi komissarlığa gedir bizdən xəbərsiz. Deyirlər ki, hələ çağırış dəstəsi yığışmayıb. Axırı Pırəkəşkülə getdi. Oradan onları apardılar Goran hərbi hissəsinə. Gorandan da bir gün yoldaşları ilə gəldi. Bir gün qaldı. Anası dedi ki, iki-üç gün də qal, qabaqdan fevralın 12-si gəlir - bu həm də onun doğum günüdür - sənin təvəllüd gününü də burada qeyd edək, sonra get. Dedi: "Yox, yoldaşlarımla danışmışam, səhər saat 7 tamamda mən vağzalda olmalıyam". Və obaşdan evdən çıxdı. Onun mənim qulaqlarımda qalan axırıncı sözləri bu oldu: "Ata, mən getdim..." - başını mənim otağıma salıb dedi.

O vaxtları - 1994-cü ilin yanvar ayında bizim hissələr Kəlbəcəri almaq üçün əməliyyat hazırlayırdılar. Gorandan 20-yə yaxın batalyon aparmışdılar ora. Sonradan da, bilirsiniz ki, dövlət səviyyəsində də bu əməliyyatın düzgün olmadığı təsdiqləndi. Amma bir adam da mənim yaxşı tanıdığım bir adam bu barədə söhbət elədi. Şamil Əsgərov Kəlbəcərlidir, özü də yaxşı adamdır. O mənə dedi ki, mənim əlimdə avtomat hərbi geyimdə döyüşürdüm. Elə ki, mən eşitdim ki, Kəlbəcəre qışın o vaxtında hücum eləmək istəyirlər, getdim avtomatı qoydum qərargahda, paltarlarımı soyundum, dedim ki, mən bu qana qoşulmaq istəmirəm. Kəlbəcəri ala bilməyəsəksiniz bu havada, bu sırsırada, bütün yüksəkliklərdə ermənilər oturublar. Baxmayıblar belə söhbətlərə, belə əsaslara qulaq asmayıblar. Gediblər hücumla, özü də ora hücumla aparılanların əksəriyyəti təlim görməmiş, təcili, əlüstü Bakıdan, rayonlardan yığılmış, dağ döyüşündə yox, heç adi döyüşlərdə də olmamış cavanlar, uşaqlar olublar. Və təzədən bizim neçə kəndlərimizi ermənilər alıblar. Yanşaq da - Məhəmmədin həlak olduğu Yanşaq da həmin kəndlərin biri idi. Mən indi Məhəmmədin taleyindən artıq oradakı bizim itkilərimizin - oğullarımızın taleyini düşünürəm. Mən Yanşaqı görmək istəyirdim. Məhəmmədin səngərini görmək istəyirdim. O gedəndən sonra mən onun arxasınca getmişdim. Məhəmməd hərbi olmuşdu - Litvada xidmət etmişdi, amma onda onlar inşaat batalyonunda olmuşdular. Və bu oğlan Kəlbəcəre hücumdan 3 gün qabaq ki, ona silah vermişdilər, ona qədər silah görməmişdi, eləcə də o biri əsgərlər. Nə isə, onun ardınca getdim - həftənin 2-ci günü o kedib, 5-ci günü mən çıxmışam. Getməkdə

də niyyətim bu idi ki, görüm onun vəziyyəti nə təhərdir. Mən gedən günü o şəhid olub, anadan olduğu gün -fevralın 12-sində!

- Sabir müəllim, siz elə adamlardansınız ki, - belə adamlar indi tək-tək var. Hər iki müharibənin, yəni 2-ci dünya müharibəsinin və indiki Ermənistan-Azərbaycan müharibəsinin dağı sizin sevimli qardaşınız, bizim hamımızın fəxri, vüqarı olan Sovet İttifaqı Qəhrəmanı Cəmil Əhmədov müharibənin lap sonuna yaxın qəhrəmancasına həlak oldu. 2-ci müharibədə isə sizin ciyərparanız, istəklili balanız Məhəmməd Əhmədov "atəşkəs" dediyimiz o sakit vaxta 2 ay qalmış Murovda şəhid oldu...

- Ümumiyyətlə, müharibələri müqayisə etmək lazımdır. O müharibə bizim tariximiz idi, bizim şan-şöhrət tariximiz idi və faşizmə qarşı aparılan müharibə idi. O müharibənin əks-sədası Azərbaycanda idi, özü yox. Və bizdən təxminən 800-1000 km kənarda gedirdi. O müharibədə həlak olanların heç birinin öz vətəndə, torpağında qəbri yox idi. Döyüş meydanında kim harada həlak olurdusa, orada da dəfn olunurdu. Amma indi Azərbaycanın hər kəndində, hər şəhərində, hər obasında köhnə qəbiristanlıq qədər təzə bir qəbiristanlıq yaranıb. Bu bizim öz ərazimizdə gedən müharibənin nişanələridir. Müharibə bizim torpağımızda gedir, bizim evimizin içində gedir.

O vaxt 41-45-ci ildə 3 ayın içində almanlar böyük coğrafi ərazi olan SSRİ-nin qərb sərhəddindən girdilər, gəlib bir tərəfdən Moskvaya, digər tərəfdən Stalinqrada çatdılar. 41 keçdi ağır məğlubiyətlərlə, amma 42-nin qışından başlayaraq bütün bu nəhəng ölkəni yenidən hərbi tərəfdən, müharibə qayda-qanunu əsasında qura bildilər və Avropanı az qala bir ayın içində qarmalamış Alman faşist ordularını ağır məğlubiyətlərə uğratdılar. Yəni bütün ölkə təzədən hərbi yola, hərbi qayda-qanuna, hərbi şərtlərə uyğun qurula bildi. Biz bu işi 8-9 ildir qura bilmirik. Hələ o vaxt Cəbrayıl alınan günlərdə ki, biz gedirdik Cəbrayıla tərəf, - Əhmədbəyliyə 4 yol ayrısını erməni topları vururdu, dağıdırdı, ondan 30-40 km bu tərəfdə - Beyləqanda əbrişim ağaclarının altında çayxanalarda, pavilyonlarda oturub kabab yeyirdilər, araq içirdilər. Elə bil ki, bu müharibənin bunlara dəxli yox idi. Bir halda ki, millətin taleyi, dövlətin taleyi ortaya qoyulur, müharibədir bu. Burada bir millət kimi, ölkə kimi sıradan çıxma da bilərdik. Burada körpəsindən tutmuş böyüyünədək, aşağı vəzifədən tutmuş ən yüksək vəzifəyə qədər bütün millət müharibənin tələbləri əsasında səfərbər olmalı idi. Mən açıq deyirəm: tez-tez orduya gedirəm, bu yaxınlarda da Murova getmişdim. Gecə-gündüz orada əsgərlərlə söhbət elədik. Orada yenə mən bir şeyi hiss elədim: ordu Ancaq fəhlələrin, kəndçilərin, yoxsulların balalarındır. Yuxarı təbəqələrin, o əmr, göstəriş verənlərin birinin uşağı orada yoxdur. Bu məsələyə adi yanaşmaq lazım deyil. O səngərdəki fəhlə balası, kəndçi balası baxıb görəndə ki, sağında bir nazirin uşağı, solunda bir deputatın uşağı var, onda bu uşaq da ürəklənər. Müharibə vaxtı Kiyev, Leninqrad və başqa şəhərlər dağılmış və alt-üst olmuşdu. İndi özündən 10 dəfə artıq gözəl tikiliblər. Bizdə də bu dağıntılar, o yurd, o ev-eşik düzələcək

hamısı. Amma insan gedir, cavan oğlanlar gedir, bunun dağı, bunun ağrısı illər uzunu qalacaq.

Əlbəttə, necə deyərlər, dişimizi dişimizə qıcaıyb məyusluğa, ümitsizliyə də qapılmaq düz olmaz. Azərbaycan, mən əminəm ki, həmin o nakam oğlanlarının da qisası alınacaqdır, işğal olunan torpaqlar da qaytarılacaqdır.

-Sabir müəllim, yenə də Məhəmmədlə bağlı söhbətə qayıdırıq. Hər bir adamın uşaqlıqdan sənətə, peşəyə meyli olur. O mənada Məhəmmədin də yəqin ki, nəyəsə meyli, marağı var idi.

- Bu oğlanın xasiyyətində, ruhunda qəribəliklər var idi. Cəmilin əsgər gedəndə 17 yaşı var idi. İki il də müxtəlif cəbhələrdə döyüşmüşdü. Bu isə ondan bir neçə yaş böyük idi, amma heç bir həftə vuruşmadı. Döyüş barədə də nakam oldu o. Özünün elə həyatdan, yaşamaqdan xoşu gəlirdi, şən, şux boylu-buxunlu qəşəng bir oğlan idi. Çox mənəli, insani baxışları vardı. Mən indi fikir verirəm, görürəm ki, Cəmilə oxşayır, sifətcən də, ruhən də Cəmilə oxşayır. Mən bir az ağıl, intellekt tərəfləri də görürəm adamlarda. O da özbaşına imtahan verdi, getdi Moskva poliqrafiya institutuna girdi. Ondən sonra gəldi, bir də təzədən imtahan verib burada Neft Akademiyasına girdi. Beşinci kursda oxuyurdu. Bir az düşünürəm onun taleyi haqda, mənə belə gəlir ki, o da nəsə bu həyatda özünü axtarırdı. Çox az danışan idi.

Bir dəfə qəribə bir iş olmuşdu. Goranda əsgər kazarmasında gecə yatdıqları yerdə bu görür ki, kürəyini nəsə bir şey əzir. Baxır ki, bir patrondur, götürüb cibinə qoyur. Arada bir gün ki, evə gəlmişdi, anası döz cibində onu görür, deyir ki, bu nədir? Məhəmməd deyir, bu mənim taleyimdir, sonra həmin hadisəni danışır. Anası deyir at bunu. Deyir yox, bu mənim taleyimdir, saxlayacam onu. Nə isə... Görünür, burada da bir əlamət var, nə bilim. Bax, həmişə gedirdim onun dalınca elə bil ki, əlim ona çatdığı yerdə, yenə də əlimdən çıxırdı. Bir dəfə də onunla ikilikdə oturub televizora baxırdıq. Bir rus zabiti idi, əsir düşmüşdü. Erməni tərəfdə muzdlu vuruşan snayper qızlardan danışırdı və deyirdi ki, onların atdığı güllə yayınmır, bir güllə atdısa bir adam ölməlidir. Məhəmmədi də bax beləcə tək bir güllə ilə vurmuşdular.

- Siz ötən müharibəni öz əsərlərinizdə əks etdirmisiniz. Bu əsərlərin bəzilərinə Cəmil Əhmədovun da obrazı yaradılıbdır. Bir yazıçı kimi bu müharibə və Məhəmməd barədə... bax, bugünkü müharibə və bu müharibədə Məhəmməd obrazı...

- Bilirsinizmi, bir var insanın öz canında, vücudunda, qanında olan o yüksək keyfiyyətlərin ona layiq şəkildə açılması, bir də var ki, elə bil ki, gül açılmamış getdi. Amma onun oxuduğu orta məktəbdə onlara həsr olunmuş gecə də keçirilib Yasamalda, mən də iştirak eləmişəm. Müəllimləri onu necə tanıyırmışlar, məktəbdə açılıb onun xüsusiyyətləri. Qaldı onu yazı masasının üstünə ədəbi əsər materialı kimi gətirmək mənim üçün çox ağırdır. Bu mümkün deyil, çünki o yadıma düşəndə mənim bütün ürəyim parçalanır. Bir də ki, onu mövzuya

çevirmək, kitaba gətirmək onun varlığı, onun xatirəsi, taleyi önündə xırda gəlir mənə, nəşə yovuşdura bilmirəm hələlik. Amma görünür təkcə onun barəsində yox, onların hamısı barəsində yazmalı olacam. İnandırıram sizi, ilk günlərdən başlayaraq məzarıstana gedirəm, baxıram, elə bilirəm orada yatanların hamısı Məhəmmədin qardaşlarıdır, mənim övladlarımdır. Yəni onun ruhu onlarla qovuşubdur. Mən belə duyğuları bir dəfə yaşamışam. Cəmilin qəbrini gedib Varşava yaxınlığında qardaşlıq məzarlığında axtaranda və buz altında tapanda yaşamışam. Ümumiyyətlə, bu müharibə barədə yazılmalıdır, biz onu yaşamışıq.



Əhmədov Zülfəli İbrahim oğlu

doğulub - 01.04.1972-ci il,
Cəbrayıl rayonu Çaxırlı kəndi;
şəhid olub - 28.12.1993-cü il,
Ağdam bölgəsi

ÖLÜMDƏN GÜCLÜ OĞLAN

O gün top-tüfənk səşindən, qrad partlayışından qulaq tutulurdu Ağdam torpaqında. Salahlı - Kəngərli istiqamətində irəliləyən düşmənlər gecəyə qədər burada səngərə sığımb neçə gündən bəri inadla müdafiə olunan igid komandir Şakir Abbasovun döyüşçülərini mühasirəyə almışdılar. Anlar keçdikcə mühasirə həlqəsi daralmaqda, igidlərimizin sırası get-gedə seyrəlməkdə idi. Hər tərəf açıqlıq olduğundan və dəstə qəfildən düşmənlə üz-üzə gəldiyindən vəziyyət çıxılmaz idi. Göz işlədikcə uzanıb gedən üzümlüklərin arasında daldalanmağa dəyməzdi - tənəklərin yarpağı töküldüyündən burda hər bir tərəf açıq-aydın görünürdü. Arxadan kömək gələcəyini təşəvvür belə etmək olmurdu. Demək, dəstə taleyin ümidinə buraxılmışdı - ya axıracan vuruşub məhv olmalı, ya da... Yox, onsuz da burda istəsən də, istəməsən də ölümü gözünün altına almali idin...

Zülfəli ölümün bircə addımlığında olsa da ondan qorxub eləməirdi. Bilirdi ki, onsuz da elə vəziyyətdədirlər ki, qorxunun, filanın xeyri yoxdur. Bir də döyüşün elə vaxtı idi ki, düşmən baş qaldırmağa belə macal vermirdi. Əslində ölüm barədə fikirləşməyə kiminsə vaxtı yox idi burda. Deyəsən vəziyyətin çıxılmaz olduğunu

elə hamıdan qabaq komandir Şakir Abbasov özü duyub dərk etmişdi. O uşaqlara sonuncu taqqsırığını verdi:

- Mümkün qədər düşmənin diqqətini cəlb etmədən arxaya çəkilin. Mən erməniləri bir az ləngitməyə çalışacağam.

-Komandir mən səni tək buraxmayacağam. sən harda, mən Zülfəli Əhmədov da orada...

-Şakir, mən də sənənləyəm.

-Mən də...

Komandir inadın yersiz olduğunu və dar ayaqda dəstəsində yaxşı tanıdığı uşaqların ondan ayrılmaq istəmədiklərini görüb:

-Di, yaxşı, uşaqlar, hava qaralana kimi düşmənin qarşısını saxlaya bilsək, axşam mühasirədən çıxmaq barədə fikirləşib bir yol tapmaq olar...

O gün Zülfəli elə bil ölümün özünə də meydan oxuyurdu. Deyəsən fəhmlə anlamışdı ki, bu döyüşdən sağ çıxa bilməyəcək. Ona görə də ölümü eyninə almırdı. Düşünürdü ki, onsuz da bir gün yaranan, bir gün də dünyadan köçəcək. Belə yerdə ölümü kişi kimi qarşılamaqdan özgə yol yoxdur. Hardansa yadına Doxsan üçüncü ilin may ayında ilk dəfə yaralanmağı düşdü. Onda düşmən gülləsi sinəsinin sağ tərəfindən keçib kürəyindən çıxmışdı. Bu yaradan o vaxtlar düz üç ay yatası oldu Zülfəli. sağalıb geri dönəndə əvvəlcə Çaxırlı kəndindəki evlərinə qohum-əqrabasına baş çəkib yenidən cəbhəyə yola düşdü. Birdən Zülfəlinin qulaqlarına neçə-neçə insanın ətirpədən harayı yetişdi. Cəbrayılın işğalı günlərində canını götürüb qaçan adamların vahiməli səslərini elə bil təzədən eşitdi. Yana çevrilib baxanda igid döyüş yoldaşlarından birini al-qan içərisində gördü...

Qərībədir o qanlı-qadalı gündə Zülfəli elə bil ölümü əyninə geymişdi. Düşmənin yolu üstə dayanıb durduqca ölümün özü də ona kömək etməkdə idi. Elə bil son nəfəsdə onu səbirsizliklə gözləyən ölümə dostlaşmışdı Zülfəli. Ölümün gözlərinə dik baxa-baxa onu bir şerin əfsununa salmaq istəyirdi elə bil:

Zəmi kimi biçilmərəm,
Bir dəryayam keçilmərəm.
Oda düşsəm, kiçilmərəm –
Nəyindən qorxum ölümün.

Qəlbim bilməz hədə nədir,
Yaşamaq bir möcüzədir.
Bir gün gələn bir gün gedir –
Nəyindən qorxum ölümün...

Səhərdən bəri Zülfəlinin hünərinə mat-məəttəl tamaşa edən ölüm ona qiya bilmirdi. Ölümün insaf damarı üzdə idi. İstəmirdi ki, Zülfəlidən ötrü ürəyi nənə

yarpağı kimi titrəyən Simuzər ananı gözləri yaşlı qoysun. Ölüm əl qaldıra bilmirdi ona, istəyirdi ki, hələ yaşasın...

Ölüm aman versə də mənfur erməni gülləsi qanına qəltan etdi Zülfəlini. Doxsan üçüncü ilin 28 dekabr günü igid yoldaşları ilə birlikdə əbədiyyətə üz tutanların cərgəsinə qoşuldu o...

Beyləqan şəhərindəki Şəhidlər xiyabanı xeyli vaxtdır ki, hamımızın qibləgahına dönüb. Orda bizim igid həmyerlimiz Əhmədov Zülfəli İbrahim oğlu da uyuyur indi. Tanrı onun gor evini şəfqəti ilə işıqlandırсын...



Əhmədov Elşən Soltan oğlu

doğulub - 11.11.1967-ci il,
Cəbrayıl rayonu Alikeyxalı kəndi;
şəhid olub - 31.12.1993-cü il,
Ağdam bölgəsi

BİZİM QƏLBİMİZDƏ YAŞAYAN ELŞƏN

Alikeyxalı camaatı müsibətli illərin ağır sınağından mərdliklə çıxıblar həmişə. Böyük Vətən müharibəsi adı ilə tarixə düşən qanlı savaştan kəndin altmışa yaxın övladı qayıtmayıb. Əsrin sonuncu onilliyi ərəfəsində alikeyxalılar da yurd ağrıları ilə üz-üzə dayanıblar. Rayon ərazisinin işğalından bir neçə ay qabaq kəndin ilk şəhidi Faiq ağılarda əzizlənib. O vaxtlar heç kimin ağlına gəlməzdi ki, Faiqin ölümündən sarsılıb, ürəyində onun qisasını almağa and içən Elşən özü də dekabrın (1993) sonuncu günü şəhid olacaq...

Adi bir ömür yolu keçmişdi Elşən. O da öz yaşdqları kimi orta məktəbdə oxumuş, o vaxtlar Vətən deyib böyüklüyü ilə öyündüyümüz SSRİ-nin Pribaltika səmtində əsgəri xidmətini başa vurmuşdu. Əsgərdən qayıdanda kənd camaatı Elşəngilə toplaşib Soltan kişiyyə, Bənövşə bacıya gözyadınılığı vermişdilər. Soltanlı üzüm emalı zavodunda işlədiyi illərdə ailənin qayğısını yüngülləşdirməyə çalışsa da, cəbhə bölgələrindən gələn həyəcanlı xəbərlərə biganə qala bilmirdi Elşən. Əsgəri xidmətdə olarkən hərbi-təlimi yaxşı mənimsədiyindən duyub dərk edirdi ki, gündən-günə odu-alovu güclənən döyüş yerlərində onun kimilərinə böyük ehtiyac var. Bəlkə də elə buna görə də hərbi komissarlığın çağırışını gözləmədən rahat və

sərfəli işini buraxıb dumanlı-çənli dağların qoynunda yurda keşik çəkən igidlərin yanına yollandı...

Döyüş postlarında sübhü diri gözlə açan qeyrətli oğullara tez isnişdi Elşən. Od-alov içərisində neçə dost, tanış qazandı. Həmişə öndə getməyə can atan Alikeyxalı balası ən ağır məqamlarda da, yoldaşlarının harayına çatdı. Deyirlər yaman gün adamın gözünü açır, onu qaya kimi dözümlü edir. Hərbi əməliyyatlar keçiriləndə ölümü eyninə də almırdı Elşən. Əslində heç ölüm barədə düşünməyə vaxtı da olmurdu onun. Deyirdi ki, Tanrı istəsə, adamı ilan ağzından da salamat qurtarar...

AĞRILI BİR XATİRƏ

-Elşənin cəbhə dostu Babək deyir ki, bir dəfə komandirimizdən icazə alıb Alikeyxalıya gəlmişdik. Elşəngildə bizi sevinclə qarşılayıb əzizlədilər. Elşən bu dar macalda belə evlərinin işinə-gücünə əl atmaq üçün tez-tez həyəətə göz gəzdirdirdi. Soltan kişi Elşənin xasiyyətinə bələd olduğundan:

-Hə bilirəm, burada da bekar dura bilmirsən, - dedi, - biçənəkdəki otu vurmuşam, indi topalamaq lazımdır onu. Yabaları götürüb yay günəşinin şəfəqləri altında quruyub saralan otu qalaqlamağa başladıq.

İşin qızgın yerində birdən: "Babək, məni nəse sancdı", deyən Elşənə sarı yüyürdüm. Ona çatanda xallı bir gürzənin daş qalağına tərəf süründüyünü görüb, cəld ilanın başını əzdim. Elşənin zəhərli barmağının qanını bir neçə dəfə sümürüb yerə tüpürdüm.

Onda Tanrı Elşəni ilan ağzından qurtarıb yurdumuzu udmağa çalışan erməni timsahlarının üstünə göndərmişdi...

Elşənin cəbhə dostu Elşən Əliyevin yazdıqlarından: "Cəbrayılın işğalından sonra Xudafərin elimizin qeyrətli cavanları Ağdam bölgəsinə toplaşmışdılar. Səhərə yaxın kəşfiyyatçılar məlumat verdilər ki, düşmən ağır texnikanın köməyi ilə üstümüzə gəlir. Uşaqlar tez döyüş mövqeyi tutdular. Elşən orduya təzə çağrılan uşaqların avazıyan sifətinə baxıb: "Onlarla işiniz olmasın, - dedi, - hələ təzə-təzə güllə səsinə alışırlar"...

Döyüş başlananda Elşən əlindəki qrantamyotla əsgərlərimizin üstə gələn tanklardan ikisini vurdu. Yan tərəfdən gələn tanka sarı yönəlib atəş açmaq istəyəndə: "Namərdlər məni vurdular, kömək edin", - deyib yerə çökdü...

Döyüş meydanında ağır yaralar almış Elşəni hərbi xəstəxanada xilas etmək mümkün olmadı. O, həkimlərin qolları üstə keçindi. Təzə ilə cəmisi bir neçə saat qalırdı onda...

Elşənin iş yoldaşı Rəhmanın (Soltanlı üzüm emalı zavodunun direktoru) söylədikləri: "Elşən ürəyitəmiz oğlan idi. Əməkçi ailəsində böyümüşdü, düz danışmağı xoşlayırdı. Onun kimi oğulların yeri tez-tez görünəcək hələ"...

Vaxt gələcək ki, bu qanlı-qadalı illər tarixə dönəcək. Torpaqlarımızın azadlığı naminə şəhid olan Əhmədov Elşən Soltan oğlunun insan hünərinə söykənən şərəfli adı qan yaddaşımızda yaşayacaq həmişə...



Əhmədov Pənah Cərkəz oğlu

doğulub - 16.09.1968-ci il,
Cəbrayıl rayonu Yuxarı Mərcanlı kəndi;
şəhid olub - 02.07.1993-cü il,
Xocavənd rayonu Quşçular kəndi

TORPAQ, MƏNDƏN ÜZ DÖNDƏRMƏ

Yuxarı Mərcanlı kəndində dünyaya gəlmişdi Pənah. Məktəbə ilk gəlişini bu günün özündə də yaxşı xatırlayır müəllimləri. Sısqa, çəlimsiz bir uşaq idi. Atası Cərkəz kişi kimi üz-gözündən məsumluq yağırdı. Elə uşaqlıq çağlarından evlərinin işinə-gücünə yanımılı idi...

Bir neçə il qabaq anası Bafəzər bacının faciəli ölümündən sonra - onda hələ Pənah orta məktəb şakirdi idi, gözlərindən çəkilib getməyən bir həsrət boylanmaqda idi...

Məktəbi qurtardıqdan sonra traktorçu peşəsi ilə ülfət bağlayıb əlini bir tikə çörəyə çatdırmışdı. Cavanlığında işləməkdən canı üzülən atasının əvəzindən ailəyə sahiblik edirdi Pənah. Uzaq Amur vilayətinin Tında şəhərində əsgəri xidmətdə olarkən evlərini bircə an da olsa unuda bilmirdi. Yazdığı məktublara ürəyinin odunu, gözünü büküb yollayırdı evlərinə. Bacıları onun sorağını gətirən əl boyda kağızla təsəlli tapırdılar...

Pənah o uzaq qürbət eldə 20 Yanvar faciəsinin dəhşətli olaylarını eşidib sarsılmışdı onda. Əsgərlik həyatı büsbütün gözündən düşmüşdü. Geriyə qayıtmağa can atsa da Amurdan bu yana yollar üzünə bağlıydı onun. Doxsanıncı ilin payızında əsgərlik həyatı sona çatanda elə bil qəfəsdən buraxdılar Pənahı. Ayağı Vətən torpağına dəyəndə elə bildi ki, dünyaya təzədən gəlib...

Mərcanlıya qayıdandan sonra ailəni dolandırmaq üçün özünü oda-gözə vururdu Pənah. Ağır bir külfətin ümid yeri, çörək ağacı idi o. Hər səhər kəndin üst

tərəfindən keçən asfalt yola çıxıb Mahmudludakı iş yerinə - qaçqınlar üçün ev-eşik tikilən idarəyə yollanardı. Onda hələ Cəbrayılın sərhəd kəndlərinə düşmənin mərmiləri atılsa da, quldurlar igid oğullarımızın qabağına çıxmağa cəsərət etmirdilər. Onda hələ Cəbrayıl ulu yurd yerlərimiz Göyçədən, Zəngəzurdan buraya pənah gətirən qaçqın soydaşlarımızla dolu idi. İş yoldaşları ilə birlikdə onlara yurduyuva tikən Pənah bu xeyirxah işlə Tanrı yanında savab qazandıqlarını bildiyindən can-başla çalışırdı. Talesiz soydaşlarımıza arxa durduqca özünün şəxsi həyatından doğan sevincə qovuşmuşdu Pənah. Çərkəz kişinin xeyir-duası ilə ailə qurub bacılarını yasdən çıxarmışdı...

Doxsan ikinci ilin 26 fevral gecəsi erməni quldurlarının Xocalıda törətdikləri soyqırımın sədası Araz qırağına gəlib çatanda odlanıb-qovrulmuşdu Pənah. Bu qanlı faciədən sonra dinc peşəsini atıb torpaqlarımızın müdafiəsinə yollandı...

Əvvəllər Sirik tərəfdə vuruşan bu sakit təbiətli oğlanın sorağı üç-dörd aydan sonra Süleymanlı batalyonundan gəldi. Hər dəfə Qışlaq, Quşçular, Sur, Doşulu səmtindən top-tüfənk səsi Araz qırağına gəlib çatanda əli ürəyinin üstündə olurdu Çərkəz kişinin. Əlacı olsaydı oğlunun yerinə özü gedərdi düşmənin üstünə. O vaxtlar Pənah çox nadir hallarda gəlirdi evlərinə. Kəndə çatmağı ilə geriyyə qayıtmağı bir olurdu. Yurdun ağır günlərində yoldaşlarından uzaq olmağı özünə sığışdırı bilmirdi...

Cəbhə yoldaşları xətrini çox istəyirdilər Pənahın. Dəfnində gözlərindən qanlı yaş axıdırdılar onlar...

Doxsan üçüncü ilin iyun ayının ilk günlərində şəhid oldu Pənah. Quşçular kəndi uğrunda gedən döyüşlər onun həyatının sonuncu nöqtəsi idi. Mərcanlı kənd qəbiristanında torpağa tapşırılan Əhmədov Pənah Çərkəz oğlunun gor evindən hüzn qarışıq yanıqlı bir şer dil açdı o gün:

Bircə parça daşın ollam,
Dil-dil ötən quşun ollam.
Yazın ollam, qışın ollam, -
Torpaq, məndən üz döndərmə.

Pənah kimi oğullarımızdan uğrunda can verdikləri Vətən torpağı heç vaxt üz döndərən deyil. Torpaq ilahi sevgisi ilə onların adlarını zaman-zaman əzizləyib yaşadacaq...



Əhmədov Anar Bilal oğlu

doğulub - 12.11.1973-cü il,
Cəbrayıl rayonu Məstanlıbəyli kəndi;
şəhid olub - 09.01.1994-cü il,
Ağdam rayonu Salahlı kəndi

ARAZI AYIRDILAR

Anarın uşaqlıq və ilk gənclik illəri Xan Arazın sahillərində keçmişdi. Anadan olduğu Məstəlibəyli kəndi Arazın lap iki addımlığında idi. Di gəl ki, bu qədər yaxınlıqda olan Arazın hay-küylü sularına yaxınlaşa bilmirdi o vaxt. Uşaq ağıyla ha fikirləşirdisə də dünyanın bu qərribə işlərindən baş çıxartmırdı Anar. Sonralar ağı kəsdikcə çox şeyləri düşünüb anladı. 1979-cu ildə Qumlaq kənd orta məktəbinə daxil olub 1989-cu ildə 10-su sinfi bitirmişdi. Elə məktəbi qurtaran ili də Füzulidə sürücülük kursunu bitirib, sevib-seçdiyi peşənin sahib olmuşdu. Bu illərdə artıq respublikanın hər yerində əks-səda verən Qarabağ hadisələri geniş vüsət almışdı. Elə buna görə də 1991-ci ilin martında Cəbrayılada yaradılmış "N" hərbi hissəsinin əsgərlərinin cərgəsinə qoşulmuşdu. Üç ildən artıq qanlı döyüşlərdə çarpışan Əhmədov Anar Bilal oğlunun qəhrəmanlıqlarla dolu cəbhə həyatı da elə buradan başlamışdı.

İlk əvvəllər Anar döyüşçü dostları ilə Xocavənd (keçmiş Hadrut) rayonunun kəndlərinin ermənilərdən təmizlənməsində yaxından iştirak etmiş, sonralar Süleymanlı, Quşçular, Sirik postlarında döyüşlərdə vuruşmuşdu. 1992-ci ilin Sur və Şişqaya döyüşlərində fərqlənmişdir. 1993-cü ildəki uğursuzluqlar Anarı varından yox edirdi. Lakin buna baxmayaraq o, döyüşlərdə əzmlə vuruşurdu. 1993-cü ilin oktyabrında vuruşa-vuruşa Xudafərin körpüsünə gələn Anar yoldaşları ilə İran sərhədini keçərək, oradan da İmişliyə gəlir. Buradan isə yenidən Gəncəyə yollanır. Bir az sonra Cəbrayıl batalyonu döyüşçülərinin bir hissəsi Gəncədən Ağdamla döyüşlərə yola salınır. Və bu döyüşlərin birində - Salahlı-Kəngərli uğrundakı döyüşdə Anar Əhmədov qəhrəmancasına şəhid oldu. Vətənin müqəddəsliyi yolunda daha bir Vətən oğlu ömrünü doğma torpağa bağışladı.



Əhmədov Yaqub Rza oğlu

doğulub - 12.1972-ci il,
Cəbrayıl rayonu Hovuslu kəndi;
şəhid olub - 13.04.1994-cü il,
Ağdam bölgəsi

QƏFİL GÜLLƏ

Keçmiş sovet ordusunda əvvəlki nizam-intizam yox idi. Hər addımbaşı milli ayrı-seçkilik aydınca hiss edilirdi. Lakin hər cür çətinliklərə baxmayaraq gənc Yaqubun nümunəvi xidməti rus zabitlərinin diqqətini cəlb etmişdi. Dəfələrlə komandanlıq, onun valideynlərinə təşəkkür məktubu göndərmişdi. Hərbi xidmətin başa çatmasına 6 ay qalmış Xocalı soyqırımını haqqında eşitdiyi dəhşətli xəbər onu bütün varlığı ilə sarsıtdı. Daha qırmızı imperiya ordusunda xidmət etməyi mənasız hesab edərək yubanmadan darda qalan Vətənin harayına çatmağı qərarlaşdırdı.

Y. Əhmədov evlərinə dönəndə erməni quldurları çox fəallaşmışdılar. Rayonumuzun onlarla həmsərhəd olan ətraf kəndlərinə tez-tez basqın edirdilər. Yaqubun gəlişindən anası Şərqiyyənin sevinci yerə-göyə sığmamışdı. Onun üz-gözündən öpə-öpə: "Allaha çox şükür ay oğul, nə yaxşı gəlib çıxdın, -demişdi. - Zamanə çox qarışıqdı, bala, bu gündən sahaba etibar qalmayıb. Bir tərəfdən də bu erməni yanmışlar halal çörəyimizi haram ediblər".

- Qorxma, ay ana, o dığalara bir toy tutacağıq ki, ağılları başlarına gəlsin. Onda bilərlər ki, qonşuluq haqq-sayını itirmək necə olur, - deyər Yaqub anasına toxtaqlıq verdi. Yaqubun nə demək istədiyini başa düşən ana çox yalvarıb-yaxardı. Dedi ki, qardaşları Nəcməddin, Ədalət könüllülər dəstəsindədi, heç olmasa o, evdə qalsın. Yolunu gözləməkdən gözlərinin kökü saralan qoca atasının, bacılarının vəziyyətini nəzərə alsın. Ancaq heç nə Yaqubu fikrindən döndərə bilmədi. Rayon hərbi komissarlığına gedib könüllü olaraq milli ordu sıralarına yazıldı.

O, Sur, Şayaq, Daşbaşı, Sirik, Süleymanlı postlarında düşmənlə üz-üzə dayandı. Harada olduqca geniş hərbi biliyi, ən başlıcası isə qoçaqlığı ilə komandirlərin, əsgər yoldaşlarının sevimlisinə çevrilmişdi. Həmin kəndlərin müdafiəsi zamanı dəfələrlə igidlik göstərdi, çoxlu erməni dığasını məhv etdi. Əfsuslar olsun ki, Yaqub kimi oğullarımızın igidliklərinə baxmayaraq, Cəbrayıl yağı düşmənin qanlı caynağına keçdi.

Y. Əhmədov 1993-cü ilin noyabrın 21-də Ağdam rayonuna göndərildi. 708 sayılı hərbi hissənin komandirinin əmrilə 26-cı MAT-un tərkibinə daxil edildi. O vaxtdan da taburun 1-ci bölüyündə pulemyotçu oldu. Qəlbi gedən torpaqlarımızın intiqamını almaq hissilə döyünən igid eloğlumuz öz pulemyotu ilə erməni cəlladlarının başına od ələyirdi. Yaqub əsl qəhrəman kimi döyüşər, hamıdan öndə gedər, yoldaşlarını da arxasınca aparardı. 26-cı MAT komandirinin müavini, leytenant M. Alışovun dediklərindən: "Y. Əhmədov dərin hərbi biliyi, cəsurluğu, mərdliyi, yüksək mədəniyyəti və qayğıkeşliyi sayəsində təkə xidmət etdiyi bölüyün deyil, bütün taburun rəğbətini qazanmışdı. O istər hücum əməliyyatlarında, istərsə də müdafiə döyüşlərində hamıdan öndə gedir, yoldaşlarını hücumu ruhlandırır, pulemyotu ilə düşməyə baş qaldırmağa imkan vermirdi".

1994- cü il aprel ayının 13-ü idi. Erməni hərbi birləşmələri bütün cəbhə boyu hücumə keçmişdilər. Daşnak quldurları ön mövqelərimizə soxula bilmişdilər. Yaqub həmişə olduğu kimi yenə də qabaqda gedənlər sırasında ərənlərsayağı döyüşür, düşməyə qan uddururdu. Əfsuslar olsun ki, bu Yaqubun sonuncu döyüşü oldu. Qəfil güllə cəsür igidimizin gənc həyatına son qoydu. Şəhidlik zirvəsinə ucalan Y. Əhmədov Sumqayıt şəhərində dəfn edilib. Yaqubun valideynləri kimi didərgin düşmüş nigaran ruhu torpaq həsrəti ilə narahat-narahat başımız üstündə dolanaraq qələbə müjdəsini səbirsizliklə gözləyir. Rahat yat, igid eloğlu, rahat yat, çox qalmayıb o günə. Tezliklə torpaqlarımız yağılardan təmizlənərək tariximizdən qara ləkə silinər, xalqımız azad nəfəs alar. O zaman sənin kimi igid oğullarımızın da ruhu şad olar.



Əliyev Pənah Babakışi oğlu

doğulub - 21.05.1969-cu il,
Cəbrayıl rayonu, Göyərçin Veysəlli kəndi;
şəhid olub - 28.01.1994-cü il,
Cəbrayıl rayonu Cocuq Mərçanlı kəndi

QƏLƏBƏYƏ KEDƏN YOLDA

Son hadisələr qədim Cəbrayıl elinin qara günlərinin başlanmasından xəbər verirdi. Deyəsən camaat arasında gözən söz-söhbətlər gerçəkləşirdi. 1993-cü il iyul

ayının əvvəllərində erməni quldurlarının güclü qüvvə ilə sərhəd kəndlərimizə soxulmağa cəhd etmələri də şübhələrin yersiz olmadığını təsdiqləyirdi. Pənah Əliyev orduya səfərbər edildiyi 7 ay ərzində hələ belə dəhşətli hücumun şahidi olmamışdı. Yalnız igid əsgərlərimizin dəyanəti sayəsində düşmən niyyətinin qarşısı alınırdı. Pənah o zaman yenilməz komandir Şakir Abbasovun başçısı olduğu Sirik batalyonunda xidmət edirdi. Erməni faşistləri aldıkları zərbədən geri oturtduzsalar da məqsədlərindən əl çəkmirdilər. Ordudakı ab-hava da Pənahın xoşuna gəlmirdi. Vəziyyətin gündən-günə gərkinləşməsi Cəbrayılın süqutu ilə nəticələndi. P. Əliyev kimi qeyrətli oğullarımız bu ağır məğlubiyyəti özləri üçün təhqir saysalar da geri çəkilməyə məcbur oldular...

Müvəqqəti uğursuzluqdan sonra özünə gələn milli ordumuzda döyüş hazırlığı çox yüksək idi. Qəzəbi yerə-göyə sığmayan əsgərlərimizin hər biri yaralı aslanı andırırdı. Millətimizin qanına yerikləyən erməni cəlladlarını didib-parçalamağa hazır idilər. Hücum əmri verildə Gökərçin Veysəllinin mətin oğlu öndə gedənlər sırasında idi. Ordumuzun ilk həmləsinə davam gətirməyən erməni işğalçıları qaçmağa üz tutdular. Qarşılaşdığı mənzərədən ruhlanan Pənah yandırılıb külə döndərilən kəndlərimizin, qanına qəltan edilən günahsız adamlarımızın qisasını almağa tələsərək, ürəyində hayqırmışdı - "Əclaf, özgə torpaqlarına göz dikməyin nə demək olduğunu indi sizə göstəririk. Onda bilərsiniz ki, tünbətün balalarınızın da leşinin qurda-quşa yem olduğu Babəklər, Koroğlular yurduna kəm baxanların aqibətləri necə olur!"

Rəşadətli ordumuz sürətlə irəliləyərək Füzuli rayonunun Arazboyu kəndlərini dığalardan tamamilə təmizləmişdi. Döyüşlər artıq rayonumuzun Cocuq Mərcanlı kəndi ətrafında gedəndə Pənahın ürəyi atlandı. Xəyalən özünü Çinar kəhrizinin üstündə zənn etdi. Ağrılar üzərində köklənən qəlbində baş qaldırılmış kövrək hisslərdən təsirlənərək pıçıldadı: "Bağışla, yaralı çinarımız bağışla, ulularımızın üz qoyduqları ana torpaq! sizi qarı düşməndən qoruya bilmədik, bizi bağışla!"

Qələbə elə yaxındaydı ki, Cocuq Mərcanlı işğalçılardan təmizləyəndə gecə-gündüz rahatlıq verməyən istəyin təzliklə reallaşacağına P. Əliyev də tam əminlik yaranmışdı. Mehdi kəndi uğrunda yurd yangısı ilə vuruşduğu döyüş meydanında qəfildən düşmən tərəfdən açılan güclü atəş cəsur əsgərin Vətənin azadlığı naminə döyünən qəlbini həmişəlik dayandırdı. Faciəli surətdə şəhid olan elimizin igid oğlu Beyləqan rayonundakı Şəhidlər xiyabanında dəfn olundu.

P. Əliyev dövrün gəncliyinə məxsus sadə, lakin mənalı həyat yolu keçmişdi. O da orta təhsil almış, sovet ordusunda xidmət etmişdi. Ordu sıralarından tərxis edildikdən sonra kəndlərindəki Sabir adına kolxozda işləmişdi. Pənahgil 7 qardaş, iki bacı idilər. Ailənin böyüklüyünə baxmayaraq əlsiz-ayaqsızlara kömək edən, imkansızlara əl tutan mexanizator ataları Babəkşi, kəndin xeyir-şərinə yarayan Xədicə xala övladlarını da torpağa, el-obaya məhəbbət ruhunda tərbiyə etmişdilər. Təsədüfi deyildi ki, başımızın üstünü duman-çən bürüyəndə Pənah da

torpaqlarımızın müdafiəsinə ilkin qalxanlardan olmuşdu. Kəndlərimizin müdafiəsi zamanı yaralansa da müalicə olunub yenidən döyüş meydanına qayıtmışdı. O, son damla qanı qalanadək döyüşdü. Yurdumuzu işğalçılardan xilas etmək üçün ölümün gözüne dik baxaraq qələbəyə gedən yolda canını qurban verdi. İnanırıq ki, Pənah Əliyev kimi qəhrəman oğullarımızın qanları ilə sulanmış bu yol Cəbrayıl, Şuşaya, Xankəndinə, Laçına, Kəlbəcərə... gedəcək, uzanaraq uzanacaq, Zəngəzurda, Göyçədə başa çatacaq.



Əhmədov Əhliman Cəbrayıl oğlu

doğulub - 1974-cü il,
Cəbrayıl rayonu Böyük Mərcanlı kəndi;
şəhid olub - 01.1995-ci il,
Bakı şəhəri

SAĞALAN DEYİL

O, kiçik yaşlarından Xan Arazın nəğmələrini dinləməkdən doymazdı. Bu nəğmələrdən bir həsrət, bir hicran boylanırdı. Sonralar Əhliman böyüdükcə o taydan eşitdiyi sözlərin doğmalığını görüb təəccüblənərdi. Kəndin kənarı ilə çəkilən tikanlı məftillər imkan vermirdi ki, həsrətində olduğu Arazla görüşə. Əhliman get-gedə anlaşırdı ki, o məftillər iki qardaşı bir-birinə həsrət qoyub. Bir Vətən, bir torpaq iki yerə parçalanıb. Hərdən Əhliman bir quş olub o taya uçmaq, Üçqardaş deyilən dağın zirvəsinə qonub hər iki sahili seyr etmək istəyirdi.

İllər bir-birini əvəz edir, Əhliman böyüyürdü. 1992-ci ildə orta məktəbi bitirdi, Ağdam mexanizasiya texnikumuna daxil oldu. Bu elə vaxt idi ki, artıq erməni faşistləri yurdumuzu çapıb-talayır, adamları öz doğma evlərindən didərgin salırdılar. Əhliman Cəbrayıl batalyonunda xain qonşularla döyüşə başlamaq məcburiyyətində qaldı. Yanıb talanan kəndlərin ermənilər tərəfindən işğal olması igid döyüşçünün qəlbinə ağrıdırdı. Yalançı vədlər, xəyanət və satqınlıq baş alıb gedirdi. Məhz belə xəyanətlərin nəticəsində Cəbrayıl işğal olundu. Əhliman və döyüş dostları İran ərazisindən keçərək Gəncədəki Nizami poliqonuna yola düşdülər.

Həsərin üstünə ağır bir həsrət də əlavə olundu. Doğma yurd, el-oba həsrəti Murov dağı uğrunda gedən döyüşlərdə Əhliman düşmənlərlə dəfələrlə qarşı-qarşıya gəlmişdi. Topçu kimi Əhlimanın atdığı mərmilər sərrast və dəqiq idi. Neçə-neçə yağı qanına qəltan edilmişdi.

1994-cü ilin mart ayında döyüş postundan qayıdıb çadırda dincələn zaman ermənilərin atdığı mərmə çadıra düşüb. Yanğın bir anda hər yanı bürüyüb. 4 nəfər yoldaşı ilə birlikdə ağır dərəcədə xəsarət alan Əhliman bir ay hospitalda yatdıqdan sonra təzədən Murov dağına döyüşə yollanmışdı. Elə o vaxtdan ürəyində ağrılar başlamışdı. Bu ağrı gündən-günə daha da şiddətlənirdi.

Əhliman tez-tez öz yoldaşlarına doğma Cəbrayıldan söhbət açıb, bu ağrıya dözə bilmədiyini söyləyirdi. Qəm-qüssə pəhlivan kimi döyüşçünü şam kimi əridirdi. Yox, Əhliman xəyanətlə, satqınlıqla barışa bilmirdi. Son vaxtlar onda haqsızlığa qarşı bir üsyan baş verirdi. Xəstəliyi getdikcə ağırlaşırı. Həkimlərin səyinə baxmayaraq, sağalmaz dərəcəyə düşən Əhliman 1995-ci ilin yanvar ayında gözlərini həmişəlik yumdu. İndi Əhlimanın ruhu doğma Cəbrayıldan uzaqlarda nigaran-nigaran dolaşır.



Əhmədov Baxış Oruc oğlu

doğulub - 02.05.1966-cı il,
Cəbrayıl rayonu Daş Veysəlli kəndi;
şəhid olub - 16.03.1995-ci il,
Füzuli rayonu Əbdürrəhmanlı kəndi

ZƏFƏRLƏ ÇIXDI

Komandanlığa məlumat daxil olmuşdu ki, erməni yaraqlıları hücumə keçməyə hazırlaşır. Hətta, hücumun vaxtı da dəqiq müəyyənləşdirilmişdi. Yağlıların basqınının qarşısını almaq üçün əməliyyat planı hazırlandı. Postları möhkəmləndirmək üçün buraya nisbətən hərbi hazırlıqlı gənclərdən ibarət əlavə qüvvə göndərildi. Baxış da onların arasındaydı. Erməni quldurlarını yaxına buraxmamaq üçün kənd ətrafında pusqu quruldu. Gecədən xeyli keçmiş yaxınlaşan ermənilər atəşə tutularaq darmadağın edildi. 15-20 nəfər yaraqlının

murdar meyiti döyüş meydanında qaldı. Qalanları isə qaçıb aradan çıxa bildi. Əməliyyatın itkisiz başa çatmasında Baxış Əhmədov da əsl mərdlik nümayiş etdirdi.

B. Əhmədov 1983-cü ildə Minbaşılı kənd orta məktəbini bitirmişdi. Bir il sonra sovet ordusu sıralarına çağırılmışdı. Baxış çox istəyirdi ki, ali təhsil alsın. Vətəninə, xalqına gərəkli bir mütəxəssis olsun. Tale elə gətirdi ki, o, hərbi xidməti başa vurduqdan sonra Bakı sənaye Pedaqoji Texnikumuna qəbul edildi. Orta ixtisas təhsilini müvəffəqiyyətlə başa vurub ölkəmizin paytaxtında işləməyi üstün tutdu. Bu o illərə təsadüf edirdi ki, Bakı dəniz kimi dalğalanırdı. Xalq öz azadlığı uğrunda mübarizəyə qalxmışdı. Gənc Baxış da xalq hərəkətindən kənarda qalmamışdı. Qırmızı imperiya ordusunun vəhşiliyinin, onun törətdiyi qanlı yanvar hadisəsinin şahidi olmuşdu. Qəlbi el-oba üçün döyünən gənc 1992-ci ildə doğma kəndlərinə qayıdır və çoxdan gözaltı etdiyi Növrəstə xanımın ailə həyatı qurur. Lakin tale gənc ailənin üzünə gülmədi. Başımızın üstündə cövlan edən qara yel bu iki gəncin yenicə qovuşduğu səadəti əlindən aldı...

1993-cü ilin ortalarında xəyanətkar qonşularımız işğalçılıq fəaliyyətini genişləndirərək kəndlərimizi təhlükə altına almaları bütün qeyrətli oğullarımız kimi B. Əhmədovu da silaha sarılmağa məcbur etdi. Torpaqlarımızın hər qarışı uğrunda gedən qanlı savaşlarda igidlilə döyüldü. Yaralanmış və şəhid olmuş əsgərlərimizin döyüş meydanından uzaqlaşdırılmasında həyatını təhlükə qarşısında qoymuşdu. Dəfələrlə yağılarla üz-üzə gəlmiş, mühasirəyə düşmüşdü. İgid eloğlumuz hamısından ərənlər sayağı zəfərlə çıxdı. Bütün döyüş boyu bir dəfə də olsun namərd gülləsi yaxın düşməyən bir vaxtda minaya düşərək min bir arzu ilə döyünən qəlbi həmişəlik dayandı. 8 övlad böyüdüb ərsəyə çatdıran Sitarə ana sonbeşiyinin faciəli ölümünə dözə bilməyərək dünyasını dəyişdi. Şəhidin Biləsuvar rayonu ərazisindəki 4 sayılı çadır düşərgəsində məskunlaşan atası Oruc kişi, həyat yoldaşı Növrəstə və üzünü doyunca görmədiyi 5 yaşlı qızı Sara, qardaşları tezliklə torpaqlarımızın işğaldan azad edilərək əzizlərinin qisasının alınacağı günü görmək ümidi ilə yaşayırlar. Biz də bu inamla yaşayır və qətiyyətlə bildiririk ki, o gün mütləq gələcək.



Əzizov Sədi Ələkbər oğlu

doğulub - 01.04.1965-ci il,
Cəbrayıl rayonu Nüzgar kəndi;
şəhid olub - 07.05.1994-cü il,
Ağdərə bölgəsi

ÖMRÜN ŞƏRƏFLİ AYLARI

Sədi 1972-82-ci illərdə kənd orta məktəbində oxumuş, 1983-1985-ci illərdə hərbi xidmətdə olmuşdu. Əsgəri xidmətdən sonra Sumqayıt Politexnik Texnikumuna daxil olmuş, 1989-cu ildə texnikumu qurtarmış, texnik-inşaatçı peşəsinə yiyələnmişdi. Bir vaxt Cəbrayıl rayonundakı 16 sayılı SMD-də fəhlə işləmiş, 1991-ci ildən Sumqayıta köçərək, Kompresorlar zavodunda çalışmışdı.

1994-cü ilin martından Sədi Əzizov Milli Ordu sıralarına çağırılmış, bir müddət Füzuli bölgəsində - Seyidəhmədli, Şükürbəyli, Əbdürrəhmanlı kəndlərinin alınması uğrunda qanlı döyüşlərdə yaxından iştirak etmişdir.

1994-cü il mayın 7-də Ağdərə uğrunda döyüşdə qəhrəmanlıqla vuruşmuş və şəhid olmuşdur. Ailəli idi, ata üzünə həsrət bir oğlu yadigar qalıb.



İbayev Səiq Sevdimalı oğlu

doğulub - 25.12.1965-ci il,
Cəbrayıl rayonu Quysaq kəndi;
şəhid olub - 22.12.1993-cü il,
Cəbrayıl bölgəsi

TORPAQ ONU ƏZİZLƏYİR

O payız günlərində camaatı perik düşən obalarımızı görənlər qan ağlayırdı. O payız günlərində ulu Sirik meşələri, Tey və Qala dağları, Tumas ata, Süleymanlı çinarları, Balyand aşırımı, Teşdək dərələri, Cəbrayıldakı Dədə Çinar düşmən umuduna qalmışdı. Batmanqılınc oğullarımız dişinə, dırnağına qədərlə silahlı yağlıların qarşısını Çapand, Kavdar, Quysaq istiqamətində kəsib, Araz vadisinə tərəf uzanan yollarda canlı sədd kimi dayanmışdılar...

Doxsan üçüncü ilin 10 oktyabrında erməni quldurları gözlənilmədiyi səmtdən Quysaq kəndinin üzərinə hücumla keçdilər. Daşkəsən tərəfdən irəliləyən düşmən tanklarının qarşısını kəsən əsgərlərimiz quldurların canlı qüvvəsini tələfata uğradaraq kəndi qoruyub saxlaya bildilər. Bir neçə saatdan sonra azğınlaşan yağlılar daha böyük qüvvə ilə hücumla keçdilər. Qeyri-bərabər döyüşdə igid əsgərlərimiz inadla vuruşsalar da, düşmənin təzyiqi qarşısında geriyyə çəkilməli oldular.

Bu qanlı döyüşdə sübhün gözü açılardan toran düşən kimi vuruşanlardan biri də Quysaq kəndinin qeyrətli balası İbayev Şaiq Sevdimalı oğlu idi. Şaiq doğma kəndində yanib külə dönmənləri gördükcə acığından yerə-göyə sığmasa da, əsgər yoldaşları ilə bərabər geriyyə çəkilmirdi. Kəndin yan tərəfindəki təpəni adlayanda birdən gözləri od tutub yanan evlərinə sataşdı. Burda yaşadığı illər kino lenti kimi gözlərinin qabağından ötüb keçdi. Orta məktəbdəki qayğısız uşaqlıq çağları, Şuşa Kənd Təsərrüfatı Texnikumundakı tələbəlik həyatı, yaddaşının dərinliklərindən oyanıb onu səslədi. Xəyalən Rusiyada keçən əsgərlik günləri ilə görüşüb, kəndlərinin yan tərəfindən dumanlı-çənli dağlara tərəf uzanan gövşənliklərlə üz-üzə dayandı. Qarşı tərəfdən atılan güllələrdən diksinib ətrafına baxanda yoldaşları gözüne dəymədi. Sürünə-sürünə geriyyə çəkildə bələnin o üzündə iki yaralı ilə rastlaşdı. Yaxından tanıdığı komandirinin və cavan bir kapitanın yerdə qıvrıldıqlarını görüb ürəyində:

- Heç kişilikdən deyil ki, onları qan içində qoyub canımı qurtarım. Anı olaraq özlüyündə qərar qəbul edib, əvvəlcə Bayramov soyadlı komandirini sürüyə-sürüyə qaratanın kollarının daldasındakı iri bir çuxura apardı. Sonra geriyyə qayıdaraq kapitanı da eyni üsulla atəş altından çıxarıb oraya gətirdi. Artıq qaranlıq düşdüyündən demək olar ki, göz-gözü görmürdü. Şaiq onların paltarını cırıb yaralarını möhkəm bağladı. Artıq taqəti elə tükənmişdi ki, ayaq üstə güclə dayanırdı. Buna baxmayaraq yaralıları növbə ilə xeyli uzaqlaşdırıb, Qurdlu dərənin dibindəki çaylağa çatanda rahat nəfəs aldı. Bir azdan sonra əsgər yoldaşlarının yanına gedib, yaralıların vəziyyətini onlara söyləyəndə elə bil üstündən ağır yük götürüldü...

Şaiq sonrakı günlərdə rayonun Çapand, Safarşa, Səfərabad, Maralyan və Mahmudlu kəndləri uğrunda gedən döyüşlərdə də yaxından iştirak edib, Vətən qarşısında xəcalətli qalmadı...

Dünyaya qurub-yaratmaq eşqi ilə, torpağa dirilik gətirmək həvəsi ilə göz açmışdı Şaiq. Düşmən bizi qeyrət sınağına çəkəndən sonra, yurdumuzu qorumağa məcbur olmuşduq. Yanıb qaralan taxıl zəmilərini, tankların tırtılları ilə əzilən üzümlükləri görəndə ürəyi göynəyirdi onun. Bütün bu müsibətlərə son qoymaq üçün haqq yolunda axıra kimi vuruşmağa and içsə də, tanrı onu öz dərgahına çağırırdı. Seyfəlidə qəfildən ölümün cənginə keçən qeyrətli eloğlumuz əbədiyyətə qovuşub, bir parça Vətən torpağına qarışırdı. Torpaqsa onun yolunda can verənləri heç vaxt unudan, yaddan çıxaran deyil...



İbrahimov Mirbəşir Bağır oğlu

doğulub - 2.09.1974-cü il,
Cəbrayıl rayonu Maralyan kəndi;
şəhid olub - 06.05.1994-cü il,
Füzuli bölgəsi Arayatlı kəndi

ANA TORPAQ ÇAĞIRIRDI...

Mirbəşir Maralyan kəndində anadan olmuşdu, amma uşaqlıq illəri Şəkiddə keçmişdi. Tale ona lap uşaqlığından kəm baxmışdı. Beş yaşında ikən anası vəfat etmiş, buna görə də onu Şəki şəhərindəki uşaq evinə vermişdilər. 1982-ci ildə Şəkiddəki 2 saylı internat məktəbinə daxil olmuş, 1992-ci ildə isə həmin məktəbi bitirmişdi. İdmanı çox sevirdi. sənədlərini Bədən Tərbiyəsi İnstitutuna versə də, qəbul ola bilməmiş, arzusu ürəyində qalmışdı. Bundan sonra Maralyana - atası Bağır kişinin yanına qayıdan Mirbəşir 1993-cü ilin aprelindən hərbi xidmətə yollanmışdı. Sanki ana torpaq özü onu buraya öz harayına çağırırmışdı. Sumqayıtda iki ay hərbi təlim keçdikdən sonra Ağdam cəbhəsinə göndərilmişdi. Ağdamın bir sıra kəndlərindəki döyüşlərdə yaxından iştirak edib, sonra Füzulinin Dilağarda, Əhmədbəyli, Qaraxanbəyli, Kürdmahmudlu kəndlərində döyüşmüşdü.

1993-cü ilin axırlarında Mirbəşir İbrahimov xüsusi döyüş təlimi kursu keçmək üçün Əlibayramlı şəhərinə göndərilir. Əlbəttə, idmana olan ciddi marağı və fiziki hazırlığı təlim prosesində də özünü büruzə verirdi. Əlibayramlıdakı kursu başa vurduqdan sonra onu yenidən Füzuli bölgəsinə - Arayatlıya göndərilir. Növbəti döyüş postuna gedən Mirbəşir yanına düşən düşmən mərmisindən ağır yaralanır və elə həmin gün də dünyasını dəyişir.

Qəlbi torpaq eşqi, Vətən həsrətilə döyünən Mirbəşirin məzarı Sumqayıtın Şəhidlər xiyabanındadır.



İmanov Müslüm Cəmil oğlu
doğulub - 24.09.1969-cu il,
Cəbrayıl rayonu Böyük Mərcanlı kəndi;
şəhid olub - 15.08.1993-cü il,
Xocavənd rayonu Daşbaşı kəndi

O GÜNLƏRİ TEZ GÖRƏYDİK...

Cəbrayıl torpağı səksən səkkizdən üzü bəri 1993-cü il avqust ayının on beşi gecəsindəki qədər ağır müsibəti, faciəni görməmişdi hələ. O бүrkülü yay axşamı son beş il ərzində düşmən qarşısında alınmaz qala kimi dayanan Daşbaşı postu ilk dəfə idi ki, yağı tapdağı altında qalmışdı.

O gün ağır elli Böyük Mərcanlının səkkiz igid oğlu şəhid olandan sonra, düşmənin caynağına keçmiş, vətən qeyrəti çəkən bu cavanların cəsədləri tanınmaz hala salınmışdı. Səkkiz atanın bir anın içərisində beli бүkүlmüş, oğul deyib nalə çəkən səkkiz ananın dili-ağzı qabar bağlamışdı o gün. Səkkiz evin illərdən bəri gur yanan işığını fəlak bir anda söndürmüşdü öz əli ilə. Yox, bu fələyin işi deyildi. Cəmil kişiylə, Suğra anayla fələyin nə düşmənçiliyi vardı, axı. Nə qədər insafsız olsaydı belə onların Müslüm adlı balasına qıyıb əl qaldırmazdı fəlak. O gecə Daşbaşıda Müslümün və onun əsgər dostlarının - uşaqlıq yoldaşları Arifin, Fərhadın, Cəbrayılın... qanını axıdan fəlak deyildi - iblis cildinə, şümür qiyafəsinə girən erməni quldurları idi...

O gecə Suğra ana çimir eləməmişdi, gözünü yummamışdı sübhə kimi. Ürəyi dinclik tapmırdı sinəsində. Gözlərini yuman kimi Müslümün iniltisi gəlirdi qulaqlarına. Elə bil oğlunun öldürüldüyü əyan olmuşdu ona. Eyninə gələnləri açıb söyləyə bilmirdi qorxusundan kiməsə. Axşama yaxın Müslümün qanlı cəsədini gətirən maşın həyətdə dayananda varından yox oldu bu qadın...

Müslümün dayısı Yaqub Xudiyevin dediklərindən:

- O gün bacım oğlunun qanlı cəsədi evə gətiriləndə onun cənazəsindən yapışanlardan biri də mən idim. İçəridə Müslümün al-qana boyanmış əsgər paltarını əynindən çıxaranda dəhşətdən tüklerim biz-biz oldu. İyirmi dörd yaşlı bu cavanın bədənində güllə yerlərinin, zədələrin sayı-hesabı bilinmirdi. Hiss olunurdu ki, o yaralanıb düşmən əlinə keçəndən sonra dəhşətli bir işgəncəylə qətlə yetirilib. Başının arxa hissəsi küt bir alətlə xıncım-xıncım edilmiş, boğazı boynunun ardına kimi kəsilmiş, sağ qolu sındırılmış, aşağı nahiyələrinə ağır zərbələr endirilmişdi. Bir vaxtlar onun saçlarını sıgallayan əllərim yaralarına toxunduqca ürəyimdən qara qanlar axırdı o gün.

Müslüm Cəmil müəllimin yeddi övladının ən istiqanlısı idi. Sözündən, söhbətindən şirinlik yağırdı onun. Ömründə bir qarışqanı belə ayaqlamamışdı

Müslüm. 1969-cu il sentyabr ayının 24-də Mərcanlı kəndində anadan olmuşdu. Ailədə qardaş-bacılarının, məktəbdə şagird yoldaşlarının, müəllimlərin sevimlisi idi. Orta məktəbdə oxuduğu illərdə dram dərnəyinin ən fəal üzvlərindən idi. Çoxlarına elə gəlirdi ki, o, qeyri-adi uşaqdı. Müxtəlif fənlərə ürəkdən bağlıdığı kimi incəsənətə də həvəsi sonsuz idi. Orta məktəbi bitirəndən sonra İncəsənət İnstitutuna qəbul olmaq arzusu ilə imtahan vermişdi. Kim bilir, o ili müsabiqədən keçsəydi, bəlkə də həyatı özgə səmtə, ayrı axara düşəcəydi...

Amma 1987-ci ildən 1989-cu ilə kimi qırmızı imperiyanın ordusu sıralarında xidmət etməli olmuş, onun əsgərlik yolu Xarkovdan başlayıb Saratovda sona çatmışdı...

Bir vaxtlar böyük arzularla, xəyallarla yaşayırdı. Ali təhsil almaq ən ülvə istəyi idi onun. Nə yaxşı ki, bu dünyada tələbə həyatının şirinliyini də dadıb duya bilmişdi. Bakıda menecer hazırlayan məktəbin ikinci kursunda oxuyurdu o. Doğma torpaqlarımız erməni quldurlarının həmləsinə məruz qalanda daha dözmədi Müslüm. Özünün uşaqlıq dostları Arıfla, Fərhadla, Qorxmazla birlikdə gedib qoşuldular Cəbrayıldakı "N" hərbi hissəsinin əsgərlərinə. İkidlikdə tayı-bərabəri yox idi onun. Əsgər yoldaşları arasında mahir topçu sayılırdı. Şəhid olduğu günə kimi Cəbrayıl torpaqlarındakı Əfəndilər, Balyand, Mülkədərə, Quşçular, Sirik, Daşbaşı postlarında el-obamızı etibarla qoruyur, döyüslərdə düşmənin başına od yağdırırdı...

Müslümün bacısı Şəfiqə müəllimə deyir ki, qardaşım çox həssas idi. Onun adı ilə öyünürdük həmişə. Məni və bacılarım Şükufəni, Sədəti, Afəti qardaşlarım Nizamidən və Niyazidən artıq istəyərdi. Qardaşımız Nizaminin fidan balası Ülvinə oxşamaqdan yorulmaz, vaxtı oldu-olmadı evimizdə hər işə əl atardı...

Toyların, məslisələrin yaraşdığı idi Müslüm. Nurlu baxışlarından, ifadəli üz-gözlərindən təbəssüm əskik olmazdı onun. Ürəyindən ata-ana məhəbbəti, Vətən qeyrəti və bir də doğma el-obasına ülvə sevgi hissləri var idi. Çətinə düşəndə arzularına, ümidlərinə söykənirdi.

Şəhid olmazdan beş gün qabaq komandirlərindən icazə alıb evlərinə gəlmişdi. Qayıdıb gedəndə Müslüm evdəkilərə demişdi ki, dayandığımız Daşbaşı postu Cəbrayıl torpaqlarının qala qapısıdır. Biz bu qapını yağların üzünə möhkəm bağlaya bilsək, düşmən biz səmtə bircə addım da ata bilməz. O gün bütün varlığı ilə öz torpağına bağlı olan bu igid oğlan hardan biləydi ki, topları, mərmilərin açma bilmədiyi qala qapılarını xəyanətin gizli əlləri düşmənin üzünə taybatay açma bilər. Və Cəbrayıldakı Daşbaşı xəyanətindən düz bir həftə sonra düşmən öz niyyətinə çata bildi. Altı il ərzində igidlərimizin qanı bahasına etibarla qorunan torpaqlarımız düşmən tapdağı altında qaldı...

Xeyli vaxtdır Suğra ananın uzalı əlləri oğlu Müslümün Mərcanlı qəbiristanındakı gor evinə çatmır. Xeyli vaxtdır torpaq nisgili, oğul dərdi göynədir bu ananı. Bu həsrət onun dodaqlarında tumurcuq-tumurcuq ağya çevrilir elə hey:

Ay gedib batmır,
Allah, Dərdlilər yatmır,
Allah, Müslümün məzarına
Əllərim çatmır, Allah...

Ərlərimiz, ərənlərimiz, hər zülmət gecənin bir nurlu, işıqlı sabahı olur, deyiblər. Ulu Tanrının və bir də əlləri silah tutan igid oğullarımızın sayəsində inşallah torpaqlarımız tezliklə azad olacaq. Bax, onda Suğra ana da öz doğma el-obasına qayıdıb oğlu Müslümün şəhid qəbrini bağrına basıb ürəkdən deyəcək:

- Əsgər yoldaşların doğma yurd yerlərimizdən düşməni qovub sənin və şəhid dostlarının qisasını aldılar.

Təki tez görəydik o günü...



İmanov Həbib Yusif oğlu

doğulub - 12.1968-ci il,
Cəbrayıl rayonu Mehdili kəndi;
şəhid olub - 23.04.1994-cü il,
Füzuli bölgəsi

ANA YOLA BAXIR

Araz kənarındakı obalardan olan Mehdili kəndində dünyaya göz açmışdı Həbib. Atası Yusif kişi, anası Xanxanım ana bir-birinin dalınca dünyaya göz açan on bir uşağı böyüdə-böyüdə kirpikləri ilə od götürmüşdülər. Həbib Yusif kişinin sonbeşiyiydi. Ata onu hamıdan artıq istəyir, adıyla öyünürdü. Bacıları Gülzar, Gülnar, Vəsilə, Şükufə, Pərvanə və Dürdanə Həbibin boyunu əzizləyir, heç bir sözünü yerə salmırdılar.

Ürəyi təpərli, qeyrətli bir oğul idi Həbib. Vətən deyib mehrinə sığındığı Cəbrayıl torpağı Araz kənarından ta Ziyarata kimi onun sevinc, güvənc yeri idi. Bu torpağın Xudafərin körpüsüylə, Araz boyu uzanan yamyaşıl vadisiylə, Tey, Diri, Tumas ata, Üçoğlan dağlarıyla, yovşan ətirli Göyən düzüylə öyünürdü Həbib.

Durnagözlü bulaqların, büllur sinəli kəhrizlərin bir içim suyunu dirilik rəmzi hesab edir, ulu çinarların örkən dolanmayan gövdəsinə heyranlıqla tamaşa edir, doğma ata ocağının səsinə-hənirinə tapınırdı. Həbibin qəlbində möcüzəli, sirli-soraqlı bir dünyaydı Araz. Onun bulanıq sularına illər boyu tamaşa eləyə-eləyə buğum-buğum böyümüşdü o.

Həbib 1988-ci ildə bir vaxtlar böyüklüyü ilə öyündüyümüz imperiyanın ordusunda əsgəri xidmətini başa vurub geri qayıdanda ulu yurd yerlərimizi od içində gördü. Doğma torpaqlarımızın harayını eşidəndə əli işə-gücə yatmadı onun. Rayonda o vaxt yenicə yaranan xüsusi təyinatlı polis dəstəsinə yazılanda elə bildi ki, dünyanı bağışladılar ona. Əlinə silah alandan azgün düşmənlə ər kimi vuruşurdu. Cəbrayılın sərhəd kəndlərinin düşməndən qorunması naminə özünü oda-gözə vurdu. Sal qaya kimi dayandı ermənilərin yolu üstə. Cəbrayılın igid oğulları Mirələmlə, Zahidlə, Şikarla, Faiqlə birgə döyüşüb, Sur, Şiştəyə, Şayaq, Daşbaşı, Sirik əməliyyatlarında uğurla vuruşdu. Belə qeyrətli, belə cəsur bir əsgər idi Həbib.

1993-cü ilin oktyabr ayının 24-də Cəbrayıl torpaqları bütövlükdə düşmənlə təhvil veriləndə ürəkdən sarsılmış, özünə yer tapa bilməmişdi. Araz qırağında ölüb-itənləri, suda qərq olanları gözləriylə görə-görə içində hönkür-hönkür ağlamış, Vətən torpağı ilə alver edənləri ürəkdən lənətləmişdi. Bundan sonra da düşmənlə son nəfəsinə qədər vuruşmuşdu Həbib. 1993-cü ilin dekabr ayında ermənilərlə qanlı döyüşlər aparən igid eloğlanlarımız Horadiz-Cocuq Mərcanlı istiqamətində irəliləyərək bir sıra yaşayış məntəqələrini azad etmişdilər. Həbib bu döyüşlərdə daha da mətinləşmiş, qorxmazlığı ilə ad çıxarmışdı. Ölümündən bir az qabaq məzuniyyət alıb bir həftəliyə İmişlinin Göbəktala kəndində məskunlaşmış qaçqın ata-anasına, bacı-qardaşlarına baş çəkmişdi. Sonra yenidən Araz kənarındakı döyüş məvqələrinə qayıtmışdı. Cocuq Mərcanlıdakı postun, cəmisi bircə kilometrliyindəki doğma kəndlərinə ermənilər nəzarət edirdi. 1994-cü il aprel ayının 23-ü idi, onun dayandığı yerin dörd addımlığına düşən düşmən mərmisindən aldığı yara ömrün şəhidlik zirvəsinə ucaltdı Həbibi...

İmişli camaatı dərin ehtiramla dəfn etdilər bu igid oğlanı. Doğma torpaqlarımızın azad olunması naminə canından keçən Həbibin şəhid məzarı Muğan torpağından Arazboyu obalarımıza nigaran-nigaran boylanmaqdadır bu gün. Necə ki, ulu yurd yerlərimiz düşmən caynağındadır, İmanov Həbib Yusif oğlunun qəriblikdə qalan məzarı od tutub yanacaq, torpağı sızlayacaq onun...

Xanxanım ana, Yusif kişi Həbibin ölümünə inana bilmirlər hələ də. 1994-cü ilin yanvar ayında dünyaya gələn Rəşid Həbibin canlı yadigarı kimi daha çox əzizlənilir, sevilir bu gün. Onlara elə gəlir ki, bu körpə Həbibin yarımçıq ömrünün davamı kimi gəlib dünyaya. Elə ona görə də onlar Həbibin ölümünə inanmır, onun nə vaxtsa geri qayıdacağını gözləyirlər. Xanxanım ana səhər-axşam yollara boylana-boylana Həbib adında, Həbib nişanında bir oğul gözləyir...

İmanov Allahverdi Xudaverdi oğlu

doğulub - 25.03.1962-ci il,
Cəbrayıl rayonu Horovlu kəndi;
şəhid olub - 29.06.1994-cü il,
Tərtər bölgəsi

HALAL PEŞƏ SAHİBİ İDİN...

Allahverdi, eloğlu, bağışla ki, yaşadığın illərdə səni yaxından tanıya bilməmişik. Nə etməli bu da taleyin bir qəribəliyidir. Eloğlu, həyatda yollarımız kəşisməsə də, atan Xudaverdi kişini yaxşı tanıyırdıq. Halal ruzulu, halal diləklə bir kişini kim tanıyırdı ki, bizim rayonda?

Nə qohum-əqrabanın təsəlli dolu sözləri, nə də bir cüt fidan balanın - İlkinlə Aqilin uşaq dəcəllikləri ovundura bilir atanı. İgid oğul itirib onun qara haşiyəli çərçivəyə sığınan iri şəklini əzizləyən anan Fitat xanımın çəkdiyi sitəmlərin əks-sədası qulağına çatırmı sənin? Bəs, ömür-gün yoldaşın Zöhrə xanımın sızıltılarını necə, duyursanmı, Allahverdi? İki fidan balasının sual dolu baxışları altıda varından yox olan bu qadının ah-naləsi gor evinə yetişirmi, eloğlu?

Fələk, səni yarıma,
Necə qıydın balama?
Nə vaxtdır ki, yetişmir
Səsim, sədam yarıma...

Şəkildən də təsəllimi olar, ay Allah? İlkinlə, Aqil əl boyda şəkil əvəzinə atalarını istəyirlər, atalarını...

Bu nizamı-tarazı pozulan dünyamızda qəfil gedişinlə sinələrinə dağ çəkdiyən doğmalarından xəbərin varmı? Bəlkə də xəbərin olsaydı, ölüm yuxusundan ayılıb, gor evində qəddini dikəldər, onlara xitabən deyərdin:

- Mənim əzizlərim, özünüzü ələ alın, biz şəhidlərə "öldü" deməyin. Biz elə bir məkəndəyiq ki, orada Ancaq müqəddəs ruhlara, Tanrı tərəfindən sevilənlərə yer var.

Eloğlu, eşitdiyimizə görə sən həyatda cəfakeş adam olmusan. Əlin işə yatandan ağır zəhmətə qatlaşıb halal ruzu qazanmışan. El-obada ulu peşə sayılan kənkənliyi öyrənəndən sonra ömrün su saflığına qovuşub. Horovlu camaatı sənəin əllərinlə gurlaşan kəhrizdən su içəndə:

- Allah canını sağ eləsin, ay Allahverdi, - deyiblər, - əllərinin tayı-bərabəri yoxdur...

Halallığına sığındığın qabarlı əllərin sənə başuçalığı gətirdiyi kimi, gün-güzaran da verib. Bu əllərlə özün üçün ev-eşik tikib balalarını başına toplamışan. Doxsan üçüncü ilin avqustunda erməni işğalçıları Horovluya divan tutanda ilk də-

fə yandırılan kəndlərdən biri də səninki olub. Sən o gün and içmişdin ki, düşməne son nəfəsinə kimi amansız olacaq. Kişi kimi axıradək sözünün üstündə dayandın. Doxsan dördün yayında Tərtər bölgəsində atılan düşmən gülləsi köksünü parçalamasaydı, sən ölümə bc verəsi deyildin...

Ulularımız "Vətən oğulsuz qalmaz" - deyiblər. Sən şəhid kimi dünyadan köçsən də ailə ocağında bir cüt oğul balan - İlkinlə Aqilin böyüyür.

Torpağın sanı yaşasınlar onları...



İsmayılov Taleh İldırım oğlu

doğulub - 02.02.1967-ci il,

Cəbrayıl şəhəri;

şəhid olub - 02.03.1995-ci il,

Cəbrayıl rayonu Cocuq Mərcanlı kəndi

QEYRƏTƏ SÖYKƏNƏN ƏSGƏR ANDI

Talehin qara xəbərini Şəkiddə çatdırdılar İldırım kişiye. O, Saatlıda sığınacaq tapan ailə üzvlərinin yanına qayıdanda yol uzununu azı min dəfə ölübdirdirdi. Sevimli balası Talehin ömür yolu gözlərinin qabağından ötüb keçdikcə arxada qalan illərin xatirəsi atanın göz yaşları ilə yuyundu...

Xan Çınarlı, büllur kəhrizli Cəbrayılada dünyaya göz açmışdı Taleh. Heç nəyini əsirgəməmişdi Tanrı ondan. Yarlı-yaraşlıq, sayılıb seçilən bir oğlan idi. Şəhər internat məktəbini əla qiymətlərlə başa vurmuş, anası Tamara müəllimənin də şagirdi olmuşdu. Diribaş, qollu-qanadlı, sağlam görünüşlü bu oğlanı Polşaya əsgəri xidmətə göndərmişdilər (o vaxtlar Sovetlər İttifaqında belə şeylər nəzərə alınmırdı). Varşava ətrafından Cəbrayıla ünvanlanan əsgər məktublarından Talehin xoş səsi, sədasi gəlirdi. Komandirləri Talehə görə dəfələrlə təşəkkür məktubları göndərmişdilər onun valideynlərinə. İldırım kişi xoşbəxt ata, Tamara xanım bəxtəvər ana hesab edirdilər özlərini. Talehin əsgər geyimdə çəkdiyi şəkillər əllərdə əzizlənilir, gözlərdə oxşanırdı...

Əsgərlikdən qayıdanda Polşada uyuyan Sovet İttifaqı Qəhrəmanı, həmyerlisi, Cəmil Əhmədovun məzarını ziyarət etmiş, oradan bir ovuc torpaq da götürüb Vətən torpağına qatmışdı. Bax belə vətəncanlı, torpaqcanlı oğul idi Taleh...

Evlərinə qayıdandan sonra valideynlərinin xeyir-duası ilə Taleh Donetsk vilayətinə gedib oradakı Ümumqoşun komandirləri məktəbinin məzunu olan qardaşı Salehlə görüşdü. Onun məsləhəti ilə buradakı sənaye-texnologiya texnikumunda oxudu. Dostu həmyerlisi Hüseynov Elşad da burada onunla idi...

Doxsan ikinci ildə Cəbrayıl qayıdanda şəhərin nizamını pozulmuş gördü Taleh. Qürbətdə keçirdiyi illərdə burada neçə-neçə ev-eşik dağılmış, günahsız adamlar şəhid olmuşdu. Adamların üz-gözündən hüzn qarışıq həyəcan yağdı. Atasını hərbi geyimdə görəndə məsələnin nə yerdə olduğunu duyub anladı. Rayondakı ziyalı batalyonunun təşkilatçılarından biri olan İldırım kişi açıb-ağartma da Taleh başa düşdü ki, Cəbrayılın taleyi tükdən asılıdır. Ertəsi gün sübh tezdən ayağa durub səngərə getməyə hazırlaşan atasına yanaşdı:

-Sən daş qoyan yerə mən baş qoymalıyam. Elimizin bu ağır günündə evdə sakit oturub qala bilmərəm. sən hara, mən də ora...

O gün ata-bala döyüş postuna birlikdə yollandılar. Günlərin birində İldırım kişi oğlu Talehə ürəyindən keçən arzusunu bildirdi:

-Oğlum, dünya ölüm-itim dünyasıdır. Sabah nə olacaq, onu təkcə bizi yaradan bilir. Anan da, mən də, elə qardaşların da istəyirik toyunu eləyək. Razi olsan Südabəni alardıq sənə. O, özgəsi deyil, halal süd əmmiş uşaqdır, əmisi Quliyev Səxavət 20 Yanvarda şəhid olub, yəqin ki, görmüsən qəbiri Bakının "Şəhidlər xiyabanı"ndadır. Taleh valideynlərinin arzusuna xilaf çıxmadı onda...

Bir ildən sonra dünyaya gələn körpə İldırım kişiyyə baba, Tamara xanıma nənə olma səadəti gətirdi. Uşağı ulu nənəsinin adı ilə - Fatma - deyə çağırdılar...

Tanrı bu xoşbəxtliyi axıradək qismət edə bilmədi onlara. Əvvəlcə bürkülü avqust axşamında vahimə ilə yurd yerlərindən perik düşənlərə qoşulub Cəbrayıldakı evlərini tərk etdilər. Sonra Taleh adlı ümid çiraqları söndü onların...

Taleh öləcəyi gündən xeyli uzaqda idi onda. Odun-alovun içərisindən sağ çıxarmaqla Tanrı onu neçə-neçə ağır sınaqdan çıxarası idi hələ...

Cəbrayılın böhranlı çağları məhşər gününə söykənmişdi elə bil. Kimisi var-dövlətinin, kimisi əldən gedən torpağın hayında idi onda:

Dağlar diksinirdi bu qəfil səsdən,
Ölüm yol gəlirdi dumanda, sisdə.
Torpağın yaralı sinəsi üstə,
Bir nisgil göyərüb bitirdi o gün.

Üfüqlər heyrətdən çatdı "qaşını",
Buludlar gözünün tökdü yaşını.
Kimi sərvətini, kimi başını, -
Kimi vicdanını itirdi o gün...

Dar ayaqda nə başını, nə yurd sevgisini, nə də dözümlünü itirdi İldırım kişi. İtirdiyi təkcə illər boyu halallıqla tikdirdiyi topdağıtmaz ev-eşiyi oldu onun. "Elnən gələn, toy-bayramdır" - deyib təsəlli verdi özünə. Və yurd ağrıları ilə yaşadığı günlərin birində oğlu Talehi Cəbrayıl polisinin sıralarına qoşub xeyir-dua verdi ona. Taleh Vətənə layiqli oğul olduğunu döyüş postlarında da sübut etdi...

Ömrü boyu xəyanət girdabında baş kirləyən erməni dığaları atəşkəsin hökm sürdüyü bir vaxtda İldırım kişini, Tamara ananı gözüyaşlı qoydular. Mart ayının 2-də (1995), gecəyarı döyüş postunda keşik çəkməyə gedən Taleh qəfildən atılan güllənin qurbanı oldu. Cavan bir ailə başsız, iki yaşlı bir körpə atasız qaldı o gecə...

Talehin dəfnində qarlı-sazaqlı Murovda taqım komandiri olan qardaşı Valeh də iştirak edirdi o gün. O, Talehin qəbiri üstə and içib dedi: "Qardaş, sənin və dünyadan nakam gedən cavanlarımızın qisasını yerdə qoymayacağam". Azərbaysan əsgərinin Vətən qarşısında şərəfə, amala söykənən bu andı igid oğullarımızı cihada səsləyir hələ də...



İsmayilov Mehdi Lətif oğlu

doğulub - 19.05.1972-ci il,
Cəbrayıl rayonu Horovlu kəndi;
şəhid olub - 23.12.1993-cü il,
Gəncə bölgəsi

DÜNYANIN QƏM LEYSANI

1993-cü ilin dekabr ayının sonlarında eşitdik ki, Gəncə ətrafındakı hərbi düşərgələrin birində həmyerlilərimizdən bir neçəsi həlak olub. Şəhid olan cavanların altı nəfəri Horovlu kəndindən idi. Qəfil xəbər qəm leysanına dönüb didərginlik ağrıları ilə yaşadığımız neçə-neçə el-obada yağdı üstümüzə. Qismətimizə düşən təzə nisgil payı idi, nizamı pozulan Azərbaycan elimizdə dünyanın bizi üşüdən dərd yükü, qəm dəryası idi bu faciə. Hamımız qəfil xəbərdən yerimizdə donmuşduq elə bil. Kimimiz günahkarları lənətləyir, kimimiz göz yaşları içərisində gilə-gilə əriyirdik...

O gün şəhid olanlardan biri də Mehdi idi. Horovlu kəndində doğulub boya-başa çatan bu oğlan orta məktəbi qurtarandan sonra iki il keçmiş sovetlər ordusunda əsgər olmuşdu. Doğma el-obadan uzaqlarda da ürəyi Vətən hissi ilə döyünürdü Mehдинin. Yazdığı məktublarında narahatçılığı açıq-aşkar bilinirdi onun...

Əsgərlikdən qayıdandan sonra Mahmudlu dəmiryol stansiyasında, atası Lətifin yanında işləyirdi. Rayonun Hadrutla sərhəd kəndlərində erməni quldurlarının törətdiyi azğınlıqlar onu da dinc buraxmırdı. Günlərin birində cəbhə xəttindən xeyli aralı olan iş yerini tərk edib döyüşçülərin sırasına qoşuldu. Evdəkilər Mehдинin hərəkətindən narazı qalsalar da, onu inadından döndərə bilmədilər.

- El-obamızın bu ağır günündə cəbhədə vuruşan tay-tuşlarımızın gözünə düz baxa bilmirəm, - deyər Mehdi özünə bəraət qazandırdı...

Onda hələ Cəbrayıl torpaqları düşmən caynağına keçməmişdi. Onda hələ Şuşanı, Laçını, Kəlbəcəri düşməyə "peşkəş" verən xəyanətkar əllər Cəbrayıl elimizə çatmırdı. Bu torpağın şirurəkli oğulları erməni quldurlarının yolu üstə köklü qaya kimi dayanıb hər dağı, dərəni alınmaz qalaya çevirmişdilər. Mehdi qeyrətinə güvəndiyi yaşlıları ilə birlikdə torpaqlarımızı qoruyurdu...

Əvvəllər Sur postunda, ondan sonra isə Qışlaq kəndinin üst tərəfindəki "Armudlu" postunda dayanan bu igid oğlan döyüşlərdə qorxmaz bir əsgər kimi tanınmışdı. Rayonun işğalından qabaq Mehdigilin dəstəsi Daşbaşı və Mülkədəre postlarında bir neçə dəfə düşmənlə üz-üzə gəlmiş, döyüşlərin birində mühasirəyə düşmüşdülər. O vaxtlar Mehдинin soyuqqanlılığı və qorxmazlığı yoldaşlarına da ürək-dirək vermiş, onlar uzun müddət davam edən atışmadan sonra, itki vermədən mühasirədən çıxıb çıxmışdılar...

1993-cü ilin avqust ayının 23-də rayonun dağlıq zonasında yerləşən yaşayış məntəqələri işğal olunandan sonra Mehdigilin dəstəsi Çapand kəndi ətrafındakı postda dayanıb düşmənin qarşısını kəsmişdi. Düşmən kəməndinə düşən obaların tütüsü ərsə qalxdıqca Mehdi qəzəbindən tir-tir əsir, özünə yol tapa bilmirdi. Dayandıqları postun iki-üç kilometrliyindəki doğma ata ocağı horovlunun od tutub yanan evlərini gördükcə yaralı şir kimi düşmən üstünə atılmağa hazır idi Mehdi...

Qarabağ ellərinə səpilən xəyanət toxumu axır ki, Cəbrayıl da göyərdi o payız. 1993-cü ilin 23 oktyabrında beş ildən bəri düşmənlə ölüm-dirim savaşına qalxan igid oğullarımız elləri perik düşən Cəbrayıl torpaqlarını ağlar gözlə tərk etdilər. Səriştəsiz komandirlərin qorxaqlığı düşmənin əl-qolunu açdı burada. İşğaldan bir neçə gün qabaq Quysaq kəndi ətrafında gedən döyüşlərdə düşməni əməlli-başlı əzən igidlərimiz köməksiz qaldıqlarından öz mövqelərini tərk edib geri çəkilməyə məcbur oldular.

Quysaqda gedən ağır döyüşlər zamanı qulaqları tutulmuşdu Mehдинin. Beyləqandakı hərbi qospitalda müalicə olunduqdan sonra İmişli ərazisində məskunlaşan doğmalarına baş çəkib yenidən cəbhəyə qayıtmaq istəyəndə ona: .

-Onsuz da Cəbrayıl batalyonu dağılıb, bir də ki, qeyrət çəkmək təkcə sənə qalmayıb ki, - dedilər. - Görürsənmi, bəziləri orda-burda daldalanıb başlarını kirləyirlər...

Mehdiyə elə bil od vurdular. Qəzəblə yumruğunu düyünləyib:

-Vətənin bu ağır günündə mən xəlvətdə qalıb baş kirləyə bilmərəm. Qoy, kim nə edir etsin - öz işidir. Mən sabah camaatımın qarşısına alınacaq çıxmaq istəyirəm, - dedi...

Və bir neçə gündən sonra Mehdi Gəncədəki hərbi hissəyə gedib yoldaşlarına qoşuldu...

Dekabrın 23-də Gəncə ətrafında şəhid olmasa idi, qələbə gününə kimi döyüşəsi idi Mehdi. Tale ona bu amanı, möhləti çox gördü. Qanlı bir tabuta sığmıb didərginlik əzabını yaşayan doğmalarının üstünə gəldi o. Beyləqanın 3 saylı sovxozunun qəbiristanında uyuyan əmək qəhrəmanı, əslən Horovludan olan Sərdar İmrəliyevlə gor qonşusu olmaq demə İsmayılov Mehdi Lətif oğlunun alın yazısı imiş...

O müdhiş xəbər in elləri, obaları yorta-yorta dolaşmış üstümü zə yüyürdü yü gün dünyanın qəm leysanı içimizə yağmaqda idi. Bulud hönkürtülü bu leysan tərədən-dırnağacan bizi göynətdikcə şəhid Mehдинin ruhu ilə qovuşan nisgilibizdən hüzn dolu bir ağının ilk misraları puçurlanmaqda idi...

Bu əcəl daşdı mı,
Ömrün yağışdı mı?
Tale qarğışdı mı? –
Sənə kim qıydı oğul?

Tabutun qan içində,
Üzöldü can içində...
Dərd varmı bu biçimdə? –
Qismətin buydu, oğul...



İsgəndərov Nəbi Məhəmməd oğlu

doğulub - 01.02.1969-cu il,
Cəbrayıl rayonu Tatar kəndi;
şəhid olub - 22.12.1993-cü il,
Gəncə bölgəsi

BİR SƏSİN HARAYI

Qara xəbər yel qanadlı olur - deyiblər. Bircə günün içərisində neçə-neçə obaları, elləri dolaşmış bir dünya nisgili ilə qapıları döyür, ürəkləri parçalayır. Məhəmməd kişi o qarlı-şaxtalı dekabr ayında oğlu Nəbinin şəhid olduğunu eşidincə sinəsindən elə bil daş asıldı. Dərdin ağırlığı onun qüssəli qamətini büküb yumağa döndərdi. Dəli bir harayla hönkürüb qışqırmaq istədisə də, bir anın içində səsinə itirdi elə bil. Onun muğam üstə köklənən yanıqlı səsinə illər boyu el-oba şənliliklərindən çox eşitmişdik. "Qarabağ Şikəstəsi" onun dilində gur şələlə kimi çağlayıb daşanda adama elə gəlirdi ki, möcüzələr aləminə düşüb. Tey dağı, Sirik meşələri, Daş bulaq, Hacı Qaraman müqəddəsliyi, Qalacıq kəndinin tunc sinəli qayaları, "Divlər sarayı", Tumas ata bu səsin işığında açıq, aydın görünürdü...

O gün müdhiş xəbər Məhəmməd kişinin təkcə belini bükməmişdi, səsinə, avazını da almışdı əlindən. Ata dərdin oduyla qarşalandıqca oğlunun qanlı cənazəsini bağrına basıb yanıqlı səsi ilə oxşamaq istəyirdi onu. O, Nəbi balasını sonuncu dəfə "Qarabağ şikəstəsi" nə bələmək istəyirdi, Ancaq səsinə, avazını axtarıb tapa bilmirdi bu dar macalda. Birdən elə bil möcüzə baş verdi, onun işığı öləziyən sifəti şəhid balasının üzünə yaxınlaşanda sinəsində qəhərə çevrilən səsi vulkan kimi püskürməyə başladı. Onun bircə anın içində çat-çat olan dodaqlarında qəmli bir nəğmə göyərməyə başladı:

Sinəmin odu, oğul
Ağzımın dadı, oğul.
Yerə, göyə sığmayır,
Səsim, fəryadım oğul.

Bağrım başı qan oldu,
Ürəyim şan-şan oldu.
Baxdım qanlı saçına,
Halım pərişan oldu...

Nəbi o iztirablı dəqiqələrdə atasının ürək parçalayan səsinə bürünüb dərin yuxuya getmişdi elə bil. Onu bu "yuxudan" oyatmağa kiminsə cəsarəti, hünəri çatmırdı...

Tatar kəndinin şirbiləklilə oğullarından idi Nəbi. Dağların saf havası onun sinəsinə, təbəssümlü sifətinə köçmüşdü elə bil. Ürəyi çeşmə kimi qaynar idi Nəbinin. Kənd adamları, tay-tuşları arasında özünün sadəliyi ilə seçilirdi. Mülayim xarakterli olsa da ağciyər deyildi. Məqamı çatanda dağ adamlarına məxsus dəliqanlılığı üzə çıxırdı. Bəlkə elə ona görə də erməni mərmilərinin bayquş ulartısı doğma kəndlərinin yuxusunu ərsəyə çəkəndə həmyerliləri arasında dayanan yaşlılarına üzünü tutub:

-Hə, deyin görək nəyi gözləyirik? - demişdi. - Əlimizi-əlimizin üstə qoyub dayansaq, bu əclaflar bizim axırımıza çıxacaqlar.

Elə oradaca ürəyindən keçənləri dilinə gətirmişdi Nəbi:

-Günü sabahtan o dağlardakı səngərlərə qalxıb qoşulacağam qeyrətli oğullarımıza - sonra əlini dumanlı-sisli Ziyarata sarı uzadıb:

-Kişilik yolu bax, oradan başlayır. Kim bir qaşığı qanımdan qorxmursa, mənə qoşulsun...

Nəbinin sözləri çoxlarını tərpətmişdi onda. Tatarın qeyrətli cavanları ona qoşulub bir qarlı yanvar günü soyuq səngərlərə sığındılar...

O, həyatın istisini-soyuğunu təzə-təzə duyub dərk edirdi.

İki il Qazaxıstanda keçən əsgərlik həyatından çox şeylər öyrənmişdi.

Doğma kəndlərində sürücü işləyərkən dolanbac dağ yolları ilə ülfət bağlamışdı.

Rayon mərkəzindəki elektrik şəbəkəsində çalışdığı günlərdə qollarını işıq tellərinə döndərib el-obanı bağrına basmışdı.

Anası Hürü bacının gözlərinin işığı, Malikin, Fikrətin sevimli qardaşı, bacıları Adilənin, Şahnazın, Təranənin, Rəbiyənin and-aman yeri idi Nəbi.

Ömür-gün yoldaşı Validənin adını dönə-dönə əzizləyir, fidan balası Xəyyamın görüşünə tələsirdi həmişə...

O gün Məhəmməd kişinin içindən soyuq bir sazaq əsməkdə idi. Təkcə öz səsinə, hönkürtüsünü eşidirdi o gün:

Qarabağım - qara baxtım,

Qalmaz belə, qalmaz dünya...

O gün Beyləqan torpağındakı ulu bir qəbiristanda İskəndərov Nəbi Məhəmməd oğlu özünün gor evinə sığınmaqda idi... İnnən belə Məhəmməd kişinin səsi səhər mehinə qarışaraq şəhid oğlunun qəbiri üstən keçib, Ziyarat dağına, doğma ocaqlarımıza yayılacaq...



Yusifov Cabbar Mürsəl oğlu

doğulub - 19.05.1965-ci il,
Cəbrayıl rayonu Böyük Mərcanlı kəndi;
şəhid olub - 10.12.1993-cü il,
Beyləqan rayonu

ÖLÜMÜNDƏN QORXMAYAN İGİD

Doxsan üçüncü ilin payızında elə bil oğuz elimizin üstən qara yellər əsib keçmişdi. Qubadlı da düşmən caynağına keçmiş, Zəngilanın naləsi ərşə qalxmışdı. Cəbrayılın Arazboyu obalarını ağlar qoyan quldurlar Füzuli torpaqlarını ələ keçirib, qanlı caynaqlarını Beyləqana tərəf uzatmaqda idilər.

...O qanlı-qadalı günlərdə respublika Prezidentinin çağırışı yüz minlərlə soydaşımızı ayağa qaldırdı. Vətən qeyrətini yaşamaq istəyindən üstün tutanlar silah götürüb yurdu qorumağı özlərinə borc bildilər...

...O gün Cabbar dərdaylıq körpəsini, balaca Rəşidi bağına basıb, onun süd qoxulu dodaqlarından öpdü. Cəbhəyə gedəcəyi xəbərini evdəkilərə bildirəndə araya sükut çökdü. Cabbar anladı ki, həyat yoldaşı bu çətin günlərdə onun evdən uzaqda olmağını istəmir. Ancaq Cabbarın vətənpərvərliyinə yaxşı bələd olduğundan ürəyindən keçənləri dilinə gətirməkdə çətinlik çəkir.

-Əzizim, bilirəm, deyəcəksən ki, bizi kimin umuduna qoyub gedirsən axı? Rəşidin üzünü heç doyunca da görməmişən...

-Elədir, Cabbar, axı, sən ailəlisən, körpən var, nə çoxdur Bakının küçələrini boş-boşuna dolaşan cavanlar. Onlar dura-dura özünü odun-alovun içinə atmağın nəyə lazımdır?

-Yox, əvvəla, mənim ata ocağım Cəbrayılın bu ağır günlərində yaxamı kənara çəkməyim heç Tanrıya da xoş getməz. İkincisi, orada döyüşüb şəhid olanlardan nəyim artıqdır. Şükür Allaha, heç olmasa yurdumda nişanəm var, ölsəm, Rəşid çırağımı yandıracaq...

...Cabbar Yusifov Böyük Mərcanlı kəndində doğulmuşdu. 1982-ci ildə Quysaq kənd orta məktəbini bitirəndən sonra Bakı neft texnikumunda oxuyub neftçi peşəsinə yiyələnmişdi. Səksən yeddinci ilin sentyabrından Binəqədi neft və qazçıxarma idarəsində quyuların əsaslı təmiri sexində usta vəzifəsində işləyirdi. M. Ə. Rəsulzadə qəsəbəsində yaşasa da ata yurdu Cəbrayıla arabir baş çəkər, onun dilbər guşələrinə heyranlıqla baxardı. Yaxşı qarmon çalmağı, şer deməyi də vardı Cabbarın...

...Düşmən Beyləqana sarı inadla irəliləməyə cəhd etsə də, əsgərlərimiz onun qarşısını nəyin bahasına olur-olsun almağa çalışırdılar. Yer-göy lərzəyə gəlmişdi o gün. Cabbarın komandirlik etdiyi bölük düşməyə inadla müqavimət göstərsə də qeyri-bərabər döyüşdə neçə-neçə igid əsgər itirdi. Üç saat ərzində düşməni yaxına buraxmayan Cabbar ağır yaralansa da son nəfəsinə kimi silahı əldən yerə qoymadı. Lap axırda qumbaraya əl atıb onu əsir almaq istəyən erməni quldurları ilə bərabər özünü də partlatdı...

Azərbaycan Respublikası Prezidentinə

...1993-cü ilin 10 dekabrında Binəqədi batalyonunun döyüşçüləri son nəfəsinədək erməni piyada qoşunları ilə vuruşmuşlar. Bu qəhrəmanlardan biri də bölmə komandiri Yusifov Cabbar Mürsəl oğlu olmuşdur. O, üç saat ərzində düşmənlə vuruşmuş, yüzlərlə əsgər və zabitlərin sağ qalmasına səbəb olmuşdur. Son nəfəsində əsir düşməmək üçün özünü və bir neçə düşmən əgərini qumbara ilə partlatmışdır... Biz Cabbarın bu qəhrəmanlığını təsdiq edirik və ona Azərbaycan Milli Qəhrəmanı adı verilməsini xahiş edirik...

...Bölmə komandirləri F. Lətifovun, M. Lətifovun, taqım komandiri N. Atakişiyevin imzası ilə təsdiq olunan bu məktub Cabbarın döyüş rəşadətinin sonuncu akkordudur. İnnən sonra da onun adı dilimizdə tez-tez səslənəcək...



Yolcuzadə Kamal Məhəmməd oğlu

doğulub - 13.06.1975-ci il,
Cəbrayıl rayonu Böyük Mərcanlı kəndi;
şəhid olub - 27.01.1994-cü il,
Füzuli bölgəsi

QƏHRƏMANLIQ ZİRVƏSİ...

Ailənin böyük övladı idi Kamal. Atalıq sevincini bəxş edən ilkinə - oğluna çağırış vərəqi gələndə Məhəmməd müəllim çox həyəcanlandı. Dünənəcən uşaq saydığı Kamalın böyüyüb Milli Ordu sıralarına çağırılmasından qəlbində sevinc qarışıq bir narahatlıq da baş qaldırdı. Bu da təbiidir. Bir ata kimi o da valideynlərin hamısına xas olan hisslərin təsiri altındaydı. Bununla belə başımızın üstünü alan təhlükəni göz önünə gətirərək təkrar-təkrar şagirdlərinə söylədiyi "oğul Vətəni

qorumaq üçündür" sözlərini xatırlayanda sanki özündə bir yüngüllük hiss etdi. Övlad ayrılığına dözmək onun üçün nə qədər ağır olsa da, torpağı düşmənlərdən qorumağı daha vacib sanırdı.

1993-cü il iyul ayının 7-si idi. Qohum-əqraba, qonum-qonşu Kamalı yola salmağa gəlmişdilər. Xudafislaşmə anı çatanda Məhəmməd müəllim istəklilə oğlunun boynunu qucaqlayıb:

- Özündən muğayat ol, oğlum! Unutma ki, Vətən, torpaq namusumuzdur. Onun bir qarışını da yağılara vermək olmaz! - deyərək ona ata xeyir-duasını verdi. Anası Səyyarə müəllimə arxasınca su atdı ki, ciyərpərasının həyatı həmişə aydınlıq içində olsun...

Kamal Yolçuzadə ordu həyatının ilk günlərindən xoş xasiyyəti, üzüyolalığı ilə komandirlərin, əsgər yoldaşlarının rəğbətini qazanmışdı. Bilik və bacarığı, dünyagörüşü ilə də başqalarından fərqlənirdi. Andıçmə möhləti çox çəkmədi. Hərbi təlim başa çatdıqdan sonra Zəngilan rayonuna göndərildilər. O, Zəngilanın müdafiəsində yaxından iştirak etdi. Rayon erməni qəsbkarları tərəfindən işğal edildikdən sonra Kamalın xidmət etdiyi hissə Beyləqanda yerləşdi. O, görmə qabiliyyəti zəif olduğu üçün mühəndis istehkamçı peşəsinə yiyələndi. Kamal burada xüsusi qabiliyyət nümayiş etdirdi. Gənc əsgər harada olur-olsun, istər postda dayananda, istərsə də döyüş meydanında bir an da atasının nəsihətlərini yaddan çıxarmır, komandirlərin əmrlərini sözsüz yerinə yetirirdi. Başa düşürdü ki, itirilmiş torpaqlarımızdan işğalçıların çıxarılıb qovulması hər bir əsgərin cəsurluğu ilə yanaşı, intizamlı olmasından da çox asılıdır. 1994-cü ilin əvvəllərindən başlayaraq ordumuzun qazandığı uğurlar zamanı o, bir daha bunun canlı şahidi olmuşdu.

Füzuli rayonunun Arazboyu kəndləri bir-birinin ardınca ermənilərin birləşmiş hərbi qüvvələrindən azad olunurdu. Hücumu davam etdirmək üçün əsgərlərimizin keçəcəyi yerləri ermənilərin basdırdıqları minadan təmizləmək lazım idi. Bu işin yerinə yetirilməsi cəsərət, hünər tələb edirdi. Minaların partlaması ordumuza böyük itki gətirərdi.

Son dərəcə dəqiqlik tələb edən məsuliyyətli tapşırığın öhdəsindən gəlməyə hər adamın qabiliyyəti çatmazdı. Əsgər yoldaşlarının bir-birinin üzünə baxdığını hiss edən K.Yolçuzadə bilərəkdən riskə gedərək təhlükəli işi öz öhdəsinə götürdü. Qorxu nə olduğunu eyninə belə gətirməyən igid əsgər çox ustalılıqla minaları zərərsizləşdirə bildi. Lakin adamın dili də gəlmir desin, igid əsgər tapşırığı uğurla yerinə yetirib geri qayıdanda düşmən gülləsinə tuş gəldi. Onun cəsədini döyüş meydanından çıxarmaq mümkün olmadı. Çünki ora düşmənxə çox yaxın idi. Nə etmək olar. Dəhşətli hadisə baş vermişdi. Yurdumuzun cəsür oğlu öz həyatı bahasına onlarla əsgərin ölümünün qarşısını almaqla yanaşı hazırlanmış əməliyyatın müvəffəqiyyətlə başa çatmasını təmin etdi. Bu hər adama nəsis olmayan əsl qəhrəmanlıqdır. Yalnız Vətəninə, xalqını sevənlər belə hərəkət edə bilərlər.

K. Yolçuzadə ziyalı ailəsində dünyaya göz açmışdı. Mərhum babası Malçı uzun illər məktəb direktoru işləmişdi, anası Səyyarə riyaziyyat, atası Məhəmməd isə ədəbiyyat müəllimidir. Kamal da ailə ənənəsini davam etdirmək arzusu ilə yaşayırdı. Fəqət amansız ölüm həvəsini köksündə qoydu. Ömrünün çox erkən çağlarında şəhidlik zirvəsinə ucaldı.

Bilirik Səyyarə bacı, Məhəmməd müəllim, ömrünün 19-cu baharını yaşamaq qisməti olmayan Kamal kimi bir igid itirmək ağır dərddir. Bala dağına dözmək, tab gətirmək o qədər də asan iş deyil. Bircə təsəlli ondadır ki, oğlunuz ərazi bütövlüyümüz uğrunda gedən ölüm-dirim savaşında qəhrəmanlıq zirvəsini fəth edib. Qəhrəmanlar isə ölmürlər. Sizin belə oğulla ancaq öyünməyə, fəxr etməyə haqqınız var.

Allah rəhmət eləsin!



Yusifov Elman Bəhram oğlu

doğulub - 17.06.1974-cü il,
Cəbrayıl rayonu Soltanlı kəndi;
şəhid olub - 15.08.1993-cü il,
Xocavənd bölgəsi Daşbaşı kəndi

BİR GECƏNİN FASİƏSİ

Son vaxtlar ermənilər yaman quduzlaşmışdılar. Kəndlərimizi, rayon mərkəzini raketdən, iriçaplı silahlardan aramsız atəşə tuturdular. Ancaq niyyətlərini həyata keçirmək üçün strateji əhəmiyyət kəsb edən yüksəklikləri, ilk öncə isə Cəbrayılın giriş qapısı olan Daşbaşını tutmağa çalışır, ağılasığmaz fitnəkarlıqlara əl atırdılar. Düşmənin məkrli niyyəti əsgərlərimizi daha diqqətli olmağa, təhlükə gözlənən postları daim nəzarət altında saxlamağa sövq edirdi. Ancaq heç kimin ağına gəlmirdi ki, namərd düşmən zərbəni arxadan vurmağa kirəvə bilər...

Avqust ayının 14-ü idi. Gündüzdən ara-sıra atışmalar olsa da axşamüstü nisbi sakitlik yaranmışdı. Həmin gün Elmangil Daşbaşı postunda dayanmışdılar. Birdən erməni quldurlarının ən çox cəmləşdikləri Şayaq tərəfdən işıq gəldiyini görüb şübhələndilər. Dərhal komandirə xəbər verdilər. Əsgərlərimizə həmin nöqtəni

atəşə tutmaq əmri verildi. Güclü atəşdən sonra işıqdan əsər-əlamət qalmadı. Bununla belə uşaqlara tapşırıldı ki, sayıq olsunlar, qarşı tərəfi gözdən qoymasınlar. Düşmən qan içən olduğu qədər də hiyləgərdir. Ehtiyatı qətiyyənlə əldən vermək olmaz.

Gecə yarısından keçmişdi. Ətrafda dağların qaralıtısından başqa heç nə görünmürdü. Adama elə gəlirdi ki, qara pərdəyə bürünmüş təbiətdə həyat dayanıb. Gecənin zülmət qaranlığının doğurduğu ətürpədicə vahimə Elman Yusifovu və onun döyüşçü yoldaşlarını əsla qorxutmur, əksinə onları postlarında daha ayıq və ehtiyatlı edirdi. Qəfildən qulaqlarına gələn hənirti onları elə bil yuxudan oyatdı. Səs gələn tərəfi diqqətlə nəzərdən keçirəndə artıq gec idi. Erməni yirticiləri böyük bir qüvvə ilə onları arxa tərəfdən mühasirəyə almışdılar. Qanlı döyüş başladı, əsgərlərimiz inadla döyüşürdülər. Vəziyyət barədə hava telefonu ilə alay komandanlığına xəbər verilsə də köməyə gələn olmadı. Döyüş 4-5 saat davam etdi. Səhərə yaxın göndərilən kömək gələndə iş-işdən keçmişdi. O avqust gecesində ağlasığmaz faciə baş verdi. Hələ həyatın acısını-şirini əməlli-başlı dadmayan Elman Yusifovun və onun 16 nəfər döyüşçü yoldaşlarının gənc ömrünə nöqtə qoyuldu.

Müqəddəs torpaqlarımızın müdafiəsi uğrunda əbədiyyətə qovuşan igid oğullarımızın ruhları indi girov düşən qanlı məzarları üstündə narahat-narahat dolanaraq bizi yağlı düşməndən intiqam almağa haraylayır.



Kazimov Vahab Yasar oğlu

doğulub - 1974-cü il,

Cəbrayıl rayonu Mahmudlu kəndi;

şəhid olub - 15.08.1993-cü il,

Xosavənd rayonu Daşbaşı kəndi

ELLƏR, SİZDƏ NƏYİM QALDI...

Bu işıqlı dünyada ömür möhləti on doqquz il imiş Vahabın. Ulu Tanrı bundan artıq yaşamasını məsləhət bilməyib onun. Bunun əvəzində yeri-göyü xəlp edən o ucalardan-uca Allah şəhidlik bəxş edib Vahaba. Deyirlər Tanrı sevdiyi

bəndələri cavankən dünyadan aparır. Və bunun müqabilində nakam bəndələrinə əbədi olaraq xatırlanmaq haqqı verir...

Kazimov Vahab Mahmudlu stansiyasında doğulub yaşadığı illərdə çevikliyi ilə tanınıb, bu istiqanlı oğlan oxuduğu məktəbdə müəllimlərinin də diqqətini özünə çəkmişdi. Şükürbəyli kənd orta məktəbinin idman şərəfini ləyaqətlə qoruyan Vahab ara-sıra keçirilən yarışlardan qalib kimi qayıdıqca məktəb yoldaşlarının həsəd dolu baxışlarını hiss etsə də, hər yerdə özünü sadə aparırdı. Elə buna görə də çoxlarının sevimlisi idi o. Orta məktəbin yuxarı siniflərində Vahab gələcək sənətini də sevib-seçmişdi - ali pedaqoji məktəbin idman fakültəsində oxumaq istəyi ilə yaşayırdı bu yeniyetmə oğlan. Tanrı aman versəydi, xoş bir gələcək gözləyirdi onu...

Gündən-günə yurdumuzda miqyasını genişləndirən qanlı-qadali müharibə Vahabı da yoldan saxladı. O, yurd sevgisini oxumaqdan üstün tutub 1992-ci il iyunun 26-da cəbhədə döyüşən igidlərimizin cərgəsinə qoşuldu...

Milli Ordumuzun Cəbrayıl hərbi hissəsində Vahabın böyük qardaşı İlqar da döyüşürdü onda. Keçirilən hərbi əməliyyatlarda hər iki qardaş bəzən birlikdə iştirak edir, yan-yanı dayanıb düşmənin üstünə od yağdırırdılar. Bir dəfə, deyəsən, "Göy Kədik" əməliyyatından bir az əvvəl, İlqar Vahaba demişdi ki, qardaş, hər ikimizin bu əməliyyatda iştirak etməyimiz düzgün deyil. Atalar demişkən, şər deməsən xeyir gəlməz. Vahab əlüstü ona etiraz edib:

-Mən səni tək buraxa bilmərəm. Anama söz vermişəm, necə ki, canımda can var səninlə döyüşə birlikdə gedəcəyəm...

Xoşbəxtlikdən o döyüşdə hər iki qardaş axıra kimi cəsarətlə vuruşub sağ-salamat geri dönmüşlər...

Anası Şəfiqə xanım deyir ki, Vahab martın əvvəllərində icazə alıb bir-iki günlüyə evimizə gəlmişdi. Qonşuluqdakı Sabir adında bir oğlandan Vahab üçün aldığı bir dəst xarici kostyumu onun əyninə geyindirib:

-Mübarəkdir, Vahab, - dedim. - Gün o gün olsun ki, bu kostyumu ali məktəbə geyəsən.

Vahab heç özü də bilmədən ürəyimi qırdı onda:

-Eh, ay ana, görək hələ bu dava nə vaxt başa çatır. Ona qədər ya qismət, kimi yaşaya, kim qala...

-Qurban olum, ay Vahab, belə deyib ürəyimi üzmə. Allah qoysa institutda oxuyacaqsan da, toyunu da eləcəyəm...

Vahab elə bil "səhvini" anlayıb mənə ürək-dirək verdi:

-Qorxma ana, mən sözgəlişi dedim bunları, hələ ölümə qədər görüləsi işlər çoxdur. Bir də ki, kimin alınına nə yazılıbsa, o da olacaq...

-Elə bil ölümü özünə ayan olmuşdu o gün. Birdən nə desə yaxşıdır mənə?

-Ana, gəl bəri başdan şərt kəsək, ölüb-eləsəm, ağlayıb özünü üzmə. Yadında saxla ki, taleyin verdiyindən qaçmaq olmaz...

Və səhərisi gün anası ilə, atası Yaşarla, kiçik qardaşı Anarla sağollaşıb yenidən cəbhəyə qayıtdı Vahab...

Allahverdiyeva Rəfiqə müəlliminin dediklərindən: iyul ayının (1992) əvvəllərində Sumqayıt şəhərindəki iş yerimdən evə dönəndə eşitdim ki, bacım oğlu Vahabı ağır vəziyyətdə Bakıya gətiriblər. Tez özümü çatdırdım ona...

Həkimlərin qayğısı sayəsində üç aydan sonra yaraları sağalmağa başladı Vahabın. Ayağa duran kimi təzədən cəbhəyə can atdı. İstəyirdi ki, Qışlaq postunda dayanarkən onu yaralayan düşmənlərdən xəstəxanada yatarkən üç ay ərzində çəkdiyi əziyyətlərin əvəzini çıxсын...

Şəfiqə bacı deyir ki, avqust ayının 13-də (1993) evimizə gəlmişdi Vahab. İşdən qayıdanda onu divanın üstə uzanan görüb ehtiyatla yan otağa keçdim. Həmirimi eşidib ayağa qalxaraq boynuma sarıldı. Sabahısı gün gedəndə dedi ki, arxayın olun iki-üç gündən sonra yenidən sizə baş çəkəcəyəm...

O son görüşdən birçə gün sonra Daşbaşı postundan cənəzəsini gətirdilər Vahabın. On doqquz yaşlı bu cavanın yarıaçıq gözlərindən elə bil, "İllər, sizdə nəyim qaldı?" sualı asılıb qalmışdı. Bu cavabsız sual el-obanın çiynlərində gor evinə yollanan Vahabın arxasınca boylanıb hönkürə-hönkürə misralara çevrilməkdəydi o gün:

Bu dünyanın yolu uzun,
Duyğularım qışım, yazım.
Ömür mənim qarım, buzum –
İllər, sizdə nəyim qaldı?



Kalbalıyev Vahid Famil oğlu

doğulub - 13.06.1969-cu il,
Cəbrayıl rayonu Horovlu kəndi;
şəhid olub - 22.12.1993-cü il,
Gəncə bölgəsi

ÖMRÜN ŞƏHİDLİK YOLU

Şəhidlərin ömür yolu paralel tale xətlərinə bənzəyir. Alın yazıları kimi qeyrətdə də bir-birlərinə oxşarı var onların. Hardasa ömür yolları bir nöqtədə uc-

uca düyünlənib, Tanrı qapısına üz tutur. Bəlkə elə buna görə də şəhidlərimizdən söz açan yazılarımızda hardasa oxşarlıq, üst-üstə düşən məqamlar açıq-aydın hiss olunur. Bu bizdən asılı deyil, bu işdə istedadı, qələmi günahlandırmaq əbəsdir. Bəzən taleyi, alın yazısı al günəşin zərrəsi kimi oxşar olan igid oğullarımızın döyüş yolları da paralel xətlərə bənzəyir. Cəbrayıl elimizin perik düşüb yurda səpələndiyi bir vaxtda şəhid ailələri ilə görüşüb onların qeyrətli balalarının ömür cizgilərini aramaq istəyimiz təkcə bizdən asılı deyil...

Vahidin ömür yolu altmış doqquzuncu ilin on üç iyunundan başlayıb. Valideynləri Famil kişini (atası bir neçə il qabaq dünyasını dəyişib), Gülü bacını Horovluda zəhmət adamları kimi tanıyıblar. 1987-1989-cu illərdə Primorsk diyarında əsgəri xidmətdə olub Vahid. İllər boyu əsgər - Azərbaycan balalarını Amurda, Qazağıstan çöllərində, Uzaq Şərqdə... fəhlə kimi işlədib müasir silahlara yaxın buraxmayan imperiyanın məkrli sifəti doxsanncı illərdən sonra bəlli oldu bizə. Üstümüzə yağılar ayaq açanda əsgəri xidmətlərini fəhlə batalyonlarında başa vuran ürəyi tərərli oğullarımız adicə avtomat silahın belə "dilini" döyüş meydanlarında öyrənməli oldular. Vahid də aldadılan, imperiya hərbi qanunlarının hökmü ilə ömrünün iki ilini havayidan itirən cavanlarımızdan idi...

Horovluya qayıdandan sonra Cəbrayıl şəhərindəki çörək zavodunda fəhlə işləyirdi Famil. El-obamızın dincliyi pozulub, tifaqı dağılanda çörək ətirli əlləri ilə silahdan yapışmalı oldu. Kəndlərində deyikliyi olsa da, müharibə qurtarandan sonra evlənmək arzusunda idi. Onu hamıdan artıq istəyən bacısı Tamellanın:

-Ay qağa, icazə ver xeyir işini eləyək, vallah toyunda qol götürüb oynamaqdan ötrü neçə ildir yolunu gözləyirəm - sözlərini eşidəndə qarayanız sifətindən boylanan- təbəssümlə:

-Darıxmayın, hələ evlənmək vədəsi deyil. Kəndimizdə o qədər namərd gülləsinə tuş gələn cavanlarımız var ki, onların qanını almayınca evlənmək fikrinə düşən deyiləm, - deyirdi.

Belə vaxtlarda anası Gülsümün bulud kimi dolan gözlərindən öpüb:

- Qurban olum ay ana, - deyirdi. - Allah qoysa evlənəcəyəm də, nəvələrin də olacaq. Bir azca səbir edin, müharibə bu gün, sabah başa çatasıdır...

Vahid bu sözləri deyəndə hardan biləydi ki, bu müharibə bəzi üzdənirəq soydaşlarımızın qazanc yeri, gəlir mənbəyidir. Belələri heç vaxt müharibənin qurtarmasını istəməzlər. Əslində müharibəyə-zada oxşamırdı bu savaş. Surda hərbi əməliyyat keçiriləndə Füzuli bölgəsindəki hərbi hissədən səs gəlmirdi. Qubadlıda ərənlərimiz düşmən üstünə yeriyəndə Zəngilanın başbilənləri düşmənlə "sülh" danışıqları aparırdı. Şıx od tutub yananda Qazax, Tovuz topa tutulanda Tərtər, Ağdam susurdu. Bu gizli oyunların mənasını, mahiyyətini bir tərəfə yozub çıxara bilmirdi Vahid. Əslində bu onun əsgəri borcuna aid deyiddi. Bircə onu bilirdi ki, qarşı tərəfdə arxalı köpək timsallı düşmən timsah kimi ağzını açıb Horovlunu, Qışlağı, Dağ Tuması, Mərcanlı, Daşkəsəni... udmağa hazırlaşır. Onun qarşısında tab kətmək üçün gərək ağıllı sərkərdən, güclü arxan ola. O vaxtlar hər yerindən

duran özünü millət qəhrəmanı kimi qələmə verib, populist şüarlarla meydana atılırdı. Dünyanın düz vaxtlarında başlarını kirləyə bilməyənlər yenicə ayaq tutan Milli Ordumuzun mühüm vəzifələrini qarmalayıb allaha bəndəlik etmirdilər. Cəbrayıl hərbi alayında da belə idi o vaxtlar. İt yiyəsini, yiyəsi itini tanımırdı burda. Hərbi alayda ayağı gözlərinin altını Görməyən bəzi zabitlər orduya yenicə gəlib möhkəmlənməmiş uşaqları qızıl gülləyə qurban verirdilər...

Vahid Cəbrayılın süqutuna qədər qeyrətlə vuruşurdu cəbhədə. Xudafərin sədalı torpaqlarımız harsın oğullarına "bəxşiş" veriləndən sonra Arızı o üzə adlayıb İmişliyə gəldi...

Cəbrayılın igid oğullarını hərbi təlim keçmək üçün Gəncə ətrafına aparmışdılar onda. Cavan əsgərlərimiz yenidən düşmənlə üz-üzə gəlmək üçün güc, qüvvə toplayırdılar. Doxsan üçüncü ilin qışı təzəcə başlayırdı Gəncədə. Hərbi təlimin qızgım çağında mərmə partlayışı neçə-neçə qeyrətli əsgərlərimizlə yanaşı Kalbaliyev Vahid Famil oğlunun da Vətən üçün döyünən ürəyini əbədi olaraq susdurdu. Bu haqdan gələn ölüm deyildi. Bəlkə də erməni xəyanətinə söykənələrin qanlı bir addımı idi. Vahid dağılmış yurd yerlərimizin qisasını almadan dünyadan köçdü. Vaxt gələcək ki, lay divar kürəkli oğullarımız onun incik ruhunu sevindirəcəklər...



Kəlbəliyev Cavid Məhəbbət oğlu
doğulub - 03.10.1975-ci il,
Cəbrayıl rayonu Horovlu kəndi;
şəhid olub - 25.04.1994-cü il,
Ağdam rayonu Güllucə kəndi

İKİDLƏR ELDƏN GEDƏR

Cəbrayıldan Füzuliyə tərəf uzanan dağ yolundan bir az aşağıda yaşıl dərələrin ağuşuna sığınan Horovlu kəndində doğulmuşdu Cavid. İstiqanlı, mərd adamları ilə, büllur kəhrizi ilə, qədim bağ-bağatıyla və bir də min bir nemət yetirən torpağı ilə tanınırdı bu kənd. 1988-ci ilin fevralından sonra Cəbrayıldan o üzdəki dağların yüksəkliyini ələ keçirən erməni işğalçıları Horovlunu hədəf seçmişdilər özlərinə. Kəndin üç-dörd kilometrliyində qanlı-qadalı müharibə getsə də, Doxsan

üçüncü ilin avqustuna kimi horovluların əlləri işdən soyumamışdı. Kəndin qeyrətli oğulları düşmənin qarşısında qala kimi dayanıb doğma torpaqlarını qoruyurdular onda. Camaat arasında ölüb-itənlərin sayı günbəgün artsa da, igid oğullarımız qeyrətlərinə sığmıb düşməni aşağı enməyə qoymurdular...

Cavid doxsan ikinci ildə kəndlərindəki orta məktəbi bitirəndən sonra sənədlərini Bakı dənizçilik məktəbinə vermişdi. İstəyirdi ki, gələcəkdə dənizçi olub nəhəng bir gəmidə uzaq-uzaq ölkələri gəzib-dolaşsın. İmtahanların sonunda müsabiqədən keçə bilməsə də ruhdan düşmədi Cavid. Doğma kəndlərinə qayıdıb sovxoz fəhlələri ilə çiyin-çiyinə işləməyə başladı...

Doxsan üçüncü ilin yazı yağıntılı keçdiyindən horovlunun taxıl zəmilərindən məhsulu yığıb, yığışdırmaq olmurdu o yay. Cavid qabarlı əllərinə baxdıqca gizli fərəh hissi keçirir, xırmanda qalaqlanan ruzunun bolluğundan ürəyi atlanırdı. Uca dağların haça belində gizlənib Horovlunu hədəfə alan düşmənin atdığı qradlar arabir camaatın dincliyini pozsa da, heç kəsin ağına da gəlmirdi ki, bir azdan sonra təpənin üstündəki dolu xırman da, illərdən bəri kənd adamlarının qabarlı əlləri ilə aşağı sıralanan yarlı-yaraşlıqlı evləri də düşmən kəməndinə keçəcəkdir...

Onda hələ Cəbrayılı igidlərin dözümlü oxardan düşməmişdi. Onda hələ yurda sipər oğullar Qışlaqda, Süleymanlıda, Daşbaşıda, Dolanlarda, Sirikdə, Qazanzəmi ətrafında düşmənin üzü Araza gələn yollarında sədd kimi dayanmışdılar...

Cəbrayıl elimizə bəla qəfildən gəldi o yay. Avqustun on beşində Daşbaşı postunda dayanan on səkkiz igid əsgərin amansızlıqla qətlə yetirilməsi xəbəri bu torpağın əzmini sındırdı elə bil. Şəxsi qazanc məqsədi ilə orduya doluşan bir sıra səriştəsiz zabitlərin qorxaqlığı (bəlkə də gizli xəyanəti) ucbatından düşmən bircə həftənin içində alınmaz qala hesab edilən Süleymanlı, Qışlaq, Sirik, Cəbrayıl, Dağ Xələfli, Qazanzəmi, Hovuslu, İsxanlı, Daqqumas yaşayış məntəqələrini işğal edib Arazboyu torpaqları hədələməyə başladı...

O müdhiş günlərdə Horovlu kəndi də erməni təcavüzünün qurbanı oldu. Dövlət səviyyəsində etibarlı kömək görmədiyindən vahiməyə düşüb doğma torpaqlarını tərk edib qaçanların Gəyən çöllərindən üzü Daşburunadək köçü başladı...

O boranlı günlərdə Cavidgilin ailəsi də yurdundan perik düşənlərin köçünə qoşulub minbir əziyyətlə Biləsuvara gəlib çıxdılar. Rahat ev-əşiklərindən əlləri üzülənlər Muğan düzündə talelərinə düşən ağır-acıları dəf etmək üçün Tanrıya üz tutub ondan imdad dilədilər...

1993-cü ilin dekabr ayında Cavidə çağırış vərəqəsi gələndə o, ləngimədən hərbi komissarlığa üz tutdu. Biləcəri çağırış məntəqəsində onu cavan əsgərlərlə birlikdə Nasoslu qəsəbəsindəki hərbi təlim məntəqəsinə gətirdilər. Bir neçə gündən sonra N. Tusi adına APU-da işləyən əmisi Əhməd Gəlbəliyev də onun

görüşünə gəldi. Ağsaçlı alim qardaşı oğlundan ayrılında əlini onun kürəyinə vurub:

- Cavid, oğlum, - dedi, - yadında saxla ki, özümüə ana bildiyimiz Vətən torpağı bu gün sənin kimi qeyrətli oğullardan imdad diləyir. Arzum budur ki, qələbə sevinci ilə geri dönəsən. Allah qoysa o vaxt ayaqların altında qurban kəsəcəyəm...

Əmisinin sözlərindən kövrəlsə də Cavid onunla vidalaşb mətin addımlarla əsgər yoldaşlarına tərəf üz tutur...

Və bundan sonra Cavidin cəbhə həyatı başladı...

Bakıdan ayrılında Cavid çoxdan bəri üzlərini görmədiyi atası Möhübbət kişini, anası Gülbəs xalanı, qardaşı Fazili, bacıları Təranəni, Firuzə və Təricəni düşünə-düşünə öz-özünə təsəlli verdi ki, eybi yoxdur, Allah qoysa komandirlərimdən icazə alıb bir gün gedib onlarla da görüşərəm...

Nisgilində yaşamaqdan bezmişəm,
Həsrətinə tablaşmışam, dözmüşəm.
Demə səndən əllərimi üzmüşəm,
Qoynuna yenidən gələydim barı...

Ancaq Güllücədəki qanlı döyüşlərdən sonra Cəbrayıl torpaqlarına qədəm basmaq istəyi də Cavidin ürəyində getdi. Onu Mil düzünün məşhur əmək qəhrəmanı Sərdar İmrəliyevin uyuduğu kənd qəbiristanında torpağa tapşırıdılar. Atalar "igidlər eldən gedər", - deyiblər. Cavid kimi eldən gedən qeyrətli oğulların Tanrı əvəzini versin...



Kəlbəliyev Nəsir Sirac oğlu

doğulub - 09.07.1967-ci il,
Cəbrayıl rayonu Hərovlı kəndi;
şəhid olub - 18.04.1994-cü il,
Füzuli bölgəsi

DAĞLARA SIĞINAN ÖMÜR

Ulu dağların, durna gözlü bulaqların həsrətinə dözməyən Nəsir hər il yayın əvvəllərində Gəyəndən adlayıb Həkəri çayı boyunca üzüyuxarı Laçına tərəf diklənər, Hoçazdan keçib Fərmiş təpədə dincini alardı. Erməni vəhşiləri Laçını kəməndə salandan sonra qəfəsə salınmış şirə bənzəyirdi Nəsir. Rayonun şimalında yüksələn dağlara üz tutsa da, buradan atılan qradların vahiməli səsləri daği-daşı lərzəyə salır, sürünü hürküdüb əlindən çıxarırdı...

Qarabağ savaşı başlayandan sonra bəlkə də hamıdan artıq Nəsirin növrağı pozulmuşdu. Aranın istisinə dözməyə tabı-taqəti qalmamışdı heç. Bir yandan da dilsiz-ağızsız qoyun-quzunun örüşünün kasadlığı Nəsiri yandırır töküdü. Şayaq yüksəkliyi ermənilər tərəfindən ələ keçiriləndən sonra dərdinin üstə təzə dərd gəlmişdi onun. Erməni vəhşiliyi ilə dönə-dönə üzləşən camaatın dözümlü-tavanı qalmamışdı daha. Çoxlarının bir ayağı qaçaqaçda idi...

İllər boyu köç yolu ilə dağa-arana gedib şad-xürrəm evinə qayıdan Nəsir o müdhiş oktyabr günlərində ilk dəfə idi ki, erməni vəhşiliyi ilə üzbəüz dayanmışdı. Nəsir dilini dişə ilə tutub ürəyindən: "Öldü var, qoyun-quzunu bu köpək uşağına verdi yoxdur", - dedi. - "Qoy, düşmən əlinə keçincə elin bərəkəti sulara qərq olsun". O, dediyi kimi də etdi. Arazdan o üzə keçəndə özü ilə təkçə çomağını çıxara bilmişdi. Hirsindən onu da qolu gəldikcə qolaylayıb Cəbrayıl rayonunun Saatlı şəhərində yerləşən hərbi komissarlığına gəldi...

"Anam on uşaq doğub, biri olmasa da keçinər, Ancaq Vətənsiz yaşamaq olmaz..." Bu Nəsirin öz sözləridir, cəbhəyə yollananda deyib. İllər boyu halal bir sənətin qulpundan yapışan Nəsir çomağını yerə sancıb, avtomat silahdan yapışmalı oldu. Doxcan dördüncü ilin aprel ayının on səkkizinə kimi qeyrətlə vuruşub. Heç kimdən əskik olmadığını sübuta yetirdi...

Beyləqanın 3 saylı Sovxozundakı qəbiristanda ölüm yuxusuna gedən Nəsirin ailə ocağında Sevil adlı qız balası böyüyür. Tanrı onu yaman gözdən qorusun...



Kərimov Elçin Amaş oğlu

doğulub - 15.03.1975-ci il,

Bakı şəhəri;

şəhid olub - 31.12.1993-cü il,

Ağdam rayonu Salahlı kəndi

NAMƏRD, ƏLİN QURUSUN

Yayın qızmar günlərinin birində Ruqiyyə nənə "Səda" qəzeti redaksiyasına gəlib bizimlə görüşdü. Özü ilə gətirdiyi şəkli əzizləyə-əzizləyə:

-Namərd, əlin qurusun, belə oğula da qıyarlarmı? - dedi. -Anası ölmüş nə görmüşdü dünyada? On səkkiz yaşı hələ tamam olmamışdı Elçin balamın. Körpə uşağa bənzəyirdi...

Ruqiyyə nənə şəklə maraqla baxdığımızı görüb təzədən odlandı elə bil:

-Elçini tanıyırdınız mı?

Susduğumuzu görüb sualına özü cavab verməli oldu:

-Eh, hardan tanıya bilərdiniz onu. Təzə-təzə boyu çıxırdı. Uşaq olmasına baxmayın, çinar kimi qollu-qanadlı idi. Anası ölmüş Dilşad balamın gözlünün ilk ovu idi Elçin. Atası Ataş gözləri üstə saxlayırdı onu. Bir yanımlı, istəkli oğul idi ki, günün günorta çağı əli çıraqlı gəzsəydin, tayını-bərabərini tapmazdın onun. Əlin qurusun, namərd, niyə qıydın Elçinimə...

Ruqiyyə nənə o gün elə kövrəlmişdi ki, onu ovundurmağa hünərimiz çatmırdı. Ürəyimizdən keçən nisgilli duyğular kövrək misralara çevrildikcə Elçin barmaq boyda şəklindən boylanmaqdaydı dünyamıza:

Düşmənin qarşısında,

Nə sındın, nə əyildin.

On səkkiz yaş nədir ki,

Sən ölməli deyildin.

Novruz bayramına beş gün qalmış Bakı şəhərində doğulmuşdu Elçin. Valideynləri doğma Daşkəsən kəndinə üz tutanda o, təzə-təzə ayaq açıb yeriyirdi. Ağıl kəsəndən ana təbiətin vurğunu idi. Kəndlərindən yuxarıdakı dağlara, Araza tərəf sıralanan gündə-gündə təpələrə baxmaqdan doymurdu. Baharın ilk çağlarından yayın ortalarında çiyi əskik olmayan yaşıl yamaqları gəzib

dolandıqca cənnət hesab edirdi Daşkəsən torpağını. Orta məktəbin son sinfində oxuyarkən ürəyində qət etmişdi ki, hərbiçi olacaq. Bəlkə elə buna görə də əli attestata çatan kimi sənədlərini Bakıdakı hərbi məktəbə verdi. Müsəbiqədən keçə bilməsə də özünü sındırmadı. Buradakı tikinti idarələrinin birində çilingər işləməyə başladı. Niyəti növbəti dəfə hərbi məktəbə üz tutub təzədən bəxtini sınamaq idi.

Hərbi komissarlıqdan çağırış vərəqəsi gəldiyini eşidən kimi yubanmadan doğma Cəbrayıl qayıtdı Elçin. İki gündən sonra onun səsi, sədası Murovdan eşidildi. Talemi, yoxsa torpaq istəyimi onun yolunu yenidən Cəbrayıl torpaqlarından saldı. Elçin burada Cəbrayılı igidlərə qoşulub düşmənlə üz-üzə dayandı. 1993-cü ilin avqust ayında Quşçular, Qaraçallı, Süleymanlı kəndləri uğrunda gedən döyüşlərdə fəal iştirak edib oddan, alovdan keçdi. Bədəninin sol tərəfindən qəlpə yarası olsa da döyüşün axırına kimi mövqeyini tərk etmədi...

1993-cü ilin payızında Kərimov Elçin Ataş oğlu artıq Ağdam bölgəsində idi. Ata ocağı Daşkəsənə əlləri yetişməsə də Vətən torpağının bir parçası bildiyi Salahlıni qorumaq üçün son gücünü toplamaqda, iradəsini köməyə çağırmaqda idi. Hələ çox cavan olsa da, döyüşlərdə xeyli təcrübə qazanmış, düşmən həmlələrindən qorunmağın yolunu öyrənmişdi, bəlkə ona görə də ölümü eyninə gətirmir, döyüşə ürəklə atılırdı.

Deyirlər düşmən adətən ən igid əsgərləri birinci növbədə susdurmağa çalışır. O, qarlı-boranlı dekabrda yağdı gülləsi Elçini tez haqladı. Onun al-qanı Ağdam torpağına çilənəndə ruhu Tanrı dərğahına üz tutdu. Ulu varlıq Elçinin gəlişini gözləyirdi elə bil, qollarını geniş açıb onu məhəbbətlə bağrına basdı. Elçin Tanrı dərğahının əbədi sakinlərindən biri oldu həmin gün...

Elçinin Bakıxanov qəsəbəsindəki qəbiristanda əzizlənən gər evi torpağımızın qürub üzünə boylanmaqdadır hələ də. Orada viran qalan yurd yerlərimiz haray çəkir, igid oğullarımızı qisasla çağırır. Ulularımız "qisas qiyamətə qalmaz", - deyiblər...

Hər dəfə Elçin yadımıza düşəndə Ruqiyyə nənənin bir az kövrək, bir az üzüntülü səsi gəlir qulaqlarımıza:

-Namərd, əlin qurusun, Elçinimə niyə qıydın?..

Bu səs yaxamızdan yapışıb bizə:

-Ölümə ölüm, qana qan, - deyir. - Ulu yurd yerlərimizi azad edib şəhid oğullarımızın qisasını almayınca yaxamızdan əl çəkən deyil bu səs...

Gülməmmədov Rəfayıl Məhəmməd oğlu

doğulub - 10.11.1966-cı il,
Şəmkir rayonu Tatar kəndi;
şəhid olub - 15.08.1993-cü il,
Xocavənd rayonu Daşbaşı kəndi

SƏN ŞƏMKİRDƏ DOĞULMUŞDUN...

Dünyaya Şəmkir rayonundakı Tatar kəndində göz açmışdı Rəfayıl. Yaşlıları kimi hər şeyə maraq göstərir, şirin arzularla yaşayırdı. Uşaqlıqdan könlünü zəhmətə vermiş, həyatın şirinliyini, onda gəzib aramışdı. Orta təhsilin tamamlayıandan sonra texniki-peşə məktəbində oxuyub kran sürücüsü peşəsinə yiyələnmişdi. Arzusu ev tikmək, yol çəkmək, körpü salmaq idi onun. Üzüyola geniş qəlblə cavan bir oğlan idi Rəfayıl. Ona ağır açanların heç birindən köməyini əsirgəməz, tay-tuşlarına can deyib, can eşidərdi...

1984-cü ildə Qorki vilayətindəki hərbi hissədə əsgəri xidmət borcunu başa vurub Vətənə qayıdandan sonra ona elə gəlirdi ki, daha həyatda elə bir müşkül işi qalmayıb. İndi o, ev-eşik barədə fikirləşir, doğmalarına kömək etməyi, valideynlərinin qolundan yapışmağı özünün müqəddəs borcu hesab edirdi...

Bakıdakı Maşınqayırma zavodunda krançı işləyəndə elə bilirdi ki, dünyada ondan xoşbəxt adam yoxdur. Rəfayılın burda xətrini istəyir, əməyini yüksək qiymətləndirirdilər. O, şəhərdə yaşasa da doğma kəndləri ilə nəfəs alır, fürsət düşən kimi el-obaya baş çəkib, camaatla hal-əhval tuturdu. Beləcə bir ömür yaşayır, ürəyində həyatından razılıq edirdi. Demə, qarşıda keçilməz sədlər, taleyin şiltaqlıqları da var imiş. Eh, bunları o, hardan biləydi ki, onda...

Vətənimizdə gedən müharibə bütün qeyrətli adamlar kimi Rəfayılın da yuxusunu ərsə çəkmiş, yatağına qor ələmişdi. Hiss edirdi ki, ürəyi onu döyüş meydanlarına çəkir. Bığ yerləri təzə-təzə tərləyən cavanlarımız qızıl gülləyə tuş gəldikcə ürəyi qisas hissi ilə alışıb-yanırdı. Axı, o hər şeydən qabaq əla zenitçi idi. Düşünürdü ki, daha zavodda qalması əbəsdir, indi onun kimilərinin yeri cəbhədir. Axır ki, ürəyinin hökmünə boyun əyib cəbhəyə üz tuqdu Rəfayıl.

1993-cü ilin may ayında Cəbrayıldakı hərbi hissədə xidmət edən leytenant qardaşı Nurəddin Gülməmmədovun xeyir-duası ilə igid oğullarımızın sırasına qoşuldu. Onun məharəti sayəsində hərbi əməliyyatlar zamanı düşməne layiqli cavablar verilir. Rəfayıl əsgər yoldaşları arasında cəsur bir atıcı kimi şöhrətlənirdi...

Quşçular, Günəşli, Banazur, Daşbaşı və Mülkədərə yaşayış məntəqələri uğrunda gedən döyüşlərdə onun nəyə qadir olduğu üzə çıxdı. Burada əsl igidlik, qəhrəmanlıq göstərən bu igid əsgər şəhid oğullarımızın dönə-dönə qisasını alıb düşmənin anasını ağlar qoydu...

Rəfayılğilin qoruduğu postu düşmən çoxdan idi ki, ələ keçirmək istəyirdi. Ancaq igid zenitçilərimiz quldurlara aman vermir, güclü zərbələr endirməklə onları əvvəlki mövqelərinə çəkilməyə məcbur edirdilər. Bu igid oğlanın döyüş yolu 1993-cü il avqustun 15-də sona çatdı. Əsgərlərimizdən sayca qat-qat artıq olan düşmənlər Daşbaşı postunda yurda keşik çəkən igidlərimizi gecənin bir aləmində mühasirəyə aldılar. Qeyri-bərabər vuruşda əsgərlərimiz sonuncu nəfəslərinə qədər mərdliklə vuruşub bir addım da geri çəkilmədilər. On səkkiz nəfər şəhidin arasında şəmki balası Rəfayıl da var idi o gecə...

Cəbrayıl camaatı Rəfayılın tabutunu al-qumaşa tutub ehtiramla yola saldılar o səhər. Məmməd kişinin, Zərəngiz ananın qeyrətli balası Rəfayıl Gülməmmədov Şəmki torpağına şəhid kimi qayıtdı. Daşbaşı faciəsi yada düşəndə Rəfayılın adı da ehtiramla anılır, cəbrayılı şəhid anaları onu da ağıllara qatıb əzizləyirlər:

Vətən üçün oddan keçdin,
Bir qeyrətli igid oldun.
Sən Şəmkiyə doğulmuşdun,
Cəbrayıl da şəhid oldun...



Mehdiyev Zaur Murad oğlu

doğulub - 19.05.1975-ci il,
Bakı şəhəri;
şəhid olub - 25.04.1994-cü il,
Tərtər bölgəsi

MƏNİ UNUTMAYIN...

Doxsan beşinci ilin yanvar ayının ilk günlərində Bakıda olarkən taleyin didərginlik ağrı-acıları ilə üzleşən həmyerlilərimizdən eşitdik ki, Etibar müəllim neçə vaxtdır ki, bizimlə görüşmək arzusundadır. Ertəsi gün soraqlayıb tapdıq. Cəbrayıl ərazisi düşmən əlinə keçəndən sonra Binəqədi rayonu ərazisində yaşayan qohumlarına pənah gətirib Etibar. Dağlar qoynundakı Qaracallı kəndindən sonra sıngındığı qohum evi onu sıxsaxsa da taleyin qəfil sınağına sinə gətirib gec-tez doğma

yurd yerlərinə qayıdacağı ümidi ilə yaşayır Etibar. İl yarım ayrılıqdan doğan həsrətlə görüşəndən sonra ona:

-Eşitdik yaxın qohumlarından şəhid olan var. Allah rəhmət eləsin, torpağı sanı yaşayasınız...

Etibar dərindən köksünü ötürüb:

-Elə buna görə sizi axtarıram. Aydın kişi mənə bərk-bərk tapşırıb ki, harda tapsam sizi onun yanına aparım, - dedi...

Yarım saatdan sonra Koroğlu küçəsində "Qaracallı məhləsi" adı ilə tanınan evlərdən birinin qapısını döyüb içəri keçdik...

Aydın dayı Cəbrayıl rayonunun Qaracallı kəndində dünyaya göz açıb. Bu oymağın dağına, yamacına, hər qarış torpağına belə bələddir. 1941-ci ilin hərbi tufanı onu da doğma el-obasından perik salıb. İştirakçısı olduğu Böyük Vətən müharibəsindən sonra başı müsibətlər çəkib. Stalin repressiyasının cəhənnəm əzablarını gözü ilə görüb "o dünyadan" sınıb-sıxçalanmış vəziyyətdə qayıdan bu zəhmətkeş kişi axır ki, Bakıda qərar tutub. Ağır illərdə ona arxa-dayaq olan alman qızı Ella xanımla əl-ələ verib özlərinə ev-eşik düzəldiblər. Cəbrayılın işğalından sonra Qaracallıdan olan yaxın qohumlarına əl uzadıb onları isti ocaqlarının başında əyləşdirib...

Demə illər boyu kipriyi ilə od daşıyan Aydın dayının görəcəkləri günləri arxada qoymuş. Ömrünün ahıl çağlarında yurd ağrısı çəkmək bir yana, şəhid oğul itkisi ilə göz yaşları axıtmalıymış o da...

Zaur babası Aydın kişinin himayəsində böyüyüb. Dünyanın min bir üzünü görəndə Aydın dayı onu özünə nəvə yox, oğul payı hesab edib. Zaur 1992-ci ildə Binəqədi rayonundakı 276 sayılı orta məktəbi bitirəndə Aydın babasının, Ella nəninin uçmağa qanadı olmayıb. Doğma ata ocağı ilə qırılmaz tellərlə bağlı olan Aydın kişi dünyanın düz vaxtlarında Zaurun əllərindən tutub dönə-dönə Qaracallıya aparıb. İndi özünün kövrələ-kövrələ dediyi kimi, ürəyində tutubmuş ki, Zaur böyüyüb ərsəyə yetəndən sonra onunla birlikdə doğma kəndinə qayıdıb ömrünün qalan illərini burada yaşasın...

Ella nənə deyir ki, fərasətli uşaq idi Zaur. Orta məktəbdə oxuduğu illərdə idmanın karate növü ilə məşğul olmuşdu. İngilis dili ilə dərindən maraqlandığından hələ aşağı sınıflərdə oxuyarkən bu dildə sərbəst danışır yazırdı. Orta məktəb müəlliməsi Zərifə xanım onu öz oğlu kimi sevir, gələcəyinə böyük ümid bəsləyirdi. Özündən kiçik qardaşı Emin, xalası qızı Könül adı ilə öyünürdülər Zaurun...

Torpaqlarımızda müharibə getdiyi bir zamanda yurdunu ürəkdən sevən Mehdiyev Zaur Murad oğlu da əlinə silah alıb düşmən qabağına çıxdı. Yaşlıları arasında həlim xasiyyətli bir oğlan kimi tanınan Zaur soyuq səngərlərə sığınub Vətən torpağını qeyrətlə qoruyurdu. Ən çətin dəqiqələrdə belə qarabağdayı sifətdən təbəssüm əskik olmurdu. Məkrli düşmən cildinə girib onu qarabaqara izləyən ölümü yaxına buraxmırdı Zaur. Ella nənə, yaxın qohumları deyirlər ki, hər dəfə görüşəndə ona deyirdik ki, Zaur, amandır, özünü qoru, kirəvəni əldən vermə.

Uca qamətini şax tutub təbəssümlə deyirdi ki, qorxmayın, mən gülləbatmazam. Düşməyə asanlıqla can verən deyiləm...

Sözünün üstə möhkəm duran idi Zaur. Böyük arzuları var idi balamızın. İngilis dilini elə-belə öyrənməmişdi. Mühəribə qurtarandan sonra təhsilini davam etdirməli idi. Fələk arzumuzu gözümüzdə qoydu...

Ölümündən düz bir ay qabaq ailə üzvləri - qardaşı Emil və üç yaşlı xalası qızı Könül Murova - onun görüşünə getmişdilər. Komandirləri o vaxt Zaura beş günlüyə icazə vermişdi ki, qohum-əqrabasıyla görüşüb geriyyə qayıtsın. Novruz bayramını Bakıdakı doğma ata evində qarşılayan Zaur martın 27-də bayram sovgatı ilə əsgər dostlarının yanına qayıtdı. Onda hələ aşağılarda yazın ilıq nəfəsi duyulsa da, Murovda soyuq adamı qılınc kimi kəsirdi...

Erməni quldurlarının Tərtər bölgəsindəki yeni hücumlarının qarşısını kəsən qeyrətli oğullarımızdan biri də Zaur idi. Qırmızıqənd ətrafında gedən qanlı döyüşlərdə sinəsini Vətən torpağına sipər edən bu igid əsgər aprel ayının 27-də düşmən gülləsinə tuş gəldi. Son nəfəsində onu qolları üstə arxaya gətirən əsgər yoldaşlarına:

- Düşməndən qisasımı alın, məni unutmayın, - deyib gözlərini yumdu...

Zaurun ölüm xəbərini eşidəndə Aydın babanın, Ella nənənin gözlərinə zülmət çökdü elə bil. Bakının ikinci Şəhidlər xiyabanında torpağa əmanət verilən sevimli nəvələrinin evdəki şəkildən onlara tərəf boylanan baxışları ilə qarşılaşanda sinələrindən qopan ah-nalə dodaqlarında misra-misra göyərirdi:

Arxa idin bizə, oğul
Niyə gəldin gözə, oğul.
Döndün oda, közə, oğul,
Hardan tapaq səni, Zaur.

Gözümüzdə yaş qurumaz,
Taledən çoxu yarımaz.
Sağalan deyil yaramız, -
Hardan tapaq səni, Zaur...



Mehdixanov Rəfayıl Çərkəz oğlu

doğulub - 16.03.1972-ci il,
Cəbrayıl rayonu Böyük Mərcanlı kəndi;
şəhid olub - 08.01.1994-cü il,
Füzuli bölgəsi

ELLƏR XƏBƏRSİZ QALIB...

O gün Çərkəz kişi kənd qəbiristanından beli bükülmüş halda geri qayıdırdı. Şəhid balasının dərdindən artıq yurdsuzluq ağrıları onu üzüb əldən salırdı. Yol uzunluğunu ehtiramla dəfn edən İmişli camaatına, Çaxırlı kəndinin ağsaqqallarına dönə-dönə razılığını bildirdikcə gözləri el-obanı, yaxın-uzaqları arayıb axtarırdı. Ürəyinin dərinliklərində qövr eləyən dərdləri sözə çevrilib dilini, dodağını yandırmaqda idi: "sizə qurban olum, ay elim, obam. Hara dağıldınız, hara getdiniz. Axı, yerimizdə, yurdumuzda olsaydınız, bu müsibətli gündəmə məni tək-tənha qoymazdınız. Haradasan, ay Mərcanlı elim, xəbərin varmı Rəfayıl balamın faciəsindən? Ay Allah, nə günahın yiyəsiydik ki, bizə belə zülm elədin?"

Heç bir günahı-zadı yox idi Çərkəz kişinin. Dünyanın ən fağır, başısağrı bəndələrindən biri idi. Özgənin toyuğuna "kiş" deməmiş, bircə qarışqanı da ayaqlamamışdı bu yaşacan. Yaz, qış qabarlı əlləri ilə yer belləmiş, torpaq suvarmış, zəmi əkib biçmişdi. Əli iş tutandan halallığı ilə tanınmış, əməksevərliyi ilə başqalarına nümunə göstərilmişdi. Xasiyyətdə oğlu Rəfayıl da tamam-kamal atasına çəkmişdi. Dinc, üzüyola bir uşaq idi. Boş vaxtlarında həyat-bacalarına baş çəkib, gücü çatan bir işin qulpundan yapışırdı. Orta məktəbi bitirib, təhsil dalınca şəhərə getməyi sonraya saxlayıb kəndlərindəki təsərrüfata üz tutmuşdu. Cavan olmasına baxmayaraq, zəhmət adamları xətrini çox istəyirdilər onun...

1990-92-ci illərdə sovet ordusunda qulluq edəndə də həmyerlilərinə xoş sədasi çatmışdı Rəfayılın. Uzaq Rusiyadan bir-birinə düyülüb gələn əsgər məktublarında narahatlığı, həyəcanı duyulmaqda idi onun. Evlərinə qayıdıb gələndən sonra əndişəsi daha da artıb çoxalmışdı. Fasiləsiz olaraq davam edən düşmən hücumları hövsələdən çıxarmaqda idi onu. Mərcanlının tən ortasından keçib gedən dəmir yolu ilə addımlayanda elə bilirdi ki, arxasınca baxanlar ürəklərində ona deyirlər: "sənin tay-tuşların düşmən qabağında dayanıb, bəs Vətənin dar günündə sən kimi gözləyirsən?"

Rəfayıl onsuz da çoxdan cəbhəyə can atırdı. Anlayırdı ki, Vətənin nicatı onun kimi cavanlardan asılıdır. Doxsan ikinci ilin sentyabrında evdəkilərlə vidalaşib Cəbrayıl şəhərindəki hərbi hissəyə üz tutdu...

Rəfayıl düz bir ildən artıq oğuz elimiz Cəbrayılın yalçın qayalarına sığınıb; sinəsini Vətən torpağına sipər etdi. Qışlaq, Süleymanlı, Sirik postlarında kipriyini qırpmadan torpaqlarımıza keşik çəkdi. İştirakçısı olduğu qanlı döyüşlərdə qeyrətlə vuruşub, Vətənə oğulluq borcunu qaytardı...

Cəbrayıl torpaqları bütünlüklə düşmənin kirinə keçəndən sonra Çərkəz kişi Rəfayıldan bərk nigaran idi. Daşburundakı yol ayrıcında dayanıb gəlib-gedənlərdən oğlunu soradıqca qəlbindən qara qanlar axırdı onun. Axırda öyrəndi ki, Rəfayıl əsgər yoldaşları ilə birlikdə Füzuli torpaqları uğrunda gedən döyüşlərdədir. Yol kənarında dayanmaqdan yorulub bezikən ata axırda əllərini göyə qaldırıb:

- Allaha pənah, daha əlimizdən nə gəlir, - deyib qaçqın komasına qayıtdı...

Çərkəz kişi evdəkilərin yanında özünü toxtaq tutmağa çalışsa da, ürəyi ram olmurdu. Elə bil oğlunun şəhid olacağı ayan idi ona. Səhər, axşam yollara boylana-boylana qalmışdı. Və günlərin birində Rəfayılın tabutu ilə qarşılaşıb hönkür-hönkür ağladı:

Deyirlər insan dərddə olanda, tez dil açır. Dərd onun ürəyində sözə çevrilir. O gün Çərkəz kişi oğlu Rəfayılı təzə-təzə oxşayıb əzizləyirdi:

Vətənin daşı oğul,
Baharı, qışı oğul.
Sənsiz daha qurumaz
Gözümün yaşı, oğul.

Ürəyimdə köz qalıb,
Sinəmdə bir iz qalıb.
Rəfayıl, ölümündən
Elim xəbərsiz qalıb...



Mehmanəliyev Vüsal Rəfəddin oğlu

doğulub - 19.10.1975-ci il,
Cəbrayıl rayonu Hovuslu kəndi;
şəhid olub - 19.12.1993-cü il,
Gədəbəy rayonu

ÖMRÜN LAYLA ŞİRİNLİYİ

Güləndam ana Şəhidlər xiyabanına çatanda bir anlığa ayaq saxlayıb göz işlədikcə sıralanan əsgər məzarlarına baxdı. Qəhər dolu bir səslə:

- Ananız ölsün, sizin nə vaxtınızdır ki, işıqlı dünyadan əllərinizi üzüb qara torpağa qarışmışsınız - deyib, sonra yanaqları ilə üzünü ayağına gələn göz yaşlarını başındakı qara örpəyin ucunu ilə silib təzə bir qəbrin ayaq tərəfində dayandı. Nəmli gözlərini dəmir haşiyəyə bənd edilən iri bir şəkllə dikib hönkür-hönkür ağladı. Dayandığı yerdən iki addım qabağa gedib dizləri üstə yerə çökəndən sonra qara haşiyəli şəkli öpüb oxşamağa başladı, - Vüsal, oğlum, eşidirsənmi, görüşünə gəlmişəm sənə. Niyə dillənmirsən, gözümün işığı, adam anasını beləmi qarşılayar? Səndən sonra dünya gözlərimdə zülmətə dönüb. Günün hardan çıxıb harda batdığından xəbərim olmur.

Viran qalmış bağım var,
Gör, nə qəmli çağım var.
Dilim-ağzım quruyub,
Ürəyimdə dağım var.

Dağların daş sinəsinə baş qoyan hovuslu kəndinin ətkləri Gəyən çöllərinə, quzey səmti Ziyaratın sərinliyinə söykənir. Kəndin üst tərəfindəki dağın zirvəsindən Çaxmaq dərəsi aşağı baxanda adama elə gəlir ki, burda təbiətin heyrətdən əli üzündə qalıb. Belə bir möcüzəli yerdə doğulub böyümüşdü Vüsal. Burda torpaq təbiətin su saflığına, günəş ziyasına, qol-budaqlı ağacların yaşıl yelpiyinə heyran-heyran boylanmaqda idi. Vüsalın nəzərində Hovuslunun ulduzlu gecələrinin təyi-bərabəri yox idi. Ağı kəsəndən sonra anlamışdı ki, buranın daşı da, kəsəyi də Vətən rəmzi, yurd nişanəsidir. Ağına da belə gətirmək istəməirdi ki, nə vaxtsa düşmənin ayağı bu torpağa dəyə bilər. Erməni dığalarının yalnızca ulartısı Qala dağının o üzündən açıq-aşkar eşidiləndə Vüsalın on səkkiz yaş təzəcə

tamam olmuşdu. Hərbi komissarlığın çağırışı ilə Bakı şəhərinə yola düşəndə ona elə gəlirdi ki, bir-iki aylıq hərbi təlimdən sonra qayıdıb Cəbrayılın qeyrətli oğulları ilə birlikdə Vətən torpağının keşiyində dayanacaq...

Bakıda olarkən müdhiş bir xəbərdən damarlarında qanı dondu elə bil. Doğma kəndlərinin düşmən əlinə keçdiyini eşidib biləndə varından yox oldu Vüsal. Öyrəndi ki, əmisi Aydın kişi düşmən kəndə soxulanda hovusluların xilasını naminə özünü oda-közə atmış arvadı ilə birlikdə izsiz-soraqsız yoxa çıxmışdır...

Müqəddəs "Şıx babanın", Hacı Qaramanın əsirlikdə qaldığını öyrənəndə elə bil üstündən qara yellər əsdi onun...

O müdhiş günlərdə qardaşı Aydını, onun həyat yoldaşını gəzib soruşmaqda idi Rəfiyəddin kişi. Əllərini onlardan üzüb İmişlidəki qaçqın çadırlarına gələndən sonra eşitdi ki, oğlu Vüsalı Şınıx zonasına göndəriblər. Öz-özünə təskinlik verib dedi ki, Gədəbəy də, Qazax da, Tərtər də, bizim Cəbrayıl torpaqları kimi od içindədir, tək oğlum zəfərlə geri dönsün...

Cəbhə bölgələrindən gələn həyəcanlı xəbərlər Güləndam ananın yuxusunu ərsə çəkmişdi. Doğma od-ocağının istisini itirəndən sonra darısqal "çadır evinə" sığa bilmirdi Rəfiyəddin kişi. Düşmən əsarətində qalan torpaqlarımızın həsrəti göynədirdi onu. İmkani olsaydı, heç vaxt üzünü görmədiyi Şınıx dağlarına qədər yüyürüb oğlundan xəbər tutardı...

Qarlı-sazaqlı qış günlərinin birində Vüsalın özü gəldi ata-anasının görüşünə. Əsgər tabutuna sığınan oğul əbədi yuxuya getmişdi o gün. Güləndam ananın Muğanı lərzəyə salan naləsi də "yuxusundan" oyada bilmədi onu...

İgid eloğlumuzun tabutunu gətirən əsgər yoldaşları dedilər ki, gecə səngərdə dayanıb yurda keşik çəkdiyi yerdə düşmən alından vurub Vüsalı. Cəbrayılda doğulub Gədəbəydə əbədiyyətə qovuşan Mehmanaliev Vüsalı Bakının Şəhidlər xiyabanında torpağa tapşırıldı. İnnən belə mavi Xəzər Vüsala da layla çalacaq. İnnən belə o nəğmə kövrəkliyinə, layla şirinliyinə qarışib Tanrı dərğahında yarımçıq ömrünün davamını yaşayacaq...



Mehraliyev Sərxan Yusif oğlu

doğulub - 1968-ci il,
Cəbrayıl rayonu Dağmaşanlı kəndi;
şəhid olub - 05.01.1994-cü il,
Ağdam rayonu

VƏTƏN NAMUSDU, QEYRƏTDİ...

Doxsan dördüncü ilin yanvarı özü ilə bir dünya qəm, kədər gətirmişdi elimizə. Füzulinin Horadiz qəsəbəsindən Murova qədər uzanan cəbhə yolları ilə arxaya üz tutan şəhid tabutları yeni ilin gəlişini elə bil unutturmuşdu adamlara. Milli Ordumuzun uğurlu hücumları nəticəsində ayrı-ayrı döyüş bölgələrində düşmənin gözünlünə odu alınsa da, yurdumuzdakı qana-qadaya son qoyulmamışdı. O böhranlı günlərdə düşmən inadla irəliyə can atır, yurda siper oğullarımız onun yolu üstə köklü qaya kimi dayanıb yurd sevgilərinə söykənmişdilər. Yanvarın ilk günlərində Ağdam torpağında gedən döyüşlər səngimək bilmirdi hələ...

O gün burada dünyanın axırı idi elə bil. Göydən yağan məmmilər torpağı havaya sovrur, qrad səslərindən yer-göy dillənirdi elə bil. Axşama yaxın döyüşlər ara verən kimi əməliyyat meydanında şəhid olanların cəsədlərini arxaya gətirib, şəxsiyyətlərini müəyyən etməyə başladılar. Meyitləri kənd məscidində yuyub kəfəyə bükəndən sonra tabuta qoyub müxtəlif ünvanlara yola salır, elə bil bir azca yüngüllük tapırdılar...

Səhərdən bəri sol tərəfdəki dөşəmənin üstə adyala bükülən meyitin kimliyindən soraq verən tapılmırdı hələ. Axşama yaxın üz-gözü qarşalanan cavan bir əsgər içəri girib meyitə tərəf addımladı. Aşağı əyilib onun qanlı saçlarına, işığı sönmüş gözlərinə, sifətinin cizgilərinə bir neçə dəqiqəliyə nəzər saldı. Birdən qətiyyətlə ayağa qalxıb:

-Hə, tanıdım onu. Bu Cəbrayılı balası Mehraliyev Sərxan Yusif oğludur. Bir aya yaxın idi ki, mənimlə birlikdə qulluq edirdi. Rəhmətlik sol cibində, ürəyinin üstündə gəzdirdiyi dəftərçəsinin arasındakı şəkllə baxmaqdan doymazdı. Həmişə döyüşə getməzdən qabaq ömür-gün yoldaşının şəklini gözlərinin qabağında tutar, ondan elə bil xeyir-dua alardı...

Bəlkə deyəsən, onun ailə üzvləri indi harada yaşayırlar?

- Yox, qardaş, bu suala cavab verə bilməyəcəyəm. Düşmən Cəbrayılın tifaqını elə dağıtmayıb ki, kimin harada məskunlaşdığını ayırd etmək mümkün

olsun. Rəhmətlik hərdən yana-yana deyərdi ki, dünyanın düz vaxtlarında bir-birindən ayrılmağı ölümdən betər sayan Cəbrayıl camaatı indi ölkəmizin altmışa yaxın rayonuna, üç min yaşayış məntəqəsinə səpələnib. Allah heç kəsə bu sitəmi göstərməsin...

Keyli arayıb axtarandan sonra Sərxanın doğmalarının sorağını Sumqayıtdan aldılar...

Ertəsi gün Sumqayıtın Şəhidlər xiyabanı bir şəhid qəbrini də qoynuna aldı. Cəbrayıl rayonunun Dağmaşanlı kəndində dünyaya gələn Mehraliyev Sərxan Yusif oğlu Xəzər sahilindəki şəhəri özünə əbədi məskən seçdi...

Orta məktəbi Dağtumasda bitirib, 1987-1989-cu illərdə sovet ordusunda xidmət edib. Şəkildən boylanan yaraşlıq çöhrəsindən hiss edirsən ki, yaşamaq amalı güclü olub. Həmkəndliləri onu diribaş, çevik bir oğlan kimi xatırlayır, vaxtsız ölümünə vəsınlırlar. Tale onu ölümdən bir neçə il qabaq vüsala çatdırıb. Toy edib, ev-eşik sahibi olub.

Dünyasını dəyişdiyi ana qədər şərəfli bir ömür yaşayıb Sərxan. 1991-ci ildə könüllü olaraq torpaqlarımızın müdafiəsinə yollanıb. Balyand-Qaracallı-Sur uğrunda gedən döyüşlərdə kipriyini də qırpmayıb. Şişdağ əməliyyatında əzəldən axıradək ürəklə vuruşaraq düşmənin başına od yağdırıb. 1993-cü ilin oktyabrında Horadiz yolu kəsiləndən sonra Arızı keçərək yenidən öz hərbi hissəsinə üz tutub. Son arzusu düşməndən qisas almaq olsa da, tale ona axıradək bu imkanı verməyib...

Sərxan dünyasını dəyişdiyi gündən Tanrı dərğahının "sakinlərinə" qoşulub əbədi ömür payını yaşayır. Onun yurd yerlərimizdən nikaran ruhu Dağmaşanlıdan uzaqlarda iztirab çəkən doğmalarını soraqlayır hələ də:

Ruhum incik, sinəm qanlı,
Bir igidəm adlı, sanlı.
Haray çəkir Dağmaşanlım,
Ellər, torpaq amanatı.



Məlikov Qədir Sərxan oğlu

doğulub - 15.10.1966-cı il,
Cəbrayıl rayonu Tinli kəndi;
şəhid olub - 15.08.1993-cü il,
Xocavənd rayonu Sur kəndi

YARALI SƏSİN İŞİĞİ

Səs Tanrı möcüzəsi, ömür harayıdır. Səsdə bulud kövrəkliyi, yarpaq pıçılısı, günəş ziyası, ulduz ışırtısı var. Səs ürəyin döyüntüsü, damarlardan axan qanın həniri, işıq cığıdır. Yapışıklı, bənzərsiz səsi var idi Qədirin. Yovşan ətirli Gəyən düzünün hərərətindən süzülən bu səs varı-dövləti idi onun. Boğazında çeşmə kimi qaynayan titrək səsinin üstə əsməsə də nəğmə ilə bələyib yazın gürşadından, qışın qırovundan qoruyub saxlayırdı onu. El-oba şənliklərinin, çeşmə kənarında qurulan məclislərin bəzəyi, naxışı idi bu səs. Sonralar bu səsdən döyüş səngərlərinə də işıq düşdü. Burda barıt qoxusu gəlirdi onun səsinə. Qədirin dağadaşa ün salan "Qarabağ şikəstəsi"ndən mərmə yağışı, güllə leysanı yağdı elə bil düşmənin başına. Erməni quldurları vahiməyə düşüb gülləyə tuturdular onun səsinə. Yaralı səsin işığı hayqarıb igidlərimizi düşmən üstünə aparırdı. Qədirin sinəsi səs dənizi, nəğmə ümmanıydı...

Gəyən düzünün ətəyinə sığınan Tinli kəndində doğulmuşdu Qədir.

Elat yolunun üst tərəfində sıralanan evlərə kəhriz suyunun sərinliyindən düşən bir xışma işığa üzünü söykəyirdi bu kənd. Qədirin çeşnili-naxışlı nəğmələrimiz üstə köklənən yanıqlı avazı Tinlinin aylı-ulduzlu gecələrinin, günəşli sabahlarının yarı-yaraşığı idi. Buğum-buğum böyüdükcə əllərindən yapışib kövşənliklərə, sinif otaqlarına, kəhriz üstü qatarlanan qızların yanına aparırdı bu səs onu. Səsinin işığı ilə gedib mədəni-maarif texnikumuna qəbul olunmuşdu Qədir. Sevimli bacıları Atlas, Firuzə, Gülüzə, Elza onun səsi ilə ovunur, avazı ilə nəfəs alırdılar...

Cəbrayıl rayon mədəniyyət evində işləyəndə Qədirin yanıqlı, yapışıklı səsi Xan Çınarın köklərindən süzülüb axan büllür kəhrizin sərinliyinə qarışaraq həyətləri dolaşdı. Şahvəlli Hüseynin, Mərcanlı Sədaqətin, Orucun nəğmələri üçün qəribəsəyənlər Qədirin səsinin "tamaşasına" yığışırdılar...

Qarabağ elimizin dan yerinə qırov düşəndə səsinə də götürüb cəbhəyə yollandı Qədir. Bir neçə gündən sonra Mərcanlı Bayramov Şakirin dəstəsindəki uşaqlar onun cəsarətli bir əsgər olduğundan iftixar hissiylə danışırdılar. Döyüşçü

dostları burada da sinələrini qabağa verib qoruyurdular onun səsinə. Qədir dostlarına borclu qalmayıb "Qarabağ Şikəstəsi"ylə yaralı yurd yerlərimizi ovunduranda yarasa kimi daşların çatında, selabların oyuğunda gizlənən Andronik nəvələri güllələyirdilər bu səsi...

20 Yanvar şəhidləri azadlıq toxumu kimi onun sevgisində, istəyində göyərmişdi. Onların ruhu Qədirin harayında dil açıb, dirilik tapmışdı. Onun üçün şəhid adı Kərbəla Ucalığı, Hacı Qaraman müqəddəsliyi, Nəsimi dönməzliyi idi. Bəlkə elə buna görə də ömrünün iyirmi yeddinci baharında şəhidlik zirvəsinə Ucalıb Tanrı məkanına üz tutub.

Yoldaşları deyirlər ki, döyüş meydanında yaralansa da geriye qayıtmaq istəməyib Qədir. Surun yoxuşuna çilənən qanı ilə yamacı dan yerinə döndərmiş o. Yalnız heydən düşəndən sonra silahı yerə qoyaraq canının ağrısını yaralı səsi ilə ovundurmağa başlayıb. Qardaşı Nadir deyir ki, sinəsindən ağır yara alan Qədri əvvəlcə Qaraxanbəyliyə və oradan da Bakıya aparıblar. Səsi xıncım-xıncım olan bu igid əsgəri burda xilas edə bilməyiblər.

Cəbrayıl rayon mədəniyyət şöbəsinin müdiri Fikrət Məmmədov dərin bir kədərlə yada salır Qədri:

- Çox səmimi, mehriban oğlan idi. Rayon səviyyəli bütün tədbirlərdə yaxından iştirak edər, məşqlərdən bir gün də olsun qalmazdı. Qara çatma qaşları var idi. Əsl mədəniyyət işçisi idi. Mənim ona çox böyük ümidim var idi. Heyf Qədirdən...

Putə qəsəbəsində müəllim işləyən qardaşı Mərkəz deyir ki, qospitalda Qədirin cibindən çıxarılan dəftərcədə bir şeirin:

Ulu Tanrı sən şərəfli bir ölümə öyrət məni,
Ölsəm əgər torpağımda öz qanımdan göyərt məni -

misralarına qan çiləndiyini görəndə dodaqlarımı söykədim o sətirlərə. Qədirin səsinin işığından süzülən qan idi bu...

Qədirin səsi Tanrı möcüzəsi, ömür harayı idi. İndi bir şəhid ruhuna sığımb bu səs. Yaralı yurdumuzun, əsirlikdə qalan obalarımızın məlhəmidir şəhid eղğlumuzun oba-oba işıq soraqlayan avazı...



Məmmədov Murad Məhəmməd oğlu

doğulub - 08.09.1968-ci il,
Cəbrayıl rayonu Qazanzəmi kəndi;
şəhid olub - 28.12.1993-cü il,
Ağdam rayonu Papravənd kəndi

SƏN HƏMİŞƏ BİZİMLƏSƏN...

Kamil insan daşdan çörək çıxarıb
El-obada sənətindən tanınar...

Bu misralar Muradın zəhmət soraqlı ömrünün arxada qalan fərəhli illərindən soraq verir elə bil. Onda Məmmədov Murad Mingəçevirin - bütövlükdə Azərbaycan elimizin nəhənk tikintilərindən sayılan DRES-in qazan-turbin sexində işləyirdi. Buraya gəlməmişdən öncə Mingəçevir şəhərindəki 39 sayılı texniki-peşə məktəbində qaz qaynaqçısı peşəsinə yiyələnmişdi...

Boz dağın ağışına sığınan Mingəçevirdə indi də yaxşı xatırlayırlar Muradı. DRES-də işlədiyi illərdə halallığı ilə ad çıxaran bu yanımlı-yarışıqlı oğlan çoxlarının diqqətini cəlb etməkdə idi. Qabiliyyətli və vicdanlı olduğunu görüb şəklini "Şərəf lövhəsinə" vurmuşdular onun. Elə Mingəçevirdən də əsgəri xidmətə yollanmışdı Murad. İki ildən sonra əvvəlki iş yerinə qayıdıb, Mingəçevirin zəhmət adamlarının sırasında özünəlayiq yer tutmuşdu. Böyük arzuları, dünyaya sığmayan diləkləri var idi onun. İstəyirdi ki, ailə-uşaq sahibi olub, Pəri ananı, qardaş-bacılarını sevindirsin. İstəyirdi ki, öz əlləri ilə bir ev tikib onun işığını gur yandırsın. Yayın tüğyanında Mingəçevirdən buraya gəlib məzuniyyət günlərini yaşıl meşənin qoynuna sığınan doğma kəndlərində keçirsin. İstəyirdi ki...

1988-ci ilin fevralından sonra tarazı-nizamı pozulan el-obamıza dinclik, əmin-amanlıq arzulayırdı Murad. İstəyirdi ki, şəhid ağıları ilə gözlərindən qanlıyaş tökən el-obamıza toy-düyün qismət olsun...

Qazanzəmidən gəlib Mingəçevirə çatan qorxunc xəbərlər Muradın yuxusunu ərşə çəkmişdi. Doğma kəndindən uzaqda yaşasa da Hintaglardan atılan mərmilərin harayı qulaqlarına çatırdı elə bil...

Doğma torpaqlarımızda baş verən qanlı hadisələrə biganə qala bilmirdi Murad. Buna görə də o, 1991-ci ilin əvvəllərində Ana Kürün mavi sularına sonuncu dəfə baxıb, od-alov içərisində qovrulmuş Cəbrayıla qayıtdı...

Qazanzəmi camaatı xilaskar kimi baxırdılar Murada. Kəndə gələn kimi rayonda yenicə yaradılan özünümüdafə taburuna üzv yazılan bu hünərli oğlan cəbhədən bircə gün də olsa ayağını geri qoymadı. Döyüşlərdə qəhrəmanlıqla vuruşduğundan çavuş rütbəsi vermişdilər ona. Postlarda dayananda bilirdi ki, tək cə qoruduğu mövqe üçün yox, döyüşçü dostlarının həyatına da cavabdehdir o. Hərbi əməliyyatlar qızılanda həmişə öndə gedən görürdülər Muradı. Cəbrayıl hərbi alayında xətrini çox istəyirdilər onun. Doxsan üçün aprelində Hintəğlar istiqamətindən irəliləyən düşməne yaxşıca dərns vermiş, quldurları qaçmağa məcbur etmişdi. O vaxt və sonrakı iyun-iyul döyüşlərində əsgər dostları Muradın "PK"-sı ilə cəhənnəmə vasil olan yeddi düşmən cəsədi saymışdılar yamacda...

Quysaq kəndi uğrunda gedən döyüşlərdə Murad üç düşmən yaraqlısını məhv edərək şəhidlərimizin qisasını almışdı...

Rayonun işğalından sonra Cəbrayılın qeyrətli əsgər oğulları Ağdam torpağını qoruyurdular. Onların sırasında şəxsi şücaəti ilə fərqlənən qazanzəmi çavuş Məmmədov Murad Məhəmməd oğlu da inadla vuruşurdu... Döyüşün qızğın çağlarında əlindən yerə qoymadığı "PK"-sıyla beş erməni quldurunu məhv edib, düşmənin gözətçi məntəqəsini qumbara ilə darmadağın edən bu cəngavər oğlan son anda həyatı bahasına yaralı əsgər dostunu xilas etdi.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 09 oktyabr 1994-cü il tarixli fərmanı ilə bir qrup Vətən qeyrətli əsgər və zabitlərimiz orden və medallara layiq görülüb. Təltif olunanların sırasında Məmmədov Murad Məhəmməd oğlunun da adı var. Ölümündən sonra "Hərbi xidmətlərə görə" medalı ilə təltif olunan igid eloğlumuzun Vətən qarşısındakı xidmətləri illər keçdikcə öz həqiqi qiymətini alıb onun adını əzizləyənləri sevindirəcək...

Papravənd döyüşlərində şəhidlik zirvəsinə qalxıb uçan Murad Məmmədov neçə vaxtdır ki, Qazanzəmidən uzaqlarda - bir parça Vətən torpağında uyuyur. Onun qəhrəmanlıqla, misilsiz şücaətlə dolu döyüş yolunu nəzərdən keçirərkən o gözlərimizdə əbədi bir zirvəyə çevrildi. Onun bu yazını yazdığımız anlarda bizimlə birgə olan ruhuna üzümüzü tutub:

- Sən öz igidliyində ata elimiz Cəbrayıl başucalığı gətirmisən eloğlu! - dedik. Cənnət qapıları həmişə sən kimi oğulların üzünə açılır. Sənin müqəddəs adını nəsil-nəsil ürəyimizdə yaşadacağıq. Sən həmişə bizimləsən, Murad...



Məmmədov Adil Hüseyn oğlu

doğulub - 18.09.1967-ci il,
Cəbrayıl rayonu, Qazanzəmi kəndi;
şəhid olub - 28.12.1993-cü il,
Ağdam bölgəsi

VƏTƏN, TƏKİ SƏN YAŞA...

Vətən dara düşəndə,
Zirvə qarından keçər.
Çəmən gül-çiçəyindən
Torpaq barından keçər.

Vətənə görə şirin canından, neçə-neçə arzularından keçib Adil. İstəyib ki, özündən sonra da Vətən yaşasın, Azərbaycan elimizin səması açıq-aydın olsun. Ömrünün son günlərində məkrli düşmən tərəfdən üstünə gələn ölümün qarşısına çıxmaqla əbədi olaraq yaşamaq haqqı qazanıb...

Narəngül, Çulludan olan şəhidlərimizdən kimi daha yaxşı tanıyırsan, - bu sualı biz vermişdik Mingəçevirə gələndə ona. Bircə anın içərisində elə bil onun gözlərindən bahar yağışı ələndi sarışın sifətinə. Hiss etdik ki, qızın yaralı yerinə toxunmuşuq...

Adilin can-ciyəri, bacı əvəzi baldızıdır Narəngül. Deyir ki, Adil də, onun qardaşları Telman, Elman, Nəriman və Sərməst də məni özlərinə bacı biliblər həmişə. Elə Adil şəhid olanda da onun cənazəsi üstə sərilib olmayan bacısının əvəzindən öpüb oxşamışam onu. Mingəçevirin toxuculuq kombinatında çəlimsiz, qabarlı əlləri ilə halallıqla ruzu tapan bu qızın Adillə bağlı söhbətləri göyərüb yaddaşımda...

1985-ci ilin payızında əsgərliyə getməzdən qabaq traktorçu peşəsinə yiyələnmişdi Adil. Kalininqradda keçən ikiillik əsgərlik həyatı onun xarakterini dəyişdirməsə də ömründən sazaqlı qış küləyi kimi adlayıb keçmişdi. Doxsanıncı ildə toy edib yaxın qohumları Gülsümü özünə ömür-gün yoldaşı seçmişdi. Aygün dünyaya gələndə özünü xoşbəxtlərin xoşbəxti hesab edirdi. Kəndlərinin yaxınlığındakı Dərviş Pirimin, Şıxazəddin babanın türbələrini dolanıb Tanrıdan dilək diləmişdi ki, yurdumuzun səmasında gündən-günə tündlənən qara buludları yox edib, Aygün balasına arxa-dayaq olsun...

Tanrı gözə görünməz səltənətində minillik səbrinə söykənib dünyanın gərdisinə tamaşa etməkdəydi onda. Erməni dığaları bu uludan ulu, Ucadan Uca Varlığın səbri üstən adlayıb yurdumuzu oba-oba qana çalxamaqda idilər. Səksən səkkizin fevralından başlayan erməni qasırgası Qarabağ elimizin çıraqını söndürüb Cəbrayıl camaatını da kürüyüb Araza tökdü. Şeytanın, iblisin özündən də fəndkir olan erməni dığalarının qudurğanlığı Adilin qəlbində kükrəyən qəzəb selinə döndü o payız. Əlinə silah götürüb düşmən qabağına çıxdı. Cəbhəyə yola düşəndə anası Gülxanım bacıya üzünü tutub:

- Atamın gor evi, ulularımızın qəbri əsirlikdə qalıb ana, - dedi. - Özümə sığışıra bilmirəm ki, Qızıl qayada, Həməzəli düşəndə, Mərək yerində dığalar meydan sulasın. Gülsümü, Aygünü göydə Allaha, yerdə sənə tapşırıb gedirəm. Məndən nigaran qalmayın, qardaşım Sərməstin, qaynım Xudavərdinin döyüşdüyü yerlərdə onlarla birlikdə olacağam...

Narıngül kövrələ-kövrələ deyir ki, ölümündən on bir gün qabaq Mıngəçevirə, mənə baş çəkməyə gəlmişdi. Keçəni bibim qızı Ülkərgildə qalıb anamgilə baş çəkməkdən ötrü Bakıya getdi. Ayrılanda halal-hümbət etdi bizimlə. Heç ağlıma da gəlməzdi ki, bu Adilin son gedişidir...

Ağdam torpağı od içində yanırdı o gün. Ağır texnikanın köməyi ilə üç tərəfdən hücumə keçən erməni quldurları nəyin hesabına olur-olsun yeni torpaqlar ələ keçirmək istəyirdilər. Əsgərlərimiz düşmən qabağında qala kimi dayanıb, onların həmlələrini dəf etməyə çalışırdılar...

O qanlı savaşa Vətən yolunda qurban gedənlərdən biri də Adil oldu. İyirmi yeddi yaşın şirinliyini yaşayıb duymayan bu igid oğlan şirin canından keçdi ki, Vətən dünya durduqca yaşasın, Vətən yolunda şəhid olanlarısa el-oba əbədi olaraq yaşatmağı bacarır. Şair demişkən:

Torpağın gor evimdə,
Yada düşüb sevindim.
Bir şəhidəm mən indi –
Vətən, təki sən yaşa...



Məmmədov Hikmət Həsən oğlu

doğulub - 28.02.1974-cü il,
Cəbrayıl rayonu Dağtumas kəndi;
şəhid olub - 31.12.1993-cü il,
Ağdam rayonu Salahlı kəndi

ANA, MƏNİ AĞLAMA...

Komandirdən üç-dörd günlüyə evə getmək üçün razılıq alandan sonra bir yerdə qərar tuta bilmirdi Hikmət. Ürəyində ötən dəqiqələri, saatları saydıqca, onları bir-birinə düyüb calayırdı. Yola çıxacağı vaxta üç gün qalsa da səfərə ciddi hazırlaşır, üst-başını qaydaya salırdı. Valideynlərinə xəbər göndərmişdi ki, Doxsan dördün biri yanvarında yanınızdayam. Həsən kişinin, Şövkət ananın, qardaşı Məhəmmədin, bacıları Məryəmin, Mələhətin, Lətafətin gözləri yolda, qulaqları səsdə idi. Bu sorağı alandan Hikmətin ürəyinə dammışdı ki, yeni ili əzizləri ilə birlikdə qarşılayacaq.

Hikmətin döyüş yoldaşı Rafiq Cəbrayılovun dediklərindən: "Ermənilərin qəfil hücumu başlayanda Hikmət pulemyotun arxasına keçib düşmənin yolu üstə dayandı, səhər saat altıya yaxın döyüşlər səngidiyindən əsgərlərimiz bir-birlərini soraqlayır, yaralıları və şəhidləri arxaya aparırdılar. Uşaqların mərd bir əsgər kimi tanıdıqları Hikmət gözə dəyməyəndə hamımızın qəlbini nigarançılıq hissi bürüdü. Çulludan və Karxuludan olan döyüşçülərimiz Əbilov Üzeyirlə, Bəhlulov Bəhram, Hikmətin sorağı ilə təzədən üz tutdular döyüş yerinə. Ağdamın Salahlı-Kəngərli istiqamətində gedən bu savaşa demə düşmən snayperi sağ gözündən vurubmuş onu. Üzeyirlə Bəhram köməkləşib onu arxaya gətirəndə gözlərini açma bilməsə də Üzeyirin həmirindən tanıyan Hikmətin sözləri bağrırlarını qana döndərdi onları:

-Həyat nə yaman şirinmiş, heç ölmək istəmirəm, Üzeyir. Ölsəm anama çatdırın ki, məndən ötrü ağlayıb özünü üzməsin. Ölüm Allah əmridir!..

Onda Hikməti Mingəçevir, şəhər xəstəxanasına gətirdilər. Həkimlər əllərindən gələni etsələr də üç gündən sonra Hikmət dünyasını dəyişdi...

Rota komandiri İlham Məmmədovun qeydlərindən: "Hikmət hamımızın sevimlisi idi. Mülayim xasiyyətli, bir qədər utancaq olan bu oğlan elə bil od parçası idi. Banazur, Quşcular, Daşbaşı postlarında qorxmaz bir cəngavər kimi özünü göstərə bilmişdi. Pulemyot və topdan da yaxşı baş çıxarırdı Hikmət. Cəbrayılın dağlıq ərazisini düşmən işğal edəndən sonra (avqust 1993) düz üç gün topçu

dostları ilə Tumas ataya sığınıb qalmışdılar. Yollar bağlı olduğundan Həkəriyə tərəf üz tutub Qubadlı batalyonuna qoşulmuşdular o vaxt. Mühasirədən sağ-salamat qurtarsalar da doğma torpaqların əldən çıxması dirigözlü yandırırdı Hikməti...

Bacısı Lətafətin sözləri: "Hikmət evə gələndə avtomatını mənə verər, sonra da "Bacı, sabah tezdən qayıdacağam", - deyərdi. Mən onu tez-tez dilə tutardım:

-Ay Hikmət, bacı qurban, onsuz da həftələrlə üzünü görmürük. Nə olar, gəlmisən iki-üç gün qal yanımızda...

-Sən nə danışırısan, Lətafət, evdə qalmaqımı olar indi?

- Onda, qaçaş, razı ol, toyunu eləyək, - dedim. Hikmət zarafatla dediyim sözləri ciddi qəbul edib qeyzləndi:

- Başımıza at təpib, nədir? Vahidin, Şərifin, Zöhrabın valideynlərini görəndə ürəyimdən qara qanlar axır. Belə bir gündə toy mənim harama yaraşır axı?..

Heyf ki, Hikmət qardaşımın toyunu görmək qismət olmadı bizə. İndi Əlibayramlının Şəhidlər xiyabanındakı qəbri ilə və bir də bizə yadigar qalan şəkilləri ilə ovundururuq özümüzü...

Həsən kişinin söylədikləri: "Hikmət fərasətli oğul idi. Evimizdəki məişət cihazlarını özü təmir edər, maşın və motosikletdən yaxşı baş çıxarırdı. Bizim Dağtumas camaatı Hikmətdən çox razı idilər. Müharibədən sonra ali hərbi məktəbdə oxumaq ümidi ilə yaşayırdı oğlum. Onun arzularını, bizim Hikmətin adı ilə bağlı ümidlərimizi gözümüzdə qoydu Tanrı. Anası Şövkətin gözlərinin yaşı ovcundadır hələ də. Hikmət yadına düşən kimi bahar buluduna dönüb haray qoparır...

Şövkət ana səngiyib sakitləşən deyil hələ. Necə ki, dünyadadır, oğlunu nisgilli ağılara qatıb gözlərinin yaşını axıdacaq torpağın üstə. Hikməti hər yerdə göz yaşlarıyla gəzib-soraqlayacaq ana...

Ayrılmışam elimdən,
Çəmənimdən, çölümdən.
Hikmət, boyuna qurban –
Adın düşməz dilimdən...



Məmmədov İlqar Əsgər oğlu

doğulub - 25.06.1969-cu il,

Cəbrayıl Soltanlı kəndi;

şəhid olub - 20.04.1994-cü il,

Füzuli rayonu Horadiz qəsəbəsi

ONUN RUHU ŞAD OLDU...

Danılmaz bir həqiqətdir ki, torpağa möhkəm bağlı olanlar da, onun uğrunda hər şeyindən keçənlər də "qara camaatın" içərisindən çıxanlar olubdur. Başımız əlhət daşına dəyəndən sonra duyub anladıq ki, Vətənin taleyini ali kreslolarda qartıyanlara etibar etməkdə, onlardan imdad gözləməkdə yanlışmışıq. Vətəni biz özümüz qorumalı, onun uğrunda şəhidlərimiz kimi candan keçməli idik. Pul hərisindən, sərvət düşgünündən, kreslo acından, vəzifə ölüsündən torpaq qoruyan olmaz, atam. Əsl oğullar o "qara camaat" hesab edilən zümrənin içərisindən çıxır. Ərənlər demişkən:

Oğullar beldən gələr,
İgidlər eldən gələr.
Yurda nisgil həmişə
Uğursuz ildən gəlir...

Doxsan dördüncü ilin baharından şəhidlik adının uralığına sığıman İlqar Vətən uğrunda canından keçən minlərlə kasıb balalarından biri idi. Soltanlı kəndində dünyaya göz açdığı gündən evlərində halallıq görmüşdü. Anasının döşlərindən halal süd əmdiyindən qanına, iliyinə kimi haqqın tərəfində idi.

Bəlkə də elə buna görə idi ki, düşmən igid oğul və qızlarımızın qanını axıdanda "Ölümə ölüm, qana qan" - deyib meydana çıxmışdı İlqar. Bu meydanın quzey üzündə dayanan düşmən şeytan kimi məkrli, iblis qədər fəndkir idi. O, təpəgöz yeddibaşlı əjdaha kimi bir məxluqa bənzəyirdi. Onun qarşısında yalnız ölümə qorxub çəkinməyən igid oğullar dayana bilərdi...

İyirmi beş baharlı ömründə ağıl-qaralı illər yaşamışdı İlqar. Orta təhsil alandan sonra əsgəri xidmətə yollanmışdı İlqar. İrkutsk şəhərində keçirdiyi iki il ona çox şeylər öyrətmişdi. Hər şeydən qabaq gözüaçıq, səmimi bir gənc idi o. Yalanı, boş yerə hay-küy qaldırmağı xoşlamırdı. Yeri düşəndə deyirdi ki, insan

gərək dili ilə yox, əməlləri ilə tanınsın. Tanrı onu el-obasında halallığı ilə ucaltmışdı...

Əsgəri xidmətdən qayıdandan sonra kəndlərindəki süd emalı zavodunda çilingər işləyirdi İlqar. Doxsan birinci ildə rayon daxili işlər şöbəsinin mühafizə idarəsinə əməkdaş kimi qəbul etmişdilər onu. Ermənilərin hücumu güclənəndə idarənin işçiləri ilə birlikdə o da silaha sarılıb torpaqlarımızın müdafiəsinə yollandı...

O vaxtlar İlqarın sorağı ən odlu nöqtələrdən gəlirdi. Düşmən qarşısında yenilməyən oğullarla birlikdə canlı sipərə döndərmişdi sinəsini. Beş il yarım ərzində düşmənin gözünün odunu alan Cəbrayıl torpağında xəyanət ayaq tutub yeriməseydi, harsın oğlanlarının Şayaqdan, Günəşlidən, Qala dağından, Tumas atadan bu üzə adlamağa hünəri çatmazdı...

O qanlı-qadalı doxsan üçün payızında fitnə-fəsadlı əllərlə sındırılan oğullar özlərinə gələn kimi yenidən səf-səf düzüldülər. Onların sırasında soltanlının igid balası Məmmədov İlqar Əsgər oğlu da var idi. Daşburundan üzü Horadizə başlayan uğurlu əməliyyat düşməni geri qaçmağa vadar etməkdə idi. Horadiz qəsəbəsi uğrunda gedən döyüşlərin qızğın çağında İlqar düşmən gülləsinə tuş gəldi. Onun al qanı çilənən torpaq azad olan kimi rahat nəfəs aldı. Bu qələbədən İlqara da sevinc payı düşürdü. Heyf ki, təkcə onun ruhu şad oldu həmin gün...



Məmmədov Tural Elşad oğlu

doğulub - 06.04.1973-cü il,
Cəbrayıl rayonu Bilyand kəndi;
şəhid olub - 02.07.1993-cü il,
Xocavənd rayonu Quşçular kəndi

TALEYİN QEYRƏT SINAĞI

Cəbrayıl hərbi alayının ilk əsgərləri Turalı yaxşı xatırlayır, onun şəhid adını hörmətlə anırlar. Bu ehtiramı o, sağlığında igidliyi, cəsurluğu və qeyrəti ilə qazanıb. Deyirlər insan ömrü boyu tale işığına, alın yazısına üz tutur, hardasa ürəyinin hökmü ilə hərəkət edir. Həyatda qazandıqları ölümündən sonra yaşadığı illərin dəyərinə, ölçüsünə çevrilir. Bu realılıqla hesablaşan adamlar həyatda özlərindən sonra yaşayacaq bir iz qoymağa çalışır, öləndən sonra axirət evində rahat yatırlar.

Tural dünyaya yaxşılıq toxumu əkmək üçün gəlmişdi. Onun böyüyüb boya-başa çatdığı ailədə halal əmək insanın ziynəti hesab edilir, minnətsiz yavan çörək hər şeydən üstün tutulurdu:

Minnətli çörəyi balla yemərəm,
Minnətsiz bir dadım duz verin mənə...

Nə vaxtsa oxuyub yadda saxladığı bu misralar Turalın dilinin əzbəri idi həmişə. Bəlkə də ağılı kəsəndən hər işdə halallıq axtardığından, orta məktəbi qurtarandan sonra halal bir peşəyə könül vermişdi. Qonşu Qarğabazar kəndində oxuyub, sürücülük vəsiqəsini əlinə alanda Tural elə bilmişdi ki, həyat yolları üzünə açılıb. Ancaq bu peşənin şirinliyini dadmaq qismət olmadı ona. Bunun əvəzində yenidən qədəm qoyduğu cəbhədə "ZEPO" qurğusunda işləməyi öyrənəsi oldu...

O cəbhəyə ürəyinin hökmü ilə gəlmişdi. Kəndlərinin söykəndiyi Balyand dağının o üzündən uçub gələn mərmilər camaatın gününü göy əskiyə düyəndən sonra Tural əlinə silah alıb səngərə tərəf addımlamışdı. İlk vaxtlar atılan qradların, topların səsinə vahiməyə düşsə də, çox keçmədi ki, cəbhədə hər şeyə üzü öyrəşdi. Çox cavan olmasına baxmayaraq yoldaşları hünərini görüb, ürəklərində əzizləməyə başladılar onu. Ən çətin məqamlarda Tural yada düşür, onun zəkası ilə nizamlanan "ZEPO" qurğusu düşmənin başına od ələyirdi...

Doxsan üçüncü ilin yayında düşmən Daşbaşı dağlarında qanlı qırğın törədib, əsgərlərimizi mühasirədə saxlayanda, hamıdan qabaq oraya üz tutanlardan biri də Tural idi. Daşbaşıda inadı oxxalanan düşmən əsgərləri Sirik postlarına hücum keçəndə Tural yenidən öz silahı ilə qeyrətli oğullarımızın köməyinə tələsdi. Gizli yollarla Tey dağının zirvəsinə qaldırılan "ZEPO"-dan açılan ilk atəşlər düşməni pərən-pərən salıb, əsgərlərimiz üçün irəliyə yol açdı. Rayonun qaynar nöqtələrindən olan Quşçular postu düşmənin qarşısında canlı sipərə döndüyü günlərdə Tural əlindən gələni edirdi ki, erməni quldurları yaxına gəlməsin. Belə gərgin günlərin birində qəlpə yarası aldığından o, Bakı şəhərindəki qospitalda düz qırx gün yatmalı oldu.

Tural Bakıda olanda da döyüş xəbərlərini diqqətlə izləyir, yoldaşları barədə narahat olurdu. O, doxsan üçüncü ilin fevralında yenidən hərbi hissəyə qayıdıb, əsgər dostlarını sevindirirdi. Düşmənin Cəbrayıl yolu Quşçular tərəfdən olduğundan bura strateji məntəqə sayılırdı. O vaxtlar erməni quldurlarının diqqəti bu posta yönəldiyindən, burada tez-tez qanlı döyüşlər getsə də Quşçular düşmən qabağında qeyrət qalası kimi dayanırdı. Tural qızgın döyüşlərdə üzünü quldurlara tərəf tutub deyirdi:

- Siz ancaq bizim meyitimizin üstündən adlayıb bu üzə keçə bilərsiniz. Bizimsə ölməyə hələ vaxtımız yoxdur...

Ancaq ölüm vaxta, vədəyə baxmırmış demə. Bir yay günü düşmən gülləsi Turalı haqlayıb qanına qəltan etsə də, əsgər dostları onun qisasını yerdə qoymadılar. Tural doğulduğu torpaqda əbədiyyətə çevrilib, şəhid ucalığına yüksəldi...



Məmmədov Rantiq Novruz oğlu

doğulub - 14.10.1971-ci il,
Cəbrayıl rayonu Soltanlı kəndi;
şəhid olub - 15.08.1993-cü il,
Xocavənd rayonu Sur kəndi

QƏLBİMİZDƏ YAŞAYIRSAN...

Tarixin qan yaddaşında o adamlar qalır ki, onlar qeyri-adi hünərləri ilə mənsub olduqları xalqa başucalığı gətirir, öləndən sonra da yaşamaq haqqı

qazanırlar. Ulu Tanrı belələrinə sonsuz iltifat göstərir, ruhlarına əbədi uralıq bəxş edir. Və bir də onların adını zaman-zaman yaşadır. Müsəlman dünyasının nur timsallı şəxsiyyətlərindən olan İmam Hüseynə və onun yetmiş iki nəfər əqidə dostlarına göstərilən ehtiramın arxasında ilahi bir istək, əqidə, amal saflığı dayanır. Yüz illər keçsə də, bu ulu insan şəhidlik zirvəsində dayanıb insanlığı mənəvi uralığa, şərəfə, ləyaqətə səsləyir...

Bizim Vətən şəhidləri də İmam Hüseyn zirvəsində dayanmağa qüdrəti çatan və elə buna görə də Tanrının sevgisi ilə mükafatlandırılan igid oğullardır...

Rantıq 1993-cü ilin avqustundan şəhidlik zirvəsinin sakinidir. O bu haqqı Vətən sevgisi ilə və bir də şərəfli ölümü ilə qazanıb...

Deyirlər ölüm birinin eybini, yaramaz xislətini gizlətmək baxımından harada isə kara gəlir. Ömrünü yaramaz işlərə, ləyaqətsiz əməllərə sərf edənlər torpağa quylanan kimi unudulur, ən yaxşı halda lənətlə xatırlanır. Şərəfli ölüm zaman-zaman insana baş uralığı millətə şərəf gətirir. Bəlkə elə buna görədir ki, ulu ərənlərimizlə - Babəklə, Nəsimi ilə, Qaçaq Nəbi ilə... fəxr edir, onların adlarını qan yaddaşımızda nəsil-nəsil təzələyirik...

Soltanlı camaatına başucalığı gətirən Məmmədov Rantik Novruz oğlu bir vaxtlar bu kəndin yüzlərlə dəli-dolu cavanlarından biri idi. Bəlkə də çox yerdə tək-cə qeyri-adi səslənən adı ilə diqqəti cəlb edirdi. Orta məktəbdə oxuyarkən yaşadlarından o qədər də fərqlənməmiş, müəllimləri onu adi bir kənd uşağı hesab etmişdilər...

Deyirlər heç kim dünyaya qəhrəman kimi gəlmir. Ancaq ulularımız onu da xatırladırlar ki, həyat bəzən çoxlarına qəhrəman olmaq imkanı yaradır...

Ulu Tanrı iyirminci əsrin sonlarına yaxın xalqımızı ağır sınağa çəkməklə bir millət kimi bizi xəlbirdən keçirib saf-çürük etdi. Başımız əlhət daşına dəyəndən sonra meydan qəhrəmanlarının, ekran-efir "bülləllərinin" xislətindən, iç üzündən hali olduq. Kimisi yaranmış şansı əldən buraxmayıb sərvət toplamağa, kimisi silah götürüb düşmən qabağına çıxmağa tələsdi. Halal bir kişinin saf ürəkli balası olan Rantik ikinci yolun ağına düşüb şəhidlik zirvəsinə üz tutdu...

Tale ona uzun ömür bəxş etməsə də nəyə qadir olduğunu göstərmək üçün möhlət, aman verdi. Rantik Sarıçalı texniki-peşə məktəbini bitirəndən sonra uzaq Rusiyada əsgəri xidmətdə oldu. 20 Yanvar faciəsini də elə orada eşidib hiddətləndi. Bəlkə də həyatında ilk dəfə olaraq anlayıb dərk etdi ki, onun Vətəni Uzaq Şərq, Sibir deyil, Azərbaycanıdır. Qürbətdə olanda hərdən yaddaşında oyanıb haray qoparan misralar bu torpağın əzəmətini xatırladardı ona:

Bir dünyayam, təbiətin,
Nəfəsindən yaranmışam.
Gözlərindən alov yağan
Bir şimşəyin həvəsindən
Yaranmışam.

Nəsimilər dönməzliyim,
Dədəm Qorqud ağlım mənim.
Zaman-zaman igidlərə
Bayraq olub
Babək adlı oğlum mənim...
Xəritədə bir nöqtəyə
Bənzəsəm də,
Ürəklərdə gur nəğməyəm,
Solmaz duyğu yarpağıyam.
Ölkə-ölkə, qatə-qitə
Sözü gözən
Azərbaycan torpağıyam...

Rantik doğma anası Zərəngül qədər sevib əzizlədiyi bu torpağın xilasını naminə şirin canından keçdi. Ölümündən xeyli əvvəl 1992-ci ilin yazında könüllü olaraq hərbi xidmətə getdi. Əsgər kimi vuruşa-vuruşa son anda serjant kimi dünyadan köçdü. Ondən bizə əbədi əsgər hünəri, torpaq sevgisi və bir də həmişə ehtiramla anılacaq şəhid adı yadigar qaldı. Rantiqi təkcə Soltanlıda deyil, yurdumuzun hər bir oymağında dönə-dönə xatırlayacaqlar.



Məmmədov Rəfət Rəvan oğlu

doğulub - 30.03.1970-ci il,
Cəbrayıl rayonu Maralyan kəndi;
şəhid olub - 15.08.1995-ci il,
Xocavənd rayonu Daşbaşı kəndi

O GÜN UZAQDA DEYİL...

Daşbaşıdan gələn qorxunc xəbər Maralyan kəndinin üstündən qara yel kimi ötüb keçdi. Əsgər anaları bircə anın içərisində o dünyanı-görüb qayıtdılar. Dərddən çoxlarının beli büküldü. Günortaya yaxın rayon mərkəzinə gedib qayıdanlar xəbər gətirdilər ki, Daşbaşıda ölənlərin şəxsiyyəti hələ məlum olmasa da, deyilənə görə, oradakı müsibət ölçüyə gəlməzdi. Qubadlıdan gələn əsgərlərin

köməyi ilə Daşbaşıdakı mövqelərimizi geri almaq üçün orada qanlı döyüşlər gedir. Bir az keçmiş xəbər çıxdı ki, şəhid olanların meyitlərini mərkəzi xəstəxanaya gətiriblər. Həminin gözləri yollara dikilmişdi burada. Asfalt yoldan üzü kəndə doğru irəliləyən hərbi maşın dəmiryol xəttini adlayanda çoxlarına ayan oldu ki, Rəvan kişinin oğlu Rüşfət də Daşbaşıda şəhid olub...

Rəvan orta məktəbi bitirəndən sonra iki il sovet ordusu sıralarında əsgəri xidmətdə olmuş, qayıdıb gələndə doğma yurd yerlərimizin nizamını pozulan görmüşdü. O, Bakıda olarkən şəhərin küçələrində cövlan edən tankları görəndə əvvəlcə təəccüblənmiş, Şəhidlər xiyabanına baş çəkəndən sonra vəziyyətin ciddiliyini duyub dərk etmişdi. Yeniyetmə fəhmi ilə anlamışdı ki, torpaqlarımızın başı üstən Domokl qılıncı asılıb, bütün dünyada təklənən, harayı Xəzərdən, Dərbənddən o tərəfə yetişməyən Azərbaycan ağır sınaq qarşısındadır. Onda hələ Xocalıda qızğın tikinti işləri gedir, Kərkicahan buğum-buğum böyüyür, Cəbrayıl camaatı barlı-bərəkətli tarlaları əkib-becərir. Sərhəd kəndlərindən arabir qorxunc xəbərlər gəlsə də vəziyyət o qədər də pis deyildi onda. Meydan qəhrəmanları tribunallarda erməniləri asıb-kəsir, kütlə qarşısında əsib-coşan şairlər düşməni həcvləri ilə "güllələyirdilər". Millətin başı altına yastıq qoyan başsız başçıların təmkinli davranışları çoxlarını sütləşdirməkdə, əl-qolunu bağlamaqda idi...

Rüşfət əsgəri xidmətdən qayıdandan sonra Saatlı şəhərindəki şəkil qalereyasında işə girmişdi. Əli çörəyə çatandan sonra üz-gözündən bəxtiyarlıq yağırıdı onun. Qardaşının Saatlıdakı qohumlarına tez-tez baş çəkir, Muğan torpağının hərarəti ilə qəlbini isindirirdi. Arabir yolu Maralyana düşəndə atası Rəvanın, anası Tehranın qulluğunda dayanır, qardaşları ilə kəndin kövşənlərini gəzib-dolaşır, bacılarını əzizləyirdi. Axşamüstü kəndin ortasından keçən dəmiryolu ilə üzü yuxarı addımladıqca qarşısına çıxan kənd adamları ilə hal-əhval edib, yaşlılarının yanına tələsirdi...

Kəndlərinə yolu düşəndə ən çox cəbhədəki vəziyyətlə maraqlanırdı Rüşfət. O vaxtlar Dolanlar, Zamzur, Ağcakənd, Mülkədərə, Daşbaşıda yurda sipər oğulların hünərindən soruq tutduqca ürəyi dağa dönür, ağılna da gəlmirdi ki, bir neçə aydan sonra özü də Ziyaratın ətəyində sıralanan dağlara gedib çıxacaq, düşmənlə üz-üzə dayanacaqdır...

Hərbi çağırış vərəqi Rüşfətə çatdırılan kimi o, Saatlıdakı iş yoldaşları ilə vidalaşdı, torpaqlarımızın müdafiəsinə yollandı. Artıq düşmən qarının ağzını kəsmiş, Şayaqdan atılan "qradlar" Cəbrayılı qana çalxamışdı. Adamlar özlərini toxdaq göstərməyə çalışsalar da, üzldən həyəcan oxunmaqda idi. Elə bil hamı bir möcüzə baş verəcəyini gözləyirdi burada. Düşmənin aşağı enəcəyinə çoxlarının inanmağı gəlmirdi. Cəbrayıl alayındakı bir sıra səriştəsiz, naşı komandirlər ölümün ağzına tərəf itələdikləri cavan uşaqların halına yanmaqdan artıq var-dövlətlərinin, yaxın qohum-əqrabalarının hayında idilər. Gündən-günə kəsərsizliyi açıq-aydın hiss olunan ordunun bir sıra işbazları qandan, faciədən qazanc götürmək üçün gizlində baş sındırır, aşkarda özlərini yenilməz qəhrəman hesab edirdilər...

Daşbaşı faciəsi məhz bu cür yaramazların ucbatından baş verdi. 15 avqust 1993-cü il tarixindən sonra əslində Cəbrayılın qala qapıları düşmənin üzünə açılmış, "açarlar" könüllü surətdə yağılara ərməğan edilmişdi.

Maralyan kənd orta məktəbinin müəllimi Mehras Dadaşovun dediklərindən:

- Rüşəti kiçik yaşlarından tanıyırdım. Başaşağı, əməksevər bir adam idi. Atası Rəvan kimi zəhməti ilə dolanır, əllərinin qabarı ilə öyünürdü. Rüşətin şəhid olması mənim də qəlbimi dara çəkdi. Bircə onunla təsəlli tapırıq ki, şəhidlər təkcə öz ailə üzvlərinə deyil, bütövlükdə Azərbaycan xalqına ləyaqət gətirirlər. Rüşət kimi oğulları olan camaatın yurd yerlərindən didərgin düşməsi ən böyük günahdır...

Bu qınağın alovunda közərə-közərə doxsan üçüncü ilin payızından zillət çəksək də, doğma torpaqlarımıza qayıdacağımıza, Rüşətin, Müslümün, Cəbrayılın, Rəfayılın, Rantiqin, Arifin... qanı tökülən Daşbaşıda düşməyə ibrət dərsi verəcəyimizə hamılıqla inanırıq. O gün uzaqda deyil...



Məmmədov Mütəllim Kərim oğlu

doğulub - 08.1968-ci il,

Cəbrayıl rayonu Balyand kəndi;

şəhid olub - 18.02.1993-cü il,

Füzuli bölgəsi

SƏNİN ATAN QƏHRƏMANDIR

-Nənə, ay nənə, bəs atam nə vaxt gələcək? Axı, demişdi ki, o mənə şəkilli kitablar alıb kətirəcək?

-Dərdin mənə gəlsin, tələsmə, atam Allah qoysa tezliklə işdən qayıdacaq, sənə ürəyin istəyən hər şeyi alıb gətirəcək.

-Daha heç nə istəmirəm, nənə. Bircə atamın evimizə gəlməyini istəyirəm. Görürsən hamının atası evindədir, bircə mənim atamdan başqa. Bəs, nə vaxt gələcək atam?

-Mənim körpə quzum, Günel balam, bir də yatıb durandan sonra görəcəksən ki, atam evimizdədir.

- Nənə, istəyirəm ki, o lap tez gəlsin. Bəs, mənim Kərim babam haradadır. Axı, sən deyirdin ki, iki gündən sonra o da kələcək...

Şövkət nənə oğlu Mütəllimin yadigarı olan balaca Günelə özünü şən göstərməyə çalışsa da, qızcığaz elə bil onun gözlərindəki bulud harayını eşidib yatağına uzandı. Üzünü doyunca görə bilmədiyi atasının sabah qayıdacağı fikri ilə xuxuya getdi...

Nənə ilə nəvə arasında bu sual cavablar iki ilə yaxındır ki, davam edir. Günel başqa uşaqlar kimi atasının sinəsinə sığınmaq istəyir, nənəsi əsl həqiqəti açıb söyləməkdə çətinlik çəkir. O, Günelə deyə bilmir ki, qızım, sənin atan daha bu evə qayıda bilməyəcək. Yox, bu kəlmələri heç vaxt söyləməyəcək Şövkət ana. Ürəyində düşünür ki, onsuz da balamın yadigarı böyüyəndə biləcək ki, atası torpaq uğrunda şəhid olub...

Dağların ağışına sığınan Balyand kəndi Mütəllimin ilk beşiyi, ilk ünvanı olub. O buradan dünyaya boylanıb, uzaq-yaxın ellərə ayaq açıb. 1984-cü ildə kənd orta məktəbini bitirəndən sonra hərbi xidmətə yollanıb. İki il davam edən əsgərliyini Balyanddakı ata ocağından çox-çox uzaqlarda keçirsə də doğmalarını, uşaqlıq dostlarını yadından çıxarmayıb...

Vətənə qayıdan kimi Mütəllim bir parça ruzi dalınca Bakıya üz tutub. Dəğlər qoynunda böyüyən bu gənc Xəzər sahilindəki şəhərin qələbəliklərinə tez öyrəşib.

Bəlkə də o vaxtlar yurd çağırışı, Vətən harayı onu yerindən tərpətməsə idi, Mütəllimi Bakıdan heç nəyin cazibəsi ayıra bilməzdi. Vətənin dar günündə rahat işini, sərfəli dolanışığını buraxıb rayona gələndə, onun bu hərəkətindən heyrətə gələnlər də olub.

1993-cü ilin may ayından başlayaraq, Cəbrayılın yaşayış məntəqələri uğrunda gedən döyüşlərin hamısında iştirak edib Mütəllim. Bir dəfə başından yara alsa da, yoldaşlarını tərk etməyib. Cəbrayılın süqutundan sonra Gəncəyə yollanıb. Sonra Milli Ordunun sıralarında Ağdamda gedən döyüşlərdə iştirak edib. Füzuli bölgəsindəki yaşayış məntəqələri uğrunda gedən vuruşmalarda şəhid olub...

Kərim kişi oğlunun ölümündən sonra onun yadigarı olan Güneli qayğısız böyütməyi qarşısına məqsəd qoymuşdu. Ancaq ata oğlunun ölümünə tablaşa bilməyib, dünyadan nisgilli getdi. Şövkət ana balasının canlı nişanəsini böyütmək üçün dərdə-ələmə tablaşa-tablaşa günü-günə calayaraq balaca Günelin suallarına ürəyi göynəyə-göynəyə cavab verir. Qoy, Günel balamız böyüyəndə bilsin ki, onun şəhid atası Mütəllim Məmmədov Vətəni ürəkdən sevdiyi üçün əbədiyyət adlı səfərə çıxıb. Oradan hələ indiyə kimi geri qayıdan olmasa da, Mütəllim kimi el qeyrəti çəkənlərin hər yerdə xoş sözünü, sorağını eşidirik. Dünyada şərə, nəgməyə çevrilən şəhid ömründən uca zirvəmi var?

Sənin atan qeyrətli,
Bir insandır, Günelim.

Sənin atan bir igid,
Qəhrəmandır, Günelim.

Ömrün boyu həmişə,
Sığın onun adına
Harda olsan yetəcək,
O, sənin imdadına...



Məmmədov Faiq Fərman oğlu

doğulub - 24.07.1971-ci il,
Cəbrayıl rayonu Soltanlı kəndi;
şəhid olub - 15.08.1993-cü il,
Xocavənd rayonu Daşbaşı kəndi

O, SƏMƏNDƏR QUŞU İDİ...

Yurd savaşında xeyli say-seçmə oğul itirən Soltanlı camaatı bu gün ölkəmizin müxtəlif regionlarına səpələnsələr də, doğma ocaqlarına qayıdacaqları günün vüsalına söykənib, Faiq kimi şəhid oğullarımızın adlarını ehtiramla anır, onların əsirlikdə qalan gor evlərinin salamatlığı üçün Tanrıdan aman diləyirlər. Ulu Tanrı səbrli olduğu qədər də haqqa dayaq duran, mərhəmətini əsirgəməyəndir. Bəs, düşmən necə? Ondən insaf-aman ummağa dəyərmə? Yox, Xocalını qana çalxayan, Qaradağlını odda yandıran, Daşbaşıda gecə yarı balalarımızı bağı dalaq edən mənfur ermənilərdən mərhəmət gözləməyə dəyməz. Təsəllimiz təkə budur ki, qaçqınlıq əzabına qatlaşan ellərimiz ruzi sınağına dözə-dözə yurd savaşında şəhid olan oğullarının adını ehtiramla anır, onların xatirəsini nağıllaşan söhbətlərində göyərdir. Faiqə həsr etdiyimiz bu yazı el-oba istəyindən doğan sətirlərlə süsləndikcə qəlbimizdə rahatlıq tapır, bir dərddi ailəyə azacıq da olsa təskinlik vermək borcundan çıxırıq...

Faiq Soltanlıda orta məktəbi bitirəndən sonra "qırmızı imperiya"nın ordusunda xidmət etsə də öz ana Vətənini bir an da olsun unutmurdu. Onun uzaq Belarusiyanın Kobrin şəhərindən "uçub" gələn göyərçin qanadlı məktublarından

duyulurdu bu istək. Oradakı hərbi hava qüvvələrindən müdafiə hissəsində qulluq etdiyindən, demək olar ki, müasir silahların hamısı ilə tanış ola bilmişdi. Doxsan birinci ilin noyabr ayında evlərinə qayıdanda az qala çoxları onu tanımaqda çətinlik çəkdi. Kənddən yeniyetmə kimi gedən Faiqın uzaq eldəki əsgərlik həyatı onu köklü qaya kimi bərkətməmiş, qollu-qanadlı etmişdi. Boy-buxunu, yerləş-duruşu göz oxşayırdı onun.

Faiq yurdsevər olduğundan Araz kənarındakı kəndlərindən baxanda açıq-aşkar görünən dağlardakı savaşa biganə qala bilmədi. Könüllü surətdə rayondakı batalyona gedib, əlinə təzədən silah aldı. Həmin gün dilində səslənən bir şerlə döyüşə gəlmişdi Faiq...

Ana torpaq, pozulubdu dincliyin,
Hər işinə yarımğa gəlmişəm.
Səndən ötrü qurban verəm gəncliyi,
Vətən, səni qorumağa gəlmişəm...

Faiqın dilində əsgər andı kimi səslənən bu kəlmələr hər addımında onun harayına, köməyinə çatdı. Cəbrayılın Quşçular, Şişqaya torpaqları uğrundakı qanlı döyüşlərə cəsarətlə atılan bu igid ölümü eyninə də gətirmədi. Cəbhəyə gəlidiyi gündən onu qarabaqara izləyən ölüm mələyi onu Daşbaşı uğrunda gedən döyüşlərdə ağuşuna alıb əbədiyyətə apardı. İki gündən sonra onun yandırılmış cəsədini tapan əsgər dostları:

- Gorun nurlu olsun, Faiq! - dedilər. - Sən Vətən yolunda özünü səməndər quşu kimi oda-alova atdın...



Məhərrəmov Rəhib Bəyükkəşi oğlu

doğulub - 1970-ci il,
Cəbrayıl rayonu Horovlu kəndi;
şəhid olub - 25.08.1993-cü il,
Füzuli bölgəsi

GÖZÜ YOLDA QALAN VAR...

Rahib Horovlu kənd orta məktəbini bitirən kimi rayon polis şöbəsində polis nəfəri kimi işə başlamışdı. Onu bu sahəyə gətirən şəxsi arzuları, qəlbinin başında illərdən bəri böyütdüyü amalları idi. Camaatın asayışı keşiyində dayanıb haqqın tapdanmasına yol verməmək Rahibin lap uşaqlıq arzusu idi. Bəlkə də oxuduğu kitabların, baxdığı kino-filmlərin təsiri ilə bu çətin sahədə işləməyi özünə borc bilmişdi. Bəlkə də bu eləcə adi uşaq marağından doğan bir hal idi ki, Rahibi böyüyəndə də tərک etməmişdi. O ilk gündən arzulamışdı ki, yoldaşları arasında gücü ilə, cəsarəti və ədaləti ilə seçilsin. Ürəyində tutmuşdu ki, ara sənəgiyə kimi fürsət tapıb bu sahədə təhsilini davam etdirdin...

Heyf ki, bütün arzuları ürəyində qaldı Rahibin. Nə sevdiyi peşənin fərəhini axıra kimi yaşadı, nə könül verdiyi qıza qovuşa bildi, nə də bir insan ömründən doyunca kam aldı. Rahibin ilk gəncliyi təlatümlü illərə təsadüf etdiyindən o, bütün arzuları ilə vidalaşıb Vətənə oğulluq borcunu verməyi üstün tutdu. Əslində onun işi elə idi ki, onsuz da hər gün odun-alovun içindən keçməli olurdu. Sözün həqiqi mənasında 1990-1992-ci illərdə Cəbrayıl polisi demək olar ki, bütün heyəti ilə ən qaynar nöqtələrdə dayanır, camaatın dincliyini qorumaqla yanaşı həm də erməni quldurlarına qan uddururdu. O qanlı-qadalı günləri yada salanda Cəbrayıl polis idarəsi rəisinin müavini Firat Hüseynov varımdan yox olur həmişə. Firat müəllim yurd savaşı başlanandan - 1992-ci ildən Bakıdakı rahat işini, evini, dolanışığını qoyub, doğma rayona, doğulub boya-başa çatdığı Süleymanlıya gəlmişdi. İlk günlər şəxsi heyətin əlbəyaxa fəndlərlə, döyüşə hazırlanmasında yaxından iştirak etmiş, sonralar isə cəbhələrdə döyüş rəhbərlik etmişdi. Rahibi də elə o vaxtdan tanıyırdı. Firat müəllim Rahibi dərin bir kədərlə xatırladı:

- Yoldaşları arasında sərrast atəş açmaq məharəti ilə fərqlənən Rahib o vaxtlar Banazur, Daşbaşı, Hərəkül, Sur əməliyyatlarında əməlli-başlı fərqlənmiş, polis şöbəsində ad-san çıxarmışdı. Ən çətin döyüşlərdə belə o, özünü itirmir, düşmən üstünə şahin kimi şığırdı...

Cəbrayılın işğalından sonra düşmən azğınlaşaraq Beyləqan istiqamətinə doğru irəliləməkdə idi. O vaxt Rahib üç nəfərlə birlikdə ön postda dayanmışdı, o, qəddini azca dikəldib əlindəki qumbaranı yaxınlaşan tankın üstünə atdı. Dəhşətli partlayış dalğası onu silkələsə də Rahib irəli şığıyan ikinci tankı da nişan aldı. Elə bu zaman açılan namərd gülləsi onun sinəsini parçaladı...

Dünyalar qədər sevdiyi, könül verdiyi qızın halından xəbərdar olmadan dünyasını dəyişdi Rahib. O qızın səhər mehinə qarışan səsi o vaxtdan nalə qoparır hələ də:

Qarabağda talan var,
Zülfün üzə salan var.
Rahibim, tez qayıt gəl,
Gözü yolda qalan var...



Məhərrəmov Rauf Allahverdi oğlu

doğulub - 04.05.1971-ci il,
Cəbrayıl rayonu Cocuq Mərcanlı kəndi;
şəhid olub - 19.03.1994-cü il,
Füzuli rayonu Horadiz kəndi

DOSTLAR MƏNİ GÖZLƏYİR...

Rauf haqqında məlumat axtararkən onun Bakıda yaşayan əmisi Seyidəli müəllimi nişan verdilər bizə. Seyidəli müəllim özü də bir müddət Cəbrayıl rayon partiya komitəsində işləmişdi. İndi şəhərdə yaşasa da rayon mühitinə, kənd həyatına bələd adam idi. Onun üçün kədərli də olsa, Rauf haqqında qısa məlumatları bizə çatdırdı: Rauf 1988-ci ildə kənd orta məktəbini bitirmişdi. Orta məktəbi bitirən ili hərbi xidmətə çağırılmış, Rusiyanın Kaluqa şəhərində əsgəri xidmətini başa vurmuşdu. Əsgərlikdən qayıdandan sonra bir müddət kənddə mühasib işləyir. 1992-ci ildən cəbhəyə - döyüşə yollanır. İki il - 1994-cü ilin martına kimi odlu-alovlu cəbhələrdə vuruşur. Cəbrayıl torpaqları düşmən işğalına keçəndən sonra Rauf Füzuli cəbhəsində döyüşürdü. Son döyüşdən qabaq atası Allahverdi ona "Rauf, bir-iki gün də evdə qalsan rahat olarıq. Bala, sonra gedərsən", - demişdi. Onda Rauf cavab vermişdi ki, yox, ata, mənəni cəbhə dostların gözləyir, bəs mən onlara nə deyərəm? Yox, mən getməliyəm. Allah qoysa müharibə qurtarandan sonra həmişə bir yerdə olacağıq, salamat qalın.

Bu Raufun son sözləri, son gedişi oldu. 1994-cü il martın 19-da Horadiz istiqamətindəki ağır döyüşdə qəhrəmanlıqla həlak oldu. Doğma torpaqlara qayıtmağa tələsən Rauf Məhərrəmov Beyləqan rayonunun Şəhidlər xiyabanında dəfn edildi.



Mirzəyev Elsevər Kalbalı oğlu

doğulub - 22.06.1975-ci il,
Cəbrayıl rayonu Quysaq kəndi;
şəhid olub - 15.08.1993-cü il,
Xocavənd rayonu Sur kəndi

ÖLÜMÜNƏ İNANMIRAM...

Elə bil o gün Elsevərin ürəyinə dammışdı ki, bir daha geri qayıtmayacaq. Elə bil ölümü ayan olmuşdu ona, sonuncu dəfə evlərindən çıxanda qarşılaşdığı adamlarla sağollaşmışdı: "Mənə halallıq verin, dünyanın işini bilmək olmaz. Ölüb eləsəm, bilin ki, son nəfəsimə kimi Vətənə sədaqətli olmuşam"...

Görəsən hansı hisslərin təsiri ilə deyilmişdi bu sözlər. Elsevər ağciyər oğul deyildi, onu tanıyanlar bildirilər ki, bütün ömrü boyu qorxunu-hürkünü vecinə alan olmayıb. Səngərə ayaq basdığı gündən ölümün qaşla-göz arasında gizləndiyini bilsə də dediyindən dönməyib...

O gün hiss edirdi ki, Quysaq kəndindəki həyətlərindən sonuncu dəfə aralanır. Bir də bu evə qədəm basmayacaq. İnnən belə ruha çevrilib bu kəndin başı üstə gəzib dolanacaq. O gün ölümü özünə ayan olsa da yolunu dəyişmədi, Daşbaşını dolanıb Banazur kəndi yaxınlığındakı posta xoş ovqatla qədəm qoydu. Əsgər yoldaşları ilə illər ayrısı kimi görüşüb, evlərindən gətirdiyi ləzzətli xörəkləri onlarla birlikdə yedi...

Ertəsi gün səhər tezdən, saat beş-altı radələrində erməni tərəfdən atılan qradlar Banazur postunun külünü havaya sorurdu. Qismətə bax ki, orada olan əsgərlərin hamısı salamat qalsa da, səngəri son nəfəsinə kimi tərək etməyib müdafiə mövqeyi tutan Elsevər qəlpələrdən didim-didim oldu...

Döyüşçü dostlarının cəhdlərinə baxmayaraq, bu cəsur oğlanın meyitini səngərdən çıxarmaq mümkün olmayıb...

Səmayə ana oğlunun ölüm soruşmasını eşitsə də bu acı xəbərə inanmayıb. Ona bu qara xəbəri çatdıranlara:

- Elsevərim ölən oğul deyildi, əkər o, şəhid olubsa, meyitini gətirin, gözlərimlə görüm, - deyib...

İndinin özündə də bu dərdli ana ciyərparasının ölümünə inana bilmir, hər dəfə qarşı açılanda elə bilir ki, indicə Elsevər içəriyə girib boynuna sarılacaq onun...

Mirzəyev Elsevər Kalbalı oğlu Quyçaqda böyüyüb boya-başa çatandan sonra orta məktəbi bitirmiş, sovet ordusu sıralarında qulluq etmişdi. Ancaq çox qala bilməmişdi orada. Erməni quldurlarının vəhşiliyini eşidib Vətənə qayıtmışdı. Onu qınayanlara:

-Mən öz torpağımı, öz ana-bacımı burada yalnız qoyub yadların Vətəni qoruyan deyiləm, - demişdi. sonra da əlavə etmişdi ki, günü sabahdan torpaqlarımızı azad etməyə yollanacağam. Bu yoldan bircə addım geri çəkilsəm, anamın südü mənə haram olsun...

Kənd camaatının Eldəniz adı ilə tanıdıqları Elsevər axıracan sözünün üstə durdu. O, ölümün soyuq üzünü görəndə də dilini çeynəyib sözünü geri pötürmədi...

Elsevərin yaxın qohumu Akif Əhmədov deyir ki, rayonda vəziyyət gərginləşəndə Elsevərə baş çəkməyə getmişdim. Onun mərdliyi və cəsəreti mənə qibtə hissləri oyatdı. Hələ onda o, mənə demişdi ki, mən heç vaxt səngəri tərk etməyəcəyəm. Belə oğulları torpaq da sevdiyindən qoynuna tez aparır.

Hər səhər səmayə ana yuxudan duran kimi gözünü uzaqdakı Cəbrayıl dağlarına sarı yönəldib oğlunu səsləyir:

Niyə xəyala dalmısan,
Yoxsa saralıb-solmusan?
Ürəyimdə dərd olmusan,
Ölümünə inanmıram.



Mirimov Qərib Mehdi oğlu

doğulub - 11.08.1950-ci il,
Beyləqan rayonu Maşqara kəndi;
şəhid olub- 15.08.1993-cü il,
Xocavənd rayonu Daşbaşı kəndi

SƏNSİZ YAMAN DARIXMIŞIQ...

Qərib Beyləqan rayonunun Maşqara kəndində dünyaya göz açsa da dədə-baba yurdu Cəbrayıl elimizlə sıx bağlı idi. Onun burada doğmaları, əzizləri yaşayır, Qəribi öz övladları hesab edirdilər. Tale elə gətirdi ki, o, ölüb bu torpaqda qalası oldu. Pirəsəd kəndindəki gor evi Qəribi bağrına basıb, onun yaraları üstə məlhəmə döndü...

Orta məktəbi bitirdiyi ilin payızında sovet ordusunda əsgərlik etmişdi. Vətənə qayıdanda doğulduğu kənddə bənd olmayıb Sumqayıt şəhərinə gələrək

burada işə düzəlmişdi. Bir vaxtlar mahnılarla vəsf olunan bu şəhər onun idmana olan sonsuz istəyi qarşısında yaşıl işıq yandırmışdı. Qərrib ağırlıq üzrə şəhərin sayılıb-seçilən idmançılarından biri idi. Qazaxıstan Respublikasında, Həştərxan, Quryev, Kuybişev, Moskva, Leningrad və s. şəhərlərdə keçirilən idman yarışlarından parlaq nəticələrlə qayıtmışdı. Ağırlıq qaldırmaq üzrə respublika çempionu idi Qərrib...

Əslən Zəngilandan olan Xanım adlı qızla ailə qurandan sonra Bəsit çayı, misli-bərabəri olmayan çinar meşələri onu ağışuna çəkmişdi. Zəngilanda yaşadığı illərdə həyatını idmançı gənclərin hazırlanmasına sərf etmişdi. Bir məşqçi kimi uğurları dildə-ağızda gəzirdi onun. 1988-ci ildə Cəbrayılın Pirəsəd kəndinə köçüb ulu babalarının uyuduğu torpaqda özünə ev-eşik düzəltmişdi...

Doxsan ikinci ilin payızından Cəbrayıl rayon milis şöbəsinin əməkdaşı kimi torpaqlarımızın keşiyində dayanırdı Qərrib. İndinin özündə belə igidliyi yaddaşlarda təzələnən bu qeyrətli eoloğumuz keçirilən bütün əməliyyatlarda fəal iştirak edir, ölümün gözünə dik baxırdı...

Cəbrayılı süquta sürükləyən Daşbaşı qırğınından sonra strateji əhəmiyyəti olan bu kənd ermənilər tərəfindən işğal olunmuşdu. Kəndi erməni quldurlarından təmizləmək üçün qonşu bölgələrdən də xeyli qüvvə gəlmişdi. Sübhün gözü açıldan başlayan qanlı döyüşlər axşama yaxın Milli Ordumuzun qələbəsi ilə sona çatdı. Rayon polis şöbəsi əməkdaşlarının da iştirak etdiyi bu döyüşdə Qərrib əvvəldən-axıra kimi inadla vuruşdu. Əlbəyaxa döyüşdə üç erməni yaraqlısını məhv edən bu igid oğlan həmin gün bir daha geriyyə dönmədi. Onun vaxtsiz ölümünə vaysınanların çiynlərində gor evinə yollanan bu qeyrətli eoloğumuzun adı ürəklərə həkk oldu...

Doqquz övladın ümid yeri olan bir ata doğma torpağın ağışuna sığındığı gündən bəri Xanım bacı sevimli ərinin ürəyinin dərinliyində arayı, onun qeybə çıxan varlığını dərdə, ələmə çevirib sinəsinin üstə gəzdirir:

Doqquz balan göz dikib,
Yollarına, ay Qərrib,
Fələkmi qandal vurub,
Qollarına, ay Qərrib?

Sənsiz yaman darıxıb,
Qız balan, sonbeşiyin.
Qayıt, viran qalmasın,
Təzədən ev-eşiyin...



Məmmədov Ədalət Ramazan oğlu

doğulub - 02.02.1977-ci il,
Cəbrayıl rayonu Balyand kəndi;
şəhid olub - 30.09.1996-cı il,
Tərtər bölgəsi

BOZ AT MURAD DEYİLMİŞ

Rəna xala yuxudan hövlnək qalxdı. Onu tər basmışdı. "Allah sən saxla, Allah sən saxla!" - deyərək çırpınırdı. Qızı İradə anasına yaxınlaşdı. "Nə olub, ay ana, niyə belə həyəcanlısan?" - deyərək onu dindirdi. Anası onun boynunu qucaqladı. "Pis yuxu görmüşəm, ay bala" - deyib ağladı. "Gördüm ki, dilim-ağzım qurusun, Ədalət bir boz at minib çapır. At onu aparır. Ədalət nə qədər çalışsa da atı saxlaya bilmir. At birdən dəlicəsinə kişənəyib Ədaləti yerə çırpır". İradə anasına toxtaqlıq verdi. Nə olsun, ay ana, yuxudu da, yuxuların hamısı çin olmur axı. Anası dedi: - Yox bala, yuxuda boz at minmək pis əlamətdir, üstəlik Ədalətin yıxılması... Vallah qızım, Ədalətin başında nə işə var.

Ədalət Rəna xalanın hərbi hissədə qulluq edən oğluydu. Atası çoxdan vəfat etmişdi. Yazıq arvad altı övladı güc-bəla ilə böyütmüşdü. Ədaləti hamısından çox istəyirdi. O, istiqanlı, zirək oğlan idi. Qohum-əqraba da onun xətrini istəyirdi. Anadan olduğu Balyand kəndində təhsili yarımçıq qaldı. Cəbrayılın işğalından sonra Biləsuvar rayonu ərazisindəki I sayılı çadır şəhərciyində məskunlaşmışdı. Orta təhsilini də şəhərcikdəki Cəbrayıl müstəqil orta məktəbində başa vurdu. Dil-ədəbiyyat müəllimi Rəhimov Rəhimin dediklərindən: "On birinci sinifdə inşa yazı aparırdım. Mövzu belə idi: "Vətənə xidməti nədə görürsən?" Ədalətin yazısında kövrək notlar vardı. O, yazısını belə qurtarmışdı: "Şəhidlik Vətənə xidmətin kulminasiya nöqtəsidir. Əgər lazım olsa, mən bu nöqtədən keçəcəyəm". İnşa yazıdan bir il keçdi. Ədalət də vacib sandığı şəhidlik zirvəsinə ucaldı. Vətən şəhid Ədalətlərin çiynlərində Vətəndir!

Ədalət Məmmədov respublikamızın dilbər guşələrindən olan Tərtər rayonunun Qapanlı kəndində "N" hərbi hissəsində qulluq edirdi. Komandir Xəlilov onun intizamlı, vətənpərvər, qorxmaz, qeyrətli olmasından ürək dolusu danışırdı:

- Ədalət hərbi hissənin ən nümunəvi əsgərlərindən biri idi. Hərbin sirlərini öyrənməyə ciddi səy göstərirdi. Fərarilik edən əsgərlərə qarşı barışmaz idi. Ən

yaxın dostları Zəfər və Mirzalı idi. Mirzalı deyir ki, tez-tez anasını xatırlayırdı. Anasının onları necə çətinliklə böyütməsindən, atasızlığın məhrumiyyətlərindən yana-yana danışdı.

Ədalətin ürəyində bir sevgi də vardı. Bu sevgini qəbir evinə apardı. Evlərində heç kimə açmadığı bu munis duyğunu yalnız dostlarına demişdi. S. Vurğunun dediyi bu bəndi tez-tez, həm də kövrək hisslərlə yada salırdı:

O qız yoldan tək aşanda,
Saç kəmərə dolaşanda.
Atdan düşüb yol çaşanda,
Mən olum zəvvarın, dağlar.

O yol Balyandda qalmışdı. Saç kəmərə dolaşmadı. Bir qız ömrü qaradı. Sevən odlu bir ürək nakam əbədiyyətə qovuşdu.

Hadisə belə oldu. Ədalətgil postda idilər. Onlar ətrafı yoxladılar. Elə bu vaxt qulaqbatırıcı, vahiməli bir səs Mirzalı və Zəfəri diksindirirdi. Partlayan mina Ədaləti həyatdan apardı...

Nə yaxşı ki, Ədalət anasının doqquz gün əvvəl rəhmətə getməsindən xəbər tutmadı. Nə yaxşı ki, Rəna xala şəhid balası Ədalətin qəbri üstündə saç yolmadı. Bir-birindən xəbərsiz bu dünyaya göz yumdular. Muğan çöllərindəki qəbiristanlıqların birində iki qərib məzar baş-başa verib uyuyur. Balyandın Lala-vacandakı qəbiristanlığında iki məzar yeri boş qaldı. Bu qərib məzarlar üstündə bir ruh narahat-narahat dolaşaraq fəryad edir. O, Ramazan kişinin nigaran ruhudur. Rənanın ömür-gün yoldaşı, Ədalətin atası Ramazan kişinin ruhu...

Rəhmətlik Rəna xalanın yuxusu çin oldu. Doğrudan da, boz at yuxuda pis əlamət sayılır. Boz at yuxuda murad deyilmiş.



Məmişov Qədir Bəylər oğlu

doğulub - 11.02.1974-cü il,
Cəbrayıl rayonu Cocuq Mərcanlı kəndi;
şəhid olub - 08.09.1994-cü il,
Cəbrayıl rayonu Quysaq kəndi

SON DÖYÜŞ

Rayon mərkəzini, dağ və dağətəyi kəndlərimizi işğal edən erməni təcavüzkarları indi Araza tərəf üz tutmuşdular. Məqsədləri Mahmudlu-Horadiz magistral yolunu tutmaq idi. Ona görə də ilk gündə öncə Quysaq, Şəybəy kəndlərini ələ keçirmək üçün böyük bir qüvvə ilə həmin istiqamətdə geniş hücumla keçdilər. Quduzlaşmış ermənilər elə zənn edirdilər ki, artıq pərən-pərən düşmüş Milli Ordumuz ilk zərbəyə tab gətirməyəcək, onlar asanlıqla məqsədlərinə çatacaqlar. Hiyləgərliyi ilə müvəqqəti uğur qazanmış qaniçənlər çox ciddi maneəyə rast gəldilər. Cəbrayıl alayının igid əsgərlərindən aldıkları ölümcül zərbədən özlərini itirdilər, döyüş meydanlarından qaçmağa çalışdılar. Qədirgilin dəstəsi düşmən əsgərlərinə göz açmağa macal vermirdi. Döyüşdə yüzdən çox erməni hərbiçisi məhv edildi. Ermənilər münəqişə başlandıandan bəri belə döyüş görməmişdilər.

Qədirgil möhkəm dayanmışdılar. Son nəfəsimizdək vuruşacağıq, deyirdilər, öldü var, döndü yox. Düşmən yalnız sinəmizin üstündən keçib kəndə gedə bilər. Lakin satqınlıq öz işini görmüşdü. Maneəsiz hücumla keçən düşmənin çoxsaylı müasir texnikasının qarşısında tab gətirmək o qədər də asan məsələ deyildi. Bu dəhşətli döyüşdə Qədir ağır yaralandı. Bu onun son döyüşü oldu... İgid əsgəri müalicə etmək üçün qəspitala apardılar.

Q. Məmişov 1991-ci ildə kəndlərindəki orta məktəbi bitirdikdən sonra rayonumuzun Sarıcallıdakı 131 saylı texniki peşə məktəbinə daxil olmuş, traktorçu-maşinist peşəsinə yiyələnmişdi. 1992-ci il iyunun 26-da isə Milli Ordumuza hərbi xidmətə çağırıldı. O, torpaqlarımızın işğalçılardan müdafiəsində yaxından iştirak etdi. Xocavənd rayonunun Sur kəndində minaya düşüb yaralandı və 2 ay xəstəxanada müalicədə olduğdan sonra yenidən döyüş meydanına qayıtdı.

İkinci dəfə yaralananda həkimlər nə qədər cəhd etsələr də onu xilas edə bilmədilər. Bakıdakı qəspitalda aldığı yaradan gözlərini həmişəlik yumdu.



Misirxanov Cingiz Səyyaf oğlu

doğulub - 23.06.1977-ci il,
Cəbrayıl rayonu Sofulu kəndi;
şəhid olub - 15.06.1998-ci il,
Gədəbəy bölgəsi

QOCADAĞ DA QƏHƏRLƏNDİ

Qışın oğlan çağı olmasına baxmayaraq, Muğanda havalər o qədər də sərt keçmirdi. Həmin gün səmanın üzü də tər-təmiz görünürdü. Özündən böyük qardaşı Valehin qəfil gəlişi Çingizə hər şeyi unutturmuşdu. Axı, əziz qardaşı 1990-1992-ci illərdə keçmiş SSRİ ordusu sıralarında xidmət etdikdən sonra torpaqlarımızın oda qalandığını görüb düşmənlərdən müdafiə edənlərin cərgəsinə qoşulmuşdu. Cəbrayıl, Füzuli və Ağdam bölgələrində gedən döyüşlərdə iştirak etmiş, ağır yaralansa da, müalicə olunaraq yenidən ön cəbhəyə qayıtmışdı. Uzun ayrılıqdan sonra Valeh erməni kəşfiyyatçısını tutub briqadaya təhvil verdiyinə görə komandanlıqdan təşəkkür almış, valideynləri ilə görüşmək üçün 15 günlük məzuniyyətə buraxılmışdı Çingizin qəlbinə axan fərəh və qürur hissi aşıb-daşmışdı. Öz-özünə söz verdi ki, qardaşı kimi olacaq. Qaniçən yağılardan xarabazarlığa çevirilmiş şəhər və kəndlərimizin, yandırılıb külə döndərilmiş evlərimizin, yurd uğrunda canından keçən şəhid oğullarımızın intiqamını alacaq.

Ataları Səyyaf kişi də, anaları həqiqət bacı da məcburi köçkünlükdən sonra heç belə ürəkdən sevinib, şadlanmamışdılar. Sanki dünyaya yenidən gəlmişdilər.

Çingiz özü çağırışçı idi. Hərbi komissarlığın göndərişi ilə Sabirabad şəhərindəki sürücülük kursunu da bitirmişdi. O, 1995-ci ilin oktyabr ayında ordu sıralarına çağırıldı. Əvvəlcə "N" hərbi hissəsində döyüş təlimi keçir, sərrast atıcılığa yiyələnir, mahir qumbaraatan kimi çevikləşir. Komandirləri sərrast atmaq məharətinə görə onu birinci əsgər kimi tanıyırdılar. Görünür, elə əsgərlər arasında sərrast atış təlim məşqlərində seçilib-fərqləndiyindən ruhlandığı üçün də gündəliyində yazmışdı:

Üç min metrliyi dəqiq vururuq,
Erməninin anasın ağlar qoyuruq.

Minbatın adını əziz tuturuq,
Düşmənin başını əzər bu minbat.

Qulluq etdiyi Vətən ordusunun şərəfini yüksəltmək üçün ləyaqətli əsgər kimi formalaşmağı özünə məram seçmişdi.

1997-ci ilin payızı arxada qalmışdı, yeni təqdim ili çata-çatda idi, dekabrın 30-da döyüş mövqeyində düşmənlə sərhəd postlarında dayanıb mərd-mərdanə qisas gününü gözləyir, böyük qardaşı Valehin hərbi şücaətini təkrar etmək - "düşmən dili gətirmək" üçün fürsət-məqam gəzirdi.

Nəhayət, 1998-ci ilin iyunun 15-də düşmən tərəfə kəşfiyyata gedərkən, taleyin acı hökmü onun qızğın, ehtiraslı gənc ömrünə qatil kəsildi - Gədəbəyin Qocadağ yüksəkliyi ətrafında ölümün sərt gülləsinə tuş gəldi. Daha bir igidimiz də şəhidlik piyaləsini nuş etdi. Və Çingiz Misirxanov bununla sübut etdi ki, vətənimiz Azərbaycanı qorumaq uğrunda şəhid gedəcək oğullar var və olacaq, babalarımızın ulu cəngavərlikləri bu gün nəvələrin qanında-iliyində yaşamaqdadır. Mərdlikləri, igidlikləri babalar özləri ilə aparmayıblar ki! Axı, igidlik ölmür, qəbrə gömülmür!



Muradov Elşən Mürvət oğlu

doğulub - 1975-ci il,

Cəbrayıl rayonu Mahmudlu kəndi;

şəhid olub - 05.10.1995-ci il,

Qazıməmməd şəhər xəstəxanası

QƏLPƏ YARASI

Üç ay idi ki, Şərqiyyə oğlunu əsgərliyə yola salmışdı. O vaxtdan da rahatlığı pozulmuş ana özünü heç cür ələ ala bilmirdi. Hər gün üzünü göylərə tutub yalvarırdı: "İlahi, sən birçə balama qıyma, heç olmasa atasız böyüyən üç qıza rəhmin gəlsin!" Son günlər isə nə gecəsi gecəydi, nə də gündüzü gündüz. Yuxusu ərsə çəkilməmişdi. Ürəyinə dammışdı ki, nə isə bədbəxt hadisə üz verəcək. Bala sızıltısı ilə döyünən qəlbində cürbəcür fikirlər dolaşırırdı. Tez-tez xəlvətə çəkilib için-için ağlayır, ürəyini boşaldırırdı.

1994-cü il yanvar ayının 15-də ordu sıralarına çağırılan Elşən Muradov əvvəlsə Qusar rayonundakı "N" hərbi hissəsində xidmət edir. Burada hərbi təlim keçdikdən sonra Tərtərə - cəbhə bölgəsinə göndərilir. Elşən ilk dəfə cəbhədə erməni faşistləri ilə üz-üzə dayananda ani olaraq qarət edilib yandırılan kəndləri, atasının girov düşmüş məzarı, bir də doğma yurd-yuvasından perik salınıb qürbətdə didərginliyin ağır məngənəsində sıxılıraqla olmazın əziyyətlərini çəkən anası, bacıları heç fikrindən çıxmır. Bir dəfə hiddətindən özünü başkəsən diğələrin üstünə necə atırsa bir də onda hiss edir ki, namərd düşmənlər onu əhatəyə alıblar. O özünü itirmir, yaxın məsafədən açdığı atəşlə onlardan bir neçəsini yerə sərir. Az sonra köməyə gələn yoldaşları quduzlaşmış yağılara əməlli-başlı dərslər verib geri oturdurlar. Qorxmazlığı, cəsurluğu ilə fərqlənən Elşən sonralar da böyük şücaət göstərüb. Əfsuslar olsun ki, Qarabağımızın bir parçası olan Tərtər uğrunda gedən ölüm-dirim savaşı onun son döyüşü oldu.

1994-cü ilin aprel ayının 26-da, bir bahar günündə o, ağır yaralanır. Elşən təcili Bakıdakı hərbi qospitala aparılır. Ağxalatlılar nə qədər ciddi-cəhd etsələr də xəstənin müalicəsinə çarə tapa bilmirlər.

Yataq xəstəsinə çevrilən E. Muradovu ailələri məskunlaşdığı Hacıqabul rayonunun həkimləri daim nəzarətdə saxlayır, ona hər cür tibbi xidmət göstərirdilər. Lakin mərmə qəlpəsindən aldığı yara getdikcə şiddətlənir, Elşəni daha çox incidirdi. Ölümə həyat uğrunda gedən ilyarımlıq mübarizədən sonra Elşən 1995-ci il oktyabrın 5-də Qazıməmməd şəhər xəstəxanasında gözlərini həmişəlik yumdu. O, Qazıməmməd şəhərindəki Şəhidlər xiyabanında dəfn edildi.

İndi qürbət eldə bir didərgin ananın vaxtılı-vaxtsız şəhid balasının məzarını qucaqlayıb ürək dağlayan kədərli naləsi hamını mütəəssir edir:

Allah günahım nəydi,
Zaman qəddimi əydi.
Yağı atdığı güllə,
Qəfil balama dəydi.

Üç bacının qardaşı,
Qurumur gözüm yaşı.
Gücüm çatmır qaldırım,
Fələk atdığı daşı.

Qəddini düz tut, sınma Şərqiyyə bacı! sənəin dərdirin hamımızın dərdidir. Düşmənin atdığı ölüm saçan mərmə qəlpəsi təkcə Elşən balamızın deyil, bütövlükdə Vətənimizin köksünə sancılaraq Qarabağ boyda bir yaraya çevrilib. Hələlik kökü çox dərinlərə işləyən bu ağır yara hər birimizi incidir. İnşallah düşmənin bizə uzanan xain əlləri tezliklə dibindən kəsilsin, qövr eləyən yaralarımızı sağalar, torpaqlarımızın müdafiəsi uğrunda canlarını qurban vermiş minlərlə Elşən

kimi yurd həsrətli oğullarımızın ruhları dinclik tapar. O zaman siz də, biz də rahat nəfəs alarıq.



Nəsirov Azər Nəriman oğlu

doğulub - 02.1961-ci il,
Cəbrayıl rayonu Şıxalıağalı kəndi;
şəhid olub - 05.01.1994-c  il,
Ağdam rayonu G lluc  kəndi

 Z N  XİLAS EDƏ BİLMƏDİ

Həmin gün Azər evə gec g lmifşdi. Həddindən artıq yorğun v  qayğılı görünürdü. Həyat yoldaşını həmişə şən, zarafatcıl görməyə vərdiş edən Elmira xanım onun biki f olduğunu, n  isə ciddi hadisə baş verdiyini duyub soruşdu:

-Səndən çıxmayan iş, qurban olum Azər, sən Allah nə olub belə qaş-qabağımı sallamısan? G misi d ryada qırıq olan adama oxşayırsan.

-Daha bundan artıq nə olacaq? Dağ k ndl rimizd n, elə Cəbrayılın  z nd n dəstə-dəstə adamların Arazboyuna axışıb gəldiyini görmürsən? İndicə dedilər ki, ermənilər Fuğanlını da götürdülər. Düşmən iki addımlıgımızdadı...

-Nə etmək fikrind s n?

-G n  sabahdan gedəcəyəm hərbi komissarlığa, kəndlərimiz bir-bir əldən gedir. S nc , mənim kimil rinin evdə oturmağa haqqı var! Mən getm yim, başqası getməsin, bəs torpağımızı kim qorumalıdır?

Azər Nəriman oğlu Nəsirov 1976-cı ildə kəndlərindəki səkkizillik məktəbi bitirdikdən sonra respublikamızda adlı-sanlı sədr kimi tanınan sosialist  m yi Qəhrəmanı Köçəri Babayevin başçılıq etdiyi təsərrüfatda çalışırdı. Bir il sonra Ağdamda sürücülük peşsin  yiy l ndi. 1979-cu ildə sovet ordusu sıralarına çağrıldı. İki il əsgəri xidmətini başa vurduqdan sonra RTS-də sürücü işlədi.  z yolalığı, işgüzarlığı onu kollektivin sevimlisinə çevirdi. Hansı işin arxasınca g nd rilirdis  onu layiqincə yerinə yetirirdi.

1993-c  il sentyabr ayında könüllü olaraq Milli Ordumuzun sıralarına daxil oldu. Peşəsi burda da onun karına gəldi. Usta sürücü olduğunu görüb, hərbi

hissənin təcili yardım maşınına idarə etməyi ona tapşırıdılar. Komandir maşının açarını Azərə verəndə dedi:

- İşin çox məsuliyyətlidir, sən burada daha çox xeyir verərsən. Unutma ki, yaralanmış əsgərlərimizin həyatını xilas etmək səndən də çox asılı olacaq.

Azər o gündən gecəli-gündüzlü təcili yardım maşınının sükanı arxasından düşmədi. Döyüş meydanlarından çıxarılmış yaralı əsgərlərimizi xəstəxanalara, qospitalara çatdırdı. Dəfələrlə ölüm təhlükəsi ilə üzləşməsinə baxmayaraq, işinin öhdəsindən bacarıqla gəlir, yaralı əsgərlərimizi, tibb işçilərini dardan qurtarırdı. Əfsuslar olsun ki, növbəti risqi faciə ilə nəticələndi. 1994-cü ilin yanvar ayının 5-də Ağdam rayonunun Güllücə kəndində yaralıları döyüş meydanından çıxararkən erməni faşistlərinin iriçaplı silahlardan atdıqları atəş nəticəsində şəhid oldu. Azər yüzlərlə yaralı döyüşçülərimizin həyatını xilas etsə də, özünü xilas edə bilmədi. İndi, Bakı şəhərində Şəhidlər xiyabanında uyuyur.



Nəcəfov Pəhlivan Şərfalı oğlu

doğulub - 01.01.1968-ci il,
Cəbrayıl rayonu Balyand kəndi;
şəhid olub - 25.05.1994-cü il,
Kəlbəcər rayonu

SƏN MƏNİ AĞLAR QOYDUN...

Sən məni ağlar qoydun,
Sənəmə dağlar qoydun.
Qəfil yıxdın evimi,
Qapımı bağlar qoydun.

Pəhlivanın ölümündən sonra bu kəlmələr Gülçöhrə bacının dilindən düşməyib hələ də. Cəmisi üç il yarımın gəlini olan bu qız ömür-gün yoldaşının ölümündən sonra qara geyib, gözlərindən qan ağlayır. Onun sədətini matəmə çevirənlər Tanrı cəzasına məhkum olacaqlarını görənlər? Yoxsa tökülən bu nahaq qanlar cavabsız qalacaq? Ulularımız təsəlli üçün müdeyiblər: "Tanrı gec eləyər -

güc eləyər"... Nə eybi var, onsuz da dərdə tablaşmağı həyat öyrədib bizə. Təki gözəgörünməz o varlığın gücünün düşmənin başında sındığını görək. Təki Gülçöhrə kimi qız-gəlinlərimiz qisasın yerdə qalmadığını görüb toxdaqlıq tapsınlar. Ulu Tanrı yurd savaşında Pəhlivan kimi şəhid olan oğullarımızın ruhunu sevindirsin...

Balyand camaatı Pəhlivani yaxşı tanıyırdı. O, sözübütöv, cəsur bir oğlan idi. Orta məktəbdə müəllimləri, sinif yoldaşları, həyatda tay-tuşları, qanlı səngərlərdə əsgər dostları adı ilə öyünürdülər onun. Dünyanın güneyli-quzeyli üzündə mənalı bir ömür yaşamışdı Pəhlivan. Yeniyetmə çağlarında qaynaqçı peşəsinə yiyələnmişdi. İstəyirdi ki, həyatda əlinin zəhməti ilə yaşayıb, heç kimdən minnət götürməsin. Arada iki il Vətəndən uzaqlarda yaşamalı olmuşdu. Omsk şəhərində keçən əsgərlik həyatı sakit axarla adlayıb keçsə də, arxada qalan o iki il qəlbinin dərinliklərində səsi ilə, həniri ilə qalmışdı. Doğma el-obaya qayıdandan sonra bir müddət Qaradağ sement zavodunda işləmişdi. Torpaqlarımızın imdad dilədiyi bir vaxtda Pəhlivan dinc peşəsi ilə vidalaşib cəbhəyə üz tutdu. Doxsan ikinci ilin yazında Füzuli bölgəsində başlayan döyüş yolu soyuq səngərləri dolaşadolaşa Murova uzandı. Arazboyu torpaqlar uğrunda gedən hərbi əməliyyatlarda bərkənd-boşdan çıxan bu igid əsgər Murovun qışına, boranına da mərdliklə tablaşdı. O vaxtlar qarlı dağ zirvəsindən üzü Kəlbəcərə doğru başlayan uğurlu hücum düşmənləri elə çəşdirmişdi ki, onlar dabanlarına tüpürüb qaçmaqda idilər. Kəlbəcərin yaşayış məntəqələrini azad etdikcə qələbədən ruhlanan əsgərlərimiz azərbaycanlı adının şərəfini qaytarmaq naminə candan keçməyə belə hazır idilər. Onların sırasında Cəbrayılı balası Nəcəfov Pəhlivan Şərfalı oğlu da hünərlə addımlayırdı. O vaxtlar hamıya elə gəlirdi ki, müharibə bu gün, sabahlıqdı. Yurd yerlərindən perik düşənlər doğma ocaqlarına tezliklə qayıdacaqlarını düşünürdülər. Ancaq...

Ancaq həmişə olduğu kimi bu dəfə də kimlərin isə məkrli əlləri öz işini gördü. Yanşağa qədər kedib çıxan, İstisuyun, Kəlbəcərin bir addımlığında qərar tutan ordumuz elə bil Tanrı qəzəbinə gəldi. Qısa vaxt ərzində demək olar ki, az bir itki ilə qaytarılan torpaqlarımız təzədən düşmənin pəncəsinə keçdi...

O müdhiş günlərdə bir az aşağıda şaxələnən yollarla müxtəlif ünvanlara üz tutan şəhid tabutlarının arxasınca hönkür-hönkür ağıladı qoca Murov...

Azərbaycan adlı tarazi-mizanı pozulan dünyamızda neçə-neçə gözüyaşlı ana-bacılarımız, neçə-neçə qız-gəlinlərimiz var. Oğul soraqlayan, qardaş haraylayan, ər yolu gözləyən bu qadınların cərkəsində Gülçöhrənin də nisgilli səsi nə vaxtdır ki, eşidilməkdədir: "sən məni ağlar qoydun..."



Nəcəfov Əbil İbi oğlu

doğulub - 1968-ci il,
Cəbrayıl rayonu Balyand kəndi;
şəhid olub - 10.12.1993-cü il,
Beyləqan bölgəsi

DƏRDİN ÇOXDUR, XATIN NƏNƏ

Doxsan üçüncü ilin qarlı-sazaqlı dekabr ayının əvvəllərində erməni quldurları Beyləqan ərazisinə daxil olmağa can atırdılar. Düşmənin həmlələrinə mərdliklə sinə gərən qeyrətli oğullarımız Arazboyu obaları zəbt edəndən sonra dişlərində şirə qalan yağların qarşısında canlı sədd kimi dayanaraq ona irəliləməyə imkan vermirdilər. O qanlı döyüşlərdə Binəqədi rayonunun könüllülərindən ibarət batalyonu, tərkibində vuruşanların sırasında balyandlı eloğlumuz Əbil Nəcəfov da var idi. O gün erməni quldurları həmyerlimizin həyatına son qoysa da, onun şəhidliyə gedən yolunu qanlı caynaqlarına keçirə bilmədi. Əbil Şəhidlər xiyabanında onu bağına basan bir parça Vətən torpağına alnıaçıq, üzüağ qayıtdı...

Deyirlər insan ömrü boyu alın yazısının hökmü ilə hərəkət edir, hardasa taleyin istəyinə baş əyməli olur. Əbil Balyand kəndində anadan olanda kimlərin isə ağına gəlməzdi ki, o, bir vaxtlar həyatını şəhərlə bağlayacaq. Kəndli balası üçün qeyri-adi görünən bir peşəyə meylini salacaq. Balyand kənd orta məktəbini bitirib orduda xidmət edəndən sonra Əbil Bakıya üz tutdu. Buradakı 14 saylı texniki-peşə məktəbində təhsilini tamamlayıb Binəqədi NQÇİ-də operator işlədi. Kənddən təzə gəlməsinə baxmayaraq, öz bacarığı ilə çoxlarını təəccübləndirdi. Əbil elə bil gözünü açandan neftçi ailəsində böyümüşdü. Hər şeyə diqtət edir, gündən-günə ustalığını artırır...

İdarənin yataqxanasında yaşasa da, gələcəyə nikbinliklə baxırdı Əbil. Düşünürdü ki, nə vaxtsa onun da Bakıda öz mənzili olacaq, ailə qurub uşaqları ilə xoş günlərə qovuşacaq. Ancaq...

Ancaq ata yurdu Cəbrayıldan gələn qorxunc xəbərlər varlığını dara çəkməkdə idi onun. Hər qarışına bələd olduğu, yamacında, dərəsində gəzib dolaşdığı doğma torpaqlar düşmən əlinə keçəndən sonra elə bil yuxuları göyə çəkilmışdi. Bir gün tezdən işə gedəndə idarənin qabağındakı qələbəliyi görüb ayaq

saxladı. Öyrəndi ki, onunla çiyin-çiyinə çalışan cavanların böyük bir dəstəsi könlüllü olaraq torpaqlarımızın müdafiəsinə yollanırlar. O, yaxındakılara:

- Necə yəni mən Cəbrayıldan olam, torpağım düşmən tapdağında inləyə, özüm də Bakıda rahat günlər keçirəm. Yox, bu dünyasında mümkün olan iş deyil...

O gün Əbil Nəcəfov da binəqədililərin cərkəsinə qoşulub cəbhəyə yollandı. O, düşmən gülləsinə tuş gəlməsəydi, qələbə gününə kimi addımını geri atmayacaqdı...

Həyat yoldaşının qırxı çıxmamış Xatın ana oğlu Əbilin tabutu üstə də saçını yolmalı olub. Ömrünün ixtiyar çağlarında bu dərd onun qəddini əyib...

Əbilin yaxın qohumu Məcid kişi deyir ki, şəhidlik bu xalqın alın yazısıdır. Gərək düşmən qabağında qəddimizi dikəldib, özümüzü şux tutaq. Qoy namərdlər görsünlər ki, biz Vətən yolunda şəhid olan balalarımız üçün göz yaşı axıtmaq da, sabaha inamımızı itirməmişik...

Bizə Əbil kimi igid oğullarımıza rəhmət diləyib, yazımızı Xatın nənəyə ünvanlanan bir şerlə bitiririk:

Bizə qəfil gələr qada,
Neçə vaxtdı, Xatın nənə.
Bilirik ki, bu dünyada
Dərdin çoxdu, Xatın nənə.

Yağı düşmən görə-görə,
Yasa batdıq neçə kərə.
Gəl, qınama əbəs yerə,
Ömrü, baxtı, Xatın nənə.



Novruzov Əkbər Ələkbər oğlu

doğulub-15.12.1968-ci il,
Cəbrayıl rayonu Qışlaq kəndi;
şəhid olub-02.07.1993-cü il,
Xocavənd rayonu Quşçular kəndi

BİR OĞUL BÖYÜYÜR OCAQ BAŞINDA...

Qarşı tərəfdən dolu kimi yağan güllələr əsgərlərimizə göz açmağa imkan vermirdi. Döyüşçülərimiz nəyin bahasına olursa-olsun düşmənin atəş nöqtələrini susdurmaq barədə əmr almışdılar. Quldurların daldalandığı səngərdən bir az aşağıda özlərinə əlverişli yer seçən igidlərimiz qəfildən irəli şığıdılar. Əkbər əlindəki qumbaranı düşmən səngərinə tullayıb iri qaya parçasının arxasında yerə uzandı. Güclü partlayış torpağı, daşı havaya sovuranda əsgərlərimiz fürsət tapıb sıçradılar. Düşmən səngəri yanında açıq döyüşə girən əsgərlərimiz erməni quldurlarını yalın o üzünə aşıranda yaxınlıqda partlayan mərmimin qəlpələri Əkbərin bədəninə cancıldı. Başından, qolundan və ayağından ağır yaralanan döyüşçümüzü güllə tutmayan yerə çəkib apardılar

Yaralarından axan al qan torpaqda gölləndikcə Əkbərin sifətinə ölüm kölgəsi qonurdu. O, son nəfəsində gözlərini geniş açdı: "Ölmək istəmirəm, - dedi, - məni həkimə çatdırın. Amandır, bərk durun, torpaqlarımızı düşməne verməyin. Onlardan mənim də qisasımı alın"...

Əkbərin dəfnində Qışlaq camaatı ilə birlikdə əsgər yoldaşları da iştirak etdilər. Onun cənazəsi məzara sallananda bacıları Sədaqətın, Tellinin, Səmayənin naləsi eşşə qalxdı. Döyüşçü dostları Əkbərin qəbri üstə and içdilər ki, onun qisasını yerdə qoymayacaqlar...

Qışlaq kəndindən idi Əkbər. Bu kəndin camaatı erməni təcavüzü başlayan gündən sabahı dirigözlü açılar. Hadrut rayonunun sərhəd kəndləri ilə qonşu olan Qışlaq kəndi yerlə-yeksan olsa da əsgərlərimiz onu qoruyub-saxlaya bilmişdilər. Bu kəndin qeyrətli oğulları Pəhləvan, Zahid, Soltan, Əkbər torpağı ana-bacı namusu bilib sinələrini sipər etmişdilər ona. Elə qeyrət yolunda da şəhid oldular onlar...

Hərbi xidməti Tambov vilayətində başa vurmuşdu Əkbər. Geri qayıdanda doğma kəndi Qışlağı növrəği pozulan görmüşdü. İgid həmkəndlisi Pəhləvana qoşulub torpaqlarımızın müdafiəsinə yollanmışdı. İstəyirdi ki, kənd qəbiristanında uyuyan anasının gor evinə düşmən ayağı dəyməsin. Banazur, Sur, Şışqaya ətrafında gedən döyüşlərdə qorxmaz bir əsgər kimi tanınmışdı. Bir dəfə dayandığı yüksəklikdən göz işlədikcə uzanıb gedən Cəbrayıl torpaqlarına baxıb:

-Tanrı bizə cənnət kimi yer qismət edib. Onu düşməne versək, anamızdan əmdiyimiz süd bizə haram olar, - demişdi.

Ölümündən on ay qabaq toyu olmuşdu Əkbərin. Həmin gün əsgər dostları onu ürəkdən təbrik etmiş, qol götürüb doyunca oynamışdılar. Atası Ələkbər kişi kövrələ-kövrələ ömür-gün yoldaşının qara haşiyəli iri şəklinə üz tutub:

-Gözün aydın olsun, ay arvad, - dedi, - oğlumuz ev-eşik sahibi olur. Sən özün də çox arzulamışdın bu günü. Oğlunun toy evinə gələ bilməsən də, qoy ruhun ona xeyir-dua versin.

O, toy axşamında bacıları Sədaqətin, Tellinin, Səmayənin sevincləri yerə-göyə sığmırdı...

Ölümündən on gün qabaq bir oğlu dünyaya gəlmişdi. Hələ ad verməmişdilər uşağa. Demişdilər ki, Əkbər evə gələndən sonra körpəyə ad verərik. Əkbərin özü yox, ölüm xəbəri gəldi evlərinə. Ələkbər kişinin istəyi ilə onun ölümündən sonra Əkbər deyə çağırtdılar uşağı. Dedilər ki, şəhid atasının yarımçıq qalmış ömür payını öz ömür qisməti ilə birlikdə yaşasın balaca Əkbər...

Cəbrayıl camaatı şəhid Əkbəri torpağa əmanət verən gün el ağsaqqalı Nəriman Hüseynovun qəlbində dil açan "Vəsiyyət" şerinin misraları yanıqlı bir ağıya dönüb ruhumuzu çarmıxa çəkdi. Qışlaq elimizin qeyrətli balası Əkbərin adından yazıldı o şer:

Ay sevgilim, nə pis gəldi ilimiz,
Qara keydi ulusumuz, elimiz.
Bir də açmaz çiçəyimiz, gülümüz –
Məndən sonra nalə çəkib ağlama!

Gülüm, demə, qəlbim sönüb ölmüşəm,
Bu dünyanı mən əbədi bilmişəm.
Gözün aydın, görüşünə gəlmişəm,
Qəddimizi fələk büküb, ağlama!

Gözlə bir gün qayıdaram yenə mən,
Bürünmüşəm dumana mən, çənə mən.
Qəfil ölüb həsrət qaldım sənə mən,
Gözlərini yola dikib ağlama!

Körpə Əkbər tumurcuq-tumurcuq boy atmaqdadır indi. O, bir şəhid ömrünün canlı yadigarı, işığı sönən bir evin balaca kişisidir. Vaxt gələcək ki, atasının yurdunda şam yandıracaq, ocaq göyərdəcək o. Tanrı özü arxa-kömək olsun ona...



Nuriev Kazım Təbriz oğlu

doğulub - 1966-cı il,

Cəbrayıl rayonu Yanarxac kəndi;

şəhid olub - 31.01.1994-cü il,

Füzuli bölgəsi Horadiz qəsəbəsi

TANRININ UCALMAQ PAYI

Bu fani dünyada bəxtdən, taledən gileyliyə hamımız. Unuduruq ki, insana ömrü-günü, beşikdən məzara uzanan həyat yolunu bəxş edən ulu Tanrıdır. O, elə bir ucalıqda dayanıb ki, onun işlərinə əl aparmaq, hökmünə etiraz etmək sadəcə olaraq mümkün deyil. Bəlkə elə buna görə də ulularımız, ağzıdualı müdriklərimiz ən böyük müsibəti belə qəzavü-qədərin məsləhəti kimi qarşılayaraq:

-Tanrının böyüklüyünə, onun işlərinə qarışmaq bəndənin işi deyil, - deyə özlərinə toxdağlıq veriblər...

Kazımın şəhidlik xəbəri Yanarxac camaatına yetişəndə yaxın-uzaq onun anası İmarət bacının başına toplaşdı bircə anın içində bel sütunu qırılan bu ailəyə arxa durmağa çalışdılar. Deyirlər dörd birinci növbədə yiyəsini ağrıdır. İmarət ana el-obanın yanını duyma hissə etsə də, ürəyini yandırır-yaxan ələmdən qırağa dayana bilmədi o gün. Şəhid balasının tabutu önündə diz çöküb üz-gözünə əl atdı:

-Bəs, deyirdin ki, düşmən gülləsi mənə yaxın düşməz. Ay oğul, bu nə müsibət idi başımıza gətirdin? Gözü yaşlı gəlinimə, ata deyib üstümə yüyürən oğluna indi nə cavab verim axı...

İmarət ana Kazımın güllələrdən didim-didim olan sinəsinə ağ birçəklərini töküb fəryad qoparırdı o gün. Tale xəcalətindən özünə yer tapa bilmirdi elə bil. Yurd yerlərindən uzaq düşən bir ailənin ümid çirağını söndürdüüy üçün fəlakət bəlkə də ilk dəfə idi ki, peşiman olmuşdu. İmarət ana saçına, birçəyinə əl atıb qarğış-nifrini eləyirdi bu qansız fələyin işləklərinə:

Fitnəyə, fələ uydun
Məni arxasız qoydun.
Fəlakət, əlin qurusun –
Balama niyə qıydın?!

Halıma yanan ağlar,

Nisgilli canan ağlar.
Dərdimi, ələmimi
Eşidib qanan ağlar...

Topcaq düzünün Gəyənə qovuşduğu yerdə üzümlüklərin dövrələdiyi bir kənd var. Soltanlı camaatı ilə qaynayıb qovuşan bu kənd dünyanın düz vaxtlarında ev-ev, məhəllə-məhəllə böyüməkdə idi. Gün-güzəranı abad ev-eşiklərdən bilinən Yanarxac ərən kişilərin, igid oğulların məskəni idi. İmarət ananın, Təbriz kişinin ocağında doqquz uşaq böyüyüb ərəsəyə çatmışdı. Təbriz kişi dünyadan vaxtsız köçsə də, uşaqlarından arxayın idi. Bilirdi ki, sağlığında onlara halallıq "dərsi" verib. İnsafən elə uşaqlar özləri də fərasətli idilər. Əlləri bir parça çörəyə çatandan sonra özlərinə gün-güzəran düzəltmiş, ev-eşik tikmişdilər. Telman kəmbaynçı idi, işi adınan deyilirdi. Qızlardan üzümçü olanları da, başqa peşələre yiyələnləri də vardı. Kazım əkin-biçin vaxtı Telmana qoşulub əlindən gələnlər köməyi göstərirdi ona. Həmişə evlərində dolu təkə, bol süfrə gördüklərindən ürəkli böyümüşdü uşaqlar. Soltanlı camaatı halal adamlar kimi tanıyırdı onları...

Kazım orta məktəbi bitirəndən sonra Moskva şəhərində əsgəri xidmətdə olmuş, şirin arzularla qayıtmışdı kəndlərinə. Ailənin sonbeşiği olsa da, ərköyün böyüməmişdi. Atasını rəhmətə gedəndən sonra evin qayğıları üstünə tökülsə də, taleyindən gileyli deyildi...

Vətənin ağır günündə ömür-gün yoldaşı ilə, oğul balası ilə və bir də onu qəmli baxışları ilə öpüb oxşayan anası ilə halallaşmış cəbhəyə getmişdi Kazım. Döyüşlərdən macal tapanda evlərinə baş çəkib yenidən od-alovun içinə qayıdırdı. Dedikcə ailəcanlı, yanım, yapışıqlı bir insan idi. Anasına dönə-dönə söz vermişdi ki, təsadüfi güllədən qorunacaq, evlərində hamını inandırmışdı ki, yuxuda nurani bir kişi ona yetmiş beş il yaşayacağını bildirib. Anasıgillə görüşəndə elə arxayınlıqla danışdı ki, heç kəs onun öləcəyini eyninə də gətirmirdi...

Amma doxsan dördüncü ilin sonuncu günü Kazım bu həyatdan köçəsiymiş. Bircə təsəllimiz budur ki, o, Vətənin sinəsinə tuşlanan güllənin qurbanı oldu, Vətən isə onun yolunda şəhid olanları yaşatmağa var olur. Nuriyev Kazım Təbriz oğlu bu şərəfə, bu etimada layiq oğuldur...



Piriyev Faiq Sədi oğlu

doğulub - 14.09.1973-cü il,
Cəbrayıl rayonu Böyük Mərcanlı kəndi;
şəhid olub - 02.01.1994-cü il,
Ağdam rayonu Güllücə kəndi

TƏKİ VƏTƏN YAŞASIN...

Bu dünyada cəmisi iyirmi il yaşayıb Faiq. Heç bu iyirmi yaşın üzünü axıracan yerli-yataqlı görə bilməyib. Ölüm aman verməyib ki, iyirmi yaşın zirvəsindən dünyanın dan üzünə baxa-baxa ürəyini təlatümə gətirən ilk sevgisini o qıza söyləsin. Qırova, sazağa düşmüş qönçə kimi dünyadan vaxtsız, vədəsiz köçüb. Bunun müqabilində tale ona şəhidlik zirvəsində əbədi yaşamaq səadəti bəxş edib. Bu haqqı o, həyatını Vətən yolunda qurban vermək bahasına qazanıb...

Faiqin şəklinə baxanda Əli Kərimin kövrək duyğularla yoğrulmuş misraları düşür adamın yadına:

Ana oğul böyütdü,
Oğul deyirəm sənə,
Ana oğul böyütdü,
Gur çatmaqaş, gen sinə...

Sona bacı, Sədi qağa sözün əsl mənasında köklü qaya misallı oğul böyütmüşdülər. Elə bir oğul ki, kürəyi alınmaz qala divarlarına, sinəsi igid qalxanına bənzəyirdi onun. Qatlanmayan qolları, bükülməyən dizləri var idi Faiqin. Açıq-aşkar hiss olunan qabarıq əzələləri qeyri-adi gücündən, qüdrətindən xəbər verirdi. Tanrı ona həm də kövrək bir ürək bəxş eləmişdi. Faiq uşaq kimi sadələvh, duyğulu - yanımli idi...

Deyərlər igid adamlar fiziki gücləri ilə yox, el-oba qeyrətini qorumaq amalları ilə mənsub olduqları xalqın sevgisini qazanırlar. Zaman-zaman Tomris ana da, Cavanşir, Babək, Şah İsmayıl Xətai də bu istəklə əbədləşiblər. Nəsimini dönməzliyi, Dədə Qorqudu ağı, idrakı yaşadıb tarixin yaddaşında. Bizim Vətən şəhidləri qeyrətdə, tərərdə ulu babalarına çəkiblər. Köhnə kişilər çərəksiz, susuz yaşamağı harda isə bir müddət mümkün hesab etsələr də, namussuzluğu baş qaxıncı, dil gödəkliyi sayıblar...

Faiqin damarlarından köhnə kişilərin, ərlərin, ərənlərin qanı axırdı. O, zaman-zaman erməniləri atdöşü edib, Qubadlının Yazı düzündən Pəni, Qısır dağlarına kimi (Ermənistan ərazisindəki ulu yurd yerlərimiz, yaylaqlarımız olub bura) çomağı ilə özünə yol açan Böyük Mərcanlı nəslinin yadigarı idi. Ulu babaları kəndin sayılıb-seçilən adamlarından olub. Atası Sədinin, əmisi Pəlinin, ən çətin məqamlarda belə dilini çeynəməyi, sözünü udmağı bacarmayan yaxın qan qohumu Əli Şamıyevin dağdan ağır xətir-hörməti var camaat arasında...

Qoçaq adamların, mərd kişilərin öyüdünü, xeyir-duasını eşidə-eşidə böyümüşdü Faiq. Ermənilərin Şayaq zirvəsini ələ keçirib Cəbrayıl meydan oxuduqları günlərdə atası əlini saçlarına çəkib demişdi:

-Oğlum, fikrin nədir, mənə elə gəlir ki, daha bundan da ağır günümüz olmayacaq. Vətən dara düşəndə damarlarında qeyrət qanı olan oğullar onu qoruyalıdır...

Faiq atasının sözlərini mərdliklə qarşıladı:

-Düz deyirsən, ata, elə mən özüm də bu fikirdəyəm. İcazə versəniz, günü sabahdan qeyrətli əsgərlərimizin sırasına qoşularam...

Onun cəbhə həyatı doxsan ikinci ilin dekabrından başladı. Cəbrayıldakı hərbi alayda tibb təlimatçısı kimi xidmətə başlayan Piriyev Faiq az vaxt ərzində yoldaşlarının nəzərində cəsur bir əsgər kimi tanındı...

Doxsan üçüncü ilin mart ayının 28-də erməni quldurları Sur kəndindəki mövqelərimizə qəfildən hücumə keçdilər. İgid əsgərlərimiz düşmənin həmlələrinə mətanətlə sinə gərib onları yaxına buraxmadılar. Faiq güllə yağışı altında səngərdən-səngərə keçərək, yaralı döyüşçülərimizi xilas etmək üçün əlindən gələni etdi. Ağır yaralı vəziyyətdə olan Həsənov İlqara birinci olaraq öz damarlarından çəkdiyi qanı vuraraq onu təzədən həyata qaytardı...

İyulun ilk günlərində ermənilər güclü hücumə keçərək Günəşli və Quşçular postlarını zəbt etmişdilər. Əsgərlərimiz nəyin bahasına olursun-olsun itirilmiş mövqeyi geri almaq üçün axşamüstü düşmənin üstə yeridilər. Faiqin də yaxından iştirak etdiyi bu əməliyyat uğurlu sonluqla başa çatdı. Döyüş meydanında iyirmi yeddi quldurun meyitinin qalması igid oğullarımızın hünərindən soraq verməkdə idi. Bu cəsur oğlan ölümü gözünün altına alıb atəş altında qalan yaralı taqım komandiri Verdiyev Soltanı döyüş meydanından çıxarandan sonra əsgərlərimiz ona daha inamla baxmağa başladılar...

On beş avqustda ağır texnikanın, uzaqvuran topların və zirehli maşınların köməyi ilə Hadrut istiqamətindən hücumə keçən düşmən Cəbrayıl ərazisinə soxulmağa çalışır, yaşayış məntəqələrimizə od yağdırırdı. Faiq o döyüşdə yaralıları tibb xidməti göstərməklə yanaşı, axıradək silahı yerə qoymadı...

Avqustun 18-də Balyand kəndinə qədər irəliləyən erməni quldurları aşağıdakı asfalt yola çıxmaq üçün tankların köməyi ilə hücumə keçməyə cəhd edirdilər. Faiq körpünün altında döyüş mövqeyi tutduğundan düşmən qarşıdakı təhlükədən xəbərsiz idi. Faiq əlindəki qumbaraları yaxınlaşan tanklardan birinin

üstünə atdı. Tankın dayanmağı ilə onun arxasınca gələn altı erməni quldurunun qaçması bir oldu. Faiq düşməyə aman verməyib avtomat silahı ilə onların hamısını məhv etdi...

Quysaq kəndi uğrunda gedən döyüşlərdə də müstəsna igidlik göstərmiş, döyüş meydanında qalan yaralı əsgəri - Məmişov Qədri xilas edərkən erməni quldurlarından ikisini cəhənnəmə göndərməli oldu. Qeyri-bərabər döyüşlərdə bizlərdən xeyli əsgər və zabıt yaralansa da onları atəş altından çıxarmaq çox çətin idi. Gecə saat iyirmi bir radələrində Faiq on iki nəfər əsgərlə irəli sürünüb yaralıları arxaya gətirə bildi...

Cəbrayıl elimiz düşməyə əsir düşəndən sonra Faiqın sorağı Ağdam bölgəsindən gəlməkdə idi. Dekabrın sonlarına yaxın Cəbrayılı igidlər Güllücə ətrafında qərar tutmuşdular. Ayın 31-də, səhər tezdən erməni birləşmiş qoşunları 14 ədəd T-72 tankının, 3 ədəd PDM-in, uzaq vuran topların və canlı qüvvənin köməyi ilə Güllücə istiqamətində hücumu keçdilər.

Düşmən yeddi tankını və xeyli canlı qüvvəsini itirib geri çəkilsə də, Salahlı tərəfdən irəliləməkdə idi. O, qanlı-qadalı döyüşdə həkim aradan çıxdığından Faiqın şəxsi igidliyi sayəsində 27 nəfər şəhid və yaralı döyüşçünü atəş altından çıxarmaq mümkün oldu...

Doxsan dördüncü il yanvar ayının 2-də ermənilər yenidən hücumu keçmişdilər. Faiq döyüş meydanındakı yaralıları xilas etmək üçün tez-tez irəli şığıyır, səngərdən-səngərə atılırdı. O, əvvəlcə Bəhram adlı bir əsgərə ilk tibbi yardım göstərmiş, onu arxaya göndərmişdi. Bu vaxt Məhəmmədin yaralandığını görüb ona tərəf sürünməyə başladı. Yaralı əsgərə yardım edib, onu arxaya çəkərkən yaxınlıqda partlayan mərmilə onları hər ikisini ölümcül yaraladı. Həyatının son anlarında belə üz-gözündən təbəssüm əskik olmayan bu cəsur əsgəri xilas etmək mümkün olmadı...

Faiqın ölümündən sonra Cəbrayıl hərbi alayının keçmiş tabur komandiri Maarif Novruzov onun qəhrəmanlığından bəhs edən ürək sözlərini kağıza köçürmüş, əsgər dostunun adını hörmətlə yad etmişdir...

Faiqın yaxın qohumlarından olan və hazırda Mingəçevirdə yaşayan Şamiyev Rasim onun ölümünə elə heyfəsilənir ki, dilində göyərən hər söz adamın cızdanağını çıxarır:

-Faiq kimi oğullar hər ailənin, hər nəslin qismətinə düşür. O bizim Böyük Mərcanlı kəndinin taleyinə yazılan qeyrətli bir oğul idi. Dilim var gəlmir ki, ona "ölüb" deyəm. Belə oğullar ölmək üçün yox, əbədi yaşamaq üçün həyata gəlirlər...

Oğul itkisi Sədinin belini qırılmışdı o gün. İllərdən bəri böyük bir elin işığını gur yandırmaq üçün özünü oda-közə vuran (Faiqın atası Sədi Piriyev uzun illərdən bəridir ki, rayon elektrik şəbəkəsinə rəhbərlik etmişdi) bu insanın gözlərinin nurunu söndürmüşdü düşmən. Yanaqlarında gilələnən göz yaşları ilə oğlunu soraqlayır, gizli-gizli haray çəkirdi o gün. Sona bacı Faiqın cənazəsi üstən qalxıb

ömür-gün yoldaşına yaxınlaşdı o müdhiş anlarda. Yas mərasiminə toplaşanlar gözünün ilk ovunu itirən ananın sözlərini eşidib yerlərində dondular:

-Başını uca tut, sənin oğlun Vətən yolunda, qeyrət-namus yolunda şəhid olub. Sən elə övladlar böyütmüsən ki, lazım gəlsə onların hamısı o cümlədən Şaiq balam da Vətəndən canını əsirgəməz. Təki Vətən yaşasın, yurd yerlərimiz düşməən əsirliyindən qurtarsın...

Faiqin ölümündən sonra komandirləri Azərbaycan Milli Qəhrəmanı adına layiq görülmək üçün onun sənədlərini Müdafiə Nazirliyinə təqdim ediblər. Gün o gün olsun ki, onun hünərini bu adla əbədiləşən görək...

Ulu "Peyğəmbər" qəbiristanında təzəcə qazılan bir gor evi şəhid qardaşımız Faiqin hərarətli ürəyi ilə isindi o gün. Bu ürəyin odu-közü heç vaxt sönən deyil...



Rəhimov Mətləb Əvəz oğlu

doğulub - 01.02.1969-cu il,
Cəbrayıl rayonu Məzrə kəndi;
şəhid olub - 15.08.1993-cü il,
Xocavənd rayonu Daşbaşı kəndi

TALEYİN OD KÖZƏRTİSİ...

Qara zurnanın dağa-düzə yayılan səsi ürəkləri cuşa gətirməkdə idi. Məzrəli cavanlar ortada "Yallı" gedir, kənd gözəlləri zərif kəpənlər kimi qanad açırdılar o gün. Gözaydınlığı verirdi hamı Əvəz kişiyyə. Xanəndənin məlahətli səsi Arazdan əsən mehə qarışib ətrafa yayılmaqda idi:

Əzizlərim, qəlbə yatan söz deyək,
Xoş məramlı sağlıqları biz deyək.
Könlümüzdən keçənləri düz deyək,
Bu məclisdə od almağa gəlmişik.

Əcəl oxu hazır durub kamanda,
Sabahımız mürgüləyir gümanda.

Tanrı bizi saxlayıbdır amanda,
Belə vaxta, belə çağa gəlmişik

Şirinlik var dostun sevgi payında,
Arif olan uduzmayıır oyunda.
Mətləb, sənin büsatında, toyunda
Söz deməyə, şadlanmağa gəlmişik...

O gün Mətləb dünyanın ən bəxtəvər adamlarından biri idi. O gün Məzrə kəndi özünün ən xoşbəxt günlərindən birini yaşayırdı. Ananın sevincinin həddi-hüdudu yox idi o toy günü. Ana Mətləbin və mələk timsallı gəlininin alnından öpüb:

- Balalarım, qoşa qarıyasınız, qollu-budaqlı olasınız, - dedi...

Onda dünya Mətləbin gözlərində cənnətə bənzəyirdi. Yer-göy bəyazlığa, maviliyə söykəmişdi üzünü. sonra hardasa şüşədən çıxarılan cinlər erməni qiyafəsinə girib dünyamızın yuxusunu ərşə çəkdiilər. Yox, deyəsən burda bir az səhv elədik. O vaxtlar vicdanı kəsərdən, sözü oxardan düşən dünya özü də bu cinlərin-daşnakların tərəfində durdu. Arxalı köpək olduqlarından Azərbaycan elimizi didib dağıtmağa başladı bu murdarlar. Kreslo davasına, söz güləşinə aludə olan başçılarımızın maymaqlığı daha da şirnikdirdi onları. Meydan "qəhrəmanları" efirdən ekrandan erməniləri "güllələyəndə" onların topları, "qradları" Şuşanı, Laçını, Kəlbəcəri qanına qəltan etdi. Daşaltıda əkilən xəyanət toxumları Meşəlində, Cəmillidə, Qaybalıda, Xocalıda... cücərdi. Onun xərçəngə bənzəyən rişələri Cəbrayıl torpaqlarına da gəlib çatdı...

O qanlı-qadalı günlərə qədər Mətləb taleyinə düşən illəri mənalı yaşamışdı. Orta məktəbi bitirəndən sonra Əlibayramlı sənaye texnikumuna qəbul olunmuş, Qazaxıstan Respublikasında keçən ikiillik əsgəri xidmət illərini arxada qoymuşdu...

Xudafərin körpüləri yaxınlığında tikilən Araz SES-də işləməyə gələndə dünyanı Mətləbə bağışlamışdılar elə bil. Tikintinin təməl daşları üst-üstə qoyulduqca gələcək qəsəbənin küçələri kərpic-kərpic sıralanmaqda idi. Gəyən çöllərinin gələcək büsatını gözlərinin önünə gətirdikcə sevinci köksünə sığmırdı onun. Doğma torpaqda gündən-günə vüsət alan tikintidə çalışdığı üçün fərəhi gözlərindən açıq-aydın sezilirdi...

Bu sevinci axıra qədər yaşamaq qismət olmadı Mətləbə. Erməni quldurlarının tamah dişini sındırmaq üçün doxsan ikinci ilin yanvarında cəbhəyə yollandı. Sur əməliyyatında əvvəldən axıradək iştirak edib odun-alovun içərisindən salamat çıxdı...

Daşbaşıdakı o qanlı gecədə Mətləb də xəyanətin qurbanı oldu. Onun fidan balaları Orxan, Aynur "ata" deyib nalə çəkdiilər...

Məzrənin ağbirçəklərindən olan Hüseynova SSaray Mətləbdən ürəyi odlana-odlana danışıır:

- Tanrının işıq payı taleyin od közərtisi idi Mətləb. Həmişə xoş sözünü, xoş sorağını eşitmişdik onun. Harada qarşılaşsaq ayaq saxlayıb hal-əhval tutardı mənimlə. İşıqlı çöhrəsi, nurlu baxışları indi gözlərimin qabağındadır. Allah torpağını yumşaq, gorunu nurlu eləsin onun...

Mətləbin ata ocağında balaları böyüyür indi. Orxan və Aynur vaxt gələcək ki, atalarının macal tapıb yaşada bilmədiyi arzularını pöhrə-pöhrə göyərdəcəklər. Onda Mətləbin də ruhu şad olub, sevinəcək...



Rəhimov Eldəniz Sükür oğlu

doğulub - 05.01.1965-ci il,
Cəbrayıl rayonu Çərəkən kəndi;
şəhid olub - 01.01.1994-cü il,
Ağdam rayonu Güllücə kəndi

TOYUNU GÖRƏ BİLMƏDİK...

Rayon mərkəzindəki orta məktəbi bitirəndən sonra Eldəniz Rəhimov Bakıdakı texniki-peşə məktəblərinin birində oxuyub saatsaz peşəsinə yiyələnmişdi. 1983-85-ci illərdə əsgəri xidmətdə olarkən diribaş və üzüyola olması ilə hərbi hissədəki komandirlərinin diqqətini cəlb etmişdi. Evlərinə gələn təşəkkür məktublarından bilinirdi ki, Eldənizin əsgərliyi o uzaq diyarda çoxlarını razı salıb...

Vətənə qayıtdıqdan sonra Eldəniz yenidən Bakıya üz tutdu. Bu dəfə Bakı soyuducular zavodunda işə girib, işləyə-işləyə oxuyaraq soyuducuların təmiri ixtisasını qazandı. Buradakı işi elə cəlbədicisi idi ki, çox keçmədi ki, onu nəzarətçi usta vəzifəsinə irəli çəktilər...

Vətənimizin başı üstünü qara buludlar alanda Eldəniz Rəhimov Nizami rayon hərbi komissarlığına müraciət edərək köntüllülərlə birlikdə Laçına yola düşdü. Doxsan birinci ilin dekabr ayının 28-dən yurdun canlı siperinə dönən bu qeyrətli oğlan ayağından yüngül yara alıb sağalandan sonra Cəbrayıldakı hərbi hissəyə dəyişildi. Burada kiçik leytenant rütbəsi ilə döyüşə başlayan Eldənizə rota komandirliyini də etibar etdilər...

Bir dəfə ağır döyüşdən gülümsünə-gülümsünə qayıdan Eldənizi qəfil ağlamaq tutdu. Yoldaşları ona ürək-dirək verərək:

-Allaha şükür, sağ-salamat qayıtmısan, daha ağlamaq nədən ötrüdür?

-Ona görə ağlayıram ki, bu döyüşdə heç nahaqdan 60-dan artıq döyüşçü itirdik. Çoxdan bəri üzümüz-gözümüz öyrəşən uşaqları itirmək sizə asan gəlməsin...

Belə bir ürəyin yiyəsi idi Eldəniz. Əlacı olsaydı, ölən igidlərin əvəzindən özü şəhidliyi qəbul edərdi, kimin isə qanının axmasına razı olmazdı. Demə onun özünün də şəhidlik növbəsi çatmaqda imiş...

Rayonun işğalından sonra Ağdam bölgəsində döyüşən Rəhimov Eldəniz Şükür oğlu Güllücə-Salahlı istiqamətində gedən döyüşlər zamanı qəfil gülləyə tuş gəlmişdi...

Bakı soyuducular zavodunun kollektivi Eldənizi ehtiramla torpağa tapşırıb onun ailə üzvlərini himayəyə götürdülər. İgid eolğumuzun dəfnində və yas mərasimində canıyananlıq göstərən Əli Atayev kollektivin ağsaqqalı kimi Eldənizgilin ailəsini darda qoymadı. Yurd itkisindən və sevimli oğullarının qəfil ölümündən özlərinə gələ bilməyən Rəhimovlar ailəsi zavodun yataqxanasına sığındılar...

Toy edib ailə-uşaq sahibi olmaq istəyirdi Eldəniz. Fələk onun arzularını gözündə qoydu, dostları toyunu, bürsətini görə bilmədilər onun. Bu nisgil neçə-neçə ürəkləri yandırır hələ də. Dünyadan nakam gedən Eldəniz Rəhimovun adını hər dəfə ananda təəssüf hissi keçiririk:

Niyə getdin qəfil axı,
Boyunu görə bilmədik.
Pozuldu növrəğin sənin
Toyunu görə bilmədik.



Rüstəmov Mədət Mürşüd oğlu

doğulub - 05.11.1973-cü il,
Cəbrayıl rayonu Fuğanlı kəndi;
şəhid olub - 15.08.1993-cü il,
Xocavənd rayonu Quşçular kəndi

OT KÖKÜ ÜSTƏ BİTƏR...

Fuğanlının şəhid balası Mədətdən söz açan sətirləri oxuyub başa çatandan sonra soyköküylə maraqlandıq onun. Tanıyanlar dedilər ki, Fuğanlı Mürşüdün oğlu, Rüstəmov Kamılخانın yaxın qohumlarındanır. Mürşüd kişinin adını eşitsək də, tanışlığımız yox idi onunla. Dilli-dilavər bir qadın olan Kamılخانı isə çox yaxşı tanıyırdıq. İllər boyu halal zəhməti ilə elə-obaya səs salan bu qadının böyük xətir-hörməti var idi yanımızda...

Atalar "ot kökü üstə bitər" deyiblər. Mədət halallığı Tanrı payı bilən bir ocaqda böyümüşdü. Elə bir ocaqda ki, onun işığı da, havası da, suyu da Vətən sevgisindən, yurd istəyindən soraq verirdi. Mədətin Hacılı kənd orta məktəbində oxuyarkən əzbərlədiyi şeirlər də Vətən ovqatlı, yurd ünvanlı idi:

Qəlbimi isidən ocağım, odum
Dünyaya sığmayan şöhrətim, adım.
Mənim bükülməyən qolum, qanadım –
Tükənməz saflığım, heyrətim Vətən.

Qarqarım, Arazım, Kürüm də sənsən
Gor evim, ocağım, pirim də sənsən.
Kəpəzim, Murovum, Dirim də sənsən –
Namusum, ismətim, qeyrətim Vətən...

Mədətin həyatda arzuları ulduz sayında idi. Oxuyub traktorçu olmuşdu ki, atası Mürşüd kişi kimi torpaqdan çıxartsın çərəyini. İstəyirdi ki, Fuğanlının xan çinarının yanında öz əlləri ilə bir ev tikib ata ocağının işığından bir qol ayırsın bura. Niyətində tutmuşdu ki, sevgisini ürəyində yaşatdığı qonşu qızı ilə vüsalə çatıb ömrün şirinliyinə söykəsin üzünü. Mədətin ürəyinin işığı, təpəri idi bu arzular. Ömrü yarıda qırılmasaydı, gec-tez diləyinə, istəyinə çatasıydı o. Ancaq

demə doğulandan alınma şəhid olmaq yazılıbmış onun. Alın yazısı, Tanrı hökmü, tale yazısıdır - onu dəyişdirmək heç kimə müyəssər olmayıb hələ. Qismətinə düşən ömrün harada qırılacağından xəbərsiz idi Mədət. Xəbəri olsaydı, belə, bəxtinə bəxt calamağı, taleyin xəttini dəyişdirməyi bacarmazdı. "Fələyin yazdığı pozan tapılmaz" - deyiblər. Mədət taleyin ixtiyarındaydı onda, - üzüyola uşaqlar kimi hara səsləsə, oraya tuturdu üzünü...

Doxsan ikinci ilin yayında ürəyinin hökmü ilə cəbhəyə getmişdi Mədət. İstəyirdi ki, torpaqlarımızdan düşməni qovub çıxarsın, Fuğanlının gecələrini diksindirən atəş səsləri kəsilsin. Elə bu istəklə də Sur, Qışlaq postlarında düşmənlə üz-üzə dayanıb, arabir evlərinə qayıdanda kəndlərinin üst tərəfindəki tərədə dayanan uşaqlar birinci olaraq qarşılayırdılar onu:

-Mədət, ver silahımı, götürək...

-Zəhmət çəkməyin, evimizə çatmağa nə qalıb ki...

-Qaqaş, keçən dəfə söz vermişdin ki, sizə güllə gətirəcəyəm... Mədət onunla yanaşı addımlayan uşağın qıvrım saçlarına siğal çəkib:

-Qəqəni, o bizim özümüzə də indi çox lazımdır. Bir də ki, hələ dərslərinizi oxuyun, patronu, silahı neynirsiniz ki... Allah qoysa böyüyüb əsgər gedəndə silahınız da olar, gülləniz də...

-Mədət əmi, anam deyir ki, ermənilər adamları öldürmək üçün hər şəkllə düşürlər...

-Düz deyir anan, onlar insan deyil. Təpəgözdür, cindir, şeytandır...

-Oyy, mən qorxuram cindən...

-- Qorxma, necə ki, o quldurların qarşısında biz dayanmışıq, qələt eləyib buralara gələ bilməzlər...

-Bir il qabaq əsgər andı mərasimində üçrəngli bayrağımızı öpüb demişdi ki, son nəfəsimə kimi Vətənə sədaqətli olacaq, düşmən qarşısından geri çəkilməyəcəyəm. Kişi kimi andına, sözünə əməl edib ölümü mərdliklə qəbul etdi Mədət. Quşçular kəndi ətrafında şəhid olanda da müqəddəs əsgər andı dodaqlarında səsləndi onun. Anda sədaqət insanın böyüklüyündən xəbər verir. Vətən sevgisinə tapınanlar yenilməz olurlar həyatda. Belə bir əsgər, belə bir igid idi Mədət...



Rüstəmov Məhəmməd Xasay oğlu

doğulub - 18.08.1969-cu il,
Cəbrayıl rayonu Şükürbəyli kəndi;
şəhid olub - 03.08.1993-cü il,
Xocavənd rayonu Quşçular kəndi

SƏN VƏTƏNİN İMDADIYDIN...

Uzun müddət Məhəmmədin valideynlərindən soraq tutub onun haqqında bir şey öyrənə bilmədik. Sonradan öyrəndik ki, Məhəmməd Şükürbəyli kənd orta məktəbini bitirdikdən sonra İrkutskda və Litvada əsgəri xidmətdə olub. İki il ərzində Vətəndən uzaqda dolaşsa da, Şükürbəyli kəndində yaşayan ailə üzvlərini xoş sorağıyla sevindirib. Hərbi hissənin komandirlərinin imzasıyla evlərinə ünvanlanan təşəkkür məktubları atası Xasay kişini, anası Qızbəs bacını, qardaş-bacıları Qaraşı, Xəyyamı, Pərvanə və Mətanəti qanadlandırıb.

Vətənə qayıdandan sonra Məhəmməd bir müddət rayondakı təmir-tikinti idarəsində işləyib. Sonra tale onu sərhəd qoşunları sisteminə aparıb. 1991-92-ci illərdə burada çavuş rütbəsiylə qulluq edən Məhəmməd Rüstəmov erməni işğalçılarından qisas almaq üçün rayon hərbi alayına üz tutub...

1993-cü ilin yanvarından başlayan cəbhə yolları Məhəmmədi dəfələrlə sınağa çəkib. O, ilk "imtahandan" uğurla çıxıb. Sirik, Quşçular, Sur, Daşbaşı, Dolanlar kəndləri uğrunda gedən döyüşlərdə də Məhəmməd qeyrətinə sığınaraq düşmən qarşısında mərdliklə dayanıb.

Doxsan üçüncü ilin avqust ayının 3-də tale onun ömür kitabına son nöqtə qoyub. Döyüşdə ayağının birini itirən və bədəni qəlpələrdən didim-didim olan bu cəsur oğlan xəstəxanaya çatmamış dünyasını dəyişib...

1993-cü ilin payızından Nəvai qəsəbəsində, qaçqınlıq taleyinə sığınan Rüstəmovlar ailəsi Şükürbəyli kənd qəbiristanında torpağa tapşırdıqları oğullarından ötrü hələ də göz yaşları axıdır, onu ürək parçalayan ağlılara qatıb ağlayırlar:

Bizim şəhid balamız,
Sığınırıq adına,
Tanrı özü yetişsin
O dünyada dadına.

Sən bizim qəlbimizin,
İşığydın, oduydun,
Sən torpağın harayı,
Vətənin imdadıydın...



Sadıqov Qafil Qabil oğlu

doğulub - 25.06.1974-cü il,
Cəbrayıl rayonu Mehdili kəndi;
şəhid olub - 14.02.1994-cü il,
Kəlbəcər rayonu Yanşaq kəndi

TANRININ HAQQ İŞİĞİ

Mehdili camaatı o gün ağlar gözlə doğma ev-əşiklərini tərk edirdilər. Lələ təpəsinin üstündəki düşmən tanklarından atılan mərmilər yerə düşüb torpağı havaya sovurduqca adamlar vahimə içərisində kənddən Araz qırağına qaçıb canlarını qurtarmağa çalışırdılar. Araz qırağındakı ensiz sərhəd zolağına toplaşan məşin karvanı Horadizə tərəf üz tutan kimi adamların toplaşdığı yerlərə düşmən mərmiləri leysan kimi yağmağa başladı. Kimisi özünü Arazın gur sularına atır, kimisi ilğın kollarının arxasında daldalanmağa, hədəfdən yayınmağa çalışırdı.

O gün sanki Kərbəla müsibəti başlamışdı burada. İrəli gedənlər xəbər gətirdilər ki, erməni tankları Horadiz su bəndinin üstündəki körpünü bağlayıb. Arxadan gələnlər düşmənin günortaya yaxın Mahmudlu stansiyasındakı qanlı divanından soraq gətirdilər. Minlərlə qız-gəlin, ahıl-uşaq ayaqyalın, başıaçıq ora-bura qaçıb nicat yolu axtarırdılar özlərinə. Yaralıların ah-naləsi, atəş altı qalanların imdad səsi ərşə bülənd olmuşdu. Doxsan üçüncü ilin oktyabr ayının iyirmi üçü idi onda. Cənublu soydaşlarımız o taydan imdad əllərini uzatsalar da, Arazdan o üzə sancılan güllələr camaatın amanını qırmaqda idi...

Gecə yarı iranlıların matorlu çayıqlarında çayı adlayıb keçənlər tüstüsü ərşə qalxan obalara ürək yangısı ilə tamaşa edir, göz yaşları içərisində boğulurdular...

O qanlı-qadalı gündə Qafil əlsiz-ayaqsız qocaların, bağı qan olan körpələrin Arazdan adlayıb keçmələri üçün həyatını dönə-dönə təhlükədə

qoymuşdu. Həmin gün başını qaldırıb adamların üzünə baxmaqdan çəkinirdi Qafil. Milli Orduda qulluq edən əsgərlərin son ayaqda dəyanətsizliyi varından yox etmişdi onu. O vaxt başıpozuq dəstələrin ünvanına söylənən acı kəlmələri eşitdikcə içində qovrulur, qəzəbdən yumruqları düyünlənirdi. Cəbrayıl hərbi hissəsində xidmət etməsə də, doğma torpaqların müqavimətsiz düşməyə təhvil verilməsində özünü də günahkar hesab edirdi...

O böhranlı payız günündən düz bir il əvvəl hərbi xidmətə çağırılmışdılar Qafil. Bakının "salyanski" kazarmasında keçən əsgərlik həyatı səksəkəli cəbhə bölgələrindən uzaq olsa da Arazboyu torpaqlardan gələn tələş dolu xəbərlər yuxusunu ərsə çəkmişdi onun. Doxsan üçün yayında məzuniyyətə çıxıb doğma yurd yerlərinə qayıtsa da, təkidli xahişlərinə baxmayaraq, rayondakı hərbi hissəyə yaxın buraxmamışdılar onu. Kənddə olanda bir neçə dəfə könüllü surətdə hərbi əməliyyatlarda iştirak etməyə cəhd göstərmiş, yoldaşlarını tək buraxmamışdı. O müsibətli payız günündə güllə yağışı altı inləyənlərin Tanrıya uzalı əllərini gördükcə "dəli bir ağlamaq" keçirdi Qafilin könlündən. Onu ən çox göynədən o idi ki, dar ayaqda imkanlılar kasıbları, əlsiz-ayaqsızları Tanrı umuduna qoyub çıxmışdılar aradan.

Onda elə bil ilahi vəhyi ilə doğulan bir şerin qan rəngli misraları hönkür-hönkür ağlayırdı Qafilin ürəyində:

Sevdiyim ana torpaq,
Saçların qan içində.
İsraq kipriklərinin
Ucları qan içində.

Ağla, dərdin ərisin,
Ağla, qəlbin kirisin.
Toxların pul hərisin,
Acların qan içində...

Cəbrayıl torpaqları düşmən caynağına keçəndən sonra Qafil Sabirabad rayonu ərazisinə sığınan valideynləri və qardaş-bacıları ilə görüşüb xidmət etdiyi hərbi hissəyə qayıtdı. Tale onu heç vaxt üzünü görmədiyi Kəlbəcər torpaqları ilə görüşdükdə onda. Murovun qarlı aşırımlarından başlanan uğurlu hücum əməliyyatları erməni dığalarını vahiməyə saldıqca Qafilin çiçəyi çırtlayırdı elə bil. Susuzluq və Yanşaq ətrafında gedən döyüşlərdə yurda sipər oğullar hər qayanı, hər daşı səngərə çevirib düşməni öz zağasına tərəf sıxışdırmaqda idilər. Heyf ki, o vaxtlar qışın oğlan çağı olsa da, burada da əkilən xəyanət toxumları cüsərib boy atdı. İgid oğullarımızın qanı bahasına əldə edilən qələbə sevincinin axırını yasa döndərdilər yenidən...

Bənövşə dağı uğrunda gedən döyüşlərdə igid həmyerlimiz Sadiqov Qafil Qabil oğlu canını əsirgəmədi Kəlbəcər elimizdən. Afərim ana oğlunun ölüm xəbərini eşidəndə neçə-neçə kövrək ağı üstə köklədi ürəyini. Bakının Şəhidlər xiyabanında torpağa qovuşan Qafilin məzarı üstə Tanrının haqq işığı şəfəq saçdı. Haqqa tapınanları, yurd sevgisinə üz tutanları Tanrı heç vaxt unudan deyil...



Sevdimaliyev Cəbrayıl Əli oğlu

doğulub - 20.11.1966-cı il,
Cəbrayıl rayonu Böyük Mərcanlı kəndi;
şəhid olub - 15.08.1993-cü il,
Xocavənd rayonu Daşbaşı kəndi

BİR ELİN YARPAQ TÖKÜMÜ

O gün ağır Mərcanlı elimizin yarpaq tökümü başlamışdı. O gün ulu kənd qəbiristanında şəhid tabutları dalbadal yan almaqda idi. Neçə-neçə həyətdə müdhiş xəbərin gəlişi ilə qurulan yas çadırları ağlaşma, şivən səsləri ilə dolub boşaldıqca adamların tüstüsü təpəsindən çıxırdı. Kəndin qeyrətli cavanlarından olan Müslümün, Arifin, Fərhadın, Cəbrayılın... ruhu tanrı ucalığında işığa qovuşmaqda idi o gün. Daşbaşıdan üzü Araza əsən ölüm küləyi Böyük Mərcanlı camaatını ağır sınağa, imtahana çəkirdi elə bil.

Daşbaşıdan gələn ağır xəbər Böyük Mərcanlıya çatana qədər neçə-neçə oymağı silkələyib ayağa qaldırdı. Can həyində olanlar yurd harayına sığınanların gözündən yayınıb aradan çıxdılar. Dünya malına hərislər şələlərini çiynlərinə atıb fəlakətə uğrayan gəmini birinci olaraq tərək edən siçovullar kimi doğma yurd yerlərindən qaçıb uzaqlaşdılar...

Həmin gün axşamüstü Cəbrayılın qanlı tabutu ata ocağına gətiriləndə Mərcanlının səmasında dolaşan erməni sifətli ölüm kabusu adamları vahiməyə salmaqda idi. Uzaq dağ kəndi Sirikdən, Cəbrayılın qala qapısı Quşçulardan, Qazanzəmidən gələn qorxunc xəbərlər əsəbləri dara çəkirdi elə bil. Daşbaşı faciəsi görünməmiş sitəm idi bu yerlərdə...

Rayon camaatının el ağsaqqalı kimi tanıdığı Əli kişi o gün için-için yanıb-qovrulsa da, Cəbrayılın ölümünü müdrək insan dözüümü ilə qarşıladı:

- Ay camaat, çox sağ olun ki, oğlumun adını belə əziz tutursunuz. Onun ölümü belimi qırsa da, təsəllim odur ki, Cəbrayıl torpaq yolunda şəhid olub. Bu yolda canını qurban verənlərin hamısı mənim balalarımıdı...

Ata özünü toxdaq saxlasa da Fatma ananın gözlərindən qanlı yaş axırdı o gün. Cəbrayılın bacıları Şamama, Səlbə, Tərlan, Məleykə, Almaz, Mələhət pəhləvan cüssəli qardaşlarının didim-didim olan cəsədinə baxdıqca fəryadları ərşə çatırdı. Hüseyn, Həsən və Tehran dərd əlindən bir-birlərinə sarmaşıb şəhid qardaş itkisinin alovunda qıvrılırdılar. Afət həyalı kənd qızlarına xas olan bir utancaqlıqla cənazədən bir az uzaqda dayanıb gizli-gizli göz yaşı axıdır, ömür-gün yoldaşı ilə ürəyində vidalaşırdı...

Boylu-buxunlu, yaraşlıq bir igid idi Cəbrayıl. Yaşlıları arasında qollarını qatlayan olmasa da, heç kimin xətrinə dəyən deyildi. Çoxuşaqlı ailədə böyüdüyündən ehtiyacın dadını yaxşı bilir, halal duz-çörəyin qüdrətinə arxalanırdı həmişə. Onun nəzərində torpaq gor evi, ad-san yeri idi. Harda olsa Mərcanlıdakı ata ocağından ötrü burnunun ucu göynəyirdi. Bəlkə elə ona görə də İrani, Turanı gəzib-dolaşsa da, ata elindən uzaqda yaşaya bilməmişdi. Ulu yurd yerlərimiz onun gözlərində ayrıca bir planetə bənzəyirdi. O bu "planetin" cazibəsindən uzaqda yaşamağı heç eyninə də gətirməmişdi...

hələ 1985-87-ci illərdə uzaq Almaniyada əsgəri xidmətdən sonra el-obaya qayıdan gündən rayon məişət xidməti kombinatında sex rəisi işləyirdi. Gənc olmasına baxmayaraq, ağsaqqalın, cavanın yerini bilən idi...

Cəbrayıl 1993-cü ilin aprelində yurda sipər oğulların cərgəsinə qoşulmuşdu. Əsgər yoldaşları arasında topçu kimi tanınırdı. Əfəndilər kəndi uğrunda gedən döyüşlərdə düşmənin xeyli canlı qüvvəsini məhv etmişdi. Ölümündən xeyli qabaq rayonun ən odlu döyüş nöqtələrindən olan Daşbaşı postunda yurda keşik çəkirdi. Gecənin zülmətində hər səsə, hər səmirə diqqət yetirir, barmağını tətikdən uzaqda saxlamırdı...

Daşbaşı postunda həmişə ayıq-sayıq dayanan igidlərimiz o gecə elə bil tilsimə düşüb fürsəti əldən vermişdilər. Ölümün beş-on addımlıqda olduğundan Cəbrayıl tamamilə xəbərsiz idi o gecə...

Düşmən qətlə yetirdiyi cavanlarımıza divan tutmuşdu. Bu müdhiş faciədən dağlar, daşlar hönkürür, şivən qoparırdı. Daşbaşı qayaları bir gecənin içində qəddarlıqla qətlə yetirilən on səkkiz cavanın ölümündə özünü günahkar sayırdı elə bil...



Səmədov Sabir Əvəz oğlu

doğulub - 28.05.1973-cü il,
Cəbrayıl rayonu Böyük Mərcanlı kəndi;
şəhid olub -28.01.1996-cı il,
Qazax bölgəsi

QƏFİL ÖLÜM YAMAN OLUR

Birsifətli, lap uzağı iki-üçsifətli adamla dil tapmağa, onu hardasa ram eləyib yola gətirməyə nə var ki. Vay o gündən ki, qarşındakı buqələmun kimi cilddən-cildə düşüb, iblis törəməsi kimi qırx qazanın mayası ola. Belələrinin qarşısında gərək duruş kətiyyəti bacarasan, yoxsa kəfəni boynuna dolayıb ölümə tərəf üz tutmalı, əzrayılı soraqlamalısan. O gün Sabir haradan biləydi ki, namərd düşmən iblis cildinə girib onu qəfildən yaxalayacaq, düşmənin fitnəsindən xəbəri olsaydı, ölümün üstə gedərdimi heç. Ona elə gəlirdi ki, atəşkəs olduğundan namərd ermənilər ona əl qaldırmaz, ata-anasını ağlar qoymazlar. O haradan biləydi ki, düşmən məqamı yetəndə quzu cildinə düşən qurd kimi adamı yaxalayır. Erməni bicliyindən xəbəri olsaydı, Sabir o gün Ağstafanın Köhnə Qışlaq kəndindəki posta gedərkən kirəvəni əldən verib, namərd gülləsinə tuş gəlməzdi. Yox, Sabir düşmənin məkrli olmasını dönə-dönə görüb, sınaqdan keçirmişdi. Birinci dəfə deyildi ki, erməni quldurlarının üzünü görürdü. Düz dörd il on ay idi ki, kürəyini səngərə söykəyib qarşı tərəfdə dayanan düşmənin hərəkətlərinə göz qoymaqla idi. O gün, heç özü də bilmədi ki, ehtiyatı niyə əldən verdi. Görünür bu da bir sirri-Xudadır. Görünür Sabirin o yanvar günündə ömrünün axırı çatası imiş. O günə kimi iyirmi üç illik bir ömür yolu keçmişdi Sabir...

...Böyük Mərcanlı kəndində dünyaya göz açmışdı. Orta məktəbi bitirəndən sonra Ukraynanın Desna şəhərində əsgəri xidmətdə olmuşdu. Keçmiş SSRİ məkanında milli münəqişələr başlayandan sonra yurdumuza qayıdıb, torpaqlarımızın müdafiəsinə yollanmışdı. Doxsan ikinci ilin aprelindən cəbrayılı igidlərin sırasında idi. Şayaq döyüşündə yaralansa da onlardan ayrılmamışdı. Yaraları hələ qaysaq bağlamamış Qışlaq postuna üz tutmuşdu. Cəbrayılın düşməne təhvil verildiyi günə kimi bu postda bir əsgər kimi dayanmışdı...

...Doxsan dördüncü ilin yanvarında Arazboyu torpaqların düşməndən təmizlənməsində yaxından iştirak etmiş, ikinci dəfə yaralanmışdı...

Müalicə olunandan sonra Sabirin yenə də cəbhədən səsi gəlməkdə idi. Bu dəfə o, Qazaxdakı hərbi hissədə qulluq edib, torpaqlarımızın müdafiəsində dayanmışdı. Heç eyninə gətirməzdi ki, müharibənin səngidiyi bir vaxtda gülləyə tuş gələ bilər...

...Əvəz kişini Mərcanlılar halal bir adam kimi tanıyırdılar, indi o şəhid atası kimi anılıb, yada düşür...

...Gülzar bacı elin xeyir-şərində yaxından iştirak edib, yıxılı qəlbə dayaq durmağa çalışdı, indi camaat onun başına toplaşdı dərdinə şərik olur...

...Vidadi döyüşə yollananda elə bilirdi ki, Sabirlə kürək-kürəyə dayanıb. Qardaşı şəhid oldandan sonra elə bilir ki, dünya üstünə uçub...

Yurd savaşında neçə-neçə say-seçmə oğlunu itirən, var-dövləti yağmalanan, içimizdə göyərən xəyanətin qurbanı olan Mərcanlı camaatı Sabir adlı şəhid balasına da göz yaş axıtdı. Onun dəfninə gəlməyə imkanı olmayanlar dizlərinə döyüb heyfəsiləndilər o gün. Ağzıdualı İsa kişi Mərcanlıların sırasını seyrək görəndə əllərini göyə qaldırıb:

-Bizi eldən ayıranların tifağı dağılsın, - dedi. - Yadınızda saxlayın, ay camaat, Tanrı bu zülmü götürən deyil.

-Təki belə olsun, ay İsa dayı. Gün o gün olsun ki, yurdumuza qayıdıb şəhidlərimizin ruhunu sevindirək...



Surxayev Arif Əbil oğlu

doğulub - 12.11.1965-ci il,

Cəbrayıl rayonu Çullu kəndi;

şəhid olub - 19.03.1994-cü il,

Füzuli bölgəsi Horadiz kəndi

QANA BOYANMIŞ BİLET

Erməni dıǵaları orda-burda baş qaldırır, yavaş-yavaş hədlərini aşırıdılar. "Myatsum" nidası daha ucadan səslənməyə başlamışdı. Saqqallıların təhriki və təzyiği ilə təşkil olunan mitinqlər Arifə gülünc görünür, ona ağılsız, düşünülməmiş hərəkət təsiri bağışlayırdı. Axı haykların qeyrətsiz millət olduqlarına yaxşı

bələd idi. Hələ kiçik yaşlarında çoban atası ilə arana-dağa gedəndə onların qorxaqlığının, ikiüzlüliyünün çox şahidi olmuşdu. Zət-kökü bilinməyən yastı-başların indi öz torpağımızda bizə qarşı meydan sulamalarını o, öləri şiltaqlıq sanır, "dığalar od olub kimə nə edəndilər, olsa-olsa öz odları özlərini yandıracaq" - deyirdi.

Qarabağ səmasında əsən tufan isə getdikcə şiddətlənirdi. Kəndlərimiz güclü atəşə tutulur, evlər yandırılıb yerlə-yeksan edilir, günahsız adamlar öldürülürdü. Daha gözləməyin vaxtı deyildi. Arif Surxayev 1992-ci ilin əvvəllərində rayon hərbi komissarlığına gələrək könüllülər dəstəsinə yazıldı. Əldə silah gecə-gündüz torpağımızın keşiyini çəkdi. O, zahirən sakit görülsə də olduqca güclü və qorxmaz idi. Gülləni gözünün içinə sıxsan çəkinən deyildi. Ən çətin əməliyyatlarda özünü irəli verər, təhlükə gözlənilən yerlərdə postda dayanardı. Dəfələrlə düşmən arxasınca kəşfiyyətə gedərək onun canlı qüvvəsi, texnikası haqqında qiymətli məlumatlar gətirmişdi. Hücumdə da hamıdan öndə kədərdi...

1994-cü ilin əvvəlləri idi. Özünə gələn Milli Ordumuz Füzuli istiqamətində əks-hücuma keçərək düşmən qüvvəsini darmadağın etdi. Quldurlar silahlarını atıb qaçırdılar. Rayonun bütün Arazboyu kəndləri işğalçılardan azad olundu. Döyüşlər artıq kənd Horadizin ətrafında gedirdi. Arif yaman həyəcanlanmışdı. Bu, səbəbsiz deyildi. Çünki doğma Cəbrayıl torpağı o qədər yaxınlıqdaydı ki, əl uzatsan çatardı. Ona görə də gənc əsgər daha ürəklə döyüşür, canından da çox sevdiyi ata-baba yurdunu qarı düşməndən təmizləməyə can atırdı. Nə heyf ki, Horadiz kəndi ətrafında gedən qanlı savaşda düşmən gülləsi onun minbir arzusuyla döyünən qəlbini həmişəlik dayandırdı.

Arif orta təhsil almışdı. 17 yaşında ikən anası Ceyran dünyasını dəyişmişdi. Atasını Əbil kişi yaşa dolduğundan dörd qardaş və iki bacının əsas ağırlığı Arifin üstünə düşmüşdü. Ona görə də sovet ordusundan tərxis olunandan dərhal sonra kəndlərindəki sovxozda təsərrüfatın müxtəlif sahələrində fəhlə işləmişdi. 1988-ci ildə əmisi qızı İradə ilə ailə həyatı qurmuşdu. Arif Milli Ordumuza səfərbər olunanda Şəlalə və Ələsgər adlı iki uşaq atasıydı. O, ömrünün 29-cu baharında əbədiyyətə qovuşandan bir qədər sonra bir qızı da dünyaya gəlmişdi. Atasının xatirəsini yaşatmaq üçün körpənin adını Arifə qoydular. Altıyaşlı Ələsgər isə şəhid atasının qana boyanmış hərbi biletini ürəyinin üstündə gəzdirir. Deyir ki, böyüyəndə atamın intiqamını alacam. Elədir, Ələsgər bala, Arif kimi igid, yenilməz ataların intiqamını sən kimi oğulların alacağı şəksizdir. Geci-tezi var.



Səfiquliyev Məzahir Ağakışi oğlu

doğulub - 10.07.1971-ci il,
Cəbrayıl rayonu Şıxlar kəndi;
şəhid olub - 28.12.1993-cü il,
Ağdam rayonu Güllücə kəndi

DAĞLAR ONA ARXA İDİ

Dumanlı, çənli dağların qoynunda dünyaya göz açmışdı Məzahir. Tey dağının Güney üzünə söykənən Şıxlar kəndi bir vaxtlar özünün ən bəxtəvər çağlarını yaşamaqda idi. Kəkotu, yarpız qoxusu və bir də solmaz çiçəklərin ürəklərdə zərif duyğular oyadan ətri səhər mehinə qarışmış dolaşırdı bu yeri. Qışından bəyaz təmizlik, baharımdan ilahi gözəllik yağdı Şıxlar kəndinin. Daşdan daşa qonan xınalı kəkliklərin qaqqıltısı həzin bir nəğmənin dil açan notlarına bənzəyirdi. Məzahir belə bir obada dil açıb böyümüşdü. Dağ adamları mətin, dəyanətli olur, - deyirlər. Dağlar onun söykəyi, dözüümü, vüqarı idi. Kürəyini sal daşlara söykəyəndə özünü hamıdan güclü, çevik hesab edirdi Məzahir. Anası Suğra xala, bacısı Mədinə onun vüqarına, adına sığınmışdılar. Torpaq sevgisi, yurd istəyi ürəyinin özəyi, dizlərinin taqəti idi. Qız-gəmindən abırlı, həyalı bir oğlan idi. Kənddə gözəltisi, deyikliyi var idi Məzahirin. Ata-anası, qohum-əqrabası toyuna hazırlanırdılar onun. Qəfildən əsən qara yellər növrəğini pozdu bu yerlərin. Qonşuluqdakı Dolanlar ermənilərinin boz sifətini görəndə Şıxlar camaatı da hamılıqla ayağa qalxdı. Onda səksən səkkizinci ilin baharına lap az qalırdı...

Məzahir sovet ordusunda əsgəri xidmət illərini başa vurub qayıdanda el-obasını həyəcan içində gördü. Yamac boyu uzanıb gedən gövşənliklərin, zümzüməli bulaqların üstündən əsən qara yellər kənd evlərinin yuxusunu ərsə çəkmişdi. Kəndin kişiləri sübhə kimi oyaq qalıb düşmənin qarşısında köklü qaya kimi dayanmışdılar. Məzahir tərəddüd etmədən könüllü müdafiçilərin sırasına qoşulub qoynunda böyüdüğü dağların harayına səs verdi. Tbilisi şəhərində əsgəri xidmətdə olarkən təcrübəli bir serjant kimi hərbi silahlarla davranmağı məharətlə öyrəndiyindən kənd cavanları bir sözünü iki eləmərdilər onun...

Cəbrayıl hərbi hissəsi yaradılanda Milli Ordumuzun ilk əsgərləri sırasına qoşulub Məzahir. Sirik batalyonunda hamı onu zenit silahının mahir atıcısı hesab edirdi. Dağlıq Qarabağa üz tutan quldur vertolyotlarının uçuşunu dayandırmaq üçün açdığı sərrast atəşlər qüdrətindən soraq verməkdə idi onun...

O, azğın düşmənlərlə dəfələrlə üz-üzə dayanmış, onların məkrli planlarını pozmuşdu. Doxsan üçüncü ilin mayında keçirilən "Göy gədik" əməliyyatı uğursuzluqla nəticələnsə də bu döyüşdən üzüağ çıxmışdı Məzahir. O qanlı-qadalı savaşa xeyli itki verərək geriyyə çəkilən Sirik batalyonunun ən cəsəratli əsgərləri şəhid olsalar da Məzahir kimi igidlərimizin sayəsində dəstənin səfi pozulmadı. Əsgər dostları deyirlər ki, bu döyüşdən sonra Məzahiri tanımaq olmurdu elə bil. Yaxın dostlarının ölümündən ürəyi göynəyən bu dağlar oğlu onda and içmişdi ki, şəhidlərimizin qisasını yerdə qoymayacaq...

Doxsan üçün 22 avqust gecəsi nizamı pozuldu Cəbrayıl elimizin. O məşum gecədə üzüaşağı, Araza tərəf köçü başladı dağ adamlarının. Bircə həftənin içərisində şaxı sındırılan, ocağı söndürülən camaatın ev-eşiyini tərk etməkdən savayı ayrı yolu, özgə çarəsi qalmadı. Vahimə ilə, təxribatla işığı söndürülən obaları erməni bayquşları xarabalıqlara çevirdilər. Köç edib uzaqlaşan kənd adamlarının dalınca Şıx babanın ruhu fəğan qopardı. Hacı Qaraman ocağı, Fatma nəninin, Suğra Çələbinin gor evləri əsirlikdə qaldı...

Məzahir diri-gözlü alışıb yanırıdı onda. Hovusludan üzü-aşağı, Gəyəne tərəf enəndə ürəyi qubar elədi. Dönüb arxada qalan Qala dağına ha boylandısı da, aranı kəsən Niftalılar kəndinin qollu-budaqlı çinarlarından o yanı görə bilmədi.

Ata-anasını, qardaş-bacısını xeyli axtarandan sonra İsmayılı rayonunda tapdı. Onların boynuna sarılandan sonra yenidən cəbhəyə qayıdacağını söylədi Məzahir. Anası onu yolundan döndərmək üçün ağlayıb sıtqasa da, dumanlı çiskinli bir payız günündə yenidən cəbhəyə yollandı Məzahir. 1993-cü ilin 28 dekabrında Ağdamın Güllücə kəndində gedən döyüşlərdə düşmən gülləsi onun həyatına son qoydu. Bir dağ qartalının iyirmi iki illik ömrü yarıda qırıldı...

Kürdəmirin Şəhidlər xiyabanında qərib bir şəhid məzarı da var. Bu, ruhu Cəbrayılın Xan çinarlarını, Hacı Qaraman ziyarətqahını və odu-ocağı söndürülən Şıxlar kəndini soraqlayan Məzahirin gor evidir. O, hər səhər başdaşından boylanan şəklindən gözlərini uzaqlara dikib dağları səsləyir elə bil:

Bəlkə o yerlərə bir də gəlmədim,
Duman salamat qal, dağ, salamat qal...



Süleymanov Azad Əhməd oğlu

doğulub - 1975-ci il,

Cəbrayıl rayonu Göyərçin Veysəlli kəndi;

şəhid olub - 04.1994-cü il,

Ağdam rayonu Güllücə kəndi

GÜLLÜCƏDƏ QIRILAN ÖMÜR

Kəndlərini tərk edəndən bəri ilk dəfə idi ki, evləri, güllü-çiçəkli, geniş bağ-bağçaları yadına düşmüşdü Azadın. Qəlbindən qara qanlar axdı. Bilmədi nə etsin. Bir yerdə qərar tuta bilmirdi. Çox düşündü, götür-qoy etdi, özü-özünə sual verdi: "Görəsən, isti ocağımızdan, doğma el-obadan dərbədən olmağımızın səbəbi nədir? İnsanlar niyə belə bir-birlərinə qənim kəsiliblər?" Necə oldusa iki il əvvəl sevimli müəlliminin dediyi sözləri xatırladı. "Vətənimiz təbii sərvətlərlə olduqca zəngindir". Ona görə də xalqımızın başı çox bələlər çəkib. Əsrlər boyu yadelli işğalçıların basqınına məruz qalmışdıq. Torpaqlarımızda şırımlar açılıb. Aşıq Ələsgər, Aşıq Alı... kimi söz ustaları yetişdirən Göyçə, Zəngəzur... əlimizdən gedib. Xain erməni qonşularımız indi də Qarabağımızı bizdən qoparmaq istəyir. Gərəkdir ki, hamımız ayağa qalxıb torpaqlarımızı müdafiə edək. Bu bizim hər birimizin Vətən qarşısında övladlıq borcumuz - vətəndaşlıq borcumuzdur. Dədəmiz Qorqud demişkən "torpağı qoruya bilmirsənsə, onu əkib becərməyə dəyməz, əkib-becərməyi bacarmırsansa, onu qorumağına dəyməz". Məsələnin əsl mahiyyətini yalnız indi dərinləndirən dərək etdi Azad. Zamanın ədalətsizliyinə qarşı qəlbində etiraz nidaları ucaldı. Torpaq hərislərini, insan cəlladlarını o ki var lənətlədi...

Hərbi komissarlıqdan çağırış vərəqi alanda müstəqil həyata yenicə qədəm qoymuş bu gənc rahat nəfəs addı. "hə düşmənlə hesablaşmağın vaxtı gəlib çatdı", - deyərək özündə bir yüngüllük hiss etdi.

1993-cü ilin noyabr ayında Milli Ordumuzun sıralarına çağırılaraq əsgər paltarı geydi. Döyüş yolu Ağdam istiqamətində başladı. Ürəyində erməni qaniçənlərinə sonsuz nifrət bəsləyən cəsur döyüşçü əsgəri andına axıradək sadıq qaldı. Torpaqlarımızın qəsbkarlardan təmizlənməsi uğrunda gedən döyüşlərdə fəal iştirak etdi, dəfələrlə igidlik göstərdi. Nə heyif ki, Ağdamın Güllücə kəndində

mühasirəyə düşdü. Düşmənin əlinə keçməmək üçün son nəfəsinədək döyüşdü. Həyatdan nakam gedən 19 yaşlı gəncin ömrü Güllücə kəndində qırılaraq şəhidlik zirvəsinə ucaldı.



Süleymanov Məhəmməd Əhməd oğlu
doğulub - 30.06.1974-cü il,
Cəbrayıl rayonu Böyük Mərcanlı kəndi;
şəhid olub - 02.01.1994-cü il,
Ağdam rayonu Güllücə kəndi

İGİD ÖLƏR, ADI QALAR...

Sağlığında Məhəmməddən soruşsaydılar, Vətən hardan başlayır, o tərəddüd etmədən cavab verərdi ki, mənim dünyaya göz açdığım Böyük Mərcanlı kəndindən, atam Əhmədin ulu ocağından. Ancaq onun nəzərində doğma kəndlərindən başlayan bu Vətənin Bakısı, Gəncəsi, Şəkisi, Naxçıvanı, Lənkəranı, Gədəbəyi... də var idi. O, ata yurdu Cəbrayılı sevdiyi qədər Balakəni, Qubadlıyı, Ağdamı, Tovuzu, Laçını əzizləyib uca tuturdu. Oğuz elimiz Azərbaycan başdan başa onun üçün yurd yeri, yurd işığı idi. Bəlkə elə buna görə də o, Vətənin işığının, odunun keşiyində son nəfəsinə kimi qeyrətlə dayanıb, cavan ömrünü ona qurban verdi...

Əhməd kişinin, Pəri bacının uşaqlarının sonbeşiyi olan Məhəmməd dünyaya gələndə anası Nərgilə arvadın arzusu ilə ona bu adı verdilər. Məhəmməd Nərgilə nənənin Böyük Vətən müharibəsində həlak olan oğlunun adını daşıya-daşıya böyüdü. Sadə peşə adamı olan Əhməd kişi sonbeşiyini ali təhsilli mütəxəssis kimi görmək arzusunda idi. Ancaq bığ yeri təzəcə tərləyən bu oğlan Vətənin dar günündə təhsil dalınca getməyi qüruruna sığışdırmadı. Atasının niyyətini bilən kimi:

- İncimə, ata, - dedi, - indi elə bir vaxtdır ki, hamı Vətənin çağırışına getməli, onun harayına səs verməlidir. Sağlıq olsun, müharibə qurtarar, ondan sonra oxuyub ali təhsil alaram. Bir də ki, yaxşı əsgər olmağın özü də adamdan qeyrət tələb edir. Allah qoysa, özünüz görəsəksiniz, sizə necə baş ucalığı gətirəcəyəm...

Məhəmməd sözünə xilaf çıxan oğullardan deyildi. Ayağını cəbhəyə qoyan kimi cəsarəti ilə başqalarına nümunə oldu. Şayaq, Sur, Ağyol, Armudlu əməliyyatlarında bərkə-boşa düşən bu igid oğlan Azərbaycan əsgəri adına layiq olduğunu dönə-dönə sübut etdi. Doxsan üçüncü ilin oktyabr ayında Quysaq uğrunda gedən döyüşlər Məhəmmədi bir qəhrəman kimi tanıtdı. Onda elə vaxtlar idi ki, düşmən ordumuzun başıpozuqluğundan istifadə edərək, adamları kürüyüb Araza tökmək üçün son günlərini yaşayan obalarımızın üstə mərmi yağışı yağdırırdı. Məhəmməd və onun döyüş dostları düşmən hücumlarına çətinliklə tab gətirənlər də, öz mövqelərini vuruşa-vuruşa tərk edirdilər. Heyf ki, o vaxtlar Cəbrayıl hərbi hissəsinə rəhbərlik edən bir sıra naşı və qorxaq komandirlər Məhəmməd kimi əsgərlərimizin əzminə söykək durmadılar...

O qanlı-qadalı döyüşlərdən sonra Cəbrayıl hərbi hissəsi demək olar ki, dağılmış vəziyyətdə idi. Vətənin çağırışı ilə yenidən səf-səf düzülən igidlərimiz Gəncə ətrafında təlim keçdikdən sonra müxtəlif cəbhə bölgələrinə üz tutdular...

Məhəmməd və onun köhnə döyüşçü yoldaşları Elşən Behbudov, Sirac Mirzəliyev, Elşən Əhmədov... neçə vaxt idi ki, Ağdam bölgəsində yurda keşik çəkirdilər. Araz boyunda dişi qana batan erməni quldurları igid əsgərlərimizi Qarabağ düzlərində qəfildən sınağa çəkirdilər. Güllücə istiqamətində irəliləyən ilk düşmən tankları görünəndə Məhəmmədin gur səsi eşidil:

- Qardaşlar, daha bizim geriye çəkilməyə yerimiz yoxdur. İrəlində qələbə, arxada şəərəfsizlik gözləyir bizi. Bu vuruşmada bir qaşığı qanımdan qorxub geriye çəkilən kişi deyil. Ölümə ölüm, qana qan...

Məhəmmədin dilində əsgər andı kimi səslənən bu sözlər əsgərlərimizi elə ruhlandırır ki, onlar düşmən önündə canlı sipərə dönüb quldurların yolunu kəsdilər...

Məhəmməd o döyüşdə düşmənin bir neçə tankını, bir ədəd BTR-ni və bir hərbi yük maşınını məhv etdi. O özü bu döyüşlərdə şəhid olsa da axıracan andına, məsləkinə sadıq qaldı. Vətən belə oğullarla zaman-zaman fəxr edəcək hələ. Aqillərimiz "İgid ölər, adı qalar" - deyiblər. Məhəmməddən bu dünyada şəərəfli ad, qəhrəmanlıq qalıb bizlərə...

Talıbov Zahid Kamran oğlu

doğulub - 01.02.1965-ci il,

Cəbrayıl rayonu Şıxalıağalı kəndi;

şəhid olub - 10.1993-cü il,

Cəbrayıl bölgəsi

BİZ ONA BORCLUYUQ...

Gilə nənə şəhid oğlunun yadigar balası Mətanətin əl boyda şəkli dodaqlarına söykədiyini görəndə ürəyi təzədən göynədi. Göz yaşlarını yaylığının ucu ilə silib, uşağı bağrına basdı:

-Gözümün işığı, atanın şeklini ver, qoy nənə saxlasın.

-Yox, nənə, qoy özümdə qalsın. Ata gələndən sonra sənə qaytararam...

Uşaq nənəsinin kövrəldiyini görəndə, ona bir az da qısıldı:

-Nənə, ay nənə, niyə ağlayırsan? Hə, bilirəm atam üçün qərubsəmisən.

Nənə, bəs nə vaxt gələcək atam? Bilirsən, o gələndə ona hansı şəri deyəcəyəm?

-Hə, bilirəm "Uşaq və buz" şerini deyəcəksən ataya.

-Yox, nənə, bilmədin, ona deyəcəyəm ki:

Mənim atam qəhrəmandır,

Qorxu bilməz bir insandır.

Gəzir adı dilimizdə,

O, yaşayır elimizdə...

Hə, neçə şerdir, nənə? Bunu mənə Kamran baba özü öyrədib... Kılə nənə göz yaşlarında boğula-boğula nəvəsinin qönçə dodaqlarından öpüb:

-Göyçək balam, çiçək balam, sənın atan doğrudan da qəhrəmandır, Ancaq...

Nənə uşağın kövrəldiyini görüb tez sözünü dəyişdi:

-Hə, indi di get oynə. Qayıdandan sonra sənə təzə nağıl danışacam...

Kılə ananın dilində, dodağında göyərən bu nağıldan Zahid balası boylanırdı dünyaya...

Zahid Şıxalıağalı kəndində anadan olmuşdu. Orta məktəbi bitirəndən sonra sovet ordusu sıralarında qulluq etmiş, kiçik komandirlər hazırlayan məktəbi bitirmişdi. Düşmən torpaqlarımızı cənkinə keçirməsəydi, o, heç vaxt hərbi peşəsinin arxasınca getməyəcəkdi. Doğma kəndlərinə sığınaraq, halal bir işin qulpundan yapışıb ömür sürəcəkdi. Başqa vaxtlar olsaydı, ailə şirinliyini təzəcə duyan Zahid Talıbovu odlə-alovlu nöqtələrə heç bir qüvvə çəkə bilməzdi. Ancaq nankor qonşularımızın "dənizdən dənizə" istəyini anlayan kimi o, şirin arzuları ilə vidalaşib Cəbrayıldan o üzdəki dumanlı-çənli dağlara üz tutdu...

O vaxtlar hələ Milli Ordu yaranmadığından torpaqlarımız könüllülər tərəfindən qorunurdu. Doxsan birinci ildə Zahid Talıbov Cəbrayılın ilk müdafiəçiləri sırasına qoşulub düşmən qabağına çıxdı. Hərəkül, Daşbaşı, Şayaq, Dolanlar, Zamzur, Mülküdərə, Banazur kəndlərinin düşməndən təmizlənməsində fəal iştirak etdi. Milli Ordu yaranandan sonra onun fəaliyyət dairəsi daha da genişləndi. Ağdərə, Tərtər, Goranboy, Ağdam bölgələrində gedən döyüşlərdə özünü igid bir əsgər kimi göstərən eloğlumuz 1993-cü ilin oktyabr ayında erməni faşistləri tərəfindən qətlə yetirildi...

Zahidin döyüşçü dostu Fazil Məstəliyevin dediklərindən:

-Deyirlər şəhidlik alın yazısı, Tanrı hökmüdür. Ancaq bu ada hər yetən yox, ən say-seçmə oğullar layiq olur. Zahid sözün həqiqi mənasında elini, torpağını sevən igid bir oğul idi. Onun komandirlik məharəti, əsgər hünəri daha çox diqqəti cəlb edirdi. Belə oğullar həmişə dünyaya gəlmirlər...

Ulularımız deyiblər ki, o adamlar Tanrının sevgisini qazanırlar ki, onlarda Vətən qeyrəti yaşamaq istəyindən üstün olur. Dar ayaqda özlərini oda-közə vurub, kimlərsənə həyatını xilas edirlər.

Zahid Vətənin sabahı naminə candan keçib, biz yaşayaq deyə həyatla vidalaşdı. Məhz bu qəhrəmanlığına görə biz ona və minlərlə şəhidlərimizə həmişə borcluuyq. Bu elə bir mənəvi borcdur ki, onu istəsək də heç vaxt şəhid oğullarımıza qaytara bilməyəcəyik:

Hər yetən üz tutmaz zirvəyə, göyə,
İgidlər qovuşar ilahi səsə.
Yaxşılıq borc kimi verilmir deyə,
Qaytara bilmirik onu kiməsə...



Təhməzov Oruc Nüsrət oğlu

doğulub - 01.10.1974-cü il,
Cəbrayıl rayonu Böyük Mərcanlı kəndi;
şəhid olub - 09.10.1994-cü il,
Füzuli rayonu Horadiz qəsəbəsi

BİR PAYIZ GÜNÜ...

Böyük Yaradan Təhməz kişinin törəmələrindən öz kəramətini əsirgəmədi o payız. Yeddi qızdan sonra bir oğul payı da əta elədi onlara. Öz gəlişi ilə ailənin sonsuz sevincinə səbəb olan körpənin adını Oruc qoydular. Qohum-qardaş, qonum-qonşu bu münasibətlə Durna anaya, Nüsrət kişiyyə gözyaşındılığı verdilər. Fərəhi yerə-göyə sığmayan ailənin səadət çırağı - daha gur şölə saçdı o payız. Oğul həsrətilə illər boyu qəlbində gəzdirdiyi arzusuna çatan ana taleyindən razı qalaraq Allaha şükür etdi ki, muradını gözündə qoymadı.

Qayğısız böyüyürdü Oruc. Təhməz kişinin nəsil davamçısının torpağa, vətənə layiqli övlad kimi yetişməsindən ötrü hər şey edilirdi. Balaca Oruc ilk dəfə əlinə çanta götürüb məktəbə yollananda gözlərində sevinc yaşı parladı Durna ananın, fərəhinin üstünə bir fərəh də gəldi. Sevinc dolu günlər beləcə bir-birini əvəz etdikcə ailənin əziz xələfi də ərsəyə çatır, kişiləşirdi. O, artıq kəndin gözəgəlimli, sayılıb seçilən cavanlarından olmuşdu. Ucaboy, enlikürək, yaraşığı ilə diqqəti çəkən bu oğlan hamının hörmətini qazanmışdı. Mehribanlığı, şən və zarafatçılığı da onu tay-tuşlarından fərqləndirirdi. Kənddə bir toy-düyün onsuz keçməzdi. Bütün məclislərin yaraşığıydı Oruc.

Durna bacı hərdən ciyərparasını başdan-ayağa süzər, özünü xoşbəxtlərin xoşbəxti sanar. Bir anlığa şirin düşüncələrə dalardı. Xəyalən evlərinə gəlin gətirər, qol götürüb istəkli balasının toyunda oynayardı da. Ananın niyyətinin çin olması o qədər yaxın idi ki...

Oruc Təhməzov Milli Ordu sıralarına çağırıldı 1992-ci ilin bir payız günü. O, hərbi xidmətə ölkəmizin paytaxtı Bakı şəhərində başladı. Burada hərbi and içdikdən sonra onu rayonumuzdakı sərhəd qoşunları hissəsinə göndərdilər. Əsgəri xidmətinin nisbətən sakit keçməsinə baxmayaraq, Oruc Təhməzov özünü çox narahat hiss edirdi. Xüsusilə namərd qoşunların xaincəsinə sərhəd kəndlərimizə basqınları barədə eşitdiyi dəhşətli xəbərlər gənc əsgəri qəzəbləndirir, torpaqlarımızı erməni qəsbkarlarından qoruyan igid oğullarımızla bir cərgədə olmağa can atırdı.

Orucun birinci döyüşü Füzuli rayonunda oldu. Qızıl qaya adlanan yerdə ermənilərin güclü basqınının qarşısının alınmasında iştirak etdi. Quldur dəstələrinin ciddi itki verərək geri oturdulmasında Orucun qoçaqlığı xüsusi qeyd edildi. Qorxmaz döyüşçü cəsurluğunu rayonumuzun Sirik, Süleymanlı, Qaracallı, Qışlaq kəndləri uğrunda gedən savaşlarda, Şişqaya əməliyyatında bir daha təkrar etdi.

Oruc Horadiz qəsəbəsində soyuq səngərdə gecə-gündüz torpaqlarımızın müdafiəsində dayanmışdı. Cəbhə bölgələrində atəşkəs elan olunsa da yağılar dinc durmur, sakitliyi tez-tez pozurdular.

Durna bacının ürəyi durmur, əsgər balasına baş çəkməsə, rahat ola bilmirdi. Növbəti dəfə Orucu yoxlamağa gələndə onun həyəcanlı olduğunu hiss edən zabit: "Nahaq zəhmət çəkmişiniz anacan. Oruc sarıdan qətiyyənlə nigaran

olmayın. O, hissəmizin ən intizamlı, həm də igid əsgəridir. Onunla fəxr edə bilərsiniz", - dedi. Oğlunun ünvanına söylənilən tərifli sözlər əsgər anasının ürəyini dağa döndərdi. Gətirdiyi sovqatı verib geri qayıdanda Oruc anasından xahiş etdi ki, bir də gəlməsin, yol uzaqdı, əziyyət çəkir. İmkan tapan kimi özü evə gələcək.

Zavallı ana haradan biləydi ki, bu canından çox sevib əzizlədiyi balası ilə sonuncu görüşdü. Elə hey intizarla ciyərpərasının yolunu gözləyirdi. Gözləri yolda, qulağı səsdəydi. "Görəsən nə vaxt gələcək?" - deyə səksəkəli halda öz-özündən soruşurdu. Gəldi də Oruc bir payız günü. Fəqət bu gəliş o gəlişə bənzəmirdi. Soyuq tabutunu gətirdilər Biləsuvar rayonu ərazisindəki 4 sayılı çadır düşərgəsində məskunlaşan didərgin valideynlərinin üstünə. 20 il öncə payızda ailəyə bəxş etdiyi sevinc nurunu da özü ilə birlikdə əbədiyyət dünyasına apardı Oruc.



Təhməzov Səid Turuş oğlu

doğulub - 11.02.1972-ci il,
Cəbrayıl rayonu Mehdili kəndi;
şəhid olub - 22.12.1993-cü il,
Gəncə bölgəsi

"ÜZÜM ELƏ SARIDIR"...

Ulu Tanrının sevimlisinə çevrilən insanlar nədənsə bütöv ömür paylarını axıra kimi yaşaya bilmirlər həyatda. Bəlkə də səslərini eşidib, üzlərini yaxından görmək məqsədilə onları özünün ucadan uca olan dərgahına hamıdan tez çağırır. Bu danılmaz həqiqəti bildiyimizdən, dünyanı cavan yaşlarında tərk edən əzizlərimizin gedişinin də hardasa Tanrı məsləhəti olduğuna özümüzü inandırırıq toxtaqlıq tapırıq.

Xan Arazın həzin nəğmələri dolaşan Mehdili kəndində dünyaya göz açıb, Şəmkir torpağında dünyasını dəyişən Səid Təhməzov da Tanrıya yaxın adam idi. Camaatın yaddaşında üzüyola, istiqanlı, çevik bir uşaq kimi qalan Səid, halallığı hər şeydən qiymətli bilən bir ocaqda böyümüşdü. Atası Turuş kişi bir vaxtlar canının yarısını müharibədə qoyub qayıtmışdı. Kənddə Böyük Vətən müharibəsinin qəhrəmanı kimi tanıyırdılar onu. Səidin yaddaşında atasının dilindən

eşitdiyi neçə-neçə barıt qoxulu əhvalat nağıllaşmış qalmaqda idi. Turuş kişi bədənində gəzdirdiyi qəlpələrlə birlikdə torpağa qovuşandan sonra Zülfünaz ana beş qız balasının madar qardaşı Səidi evin başıpapaqlısı kimi əzizləyib böyüdüdü. Bcıları pərvanə kimi başına dolanır, hər istəyinə əlüstü əməl edirdilər. Addımbaşı əzizlənsə də o, nərmə-nazik cavanlara bənzəmirdi. Bir tikə vaxtından ailənin qayğısını çəlimsiz çiyinlərinə götürəndə çoxları üzünə qarşı:

-Halal olsun sənə, Səid, atanın yurdunda işıq yandıran oğul olacaqsan, - deyirdilər...

Bu sözləri deyənlərə qarşı Zülfünaz ana dil-ağız etsə də, xəlvətdə oğlunun başına duz hərləyib, onu bədnəzərdən qorumaq üçün Allahdan dilək diləyirdi...

Kənddəki yaşlıları, məktəb yoldaşları Səidin xətrini çox istəyirdilər. Saatlarla onun başına yığışmış maraqlı söhbətlərini dinləyər, sinəsinə sıxdığı tarın simlərində tufan qoparan "Rast"a, "Segah"a qulaq asardılar. Belə vaxtlarda uşaqlardan biri heyrətini gizlədə bilməyib:

-Səid, vallah Tanrı səni təkcə yaradıb, - deyərdi.

Orta məktəbi qurtarandan sonra dünyanın işləri dünyənə düşdüyündən Zülfünaz bacı gözündən qırağa getməyə qoymamışdı onu. Boyunu əzizləyib:

-Ana qurban, - demişdi, - görürsən ki, ümidimiz təkcə sənədir, dilim-ağzım qurusun, sən olmasan gözüümüzü kimə dikərik?

...Yurd savaşı güclənəndə Səid kənardə dayanmağı qüruruna sığışdıra bilmədi. Doxsan ikinci ilin noyabrında Vətən torpağının çağırışı ilə igid oğulların sırasına qoşuldu. Onun kövrək ürəyində yurd sevgisi və bir də cəbhəyə yollanmazdan qabaq, aylı bir gecədə əhdi-peyman bağladığı qızın ülvə məhəbbəti dil açdıqca özünü yenilməz hesab edirdi...

Evdə yolunu intizarla gözləyən bacılarına, ağzıdualı anasına və bir də barmaq boyda şəklini ürəyinin üstündə gəzdirdiyi o kənd gözəlinə cəbhədən xoş soracağı gəlirdi Səidin. Cəsur əsgər olduğundan hərbi hissədə onu bölmə komandiri təyin etmişdilər. Bundan sonra məsuliyyəti daha da artmışdı onun. Bilirdi ki, təkcə özünün yox, başqalarının da həyatına cavabdehdir...

Cəbrayılın işğalından sonra düşməndən qisas almaq üçün bir himə bənd idi, döyüşə girəcəyi günü səbirsizliklə gözləyirdi. Onun ömür yolu Seyfəlidəki hərbi poliqonda düyün düşüb qırılmasaydı, Səid şəhid oğullarımızın ruhunu sevindirib, günlərin birində doğma ata ocağına zəfərlə qayıdası idi. Doxsan üçün axırlarından Sumqayıtın Şəhidlər xiyabanında uyuyan bu igid oğlanın məzarı üstə indi onun yaralı ruhu dil açır:

Yönüm mavi Xəzərə,
Üzüm elə sarıdır...



Feyzullayev Yusif Süleyman oğlu

doğulub - 1968-si il,
Cəbrayıl rayonu sə'di kəndi;
şəhid olub - 15.01.1994-cü il,
Füzuli rayonu Qorçan kəndi

O GÜN TƏBİƏT DƏ QAN AĞLAYIRDI

Dağtumaslı müəllim, cavan qələm dostumuz Şakir Albaliyevin makina vərəqinin yarısına sığışan qeydləri Yusif haqqında idi. Belə ağır məqamda, el-obamızın ünvanı bəlli olmadığı bir vaxtda şəhid haqqında bircə sətir söz yazmaq da savab işdir...

Minbaşılı kəndi yaxınlığındakı Sədidə doğulan Feyzullayev Yusif Süleyman oğlu ailələrindəki doqquz uşağın sonuncusudur. Sonbeşik olduğundan həmişə evdə xətrini əziz tutublar onun. Qardaş-bacılarının sevimlisi, ata-anasının and yeri olub. Ancaq heç vaxt cızığından çıxmayıb Yusif. Evdəkilərə ürək yandırır, tay-tuşlarına yanımlı münasibət göstərib. Orta məktəbi bitirəndən sonra texniki-peşə məktəbində oxuyaraq qaynaqçı peşəsinə yiyələnib. Ömür yolu onu Moskva şəhərindəki fəhlə batalyonuna aparıb çıxaranda Yusif həyatın qəribəliklərindən hələ baş çıxarmasa da hər şeyə biganə qalan da deyildi. Uzaq eldə keçən əsgərlik həyatı onun gözlərini açdıqca Yusif yaxşını yamandan seçib ayırd etməyi öyrəndi. Moskvada olarkən komandirlərin ayrı-seçkilik salması, azərbaycanlı uşaqların yersiz olaraq tez-tez incidilməsi onda "əməyi bir, diləyi bir olan" SSRİ-nin "qardaşlıq dünyasına" şübhə oyatdı...

Yusif əsgərliyə getməzdən qabaq ata-anası ona layiqli bir toy etmişdilər. Bir-birinin dalınca dünyaya göz açan Günel, Bəhrüz, Fəridə adlı balaları - bar çiçəkləri ona sonsuz sevinc gətirdi. Fidan balalarının yuxusunu qaçırır, yurdundan dincliyini pozan erməni qəsbkarlarının sonsuz vəhşilikləri onu da cəbhəyə - sınağa çəkdi. 1993-cü ildən Cəbrayıldakı alayda cəsur bir əsgər kimi tanınan eloğlumuz düşmənlə üz-üzə gəldikcə qəzəbi şahə qalxır, onlara aman vermirdi. Yusifin döyüş yoldaşı, dağtumaslı birinci qrup əlil Rövşən Məmmədovun dediklərindən:

- Mən dəfələrlə Yusifin döyüş hünərinin şahidi olmuş, onunla çiyin-çiyinə səngərdə dayanmışam. O hər şeydən qabaq qorxmaz və cəsur idi. Döyüşə atılanda nəinki qorxunu, hətta özünü belə unudurdu. Heyf ki, namərd gülləsi onu kirinə tez

çəkdi. Əsgər dostumun ömür-gün yoldaşı Xatirə bacı ərşiz, Günel, Bəhrüz, Fəridə atasız qaldılar...

Yusifin ölümü Süleyman kişinin və Həmayıl ananın qəddini бүkdü. Bacıları Şövkət, Pərzad, Hürzad, Tamam, Şənsüma qardaşları Elman, Telman və Fərman "nakam qardaş" deyib fəryad qoparırdılar...

Füzulinin Qorqan kəndi ətrafında gedən döyüşlərdə sağ gicgahından ağır yara alıb həyatla vidalaşan Yusifi Pirşaqıdakı Şəhidlər xiyabanı qoynuna aldı. O qarlı yanvar günü elə bil təbiət də Yusifin ölümünə ağlayır, Bakı küləyi fələyin işləklərinə etirazını bildirirdi. Torpağın özü də bu haqsız ölümdən yanıb yaxılırdı...



Fərhadov Fərhad İdris oğlu

doğulub - 20.06.1968-ci il,
Cəbrayıl rayonu Böyük Mərcanlı kəndi;
şəhid olub - 15.08.1993-cü il,
Xocavənd rayonu Daşbaşı kəndi

AYDIN ÜFÜQ SORAĞINDA...

Dərd-bəla bizi elə yerdə yaxaladı ki, ay İdris kişi, nə əlimiz nə ünümüz yetişdi sənə. Ulu Tanrı, niyə belə urvatsız olduq, dünyadan keçənlərimizin tabutundan yapışmağı da çoxmu gördün bizə? Özgə vaxtlar ölüsünü ehtiramla əzizləyib minlərlə adamın müşayiəti ilə dəfn edən Mərcanlı elimizin üstündən elə bil güclü bir qasırğa keçmişdi. Bu kəndin demə görəckli günləri qabaqda imiş hələ. Bir gündə neçə şəhidini ağlamalı, neçə tabutu çiyinə qaldırmalıymış bu kəndin camaatı. Dərd çoxlarının içindən qış sazağı kimi adlayıb keçmişdi o gün. Sözlərin nizamı elə pozulmuşdu ki, təsəlli üçün bircə cümlə də tapmaq olmurdu. Bir də təsəlli kimə veriləsi idi axı. Hamı ölü yiyəsi, hamı itik axtaran idi burada. Bəla qəfil leysan kimi yağmışdı bir elin üstünə. Adamların əlləri havadan asılı qalmışdı o avqust günlərində. Böyük-böyük dayanıb Daşbaşı faciəsinin göynərtiləri ilə sızlayan adamların baxışlarından nisgil qarışıq bir tələş boylanmaqda idi...

Günortaya yaxın Müslümün, Arifin, Cəbrayılın, Fərhadın... tabutları qəbiristanına gətirildi. Təzəcə qazılmış qəbirlər səhərdən bəri "gözlərini" yola dikib

öz sahiblərini gözləməkdə idi. Kəndin dünyagörmüş ağsaqqallarından olan İsa kişinin fatihə vermək üçün qabağa çıxdığını görəndə izdiham uğultuya ara verdi:

-Ay camaat, bizim bundan da böyük müsibətimiz olmayacaq. Neçə vaxtdır ki, düşmən qarının ağzını kəsdirib, qocalı-cavanlı əlimizə silah alıb torpağımızı qorumasıq, yaman günə qalacağıq. Dediym budur ki, möhkəm olun, dədə-babalarımız erməninin qabağından heç vaxt qaçmayıblar. İndicə Mərcanlı torpağına və Tanrının mərhəmətinə tapşıracağımız bu şəhid balalar Vətənin azadlığı üçün canlarından keçiblər. Allah onlara rəhmət eləsin.

-Allah rəhmət eləsin, qəbirləri nurlu olsun. Yüzlərlə adamın eyni vaxtda dilindən qopan bu kəlmələr qəmli bir nəğmənin ürək parçalayan notları kimi ətrafa yayıldı o gün. Şəhid oğulların yaraları üstə məlhəm kimi yaxılan torpaqda misra-misra bir şer cücərdi elə bil:

Həyat bizi gah oxşayır, gah didir,
Kövrək ömür beşik-məzar səddidir.
Alın yazım taleyimin xəttidir,
Gücüm çatmır onu pozam, neyləyim?

Nisgil payım uralanıb savılmaz,
İztirabım qəlpələnməz, ovulmaz.
Ürəyimi ha dilə tut, ovunmaz –
Dərdə dözmək deyil asan, - neyləyim?

İlahi bir səsə, avaza çevrilməkdə idi bu şer. O Daşbaşıda qanına qəltan olan on səkkiz igidə göz yaşı axıdan rekviyem idi. Mərcanlının "Qara arxaç" və "Süllab" düzlərindəki qəbiristanlarında ruhları nalə çəkən Müslümün, Cəbrayılın, Arifin, Fərhadın səsi idi o səs...

İdris kişi o səslərin içərisindən Fərhad balasının hənirini seçib aramaq üçün lal-dinməz dayanmışdı ayaq üstə. Ürəyini şəhid oğlunun səsi ilə kökləməkdə, onun qaçıb uzaqlaşmaqda olan avazının dalınca yüyürməkdə idi. Yorulub süstləşəndən sonra əlləri yanına düşdü onun. İndi tək-cə dodaqları tərpənməkdə idi. Orada közərən gəlmələrin işığı adamları diri-gözlü yandırır-yaxırdı:

-Ay oğul, sənə babamın adını vermişdim ki, onun kimi qollu-qanadlı olasan. Uzun ömür yaşayıb evimin çıraqını sönməyə qoymayasana. Bizi niyə boynuburuq qoyub getdin, ay Fərhad?

Fitat ananın ağlamaqdan gözlərinə qara su enmişdi o gün. Xətrini dünyalarca istədiyi balasının ölümünə tablaşa bilmədi ana. İnana bilmirdi Fərhadın ölümünə. Hər şey ona yuxu kimi gəlirdi. Elə bilirdi ki, əsgər geyimli balası günlərin birində üstünə yüyürüb həmişə olduğu kimi bəgərinə basacaq onu... İdris kişi əməksevərliyini görüb öz peşəsini, sənətini öyrətmişdi Fərhadı. Oğlunun dülgərliyindən də, sürücülüyündən də razı idi. Niyət eləmişdi ki, günlərin birində

idarə etdiyi "samasval" maşının açarını birdəfəlik versin ona. Ata oğluna peşə öyrətmişdi ki, ixtiyar çağlarında dünyadan arxayın köçüb getsin. Ançaq tale ayrı sənət, ayrı peşə öyrədəsi oldu Fərhad. Vətənin dar günündə əsgər adının ucalığında axtardı sabahını. Xoş günlərin sorağı ilə səngərdən-səngərə, döyüşdən-döyüşə atıldı. Bu dünyada Daşbaşı postu sonuncu dayaq nöqtəsi oldu onun. O müdhiş on beş avqust gecəsi düşmən gülləsinə tuş gəlməsəydi, ayağını bir addım geri qoyası deyildi. Öləndə də irəli sıçrayıb bir parça Vətən torpağını bağına basdı Fərhad. İgidlər geriye yox, qabağa boylanırlar, - deyiblər. Fərhadın şəhid ruhu nə vaxtdır ki, yurdumuzun sabahına üz tutmaqdadır. Tanrı onun şəhid istəyini aydın bir üfüqdə vüsala yetirsin...



Fərhadov Arif Məsallah oğlu

doğulub - 10.10.1973-cü il,
Cəbrayıl rayonu Cocuq Mərcanlı kəndi;
şəhid olub - 08.03.1994-cü il,
Füzuli rayonu Horadiz qəsəbəsi

YARALI YURD SEVGİSİ

Gülcahan bacı gözünün ilk ovu olan Arif balasından xoş xəbər gözləyirdi səkkiz mart günündə. Elə bilirdi ki, oğlu həmişə olduğu kimi qapını açaraq onun boynuna sarılacaq, anasının təzəcə dən düşən saçlarından öpüb:

- Bayramını təbrik etməyə gəlmişəm, ana, - deyəcək, bacıları Arifəylə Akifəni bağına basacaq, onlara bir dünya sevinc bağışlayacaqdı.

Dünyada qara xəbər söyləməkdən ağır iş yoxdur bəlkə də. Allah heç kimə göstərməsin. Səhərdən bəri İbadov İlyas eşitdiyi acı xəbəri həmkəndlilərinə necə çatdıracağı barədə baş sındırır, onların evlərinə tərəf ayaqlarını güclə sürüyürdü. Onun qırımından Gülcahan ana fəhmlə də olsa anladı ki, Arifin başında nə işə bir qəza var. Hadisənin ağırlığını duyar-duymaz dünya gözlərində qaraldı onun...

Arifin atası Məsallah kişinin dediklərindən:

Arifi qorxmaz oğul kimi böyütmüşdük. O, evimizin ümidi, qolumuz, qanadımız idi. Neçə ilin əsgəriydi oğlum. Əsgər yoldaşları arasında xətir-hörmət qazanmışdı özünə.

Arif sonuncu dəfə bizimlə görüşüb ayrılanda əkiz qardaş-bacısı Akiflə Akifəyə demişdi ki, gedirəm sizə məktəbli paltar, çanta, kitab alıb gətirməyə. O vaxt körpə balalarım inanmışdılar qardaşlarına. Arifin ölümünün ağırlığını duyub dərk etməyən uşaqlar hərdən sual dolu nəzərlərini mənə dikib: "Ata, bəs Arif qaqaşımız deyirdi ki, sizə kitab, dəftər alıb gətirəcəyəm, niyə gəlib çıxmır?" - deyəndə gen dünya başıma fırlanır, qüssədən özümə yer tapa bilmirəm...

...Cocuq Mərcanlı kəndində böyümüşdü Arif. Güzəl musiqi duyumu var idi onun. Kənd məktəbində oxuduğu illərdə Böyük Mərcanlı uşaq məktəbinin qarmon sinfində də bu ecazkar aləmin "dilini" öyrənirdi Arif. Hərdən qarmonu sinəsinə götürüb çalanda şümal barmaqlarından adamın sümüklərini oynadan nəğmə damcılayırdı. Onun istedadının şahidi olanlar düşünürdülər ki, Arif gələcəkdə yaxşı musiqiçi olasıdır.

Arif 1992-ci ilin martında getmişdi cəbhəyə. Leytenant əmisi oğlu Fərhadov Sarvanla birlikdə dönə-dönə döyüş səngərlərindən düşmənin başına odalov yağdırmışdı. Əvvəlcə rabitəçilərin və sonra isə minamyotçuların dəstəsində qulluq etmişdi Vətənə.

1992-ci ilin 28 iyun günü Sur kəndi düşməndən azad ediləndə buradakı postda dayanmağın çox təhlükəli olduğunu bilsə də Arif könüllü olaraq bir neçə cəsur əsgər yoldaşları ilə bu vəzifəni öhdəsinə götürmüşdü. İgid əsgərlərimizin o vaxt kənddən vurub çıxardıqları quldurlar dönə-dönə oraya həmlə etsələr də Arifgil tutduqları mövqelərini əldən verməmişdilər onda...

Cəbrayıl torpaqları uğrunda gedən son döyüşlərdə igidlərimiz fədakarlıqla müdafiə olunsalar da nizamı pozulan ordunun müqavimətini qıran düşmən o payız günlərində Araz çayının sahillərinə kimi irəliləyə bilmişdi...

İşğaldan sonra Arif yurd yerindən didərgin düşən doğmalarını soraqlayıb taparaq onlarla vidalaşmış yenidən ordu sıralarına qayıtmışdı...

Gəncə ətrafında qısa müddətli təlimdən keçən əsgərlər 1993-cü ilin sonlarında Ağdamın Güllücə-Salahlı kəndləri istiqamətində hücumla keçən düşməni dayandıрмаğa müvəffəq oldular. Bu savaşa Arif də qeyrətlə vuruşdu...

1994-cü il yanvar ayının 23-dən sonra Arifgilin dəstəsi Füzuli istiqamətində güclü hücumla keçib Əhmədallar, Qazax, Mirzənağlı və Cocuq Mərcanlı kəndlərini düşməndən təmizlə-dilər. Doğulduğu kənd quldurların çaynağından geri alınanda Arifə elə bil dünyanı bağışladılar. Yadına kövrək bir şerin ilk misraları düşdü onun:

Həm aranı, həm dağyam,
Beş, on qarış torpağyam.
Yaşıl üzlü yarpağyam –

Ünvanımdır bu yurd, ocaq.

Onun yazı, qışı da mən
Çöpü də mən, daşı da mən.
Gözlərinin yaşı da mən –
Səsim gəlsə ovunacaq...

Yaralı yurd sevgisindən doğulan misralar onun gücünü, qüdrətini artırırdı elə bil. Martın ilk günlərində Hərədiş qəsəbəsinə inadla can atan düşmən bu sevginin ümman dərinliyində qərqlə olsa da neçə-neçə igid oğullarımız şəhid oldu o döyüslərdə. Onlardan biri də Fərhadov Arif Məşallah oğlu idi. Tanrı onun gor evini nurlu etsin.



Fərhadov Bəyram Məhyəddin oğlu

doğulub - 15.10.1970-ci il,
Cəbrayıl rayonu Böyük Mərcaanlı kəndi;
şəhid olub - 15.08.1993-cü il,
Xocavənd rayonu Daşbaşı kəndi

"YENƏ DƏ YANINIZA QAYIDACAĞAM..."

-Boyuna qurban olduğum doxsan üçüncü ilin avqust ayının onunda komandirlərindən icazə alıb bizimlə görüşməyə gəlmişdi. Üz-gözündən yorğunluq tökülə də, düşmən şaxını sındıra bilməmişdi balamın. Həmişəki kimi yenə də şən, şux idi. Bizimlə görüşüb, həyat-bacanı göz dolusu seyr elədi, elə bil nəyin isə sahmanda, nizamda olmadığından narahat idi. O, çay içib rahatlanana kimi su qızdırdım ki, əyin-başını dəyişib rahatlansın...

Axşam gecə yarıya kimi söhbətləşdik. Atası Məhyəddinə dedi ki, düşmənin son hərəkətlərindən gözüüm heç su içmir. Deyəsən quldurlar indi də bizim obalara göz dikiblər...

Səhər alatoran olmamış yatağından qalxıb yola hazırlaşanda təzədən boynunu qucaqladım:

-Atam-anam, nolar bircə gün də qal, sən orada olmasan dünya dağılmaz ki, - dedim.

Məni sinəsinə sıxıb təsəlli verdi bizə:

-Qorxmayın, - dedi, - düşməən nə qədər hiyləgər olsa da, bizi tapdayıb keçə bilməz...

Şamama bacının kövrələ-kövrələ dedikləri bu sözlərə dözmək adamdan dağ boyda hünər istəyir. O, oğlu ilə son görüşünü bütün incəlikləri ilə xatırladıqca göz yaşlarını saxlaya bilmirdi. Axırda qəhərdən boğula-boğula sözlünə davam etdi:

-Bizdən ayrılıb gedəndə demişdi ki, narahat olmayın, yenə də qayıdacağam. Oğlum sözlünə xilaf çıxmadı, beş gündən sonar yenidən evimizə üz tutdu. Ancaq bu dəfə üstümüzdə qayıdan bağırmızı qana döndərən onun tabutu idi...

Dünyada ana üçün bala dağı görməkdən də ağır dərdmi var. Analar oğullarını əzizləyib, oxşayanda onlara: "Dünyadan çiyində gedim", deyirlər. Şamama ana Bayramın beşiyi başında yuxusuz gecələr keçirib onu böyütmüşdü ki, bir gün dünyasını dəyişəndə oğlunun çiyinlərində getsin. Amma çərxi-fələyin hökmü ilə o gün oğul tabutdan qəddini dikəldib qalxa bilmirdi...

Bundan sonra Vətən adlı müqəddəs anamızın gözlərinə Bayram həmişə dik baxa biləcək. O, Şamama ananı o dünyaya çiyində apara bilməsə də, Vətənə son nəfəsədək xidmət göstərə bildi:

Qara torpaq hamını,
Çürüdüb udan deyil.
Qeyrətli oğulları
Vətən unudan deyil...

Bayram dünyaya Böyük Mərcanlı kəndindən pərvazlanmışdı. Kənddəki orta məktəbi bitirdikdən sonra təhsilini davam etdirməyə macal tapmamışdı. Sovet imperiyası qanunlarının hökmü ilə əsgəri xidmətə - Almaniyaya üz tutmuşdu. Burada iki il ərzində həyatın neçə-neçə sınağından uğurla çıxan bu igid oğlan doxsanıncı ilin payızında evlərinə qayıdanda el-obanı yas içərisində gördü. 20 Yanvar qırğınına mərdliklə tablaşan soydaşlarımız siyasi burulğanların fonunda başlarını itirmişdilər elə bil. Namərd ermənilərin gülləsi ilə qətlə yetirilənlərin yası-şivəni el-obanın qəddini günbəgün əyməkdə idi...

Gözləri ilə gördüyü müsibətlərə dözə bilməyən Mərcanlı balası yurd harayına üz tutub, doxsan ikinci ilin yazında Cəbrayılın güney üzündəki dağlara sığındı...

Bayram Sur döyüşündən və Qışlaqdakı əməliyyatlardan uğurla çıxıb özünün Vətənə sədaqətini sübuta yetirdi. Qışlaqda düz üç saat atəş altında qalsa da, axıra qədər əsgər andına sadıq qaldı. Onun cəsarəti əsgər dostlarına da qol-qanad verdi o gün...

On beş avqust gecəsi düşmən bütün istiqamətlərdən Daşbaşı postunu atəşə tutmuşdu. Yaxınlıqda partlayan mərminin ölüm saçan qəlpələri qayalara dəyib çiliklənəndə Bayramın səsi eşidildi:

- Köməyə gəlin, namərdlər məni vurdular.

Onu rayon xəstəxanasına yola salanda gözlərini açıb əsgər dostlarına:

- Möhkəm durun, sağalıb yenə də yanınıza qayıdacağam, - dedi...

İndi o dağlarda Bayramın şəhid ruhu dolaşır. Perik düşən el-obanın arxasınca onun həsrətli baxışları boylanır hələ də...



Fərhadov Arif Məhəmməd oğlu

doğulub - 1974-cü il,

Cəbrayıl rayonu Yuxarı Mərcanlı kəndi;

şəhid olub - 15.08.1993-cü il,

Xocavənd rayonu Daşbaşı kəndi

BARIT QOXULU ŞƏKİL

Yuxarı Mərcanlıda Məhəmməd kişini zəhmətkeş, sözü bütöv bir insan kimi tanıyırlar. O, əllinci illərin axırlarında ali təhsilli zootexnik diplomuna yiyələndikdən sonra rayonda ən yaxşı kənd təsərrüfatı mütəxəssislərindən hesab edilmiş, illər boyu öz vəzifəsini vicdanla yerinə yetirmişdi. Onun övladları da bilikdə, bacarıqda atalarına çəkmişdilər. Kənd məktəbində işləyən müəllimlərin bu uşaqlardan narazılıqları olmamışdı heç vaxt. Əksinə yeri düşəndə Hübətətin bacarığından, Arifin qabiliyyətindən, Aybənizlə Sevincin ayrı-ayrı fənnlərə göstərdikləri həvəsdən söz açıb, onları başqalarına nümunə göstərirdilər. Övladları barəsində deyilən xoş sözlər Zeynəb bacının ürəyini dağa döndərir, Məhəmməd kişiye qolqanad verirdi.

Arif bu ailədə böyüyən uşaqların ən istəkli, ən istedadlısı idi. Birinci sifə qədəm qoyandan sonra onun xüsusi qabiliyyəti daha qabarıq şəkildə üzə çıxdı. Üç yaşından başlayaraq rəngli karandaşlarla ünsiyyət bağlayan bu balaca

oğlan çox keçmədi ki, birincilərin sevimlisinə çevrildi. Arif təxəyyülündə iz salan təbiət lövhələrinin, məişət əşyalarının şəklini elə məhərətlə çəkirdi ki, baxan heyran qalırdı. Yuxarı siniflərdə oxuyanda onun rəsm dəftəri əldən-ələ gəzir, buradakı tanış üzlər adama təbəssümlə boylanırdı. Arifin rəssamlığa olan sonsuz həvəsi Zeynəb bacının qəlbini fərəhlə doldursa da, o ciyərparasının bu sahədəki qabiliyyətini təbii hesab edirdi. Hərdən söz düşəndə Arifin rəsmlərinə iftixar hissi ilə baxıb ürəyindən keçənləri dilinə gətirərdi:

-Atalar demişkən, igid dayısına, qız bibisinə oxşar. Mənim Arif balam rəssam dayısına çəkib qabiliyyətdə. Zeynəb bacı bunları deyəndə ağac və daş üzərində oyma üzrə mahir rəssam, Əlyazmalar İnstitutunun əməkdaşı Seyfəddin Məmmədəliyevi nəzərdə tuturdu. Doğrudan da həm Seyfəddin müəllim və həm də onun doxsanıncı illərin təlatümündə müəmmalı şəkildə "qeybət" çıxan oğlu Fəxrəddin Məmmədəliyev Arifin sənət ustadları idilər...

Həyat öz rahat məcrası ilə axıb getməkdə, Arif arzularının dalınca addımlamaqda idi. Adama elə gəlirdi ki, Tanrı onu bu əməksevər ailəyə şərəf-şan gətirmək üçün bəxş eləyib. Hamı Arifin gələcəkdə böyük rəssam olacağından söz açır, yaşlıları ona həsəd qarışıq qibtə hissi ilə baxırdılar. Məhəmməd kişinin həyat darvazasının yanından ötüb keçənlər Arifin divarlara, qapı laylarına çəkdiyi təbiət mənzərələrinə bikanə qala bilmirdilər. Onun rəsm bloknotu əldən-ələ gəzir, rəngli karandaş və tuşla çəkdiyi şəkillər adamlarda təbəssüm doğururdu. Rəsmləri heç kimdən gizlətmirdi Arif. Tək birçə əsərini hamıdan gizləndə saxlayır, xəlvətə düşəndə tamaşasından doymurdu. Bu onun bir yay axşamı könül verdiyi, əhd-peyman bağladığı qızın şəkli idi. Sevgilisinin şəklini o, əvvəlcə xəyalında canlandırmış, sonra əl boyda kağıza köçürmüşdü. Şəkil elə canlı, elə təbii alınmışdı ki, sanki romantik duyğuların qanadları üstə uçan o qız dil açıb Arifə:

-Qurban olum, - deyirdi, - qorxuram yaman gözə gələsən. Axı, istedad adama həmişə xoşbəxtlik gətirmir...

Arif ana təbiətin - lilparlı bulaqların, baldırğanlı dərələrin, kəkotulu yamacların, qartallı zirvələrin aşığı idi. Erməni güllələri qızıl lalələri "qanına" boyayanda, nərgizin, bənövşənin bənizi avazıyanda daha dözə bilmədi o. Rəssam dayısının bağışladığı molbertini anasına əmanət verib avtomat silahdan yapışdı. Uşaqlıq dostları - Müslüm, Fərhad, Cəbrayıl... da ona qoşulub cəbhəyə getdilər. Harda olsalar bir oturub, bir dururdular onlar. Döyüşə birlikdə yollanırlar, səngərdə yan-yana dayanırdılar...

Sevgilisinin öz əli ilə çəkdiyi balaca şəklini də cəbhəyə aparmışdı Arif. Xəlvətə düşəndə qoltuq cibindəki bloknotun arasındakı şəkli baxmaqdan doya bilmirdi. Elə bil bu qızın baxışları dil açıb dinirdi belə vaxtlarda:

-Qurban olum, Arif, özünü yerli-yersiz qabağa atma, axı düşmən gülləsi yaxşı ilə pisə fərq qoymur...

Yoldaşları odun-alovun içində də başına and içirdilər Arifin. Yaxşı nişan almağı, sərrast atmağı var idi onun. Ən qorxulu anlarda belə ayağını qaçaq qoyan

deyildi. Kömək lazım olanda  l m  vecinə almadan yoldaşlarının harayına tələsir-
di...

Daşbaşı postuna gələndən sonra Arifin heyrətdən  li  z nd  qalmıřdı. Yalçın qayalara, təbiətin ilahi qüdrəti ilə cilalanan daşlara, min bir naxıřlı ota-
çıç y  baxmaqdan doya bilmirdi o. Hərdən  z n  uşaqlara tutub:

-İnsafdırmı bu cür gözəl yerlər harsın dığalarına qala? Gəlin kiři kimi and
i ek ki, sonuncu damla qanımızad k d řm nin qarřısında dayanacađıq.

Əsgər dostları Arifin sözlərindən vəcdə gəldilər bir anda. On səkkiz
dəliqanlı Azərbaycan  sg rinin səsi qayalara toxunub uzaqlarda əks-səda verdi:

-And i irik!..

Uşaqlar son nəfəslərinə kimi andlarına sadıq qaldılar. Daşbaşı qayaları
gecə yarısı ř hid olan on səkkiz qeyrətli oğulun ləyaqətli ölümünün řahidi oldu...

Sübh ř f ql ri ətrafa yayılanda Müslümün, F rhadm, Rantiqin, R f tin,
Arifin, Cəbrayılın... qanı ilə al rəngə boyanan daşlar əlvan bir rəsm əsərinin
naxıřlarına bənzəyirdi. Bu "tablo" Arifin ölümündən bir gün qabaq  kdidi ř kil
kimi barit qoxulu idi...



Fətəliyev Hafiz Məhəmməd ođlu

doğulub - 07.08.1969-cu il,
Cəbrayıl rayonu řahv lli kəndi;
ř hid olub - 15.08.1993-c  il,
Xocavənd rayonu Daşbaşı kəndi

İřİĞA D N N ÖMÜR

ř hid m zarlarından biri də řahv llinin Hacısıaqlı qəbiristanında idi. Burada kəndin qeyrətli ođ balası Hafiz uyuyurdu. ř hid zirvəsinə o, yeddiaylıq
d y ř yolu keçib  atmıřdı...

Doxsan  c nc  ilin on beř yanvarında orduya getmiřdi Hafiz. Onda hələ Cəbrayıl elimiz isti yurd-yuvasından p rik d řm miřdi. Onda hələ řuřada, Laçında
göyərən xəyanətin riř ləri bu torpağa gəlib  atmamıřdı. Onda hələ Hafizin ata

ocağı Şahvəllidə camaatın əlləri əkin-biçindən soyumamışdı. O vaxtlar Hafizi Gəyəndəki kəndlərindən qanlı-qadalı səngərlərə çəkib aparən yurd istəyi, torpaq məhəbbəti idi...

Rəhmətlik Fərman Kərimzadənin dilindən eşitdiyimiz bir cümləni indi də olduğu kimi xatırlayırıq:

- Anasını sevdiyinə görə, övlada sağ ol deməzlər, - yəni oğulun, qızın borcu ananın haqqını qaytarıb, onu gözləri üstə yaşatmaqdır. Ölüm yüklü "qrad"ların Cəbrayıl torpağına sancıldığı günlərdə cəbhəyə getdiyi üçün kimlərə sənə minnət qoymaq fikrindən uzaq idi Hafiz. Özünə oğulluq borcu hesab edirdi bu işi...

Məhəmməd kişinin ailəsindəki altı uşağın hamısı yurd təəssübü çəkən idilər. Əkbər kolxozda, Fətəli, Vaqif Sverdlovsk şəhərində işləyirdilər. Mehparəylə Yaşar orta məktəbdə oxusalar da, Cəbrayıldan o üzdə gedən döyüşlərin kəndlərinə gəlib çatan barıt qoxusunu duyduqca qardaşları Hafizin taleyindən narahat olurdular...

Hafiz zəhmətə erkən yaşlarından könül vermişdi. Sürücülük peşəsinə yiyələnsə də, yaxşı bənnalığı, mala çəkməyi də vardı. Sovet ordusunda xidmət etdiyi illərdə əlləri dadına çatmışdı onun. Uzaq diyarda daşdan çörək çıxarıb, başını dolandırırdı. Əsgərlikdən qayıdanda anası Laləyə, qardaşlarına, bacısı Mehparəyə xeyli pal-paltar alıb gətirmişdi. Kənddə olanda qardaşı Əkbərin evini öz əlləri ilə tikmişdi. Qardaşının üç yaşlı oğlu Vamiq elə hey onun qabarlı əllərindən yapışıb:

-Əmi, babagilə getmə, qal mənə də ev tik, - deyirdi. Belə vaxtlarda Hafiz onun totuq yanaqlarından dönə-dönə öpürdü:

-Sağlıq olsun, sənə də, əmin Vaqifə də özüm ev tikəcəyəm. Qardaşının sözlərini eşidəndə Mehparə zarafatından qalmırdı:

-Biy, başıma xeyir, ay Hafiz, özünü niyə yaddan çıxarırsan? Sənə ev-eşik lazım deyilmi?

-Özüm ata-anamın yanından heç hara gedən deyiləm. Allaha şükür, ev-eşiyimizə nə gəlib...

Sahib müəllim deyir ki, Hafiz Şahvəlli məktəbinin ən nümunəvi şagirdlərindən olub. Cəbhəyə yola düşəndə ondan arxayın idik - bilirdik ki, bizə baş ucalığı gətirəcək... Ölümü ilə tək-cə müəllimlərinə yox, Şahvəlli camaatının hamısına söykək yeri oldu Hafiz...

N. Tusi adına APU-nun müəllimi, tarix elmlər doktoru Əli Məmmədov Hafizi ehtiramla xatırlayıb ondan məhəbbətlə söz açır:

-Hafizin nənəsi Gülarə xala, atası Məhəmməd kişi, rəhmətlik anası Lalə bacı bizim Şahvəlli kəndinin halal adamları sayılıblar. Vətənə məhəbbəti hər şeydən üstün bilən bu igid oğlan qeyrət sınağından uğurla çıxıb şəhidlik zirvəsinin əbədi sakini oldu. Belə igidlərə arxalanan Vətən gec-tez öz qəddini düzəldəcək...

Döyüşə yollananda Babəkin bir kəlamını xatırlayırdı həmişə - qırx il qul olunca bircə gün azad yaşamaq hər şeyə dəyər. Yenicə müstəqillik qazanan

respublikamızın xoş gələcəyini düşündükcə ürəyi dağa dönürdü onun. Hərəkül, Banazur postlarında keşik çəkəndə də, Qaracallı uğrunda gedən döyüşlərdə də bilirdi ki, azadlığımızı qoruyur. Və onu da duyub dərk edirdi ki, azadlıq verilmir, igidlərin qanı bahasına qazanılır. Ona görə də bu yolda ölümə belə hazır idi...

Son günlər Daşbaşıdakı döyüş postunda yurda keşik çəkirdi Hafiz. Ömrünün sonuncu gecəsini də burda - dumanlı, sisli dağların qoynunda keçirmişdi. O gecə qərribə bir fikir gəlmişdi ağına. Ürəyində tutmuşdu ki, evlərinə qayıdan kimi gedib Hacı Qaraman babanın ocağını ziyarət eləsin. Sonra da bacısının qulağına astadan pıçıldasın:

- Mehparə, anama de ki, mən... əmimin qızını istəyirəm. Bacısına o "əmi"nin də, ürəyində əzizlədiyi qızının da adını deyəsi idi Hafiz. Bircə bu sabah açılışdı...

O zülmət gecə Hafizin- və onun cavan əsgər yoldaşlarının qanına boyandı. O sabah dağlara üz tutmadı bir də, daha doğrusu Hafizsiz açıldı o səhər. İnnən belə hər gələn səhərdə Hafizin gor evinə bir xışma işıq düşəcək. O, işıq ömrü yaşaya- caq bundan sonra.



Fətullayev Nurəddin Məhəmmədəli oğlu

doğulub - 30.06.1973-cü il,
Cəbrayıl şəhəri;
şəhid olub - 15.08.1993-cü il,
Xocavənd rayonu Quşçular kəndi

..ATA OCAĞINDAN NİGARAN ŞƏHİD

Torpaqlarımızın azadlığı uğrunda şirin canından keçib şəhidlik zirvəsinə ucalan Fətullayev Nurəddin Məhəmmədəli oğlu dünyaya yaşamaq arzusuyla gəlmişdi. O, 1973-cü ilin 30 iyununda Cəbrayıl şəhərində doğulmuş, böyüyüb boya-başa çatmışdı. Uşaq vaxtlarından istiqanlı olmasıyla seçilirdi Nurəddin. Halallığı insan ömrünə söykək bilən bir ailədə böyüyəndən ürəyi kövrək idi, ailə üzvlərinə, şagird yoldaşlarına, yeniyetmə dostlarına yanımı idi. Cəbrayılın qartallı

dağlarıyla, buluddan nəm çəkən ulu çınarlarıyla, büllur kəhrizləri ilə öyünür, ürək saflığına, mənəvi təmizliyə tapına-tapına kamilləşirdi günbəgün.

Nurəddinin nəzərində dünyada ata ocağından ülvə heç nə yox idi. Elə buna görə də o Cəbrayılın Ağoğlan dağı, Dəyirman dərəsini, Quru çayını, Ulu Çınarını ilahi məhəbbətlə sevdi. Bu sevgi idi onu torpağa, yurda bağlayan. Bu sevgi idi onu məkrli düşmən üstünə aparən. Nurəddin yeniyetmə bir oğlan kimi ilk gənclik illərinin sevincinə, duyğusuna təzəcə qovuşmuşdu. Neçə-neçə arzusu, diləyi var idi. Tale aman verdiyi illərdə bir ocağın ümidi, fərəhiydi Nurəddin. Böyüdükcə ailədə sayılıb seçilir, tay-tuşları arasında nüfuzu artırdı...

Nurəddini yaxından tanıyanlar, onun qeyrətinə, tərərinə bələd olanlar gələcəyinə ürəkdən inanırdılar onun. Nurəddin şəhidlik zirvəsinə yüksələndən sonra onun ölümünə - yoxluğuna dözə bilməyənlər indinin özündə də göynəyirlər hələ də. Onlardan biri də Nurəddinin xalası, respublikamızın tanınmış müğənnilərindən biri Yaqut xanım Abdullayevadır. O, bacısı oğlunu ürək yanığı ilə xatırlayıb:

-Nurəddinin xətrini çox istəyirdim. Çox istiqanlı, qeyrətli bir uşaq idi. Özüm bilərəkdən uşaq deyirəm ona, axı iyirmi yaşına təzəcə adlamışdı o. İyirmi yaş nədir ki... Bu yaşda şəhid olub Tanrı dərğahına qovuşanlara ürəyim yanır həmişə. Eh, nə isə, görünür qismətimizə düşən bu ömür payını özümüz istəsək də, istəməsək də yaşamalı, onun ağrı-acıları içərisindən keçməliyik...

Nurəddin Cəbrayıl rayon mərkəzində Cəmil Əhmədov adına orta məktəbi bitirəndən sonra Gəncə şəhərindəki 37 sayılı texniki peşə məktəbinə daxil olmuşdu. Arzusu halallıqnan ruzi qazanmaq idi. Erməni quldurları Cəbrayılın keçmiş vilayətlə həmsərhəd kəndlərini mərməi atəşinə tutanda Nurəddin təhsilini yarımçıq qoyub geriyyə qayıtdı. Evdəkilərə bildirdi ki, günü sabahdan könüllü olaraq döyüşçülərimizin sırasına qoşulacaq. Atasını Məhəmmədəli kişini oğlunun dediyindən dönməyəcəyini bildiyindən ona uğurlu yol arzuladı. Anasını Gövhər ana ilk gəncliyin təravəti sifətinin cizgilərindən açıq sezilən oğlunu iftixarla süzüb:

-Boyuna qurban olum, Nurəddin, Vətən torpağını ürəkdən qoruyacağına inanıram, özündən muğayət ol. Yadında saxla ki, düşmən hiyləgər və məkrlidir.

1992-ci ilin mart ayının 15-dən Nurəddinin döyüş yolu odlu-alovlu torpaqlarımızdan keçdi. O, 1992-ci ilin iyun-avqust aylarında həyata keçirilən Şişqaya əməliyyatlarında igidliklə vuruşub cəsur bir əsgər olduğunu nümayiş etdirdi. Sur ətrafında qolundan və ayağından yaralansa da, savaşı meydanını tərk etməyərək axıra qədər döyüşdü. Bir neçə həftəlik müalicədən sonra Nurəddin yenidən əsgər yoldaşlarının sırasına qayıtdı. Və bundan sonra da 1993-cü ilin 15 avqustuna kimi düşmənlə üz-üzə dayandı. Avqust ayının 15-də Cəbrayılın Quşçular postunda aparılan şiddətli döyüşlər zamanı öldürüldü. Tanrı dərğahına qovuşan şəhid Fətullayev Nurəddin Məhəmmədəli oğlunun ölümü çoxlarını ürəkdən yandırdı. Gövhər ana oğlunun qanlı tabutu üstə ağ saçlarını təkür-hönkür-hönkür ağlaya-ağlaya ürək parçalayan bir ağıya tutdu üzünü:

Düşmənə uyan fələk,
Bir azca dayan, fələk!
Ürəyimə dağ çəkib,
Oğluma qıyan fələk!

Nurəddinin düşmən caynağında qalan məzarı gecə-gündüz qan ağlayır indi. Nə vaxtdır ki, Məhəmmədəli kişi, Gövhər ana şəhid oğulları ilə yuxularda görüşürlər. Onların qaçqınlıq taleyindən yaxşı ki, Nurəddin soraq tuta bilmir. Yoxsa Cəbrayılın Araz səmtə boylanınan təpələrindən birinin yamacındakı məzarında odsuz-ocacsız yanardı Nurəddin. Onun Tanrı dərğahına qovuşan ruhu nə vaxtdır ki, dünyamıza nigaran-nigaran boylanmaqdadır...



Xanməmmədov İlqar Paşa oğlu

doğulub - 09.10.1969-cu il,
Cəbrayıl rayonu Böyük Mərçanlı kəndi;
şəhid olub - 23.10.1993-cü il,
Cəbrayıl rayonu Şükürbəyli kəndi

QƏLBLƏRDƏ YAŞAYIR

Qan yaddaşımıza millətimizin soyqırımını kimi daxil olan 1988-ci ilin dekabr ayının qarlı-şaxtalı keçən günləri idi. Erməni daşnaqları azərbaycanlıları (Azərbaycan türklərini), tarixi dədə-baba torpaqlarından zorla çıxararaq, başlarına olmanın müsibətini açdılar. Yurd-yuvasından, didərgin salınan soydaşlarımızın respublikamıza ilk axını başlamışdı. İlqar belə bir qarışıq vaxtda sovet ordusuna hərbi xidmətə çağırıldı. O zaman müstəqil həyata yenicə qədəm qoymuş gəncin ağına da gəlmirdi ki, xalqımıza qarşı xəyanətkar planlar hazırlanır. Ordu sıralarında xidmət edəndə rus zabitlərinin azərbaycanlı əsgərlərə qarşı bəslədikləri həqarətli münasibətlərindən də heç nə başa düşməmişdi. Hətta, son günlərini yaşayan qırmızı imperiyanın Bakıda törətdiyi qara yanvar faciəsi barədə mərkəzi

televiziya vasitəsilə verilən müəmmal xəbərlərin arxasında gizlənən məqsədləri də anlaya bilməmişdi.

İlqar Xanməmmədov ikiillik əsgəri xidmətini başa vurub, doğma yurda qayıtdıqdan sonra ona hər şey aydın oldu. Anladı ki, əsrlərlə qəlbi azadlıq təşəsinə çevrilən xalqımızın müstəqilliyi uğrunda apardığı mübarizənin qarşısını heç bir qüvvə ilə almaq mümkün deyil, öz miqyası ilə bütün imperiyanı titrədən azadlıq hərəkatı qurbansız da ötürməyəcək. Damarlarında azərbaycanlı qanı axan hər kəs buna hər an hazır olmalı, lazım gəlsə canından keçməyi bacarmalıdır.

İlqar əsgərlikdən qayıdıb dinc əməklə məşğul oldu. Sonsuz həvəslə kəndlərindəki H. Aslanov adına kolxozda çalışdı. Burulğanlar içində çırpınan respublikamızda baş verən proseslərə də biganə qalmırdı. Günlər, aylar bir-birinə qovuşduqca xalqımızı izləyən gərginlik də son həddə çatırdı. Lakin nə ətrafda baş verən dəhşətli hadisələr, nə də zamanın ədalətsizliyi bəşər övladının arzularının qarşısına sədd çəkə bilirdi...

Sürəyya bacı bir gün ürəyini İlqara açdı:

- Oğlum, dedi. - Allaha çox şükür ki, əsgərliyini sağ-salamat başa vurubsan. İşin-gücün də öz qaydasında. Bilirsən ki, heç nədən çəkəcəyimiz yoxdur. Əsl vaxtdır. İstəyirəm ki, evimizə gəlin gətirək, nə deyirsən? Bu gündən sabaha etibar yoxdur. İlqar utandığından heç bilmədi anasına nə cavab versin. Ailə məsləhətləşməsindən sonra qardaşları yığışib ona yaxşı bir toy elədilər.

1992-ci ildə dünyaya gələn ilk körpələrinin adını Sevinc qoydular. Gənc ailənin arzusunun çiçək açdığı rəmzi olan körpəni yaman çox istəyirdi İlqar. Hər dəfə qızıçığazının qığıltısını eşidəndə elə bil bütün dünyanı bağışlayırdılar ona.

1992-ci ilin noyabr ayı idi. Erməni quldurları tez-tez kəndlərimizə basqın edir, iri çaplı silahlardan, raketlərdən açdıqları atəşlə yaşayış məntəqələrimizi viran qoyur, günahsız insanları qətlə yetirirdilər. İlqarın əvvəlcədən hiss etdiyi təhlükə son həddə çatmışdı. Ona görə də tərəddüd etmədən rayon hərbi komissarlığına getdi. Könüllü olaraq cəsur komandir Şakir Abbasovun başçılıq etdiyi Sirik batalyonuna yazıldı. Yenilməz batalyonun tərkibində torpaqlarımızı zəbt etmək istəyən ermənilərə qarşı hazırlanan əməliyyatlarda iştirak etdi. Bu qanlı döyüşlərdə o, özünü əsl igid kimi göstərdi. Əfsuslar olsun ki, güclü himayədarlarının köməyi sayəsində müasir texnika ilə silahlanmış erməni qəsbkarları, əsgərlərimizin müqavimətlərinə baxmayaraq, dağ və dağətəyi kəndlərimizi, rayon mərkəzini zəbt edə bildilər. 1993-cü ilin oktyabr ayının 23-də Şükürbəyli kəndi yaxınlığındakı "sayaq" adlanan yerdə gedən döyüş zamanı İ. Xanməmmədov düşmən gülləsinə tuş gələrək şəhid oldu. Deyilənlərə görə, döyüş yoldaşları onun cəsədini döyüş meydanından çıxarmağa cəhd etsələr də aramsız atəş buna imkan verməyib.

O vaxtdan neçə-neçə il keçib. Amma İlqar Xanməmmədovun Biləsuvar rayonu ərazisindəki 4 sayılı çadır düşərgəsində məskunlaşmış anası Sürəyya Hüseynova, həyat yoldaşı Səidə İbrahimova, qardaşları onun yoxluğuna inanmırlar. İlqarın qızları - Sevincin, üzünü doyunca görmədiyi Günəlin gözləri

hələ də yol çəkir. Axı, el-oba yolunda canlarından keçənlər ölmürlər. Cismən həyatdan köçsələr də ruhən həmişə qəblərdə yaşayırlar.



XankişiyeV Mübariz Rəsul oğlu

doğulub - 10.01.1972-ci il,

Cəbrayıl rayonu Karxulu kəndi;

şəhid olub - 15.06.1994-cü il,

Füzuli rayonu Aşağı Veysəlli kəndi

YURDUN QEYRƏT QALASI...

-Camaatın balaları ilin, günün bu vədəsində Rusiyada başını kirləyir, sən də gəlib öz ayağınla odun-alovun içinə atılırsan. Yusif müəllimin oğlu rəhmətlik Mübariz də sənin kimi ali hərbi məktəbi bitirib gəlmişdi Vətəni müdafiə etməyə, axırı nə oldu? Qoymadılar yazığı Sur döyüşündən bu yana çıxsa. Kimin zavalına gəldi, kimin gülləsi ilə öldürüldü, hələ də bilən yoxdur. Neçə ildir Yusif müəllimin döymədiyi idarə qapısı qalmayıb, quruca bir adı da çox görürlər Qasimov Mübarizə, - Eyzangül ana qorlana-qorlana danışsa da, Mübariz XankişiyeV anasının sözlərini yarıda kəsmədi, ürəyində dedi ki, Moskvaya gedəndən üzümü görmür, qoy danışib həsrətini sovuşdursun.

-Bilirsən, ana, sənin kimi qadının südünü əmən oğul Vətənin dar günündə qürbətdə daldalana bilməz. Mən hərbi peşəsini ona görə seçməmişəm ki, min bir bəhanə ilə böyük şəhərlərdə ilişib qalım. Mən əsgərəm, Azərbaycan əsgəri, hara göndərsələr orda da əynimdəki zabit mundirinin şərəfini qorormalıyam. Anasının solğun bənizinin saraldığını görəndə səsinin tonu mülayimləşdi bir az:

- Hələlik Müdafiə Nazirliyi Bakı Ali Hərbi məktəbində müəllim işləməyimi məsləhət görüb. Sabah lazım gəlsə mən də başqaları kimi döyüşə yollanacağam. Deyirsən ki, adaşım Mübarizin qədrini bilmədilər, onu xəyanətin cəngindən qurtaran olmadı. Bu barədə mən də eşitmişəm. Ancaq yadında saxla ki, müharibədə hər şey ola bilər. Vaxtilə igid oğullarımıza arxadan güllə atanlar gəc-tez haqq divanı qarşısında cavab verməli olacaqlar. Tanrı nahaq qanı yerdə qoymaz...

Rəsul kişi Mahmudlu dəmir yol stansiyasında Mübarizi bağrına basıb:

-Oğlum, səni boya-başa çatdırıracan zillət çəkmişəm, -dedi. - İndi Vətənin elə günüdür ki, sənə cəbhəyə getmə desəm Allah qarşısında günah işlətməş olaram, təsadüfi ölümdən, satqın yoldaş xəyanətindən özünü gözlə...

Yaxınlaşan sərnəşin qatarı dayandı. Ata-bala qucaqlaşib ayrıldılar...

Bakı Hərbi məktəbində cəmisi altı ay müəllim işlədi Mübariz. Doxsan ikinci ilin yayında Şəmkirdəki "N" hərbi hissəsinə rota komandiri göndərildilər onu. Bir müddət Qubadlı, Zəngilan, Cəbrayıl bölgələrindən, Tərtər, Ağdərə cəbhələrindən sorağı gəldi. Yüksək hazırlıq keçdiyindən harda olursa qorxmazlığı və çevikliyi ilə tanındı. Mübarizin döyüş qabiliyyətini, komandirlik istedadını yüksək qiymətləndirənlər ölümündən sonra da ürək dolusu söz açılar ondan...

Qubadlının Novlu kənd sakini Elman deyir ki, rayonumuz yerində olarkən bir cavan oğlanın öz dəstəsi ilə qorxmadan düşmən üstünə güllə yağdırdığının şahidi olmuşam. Şəxsiyyəti ilə maraqlananda öyrəndim ki, o Cəbrayıl rayonunun Karxulu kəndindədir. O vaxtdan baş leytenant Mübariz Xankişiyevin adı dilimin əzbəri olub...

Zəngilan rayonunun Bartaz kənd sakini, hərbi zabit Telman Məmmədov: "Zəngilanın Mehriylə sərhəd olan yaşayış məntəqələrinin qorunmasında Mübarizin əməyi çox olub. Çox cavan olmasına baxmayaraq heç nədən qorxub-çəkinən deyildi o. Mübarizi yanımızda görəndə gücümüz-qüvvəmiz birə-beş artırdı. Yurdun qeyrət qalasıydı o"...

Azərbaycan Respublikası Prezidenti əsgərlərimizin hünərindən danışarkən igidlərimizin cərkəsində Mübariz Xankişiyevin də adını xatırlatmış, Vətən təəssübü çəkən bu igid oğlanın ünvanına xoş sözlər söyləmişdi. Onda hələ Füzuli torpaqlarında düşmənin üstünə güllə yağdırır, şəhidlərimizin qisasını alırdı Mübariz...

Aşağı Veysəlli kəndi uğrunda gedən amansız döyüşlər neçə saat idi ki, ara vermədən davam edirdi. Mübariz qumbaraatanla qarşıdakı atəş nöqtəsini susdurub irəli şığıdı. Düşmən geri çəkilsə də öz məkrli niyyətinə çatdı onda. Mübarizin əsgərlərimizə xitabən dediyi: - İgidlərim, bu gün tale bizim tərəfimizdədir, harsın dığalarına göz açmağa imkan verməyin... sözləri elə bil havadan asılı qaldı. Doxsan dördüncü ilin iyun ayının on altısında bir qarış Vətən torpağı al qanına boyaandı onun...

Son nəfəsində Mübarizin göyərək qanı qaçmış dodaqlarında Vətən sevgisinə söykənən bir şerin yaralı misraları dil açmaqda idi elə bil:

Anam Qarabağım dumanda, sisdə,
Doğma Cəbrayılım həzin şikəstə.
Sən məni böyütdün qolların üstə,
Mən sənə yolunda neylədim, Vətən?

Mübariz Vətən yolunda oddan-alovdan keçib, onun azadlığı naminə şəhid oldu. Onun hünərinə söykənən şerlər, nəğmələr bundan sonra dil açacaq hələ...



Hacıyev Xəzər Qurban oğlu

doğulub - 03.09.1971-ci il,
Cəbrayıl rayonu Maşanlı kəndi;
şəhid olub - 09.04.1995-ci il,
Füzuli bölgəsi

TORPAĞA MƏHƏBBƏT ÖLMÜR

"Dünyanın qəm leysanı" kitabını yekunlaşdırdığımız vaxtlarda bir nəfər eloğlumuzun da qüssə, kədər dolu tərcümeyi-halını əks etdirən bir parça kağız və şəkli bizə çatdı. Hacıyev Xəzər Qurban oğlu - ölüm tarixi 9 aprel 1995-ci il. Atəşkəs dediyimiz və davam edən bu dövr ərzində neçə-neçə oğullarımız düşmənin qəfil gülləsinə tuş gəldi. Yəni bu illərdə də namərd düşmən öz erməniliyini, öz nakəsliyini sübut edirdi...

Xəzər Araz Maşanlı kəndində anadan olmuşdu. 1986-cı ildə kənd məktəbinin 8-ci sinfini bitirmiş, sonra isə Sarıcallı TPM-də traktorçuluq peşəsinə yiyələnmişdi. 1990-cı ildə Uzaq Sibirə - Kemerovo şəhərinə əsgəri xidmətə yollanmış, Heç bir il keçməmiş doğma Vətənin səsinə səs verərək geri qayıtmış, Cəbrayıl ərazi müdafiə batalyonuna qoşulmuşdu.

Sonralar Xəzər igid komandır Şakir Abbasovun batalyonunda döyüşmüş, Şişqaya, Sur, Şayaq döyüşlərində iştirak etmişdir.

Xəzər hara gedirdisə qoca ata-anasını, doğma el-obasını düşünürdü. Elə buna görə də doğma yurd yerləri düşmən tapdağına keçəndən sonra da o silahı yerə qoymadı. Bu dəfə o Füzuli bölgəsində - Horadiz istiqamətində döyüşürdü. Döyüş əməliyyatlarında Əhmədbəyli, Yağlıvənd, Aşağı Əbdülrəhmanlı kəndlərinin müdafiəsində əzmlə, qeyrətlə vuruşmuşdu. Son vaxtlar atəşkəs yaranmış olsa da Xəzər bir an belə ehtiyatı əldən vermirdi. Ancaq doğma torpağa qayıtmaq istəyi və

sevgisi onun fikrini çaşdırdı. Ehtiyatsız hərəkət edən Xəzərin köksünə qəfil düşmən gülləsi sancıldı. Onda 1995-ci il aprelin 9-u idi...



Xudiyev İldırım Təşkilat oğlu

doğulub - 01.06.1975-ci il,
Cəbrayıl rayonu Şəybəy kəndi;
şəhid olub - 30.01.1994-cü il,
Tərtər bölgəsi

ONA QƏRİB DEMƏYİN...

Şəxsi igidliyinə görə "Azərbaycan Bayrağı" ordeni almağa layiq görülən (ölümündən sonra) Xudiyev İldırım Təşkilat oğlu haqqında yazılmış vəsədətdən sətirlər:

"...Hərbi hissədə xidmət etdiyi müddət ərzində sırası Xudiyev İldırım Təşkilat oğlu özünü yaxşı cəhətdən göstərmişdir. İlk gündən intizamlı, bacarıqlı olduğunu sübuta yetirən bu igid əsgər qısa müddət ərzində döyüşçü yoldaşlarının və komandirlərin hörmətini qazanmışdır...

O, çox mehriban və zarafatlı bir əsgər idi. Çətinə düşən əsgər yoldaşlarına öz köməyini əsirgəməzdi. 30 yanvar 1994-cü ildə Ağdərə bölgəsində gedən döyüşlərdə xüsusi təyinatlı ikinci bölüyün tərkibində sırası Xudiyev İldırım Təşkilat oğlu da iştirak edirdi. O, pulemyotçu kimi bundan əvvəl də döyüşlərdə hünər göstərmiş, düşmənin həmlələrinə igidliklə cavab vermişdi. Həmin gün düşmənlə qeyri-bərabər döyüşdə əsgərlərimiz geri çəkilməli oldular. Bu vaxt o, əsl qəhrəmanlıq göstərərək bölüyün müdafiəsini öz üzərinə götürdü. Döyüşçü yoldaşlarının geriyyə çəkilməsi üçün mövqə tutub, pulemyotu ilə düşmənin irəliləməsinə ciddi surətdə mane olmağa başladı. Erməni quldurlarından 10-15 nəfərini məhv edərək, onları geri çəkilməyə məcbur etdi. Döyüş zamanı yaralansa da, İldırım axıra qədər atəş nöqtəsindən geriyyə çəkilmədi. Sina-sinə sıxdığı pulemyotla düşmənin başına od yağdıran bu igid əsgər son nəfəsinə kimi dostlarını və sığındığı Vətən torpağını mərdliklə qorudu...

Onun şəhid olmasından sarsılacaq da, İldırımın qəhrəmanlığı hamımızın qəlbini iftixar hissi ilə doldurdu...

776 sayılı h/h-nin komandiri, polkovnik-leytenant Ağayev 19 sentyabr 1994-cü il."

...İldırımın şəhid olduğu vaxtdan yeddi ay iyirmi gün sonra yazılan bu təqdimat igid eloğlumuzun döyüş hünərinin tək-cə bir səhnəsindən söz açsa da qəlbimizi riqqətə gətirir. Bəs, həyatda necə insan olub İldırım? Yaşadlarından hansı cəhətcə seçilib, həmyerliləri onu necə xatırlayırlar? Sədətqulu Hüseynov, Əsgər Yusifov:

- Çox qabiliyyətli uşaq kimi tanıyırdıq İldırımı. Atası Təşkilat kişi yanımlı, el qeyrəti çəkən bir insan idi. Onun ölüm xəbərinə ürəkdən vaysındıq. Biz Şəybəy camaatı həmişə onun adı ilə fəxr edib, öyünəcəyik...

...İldırım fitrən istedadlı bir cavan idi. Təbii danışıqı, şux zarafatı, duzlu söhbətləri ilə hamını məftun etməyi bacarırdı. Döyüşün ən qızgın çağlarında belə üzündən əskik olmayan təbəssümü ilə yoldaşlarına ürək-dirək verər, heç vaxt özünü itirməzdi. Yaxşı şəkil çəkməyi də var imiş onun. Əsgər dostlarının bloknotlarına və özünün dəftərcələrinə çəkdiyi şəkillər İldırımın sənət amalından xəbər verməkdədir...

...Həyatda adi bir insan ömrü yaşayıb İldırım. Orta məktəbi bitirəndən sonra Sarıcallı TPM-də oxuyaraq qaynaqçı peşəsinə yiyələnib. Bu sənətin incəliklərinə vəqif olmağa tale ona aman verməyib. Doxsan üçüncü ilin iyul ayında torpaqlarımızın müdafiəsinə yollanıb. Tərtər və Ağdərə bölgələrində bir döyüşçü kimi nəyə qadir olduğunu göstərib. Son anda əsgər dostlarının həyatını qorumaq üçün sinəsini torpağa sipər edərək əbədiyyətə şəhid kimi yollanıb...

...Doxsan dördüncü ilin qışından üzü bəri Tərtər şəhərindəki Şəhidlər xiyabanında uyuyan İldırım Xudiyevin məzarı üstə dərdli bir ananın harayı dil açmaqdadır hələ də:

Gözlərim ağlar qalıb,
Bizə bu çağlar qalıb.
Sinəmdə dağlar qalıb,
Tərtər, oğlum əmanəti.

Yandıım ələmin oduna,
Tanrı yetişsin dadıma.
Qərrib deməyin adına,
Tərtər, oğlum əmanəti...



Həsənov Əli İbrahim oğlu

doğulub - 25.02.1967-ci il,

Cəbrayıl rayonu Şükürbəyli kəndi;

şəhid olub - 23.05.1994-cü il,

Füzuli rayonu Aşağı Əbdülrəhmanlı kəndi

QİSMƏTDƏN QAÇMAQ OLMAZ

Əlibayramlı şəhərinin Şəhidlər xiyabanına toplaşanlar yenidən dəfn edilən mərhumun ruhuna oxunan surələri dərin hüznə dinləyir, Qurani-Şərifdən olan kəlmələri ürəklərində təkrarlayırdılar. "Fatihə" - nidası ilə mərhumun şənini sonuncu dua oxunandan sonra dəfn mərasiminə rəhbərlik edən ortayaşlı kişi üzünü izdihama tutub:

Camaat, - dedi, - Peyğəmbər Əleyhissəlam özü buyurub ki, "sizinlə hər bədənərlə siz də Allah yolunda hər bə edin. Müqəddəs ruhların toplandığı bu xiyabanda dəfn etdiyimiz cavan bizim Cəbrayıl elimizdən olan şəhid Həsənov Əli İbrahim oğludur. O, Peyğəmbərimizin buyurduqlarına əməl edərək - düşmənlə son nəfəsinə kimi döyüşərək şəhid olmuşdur. Şəhid adı Tanrı dərgahında həmişə uca tutulur. Allah Əlinin qohum-əqrəbalarına səbir, dözümlü versin. Bu gündən sonra Əlinin mübarək adı bizim şəhərdə də həmişə əzizlənəcək. Allah ona və cəmi şəhidlərimizə rəhmət eləsin. Minlərlə insanın dodaqlarında səslənən "Allah rəhmət eləsin" kəlməsi qəmli bir nəğmənin sonuncu notları kimi ətrafa yayıldı...

Əli Şükürbəylinin təpərli cavanlarından idi. Dünyanın "düz" vaxtlarında bu kəndin şöhrəti Sovetlər İttifaqını gəzib dolaşmaqda idi. Kənddəki təsərrüfata otuz ildən artıq rəhbərlik edən Əmək Qəhrəmanı Köçəri Babayevin və bir neçə il öncə respublikanın baş prokuroru olmuş Murad Babayevin adları Azərbaycan elimizdə Şükürbəylini oba-oba tanıtmışdı. Üç səmtə uzanan yolların qovuşduğu yerdə kürəyini dağlara söykəyən bu kənd Cəbrayılın Araza açılan qapısı sayılırdı. Nankor Gorus, Sisian, Hadrut... erməniləri illər boyu Şükürbəyli kəndində el ağsaqqalı Köçəri Babayevin səxavətinə söykənmiş, onunla bir batman duz-çörək kəsmişdilər. Gözləri ayaqlarının altını seçməyən bu nankorlar axırda haqq-sayı tapdalayıb yurdumuzu qana çalxadılar.

Cəbhəyə getməzdən qabaq iyirmi altı illik ömür möhləti olmuşdu Əlinin. İzsiz, soraqsız keçməmişdi bu illər. Orta məktəbi bitirəndən sonra Ukraynanın Çerniqov şəhərində əsgəri xidmətdə olmuş, Sumqayıt Kimya-Texnologiya

texnikumunun diplomu ilə superfosfat zavodunda əmək fəaliyyətinə başlamışdı. Bircə toy edib ev-eşik sahibi olmağa macal tapmamışdı o. Hər dəfə evlərində söz düşəndə deyirdi ki, darıxmayın, qoyun bu lənətə gəlmiş müharibə qurtarsın, ondan sonra elə bir toy edəcəyəm ki, "Vağzalı"nın səsi Arazın o üzünə kimi yayılacaq...

Sumqayıtda dolanışığı yaxşı olsa da doğma yerlər özünə çəkirdi Əlini. Xudafərin su bəndinin tikintisi xəbərini eşidən kimi gəlib burada işləməyə başladı. Burada da qazancından narazılıq eləmədi. Bircə Cəbrayıldan o üzdəki dumanlı-sisli dağlardan gələn aramsız atəş səsləri rahatlığını pozurdu onun. Vətənin ağır günündə günbəgün artan ana-bacı naləsinə dözmədiyindən doxsan üçüncü ilin iyul ayında cəbhəyə yollandı. Bir müddət Hərəkül, Quşçular, Süleymanlı, Quysaq, Nüzkar, Horovlu kəndləri ətrafında, sonra isə Arazboyu obalarda düşmənlə üz-üzə dayandı...

Cəbrayılın qala qapısını xəyanətkarlar düşmən üzünə açandan sonra Əli Şəmkirdə döyüş hazırlığı keçib yoldaşları ilə birlikdə Ağdam torpaqlarının müdafiəsində dayandı...

Ölümündən bir neçə ay qabaq tale onu doğma torpaqlarla təzədən görüşdürdü. Horadizin, Cocuq Mərcanlının düşməndən azad edilməsində fədakarlıq göstərən Əli Həsənov Şükürbəylidən keçən asfalt yola qədəm basanda ürəyi sızladı. Doğma yurd yerlərinin barıt qoxulu havasını ciyərlərinə çəkəndə Şükürbəylidəki evləri düşdü yadına...

Sonradan Füzuli şəhəri istiqamətində gedən uğurlu döyüşlərin iştirakçısı oldu Əli. Aşağı Əbdülrəhmanlı kəndi ətrafında bir neçə əsgər dostu ilə qəfildən minaya düşməsəydi, müharibədən sonra Şükürbəyliyə qalib əsgər kimi qayıtmalıydı. Bu səadət qismət olmadı ona. Bunun əvəzində ulu Tanrı Əlini şəhid adı ilə mükafatlandırdı... Bu ad yurdunu ürəkdən sevənlərin qismətinə düşən Tanrı payıdır. Əli bu rütbəyə, bu ada layiq oğul idi...



Həsənov Asif Hüseyn oğlu

doğulub - 03.01.1962-ci il,
Cəbrayıl rayonu Şıxalığalı kəndi;
şəhid olub - 06.05.1994-cü il,
Tərtər bölgəsi

BİR ÖMRÜN ÜÇ PÖHRƏSİ

Doğma yurd yerlərimizin işğalından sonra Asiflə görüşümü indinin özündə də yaxşı xatırlayıram...

1993-cü ilin çiskinli payız günlərinin birində Asifin böyük qardaşı Sahibin avtobusu ilə Mingəçevirdən Saatlıya gedirdik. Kürdəmirin Kərrar dəmiryol stansiyasına çatanda Sahibin təklifi ilə küknar ağaclarının əhatəsindəki birmərtəbəli evlərdən birinə - Asifgilin yaşadığı yerə dönsə olduq. Asifin, onun yaxın qohumları, əmiləri ilə illər ayrısı kimi səmimi görüşündən gözlərim yaşardı. Gecə yarıya kimi uzanan söhbətimiz yurd ağrıları ilə yoğrulsa da, odun peçi ilə qızdırılan darısqal otaqda rahat yuxuya getdik...

Dan yeri ağaranda qalxıb yolumuza davam edərkən Asifdən, onun ailə üzvlərindən xoş təəssüratla ayrıldıq. O zaman heç eynimə də gətirməzdim ki, bu mənim Asiflə sonuncu görüşümdür...

Aprelin axırlarında eşitmişdim ki, üç övlad atası Həsənov Asif erməni işğalçıların yurdumuzda törətdikləri azğınlıqlarına dözmədiyindən cəbhəyə yollanıb. Mingəçevirdə hər dəfə Sahiblə görüşəndə Asifi, onun ailə üzvlərini soruşar, cəbhə bölgələrindən gələn müdhiş xəbərlərdən həyəcan hissi keçirərdim...

1994-cü ilin may ayının əvvəllərində eşitdiyim acı bir xəbər varımdan yox etdi məni. Səhər-səhər Cəbrayılı qaçqınlardan hansı işlədiyim qəzetdəki iş otağıma gəlib:

- Şıxalığalı Sahibin qardaşı Asif şəhid olub, - dedi.

Müdhiş xəbərin təsiri ilə ürəyim sızlaya-sızlaya üzümü ona tutdum:

-Nə vaxt eşidibsən, dedilərmə harada vurublar onu?

-Deyirlər, Tərtər ətrafında yoldaşları ilə mühasirəyə düşüblərmiş. Son nəfəslərinə kimi düşmənlə qeyrətlə vuruşub həlak olublar.

Deyəsən bu vuruşmadan heç sağ çıxanları olmayıb. Eşitdiyim acı xəbərdən özümü güclə ələ alıb ürəyim sızlaya-sızlaya:

-Heyf səndən, Asif, - dedim. Heç ölməli oğlan deyildin...

Axşam yarım ildən bəri məskunlaşdığım fəhlə yataqxanasında hara üz tutdumsa Asifi, onun işıqlı çöhrəsini gözlərimin qabağında gördüm. Qələm-kağız götürüb ürəyimin niskilini misralara çevirdim:

Qoymadın Vətəni çətində, darda,
Arxa-dayaq oldun sən ana yurda.
Qəbrini axtarım de, indi harda?
Sönübdü ocağım, gözüm, ay Asif.

Hönkürər hələ də doğma elimiz,
Araz qırağımız, Gəyən çölümüz.
Uzalı qalıbdır sənə əlimiz,
Qan ağlar elə hey gözüm, ay Asif.

Həsənov Asif Hüseyn oğlu 1962-ci ilin yanvar ayının 3-də Şıxalığalı kəndində anadan olmuşdu. Həmkəndliləri onu istiqanlı bir cavan kimi tanıyırdılar. Kənd məktəbinin səkkizinci sinfini bitirəndən sonra mexanizator peşəsinə yiyələnmişdi. 1982-84-cü illərdə Rusiyada hərbi xidmətdə olmuş, orda da bacarığı ilə çoxlarından seçilmişdi. Əsgərdən qayıdandan sonra Mahmudlu stansiyasındakı yol-tikinti idarəsində halal zəhməti ilə ad-san qazanmışdı Asif.

Ailə həyatı qurandan sonra ömür-gün yoldaşı ilə birlikdə özünə ev-eşik düzəltdi. Bir-birinin dalınca dünyaya gələn üç fidan oğul balasının xətrinə od içindən keçməyə hazır idi...

1993-cü ilin payızında erməni quldurları Araz boyunu işğal edəndən sonra Asif doğma ev-eşiyini ağlar gözlə tərk edib Kürdəmirin Kərrar kəndinə pənah götürmüşdi. O vaxtlar kəndin ortasından ötüb keçən dəmiryol stansiyasında elektrik montyoru işləsə də, günbəgün azğınlaşan erməni işğalçılarının həyasızlığı cəbhəyə gətirdi onu...

Hərbi xidmətə çağrıldığını eşidəndə tərəddüt etmədən qeyrətli oğulların cərkəsinə qoşuldu. Sonuncu dəfə bir-birindən yaraşılıq balaları Rusifin, Rüstəmin və Afikin üzündən öpüb onu ağlar gözlə yola salan həyat yoldaşına:

- Əzizim, ürəyini sıxma, - dedi. - İnşallah sağ-salamat qayıdaram. Əgər şəhid olsam, balalarımız əmanəti. Qoyma onlar ürəksiz böyüsünlər...

Və bundan düz on beş gün sonra Asifin qanlı tabutu gəldi Kərrar kəndinə. Araz vadisində dünyaya göz açan Asif Şirvan torpaqında əbədiyyətə qovuşdu...

Şəhid eloğlumuz Asifin ailə ocağında üç pöhrə böyüyür indi. Gün gələcək ki, onlar doğma Şıxalığalıya qayıdıb atalarının viran qalmış yurdunda işiq yandıraçaqlar. Bu pöhrələr buğum-buğum, yarpaq-yarpaq böyüməkdədirlər hələ. Tanrının nəzəri onların üstündə olsun...



Həsənov Elcan Xasay oğlu

doğulub - 03.08.1969-cu il,
Cəbrayıl rayonu Tinli kəndi;
şəhid olub - 22.12.1993-cü il,
Gəncə bölgəsi

QİSMƏTDƏN QAÇMAQ OLMAZ...

Aqillərimiz "yazıya pozu yoxdur", - deyiblər. Elcan alın yazısının sonuncu sətrini pozub taleyin ona bəxş etdiyi ömür payından bircə gün artıq yaşaya bilmədi. Demə, o qarlı-çovğunlu dekabr günündə şəhid olmaq Elcanın son qisməti imiş. Bəxti də, qisməti də verən ulu Tanrıdır, onun məsləhətindən çıxmaq mı olar?

Elcan qismətinə düşünür ömür payını havayından səpələməmişdi. Ötüb keçən illər onun arzularının dan yerinə dönmüş, torpaq istəyini, yurd amalını pöhrə-pöhrə göyartmışdı. 1993-cü il dekabr ayının 22-də sona çatən bu ömür yoluna-ürəyi Vətən eşqi ilə döyünən bir gəncin kövrək səsi, harayı sığışıb. Bu ömrün hər anından bir həzin xatirə boylanır dünyamıza...

Gəyənin sinəsinə sığmayan Tinli kəndində bir dünya söz-söhbəti yaşayır Elcanın. Bu kənd doxsən üçüncü ilin payızında düşmən əlinə keçsə də, Elcanın yovşan ətirli izlərinə yağan leysan yağışlar, nə də torpağımızı gərəşən kimi dağım-dağım edən quldurlar poza bilməyib...

Kənd məktəbinin səkkizinci sinfini bitirəndən sonra Sarıcallıdakı texniki-peşə məktəbində təhsilini davam etdirmişdi Elcan. İstəyirdi ki, valideynləri kimi halal zəhmətlə dolansın, Gəyən düzlərinin yaraşığı olan kəndlərində onun da öz evi, öz ünvanı olsun...

"Qırmızı imperiya" dövründə 1987-89-cu illərdə Novosibirsk şəhərində əsgəri xidmətdə olanda da el-obasını yaddan çıxarmamışdı. Evlərinə ayaq açan əsgər məktublarından hiss olunurdu ki, doğma yerlər üçün burnunun ucu göynəyir...

Kəndlərinə qayıdan kimi kolxozda işə girmiş, evlərinə ilk qazanc gətirmişdi. Atası Xasay kişi dünyasını dəyişəndən sonra ailənin dolanışığına cavabdeh olduğunu bildiyindən özünü oda-közə vururdu...

Kiçik qardaşı Elşad cəbhədə döyüşsə də, özünü Vətən qarşısında borclu bilirdi. Bəlkə elə buna görə də 1992-ci ildə dinc işini buraxıb döyüşə yollandı. Nə anası Güllərin yalvarışları, nə də bacısı Vəsilənin göz yaşları onu yolundan saxlaya

bildi. Hər dağına, qayasına bələd olduğu Cəbrayıl torpaqları ona səngər oldu, qala oldu. Elşadın döyüş yolları Daşbaşıdan, Nüsüdən, Sirikdən adlayıb keçdikcə o, dəfələrlə ölümlə üz-üzə dayandı...

Cəbrayıl torpaqlarının süqutundan sonra Elcan əsgər dostları ilə Gəncə şəhərindəki hərbi hissəyə yollandı. O, əldən gedən yurd yerlərimizin harayını eşitdikcə qəzəbindən yay kimi gərilirdi. İstəyirdi ki, təzədən düşmən üstünə gedib şəhid olan əsgər yoldaşlarının, külü göyə sovrulan ulu yurd yerlərimizin qisasını, intiqamını alsın. Elə bu məqsədlə də hərbi təlimlərdə canı-dildən iştirak edir, döyüş zamanı hücum etməyin və müdafiə olunmağın sirlərini öyrənirdi...

O müdhiş qış günündə təlim zamanı həlak olmasaydı, indi onun səsi hələ də cəbhə bölgələrindən gələrdi. Demə, qismətdən qaçmaq olmazmış. Elcanın alın yazısı Gəncə ətrafında tamam olmalıymış. Tinlidə doğulan bu igid oğlan ulu Nizaminin doğma şəhərində əbədiyyətə qovuşdu, ikinci ömür payını yaşayır Elcan:

Anan, bacın hələ də,
Gəlişini gözləyir.
Bu yurdun el qızları,
Qəbrini əzizləyir...



Həsənov Kamal Şəmil oğlu

doğulub - 20.04.1970-ci il,
Cəbrayıl rayonu Cocuq Mərcanlı kəndi;
şəhid olub - 02.04.1993-cü il,
Füzuli rayonu Govşadlı kəndi

VƏTƏN ONU UNUTMAZ

İnsan həyatında elə anlar olur ki, adam öz iradəsinə söykənilib qəlbinin hökmü ilə hərəkət edir. Kamal torpaqlarımızın müdafiəsinə vicdanının səsi ilə getmişdi. O, Vətənin ağır günlərində kənar qalmağı qüruruna sığışdırmadığından könüllü olaraq özünü odun, alovun içərisinə atmışdı. Atalarımız yaxşı deyiblər ki, igid dar gündə tanınar. Cocuq Mərcanlı kəndində böyüyüb boya-başa çatan Kamal Həsənov həyatda olduğu kimi, cəbhədə də özünün igidliyi ilə yaddaşlarda iz saldı.

Deyirlər insanın qəhrəman olması üçün bəzən hardasa bir an da kifayət edir. Bu şərtlə ki, ölümdən qorxub çəkinməyəsən, onunla əlbəyaxa vuruşmağı bacarasan. Kamalın nəzərində erməninin ölümdən fərqi yox idi. O, insan qanına susadığından harada olur-olsun öldürmək barədə düşünür. Bu xislət erməni psixologiyasından, erməni məənəviyyatından doğan adi haldır, anormallıqdır. O, yeri gələndə yalquzağa, quzğuna, goreşənə çevrilməyi, yeri gələndə quzu cildinə girməyi yaxşı bacarır. Bayquş xarabalıqda vəcdə gəldiyi kimi, erməni də tökülən qanlardan həzz alır, yandırılan yurd yerlərində iblisənə qəhqəhə çəkir. Kamal bütün bunları yaxşı bildiyindən cəbhəyə ayaq açan kimi düşmənin niyyətini puça çıxarmaqdan ötrü fürsəti əldən vermirdi. Səngərdə dayandığı vaxtlarda daim sayıq olub ətrafi diqqət mərkəzində saxlayır, barmağını tətikdən ayırmırdı. Bir dəfə əsgər yoldaşlarından biri onun hərəkətlərinə nəzər salıb demişdi:

-Kamal, sənin sayıqlığın ulu Əmir Teymurun bir kəlamını xatırladır. Bilirsənmi, o, nə deyib?

-Yox, yaxşısı budur danış görək, nə deyib o kişi?

-Bizim türk dünyasının ulu hökmdarlarından olan Əmir Teymur həm də çox igid sərkərdə olub. Deyirlər o, yatanda da heç vaxt gözlərini yummamış. Bir dəfə əsgərlərinə üzünü tutaraq:"Əkər kipriklərimi qapasam, düşmən macal tapıb yaxına gələ bilər", - deyib.

Kamal ilk dəfə eşitdiyi bu əfsanənin həyatiliyinə şübhə etmədən dilləndi:

-Düz deyib, qardaş, o kişi. Əgər ermənilər ilk dəfə yerlərində qurcalanıb "miatsum" kəlməsi ilə üstümüzə ayaq açanda fil yuxusuna gedən "baş bilənlər" tədbir töksəydilər, düşməni elə öz zağasında məhv edərdik. Gəlin heç olmasa indi fürsəti əldən verməyək. Deyirlər yuxu pəhləvana da qalib gəlir. Əgər dayandığımız postlarda mürgüləsək düşmən axırımıza çıxacaq...

Kamal imperiya ordusunda əsgəri xidmətini başa vurandan sonra həmyerlilərinə qoşulub Türkmənistanı işləməyə getmişdi. Vətənin ağır günündə qürbət eldə baş kirləməyi şəninə sığışdırmadığından günlərin birində qayıdıb birbaşa hərbi komissarlığa üz tutmuşdu. Onun niyyətini biləndə böyük qardaşı Kamran Kamalı bağına basıb:

-Qardaş, - demişdi, - səndən qabaq mən Vətənin əsgəri olmuş və ayaqlarımı onun yolunda qoymuşam. Səni yolundan saxlamıram, Ancaq yadımdan çıxarma ki, düşmən kinli olduğu qədər də kəmfürsətdir, onu gözdən qoysan, gərək özünü gorda hesab edəsən...

Kamalgilin hərbi hissəsi Gəncədə təlim keçəndən sonra Füzuli torpaqları uğrunda ölüm-dirim savaşı aparırdı. Bu döyüşlərdə qeyrətində sığınıb, Ana torpağa sinəsini sipər edən Həsənov Kamal Şəmil oğlu bir neçə dəfə yaralansa da silahı yerə qoymadı. Bədənini dəlib keçən güllə və qəlpə yaraları sağalan kimi yenidən döyüşə atıldı. Füzuli rayonunun Kovşadlı kəndi uğrunda gedən döyüşlərdə şəhid olan bu igid oğlan axıra qədər andına, amalına sadıq qaldı.

O, şərəfli ölümü ilə əbədi yaşamaq haqqı qazandı. Vətən belələrini heç vaxt unudan deyil...



Hüseynov Vüqar Arif oğlu

doğulub - 08.05.1973-cü il,
Cəbrayıl rayonu Horovlu kəndi;
şəhid olub - 22.12.1993-cü il,
Gəncə bölgəsi

ANA OĞUL GƏZİR...

Rəsmiyyə Vüqarın dilindən "hə" kəlməsini alanda sevincindən uşaq kimi qaçıb anasının boynuna sarıldı:

-Qağam evlənməyə razıdır, ana. Deyir ki, üç gündən sonra komandirimdən icazə alıb qayıdacağam. Ona qədər əyri-əskik nə varsa alıb düzəldərsiniz.

Sücaət xanıma dünyanı bağışladılar elə bil. Əllərini səfərə hazırlaşan oğlunun enli kürəyində daraqlayıb başını sinəsinə qoydu onun.

-Ana qurban, Vüqar, mənim ümid çırağım, özündən muğayat ol. Yola düşmək istəyəndə bacısı Cəmilə əlində hazır saxladığı bir parç suyu dalınca atdı:

-Bacın boyuna qurban, tez qayıt, gözümüzü yolda qoyma...

Üç günlüyə gedən Vüqar səkkiz gündən sonra qara bir tabutda qayıtdı evlərinə. Səhər tezdən toy tədarükü üçün Cəlilabad bazarına gedən Sücaət ana qayıdıb gələndə qarılarının ağzında şivən qopduğunu görüb bayıldı...

Tanrı Vüqardan heç nəyi əsirgəməmişdi, ömür payından savayı. Ona duyumlu barmaqlar vermişdi - Cəbrayıl musiqi məktəbinin məzunları arasında mahir qarmonçu sayılırdı. Boş vaxtlarında rəsmlər çəkir, palçıqdan, gildən müxtəlif fiqurlar düzəldirdi. Hamı deyirdi ki, Vüqar yaxşı sənətkar olacaq. Ancaq o, İnsəsənət İnstitutuna yox, Gəncə Kənd Təsərrüfatı Akademiyasının mexanizasiya fakültəsinə qəbul olundu. Nədənə özü belə istəmişdi. Üçüncü kursda qiyməti şöbəyə keçib kəndlərinə qayıtmışdı. Soruşanlara deyirdi ki, anamdan, bacılarımdan uzaqda dözə bilmirəm. İstəyirəm ki, cəbhəyə gedib Xocalıda namusumuzu

ləkələyən erməni diğalarına "toy" tutum. Anası Sücaət xanım yeganə oğlunu nə qədər dilə tutdusa da, qərarından döndərə bilmədi. Oğluna xeyir-dua verməkdən savayı çarəsi qalmadı onun...

Bir müddət Günəşli və Qışlaq postlarından sorağı gəldi Vüqarın. Sonradan öyrəndilər ki, Sur və Sirik kəndlərində keçirilən hərbi əməliyyatlarda da iştirak edib. Ermənilər Süleymanlı kəndindən üzə aşağı enib Cəbrayıl-Füzuli asfalt yolunu ələ keçirəndən sonra Vüqar doğma kəndləri Horovlunun müdafiəsində dayanırdı. Düşmən ağır hərbi texnikanın və canlı qüvvənin üstünlüyünə güvənib günbəgün Araz çayına tərəf irəliləməkdə idi...

Horovlunun üst tərəfindəki postda dayanmışdılar onlar. Aşağıda camaatı perik düşən kəndin zülmətə qərç olan evləri gözə çarpırdı. Vüqarın yadına hardansa ötən ilin noyabr ayının altısında Şayaq kəndi ətrafında gedən döyüşlər düşmüşdü. O vaxt yaralı bir əsgəri ölümün cəngindən qurtarıb xilas etmişdi Vüqar. Axtarılmış evlərinə qayıdanda üst-başı qan içində idi. Evdəkilər elə bildilər yaranalıdır, sağ-salamat olduğunu görəndə Allaha şükür etdilər...

Ermənilər Horovlu postuna hücum edəndə əsgərlərimiz atışa-atışa geri çəkilməli oldular. Birdən Vüqar baxıb gördü ki, əsgər dostlarından biri arxada qalıb. Geriyə dönüb ona sarı qaçdı...

Hər ikisi mühasirəyə düşmüşdülər onda. İkisə saatlıq döyüşdən sonra yaylaq aşağı sürünə-sürünə gəlib Çapandda əsgərlərimizə çatdılar. Həmin döyüşdə sağ qolundan qəlpə yarası almışdı Vüqar...

Horadiz qəsəbəsi yaxınlığında Arazı keçərkən əsgərlərimizdən biri burulğana düşüb boğulmaqda idi. Güllə yağışı altıda o tərəfə adlayan əsgərlərimiz onu ucadan səsləsələr də ayrı cür kömək edə bilmirdilər. Elə bu zaman Vüqar canını dişinə tutub suya atıldı. Üzə-üzə artıq son anlarını yaşayan əsgərə çatıb onu çayın sahilinə tərəf çəkməyə başladı. Bir ananın ümid çıraqını sönməyə qoymadı Vüqar onda.

1994-cü ilin payızında özü ilə Mingəçevirə bir dünya qəm-kədər gətirmişdi Sücaət xanım. Sözüünün əvvəli də, axırı da Vüqar idi. Deyirdi ki, onu illər boyu gözümün üstə saxlamışam, istidən, soyuqdan qorumuşam. Hər il Hacı Qaraman ocağında Vüqarın adına qurban kəsdirib, nəzir-niyaz vermişəm. Onu da deyirdi ki, Vüqarın toy mağarı qurulu qalandan bəri dünya gözlərimdə tərs dəyirman kimi fırlanır. Sücaət xanım göz yaşları içərisində bizdən ayrılanda xahiş etdi ki, Vüqarın adı ilə bağlı bir şer yazıb göndərim ona. Ana istəyirdi ki, bu şeri ürəyinin başından qopan yanıqlı ağıllara qatıb Vüqarın Beyləqan torpağındakı qəbri üstə səpsin. Vüqardan hazırladığımız yazını yazıb sona çatdıranda Sücaət xanımın arzusunu xatırlayıb ona əməl etdik:

Toyun yasa döndü, oğul,
İşığımız söndü, oğul.
Bu dərd qəfil dindi, oğul –

Qara gəldi günüm, Vüqar.

Öldü - deməz dilim sənə,
Yaraşmayır ölüm sənə.
Uzalındır əlim sənə -
Batıb səsım, ünüm Vüqar.

Sinəmə dağ çəkib fələk,
Üstümə od töküb fələk.
Qamətimi büküb fələk, -
Sənsiz necə dinim, Vüqar...



Hüseyinov Əli Səfər oğlu

doğulub - 12.03.1955-ci il,
Ermənistan Respublikası Masis rayonu
Yuxarı Necili kəndi;
şəhid olub - 31.12.1993-cü il,
Ağdam rayonu Salahlı kəndi

ÖMÜR MUNCUQ DÜZÜMÜDÜR...

Doxsan üçüncü ilin sonuncu günü Tanrı dərğahına üz tutan Hüseyinov Əlini səksəninci ilin əvvəllərindən tanıyırdım. Rəhmətliklə bir batman duz-çörək kəsmişdik. Taleyin hökmü idimi, yoxsa xoş təsadüf idimi, deyə bilmərəm, onunla 1983-cü ilin fevral-mart aylarında turist səfərində olmuş, Rumıniya-Macarıstanı birgə gəzib dolaşmışdıq. Dünyanın o vaxtkı düz vaxtlarında Əliylə Karpat dağlarının qarlı aşırımına qalxmış, Baloton gölünün mavi rəngli sularına gözümüz dolusu tamaşa etmiş, Dunay çayının Buda ilə Peşti (Budapeşt şəhərində) birləşdirən yaraşılı körpüləri üzərindən dönə-dönə ötüb keçmişdik. Onda Əlini lap yaxından tanımışdım. Bilirdim ki, dar ayaqda yoldaş üçün nə desən edəndir. Musiqi, şer aludəsiydi Əli. Bir dəfə məndən xahiş etdi ki, onun üçün təzə

şerlərimdən birini oxuyum. Dostum Əlinin duyumuna bələd olduğumdan onun istəyi ilə aşağıdakı şəri əzbərdən dedim:

Məhəbbətim qibləm, andım,
Onun alovunda yandım.
Misra-misra sıralandım,
Sözə vurula-vurula.

Bir nəğməli dodaq oldum,
Tumurcuqlu budaq oldum.
Qaynar gözlü bulaq oldum,
Axıb durula-durula.

Duyğu qəlbin gözümüdü,
Kövrəkliyin özümüdü.
Ömür muncuq düzümüdü,
Harda qırıla-qırıla...

Əli dərindən köksünü ötürüb:

-Düz deyərsən, qardaş, - dedi, - ömür doğrudan da muncuq düzümünə oxşayır...

Sonralar Əliylə hər dəfə görüşəndə o, özünə məxsus şirin bir ləhcəylə:

Ömür muncuq düzümüdür,

Harda qırıla-qırıla, - deyib mənimlə hal-əhval tutar, birgə keçirdiyimiz günlərin şirinliyinə üz tutardı...

Əli Gəncədəki Kənd Təsərrüfatı Akademiyasını bitirib Naxçıvan Kənd Təsərrüfatı Nazirliyində yarım il işləyəndən sonra Cəbrayıla gəlmişdi.

Buradakı ən böyük təsərrüfatlardan birində (S. Vurğun adına kolxozda) iki il baş aqronom işləyəndən sonra 1981-1987-ci illərdə "Araz" kolxozuna rəhbərlik etmişdi. Camaat arasında yaxşı xətir-hörməti var idi Əlinin. Ermənistanda yaşayan soydaşlarımız ulu torpaqlarımızdan qovulanda Əlinin bacısı Sara və bacısı qızı Natəvan Xocalıya pənah gətirmişdilər. O vaxtlar Əli tez-tez Xocalıya gedib onlara baş çəkər, dərdlərini yüngülləşdirməyə çalışardı...

1992-ci ilin 26 fevral gecəsi Xocalı faciəsi baş verəndə Sarayla Natəvan da erməni vəhşiliyinin güdazına getdilər. Onların taleyindən kimsənin xəbəri olmadı...

Xocalı soyqırımından sonra Əli Hüseynov o müdhiş gecədə vəhşicəsinə öldürülənlərin qisasını almaq üçün könüllü olaraq orduya getdi. Yaxından tanıyanlar deyirlər ki, hər dəfə uğurlu əməliyyatdan qayıdanda elə bil dünyanı ona bağışlayırdılar.

Əlinin ömür-gün yoldaşı Vahimə xanım söyləyir ki, Xocalı müsibəti onu varından-yox etmişdi. Yeri düşəndə deyirdi ki, qeyrəti olan kəs ana-bacılarımızın düşmən əlində əsir-yesir olduğu bir vaxtda gərək güncdə-bucaqda daldalanmasın...

Qorxaqları, fərarilik edənləri görəndə gözü yox idi onun. Cəbrayıl alayının Quysaq batalyonunda motoatıcı taburunun qərargah rəisi işlədiyi vaxtlarda hər bir əsgərin üstündə yarpaq kimi əsir, döyüş vaxtı vahiməyə düşənlərə rişxəndlə baxıb:

-Adını kişi qoyan kəs ölümdən qorxmasın gərək. Onsuz da yaranan bir gün dünyadan getməlidir, - deyirdi. Sonra cavan əsgərlərə ürək-dirək verib, onları qanadlandırardı:

-Sizin kimi cəngavərləri olan Vətən basılmaz, qardaşlarım. İnsan gərək öləndə də şərəflə ölsün...

Cəbrayılın süqutu yamanca yer eləmişdi Əliyə. Heç özünə gələ bilmirdi. Yanıb yaxıla-yaxıla:

-Əşi, sən işə bax ey, - deyirdi, - Necə düzüb-qoşdularsa bircə həftənin içində topdağıtmaz bir rayonu hərəcə qoyub satdılar. Əlidən soruşanda ki, görəsən, kim idi bu torpaqları düşməyə ərməğan verən? O, göynəyə-göynəyə:

-Anasının əmcəyini kəsib, erməni südü əmən azmıdır bu məmləkətdə? Sonra da fikirli-fikirli əlavə edərdi:

-Bilirsinizmi, əgər erməni Cəbrayıl torpaqlarını işğal etməsəydi, burdakı kolxoz-sovxozların, üzüm zavodlarının sərvətlərini, idarələrin əmlakını havaya sovuranları məhşər ayağı gözləyirdi. O şərəfsizlər ermənilərin gəlişini ürəklərində toy-bayram edirdilər...

Cəbrayıl torpaqları düşmən əlinə keçəndən sonra Əlinin qərargah rəisi olduğu batalyonun əsgərləri Ağdamın Salahlı yaşayış məntəqəsi ətrafında döyüşürdülər. Ölümü ərəfəsində mayor rütbəsi aldığından xəbəri yoxmuş onun. Ağstafadan olan Ceyhun adlı bir əsgər nağıl edir ki, Salahlıdakı qızğın döyüşlərdə Əli Hüseynov əsgərlərlə yanaşı vuruşurdu. On iki saat idi ki, atəş səsindən yer-göy lərzəyə gəlirdi. Alikeyxalidan olan igid əsgər Elşən düşmənin irəli şığıyan iki tankını dalbadal açdığı atəşlə darmadağın edəndə uşaqların elə bil qırışığı açıldı. Başımız düşməyə qarışdığından Əlinin yaralandığından xəbərimiz olmadı. Döyüş səngiyəndə onun meyitinin düşmən mövqeyi yaxınlığında qaldığını bilib gözümüzdən qanlı yaş axıtıdıq. Yalnız üç gündən sonra onu geri ala bildik...

Yanvarın üçündə Hüseynov Əli Səfər oğlunu Bakıdakı Şəhidlər xiyabanında torpağa tapşırıdılar. Üç oğul balası -Elmir, Eldar və Elçin igid atalarının Tanrı dərgahına yollanan ruhu ilə vidalaşdılar o gün. O hüznü dəqiqələrdə göyün yeddinci qatından şəhid eloğlumuzun qaibənə səsi gəldi elə bil:

Ömür muncuq düzümüdür,
Harda qırıla-qırıla - ...

Bu səsi hələ innən belə tez-tez eşidib qovrulacağıq içimizdə. Bu şəhid qardaşımız Əlinin varlığından qopan haraydır...



Hüseynov Dərgah Səttar oğlu

doğulub - 27.10.1973-cü il,
Cəbrayıl rayonu Horovlu kəndi;
şəhid olub - 26.01.1994-cü il,
Füzuli rayonu Horadiz qəsəbəsi

HƏR ŞEYDƏN UCADIR VƏTƏN SEVKİSİ

Şəhidlik ucalıqın yolayrıcıdır. Buradan o yana ölüm süzlüyə qovuşanların əbədiyyət yolu başlayır. Bu yolun haqq qapısı dünyanın qan yaddaşında zaman-zaman yaşamaq səadəti qazananların üzünə açılır ancaq. Bu yol qeyrət, amal yolu, şəhidlik yoludur. Horovlu camaatının sevimlisi Hüseynov Dərgahın da ömrünün işıq üzünü innən belə Tanrı məkanına qovuşan əbədiyyət yollarında gəzib arayacağıq. Onu şəhidlik zirvəsinə ucaldan taleyin hökmü, yoxsa alın yazısı idi? Bunların heç biri deyildi Dərgaha əbədiyyətin "dirilik suyunu" içirdən. Onu ölümdən güclü edən Vətən sevgisi idi, yurd məhəbbəti idi. Dünyaya göz açdığı gün bu sevgiyə mayalanmış, iliyində, qanında Vətən məhəbbəti puçurlayıb göz tutmuşdu. Məktəbli olanda da Vətən sevgisi üstə köklənən şerlər dilinin əzbəri idi:

Könlümün sevgili məhbubu mənəm,
Vətənimdir, Vətənimdir, Vətənim...

Vətən sevgisi gözünün ilk ovu, ürəyinin səsi-hənəri idi onun. Onun nəzərində Leyli-Məcnun istəyi də, Fərhad-Şirin məhəbbəti də Vətən sevgisinin bir damlası, bir zərrəsiydi. Yurd sevgimiz Sədərəkdə, Laçında, Qazaxda, Qarabağ ellərimizdə çarmıxa çəkiləndə Dərgah da qeyrətli cavanlarımızın sırasında düşmən üstə getdi. Doxsan ikinci ilin martından başladı onun cəbhə həyatı. O burada da uşaqlıqdan könül verdiyi ilk sevgisinin keşiyində dayandı. Canını sipər elədi ulu dağlara, quşqonmaz qayalara. Cəbrayıl torpaqları od-alov içərisində qovrulanda Dərgah qəlbinin yurd sevgisini bir içim su kimi səpdi torpağın üstə. Düşmənin

qarşısında köklü qayaya, uçurumlu dərəyə, qol-budaqlı çınara döndü Dərgah. Vətənin dar günündə qeyrətli əsgərlərimiz: "Düşmən bizim ancaq meyitimizin üstündən adlayıb Horovluya, Cəbrayıla, Siriyə, Tumasa... yiyələnə bilər", - dedilər. Məkrli düşmən Dərgah kimi igid oğullarımızın qoruduqları bəndin, bərənin üstən yox, qorxaqların, şərəfsizlərin taybatay açdıqları xəyanət qapısından içəri təpilib Cəbrayılın Xan çınarını, büllür çeşmələrini, qartallar oylağı Teyi, Tumas atanı kəməndə saldılar. Cəbrayıl şəhərinin işğalı zamanı Dərgah və onun dörd qeyrətli əsgər yoldaşı axşam toranlıqında iyirmidən artıq erməni quldurunu məhv edərək mühasirədən çıxıb geri çəkildilər. Şəybəy, Nüzkar və Quyçaq kəndləri ətrafında gedən qanlı döyüşlərdə də Dərgah Vətən sevgisinə sadiq qaldı. O vaxtlar hərbi intizamın zəifliyi Cəbrayıl alayında ayaq tutub yeriyən təxribata, fərariyyə, dönüklüyə rəvac verməkdə idi. Doxsan üçün payızında əsgəri andlarına sadiq qalan igidlərimizlə birlikdə Dərgah da axıradək döyüş postunu tərk etmədi...

Cəbrayılın süqutundan sonra bu elin şir ürəkli oğulları Ağdam ətrafında düşmənlə ölüm-dirim savaşında idilər. Dərgah burada da elə hey irəli can atır, ürəyində təlatümə gələn Vətən sevgisinə söykənirdi. Döyüşün qızgın çağlarında yoldaşlarından hansı isə Dərgahın özünü unuduğunu görüb qışqırdı:

-Ehtiyatlı ol, Dərgah, dəstədən qabağa çıxma, səni vura bilərlər...

Dərgah əzrayılla "çiling-ağac" oynayan adamlar kimi arxayınlıqla əlini yellədi:

-Qorxmayın, güllə mənə yaxın gəlməz, mən Vətən sevgisinin Tanrı amanındayam...

Onu ölümün gözündən yayındıran da, oddan-alovdan keçirib möhlət-aman verən də sevgi idi, Vətən istəyi idi. Dərgah bu hikməti dərk etdiyindən hər yerdə arxayınlıqla gəzib-dolaşır, ölümü eyninə belə gətirmirdi...

Milli Ordumuzun əsgərləri uğurlu hərbi əməliyyatlar sayəsində Arazboyu kəndləri azad edib Horadiz qəsəbəsindən üzü Xudafərinə irəliləyəndə Dərgaha dünyanı verdilər elə bil:

- Ay Allah, şükür sənə, burnuma Vətən havası dəyir. Daşına, torpağına qurban olum, ay Cəbrayıl. səndən harda var.

Doğma kəndləri Horovluya yaman tələsirdi Dərgah. Elə bilirdi ki, Lələ yüksəkliyində mövqe tutan düşməni o üzə aşırırsalar, torpaqlarımızı əsirlikdən azad etmək olar. Elə bu istəklə də qeyrətli Vətən oğulları kabusu çevrilən o təpəyə can atmaqda idilər. Barıt qoxusu ilə nəfəsi tənğiyan anların birində qəfildən aydın səmada şimşək çaxdı elə bil. Düşmən səngərindən atılan snayper gülləsi Dərgahın Vətən sevgisi ilə döyünən ürəyini parçaladı. Tanrı sevib-seçdiyi şəhid oğullarımızın cərgəsinə qoşdu onu. Əbədiyyət yoluna Vətən sevgisi ilə birlikdə qədəm qoydu Dərgah...



Hüseyinov Yusif Musa oğlu

doğulub - 1966-cı il,
Cəbrayıl rayonu Xələfli kəndi;
şəhid olub - 15.08.1993-cü il,
Xocavənd rayonu Daşbaşı kəndi

QARTAL ÖMRÜ YAŞAYIR O

Mayın (1995) əvvəllərində güzərim Bakıya düşmüşdü. Günortaya yaxın N. Tusi adına APU-nun qarşısındakı ağaclardan birinin kölgəsində dayanıb məni səhərdən bəri üzən bir qayğının işıq ucunu aramaqda idim. Birdən kiminsə ərkyənəliqlə qoluma toxunduğunu hiss edib başımı qaldıranda APU-nun Azərbaycan tarixi kafedrasının baş müəllimi, alim dostum Əjdər Yunisovu qarşımda dayanan gördüm. İyirmi beş il əvvəl Şükürbəyli kənd orta məktəbində işlədiyim vaxtlardan tanıyırdım Əjdəri. Bakıya yolum düşəndə arabir onunla görüşüb arxada qalan illəri birlikdə xatırlayırdıq. Əjdər müəllim hal-əhval tutandan sonra təkidlə evinə dəvət etdi məni. Axşam süfrə arxasında doğma yurd yerlərimizlə bağlı söhbətimiz neçə səmtə, neçə yana şaxələndi. Cəbrayılın düşmən əlinə keçdiyi günləri Vətən naminə candan keçən şəhidlərimizi xatırladıq, Cəbrayılı şəhidlərin xatirəsini əbədiləşdirən "Dünyanın qəm leysanı" kitabının taleyi ilə maraqlananda mən ona:

-Sizin Xələflidən şəhid olan eloğullarımız var, bilmirəm onları nə dərəcədə tanıyırdın, - dedim.

Əjdər müəllim əlüstü dilləndi:

-Yəqin Xıdırı, Xurşudu və Yusifi deyirsiniz. Onların hər üçü canlara dəyən oğlanlar idi. Yusifi lap yaxından tanıyırdım. Zəhmətkeş bir ailədə böyümüşdü. Xələfliyə yolum düşəndə hər dəfə mehribanlıqla görüşərdi mənimlə. Kəndin xeyrinə yarayan oğul idi Yusif. Heyf ki, çox yaşayamırdı. Əjdər müəllim mənim xahişimlə Cəbrayılı igidlərə həsr etdiyi bir şerini də oxudu o gecə:

Qeyrətiniz elə bəlli,
Basılarını bu yurd, Vətən?
Sizə zəfər, hünər dilər
Ulu Dədəm Qorqud: Vətən...

Bir yay axşamı Xələflidən olan qeyrətli şəhidimiz Hüseynov Yusif Musa oğlunun ömür yolunun cizgilərini xəyalımda canlandıranda Əjdərin bu cəsur oğlan barədə söylədiklərini yenidən xatırladım...

Yusif Hadrutda doğulsa da ata ocağı Xələfliylə qaynayıb qarışmışdı. Yurd savaşında xalqımız ilk şəhidlərini verəndə o, sovet ordusunda əsgəri xidmət illərini arxada qoyub qayıtmışdı Dağ Xələfliyə. Kəndlərində yaxşı bir mexanizator kimi tanınmışdı Yusif. O vaxtlar hələ əkin-biçindən əlləri soyumamışdı onun. Ayağı dəyən yerdə pöhrə göyərir, sünbül dən tuturdu. Xələflidən o üzdəki dağların arxasından atılan qradlar şumladığı torpağa sancılısa da canının harayında deyildi. Təkcə Vətənin sabahkı günlərindən narahat idi...

Oğlu Xəyalın laylalarını çilikləyən güllələrin qarşısını kəsmək üçün doxsan üçüncü ilin əvvəllərindən sinəsini torpağa siper etmişdi Yusif. Qardaşları İxtiyar və Etibarla birlikdə düşmənin üstünə gedirdi. Belə vaxtlarında üz-gözündən qəzəb, kin yağdırdı onun. Əlacı olsaydı, birçə anın içərisində yalçın qayaları oxalayıb sal daşları düşmənin başına yağdırardı. Döyüslərə yollananda ulu ozanımız Dədə Qorqudun məşhur kəlamı qulaqlarında səslənirdi onun: "Kürəyini yox, sinəni düşməyə çevir, oğlum". Bu müdrik sözlərin işığı ilə erməni quldurlarının gözlərini qamaşdırıb, onların qarşısında köklü qaya kimi dayanırdı Yusif.

Doxsan üçüncü ilin on beş avqustunda qeyrətli e loğlumuzun sinəsini qəlpələdi düşmən gülləsi. Yusifin qəbrini Xələflidə qayaların üstə qazdılar. Hər cığırına, hər izinə bələd olduğu dağlar məzarının daşı oldu onun. O vaxtdan Azərbaycan ellərimizin ən uca bir zirvəsi üstə qartal ömrü yaşamaqdadır Yusif...



Hüseynov Cavid Əlfət oğlu

doğulub - 1974-cü il,

Sumqayıt şəhəri;

şəhid olub - 13.05.1992-ci il,

Ağdam rayonu Xromord kəndi

CAVIDİN ŞÖHRƏT YOLU

Ömür illərlə ölçülmür, - deyiblər. Cavid taleyin ona bəxş elədiyi bir ömrün on səkkiz ilini yaşadı. Ancaq bu qısa ömür ona əbədi yaşamaq, yaddaşlarda xatırlanmaq haqqı qazandırdı. O, dünyaya qəhrəman olmaq arzusu ilə gəlməmişdi. Qismətinə düşən illəri mənalı yaşamaq istəyirdi. Tale elə kətirdi ki, o Vətəni yaşatmaq naminə şirin canından, neçə-neçə arzularından keçib şəhidlik zirvəsinə üz tutdu. Bu zirvə onun son ünvanı, son məkanı oldu...

Cavid Sumqayıtda doğulsa da ata yurdu Cəbrayıl ilə bağlı idi. Dağların döşünə söykənən Süleymanlı kəndi, onun büllur kəhrizi Cavidə özünə elə bağlamışdı ki, o bu yerlərə qədəm basanda hesab edirdi ki, dünyanın ən dilbər guşəsi ilə üz-üzə dayanıb. Təbiətin özü kimi kövrək olan Cavid ana torpağın saf-lığına qarışırdı elə bil. Başı ağ çalmalı dağlar, lələli yamaclar onun nəzərində Tanrı möcüzəsi idi. Bu möcüzəni bəxş eləyən ana təbiət bir əlçim bulud kimi gözləri önündə dayanmışdı onun. Bu gözəlliyin keşiyində dayanmaq üçün hər şeydən keçməyə hazır idi Cavid...

Tanrı yanımlı ürək versə də, axıra qədər yarıda bilmədi onu. Pərvanə şamın ətrafına dövrə vurub özünü oda-alova çırpdığı kimi Cavid də erkən yaşlarından ölümün üstünə kipriyini qırpmadan gedirdi. 1988-ci ilin Sumqayıt hadisələrində on üç yaşlı Cavid həyatın ilk sınağından çıxdı. Əliyalın camaatın üstünə yeriyan imperiya tanklarının vahiməsi onu qorxuda bilmədi. Hadisələrin ən qızgın çağında əlindəki benzinlə dolu butulkalı tanklardan birinə atıb, onu yandıran bu yeniyetmə oğlan ələ keçsə də, fərasəti sayəsində qaçıb aradan çıxma bildi. General-mayor Krayev biləndə ki, bu uşağın cəmisini on üç yaş var, heyrətini gizlədə bilmədi:

-Belə qoçaq uşaqlarla Əfqanıstan kimi ram olunmaz bir ölkəni diz çökdürə bilərdim...

Xocalı faciəsi ürəyimizi göynədəndə Cavid qəzəbindən özünə yer tapa bilmirdi. Bir gecənin içində minlərlə günahsız insanın qəddarlıqla qatlə yetirilməsi, qız-gəlinlərin düşmən qabağında əsir-yesir olması onu rahat buraxmadığından Cavid evdə hamıdan gizli cəbhəyə üz tutdu...

Cavidin atası Əlfət kişinin dediklərindən:

-Oğlumun əl boyda kağıza əsəbi xətlə yazdıqlarını oxuyanda başımın tükləri biz-biz oldu. "Xocalı soyqırımından sonar damarlarında təmiz türk qanı axan kişilər! Namusu, isməti tapdalanan bir məmləkət gərək ya ölümü, ya da azadlığı qəbul etsin. Mən ana-bacılarımızın qisasını almaq üçün cəbhəyə gedirəm. Qalsam sizin, ölsəm torpağın oğluyam..."

Doxsan ikinci ilin aprelindən şərəfli andına sığınan Cavid dəfələrlə düşmənlə üz-üzə gəlsə də özünü itirmədi. Qəzəbini, nifrətini mərmiyə döndərüb yağların üstə yağdırdı. Xocalıda şəhid olanların qisasını aldıqca ürəyinin təşnəsi bir azca səngidi elə bil. Gözü yolda qalan əzizlərinə səfəriş göndərdi ki, "məndən

narahat olmayın, ölsəm şəhidliyimlə, qalsam əsgər hünərimlə başımızı uca edəcəyəm"...

Cavid şərəfli ölümü ilə həm özünün, həm doğmalarının və həm də Vətənin şərəfini qorudu. Xromort ətrafında gedən döyüşlərdə dostlarının mühasirəyə düşdüyünü görəndə irəli şığıyıb, üstlərinə gələn düşmən tankını nişan aldı. Tankın külü göyə sovrulan kimi quldurlar fürsəti əldən verdilər. Əsgərlərimiz mühasirəni yarıb, yeni mövqeyə çəkildə özləri ilə bərabər Cavidin al-qana boyanan meyitini də apardılar. Sonuncu nəfəsinə kimi Vətən qarşısında verdiyi sözə sadıq qalan Cavid Hüseynov bir parça torpağı öz şəhid qəbri ilə naxışladı...

Bu məzarda bir igid,
Yatır Vətən soraqlı.
Onu öpüb oxşayır,
Bu yurd aranlı, dağlı.

Ölkə-ölkə, qitə-qitə Azərbaycan elimiz dildə-ağızda gəzdikcə onun şöhrətini dünyaya yayan oğullarımızın sırasında Cavid də olacaq. Bu ölümsüzlüyü o, əsgər hünəri ilə, Vətən sevgisi ilə qazanıb. Tanrı bu haqqı heç vaxt onun əlindən alan deyil...



Hüseynov İsmayıl Qədir oğlu

doğulub - 25.10.1971-ci il,
Cəbrayıl rayonu Dağmaşanlı kəndi;
şəhid olub - 28.12.1993-cü il,
Ağdam rayonu Papravənd kəndi

SƏN HAQTIN ELÇİSİSƏN

Bağışla, eloğlu, bağışla, İsmayıl, sağlığında səninlə tanış ola bilməmişik. Ola bilsin ki, hardasa üz-üzə gəlmişik, hansı səfərdəsə yol yoldaşı olmuşuq, Ancaq tale bizi görüşdürə bilməyib. Görünür, bu da bir alın yazısıdır, fələyin işindən kim baş çıxartıb ki. Yəqin Tanrının məsləhəti belə imiş ki, biz səni ölümündən sonra

tanımalı, əl boyda vərəqə sıgınan ömür yolundan söz açmalıyıq. Bəlkə də təəssüflənməyə dəyməz, bu gəlimli-gedimli dünyada ömür elə qısa, elə davamsızdır ki...

Yurd yerlərimizdən perik düşəndən sonra nəinki bir vaxtlar üz-üzə gəlib görüşdüyümüz adamlara, heç dost doğmalarımıza da əllərimiz çatmır. Ona görə də, eloğlu, bizim cavan şəhid qardaşımız, sənin yurd amalından soraq tutmaqda çətinlik çəkdiyimiz üçün şəhid ruhun qoy bizi bağışlasın. İstərdik ki, sənin valideynlərin, yaxın qohumların da bizim günahımızdan keçsinlər. Biz onlarla görüşməyə, səninlə bağlı söhbətlərini dinləməyə can atsaq da üzürlü, üzürsüz səbəblərə görə nail ola bilmədik istəyimizə. Əllərimiz hər şeydən üzüləndən sonra sənin odlu qəlbini törcümeyi-halından arayıb-axtardıq...

Sənin ata elin Dağmaşanlı ərən kişilərin, qeyrətli cavanların məskənidir. Aranla dağ, yaylaq havası ilə Gəyənin odlu nəfəsi bir-birinə söykənir burada. Baharda Tumas atanın zirvəsinə qalxıb üzü Araza tərəf dayananda aşağıda əlvən xalığa bənəyir əkin yerləri. Yamacda gül-gülü, çiçək-çiçəyi çağırır. Çəşmələrin daş göynədən suları təbiətin saflığından bitib tükənməz bir nağıl, əfsanə danışır. Sən belə nağılların bal şirinliyini uşaqlıq çağlarında çox dadmısan, İsmayıl. Bu nağıllar qəlbini torpağa bağlayıb, ürəyini yurd sevgisi ilə naxışlayıb. Sən nağılların içərisindən keçib həyat reallığı ilə üzleşəndə dünyamızın müvazinəti artıq pozulmaqda, iblis qəhqəhəsi ucadan eşidilməkdə idi. Sən onda Dağtumasdakı orta məktəbin sonuncu sinfində oxuyurdun. Hadisələrin mahiyyətini duyub anlamaq üçün saatlarla baş sındırır, erməni xəbisliyinin kökünü arayıb tapmağa çalışırdın. 1990-cı ilin 20 Yanvar faciəsindən sonra bütün varlığıyla hiss etdin ki, "böyük qardaşlarımızın" əlləri daşnaqların kürəyindədir. Sonralar bu əllər Xocalını qana çalxadı, qala timsallı Şuşanı yerindən tərpətdi, Laçının külünü göyə sovurdu, Xocavəndi ağlar qoydu. Sən bu əlləri heydən salmaq üçün doxsanıncı ildə yurdun müdafiəsinə qalxdın.

Aylarla ev-eşik üzü görmədin. Qazanzəmi ərazisindəki rotanın igid əsgərləri ilə kürək-kürəyə verib sinənlə düşmənlə tərəfdən atılan mermilərin yolunu kəsdin. 1993-cü il avqust ayının 25-də hərbi hissəniz mühasirəyə düşəndə ölümün caynaqlarından xilas olub döyüşə-doyüşə Qubadlı torpağına qədəm basdın. Yoldaşların o vaxt səni ölmüş bildiklərindən atan Qədir kişinin, anan Səmayənin gözlərinə dik baxa bilmirdilər. Elə bil möcüzə baş verdi o günlərdə. Sən sağ-salamat qayıdıb yenidən hərbi hissəyə qoşulanda hamıdan çox əsgər dostların sevindilər. Tanıyanlar valideynlərinə gözaydınlığı verdilər. Ancaq onlar doyunca sevinə bilmədilər onda. Artıq abad obalarda erməni dığaları gəzib dolaşır, dağlar qoynunda yaşayanlar Araz qırağında dayanıb tüstüsü ərşə ucalan evlərə ürək yanğısı ilə tamaşa edirdilər.

Demə, tale səni ölümündən qabaq ikinci dəfə sınağa çəkəsi imiş. Oktyabr ayının 24-də sən əsgər dostlarınla birlikdə yenidən mühasirəyə düşdün. Bu dəfə səni gecənin zülməti və bir də Arazın lilli suları xilas etdi. Arazdan İran səmtinə çı-

xandan sonra xeyli yol gəlib yenidən öz hərbi hissənizə qovuşdun. Burada olduğun son aylarda istəyirdin ki, qarşıdakı dağları aşıb özünü Cəbrayıla, onun əsirlikdə qalan cənnət timsallı torpaqlarına çatdırasan. Elə buna görə də döyüşlərə ürəklə gedir, ölümün gözünə dik baxırdın.

1993-cü ilin dekabrında düşmən gülləsi səni susdurmasaydı, o qanlı döyüşlərdən uğurla geri dönəsiydin. Papravənd döyüşündə sənin əvəzindən al-qumaşa tutulan tabutun geri qayıtdı o gün. Ömür yolun elə qısa oldu ki, macal tapıb sevgini çoxdan bəri gözaltı etdiyən bir gözələ açıb deyə bilmədin. İlk məhəbbətinlə birlikdə Sumqayıtın Şəhidlər xiyabanındakı gor evinə sığındın. Hüseynov İsmayıl Qədir oğlu kəlmələri qəbrinin naxışına, bəzəyinə çevrildi. İnnən belə xatirələrdə, tumurcuq-tumurcuq göz açan şerlərdə yaşayacaq adın:

Adın elə yaraşlıq,
Hünərin sönməz işıq.
Ömür yolun qarışıq,
Nə gördün, nə yaşadın.



Hüseynov Sərhəd Zakir oğlu

doğulub - 10.01.1974-cü il,
Cəbrayıl rayonu Hasanlı kəndi;
şəhid olub - 11.04.1993-cü il,
Xocavənd rayonu Mülkədərə kəndi

ƏN BÖYÜK SƏADƏT

Səksən səkkizinci ilin fevralından başlayan qara yel Hasanlı kəndinin üstündən də keçib. Dincliyini, rahatlığını və bir də say-seçmə oğullarını itirib bu kənd. Hasanlı camaatı kəndin ilk şəhid oğulları Barata, Rama yas tutub, onların müqəddəs adlarının ucalığına söykənərək ovundurublar özlərini. Tanrı hasanlılara dərdi, ələmi min əlnən verib deyəsən. Camaatın yaraları qaysaq bağlamamış bu kənd üçüncü şəhid oğlunu -Hüseynov Sərhədi də göz yaşları ilə torpağa tapşırıb. Bir ana naləsi Diri dağını yerindən silkələyib, bir ata fəryadı Arazın ayna sularını

çilikləyib. Dünyagörmüş qocaların belə heyrətdən əlləri üzlərində qalıb. Bir kənd ağbirçəyinin dedikləri ürəklərə bir tikə toxdaqlıq gətirib:

- Özünüzü üzməyin, ay camaat, görünür Tanrının məsləhəti belə imiş. Allah bundan betər dərdədən saxlasın bizi. Barat da, Ram da, bu gün ağlar gözlə torpaqa tapşırduğumuz Sərhəd də namus, qeyrət yolunda şəhid olublar. Gəlin hamımız birlikdə dua edək ki, Tanrı haqq dünyasında onlardan mərhəmətini əsirgəməsin...

Sərhədin şəhid olduğu, torpağa tapşırıldığı gün çoxlarının heç ağına da gəlməzdi ki, bundan da betər dərd ola bilər. O vaxtlar kiminsə yuxusuna da girməzdi ki, il yarımından sonra Şıkarın, Kazımın, Mirələmin, Baratın, Sərhədin... uğrunda can verdiyi bu torpaqlar düşmən əsarətində qalacaq. Gəyən düzündə, Diri dağında, Sirik meşələrində, ağır elli Mərcanlıda erməni dığaları at oynadacaq...

Onda camaat səhəlik aqibətlərindən xəbərsiz idi. Bir əllə şəhid oğullarının tabutundan yapışır, o bir əli ilə torpağı əkib becərir, yurda sipər olan igidlərimizə ürək-dirək verirdilər. Kiminsə doğma yurd yerlərini tərk etmək fikri yox idi onda. Hamıya elə gəlirdi ki, müharibə bu gün-sabahlıqdı. Ona görə də Cəbrayıl camaatı mərmə yağışı altı uçuq divarları təmir edir, yolları abadlaşdırır, şəhid qəbirləri üstə abidələr ucaldırırdılar...

Sərhədin ölümü təkcə doğmalarını deyil, bütövlükdə Hasanlı camaatını diri-gözlü yandırmışdı. Bir üzü Araza, bir səmti Diri dağına söykənən bu kəndin cavanları ürəklərində yığılıb qalan qəzəbi düşmənin başına çaxmaq istəyi ilə Vətənin harayına tələsirdilər. Ustad aşiq Qurbaninin Diri dağın zirvəsindəki gor evi hamını qisasa, cihadə səsləyirdi elə bil:

Zülm evi bərbad olur,
Gər kə, bədullah olsa da.
Qan için şəxsın içərlər
Qanın, Allah olsa da...

Sadə qəlbi, yurdsevər bir oğlan idi Sərhəd. Yaşlıları kimi qısa bir həyat yolu keçmişdi - səkkizinci sinfi bitirəndən sonra Sarıcallı kəndindəki texniki-peşə məktəbində oxumuş, traktorçu peşəsinə yiyələnmişdi. Arzusu torpaqla ülfət bağlamaq idi onun. İstəyirdi ki, valideynlərinin əhliyyətindən çıxıb özünə gün ağılasın, ev-əşik sahibi olsun. Ancaq arzularının heç mində birini də həyata keçirə bilmədi Sərhəd. Ürəyindəki Vətən məhəbbəti şəxsi istəklərini üstələdi. Ana yurdumuzun harayını eşidib, torpaqlarımızın imdadına tələsdi. Yaxşı bilirdi ki, bu yol ölümə, qana aparır adamı. Bununla belə ayağını qaçaq qoymağı, hardasa baş kirləməyi şəhinə sığışdırmadı. Ağ yol, Şayaq, Nüsüs, Sirik, Mülküdərə əməliyyatlarında qorxmaz bir igid olduğunu dönə-dönə sübut etdi. Komandirləri cəsərətini, şəxsi hünərini yüksək qiymətləndirdilər onun. Günlərin birində vızvod komandirinin köməkçisi təyin etdilər Sərhədi. Bu onu daha da qanadlandırdı, hardasa cəsərətini,

məsuliyyətini artırdı. Sərhəd yaxşı bilirdi ki, o, təkə özünü üçün deyil, əsgər yoldaşlarının həyatı üçün də cavabdehdir. Ona görə də hər bir əsgərin üstə yarpaq kimi əsir, onları təsadüfi ölümdən qorumağa çalışırdı...

Başqaları üçün candan keçməyə hər dəqiqə hazır olan bu cəsur oğlan təkə öz həyatı barədə düşünməkdən, özünü qorumaqdan uzaq idi. Ən təhlükəli anlarda belə risqə gedir, necə deyərlər ölümün üstünə atılırdı. Dəfələrlə yanından ötüb keçən ölüm 1993-cü ilin aprelinde axır ki, onu haqladı. Yoldaşları ilə Mülkədərə postuna yollanan Sərhəd Hüseynov ayaqları altında mina olduğunu hiss edən kimi haray qopardı:

- Tez olun, aralaşın burdan. Bu iblis köpək uşağı bizə tor qurublar, bari heç olmasa siz canınızı qurtarın...

Bir neçə saniyədən sonra güclü mina partlayışı sərhədin sağ ayağını və bel nahiyəsini möhkəm yaraladı. Sumqayıtdakı hərbi xəstəxanadakı həkimlər nə qədər çalışsalar da onun həyatını xilas etmək mümkün olmadı. Bir şəhid tabutu da üz tutdu Hasanlı kəndinə. Bir Vətən övladı doğulduğu torpağa başucalığı gətirdi. Bundan da böyük səadət varmı bu dünyada?..



Hüseynov Həsən Hüseyn oğlu

doğulub - 01.04.1963-cü il,
Cəbrayıl rayonu Daş Veysəlli kəndi;
şəhid olub - 15.08.1993-cü il,
Xocavənd rayonu Daşbaşı kəndi

ÖMRÜMDƏN ÖMRÜNƏ SALARDIM...

Cəbrayıl rayon icra hakimiyyətinin Bakı şəhərində yerləşən qərargahında olarkən cavan bir gəlinin yanında beş-altı yaşlı bir uşaqla bizi soruşduğunu gördük. Çəkənə-çəkine: "Hüseynov Həsənin yoldaşıyam", - dedi. Şəhidlər kitabı üçün şəkil və tərcümeyi-halını gətirmişəm. Doğrusu, neçə vaxt idi ki, Həsənin haqqında material əldə edə bilmirdik.

"Həsən 1963-cü ildə Daşveysəlli kəndində anadan olmuşdu. 1970-80-ci illərdə Mınbaşılı kənd orta məktəbində oxumuş, bir müddət kolxozda işləmişdi. 1981-1983-cü illərdə Sovet Ordusu tərkibində Almaniyada əsgəri xidmətini başa vurmuşdu. Əsgərlikdən sonra doğma rayona qayıdan Həsən kolxozda mexanizator işləməyə başladı. 1986-cı ildə toy edib ailə həyatı qurdu.

Hamı kimi Həsən də öz kiçik ailə dünyası ilə sakitcə dolanırdı, çoxlu arzuları var idi. Balalarını gələcəyin qayğısız uşaqları kimi görmək istəyirdi. Ancaq sən saydığını say...

1993-cü ilin fevralında Həsəni ordu sıralarına çağırıldı. Sərrast atıcı idi. Almaniyada yaxşı təlim keçmişdi. Bütün silahların dilini bilirdi. Cəbhədə olduğu beş-altı ay müddətində çox əməliyyatlarda iştirak etmişdi. Çox vaxt isə Banazur postunda olurdu.

...1993-cü ilin avqust ayı Cəbrayılın tarixində qanlı yaddaş kimi qaldı. Daşbaşı postu alınaraq buradakı 18 döyüşçü qətlə yetiriləndən sonra əlavə köməyə gedən qüvvələrin içərisində Həsən də var idi. Həmin qanlı döyüşdə də şəhid oldu Həsən. Vətəni ürəkdən sevən daha bir igid eloğlumuz əbədiyyətə qovuşdu.

Pəri xanım göz yaşlarını boğaraq sanki pıçıltı ilə danışdı:

- Cəbhəyə gedəndən sonra Həsəni itirəcəyimdən qorxurdum. Hərdən evə gəlirdi. Gözlərində bir kədər var idi. Elə həsrətlə baxardı ki, bizə. Həmişə soruşanda deyirdi: "hər şey yaxşı olacaq". Axırıncı dəfə evə gələndə uşaqları mənə tapşırırdı. Elə bil ürəyinə nəsə dammışdı. Raminin 10 yaşı var. O bilir ki, atası daha gəlməyəcək. Fuad isə hələ də gözləyir.

Pəri xanımın yanında cavan bir oğlan da var idi. Onu dindirmək istədik: "Həsən mənim həm yeznəm, həm də xalam oğlu idi", - dedi. Çox yanımlı oğlan idi. Dosta da, qohuma da, bütün adamlara da. Yaxşı adamlar həyatdan həmişə tez köçür.

Həsənin kiçik oğlu altıyaşlı Fuadı yaxına çəkirik. Atası haqqında əzbərlədiyi hansısa şerin bir bəndi ürəklərimizi parça-parça edir:

Satın alınsaydı həyat, ömür, il,
Qanım bahasına alardım, ata!
Hədiyyə olsaydı ömürdən əkər,
Ömrümdən ömrünə calardım, ata!



Hüseynov Nazim Bayram oğlu

doğulub - 01.10.1971-ci il,
Cəbrayıl rayonu Daş Veysəlli kəndi;
şəhid olub - 30.12.1993-cü il,
Ağdam rayonu Salahlı kəndi

VƏTƏN SƏNİ UNUTMAZ

Daş Veysəlli kəndi Cəbrayılın cənubunda, şəhərin lap iki addımlığında yerləşir. Çox vaxt rayon mərkəzinə gəlmək üçün maşına da o qədər ehtiyac olmurdu. Elə ona görə də kənd və şəhər camaatı bir-birini yaxşı tanıyırdı. Son vaxtlar ölkəmizi bürümüş bu amansız müharibədə Daş Veysəlli camaatı şirurəkli oğulları ilə seçilmiş, on nəfər şəhid vermişdi.

Tələ 22 il ömür payı qismət eləmişdi Nazimə. Kənd camaatının böyük hörməti vardı ona. İstər kənddə, istərsə də kənddən kənarda hamının, hər şeyin yerini bilən idi. Köməyə ehtiyacı olanlara əlindən gələni əsirgəməzdi.

1989-cu ildə orta məktəbini bitirmiş, 1991-ci ildə sovet ordusu sıralarında əsgəri xidmətini başa vurub doğma elinə qayıtmış, bacardığı işlərin qulpundan yapışmışdı.

1988-ci ildən başlanmış erməni fitnəsi ayaq tuqub yeridikcə Nazimin dişi bağırsağını kəsirdi. 1992-ci ilin iyun-avqust aylarında qəhrəmancasına şəhid olan həmkəndliləri Azərin, Savalanın, Ramizin faciəli ölümü yaman təsir eləmişdi ona. Elə bu nigarənçılıqla, bu ürək ağrıları ilə də 1992-ci ilin sentyabr ayından döyüşən orduya yollandı Nazim. Həmin vaxt artıq genişlənməkdə olan Qarabağ müharibəsi getdikcə şiddətlənirdi. Nazim Daşbaşı, Banazur, Qışlaq postlarında, Sirik cəbhəsindəki əməliyyatlarda yaxından iştirak edirdi. 1993-cü ilin avqustunda Cəbrayıl rayonu və ətraf kəndləri də düşmən işğalına məruz qalandan sonra Nazim Hüseynov Ağdam cəbhələrinə yollandı. Dekabrın 30-da Salahlı-Kəngərli uğrunda qanlı döyüşlərin birində Nazim qəhrəmancasına şəhid oldu. Düşmənlə aparılmış qeyri-bərabər döyüşdən sonra yanvarın 5- də onun cənəzəsi düşmən tərəfdən alınaraq, Beyləqan rayonunda torpağa tapşırıldı.

Nazimin anası Anaqız ana oğlunu yola salıb deyir: "Min bir zəhmətlə böyütmüşdüm onu. Vətənə layiq övlad idi, Vətənə də qurban verdi özünü. Birce

torpaqlarımıza qayıtsaydıq, elə bilərdim ki, heç Nazimim ölməyib. Bircə o günü görə bilsəydim..."



Həsənov Mehman Məhərrəm oğlu

doğulub - 22.07.1967-ci il,
Cəbrayıl rayonu Horovlu kəndi;
şəhid olub - 03.09.1993-cü il,
Füzuli bölgəsi Aşağı
Əbdürəhmanlı kəndi

DÜNYAYA MEHMAN GƏLDİ...

Erməni quldurları Cəbrayıl şəhərini işğal etdikdən sonra Arazboyu kəndlərinə tərəf irəliləməyə cəhd edirdilər. Mərd oğullarımız düşmənin niyyətini başa düşür, torpaqlarımızın hər qarışı uğrunda ölüm-dirim mübarizəsinə girişərək inadla vuruşurdular. Mehman Həsənovun komandirlik etdiyi tank əleyhinə bölməyə isə Safarşə kəndini müdafiə etmək tapşırılmışdı. Böliyə qəti əmr verilmişdi ki, hər necə olursa-olsun erməni faşistlərinin hücumlarının qarşısı alınmalıdır. Mehman səngərdən-səngərə atılır, "məhkəm dayanın uşaqlar, öldü var, döndü yoxdur, bu köpək uşaqlarının hamısını it kimi kəbərdəcəyik", - deyir, göstərdiyi misilsiz igidliyi ilə tabeliyində olan əsgərləri ruhlandırır. Qanlı döyüşdə bölmə saqqallı dığalara elə bir sarsıdıcı zərbə endirdi ki, dadı yəqin ki, ömürləri boyu damaqlarından getməyəcək. İgid komandir tək özü sərrast atəşlə 13 başkəsən ermənini kəbərdərək cəhənnəmə vasil etdi. Mehman qolundan yaralansa da döyüş meydanını tərk etmədi. Döyüşün son dəqiqələrində əsgərləri ilə bir yerdə oldu. Böyük komandirlər Mehmanın mərdliyindən, döyüş qabiliyyətindən, qorxmazlığından ürəkdolusu söhbət açır, onu həmişə şəxsi heyətə nümunə göstərirdilər. Yaxşısı budur komandirlərin özlərini dinləyək. S. İmanquliyev ("N" hərbi hissəsinin 6-cı motoatıcı taborunun komandiri, baş leytenant):

-Mehman cəsur, qorxmaz əsgər idi. Bütün döyüşlərdə yaxından iştirak edir, məğlubiyyətin nə olduğunu bilmirdi. Tabeliyində olan əsgərlər müntəzəm təlim keçir, hərbin sirlərini onlara öyrədirdi. Cəbrayıl uğrunda gedən döyüşlərdə o xüsusi şücaət göstərdi. Mehman həm də tez-tez kəşfiyyətə gedir, düşmənin canlı

qüvvəsi haqqında qiymətli məlumatlar gətirirdi. Döyüşlərdə fərqləndiyinə görə o, dəfələrlə komandir heyəti tərəfindən mükafatlandırılmışdı.

S. Paşayev (batalyon komandiri):

-M. Həsənov batalyonun fəxri idi. O, qoçaq, təşəbbüskar komandir olduğu kimi, bütün hərbi texnikanın dilini də gözəl bilirdi. Əsgərlər zarafatla Mehmanı texnikanın həkimi adlandırırdılar. Bir dəfə ona təklif etdim ki, gəl mənim sürücüm ol, sənə çox ehtiyacım var, - mənə nə cavab versə yaxşıdır, "Komandir kimi əmrinizi yerinə yetirməyə borcluyam, - dedi. Ancaq əsgərlərim deməzlər ki, Mehman qaçıb arxada baş kirləyir. Bu, mənim üçün ölümdən betərdir".

H. Yəhyazadə (qərargah rəisi): - Mehmanı yaxşı tanıyırdım. Ucaboy, enlikürək bir oğlan idi. Mehriban olduğu qədər də ciddi və qeyrətli oğul idi. Əsgərlər arasında xüsusi hörməti vardı. Hansı döyüşdə M. Həsənov vardısı, orada qələbə təmin olunurdu. Batalyonda 5-10 belə əsgərlərimiz olsaydı, çoxdan düşməni məhv edərdik.

Mehmanın komandirlik etdiyi böyük Ağdam rayonunun Salahlı, Kəngərli, Güllücə kəndləri uğrunda gedən döyüşlərdə də iştirak etmiş, düşmənin bir neçə zirehli texnikasını sıradan çıxarmışdı. Təsadüfi deyildi ki, bölüyün adı komandir heyəti tərəfindən xüsusi çəkildirdi. Hər dəfə döyüşə gedəndə nədənsə üzünə doyunca baxmadığı körpə balası gəlib dururdu həmişə Mehmanın gözləri önündə. Qəzəbindən əlləri titrəyər, erməni cəlladlarına qarşı nifrəti birə-beş artar, qollarına yeni qüvvət gəlirdi. Mehman deyirdi ki, bu qaniçən cəlladları məhv etməyincə bizə rahatlıq yoxdur. Fəqət torpaqlarımızı işğalçılardan təmizləmək istəyi ona qismət olmadı. 1993-cü ilin sentyabr ayının 3-də, məxfi post müşahidə məntəqəsini əvəz edən zaman mina partlayışından ağır yara alaraq, yoldaşlarının qolları arasında əbədi olaraq gözlərini yumdu. Onun faciəli surətdə həlak olması cəsur eloğlumuzu tanıyanların hamısını dərindən sarsıtdı. Mehmanın ölümü başçılıq etdiyi bölüyün əsgərlərinə daha çox təsir etmişdi.

Mehman Məhərrəm oğlu Həsənov orta məktəbi bitirdikdən sonra mexanizatorluq peşəsinə yiyələnmişdi. Erkən yaşlarından taleyini zəhmətlə bağlamışdı. Gənc olmasına baxmayaraq, böyük-kiçik yeri bilən idi. Qısa vaxtda kolxozda hamının dərin hörmət və məhəbbətini qazanmışdı. Keçmiş sovet ordusunda xidmət etmişdi. Xoşbəxt ailə həyatı qurmuşdu. 1991-ci ildə başımızın üstünü alan təhlükənin getdikcə gücləndiyini hiss edən M. Həsənov başqa həmyaşıdları kimi könüllü olaraq silaha sarıldı. Qəlbində min bir arzusu var idi Mehmanın. Lakin amansız ölüm istəyini köksündə qoydu. Nə yaxşı ki, bir arzusunun həyata keçməsi reallaşdı. Rəhmətlik sağlığında həyat yoldaşı Xalidə xanıma demişdi ki, işdir, oğlum olsa adını mütləq Mehman qoyarsan. İstəkli ömür-gün yoldaşının arzusuna əməl etdi. Dünyaya yeni bir Mehman gəldi. M. Həsənov əbədiyyətə qovuşandan sonra bir qızı da dünyaya göz açdı. Onun da adını Mehmanə qoydular. Yəqin ki, dünyaya Mehman kimi gəlib Vətən, torpaq yolunda igid əsgər kimi əbədiyyətə qovuşan atanın ruhu indi rahatlıq tapsa da üzlerini

doyunca görmədiyi fidanlarının taleləri üçün narahatdır. Narahat olma, Mehman, heç nədən xəbəri olmayan övladların qayğıkeş əllərdədir. Əmin ola bilərsən ki, onlar da sənin kimi vətənpərvər, qeyrətli övlad kimi böyüyəcək, düşmənlərimizdən sənin və ömrü yarımçıq qalmış yüzlərlə digər şəhidlərimizin qisasını alacaqlar. Allah sənə qəni-qəni rəhmət eləsin, qəbrin nurla dolsun.



Heydərov Əbdürrəhman Muxran oğlu

doğulub - 1957-ci il,
Füzuli rayonu Yuxarı Seyidəhmədli kəndi;
şəhid olub - 15.05.1992-ci il,
Xocavənd bölgəsi

O BİZİ BELƏ QORUYURDU

Avqustun isti günlərindən biri idi. Erməni yaraqlılarının Dolanlar kəndinə basqınlarının arası kəsilmirdi. Növbəti hücumların birində Əbdürrəhman şəxsi nümunə göstərərək, düşmənin arxasına keçib atəş nöqtələrini susdurdu. Komandirin igidliyi quldurları çaşbaş salmış, onları pərakəndə halda qaçmağa məcbur etmişdi. Qanıçənlərin həmlələri dəf edildikdən sonra Ə. Heydərov yeni postlar qoyarkən kəndin çıxacağında minaya düşür. Partlayış nəticəsində iki nəfər həlak olur. Əbdürrəhman isə ağır yaralanır. Ciddi xəsarət almasına baxmayaraq, o, müalicə olunub yenidən xidməti borcunu yerinə yetirməyə qayıdır...

Ə. Heydərov özünəməxsus zəngin həyat yolu keçmişdir. Kəndlərindəki orta məktəbi bitirmiş, iki il sovet ordusunda xidmət etmişdi. Yaşadığı cəmiyyətdə öz yerini tutmaq üçün daim arayıb-axtaran narahat gənc 1984-cü ildə komsomol göndərişi ilə Norilsk şəhərinə tikintidə işləməyə gedir. Əbdürrəhman işləyə-ışləyə təhsilini də unutmur. Həmin il Krasnoyarsk şəhərindəki xüsusi orta milis məktəbinə daxil olur. Məktəbi müvəffəqiyyətlə bitirdikdən sonra onu Dikson şəhər milis idarəsində sahə müvəkkili vəzifəsinə təyin edirlər. Gənc zabıt dəfələrlə mükafata layiq görülmüş, "DİN-də əla xidmətə görə" medalı ilə təltif edilmişdi. Məlum Qarabağ hadisələri barədə də Ə. Heydərov burada eşitmişdi. Erməni

faşistlərinin özbaşınalığı, südəmər körpələrə, əlsiz-ayaqsız qocalara divan tutmaları onu qəzəbləndirmiş, dar gündə Vətəninin harayına tələsmişdi.

Ə. Heydərrov doğma Azərbaycana qayıdaraq, 1991-ci ilin mayında Daxili İşlər Nazirliyi tərəfindən keçmiş Hadrut rayonunda Tuğ polis bölməsinə rəis təyin edilir. O, ətraf ərazilərin, erməni terrorçularından təmizlənməsi məqsədilə pasport rejiminin yoxlanmasında, qanunsuz silahların yığılıb təhvil verilməsində, kəndin 12 erməni yağılarında azad edilməsində fəal iştirak edir. Komandirlik qabiliyyətini, yüksək təşkilatçılıq bacarığını nəzərə alaraq, onu erməni quldurlarından yenicə təmizlənmiş Dolanlar kəndində yaradılmış polis bölməsinə rəis göndərir. Həmin ilin dekabr ayının 23-də Daşbaşı kəndi uğrunda gedən döyüşlərdə əsl qəhrəmanlıq göstərir. O, həyatını təhlükə altında qoyaraq işğalçıların əlverişli mövqedə yerləşən atəş nöqtələrinin darmadağın edilməsində yaxından iştirak edir. Müvəffəqiyyətlə keçən əməliyyat zamanı Əbdürrəhman polis yoldaşları ilə birlikdə iriçaplı pulemyotun atıcısı Samvel Ohanosyan adlı erməni quldurunu tək-silah edərək Cəbrayıl rayon polis şöbəsinə təhvil verilməsində də yoldaşlarının köməyinə çatıb. 1992-ci ilin aprel ayında Respublika DİN Ə. Heydərova vaxtından əvvəl kapitan rütbəsi vermiş və 300 manat pulla mükafatlandırmışdı.

Ə. Heydərrov heç vaxt ölümündən qorxmazdı. Həmişə düşmənin üstünə qartalsayağı şığıyardı. Bu xasiyyəti tabeliyində olan polis nəfərlərinə də aşılamağa çalışırdı. Deyərdi ki, kişi qorxaq olmaz. Polis qorxaqları sevmir. Torpaqlarımızın taleyinin həll olunduğu indiki vaxtda bu daha vacibdir. Xalq bizə arxayındır. Bizim isə büdrəməyə haqqımız yoxdur.

Əbdürrəhman Muxran oğlu Heydərrov bizi belə qoruyurdu. Sinəsini Vətən yolunda sipər edərək düşməni baş qaldırmağa aman vermirdi. Heyf ki, xalqımızın igid oğlu xidməti vəzifəsini yerinə yetirərkən mina partlayışı nəticəsində faciəli surətdə həlak oldu. Ərazi bütövlüyümüz uğrunda şəhid olan gənc polis kapitanının igidliyi tariximizin qəhrəmanlıq səhifələrinə əbədi həkk ediləcək. Keçdiyi mənalı həyat yolu gənc nəsil üçün əsl örnək olacaq.



Hüseyinov Məhyəddin Qiyas oğlu

doğulub-1972-ci il,
Cəbrayıl rayonu Quşçular kəndi;
şəhid olub-1994-cü il,
İran hərbi xəstəxanası

VƏTƏN DARA DÜŞƏNDƏ

Müharibə qurbansız olmur, - deyiblər. Şər qanad açan kimi yurd-yuvanı viranə, gözləri yaşlı qoyur. Bir oğul itirməyə nə var ki, iki oğulun sovxasına göz dikib dərdə tablaşmaq adamlardan dağ boyda dözümlü istəyir. Bahar ana doxsan ikinin payızından gözü yaşlıdır. Əvvəlcə şir biləkli ciyərpərəsi Seyidalı Ağdərdədə şəhid oldu. Onun ilini təzəcə verib qurtarmışdılar ki, Məhyəddinin ölüm xəbərini eşidib əllərini üzünə atdı. Seyidalı şəhid olanda Bahar ana gözünün ilk ovu olan balasını gecə-gündüz ağılara qatıb oxşaya-oxşaya adını əzizlədi onun. Xələfli kənd orta məktəbinə Seyidalının adı verildi.

Ana yavaş-yavaş dərdə öyrəşir, balasının adı ilə ünvan tapan məktəbin daşını, divarını gözlərinə təpmək istəyirdi. Ona demişdilər ki, Seyidalının büstünü hazırladıb məktəbin həyətinə qoyacağıq. O günü səbirsizliklə gözləyən ana daşa dönmən balasının görüşünə hazırlaşdı...

Fələyin çarxı qəfildən tərsinə hərləndi elə bil. Bahar ana oğlunun gor evini ağlar gözlə tərk edib qürbət obalara üz tutmalı oldu. Günlərin birində Məhyəddin balasının da tabutunu İmişliyə gətirəndə dünya-aləm gözlərində zülmət döndü onun... Məhyəddin Quşçular kəndində boya-başa çatmış, Süleymanlı kənd məktəbinin səkkizinci sinfini bitirəndən sonra Sarıcallıdakı texniki-peşə məktəbində oxumuşdu. Ermənilərin torpaqlarımızı yalquzaq iştahası ilə udmaq istədiyini görəndən sonra oxumağın daşını atıb qeyrətli oğullarımıza qoşulmuşdu. Onun bu hərəkətinə evlərində etiraz edənlər də olmuşdu. Məhyəddinə demişdilər ki, onsuz da qardaşın Seyidalı cəbhədədir, evdə qalsan səni heç kəs qınamaz. Məhyəddinin cavabı qəti olmuşdu:

- Vətən dara düşəndə oğulun vəzifəsi onu qorumaq olmalıdır. Əlim silah tutursa, evdə qalıb niyə baş kirləməliyəm axı...

Məhyəddin əvvəlcə Sur kəndində düşməne qan uddurdu. Sonra komandirlərinə ağız açıb, doğma Quşçular kəndinin müdafiəsinə yollandı. O

vaxtlar buradakı post mühüm olduđu qədər də təhlükəli idi. Düşmən dəfələrlə Quşçular postunu ələ keçirmək üçün həmlələr etmiş, igidlərimiz onların burnunu ovub geri qaytarmışdılar...

Seyidalı doxsan ikinci ilin payızında şəhid olandan sonra, əslində Məhyəddinin ordudan azad edilməyə həm mənəvi və həm də hüquqi haqqı var idi. Ancaq o, şəhid ailəsinin üzvü kimi bu imtiyazdan könüllü surətdə imtina etdi. Bu hərəkətinə görə onu qınayanların yanında özünə haqq qazandırmaq üçün:

-Qardaşımın qisasını almayınca ürəyim sakitləşməz - dedi. - Sınəmdəki çal-çarpaz dağı düşmən qanı ilə yuyandan sonra sakitləşəcəyəm...

Şişqaya, Sur, Günəşli əməliyyatlarında yaxından iştirak etmişdi Məhyəddin. Döyüş meydanlarında murdar erməni cəsədlərinə rast gəldikcə iyrənib üzünü yana çevirsə də, dilini dinc saxlamırdı:

-Ay nacıslər, elə bilirsiniz ki, bu torpaqda başıpaqqlı yoxdur? Elə bilirsiniz Seyidalının qisası yerdə qalacaq? Di, it leşi kimi düşüb ortada qalın görüm, harayınıza Zori Balayanlar, Silva Kaputikyanlar çatacaqmı?..

Cəbrayılın torpaqları uğrunda gedən sonuncu döyüşlərdə Məhyəddini də düşmən gülləsi haqladı. Yoldaşları onu ağır yaralı halda döyüş meydanından çıxarıb Arazın o üzünə keçirsələr də, bundan artıq heç nə edə bilmədilər. Hüseynov Məhyəddin Qiyas oğlu İran torpağında dünyasını dəyişib həyatla vidalaşdı. İmişli torpağında dəfn elədilər onu. O gün ulu Muğan elləri Azərbaycan hünərli bir balasının məzarı üstə göz yaş axıtdı, adını oxşadı, əzizlədi onun:

Torpaq haraylayanda
İgid qanından keçər.
Vətən yaşasın deyə,
Şirin canından keçər...



Cabbarov Cabbar Səməd oğlu

doğulub - 26.08.1969-cu il,
Cəbrayıl rayonu Nüzgar kəndi;
şəhid olub - 25.12.1993-cü il,
Füzuli bölgəsi

DÜNYANIN DAĞ BOYDA QƏMİ

Minarə ana səhər tezdən qonşu otaqda işığın yandırıldığını görüb ehtiyatla qapını açdı. Cabbar yataqda balıncı dirsəklənmiş vəziyyətdə gözlərini qalın bir kitabla dikmişdi.

-Bıy, başıma xeyir, a bala, səhərin bu şirin yuxusundan belə erkən oyanmaqda xeyir ola?

Oğlunun yuxusuzluqdan qızarıb işığı öləziyən gözlərinə baxanda dözümmədi ana:

-Qadan mənə gəlsin, səhər-səhər nə tapmışsan bu kitablardan, gecə yarıya kimi oxuduqların bəs etmədimi sənə?

-Ay ana, ali məktəbdə qiyabi oxumaq asan iş deyil. İllah da bizim İnşaat Mühəndisləri İnstitutunda. Özün ki, xasiyyətimə yaxşı bələdsən, imtahan zamanı dünya dağılsa da "dayı", filan axtaran deyiləm...

-Bilirəm, oğul, bilirəm, - bu xasiyyət müəllim atandan keçib sənə. O da çətinliyə boyun əyib hər yetənə sınaq deyil.

-Ay ana, bunun nəyi pisdirdi ki, insan gərək özünə, öz ləyaqətinə arxalansın. Ömür insana bircə dəfə verilir. İki yüz il qarğa kimi peyinlikdə eşələnincə beş-on il kişi kimi yaşamaq dünyada hər şeyə dəyər.

Minarə ana yaxına gedib oğlunun boynunu qucaqladı:

-Dərdin mənə gəlsin, ay Cabbar. Ancaq...

-Bilirəm fikrindən keçənləri, ana. Deyəcəksən ki, sözüməzə baxıb təhsilini əyani davam etdirdiydin, sən də bu odun-alovun içərisindən uzaqda olardın. Ancaq təəssüflənmişəm mən buna. Vətənin dar günündə başqaları kimi yurd yerindən yayınmaq fikrinə düşsəydim, Cəbrayıl polisində üz tutardımı heç?

-Ağrın alım, incisən də, deyəcəyəm, Vətən qeyrəti çəkmək təkcə sənəmi qalıb?

-Təkcə niyə oluram, ay ana. Cəbrayıl polisində elə şirürəkli oğullar var ki, gündə yüz yol kipriyini qırpmadan ölümlə üz - üzə dayanır. Rəisimiz Vaqif Məhərrəmovu səksən səkkizinci ildən ermənisifət ölümlə səngərlərdə əlbəyaxadır.

-Tanrı qıymasın ona, ay Cabbar, çox mərifətli, qanacaqılı oğlandır. O gün bizim Nüzgara gəlmişdi. Camaatı başına toplayıb dedi ki, əliniz işdən-gücdən soyumasın. Düşməni yaxına buraxan deyilik. Sənin barəndə də ürək dolusu danışıb: "Cabbara süd verən anaya halal olsun", - dedi...

Cabbar doxsan ikinin dekabr ayından polisdə xidmət edirdi. Onu ürəyində coşub-çağlayan Vətən hissi gətirmişdi bura. Döyüş postlarına üz tutmazdan əvvəl ömrünün arxada qalan illərini də şərəflə yaşamışdı. Moskva şəhərində əsgəri xidmətdə olmuş, kəndlərindəki təsərrüfatda mülki-müdafiə işlərinə rəhbərlik etmişdi. Cəbrayıl polisi sıralarında qeyrətlə döyüşüb qəhrəmanlıqla həlak olan Zahidin, Şikarın, Kazımın, Zakirin, Mirələmin, Faiqin, Vüqarın... adları düşmürdü dilindən...

Balyandın işğalı zamanı iki polis yoldaşı ilə mühasirəyə düşmüşdü Cabbar. O vaxtlar hamı əllərini onlardan üzümüzdü. Üç gündən sonra üst-başları didilmiş halda şöbəyə gəlib çıxdılar onlar. Avtomat silahlarında özləri üçün bircə patron saxlamışdılar onda. Yoldaşları sonradan bildilər ki, Cabbargil o vaxt əsir düşsəydilər, özlərini vurasıymışlar...

Cəbrayıl polisi axıra kimi Araz qırağında düşmənlə üz-üzə dayandı. O vaxtkı başıpozuq ordudan fərqli olaraq, vətəndaşların xilasını naminə əllərindən gələni edib yurd yerlərimiz əldən gedəndə mütəşəkkil şəkildə geri çəkildilər...

Cabbarı erməni gülləsi doxsan üçüncü ilin dekabr ayının 22-də haqladı. Araz qırağındakı döyüş postunu yoldaşları ilə qəbul edəndən az sonra düşmən ağır texnikanın həmləsi ilə üstlərinə gəldilər onların. Cabbar özünü itirməyib qrantamyotla birinci tankı vurub yandırdı. İkinci dəfə atəş açmaq istəyəndə Cabbarın qəzəblə alışıb-yanan sinəsi düşmən əsgərinin gözündən yayınmadı...

Minarə ana o qarlı-sazaqlı dekabr günündə oğlunun qara tabutunun üstə saçlarını töküüb şivən qoparmaqda idi:

Fikrim çəndi, dumandı,
Sığındığım gümandı.
İllərlə oda yandım
Gülməyir üzüm, Allah!

Torpağam od içində,
Qalmışam yad içində.
Dərd varımı bu biçimdə,
Mən necə dözüüm, Allah...

Minarə ana, Səməd müəllim dərdlərinə söykənib dözürlər hələ. Dözürlər ki, bir gün Nüzgara qayıdaraq Cabbarın izlərini sinəsində yaşadan torpağa təzə həyat bəxş edib qəhrəman oğullarının ruhunu şad etsinlər...



Cabbarov Rabil Alim oğlu

döğulub - 20.12.1975-ci il,
Bakı şəhəri;
şəhid olub - 09.09.1993-cü il,
Tərtər bölgəsi

QEYRƏTLİ ANANIN HÜNƏRLİ OĞLU

Gülnaz ananın həyatda başı çox müsibətlər çəkib. Erkən yaşlarında valideynlərini itirib, Bakıdakı uşaq evinin himayəsinə sığınib. Dünyaya göz açdığı Qumlaq kəndi onun ürəyində həzin bir xatirə kimi illər boyu yaşayıb. Ailə vəziyyəti ilə əlaqədar bir vaxtlar Xarəzm şəhərində yaşayıb. Həyat yoldaşını itirəndən sonra dörd uşağı ilə birlikdə Vətənə qayıdıb. Ana yurdun təlatümlü günlərində hadisələrə biganə qala bilməyib. Bakının Azadlıq meydanından başlayan xalq hərəkatı onunda ürəyində təzadlı duyğular oyadıb. Ancaq harda olsa dörd balasının fikri ilə yaşayıb. Onların xatirinə yuxusuz gecələr keçirib. 1990-cı ildə Bakıda sərnəşin qatarlarında vaqon bələdçisi işləyib. Bakıdan Moskvaya üz tutan qatarlarda min kilometrərlə yolu qət etsə də, Vətənin harayını bircə anlıq da olsun unuda bilməyib...

1988-ci ildə Azərbaycana qayıdan kimi Rabilin boynunu qucaqlayaraq:

- Ana qurban, - deyib, - yadında saxla ki, bizim ulu kökümüz Cəbrayıl rayonunun Qumlaq kəndindəndir. Orada ata-anamın gor evi, bizim yaxın-uzaq qohumlarımız yaşayır. Qismət olsa Arazın qırağındakı o kənddə yurd-yuva tikib səni orada ev-eşik sahibi edəcəyəm...

Gülnaz ananın söhbətindən sonra Rabil günlərin birində yolunu Qumlaq kəndindən salıb. Onu burada əzizləyib günlərlə qonaq saxlayıblar. Qumlaq camaatının mehribanlığı Rabilin qəlbini ovsunlayıb. Ömründə ilk dəfə görüşdüyü Xudafərin körpüsünün qədimliyi heyrətdə qoyub onu. Diri dağını, Mazan nənəni,

Qurbaninin məzarını ziyarət edəndən sonra Bakıya – anasının yanına qayıdıb. Ancaq anası ilə körüşə bilməyib, evlərində qardaşları İlhamla, Etibar, bacısı Bahar kövrələ-kövrələ ona deyiblər ki, anamız cəbhəyə yollanıb. Əsl həqiqəti anasının iş yerindən öyrənib Rabil. Ona burada danışıblar ki, Xocalı müsibətindən sonra anan Gülnaz Rüstəмова düşməndən qisas almaq üçün Ağdam cəbhəsinə yola düşüb. Rabil anasını tək buraxmağı qeyrətinə sığdırmadığından elə o gün Ağdama yola düşüb. Burada Gülnaz ana on yeddi yaşlı ciyərparasına nə qədər yalvarıb-yaxarsa da onu geriyyə qaytara bilməyib. Bir müddət anası ilə birlikdə yaralı əsgərlərə xidmət edib. Yeri gəldikcə burada dostlaşdığı əsgərlərdən döyüş silahlarının "dilini" də öyrənib...

Gülnaz bacı Gülablı, Şelli, Naxçıvanik döyüşlərində fəal iştirak edib. 1992-ci ilin martında Naxçıvanikə kəşfiyyata gedərək oradan beş nəfər erməni qızını əsir gətirib. Həmin əsir qadınların hesabına Xocalı faciəsi zamanı ələ keçirilən 15 nəfər qız-gəlin xilas edilib.

1992-ci il iyulun 5-də döyüşlər zamanı başından ağır yara alan Gülnaz xanımı arxaya yollasalar da onun doqquzuncu sinifdə oxuyan balasını - Cabbarov Rabili döyüş meydanından uzaqlaşdırma bilməyiblər. Rabil yeniyetmə inadı ilə sübut edib ki, o heç də cəbhədəkilərdən pis döyüşmür. Ağdam bölgəsində igidliyi ilə ad çıxaran Şirin Mirzəyevin (ölümündən sonra Azərbaycan Milli Qəhrəmanı adına layiq görülüb) batalyonunda hamının cəsur bir əsgər kimi tanıdığı Rabilin son döyüşü Tərtər ətrafında olub. Burada ölümü ilə əbədi yaşamaq haqqı qazanıb o...

Bakıdakı Şəhidlər xiyabanı neçə illərdi ki, Rabili də qoynuna alıb. Həcər hünərli Gülnaz ana hər dəfə oğlunun məzarı üstə gələndə buradakı tər qərənfillərlə qarşılaşır. sübhün şəfəqləri ilə nurlanan bu çiçəklər ona igid balasından söz açır:

Burda bir igid yadır,
Hünəri elə bəlli.
Burda bir şəhid yadır,
Gülərtüz, şirin dilli.

Onun amalı Vətən,
Onun sevgisi torpaq.
Məzara sığınsa da,
Göyərir yarpaq-yarpaq.



Cavadov Fariz Samil oğlu

doğulub - 10.09.1975-ci il,
Cəbrayıl rayonu Çaxırlı kəndi;
şəhid olub - 07.04.1997-ci il,
Füzuli bölgəsi

DÜŞMƏNİ SARSIDAN ÖLÜM

Toy-düyün fəslə olan payız, o ili dədə Qurbani, Aşıq Pəri yurduna özü boyda qəm-kədər gətirdi. Öz dəliqanlı, qeyrətli oğulları ilə həmişə öyünən, fəxr edən Xan çinarlı Cəbrayıl bir az əvvəl yağlıların caynağına keçmişdi. Həmin hadisədən 2 ay sonra isə Arazboyu kəndlərimiz erməni quldurları tərəfindən işğal edildi. Qəlb göynədən bu xəbəri Fariz ordu sıralarına çağırıldığı gün 5-ci günü Sangəçaldə eşidəndə elə bil ildırım vurdu onu. Bir anlığa həzrin nəğməli Arazın sol sahilində, yaşıllıqlar içində qərar tutmuş doğma Çaxırlı kəndi kino lenti kimi gözləri önündən gəlib keçdi. Ata-anasının, qohum-qardaşlarının taleyini düşünəndə az qaldı ürəyi köksündən çıxsın. Hiddətindən bir yerdə qərar tuta bilmədi.

Dekabrın əvvəlləri idi. Eşidəndə ki, xidmət etdiyi hərbi hissəni Ağdama döyüşə aparırlar, Fariz rahat nəfəs aldı. Hücüm əmrini intizarla gözləyən igid əsgərin qəlbə qısa hissilə alışıb-yanırdı. Gözlənilən an gəlib çatdı. İlk dəfə düşmənlə üz-üzə gəldiyi bu qanlı döyüşdə xeyli erməni quldurunu məhv etsə də sakit ola bilmirdi. Yanan evlərimizin, var-dövləti qarət edilib dağıdılan kəndlərimizin heyfini daha tez almağa can atırdı. O, Füzuli rayonunun Arazboyu kəndləri uğrunda gedən döyüşlərdə misilsiz qəhrəmanlıq nümunələri göstərdi. Horadiz qəsəbəsinin və rayonumuzun Cocuq Mərcanlı kəndinin düşməndən azad edilməsinin ən fəal iştirakçılarından oldu. Döyüş zamanı göstərdiyi şücaətə görə komandanlıq tərəfindən dəfələrlə valideynlərinə təşəkkür məktubu göndərildi.

Farizin igidliyi təkcə xidmət etdiyi hərbi hissədə deyil, bütün briqadaya yayılmış, öz qoçaqlığı ilə əsgərlər arasında ad-san çıxarmışdı. Hamı bu hündürboy, enlikürək, güləruz oğlanı sevirdi, ona ehtiramla yanaşırdı. Komandirlər Farizə möhkəm inanırdılar. Bilirdilər ki, harada Fariz var, demək orada qələbə var. Ona görə də ən çətin tapşırıqları ona həvalə edirdilər. Bu etibarlı cəsur əsgər azad edilmiş kəndlərimizin minadan təmizlənməsində, düşmən arxasına kəşfiyyata göndəriləndə nəyə qadir olduğunu dönə-dönə sübut etmişdir.

Sonuncu kəşfiyyatı Fariz qəhrəmanlığının əlçatmaz zirvəsi kimi dediklərimizə bir daha parlaq misal ola bilər. Farizgilin dəstəsinə vacib tapşırıq verilmişdi. Cəsur kəşfiyyatçılar lazım olan məlumatları toplayıb, geri döndə düşmənlər duyuq duşdülər. Qeyri-bərabər döyüş başlandı. Onlar özlərindən sayca qat-qat çox olan erməni quldur dəstəsini darmadağın etdilər. Öz murdar yoldaşlarının köməyinə gələn yağlıların yeni qüvvəsi də məhvin olmaqdan yaxalarını qurtara bilmədi. İgid oğullarımızın qəhrəmanlığı qaniçən düşməni çaşbaş salmışdı. Kəşfiyyatçılarımızın Azərbaycanlı olmalarına heç cür inanmaq istəmirdilər. Bunlar çəçendirlər, öz din qardaşlarına köməyə gəliblər, deyirdilər. Əsgərlərimizi diri tutmaq, bütün dünyaya car çəkmək üçün tanklarla, BTR-lərlə onları mühasirəyə aldılar. Ancaq milli düşmənlərimiz bizim kimliyimizi tez unutmuşdular. Unutmuşdular ki, türk ölər, amma məğlub olmaz.

Uşaqlar son nəfəslərinədək döyüşərək ermənilərə ağır itki verdilər. Düşmənlərin əlinə diri keçməmək üçün son gülləni özlərinə vurdular. Farizgilin qəhrəmancasına ölümü düşməni yandırır yaxdı. Üstəlik müəyyən olunanda ki, onlar azərbaycanlıdırlar, elə bil üstlərinə qaynar su tökdülər...

Göstərdiyi şücaətə görə igid eləğlumuz Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı ilə ölümündən sonra "Azərbaycan Bayrağı Ordeni" ilə təltif olunmuşdur.

Fariz və onun dostları da Vətənin şərəfini üstün tutaraq ölümləri ilə düşməne anladılar ki, xalqımızı heç bir qüvvə məğlub edə bilməz. Çünki, onu canından əziz tutan belə igid oğulları var. Aparılan uzun danışıqlardan sonra Fariz Şamil oğlu və onun döyüş yoldaşlarının cəsədlərini düşməndən almaq mümkün oldu. Öz igidlikləri ilə adları xalqımızın qəhrəmanlıq tarixinə həkk ediləcək oğullarımız Bakıda Şəhidlər xiyabanında dəfn olundular. Bəli, Vətəni sevənlər sevilməklə yanaşı, qəlblərdə özlərinin əbədi heykəllərini ucaldırlar, Fariz Cavadov kimi.



Cəbrayilov Saday Misirxan oğlu

doğulub - 1963-cü il,
Cəbrayıl rayonu Süleymanlı kəndi;
şəhid olub - 17.08.1993-cü il,
Cəbrayıl bölgəsi

BU AD ONA YARAŞIR

Ana torpaq Sadayın nəzərində namus, qeyrət rəmzi idi. O, havasını udub, suyunu içdiyi bu torpaqdan ötrü 1991-ci ildə İmişlidəki iş yerini tərک edib doğma Süleymanlı kəndinə uz tutmuşdu. O vaxtlar bu kəndin səksəkəli, müsibətli günləri uc-uca düyünlənməkdə idi. Saday qoynunda boya-başa çatdığı kəndlərinin harayına üz tutanda nə vaxtsa əzbərlədiyi bir şeirin ilk mısraları dodaqlarında əsgər andı kimi səslənməkdə idi:

Çəmənimdə ətir, sünbülümdə dən,
Dönübdü süfrəmdə çörəyə torpaq.
Özü böyüklükdə Vətəndir, Vətən –
Çevrilib sinəmdə ürəyə torpaq...

Doxsan birinci ilin qarlı-sazaqlı bir günündə "sinəsində ürəyə çevrilən" Vətən torpağı köməyə səsləmişdi Sadayı. Onda Saday iyirmi səkkiz yaşının içində idi. Hər gələn təzə il ona bir dünya qayğı, əndişə gətirdiyindən bu iyirmi səkkiz ildə işlərini sahmanlayıb qurtara bilməmişdi. Son illərdə ürəyindən evlənmək fikri keçsə də, Sədərəkdən Şınıxa, Qubadlıdan Kəlbəcərə, Tumas atadan Murova qədər imdad diləyən ana torpağın harayını qulaqardına vura bilməmişdi. Ürəyində öz-özünə təsəlli verib demişdi ki, "inşallah, müharibədən sonra toy edib, əzizlərimi, doğmalarımı sevindirərəm". Bəlkə də şəhid ağrı-acıları ilə sızlayan bir eldə toy-büsat qurmağı şəninə sığışdırmamışdı...

Dünyanın elə sirləri, elə möcüzələri var ki, ondan fələyin özü də baş açan deyil. Allah bilir Cəbrayıl ellərinin müdafiəsinə yollandığı o şaxtalı gündə daha nələr keçmişdi ürəyindən. Bircə onu bilir ki, ana torpağın keşiyində dayanmağa heç kəs məcbur etməmişdi Sadayı. "Qüdrətdən səngərli-qalalı dağlarla" onu görüldürən ürəyinin təpəri, damarlarındakı qeyrət qanı idi. Bir vaxtlar o bu dağların ən uca zirvəsinə qalxaraq gündoğandan günbatana qədər gözlə seçilən

Araz vadisinə, başı bəyaz çalmalı Ziyarat dağına, Tanrı möcüzəsi Qarabağın qartal yuvasına bənzər obalarına heyrətlə baxar, gözəllik önündə sal qaya kimi donub qalardı. Cənnət misallı bu yerlərin saf havası, diş göynədən durna gözlü bulaqları və bir də ruzusunu daş altdan çıxarmağı bacaran sadə ürəkli adamları onu elə ovsunlamışdı ki, dünyada ata ocağı Süleymanlıdan gözəl bir yer təsəvvür edə bilmirdi...

Rayon mülki-müdafiə idarəsində çalışsa da, Sadayın "iş yeri" düşmənin bir addımlığında yerləşən döyüş postları, barıt qoxulu səngərlər idi. Kürəyini dağlara söykəyən kimi qollarında yenilməz bir gücün olduğunu açıq-aşkar hiss edib duyurdu Saday...

Rayon İcra hakimiyyəti başçısının birinci müavini Mərkəz Paşayevin dediklərindən:

- Müqəddəs şəhid adıyla Tanrı dərğahına üz tutan Sadayı halal bir insan kimi tanıyırdım. Bir müddət mənim Cəbrayıl rəhbərlik etdiyim 16 sayılı SMD-də çilingər işləyən bu qeyrətli oğlan Şıkar kimi, Mətləb kimi Vətən uğrunda gedən döyüşlərdə iştirak etməyi özünə borc bildi. Sıradan çıxan hərbi texnikanı döyüşə hazırlamaqda misli-bərabəri olmayan Saday son məqamda şəhid oldu...

Doxsan üçüncü ilin 15 avqust günü Süleymanlının ölüm-dirim məsələsi həll olunurdu. Səriştəsiz komandirlərin naşılığından məharətlə istifadə edən düşmən silahlı qüvvələri o gün Ağ yoldan üzü aşağıdakı obalarımızı qana çalxayıb Qışlaq, Süleymanlı, Doşulu, Qaracallı, Balyand kəndlərini ələ keçirdilər. Axıra qədər qeyrətlə vuruşub ağır yaralanan bu igid əsgəri o qanlı-qadalı gündə Bakıdakı hərbi qospitala çatdırsalar da, Vətənin ağır günündə ürəyi şan-şan olan Cəbrayıl Saday Misirxan oğlu şəhid adının əbədi şöhrətinə sığındı. Tanrı ucalığına söykənən bu ad onun yarı-yaraşığıdır indi...



Cəbrayıl Vüqar Vəli oğlu

doğulub - 10.05.1969-cu il,

Cəbrayıl rayonu Dağtumas kəndi;

şəhid olub - 28.12.1993-cü il,

Ağdam rayonu Papravənd kəndi

İŞİĞA QƏRQ OLAN MƏZAR

Sübhə yaxın düşmən Dağtumas kəndini odlara qaladı. Doxsan üçün 25 avqustu yaddaşlarda ağrı-acılı bir gün kimi qaldı. Onda heç kimin ağlına gəlməzdi ki, erməni quldurları belə asanlıqla kəndə soxulub camaata qanlı divan tutacaqlar. Əyin paltarlarını belə geyinməyə macal tapmayanlar qaçıb canlarını birtəhər qurtarsalar da, neçələri qanına qəltan olundu burada. Ulu Tumas ata bu qədər vəhşilik, bu qədər qan-qada görməmişdi öz tarixində. Qaçmağa amanı olmayanlara qanlı divan tutulur, evlər yandırılır, Yenikəndin, Dağmaşanlının, Dağtumasın tüstüsü gözləri açırdı...

O müdhiş dəqiqələrdə mühasirəyə düşmüş Qazanzəmi batalyonunun əsgərləri ölümün pəncəsindən qurtarmaq üçün ölüm-dirim savaşına çıxmışdılar. Bu yerlərin hər qarışına bələd olan düşmən bəndi-bərəni elə kəsmişdi ki, quş-quşluğu ilə uçmağa ürək etmirdi. Axşama yaxın döyüşçülərimiz qəti qərara gəldilər: ya hamılıqla birlikdə məhv olacaq, ya da düşmən əsarətindən qurtaracaq. Mühasirənin ən zəif həlqəsi Qubadlı üzünə diklənən yoxuş idi.

Gecənin bir əlminə əsgərlərimiz düşmənin arxayınlaşdığını hiss edib qəfildən hücumə keçdilər. Ölümə bərabər risq qələbə ilə başa çatdı. Dağtumasın hər qarış torpağını əlinin içi kimi tanıyan Vüqarın da iştirak etdiyi bu əməliyyat sona çatanda sübhün gözü təzəcə açılırdı...

Vüqar Dağtumasda anadan olmuş, burada boya-başa çatmışdı.

Atası Vəli kişi kimi zəhmətə erkən yaşlarından alışmışdı. Səkkizinci sinfi bitirəndən sonra Sarıcallı texniki-peşə məktəbində qaynaqçı peşəsinə yiyələnib kəndlərinə qayıtmışdı. 1987-1989-cu illərdə sovet ordusunda xidmət etmiş, doğmalarını əsgər məktubları ilə ovundurmuşdu. Evlərinə qayıdandan sonra anası Güllü bacı onu dilə tutsa da toy söhbətini yaxına qoymurdu. Evdəkilər üzə duranda zarafata salıb:

- Ay ana, - deyirdi, - neynirsən gəlini-zadı, göydən yağan bu bəlanı görmürsünüzmü? Darıxmayın, qoyun müharibə qurtarsın.

Hərdən Vüqarın özünün də könlündən toy həvəsi keçsə də, tale onu bu arzusuna qovuşdurmadı. 1992-ci ilin dekabrında ordu sıralarına səfərbər olunub igid əsgərlərimizə qoşuldu...

Doxsan üçüncü ilin martında Hintağlar istiqamətində gedən döyüşlərdə Vüqar Cəbrayilov nəyə qadir olduğunu göstərdi. Burada o, qarın nahiyəsindən yara alsada, axıra kimi bir addım da geri çəkilmədi...

Cəbrayılın süqutu yaxınlaşdıqca düşmən qudurmuş it kimi havalanır, camaatı vahiməyə salıb, yurd-yuvasından qovmaq üçün gecə-gündüz öz şeytan dəyirmanını işlədirdi. Həmin günlərdə Vüqar yurda sipər oğullarımızın cərgəsində düşməyə inadla müqavimət göstərir, Quysaq və Horovlu istiqamətində vuruşurdu...

Oktyabrın axırlarına yaxın Cəbrayılın sonuncu sığınacaq yeri olan Arazboyu torpaqların üstündən qara yellər əsdi elə bil. Düşmən qəfildən həmlə

edərək əliyalın camaatı aramsız tank atəşi ilə qorxudub Araza tökdü. Doğma elləri ürək ağrısı ilə tərək edənələr özlərini sərhəd zolağına çatdırıb İran tərəfə keçməli oldular...

O məhşər günündə Vüqarın gözündə dünya-aləm zülmətə dönmüşdü. Arazı o üzə adlayandan sonra həsrətlə dönüb arxaya baxdı. Od tutub yanan evləri görəndə ürəyindən qara qanlar axdı onun. Sanki qaibanə bir səs ona deyirdi ki, Vüqar, bu doğma yerlərə doyunca bax, bir də ayağın buralara dəyməyəcək...

Ağdam rayonunun Papravənd kəndi uğrunda gedən döyüşlərdə yaralı əsgər yoldaşının həyatını xilas edərəkən gülləyə hədəf oldu Vüqar. Üçcə gün artıq yaşasaıdı, Doxsan dördüncü ilə qədəm qoyub, yeni il münasibəti ilə dostlarına gözyadınlığı verəsi idi...

Təzə ili Əlibayramlı şəhərindəki Şəhidlər xiyabanında qarşıladı Vüqar. Buradakı gor evi onun təzə ünvanına çevrilib o vaxtdan. Tanrı onun ruhunu şad etsin...



Səfərov Murad Hafiz oğlu

doğulub - 23.04.1971-si il,
Cəbrayıl rayonu Daş Veysəlli kəndi;
şəhid olub - 15.08.1993-cü il,
Xocavənd rayonu Daşbaşı kəndi

ŞƏHİD QƏBRİ - AND YERİMİZ

Günortaya yaxın mərkəzi xəstəxananın geniş həyətinə iynə atsaıdı yərə düşməzdi. Daşbaşı postundakı qanlı faciədən xəbər tutanlar hər tərəfdən axışib buraya gəlməkdə idilər. Nalə-nifrin ərsə qalxdığından ağız deyəni qulaq eşitmirdi burada. Xəstəxananın zirzəmisindəki bir neçə meyitin kimliyini səhərdən bəri müəyyən etmək mümkün olmadığından içəridəkilər çıxılmaz vəziyyətdə qalmışdılar. Bayırda toplaşanların sayı artdıqca uğultudan qulaq tutulurdu:

-Hardadır bu faciənin günahkarları, gəlib camaata cavab versinlər?

-Deyirlər yanlarında komandirlərdən heç kim olmayıb bu uşaqların.

-Hə, mən də belə eşitmişəm. Əşşi, bu cür də özbaşınalıq olar, hanı bu rayonun ziyələri?

-Hanı özgə vaxtı ağızlarına çullu dovşan sığmayan o nadürüstlər?

-Hanı bu uşaqları gecənin zülmətində ölümün ağzında köməksiz qoyan bişərəflər?

-Hanı, hanı, hanı???

Dərd içində qovrulan bu adamların dəniz kimi təlatümə gəldiyini görəndə baş həkim onların qarşısına çıxıb:

-Ay camaat, - dedi, - xahiş edirəm sakit olun, bu faciə hamımızın belini qırıb. Gəlin, bir-birimizi yamanlamayaq. Bizim bir düşmənimiz var, - o da balalarımızı bu kökə qoyanlardır...

Hüseyn həkimin sözləri deyəsən adamların qəlbində közərən qəzəb odunun üstünə bir az su çilədi...

Daşbaşı postunda dayanan uşaqları yaxşı tanıyan iki cavan əsgər içəri girən kimi zirzəmidəki meyitlərə yanaşıb onların qanlı sifətlərinə nəzər saldılar:

-Bu rəhmətlik Cəbrayıldır, - özü də Mərcanlı kəndindəndir, yaxşı tanıyırdım onu...

-Bu da bizim Müslümdür...

-Məzrəli balası Mətləbdir bu oğlan da...

-Bəs, bu? Göz yaşları içərisində deyilən iki kəlmə söz cavan əsgəri divara qısnamışdı elə bil. O əyilib meyitin yarı-açıq gözlərinə, qanlı sifətinə diqqətlə baxdı. Bir az tərəddüdlə:

-Mənə elə gəlir ki, Muraddır bu oğlanın adı.Yoldaşı onun sözünü təsdiqlədi:

-Hə, düz deyirsən, Səfərov Murad Hafiz oğludur bu. Rəhmətlik Müslümlə bir gəzib-dolanırdılar. Özü də Daş Veysəlli kəndindəndir...

Tanınmaz hala salınan meyitlərə baxanda Əjdər həkimin ürəyi qırıldı elə bil:

-Alçaqlar, insan qanına susayan manyaklar, gör, gül kimi uşaqları nə kökə salıblar...

-Ay camaat, vallah Tanrı bu zülmü götürməz...

Sovet ordusu sıralarında iki il qulluq edib geriyyə qayıdanda Murad torpaqlarımızı od içində yanan gördü. Sürücü işləmək fikrindən daşınıb könüllü olaraq yurda qeyrət sipəri olan oğulların dəstəsinə qoşuldu. Yaxşı idmançı, əla atıcı idi Murad. Əsgərliyini "stroybatda" başa vursa da, cəldlikdə, hədəfi dəqiq nişan almaqda tayı-bərabəri yox idi. Sirik, Quşçular, Hərəkül, Daşbaşı döyüşlərində əsgər dostlarının rəğbətini qazanmışdı. Döyüşə atılarda ölüm barədə fikirləşməyə heç vaxtı da olmurdu onun. Hərdən deyirdi ki, uşaqlar, ölümdən-filandan qorxmağa dəyməz, onsuz da kimin vədəsi çatsa, onu bu dünyada bircə gün də olsun saxlamaq olmaz. Ən çox ölüm barədə deyil, gələcək günlər haqqında

düşünürdü Murad. Bir dəfə döyüşdən qabaq əsgər yoldaşlarını başına yığıb onlara demişdi:

-Uşaqlar, bilirsiniz Peyğəmbər əleyhissəlamın mübarək ifadəsi ilə Quranda nə yazılıb?

Yoldaşlarının təəccüb dolu nəzərləri ilə qarşılaşanda əlavə etmişdi:

-O müqəddəs kitabda deyilir ki, "sizinlə döyüşənlərlə Allah yolunda siz də hərb edin. Ancaq təcavüz etməyin. Allah təcavüzkarı heç sevməz".

Mərcanlıdan olan Fərhadov Arif Muradın sözlərinə qüvvət vermişdi:

- Deməli, biz haqq yolunda döyüşürük. Bu yolda, Məhəmməd Əmin babamız demişkən, şəhid olmaq da, qazilik də şərəfli işdir...

Vətənimizin qaziliyi naminə Daşbaşı döyüşündə son nəfəsinə kimi çarpışıb şəhid oldu Murad. Onun Daş Veysəlli torpağındakı gor evi and yerimizə çevrildi bizim...

Muradın böyük qardaşı Muxtar neçə aylar araşdırmalar, sorğular aparmış, istəklilə qardaşının tam xarakteristikasını əks etdirən 25-30 səhifəlik bir material-məlumat göndərmişdi bizə. Bu məlumatda Muradın əsgər dostlarının, komandirlərinin, ailə üzvlərinin ürək sözləri, igid eloğlumuz haqqında fikirləri öz əksini tapıb. Kitabın həcminə görə həmin materialdan geniş şəkildə istifadə edə bilməsək də, gələcəkdə Daşbaşı döyüşlərinin geniş bədii əksi öz ifadəsini taparsa, həmin materiallar ən yaxşı sənədli mənbə olacaqdır. Hələlik isə şəhid eloğlumuz Muradın bir şerin kövrək misralarına sığınan yaralı ruhu yurd yerlərimizi dolaşmaqdadır:

O gecə düşmənlə gəldin üz-üzə,
Əsib titrəmədi dizlərin, Murad.
Ülvi istəyinlə döndün dənizə,
Durur Daşbaşıda izlərin, Murad.

O gecə yağılar durdu qəsdinə,
O gecə od-alov yağdı üstünə.
Ziyarat bələndi sənəin tüstünə,
Dondu dodağında sözlərin, Murad.

Baş qoydun məzarda torpaq bəlınca,
Nigaran ruhun da dönüb qılınca,
Qəfil perik düşən elin dalınca,
Hələ də yol çəkir gözlərin, Murad.



SÜSƏN, VÜSAL ƏMANƏTİ

Cəfərov Akif İsmiyəli oğlu

doğulub - 30.07.1968-ci il,
Cəbrayıl rayonu Horovlu kəndi;
şəhid olub - 22.12.1993-cü il,
Gəncə bölgəsi

Doxsanıncı ilin 20 Yanvar gecəsi Akif də Bakıda imperiyanın tankları qarşısına çıxan əliyalın adamların arasında idi. Onda Nadir qardaşını şəhəri ələk-vələk eləyəndən sonra güclə axtarıb tapmışdı. O müdhiş gecədə baş verən qanlı hadisələri öz gözləri ilə görən Akifin yorğunluq və sarsıntıdan qəməti bükülmüşdü elə bil. Hadisələrin qızğın çağlarında yaralıları xilas etmək üçün özünü oda-közə vuran bu qeyrətli Cəbrayılı balasından yağış kimi yağan güllələr yan keçmişdi o gecə...

O vaxt Akif Bakı dənizçilik məktəbini bitirəndən sonra Bakı ilə Krasnovodsk arasında üzən gəmilərin birində işləyirdi. Mavi Xəzərin qırçınlı sularının tamaşasından doymasa da, doğulduğu Horovlu kəndi onu özünə çəkirdi...

Doxsan birinci ilin sentyabr ayında atası İsmiyəli kişi Akifin toyunda qol götürüb doyunca oynadı. Səmayə bacı gəlini ilə oğlunun alnından öpüb onlara xeyir-dua verdi. Akif özünü dünyanın ən xoşbəxti hesab edirdi onda. Vüsal dünyaya gələndə uçmağa qanadı yox idi onun. İş vaxtı sona çatan kimi kənddəki rabitə şöbəsidən evlərinə tələsir, balaca oğlunu atıb-tutmaqdan doymurdu...

Erməni quldurlarının günbəgün azğınlaşması Akifin də fərəhli günlərinə son qoydu. Kəndlərinin qarşı tərəfindəki dumanlı, çənli dağların o üzündə gedən savaşa biganə qala bilmədiyindən 1992-ci ilin payızında cəbhəyə yollandı Akif. Günlər keçdikcə Süleymanlı, Sirik, Mülkədərə postlarından, Ağ yol ətrafında gedən döyüşlərdən gəldi onun səsi. Bir dəfə (1993-cü il aprelin 3-də) Mülkədərə postundan qayıdarkən Akifgili gətirən hərbi maşın dağ yamacından aşağı yuvarlandı. Qəza vaxtı qolundan və başından ağır yaralanmasına baxmayaraq min bir əziyyətlə dostu Rəşidi maşının altından çıxarıb onu xilas etmişdi Akif...

Doxsan üçüncü ilin avqust ayının 23-də Cəbrayılın üstünü qara buludlar alanda yaralı döyüşçülərlə birlikdə Akifi də Beyləqan xəstəxanasına gətirmişdilər. Onda bu cəsur oğlanı yaralarından çox doğma yerlərin düşmən əlinə keçməsi ağrıtmışdı...

Yaraları qaysaq bağlayan kimi Akif ayağa qalxıb ailə üzvlərini kəndbəkənd gəzib soraqladı. Onları Beyləqandan İmişli ərazisinə köçürüb rahat

nəfəs aldı. Ayrılıq anları yaxınlaşanda doğmaları ilə qucaqlaşıb balaca Vüsalın süd qoxulu dodaqlarından öpdü. Həyətdən çıxanda ömür-gün yoldaşına xitabən:

- Süsən, Vüsal əmanəti! - dedi...

Onda hələ Cəbrayılın Arazboyu torpaqları düşmən əlinə keçməmişdi. İgid oğullarımız rayon camaatının sonuncu ümid yeri olan Quysağı, Şəybəyi, Böyük Mərcanlı, Maralyanı, Soltanlı... qorumaq üçün kiprikləri ilə od götürürdülər. Akif də onun üçün əziz olan yurd yerlərinin müdafiəsinə qoşulub Çapand, Quysaq və Şəybəy kəndləri uğrunda gedən döyüşlərin iştirakçısı oldu. O boranlı günlərdə Cəbrayıl alayının naşı komandirlərinin günahı ucbatından başıpozuq dəstələrə bölünən əsgərlər Araz qırağına toplaşan mülki əhalini taleyin ixtiyarına buraxıb çayı adlayaraq o üzə keçdilər...

Zəngilandan üzü Beyləqana kimi geniş bir ərazinin düşməmə verilməsi odsuz-ocaqsız yandırıldı Akifi. Vətən təəssübü çəkən igid oğullar - Akifin döyüş yoldaşları Bəhramtəpəyə toplaşandan sonra, onları Gəncəyə Seyfəli poliqonuna köçürdülər. Akifin cəbhədə dostlaşdığı Vüqar, Cavid, Vahid, Mehdi və Seyidağa da onunla birlikdə idilər. Yaralı yurd yerimizdən olan Cəbrayılın harayı bu cavanları tərədən-dırnağa qədər yandırsa da, qələbədən ümidlərini üzürdülər onlar. Elə buna görə də düşməndən qisas alacaqları günü səbirsizliklə gözləyirdilər...

Bu qəfil bəla hardan gəldi görəsən? Akifi və onun ürəkləri qeyrət hissi ilə döyünən dostlarını bircə anın içində al-qana boyayan bu ölüm pusqudamı dayanmışdı? Onların ölümündə kim idi günahkar? Ehtiyatsızlıqdanmı, təxribatdanmı doğulmuşdu bu müdhiş hadisə? Yoxsa Şuşadakı, Laçındakı, Daşaltdakı xəyanətin Gəncə ətrafındakı cücərtisi, işartısı idimi bu müəmmal ölüm?..

Beyləqanın Şəhidlər xiyabanında dəfn etdilər Akifi. Bir ocaq ağlar qaldı onun ölümündən sonra. Bacıları Aygün, Almaz, Şəhla, Tahirə öyrəşə bilmədilər qardaşlarının yoxluğuna. Akifin ölümündən sonra dünyaya gələn körpəsinə Akifə adı verdilər. Böyüyəndə o, öz adının müqəddəsliyini anlayıb iftixar hissi keçirəcək. Şəhid oğlumuz Səfərov Akif İsmiyəli oğlunun ailə ocağında böyüyən Vüsalın və Akifənin ağlı kəsəndən sonra şəhid atalarının necə böyük ürək sahibi olduğunu öyrənib biləcəklər. Bir vaxtlar məktəbə gedəndə bu körpələr Akifin böyüdülmüş şəklinin qarşısında ayaq saxlayıb iftixar hissiylə: "Bu bizim atamızdır", - deyəcəklər. O, torpaqlarımızın azadlığı uğrunda canından keçib. Və bundan sonra onlar qəhərdən titrəyən dodaqlarında yenidən əzbərlədikləri şerin ilk düzümünü söyləyəcəklər:

Bu torpaqda igidləri soraqla,
Xudafərin bir dastandır, varaqla.
Gəyəndəki būsata bax maraqla –
Horovluda solum, sağım tamaşa...



Cəlilov Məzahir Əli oğlu

doğulub - 1970-ci il,
Cəbrayıl rayonu Böyük Mərcanlı kəndi;
şəhid olub - 18.07.1995-ci il,
Füzuli bölgəsi

YARALI ÜRƏYİN NALƏSİ...

Məzahir Böyük Mərcanlı kəndində anadan olmuş, ömrünün ən dəyərli illəri - uşaqlıq və erkən gəncliyi də məhz doğma kəndlərində keçmişdi. O, 1987-ci ildə Böyük Mərcanlıdakı orta məktəbi bitirmiş, 1989-1991-ci illərdə keçmiş sovet ordusu sıralarında əsgəri xidmətdə olmuşdu.

Doğma ellərin başı üstünü almış təhlükə onu əsgərlikdən sonra rahat buraxmadığı üçün Vətənin müdafiəsinə qalxan könüllülərə qoşulur və 1992-ci ildən başlayaraq erməni işğalçılarına qarşı döyüşlərdə iştirak edir. Cəbrayıl batalyonu tərkibində Şayaq, Sur, Armudlu postlarındakı əməliyyatları həyata keçirənlərin fəallarından biri olur. Sur ətrafındakı döyüşlərin birində Məzahir köksündən qəlpə yarası alır. Bir müddət hərbi qospitalda müalicə olunub yenə də cəbhəyə - döyüş dostlarının yanına qayıdır. Bu vaxt isə artıq Cəbrayıl torpaqları düşmən əlinə keçmişdi. Ona görə Məzahirin yeni döyüş yolu Füzuli bölgəsindən keçir...

Amma sinəsi Məzahiri çox incidirdi, bu ağrı-acıları o, atasından, istəkli həyat yoldaşından gizlətməyə çalışırdı. Nəhayət, ciddi həkim müayinəsindən sonra məlum oldu ki, onun köks qəfəsində qəlpələr var. Ürəyində cərrahiyyə əməliyyatı aparılmalı idi. Cərrahiyyə əməliyyatından sonra 1995-ci ilin iyul ayında onun böyük arzularla yaşayan yaralı ürəyi əbədi olaraq susdu. Vətəni canından da artıq sevən bir Vətən oğlu ana torpağa qovuşdu.

Məzahirin üç yaşlı oğlu Sərvər hələ də "ata" - deyər yol gözləyir, elə bilir ki, atası haradasa uzaq, lap uzaq bir səfərdədir, amma gec-tez qayıdacaq...



Cəfərov Rövşən Əziz oğlu

doğulub - 01.11.1969-cu il,
Cəbrayıl rayonu Əmirvarlı kəndi;
şəhid olub - 22.12.1993-cü il,
Gəncə bölgəsi

O, YADDAN ÇIXAN DEYİL...

Sübhün gözü açılan kimi Arazboyu obalara elə bir mərmə leysanı yağdı ki, gözlülər baxıb qan ağlayırdı. Nəritildən qulaq tutulur, vahiməyə düşən adamlar Araz kənarına qaçır, buraya toplaşanlar ölümdən necə qurtaracaqları barədə baş sındırırdılar. Ara-sıra eşidilən sözlər xilas olmaq ümidi ilə buraya üz tutanları daha da vahiməyə salırdı:

-Deyəsən dünyanın axırı çatıb, qardaş.

-Rəhmətliyin oğlu, dünyanın dərdləri sənə qalmayıb ha. Bir de görək, bu qan çanağından necə qaçıb qurtarmalıyıq?

-Horadiz keçidini düşmən üzümüzə bağlayıb. Xudafərin tə-rəfə getməyə dəyməz, gərək özümüzü Araza vuraq.

-Elə danışsın ki, elə bil bu boyda Araz kiçik su arxıdır, hoppə eləyib o tərəfə adlamaq olar.

-Lap tutaq ki, üzməyi bacaran on-on beş adam canını qurtardı. Bəs, yerdə qalan əlsiz-ayaqsızlar, uşaqlı qadınlar nə etsin?

Narahat olmayın, ay camaat, biz özümüz sizə kömək edəcəyik. Hamı yana çevrilib bu səsin gəldiyi səmtə boylandı. Üç nəfər cavan əsgərin adamlara yaxınlaşdığını görən tösmərək kişi qəzəbindən kükrədi:

-Ə, nə axmaq-axmaq danışsınız, elə igidliyiniz vardı, düşməni yaxına buraxmaydınız.

-Düz deyir, camaatı yaman günə qoyandan sonra, ürəyiniz yanır bizə. Çıxın yolunuzla gedin. Onsuz da camaata olan olub.

-A qardaş, niyə insafsız danışsınız, mən bu uşaqları çox yaxşı tanıyıram. Bax, o sizə köməyini təklif edən oğlanı görürsünüzmü, Əmirvarlı Əziz kişinin oğlu Rövşəndir. 1992-ci ildən qeyrətlə vuruşur. O biriləri də onun kimi. Yazıqlar neyləsinlər, belə başıpozuq ordu ilə düşmən qabağında dayanmaq mı olar?

Kişinin sözləri elə bil Rövşənin yarasının gözünə duz basdı:

-Cəbrayılın süqutundan sonra bizim heç birimizin yaşamağa haqqı yoxdur. Yadda saxlayın ki, doxsan üçün iyirmi dörd oktyabrı bizim qara günümüzdür.

-Bizi bu günə salanların Tanrı xanımını dağıtsın, oğul. Daha onlardan keçib, kömək edin üstümüzə tuşlanan ölümdən yaxamızı qurtaraq...

Rövşən Cəfərov cəbhəyə gəldiyi gündən qeyrətlə vuruşur, yoldaşlarına ürək-dirək verirdi. Bilirdi ki, Vətənin sabahı qeyrətli əsgərlərimizdən asılıdır. Və onu da bilirdi ki, camaat illərlə min bir zillətə dözüb özlərinə ev-əşik düzəldiblər. Heç kəs isti yuvasından perik düşmək istəmir. Bu yurdu qorumaq məsuliyyəti Azərbaycan əsgərinin üzərinə düşür. Bütün bunları yaxşı duyub dərk edirdi Rövşən. Elə buna görə də düşmənlə üz-üzə gələndə barmağını tətikdən ayırmadan irəli şığıyırdı. Mülkədərə, Qışlaq, Süleymanlı, Balyand və Sirik döyüşlərində əsl qəhrəmanlıq göstərmiş, özünü oda-közə vurmuşdu. Bəzən postlara qardaşı Həsənlə birlikdə gedir, dərini-sərini onunla bölüşürdü. Bir dəfə döyüş tapşırığını yerinə yetirməyə gedərkən mindikləri maşın minaya toxunmuş, Həsən ağır zədə alaraq, uzun müddət Bakıdakı xəstəxanaların birində yatmalı olmuşdu. O gün Rövşən zədələnsə də tezliklə ayağa qalxıb əsgər dostlarının yanına qayıtmışdı...

Sur və Daşbaşı əməliyyatlarında da mərdliklə vuruşmuşdu Rövşən.

Daşbaşı faciəsini eşidən kimi Qubadlıdan gələn batalyonun döyüşçülərinə bələdçilik edərək, itirilən mövqeyin qaytarılmasında və on yeddi şəhid meyitinin geri alınmasında fədakarlıq göstərmişdi.

1993-cü ilin aprelində ürəkdən sevdiyi İlhamə adlı bir qızla ailə həyatı qurmuşdu.

1993-cü ilin 22 dekabrı Rövşənin ömrünün sonuncu nidası oldu. Seyfəli poliqonunda şəhid olan bu igid oğlanı İmişlinin Çaxırlı kəndində torpağa tapşırıdılar. Rövşənin ölümündən doqquz gün sonra dünyaya gələn oğul balasına Yadigar adı verdilər. İndi Şəfiqə ana oğlunun nişanəsi ilə ovundurur özünü...

Rövşən dünyadan köçsə də Əmirvarlı camaatı xatirəsini əziz tutur, tez-tez ondan söz açırlar.

Məmmədov Mirzə Məhəmməd oğlu (kənd ağsaqqalı): - Kəndimizin cavanları arasında Rövşən mərdliyi, qoçaqlığı ilə seçilirdi. Bunu cəbhədə olarkən dönə-dönə sübut etdi. Allah ona rəhmət eləsin"...

Mahmudov Vidadi Məhəmməd oğlu (Rövşənin müəllimi): (O, biz müəllimlərin sevimlisi, güvənc yeri idi. Qisməti elə gətirdi ki, torpaq namusu uğrunda candan keçməli oldu... O, yaddan çıxan, unudulan oğul deyil....



Şamilov Rövşən Bəhlul oğlu

doğulub - 12.04.1974-cü il,
Cəbrayıl rayonu Qumlaq kəndi;
şəhid olub - 15.08.1993-cü il,
Xocavənd rayonu Daşbaşı kəndi

VƏTƏN UNUTMAZ SƏNİ...

Dədə Qorqud zəmanəsindən üzü bəri ellərimizdə dünyaya göz açan oğlan uşaqları "düşmən toxmağı", hesab edilmişlər. Bu kəlamın mayasındakı həqiqət ondan ibarətdir ki, oğlan uşaqları dar ayaqda Vətəni müdafiə etməyə, onun yolunda candan keçməyə borcludurlar. Yaşadıqları illərdə bu amala söykənənlər hardasa ölümlün gözlərinə dik baxmağı, onun üstünə yeriməyi də bacarırlar. Bütün bunların əvəzində Tanrı onları özünün sevgisi ilə mükafatlandırır, ulu dərgahının işığına pay edir...

Bu gün şəhidlik zirvəsində qartala bənzəyən qeyrətli oğulların sırasında Şamilov Rövşən Bəhlul oğlu da özünəlayiq yer tutur. Bu haqqı o, torpaq yolunda ölmək istəyi hesabına qazanıb. Bir vaxtlar Rövşən Qumlaq cavanlarından heç nə ilə fərqlənməsə də, indi o bu kəndin and-aman yeridir...

Taleyin qəribə oyunları var. İyirmi beş, otuz il qabaq kim deyə bilərdi ki, o illərdə doğulan uşaqların üstündən qara yel keçəcək, cavanlar ürəklərində gəzdirdikləri arzularla vidalaşub odun, alovun içərisində keçməli olacaqlar.

Rövşən orta məktəbdə oxuyanda yaşıdları kimi romantik bir dünyanın qayğısız sakini idi. Evlərinin üst tərəfində nizamlı sıralanan Xudafərin SES tikililəri onu qanadlarına alıb gələcək illərə aparırdı. O illərdən səsi-sorağı gəlirdi Rövşənin. Bəlkə də müharibə olmasaydı, orta məktəbdən ayrılan kimi tikintiyə üz tutur, dinc peşə adamlarının sırasına qoşular, gələcəkdə iftixar hissi ilə öyünüb: "Burada mənim də əməyim var", - deyərdi...

Ancaq tale başqa yaşıdları kimi onun da arzularını gözündə qoydu. Rövşən Xudafərin su qovşağının tikintisinə yox, barıt qoxulu səngərlərə üz tutdu. Artıq onda elə vaxtlar idi ki, Vətən torpağı imdad diləyir, qeyrətli oğullar köməyə çağırırdı. Gəndə də qalib baş kirləmək Rövşənin təbiəti ilə uyuşmayan bir iş idi. Ölüm adlı əjdahanın geniş açılmış caynaqlarına tərəf irəliləyəndə də Rövşən doğulduğu ailənin şərəfini qorumaq, ümidini doğrultmaq barədə düşünürdü. Sur, Banazur, Günəşli yaşayış məntəqələri uğrunda gedən qanlı döyüşlərdə əsl əsgər

hünəri göstərən bu igid oğlan Daşbaşıda düşmən güllələrindən yayına bilmədi. Ürəkdən sevdiyi Vətən torpağında ölümü mərdliklə qarşılayan əsgər dostları ilə birlikdə əbədiyyətə qovuşdu. Bu ölüm ona şərəf, mənsub olduğu ailəyə başucalığı gətirdi...

İnnən belə Rövşenin müqəddəs şəhid adı nəğmələrin, kövrək misraların bəzəyinə çevriləcək. Onun varlığını qəlbimizin istəyində gözib arayacağıq həmişə:

Sənin igidliyindən
Söz açır, dağ da, düz də.
Əbədi yaşayırsan
Bizim ürəyimizdə.

Bənövşətək göyərdər,
Gələn təzə yaz səni.
Əməlin çiçək açar,
Vətən unutmaz səni...



Sirinov Bayram İsmayıl oğlu

doğulub - 1975-ci il,
Cəbrayıl rayonu Tatar kəndi;
şəhid olub - 28.01.1994-cü il,
Füzuli rayonu Kürdlər kəndi

DÜNYANIN QAR İŞİĞİ

Ana təbiətin dilbər guşələrindən olan Cəbrayıl torpağının vurğunu idi Bayram. Yalçın qayaların, yaşıl yamacların qoynunda doğulduğundan mayasında, iliyində zümzüməli çeşmələrin su saflığı, şəhli çəmənlərin çiçək qoxusu, dumanlı-çənli dağların hayı-harayı yaşayırdı...

Kürdlər kəndinin dan üzü biçənəkli, ruzulu yamaclara, qürub yönü Sirik dağlarınadək uzanıb gedən bağ-bağat və meşələrə söykənirdi. Hərdən təbiətin büllur saflığı qəlbini riqtətə gətirəndə yaddaşında iz salan bir şerin misra pıçılısı ayırırdı onu xeyallardan:

Bu diyarın yolu yoxuş,
Daşlarını yuyar yağış.
Sinəsindən təzə naxış
Salasıyam Cəbrayılın.

Burda lalə odum, gözüm,
Bulaqlar avazım, sözüm.
Bir az kövrək, bir az həzin
Balasıyam Cəbrayılın...

Ulu dağların dili sözlü, ürəyi dolu oğul balası idi Bayram. Böyük qardaşı Rza, bacıları Zinyət, Telli boyunu əzizləyər, atası İsmayıl kişi dizinin taqəti, ürəyinin tərəri hesab edərdi onu. Qardaşı Qurbanın nəzərində Bayram güclü, qüdrətli bir igid idi. Doxsan üçüncü ilin mayında cəbhəyə yollanarkən Bayram evlərindən uzaqlaşmış rayon mərkəzinə yollananda da, arabir macal tapıb ata ocağına baş çəkəndə də Qurbanın baxışları ilə rastlaşır, onun sonsuz səmimiyyətindən məmnunluq duyurdu...

Deyirlər dağ adamları qaya dözümlü, saf ürəkli, qorxmaz, cəsur olurlar. Bayram dünyaya göz açdığı gündən halal adamların, torpağın özü kimi sədaqətli, səxavətli insanların əhatəsində yaşamışdı. Dan yeri qızarıncadan toran düşənə kimi torpaqla ülfət bağlayan bu insanların çörəyi daşdan çıxsa da, bir şirinlik, bərəkət var idi bu ruzida. Bəlkə elə buna görə də o, məktəbli olanda da, yeniyyətə çağlarında da evlərinin qayğı yükünü çiyinlərində daşımaqdan xüsusi zövq alır, halallıqdan doğan saf duyğular üstə qəlbini kökləyirdi...

Bayramı yaxşı tanıyan dostlarından biri, Tatar kənd sakini Əsədov Nadir indinin özündə də ondan söz açanda ürək yanğısı ilə danışır:

- Mən kəndimizdə üzümçülük briqadiri işləyəndə Bayramla yaxından tanış olmuş, onun qabarlı əllərinin qüdrətinə heyran qalmışdım. O, sadə olduğu qədər də düz danışan, tərərli, el-oba qəhri çəkən bir yeniyyətə idi. Vətən imdad diləyəndə Bayram dinc peşəsi ilə vidalaşmış qartal kimi dağların zirvəsində cövlan etdi. O, elə bir oğul idi ki, qeyrət, namus yolunda oddan, alovdan belə keçərdi. Vətənin şərəfi üçün dar ayaqda kipriklərini qırpmadan canını qurban verdi...

Bayram şəhidlik zirvəsinə qədəm qoyduğu ana qədər barıt qoxulu döyüş yolu ilə irəliləmiş, düşmənin mürdar sifətini dönə-dönə görmüşdü. Ona elə gəlirdi ki, elimizi qana çalxayan, lay divar sinəli oğullarımızı əjdaha iştahıyla udmağa hazır olan ermənilərin kökü kəsilməyincə, dünyanın qırışıqı açılmayacaq. Abad kəndlər, şəhərlər xarabalığa döndükcə erməni xisləti qəhqəhə çəkə-çəkə yer üzünü dolaşacaq. Əlacı olsaydı, bircə günün içində Ziyaratdan o üzə aşmış bayquş yuvası Xankəndini düşməndən təmizləyər, Şuşanı, Laçını əsirlikdən azad edər, Ağdərədən Kəlbəcərə uzanan yolların dincliyini özünə qaytarardı.

O qanlı-qadalı günlərdə tək-cə özünə və bir də yurd istəyi ilə silaha sarılan cavanlara gümanı yetirdi Bayramın. Doxsan üçün avqust-oktyabr aylarında uğursuzluqdan başını itirən Milli Ordumuzun halına ürəkdən acısa da qələbəyə ümidini itirməmişdi...

Doxsan dördüncü ilin yanvar günlərində Füzuli torpağında gedən döyüşlərə inamla qədəm qoymuş, qələbənin yaxınlıqda olduğuna ürəkdən inanmışdı. Ona elə gəlirdi ki, Xankəndində tezliklə üçrəngli bayrağımız dalğalanacaq. Cəbrayılın Xan çınarı ilə görüşüb, dağlar qoynundan nisgilli baxışları ilə yollara boylanan doğma Kürdlər kəndini bağına basacaqdır...

"Qızıl Qaya" əməliyyatında sinəsini parçalayan güllə onun şirin arzularına son qoydu. Yanvarın iyirmi səkkizi idi onda. Bayramı ağır yaralı halda Bakıdakı qospitala çatdırsalar da, həyatını xilas etmək mümkün olmadı onun...

Yanvarın otuzunda Beyləqandakı "Peyğəmbər" qəbiristanında dəfn etdilər Bayramı. O gün yerin, göyün qaş-qabağı açılmaq bilmirdi. Qəfildən yağan güclü qar onun gor evini ağ ləçəklə naxışlayırdı. Yurdun cavan bir şəhid balası dünyanın bəyaz rənginə qovuşmaqda idi o gün. Elə bil qar işığında yuyunmağa tələsirdi bu məzar...



Sükröv Nüsret Əli oğlu

doğulub - 14.02.1973-cü il,
Cəbrayıl rayonu Dağtumas kəndi;
şəhid olub - 31.12.1995-ci il,
Ağdam bölgəsi

ÖMRÜN BULUD HARAYI

O gün mərmi leysanı, qəlpə yağışı yağdı torpağa. O gün dünya məhvərindən qopmuşdu elə bil. Şəhid qanı çilənən Qarabağ ellərimiz hönkür-hönkür ağlayırdı. Işığı, həniri gülləbaran edilən yurd yerlərimizin əlləri Tanrıya uzalı qalmışdı. Laçının, Kəlbəcərin, Cəbrayılın... yaralı daşında, torpağında qan rəngli misrələr qatara düzülürdü:

Bir məkrdən, fitnədən
Aranım, dağım şəhid.
Heç bilmirəm ki, nədən
Çəmənim, bağım şəhid.

İnsafımı axa qanım,
Bu zilləti nə danım.
Güllələninib gümanım –
Ötən hər anım şəhid.

Taleyin dönüb üzü,
Kimlər qarğadı bizi?
Sınəmdə güllə izi –
Daşım, torpağım şəhid...

Ağdamın qaysaqlanmayan yaralarından qan sızdırdı o gün. Səxavətin, Qədirin səsinin yanğısı adamın iliyinə işləyirdi onda. Bir əsgər tabutu yola hazırlayırdı. Bir şəhid özünə gor evi soraqlayırdı dekabrın sonuncu günündə. Nüsrətin qara tabuta sığışan cənəzəsi Tumas atanın güney üzündə uyuyan doğmalarının yanında torpağa qovuşmaq istəyirdi. Düşmən kəməndində çapalayan yollar bağlı idi onun tabutunun üzünə...

Ertəsi günü Cəbrayılı şəhidi Sabunçu ərazisindəki qəbiristanda torpağa tapşırdılar. Mavi Xəzərin sinəsindən qopub sahillərə çırpılan dalğaların harayı dağtumaslı balasının ruhuna sərinxlik gətirdi...

Şükürov Nüsrət Əli oğlunun ömür yolu qoca dünyanın zaman axımına 1973-cü ilin fevralından qoşulmuşdu. Dağtumas camaatı gözlərinin qabağında böyüyən bu dilli-dilavər uşağın həyatındakı hər çəhlimə, hər "naxışa" bələd idilər. Əsgər yaşı çatanda Sankt-Peterburqdan gəlirdi onun məktubları. Əl boyda vərəqlərə bükülüb gələn ürək çırpıntılarından hiss olunurdu ki, Nüsrət qürbət eldə doğma Vətəni ilə nəfəs alır. Yurdumuzu ölümə, qana sürükləyən erməni işğalçıların qarşısına çıxmaq üçün günlərini sayırdı o. 1992-ci ilin fevralında qısamüddətli məzuniyyətə buraxıldıktan sonra bir də geriyyə qayıtmadı Nüsrət. Bu ordunun məkrli sifəti, 20 Yanvarda soydaşlarımızın üstünə silah çəkən qanlı əlləri yaxşı tanış idi ona...

Nüsrətin Cəbrayıl qayıtmağı ilə cəbhəyə getməyi bir oldu. Bilirdi ki, el-obanın onun kimi oğulların köməyinə ehtiyacı var...

Döyüş yolu Sur əməliyyatından başlandı onun. Neçə-neçə igid oğullarımızın qanı hesabına illər boyu daşnaq yuvasına dönən bu kənd düşmənlərdən təmizləndi onda. Atışmanın qızgın çağlarında ayağından və döş nahiyəsindən yaralanan Nüsrət bir neçə aylıq müalicədən sonra Bakıdan geri dönüb yenidən döyüşçülərimizin cərgəsinə qoşuldu...

Cəbrayılı ağlar gözlə tərkdən biri də Nüsrət idi onda. Onu ən çox yandıran doğma torpaqların dar günündə bir ayağı qaçaq olan bəzi komandirlərin qorxaqlığı, yurda arxa çevirməsi idi. Əlacı olsaydı, onları yerində güllələyər, qeyrəti ovxardan düşən nankorların kökünü kəsərdi...

O vaxtlar düşmənin əlindən yaman yanıqlı idi Nüsrət. Rayonun qətl günündən sonra Sabunçuda məskunlaşan ailə üzvlərinə baş çəkib cəbhəyə yola düşmək üçün hərbi komissarlığa müraciət etdi...

Düşmənin gözünün odunu almaq üçün Cəbrayılın qeyrətli əsgər oğulları onda Ağdam torpaqlarında dayanıb fürsət gözləyirdilər. Buradan baxanda qaraltısı görünən Qarabağ dağlarının güney üzündə yağılardan pəncəsi altı olan Dağtumas torpaqlarının harayını eşidirdi elə bil. Bu qaibənə səsin bulud kövrəkliyinə qovuşmaq üçün qarşısındakı səddi adlayıb keçmək istəyəndə qarşı tərəfdən atılan güllə sinəsinə sancıldı. Cəbrayıldan ötrü burnunun ucu göynəyən Nüsrətin Ağdam torpağında ürəyi şan-şan oldu...

Dağtumaslı balasının tabutunu əsgər dostları çiyinlərinə götürəndə kiminsə dilindən:

Min il bar gətirsə, bu qara tabut,
Bir də sən kimi meyvə yetirməz!

- sözləri qorub bulud harayına döndü...



Sükürov Fikrət Sədətqulu oğlu

doğulub - 20.05.1970-ci il,
Cəbrayıl rayonu Qumlaq kəndi;
şəhid olub - 26.11.1995-ci il,
Füzuli bölgəsi

QİSAS QİYAMƏTƏ QALMAZ...

Yaman günə qaldı elim,
Qan ağlayır dağım, çölüm.
Haray çəkir, ayım, ilim –
Tanrı, bizə kömək eylə...

Arazdan o üzə keçəndən sonra üzünü Diri dağına, Qurbani qəbrinə, Mazan nənəyə tutub hönkür-hönkür ağlayanda demişdi bu sözləri Fikrət. Gözlərinin qabağında yanıb külə dönən ata ocağına əlləri çatmamışdı onda. Xudafəridən o üzdəki dağın üstünə çıxıb viran qalmış obalara baxanda ürəyi şan-şan olmuşdu Fikrətin. Tanrının işinə mat-məəttəl qalmışdı elə bil. Harayı ərşə qalxan Gəyən düzündə tüstülənən taxıl gövşənləri, talanıb dağıdılan Xudafərin SES tikintilərini görəndə əli üzündə qalmışdı onun.

Elə bil qəlbinin dərinliyindən gələn qaibanə bir səs ona: "Dön, yaxşı bax, bu yerlərlə, bir də ata ocağına qiyamət günü görüşəcəksən". Bu sözləri eşidəndə Fikrətin elə bil ürəyi qırılıb ayağının altına düşdü. Ömrünün arxada qalan illəri gözlərinin qabağından gəlib keçdi. Qumlaqdan şaxələnən ömür yolu uzaq - Rusiyada keçən əsgərlik həyatının ağrı-acılarına bükülüb onunla üzbəüz dayandı. Yadına Xudafərin su-elektrik stansiyasındakı zəhmət soraqlı günlər düşdü. Qulağına idarə etdiyi nəhəng buldozerin harayı çatanda qumlağın üst tərəfində tüstülənən vaqon evlərin görünüşü ürəyini göynətdi. Göz yaşlarında boğula-boğula:

- Ay namərdlər, atalar qisas qiyamətə qalmaz deyiblər. Qismət olsa, Allahın köməkliyi ilə sizə borclu qalmarıq, - dedi...

Doxsan üçüncü ilin mart ayında ürəkdən sevdiyi peşəsi ilə vidalaşıb, Vətən torpağının çağırışı ilə cəbhəyə yollanmışdı Fikrət. Quşçular, Süleymanlı və Cəbrayıl şəhəri uğrunda gedən döyüşlər onun dözümlünü sınağa-ımtahana çəkmişdi. İçimizdə göyərən xəyanətin məkrli əlləri Cəbrayılın qala qapılarını düşmənlərin üzünə taybatay açandan sonra, doğma yurd yerlərimizi tərk edib, döyüşən əsgərlərimizin sırasına təzədən qoşulmuşdu. İstəyirdi ki, odlara qalanan obalarımızın, qanına qəltan edilən soydaşlarımızın qisasını alıb, ürəyində toxdaqlıq tapsın. Tərtərdə və sonra da Ağdamda gedən döyüşlərdə yaxından iştirak etməsi də bu arzu ilə bağlı idi. Cəbrayılda ağlar qalan yurd yerlərimizdən ötrü burnunun ucu elə göynəyirdi ki, qüdrəti olsaydı, quşa dönüb oraya baş çəkər, qəlbinin təşnəsini Vətən havası ilə söndürərdi. Füzuli cəbhəsinə gələndən sonra ümidi daha da artmışdı onun. Arabir Ziyarata tərəf əlini uzadıb:

-Düşmənin axırına çıxmağa az qalıb, bu gün, sabah Allah qoysa onlara əlimizin suyunu göstərəcəyik, - deyirdi.

Atəşkəs olmasına baxmayaraq namərd düşmən fürsət gözləyirmiş demə. Doxsan beşinci ilin 24 noyabrında atılan snayper gülləsi Fikrəti al-qana boyadı. İki gündən sonra yeganə övladının adını dilinə gətirib:

-Qisas qiyamətə qalmaz, - deyərək gözlərini əbədi yumdu...



Sükrü Vilayət Kərəm oğlu

doğulub - 21.10.1972-ci il,
Cəbrayıl rayonu Şıxalıağalı kəndi;
şəhid olub - 23.08.1993-cü il,
Cəbrayıl şəhəri

BİR ƏBƏDİ SƏFƏRDƏYƏM...

Erməni quldurları Cəbrayıl şəhərini üç istiqamətdən atəşə tutduqlarından əsgərlərimiz geri çəkilib El yolunda mövqə tutmuşdular. Komandanlıqdan əmr gəldi ki, ən cəsur əsgərlərin bir qrupu şəhərin şimal hissəsinə yollanıb düşmənin qarşısını kəsməlidir. Əmr elan olunan kimi bir dəstə dəliqanlı gənc qabağa çıxdı. Onların arasında Şükürov Vilayət də var idi...

Vzvod komandirinin dediklərindən: "Vilayət Şükürovu xeyli vaxt idi ki, tanıyırdım. Daşbaşı, Quşular, Qışlaq, Sur və Hərəkül ətrafındakı döyüşlərdən sonra bildirdim ki, o, gülləni gözüne sıxsan da geri dönmən deyil. Biz şəhərin üst tərəfinə yollananda Vilayəti də könüllülər arasında görüb sevindim. Ürəyimdə: "sənin kimi oğullarla dağı-dağ üstə qoymaq olar", - dedim. Döyüş mövqeyinə çatanda Zəngilandan gələn batalyonun uşaqlarını orada gördüm. Ermənilər psixoloji və canlı qüvvənin hesabına inadla irəliyə can atırdılar. Düşmən tankları Xubyarlı və Hərəkül tərəfdən şəhərə daxil olanda qeyri-bərabər qüvvə ilə müdafiə olunmağın mümkünsüzlüyünü anlayıb atışa-atışa geri çəkildik. Şəhər polis idarəsinin yeni binasının yanına gəlib çıxanda artıq düşmən Cəbrayılı demək olar ki, ələ keçirmişdi. El yoluna tərəf uçan mərmilərin sayı-hesabı yox idi. Birdən uzaqdan Vilayətin səsi qulaqlarıma çatdı: "Komandir, məni vurdular!.." Vəziyyət elə idi ki, ona kömək göstərə bilmədik...

Zəngilan batalyonunun döyüşçüsü Əsgər Quliyevin söhbətlərindən: "Arxaya çəkilib polisin binasının yanına çatanda küçədə üzüquyulu düşmüş yaralı bir əsgərlə qarşılaşdıq. Belindəki aparatı açıb cibindən pasportunu, qeyd dəftərçəsini çıxarıandan sonra al-qan içərisində sonuncu dəqiqələrini yaşayan bu əsgəri sürüyə-sürüyə şəhərin çıxacağındakı nəhəng qoz ağacının altına gətirdik. Güclü atəş altına düşdüyümüzdən onun meyitini kənara çıxara bilmədik. Arxaya çəkilib, onun pasportunun ilk vərəqəsinə yazılanları oxudum: - Şükürov Vilayət Kərəm oğlu, 21 noyabr 1972-ci il, Şıxalıağalı kəndi.

Vilayət Şükürovlar ailəsinin ən sevimli uşağı idi. Orta məktəbi bitirib Sarıcallı texniki-peşə məktəbində oxumuş, oradan da əsgəri xidmətə yollanmışdı. Ukraynanın Desna şəhərində keçən altı aylıq əsgərlik həyatı onun ən təlatümlü günlərinə təsadüf etmişdi. Doxsan birinci ilin payızında Vətəndən aldığı qara xəbərlər Vilayətin yuxusunu ərsəyə çəkmişdi. İl sona çatır-çatmaz o, bir qrup azərbaycanlı balası ilə sözü bir yerə qoyub doğma Vətənə qayıtdı. Evlərinə gələn kimi: - Əsgərliyimin qalan hissəsini burada çəkəcəyəm, - dedi...

Vilayətin müəllim qardaşı Məzahir Şükürovun dediklərindən:

"Deyirlər, "sonunu düşünən cəsur olmaz". Qardaşım Vilayət rahatlıq bilməyən, işinə tələbkar, torpağına bağlı bir adam idi. Bir gün cəbhədən evimizə gəlmişdi. Hamımız başına yığışmışdıq onun. Nəgiz edirdi ki, yanında təzə bir əsgər var. Gecə düşəndə deyir ki, Vilayət gərək gələn dəfə balta, dəhrə götürəm özümlə. Bu qaratıkan kolları gecələr gözümdə əjdahaya dönür. Qardaşım bu sözləri danışandan sonra əlini-əlinə sürüb elə ləzzətlə gülürdü ki, hamımızın keyfi açılırdı. O, evə gələndə çəkdiyi əziyyətlər barədə bircə kəlmə də danışmaz, özünü şən göstərməyə çalışardı. Bütün döyüşdüğü yerləri, dayandığı postları əzbərdən tanıyırdım. Uğurlu Sur əməliyyatından sonra Vilayətdən bir soraq çıxmadı. Eşitmişdim ki, orada xeyli ölənlər və yaralananlar olub. Onu axtara-axtara gedib Qışlaq kəndinə çıxdım. Ağır döyüşdən sonra yorğun düşən əsgərlərimiz iki bir-üç bir yerə uzanıb mürgü vururdular. Onların arası ilə dolaşa-dolaşa Vilayəti soraqladım. Qardaşımı "gördüm" deyən olmadı. On iki gündən sonra Quşçular postunda Vilayətlə görüşəndə illər ayrısı kimi onun boynuna sarıldım. Heyf ki, tale ona nakam ömür verdi. İndi düşmənlər əsarətində qalan məzarına da baş çəkə bilmirəm, deyə ürəyimdən qara qanlar axır...

Doxsan üçün payızından yurd yerlərindən perik düşüb İsmayılın Hapıtdı kəndinə pənah aparan Kərəm kişi və Suğra bacı hələ də Vilayətdən əllərini üzməyiblər. Onlara elə gəlir ki, igid oğulları günlərin birində dumanlı-çənli dağları aşib yanlarına gələcək, onları dərdin, ələmin əlindən alacaqdır. Suğra ana sübhün gözü açılar-açılmaz ayağa qalxıb öz duaları ilə oğlunu soraqlayanda hər dəfə qaibənə səsi gəlir qulaqlarına:

Bizim şəhid adımız,
Solan deyil, ay ana.
Bu qisas qiyamətə,
Qalan deyil, ay ana!

Vilayət unudulmaq üçün ölməyib. O, Vətən yolunda şəhid olub ki, torpağı ümman sevgisi ilə qiymətə mindirsin. O, indi də əbədi bir səfərdədir. Vilayətin yaralı ruhu igidlərimizi hələ də cihadə, qələbəyə səsləməkdədir...



Sükürov Elşad Camal oğlu

doğulub - 04.03.1971 -ci il,
Cəbrayıl rayonu Alikeyxalı kəndi;
itkin düşüb - 10.10.1992-ci il,
Laçın rayonu Səfiyan kəndi

SƏNDƏN ÖTRÜ GÖZLƏRİMİZ YOLDADIR...

Şəhid oğullarımızın ünvanımıza ayaq açan izləri ilə tanış olarkən dörd səhifəyə sığmayan bir yazı ilə rastlaşdıq. Araz Maşanlının igid balası Elşad Şükürovdan söz açan bu yazı elə yangılı bir istəklə yazılmışdı ki, onu diqqətdən kənar saxlamağa əlimiz gəlmədi. Şükürovlar ailəsinə dərin məhəbbəti olan bu müəllifin - Soltanlı orta məktəbinin direktoru Bayram Quliyevin qabiliyyətinə ürəyimizdə "əhsən" deməklə yazının ayrı-ayrı məqamlarını diqqətinizə çatdırırıq.

"Bir oğul tanıyırdım - sarıbənzir, ucaboy, enlikürək - göy-ala gözləri vardı. Boy-buxununa baxan onunla ciddi tonda danışmağa ehtiyat edərdi, Ancaq Elşadın pilə kimi yumşaq qəlbinə bələd olanlar onun görkəmi ilə təzad təşkil edən xarakterinə heyran qalardılar...

Elşadın atası Camal kişi kolxoz mühasibi idi, hər səhər yolu Araz Maşanlı kənd orta məktəbinin önündən düşərdi. Bu müdrik kişi adəti üzrə uşaqdan böyüyə hamı ilə "salam, səbahınız xeyir", - deyib işə yollanar, ən gec iki həftədən bir məktəbə üz tutub uşaqlarının bilik və davranışları ilə maraqlanardı...

Camal kişi həmişə deyərdi ki, ağılı başında olan adam unutmamalıdır ki, ona qələm tutmağı müəllim öyrətibdir...

Belə bir kişinin çörəyi ilə - duzu ilə, qibtə olunası tərbiyəsi ilə böyümüşdü Elşad.

Məktəbin yaxşı idmançılarından sayılırdı - kənd meydançasındakı yarışlarda müəllimi İsmixan Mehraliyevin köməkçisinə çevrilməsi onu yaşıdlarının gözündə bir boy ucaldardı. Hakimliyinə də söz yox idi onun. 1988-1992-ci illərdə Azərbaycan Bədən Tərbiyəsi İnstitutunun sayılıb-seçilən idmançılarından olan Elşad dövlət imtahanını verib qurtaran kimi Milli Ordu sıralarına yazılmaq çağırışını hamıdan əvvəl qəbul edib.

-Bizi Vətən çağırır, - dedi, - o Vətən ki, onun hər qarışı qızıldan qiymətlidir. Onu bu ağır gündə qorumaq biz gənclərin borcudur...

Elşadın cəbhəyə yolu həmin gündən - doxsan ikinin iyun ayından başladı. Camal kişiyə bu xəbər çatanda o, fərəhindən yerə-göyə sığmayıb, oğluna uğur dilədi...

Doxsan ikinci ilin 17 oktyabrında Sumqayıtdan Laçına yola düşən könüllü əsgərlər arasında Elşad da var idi. Səfiyndakı Lənkəran alayının komandiri Əvəz Ramazanov üz-gözlərindən igidlik yağan cavan əsgərlərlə tanışlıqdan sonra onlara üzünü tutub:

-Sizin kimi övladı olan Vətən mənfur ermənilərə basılmaz, - dedi...

Ertəsi gün alayın 18 nəfər cəsur əsgəri xüsusi tapşırıqla, düşməne arxadan zərbə vurmaq üçün Səfiyn meşəsinə göndərildi. Dəstəyə komandirlik edən leytenant Şükürov Elşad Camal oğlu sərt dağ yamacları ilə irəlilədikcə ətrafa göz qoyur, ehtiyatla addım atırdı...

Məkrli düşmən Elşadın dəstəsini sıx meşəlikdə gözlənilmədən "qarşılıdı". Burada gedən qısa, lakin çox amansız döyüşdə düşmən sayca çox olsa da, igidlərimiz son nəfəslərinə kimi Vətənə sadıq qalıb, düşmənin başına od yağdırdılar...

Acı xəbər Alikeyxalıya beş-on gündən sonra çatdı. Camal kişi oğlundan dəqiq bir xəbər eşitmək ümidi ilə hər yana ün saldı. Qardaşlarını ağılarda gəzib axtaran Şeyda və Dürrətülün ah-naləsi ürəkləri parçaladı...

Gövhər ana hələ də inana bilmir ki, onun nə biləkli oğluna düşmən gülləsi dəyər. Ana indinin özündə də yollara boylana-boylana igid balasının gəlişini gözləyir...

Elşadın Səfiyn meşəsində izsiz-soraqsız yoxa çıxmasından sonra onun qardaşları Elmanla Gürşad da Vətənə oğulluq borclarını veriblər. Elman rayon polis şöbəsində fəaliyyətə başlayandan bu günə kimi torpaqlarımızın müdafiəsində dayanıb qardaşının qisasını alacağı günü gözləyir. Elşadın sevimli bacısı Dürrətül Cəbrayıl da qrad atəşi ilə qətlə yetirilən əri Ramazanı ağlayanda Elşadı da ağılara qatıb ürəkləri göynədir...

Yurd nisgili ilə yaşadığımız bu günlərdə şəhid olan minlərlə eloğlumuzun cərgəsində dayanan Elşadın ürək parçalayan qaibənə səsi gəlir qulaqlarımıza:

Balıqçıyam torum yox,
Ocağımda qorum yox.
Yurdum-yuvam dağılıb –
Kəfənim yox, gorum yox...

Bircə təsəllimiz budur ki, Elşad kimi qeyrət mücəssəməsi olan oğullarımızın, kəfəni də, goru da sevgi dolu qəlbimizdir. Təki Vətənsiz olmayaq, Camal kişi, Gövhər ana, Allah səbir versin sizə"...

BİZ SİZDƏN AYRILMAZDIQ



Allahverdiyev Məhəmmədəli Həmid oğlu

doğulub - 1937-ci il,
şəhid olub - 25.08.1993-cü il

1937-ci ildə Söyüdlü kəndində anadan olmuşdu. Zəngilan Məşə təsərrüfatı idarəsində meşəbəyi işləyirdi. 1993-cü ilin avqustunda Söyüdlünü müdafiə edən hərbi bölmə heç bir müqavimət göstərmədən kəndi tərk edir. Avqustun 25-dən 26-na keçən gecə ermənilər Söyüdlüyə hücum edirlər. Məhəmməd kişi də düşməne müqavimət göstərənlərdən biri idi və həmin döyüşdə qəhrəmanlıqla həlak oldu.

Allahverdiyev Loğman Həbib oğlu

doğulub - 1977,
şəhid olub - 1993-cü il

1977-ci il fevralın 19-da Çullu kəndində anadan olmuşdu. 1983-cü ildə doğma kəndlərindəki səkkizillik məktəbə daxil olmuş, 1993-cü ildə Yenikənd orta məktəbini bitirmişdi.

Böyük qardaşı Mahmud Allahverdiyev 1992-ci il iyunun 28-də Sur döyüşündə igidliklə həlak olmuşdu. Loğman da qardaşı kimi cəbhələrdə döyüşmək istəyirdi. Lakin 1993-cü il avqustun 25-də düşmən hücumları zamanı Loğman erməni gülləsinə tuş gəldi. Oğlunu doğma torpağa tapşırmağa da macal tapa bilməyən Fatma ana onun meyitini min bir əziyyətlə Bakıya gətirərək "Məxkolon" deyilən yerdə dəfn etmişdir.



Verdiyev Famil Möyüs oğlu

doğulub - 1956-cı il,
Cəbrayıl rayonu Göyərçin Veysəlli kəndi;
şəhid olub - 08.1993-cü il,
Cəbrayıl rayonu

HARAY ÇƏKİR GOR EVİN

Göyərçin Veysəlli kəndində anadan olmuşdu. Cəbrayıl şəhərində C. Əhmədov adına orta məktəbi, 1978-ci ildə isə Azərbaycan İnşaat Mühəndisləri İnstitutunu bitirmişdi. Rayon məişət xidməti kombinatında işləyirdi. 1993-cü ilin avqust ayında Cəbrayılın işğalı zamanı güllə yarasından həlak olmuşdur. Ailəli idi. İki övladı yadigar qalıb...

Əkər bu lənətə gəlmiş ermənilər olmasaydı, Famil illər boyu ürəyində yaşatdığı arzularına qovuşar, balalarının nəfəsilə isinərdi. Göyərçin Veysəlli camaatının Allah adamı kimi tanıdıqları Famil Verdiyevin heç vaxt ağlına da gəlməzdi ki, illər boyu özlərini fağır bir məxluq kimi aparan ermənilər onu qanına bələyə bilərlər...

O, ali təhsilli bir mühəndis kimi qurub-yaratmaq əzmində idi. Oğuz elimiz Cəbrayılı daha da yarlı-yaraşlıq görmək arzusu ilə əlindən gələni əsirgəmirdi...

Xan Çınarın sinəsinə qrad qəlpələri sancılardan sonra Familin də dincliyi, rahatlığı yağlı əppək kimi göyə çəkildi.

Erməni quldurlarının əllərilə atılan güllələr ürəyi Vətən eşqilə döyünən Famil Verdiyevi qanına boyadı. Ömür-gün yoldaşı, bir cüt fidan balası ağlar qaldı...

...Beş ildir ki, Familin əsirlikdə haray çəkən gor evi perik düşən ellərimizin yanğısıyla qovrulur. Gün o gün olsun ki, doğma ocaqlarımıza qayıdıb onun da ruhunu nigarançılıqdan qurtaraq.



Babasov Oruc Həmzə oğlu

doğulub - 1933-cü il,

Cəbrayıl rayonu Balyand kəndi;

şəhid olub - 15.08.1993-cü il,

Cəbrayıl rayonu Balyand kəndi

BİR HƏZİN XATİRƏSƏN

Deyirlər ölüm haqdı,
Bu hikmətə inandıq.
Bəs, sənin ölümünə
Niyə bu qədər yandıq...

Sənin faciəli ölümün təpədən-dırnağacan yandırırdı bizi, Oruc müəllim. Allah günahsız bəndələrinə bunca zülm etməz. Sənin ölümün haqdan gələn ölüm deyildi. O qanlı-qadali günlərdə Tanrı səni belə ölümlə "mükafatlandırmazdı". Sən iblisin-şeytanın kirinə keçdin, qatil gülləsinə tuş gəldin o vaxt. Bəlkə də başqaları kimi doğma ocağını vaxtında tərک etsəydin, altı balanı gözüyəşli qoymazdın. Ancaq sən düşmən qabağından qaçmağı ağına belə sığışdırmadın. Balyand kəndi sənin üçün səngər idi, qala idi. Üç il idi ki, buraya sığımb səhəri diri gözlü açırdın. Topdağıtmaz qayaları yenilməz qala sanırdın burada. Haradan biləydin ki, bir gün xəyanətin məkrli əlləri bu qalanın qapılarını düşmənin üzünə taybatay açacaq. Sənin kimi yurdsevər adamlar düşmən gülləsinə hədəf olacaq burada...

Sən gözəl bir insan idin, Oruc müəllim. Üz-gözündən təbəssüm yağırdı dünyamıza. Ən çətin anlarda belə dözümlünü, təmkinini itirmirdin. Həyatda hər şeyi zəhmətin sayəsində əldə etmişdin. Əllərin həmişə qabar-qabar, cadar-cadar idi. sən o əllərinlə ailənin toxluq dünyasını qurar, övladlarının taleyinə bəxtəvərlik gətirər, gecə-gündüz əlləşib-vuruşar, yorulmaq bilməzdin...

1957-ci ildə API-ni bitirib ali təhsil almışdın, kimya-biologiya müəllimi idin.

Beyləqan rayonundakı 3 sayılı sovxozda işlədiyən üç il ərzində sadə sənətinlə çoxlarının məhəbbətini qazanmışdın. Orada indi də səni yaxşı xatırlayırlar...

Altmışınçı illərdə əvvəlcə Böyük Mərçanlıda və sonra Soltanlı kəndində məktəblilərin sevimlisi olmuşdun. Hər iki kəndin camaatı indinin özündə də adını əzizləyir, ölümünə yanıb heyfəsilənir...

1975-ci ildən həyatını doğma kəndinizdəki orta məktəblə bağlamışdın. Balyand kəndində sən rayonun böyük təcrübəli, ixtisasının əsl ustası olan adlı-sanlı bir müəllim, tədbirli, təmkinli bir ziyalı idin. Burada camaatın ümid yeri idin, Oruc müəllim. Uşaqdan-böyüyə hamı adını ehtiramla anır, xeyir-şər məclislərində ağına, düşüncənə söykənirdilər...

Bir az gec ailə qursan da Tanrı sənə altı yanımli övlad bəxş etmişdi. Qızın Şəlalə N. Tusi adına APU-nun kimya-biologiya fakültəsini bitirəndə ruhun sevinmişdi. Ölüm macal versəydi qalan övladlarını da boya-başa çatdırıb ömrünü rahatlıqla başa vurarsıydın...

Ancaq sən dünyamızdan nisgilli getdin. Sağlığında Balyanddan o üzdəki dağlara sığınan əsgərlərimizə tez-tez baş çəkib onlara ürək-dirək verərdin. İndi el-oba balalarına təsəlli verib, onları ovundurmağa çalışır...

Sən belə ölümə layiq deyildin. Oruc müəllim. Sən həmişə qəlbimizdə həzin bir xatirə kimi qalıb yaşayacaqsan. Tanrı ruhunu şad etsin...

Qarayev Allahyar İsrafil oğlu

SUYA QƏRQ OLAN OĞLAN

Qarayev Allahyar İsrafil oğlu Böyük Mərcanlı kəndində anadan olmuşdu. Mərcanlı camaatı onu sakit, üzüyola bir oğlan kimi tanıyırdı. Halal bir əkinçiyə bənzəyən Allahyar bahardan qısa qədər torpaqla, zəhmətlə nəfəs alırdı. Ağsaqqal sözünü, ağbirçək ehtiramını həmişə uca tutar, həmyaşıdları arasında ağılyla, fərasətiylə seçilərdi. Ailəyə, iki körpə balasına elə bağlanmışdı ki, onlardan üç-beş gün ayrı yaşamağı təsəvvürünə belə gətirmirdi...

Sən demə hələ görəcəklə günləri qabaqdaymış onun. Arazboyu ellərimiz düşməndən yaxa qurtarmaq üçün İran səmtə üz tutanda qəfil ölüm Allahyarın yaxasından yapışdı. Arazın gur sularında qərq olan Allahyarın meyitini otuz səkkiz gündən sonra tapıb torpağa tapşırıdılar. Son sədası, ünü Arazın bulanıq sularına qarışsa da, namərd gülləsinə tuş gələnlərin sırasında əbədi olaraq yaşamaq haqqı qazandı Allahyar. İnnən belə Araz yada düşəndə Allahyarı da xatırlayacaq, ona ürəkdən "torpağın nurlu olsun" deyəcəyik.



Ouliyev Əkbər Məhəmməd oğlu

doğulub - 1935-ci il,

Cəbrayıl rayonu Horovlu kəndi;

şəhid olub - 23.10.1993-cü il,

Füzuli rayonu Arayatlı kəndi

İLƏHİ ATA SEVGİSİ

Cavid Əkbər müəllimin dizinin taqəti, ürəyinin odu-gözü idi. Həyatda oğlundan ötrü hər əzaba, məşəqqətə dözmüşdü o. Cavid Milli Orduda xidmət edəndə ciyərpərasına tez-tez baş çəkib onun dayandığı döyüş postlarına üz tuturdu Əkbər müəllim. Cavid atasını ölüm kabusu dolaşan yerlərdən uzaqlaşdırmağa çalışırdısa da, müvəffəq ola bilmirdi buna. O, belə vaxtlarda atasını dilə tutub:

-Onsuz da mən odun içərisindəyəm. Evdə iki xəstə uşağın var. Yaxşısı budur ki, onların qeydinə qal. Anamı dərd onsuz da üzür. Sən onların yanına qayıtsan evimizdən nigaran qalmaram,- deyirdi.

Əkbər müəllim oğlunun həyəcanını duyub anlasa da fikrindən daşınmırdı yenə:

-Vallah, Cavid, özümlə, sənə bağlı ürəyimlə bacara bilmirəm. Mənə elə gəlir ki, yanından uzaqlaşsam sənə xətər toxunacaq...

Düşmən əlinə keçən Cəbrayıl torpaqlarının son harayını ata-bala birlikdə eşitdilər o payız. Araz boyunda qopan hər b qasırgası onları ayırdı bir-birindən. Cavid düşmən mərmiləri altı təntiyib səmti itirən əsgərlərimizlə birlikdə Arazın o üzünə adladı. Qarışıqlıqda oğlunu itirən ata "Cavid" -deyə nalə çəkib Horadizdən Beyləqana uzanan yollarda aradı onu. Füzulinin Arayatl kəndi ətrafında Əkbər müəllimin ürəyində sızıldayan "oğul" kəlməsi gülləyə tuş gəldi. Ata oğuldan, oğul atadan xəbərsiz köçdülər dünyadan. Əkbər müəllim oğlundan ötrü canından keçdi, Cavid Vətən yolunda şəhid oldu. Ata məhəbbəti, oğul istəyi bir cüt qoşa qəbirdə əbədiyyətə söykəndi. Bu ilahi sevgiyə göylərin özü də qibtə ilə baxır indi...



Quliyev Əli Surxay oğlu

doğulub - 1926-cı il,
Cəbrayıl rayonu Dağtumas kəndi;
şəhid olub - 25.08.1993-cü il,
Cəbrayıl rayonu Dağtumas kəndi

QƏRİBLİKDƏ QALAN MƏZAR

Ömrünün ahıl çağlarında sinəsi düşmən gülləsi ilə parçalandı Əli müəllimin. Onun yurd sevgisi ilə döyünən ürəyi bircə anın içərisində didim-didim oldu. O, neçə-neçə insana arxa, həyan olmuşdu həyatda. Tələtümlü, qovğalı bir ömür yaşamışdı, tale sınağa çəkmişdi onu hər yerdə...

Dörd yaşı olanda atası Surxay kişini bolşeviklər gedər-gəlməzə yola salmışdılar. Əmisi Məhəmməd kişinin himayəsində dirçəlib ayaq üstə qalmışdı Əli müəllim...

Hərb küləyi onu da yeniyetmə çağında Dağmaşanlı kəndindən qoparıb odun-alovun içərisinə atmışdı. Orconikidze şəhərindən başlayan döyüş yolu Ukrayna torpağında sona çatmışdı. O qanlı-qadalı illərdən yadigar döyüş medalları, təşəkkürnamələri var idi onun...

1951-ci ildən başlayaraq düz on dörd il Böyük Mərcaınlıdakı orta məktəbdə müəllim işləmiş, yetmişinci ildə qiyabi yolla ali təhsil almışdı...

Yenikənd məktəbinə rəhbərlik etdiyi illərdə camaatın iman inanc yerinə dönmüşdü. Pensiyaya çıxandan sonra da məktəbin pedaqoji kollektivindən ağsaqqal məsləhətlərini əsirgəməirdi...

Cəbrayıl torpaqları hücumə məruz qalandan sonra cavanlarla birlikdə yurda keşik çəkir, şəhid ailələrinin dərdini bölüşürdü...

Avqustun 25-də axşamüstü düşmənlər Tumas atanın həndəvərinə gəlib çıxanda qız-gəlinin ələ keçməməsi üçün özünü Səməndər quşu kimi oda-közə vurub, çoxlarını ölümdən xilas etdi Əli müəllim. Bircə özünü qorumağa macalı olmadı onun. Güllə sinəsini parçalayanda da ölümü mərdliklə qarşılayıb düşmənlər qarşısında sındırmadı özünü. Ömrü boyu insanlara saf duyğular aşılayan bu gözəl insanı Qubadlının Əfəndilər kənd qəbiristanında torpağa tapşırıdılar. İndi yad əllərdə qalan Həkərinin nisgilli nəğmələri ruhunu ovundurur onun. O vaxtdan bəri doğma yerlərdən perik düşən obaların arxasınca boylanıb baxmaqdadır o. Onun qərrib bir məzara sığmayan ruhu hər axşam səssə, ünə çevrilib əsən küləklərə qarışır. Əli müəllimin bizə doğma olan çöhrəsini xatırlayıb qovruluruq hələ də...



Quliyev Novruz Şəmil oğlu

doğulub - 1930-cu il,

Cəbrayıl rayonu Qazanzəmi kəndi;

şəhid olub - 25.08.1993-cü il,

Cəbrayıl rayonu Qazanzəmi kəndi

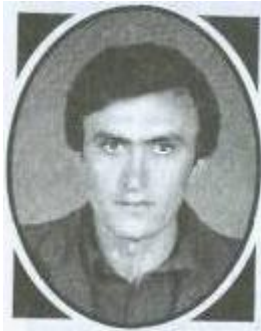
DÜNYADAN KƏFƏNSİZ KÖÇƏNİMİZ VAR

Novruz doğulduğu Qazanzəmi kəndində böyüyüb boya-başa çatmışdı. Yeniyetməlik illəri Vətən müharibəsi dövrünə düşmüş, müharibədən sonra da ağır güzəran keçirmişdi. Sonralar halal zəhmət hesabına özünə ev-eşik, gün-güzəran

düzəltmişdi. Novruz kişinin 3 qızı, 2 oğlu var idi. Qızları Fatmanı, Gülüzəni, Əminəni yerbəyer eləmişdi...

Xalqımızın başının üstünü almış qəfil bəla onu da varından yox eləmişdi. Fikrinə, xəyalına daim Dolanlar ermənilərinə elədikləri yaxşılıqlar gəlirdi. "Bu zətqırıqlar niyə belə eləsinlər?" - deyə soruşdu. Sonra da öz-özünə cavab verdi: "Bir adama ki, zətqırıq deyəsən, daha ondan nə gözləmək olar?" Beləcə günlər, aylar keçirdi. Nəhayət, o məşum avqust günləri və çoxlu soydaşlarımızın ömrünə nöqtə qoymuş 25 avqust günü... Həmin gün Novruz kişi də bir dəstə həmkəndlisi ilə doğma yurd yerlərini məcburi tərk edərkən ermənilərin gülləsinə hədəf oldu. Beləliklə, ömrünün ixtiyar çağında gorsuz, kəfənsiz bu dünyadan getdi. Allah rəhmət eləsin, ruhu şad olsun.

Oğlanları Əli və Məhəmməd uzun müddət hərbi qüvvələrin tərkibində düşmənə qarşı vuruşmuşlar.



Quliyev Sövdəyar Nəcəf oğlu

doğulub - 01.12.1958-ci il,
Cəbrayıl rayonu Çullu kəndi;
şəhid olub - 20.05.1991-ci il,
Cəbrayıl rayonu Qazanzəmi kəndi

ATA ÖLƏR, YURDU QALAR OĞLUNA

Sövdəyar Çullu kəndinin həyata yeni atılan gənclərindən idi. Çulludakı səkkizillik məktəbi, 1976-cı ildə isə Qubadlı rayonu Xanlıq kəndindəki orta məktəbi qurtardıqdan sonra Göyçayda kənd təsərrüfatı texnikumunun mexanizasiya şöbəsini bitirmişdi. O vaxtkı kənd cavanlarının əksəriyyətində texnikaya olan maraq onu çəkib buraya gətirmişdi. Texnikumu qurtardıqdan sonra hələlik bacardığı işlərin qulpundan yapışırdı. Bir müddət Beyləqan rayon suvarma idarəsinin Cəbrayıl sahəsində mexanik işləmişdi.

Atası Nəcəf kişi Çullu kəndinin sayılan ağsaqqallarından hesab olunurdu. Müəyyən məsələlərdə kənd adamları onunla məsləhətləşirdilər. Yaxın qohumlarından birinin qızı ilə evləndirmişdi böyük oğlunu. Oğul toyundan sonra

ürəyi dağa dönmüşdü onun. Bacıları, kiçik qardaşı Rza başına pərvanə kimi dolanırdılar Sövdəyarın...

1991-ci ildən sonra doğma kəndlərinin və ətraf kəndlərin cavanları kimi o da postlara, əsgərlərin yanına, könüllü müdafiə batalyonlarına gedib-gəlir, onlara hayan olub ürək-dirək verir, onların bir çatışmazlığı olanda karlarına gəlirdi. Qəlbində düşmənə qarşı sonsuz kin və qəzəb kükrəyib daşırdı. Ancaq hələ sovet hökuməti var idi, hirsindən dişə bağırsağını kəssə də əlindən nə gəlirdi ki. Düşmənlə savaşa çıxacağı günü gözləyirdi. Amma...

1991-cü il may ayının 20-də Qazanzəmi postundan kəndlərinə gəlirdi, meşəlikdən keçərkən qəflətən düşmən pusqusuna rast gəldi. Elə o andaca namərd erməninin atdığı güllələr onun Vətən məhəbbəti, torpaq istəyi ilə döyünən qəlbini əbədi susdurdu. Çullu camaatı onu böyük hörmət və ehtiramla dəfn etdi. O, kəndin ilk şəhidi, ilk qurbanı idi. Qəbri doğma kəndindəki qəbiristanlıqdadır.

Üç oğlu - Sərvəri, Asəfi, Rüfəti yadigar qalıb. Ömür-gün yoldaşı Hüseynova Nailə Cəmil qızı Sövdəyarın hənirini balalarından alır indi.



Dünyamalıyev İmran Cavansir oğlu

doğulub - 25.04.1960-cı il,
Ermənistan SSR Qafan rayonu
Qacaran kəndi;
şəhid olub - Xocavənd rayonu
Zamzur kəndi

QALMAZ BELƏ DÜNYA

80-ci illərin ortaları idi. Erməni millətçiləri qədim Azərbaycan torpağında açıq-açıqına meydan sulayıb, dədə - baba torpaqlarında məskunlaşıb çörəyi ilə böyüdükləri yerli əhaliyə - Azərbaycan türklərinə qarşı özbaşınalıq edirdilər. Kirəvələyib onları hər addımbaşı sıxışdırır, təhqirə məruz qoyurdular. Qacaran kəndində zülm ərşə dirənmişdi. Erməni daşnaqlarının alçaq hərəkətlərinə daha dözmək olmurdu. Vəziyyət gündən-günə pisləşirdi. Dığaların ağlasığmaz sitəmi kənd camaatını təngə gətirmişdi. İş o yerə gəlib çatmışdı ki, qanıçənlər: "Nə qədər gec deyil, rədd olub gedin, onsuz da axırınıza çıxacağıq" - deyə kənd sakinlərinə hədə-qorxu gəlir, yeri gəldikcə gah hiylə və xəyanətə, gah da zora əl

atırdılar. Onların bu vəhşiliyinə kəndin İmran kimi qeyrətli cavanları dözmür, tez-tez ermənilərlə əlbəyaxa olurdular. Qarşıdurmanın nahaq qanla nəticələnməyini hiss edən ağsaqqallar cavanları sakitləşdirməyə, ehtiyatlı hərəkət etməyə çalışırdılar:

- Səbirli olun, bala, deyirdilər. - Allah var, rəhmi var. Zülmü yerdə qoymaz. Geci-tezi var. Birinci dəfə ha deyil, nadürüstlərdə bu bir xəstəlikdir. Qanları çoxaldımı, gözləri ayaqlarının altını görmür. Ta, o vaxta qədər ki, gərək o murdar qan bədənlərindən çıxsın, sonra sakitləşsint.

Ancaq ixtiyarlar millətimizə qarşı edilən soyqırımdan, ermənilərin minlərlə günahsız müsəlmanları məscidlərə doldurub diri-diri yandırmalarından, qundaqda olan körpələri tüfənglərinin süngüsünə taxıb öldürmələrindən söhbət açmağa ehtiyat etdilər. Çünki sovet rejimi idi və onun ermənilərə əl verməsi soydaşlarımıza yaxşı bəlli idi. Bu rejimin erməni əli ilə axıtdığı türk-müsəlman qanının xofu hələ qalırdı...

Qulağıkəşik Andranik kimi babalarının dərslərini keçən, Azərbaycana düşmən olan qüvvələrdən dəstək alıb şirnikərək silaha əl atan ermənilər əliyalın Qacaran camaatını yurd-yuvalarından, isti ocaqlarından perik düşməyə məcbur etdilər. İmran Cəbrayıl pənah gətirdilər. Vətəndən vətənə gələn İmran Dünyamalıyevi burada öz doğmaları kimi qarşıladılar. Korluq çəkməyə qoymadılar. Yaşamaları üçün hər cür şərait yaradıldı. Bu yerlərin təbiəti, ab-havası İmranın çox xoşuna gəlirdi. Dış göynədən bulaqları, uca dağları, yaşıllıqları İmrana doğma kəndlərini xatırladırdı. O, yerli camaata tez mehr saldı, burda ailə həyatı da qurdu. Bununla belə hərdən doğulub ərsəyə çatdığı yerlər yadına düşəndə kövrəlir, onları tərki-vətən edənlərə nifrəti birə-beş artırırdı. Amma heç yuxusuna da girməzdi ki, düşmən əlindən qaçıb sığındığı Qarabağ torpağında düşmənin gülləsinə tuş gələr...

Ermənistandan soydaşlarımızı qovandan sonra Qarabağda da saqqalılar cövlən edirdilər. Tez-tez ermənilərlə həmsərhəd olan kəndlərimizə basqın edir, murdar niyyətlərini həyata keçirməyə çalışırdılar. Cəbrayıl əhalisi uşaqdan-böyüyə hamı bir nəfər kimi torpağımızın müdafiəsinə qalxaraq 12 kəndi ermənilərdən təmizləmişdilər də. İmran Dünyamalıyev də silaha sarılmışdı. Onun qəlbi qarı düşməndən qisas almaq atəşi ilə alışıb-yanırdı. Lakin tale İmrana yar olmadı. Düşməndən intiqam almağı sona çatdırıb bilmədi. Xocavənd rayonunun Zamzur kəndi uğrunda gedən qanlı döyüşlərdə həlak oldu. Nə etməli İmran arxalı düşmənin havadarları hələ çoxdur. Amma bu dünya belə qalmaz. Bir gün gələr, haqq yerini tapar. Sənin yeganə oğlun Zəngəzura qayıdaraq ata yurduğunu sönmüş ocağını yenidən yandırar.



Əzimov Əşrəf Məhəmməd oğlu

doğulub - 1937-ci il,
Cəbrayıl rayonu Qazanzəmi kəndi;
şəhid olub - 08. 1993-cü il,
Cəbrayıl rayonu Qazanzəmi kəndi

HEÇ KƏSİN ƏLİ ÇATMADI ONA

Həyatın qəribə işləri var. Əşrəf kişinin ağına da gəlməzdi ki, bir vaxtlar doğulub boya-başa çatdığı Qazanzəmi kəndi nə vaxtsa döyüş meydanına çevriləcək, burada elin say-seçmə oğulları namərd və nankor ermənilərin fitnə-fəsadına güdaz olacaq, elə buradaca yurdun neçə-neçə övladı itkin düşəcək, girova çevriləcək.

Bunlar hamısı sonralar baş verəcəkdi. Orta məktəb təhsili almış Əşrəf Əzimov hələlikdə isə o vaxtlar Cəbrayılda üzüm istehsalına görə öndə gedən sovxozda çalışır. Həm işdə, həm də camaat içində sayılıb-seçilən adamlardan hesab olunurdu.

Hələ lap çoxdan gizli-gizli hazırlanan erməni məkri 1988-ci ildə üzə çıxır, addım-addım irəliləyərək Qazanzəmiyə və ətraf kəndlərə gəlib çıxdı. Kəndin təkəcəvənləri yox, yaşlı adamları, ağısaqqalları da silaha sarılıb yurdu qorumağa qalxmışdılar. Əşrəf də ömrünün 50-ci baharından sonra bu yolu tutmuşdu, kənd soveti yanında yaradılmış özünümüdafiə dəstəsinin üzvü idi. Gündüsxər təsərrüfatın müxtəlif sahələrində, gecələr isə postlarda - kəndin müdafiəsində idi. Hələ heç nə öz axarından çıxmamışdı. Hələ Moskva baş qatmaqla məşğul olurdu...

Lakin 1993-cü ilin avqustu sanki Cəbrayılla və onun kəndlərinə bəla gətirdi. Bir həftə içərisində rayonun 50-yə yaxın kəndi düşmən işğalına keçdi. Qazanzəmi də bu kəndlərdən biri idi. Avqust ayının 25-də erməni silahlı birləşmələri Dağtumas, Çullu, Qazanzəmi kəndlərini də yerlə yeksan elədi. Düşmənin qarşısını kəsb camaatın kənddən çıxmasına kömək edən Əşrəf Əzimov və neçə-neçə digər qazanzəmi həmin gün düşmənin xain gülləsinə tuş gəldi. Ölümçül yaralanmış Əşrəf düşmən ermənilərin əhatəsinə düşdü. Ona doğmalarından, yaxınlarından, el-obasından heç kəsin əli çatmadı, ünü yetmədi. Çünki onlar təhlükədən can qurtarmaq üçün artıq kənddən uzaqlaşmışdılar və Əşrəfin itkisindən sonra xəbər tutacaqdılar.

Əşrəf Əzimovdan bu dünyada yadigar üç qızı, bir oğlu qaldı. İndi onlar ailə həyatı qurublar. Sumqayıt şəhərində müvəqqəti məskunlaşıblar. Oğlu Adışirin əsgəri xidmətini başa vurduqdan sonra Sumqayıt Politexnik Texnikumunda oxuyur...



Əliyev Nizam Fili oğlu

doğulub - 14.09.1949-cu il,
Cəbrayıl şəhəri;
şəhid olub - 15.08.1993-cü il,
Cəbrayıl şəhəri

YURDDA QƏRİBSƏYƏN MƏZAR SAKİNİ

Taleyin qəribə, həm də amansız işləri var. Həmin gün başına nə iş gələcəyini bilsəydi, heç olmasa uşaqlarını yerbəyer edərdi Nizam. Ən azı Cəbrayıl camaatının kiçik təhlükə zamanı yığışdığı Mahmudlu kəndinə gedərdi bir neçə gün əvvəl. Amma o hər şeydən xəbərsiz idi. Xəyalında yalnız bircə fikir dolanırdı: Cəbrayılı heç vaxt düşmənə vermək olmaz. Rayonun işğal oluna biləcəyi heç onun ağılına da gəlmirdi. Ona görə də daim rayon mərkəzində, adamların arasında idi...

Əliyev Nizam Fili oğlu 1949-cu ildə Cəbrayılın Mirzəcanlı kəndində anadan olmuşdu. 1966-cı ildə M. Qorki adına şəhər orta məktəbini bitirmiş, iki il keçmiş sovet ordusu sıralarında əsgəri xidmətdə olmuşdu. Əsgəri xidmətdən sonra bütün ömrü boyu rayonun ticarət və ictimai iş təşkilatlarında çalışmışdı.

1988-ci ildən sonra başlamış erməni məkri, erməni hiyləsi Nizamı da varından yox eləmişdi. Ermənistandan başlamış ilk qaçqınlar dəstəsinin yerləşdirilməsində, onların hər cür qayğısının çəkilməsində o da yaxından iştirak edir, insanlıq, vətəndaşlıq borcunu yerinə yetirirdi. Lakin sonralar hadisələr öz məcrasından çıxdıqca vəziyyət də dəyişirdi. Artıq Cəbrayılın başı üstünü təhlükə almaqda idi. 1992-ci ilin əvvəllərində yaradılmış ziyalı batalyonunda Nizam da fəallıq göstərir, postlara gedirdi. Son vaxtlar bu batalyonun fəaliyyəti dayandırılsa da, Nizam öz məsləkdaşları ilə məsləhətləşir, postlardakı əsgərlər hər cür kömək etməyə çalışırdı...

Elə 1993-cü il avqustun 15-də də belə bir istəklə evdən çıxmışdı. Birdən sanki göy gurladı, ildırım çaxdı, yer-göy birləşdi. Güclü mərmı yağışı şəhəri ağzına götürmüşdü. Belə təlatümlü anların birində ermənilər tərəfindən atılan qrad mərmilərinin biri onun yaxınlığında partladı. Mərmı qəlpəsindən ağır yaralanmış Nizam Əliyev xəstəxanada dəhşətli bir faciə, sonsuz bir nigaranlıqla dünyasını dəyişdi.

Həyat yoldaşı Cəmilə xanım istəklı ömür-gün yoldaşının ölümündən sonra onun varlığını doğma balalarından - Zamiqdən, Namiqdən, balaca Günaydan alır. İndi onlar Saatlıdakı çadır şəhərciyində məskunlaşblar. Atalarının doğma yurdda onlar üçün qəribsəyən məzarını ziyarət edəcəkləri günü həsrətlə gözləyirlər.



Əmrahova Xanım Qərib qızı

doğulub - 15.07.1966-cı il,
Cəbrayıl rayonu Böyük Mərcanlı kəndi;
şəhid olub -22.10.1993-cü il,
Füzuli bölgəsi Qazaxlar kəndi

TƏNHA MƏZAR

O ili payız çox barlı-bəhərli gəlmişdi. Araz vadisinin bərəkətli torpaqlarında bol məhsul yetişdirilmişdi. Erməni qəsbkarları rayon mərkəzini, dağ və dağətəyi kəndlərimizi işğal etsələr də aran təsərrüfatlarında, illah da Böyük Mərcanlıda iş əvvəlki ahəngini dəyişməmişdi. Camaat çəkdiyi zəhmətin bəhrəsini toplamaqla məşğul idi, hamı kimi Quliyevlər də öz iş-gücündən qalmırdı. Evin gəlını Xanım isə tikiş sexində daha ürəklə çalışır, işindən həqiqi mənada zövq alırdı. Axı, o, hələ məktəbli yaşlarından bu peşəni sevib-seçmişdi. Ona görə də orta təhsili başa vurandan sonra 90 sayılı texniki peşə məktəbini bitirmişdi. 1986-cı ildə doğma kəndlərinə qayıdaraq Yuxarı Mərcanlı kəndindəki tikiş sexində fəaliyyətə başlamışdı.

1991-ci ildə ailə səadətinə qovuşdu. İlk körpəsi dünyaya gələndə isə gənc ananın fərəhi yerə-göyə sığmır, özünü xoşbəxtlərin xoşbəxti sanırdı. Beləcə xoş duyğuların təsiri altında yenice dünyaya gəlmiş körpəsinin sabahı barədə şirin xə-

yallara dalardı. Fəqət heç ağına da gəlmirdi ki, qarşıda onu dəhşətli faciə gözləyir. Haradan biləydi ki, insanlıq simasını itirmiş erməni işğalçıları bütün beynəlxalq normalara məhəl qoymayaraq İran İslam Respublikası ilə həmsərhəd olan kəndlərimizi yerlə-yeksan edəcək, dinc əhaliyə amansızcasına divan tutacaqlar.

Xatırlamaq nə qədər acı olsa da, milli düşmənlərimiz Arazboyu kəndlərimizi də oda qaladılar. İriçaplı silahlardan, qradlardan atılan mərmilər digər kəndlərimiz kimi Böyük Mərcanlının da külünü göyə sovurur, vahiməyə düşmüş əhali hara gəldi qaçır, təhlükədən xilas olmağa çalışırdı. Xanımgil də Arazın sol sahilə ilə sərhəd boyu Füzuli rayonunun Horadiz qəsəbəsi səmtə üz tutmuşdular.

Düşmənlərin təqiblərindən yaxa qurtarmağa ciddi-cəhdlə çalışsalar da, qaniçən erməni əsgərlərinin avtomatdan açdıqları atəşə hələ bala qiğılıtsından doymamış ananı bağına basdığı günahsız körpəsi ilə birlikdə qanına qəltan etdi. Qəddarcasına qətlə yetirilən Xanım Əmrahovanı körpəsi ilə birlikdə Qazaxlar kəndində yerləşən sərhəd zastavasının yanında dəfn etdilər. İndi iki tənha məzar yaxınlıqdakı Böyük Mərcanlı kəndinə həsrətlə boylanaraq sanki bizlərə üz tutub deyir: Tənhalıq bizi yaman sıxır. Nə vaxt düşməndən qisas alıb bizi bu sıxıntıdan qurtaracaqsınız? Doğma yerlərdən ötrü elə qəribsəmişik ki!..



Əmrahova Mahnisə Şıxalı qızı

doğulub - 1939-cu il,
Cəbrayıl rayonu Hovuslu kəndi;
şəhid olub - 25.08.1993-cü il,
Hovuslu kəndi

İnyanları sevən, hamıya hörmət bəsləyən, tanıdığı adamın uğurlarına sevinən bir insan idi Mahnisə ana. Anadan olub boya-başa çatdığı Hovuslu kəndində ailə həyatı qurmuş, 4 oğul, 3 qız böyütmüşdü. Övladları da özü kimi elə-obaya yanamlı idi. Mahnisə ana övladlarını ərəsəyə gətirmək üçün kiprikləri ilə od götürmüşdü.

Qarabağ savaşı başlayandan sonra Mahnisə ananın və onun ailə üzvlərinin də gün-güzəranı yox idi. Torpaqlarımıza göz dikən yağdı düşmənin hücumu gündəndən gücləndirdi. 1993-cü ilin avqust ayı gəlib çatmışdı. Cəbrayılı və onun ətraf kəndlərini işğal qorxusu sarsa da yerli camaat, kənd əhalisi öz doğma yurd-

yuvasından, ev-əşiyindən ayrılmaq istəmirdi. Elə bu vaxtlarda Mahnisə anaya xəbər gəldi ki, onun Milli Ordu tərkibində vuruşan oğlu Nuşirəvan Əfəndilər kəndi uğrunda döyüşlərdə ağır yaralanıb və onu Bakıya aparıblar. Ana Bakıya yollanır, bir neçə gün doğma balasının yanında qalır. Nuşirəvanın vəziyyəti bir az yaxşı olan kimi gəriyə qaydır, doğmalarına bir xəbər aparmaq istəyir.

Öz kəndlərinə gəlib çıxan Mahnisə ana kənddə heç kəsi görmür. Geri qayıdarkən isə kəndə doluşan ermənilərin namərd gülləsinə düşər olur. Yol yoldaşları yaralansalar da düşmənin əlindən qurtula bilirlər. Mahnisə ananın cəsədi isə elə orada - daim mehrinə, məhəbbətinə sığındığı doğma torpaqda qalır...

Zalova Zabita Əhmədخان qızı

doğulub - 08.1907-ci il,
Cəbrayıl rayonu Dəjəl kəndi;
şəhid olub - 23.10.1993-cü il,
Şıxalıağalı kəndi

Ömrünün çox hissəsini kolxozda sağıcı işləmişdi. Altı övlad anası idi. 1993-cü ilin avqust ayında rayonu - yaşadığı Şıxalıağalı kəndini tərk etməyən oğlu Təbrizin ardınca gedərkən düşmən gülləsinə tuş olmuşdur...



İsgəndərov Təbriz Novruz oğlu

doğulub - 1939-cu il,
Cəbrayıl rayonu Dəjəl kəndi;
şəhid olub - 1994-cü il,
Hadrut rayonu

Azərbaycan Dövlət Tibb İnstitutunu bitirmişdi. Bir müddət Quycaq kəndində, sonradan isə Mahmudlu kənd xəstəxanasında həkim işləmişdi. Üç övlad atası idi. 1993-cü ilin avqustunda erməni faşistlərinin Cəbrayıla hücumları zamanı o öz əzizlərindən həmişəlik ayrı düşmüş, doğma torpaqda qalıb ölməyi hər şeydən üstün tutmuşdu.

Əhali rayonu tərkdən sonra o, ermənilər tərəfindən girov götürülmüş, min bir əzab-əziyyət çəkmişdi. Ailə üzvlərinin verdiyi məlumatlara görə, 1994-cü ilin yanvar ayının 5-də Qırmızı Xaç Cəmiyyətinin vasitəsilə alınan məlumatlara əsasən, 1993-cü il 8 noyabrdan 1994-cü il 14 dekabrədək Hadrutdakı türmədə saxlanmışdı. Buradakı girov və əsirlərə vəhşicəsinə verilən işgəncə və əzablara etiraz əlaməti olaraq, bir həkim kimi aclıq elan etmiş və elə oradaca 1994-cü ildə vəfat etmişdir.



İbişov Baxşı Zeynal oğlu

(1946 - 1993)

Qışlaq kəndində anadan olmuşdu. 1962-ci ildə Süleymanlı kənd səkkizillik məktəbini, 1965-ci ildə Balyond kənd orta məktəbini, 1968-ci ildə isə Bakı Plan-Uçot Texnikumunu bitirmişdi. Süleymanlı kolxozunda mühasib işləyirdi.

18 avqust 1993-cü ildə erməni quldurlarının atdığı qrad mərmisindən aldığı ağır yaradan həlak olmuşdur. 7 övladı var.



İbrahimov Rəsul Bəyqulu oğlu

O, YAXŞI OĞLAN İDİ...

Rəsul qabarlı əllərinə, təmiz ürəyinə güvənən bir oğlan idi. Böyük Mərcanlı kəndində hamı onu açıqürək, zarafatlı bir oğlan kimi tanıyırdı. Dünyaya göz açdığı 1956-cı ildən öldüyü günə kimi bir kimsənin xətrinə dəyməmişdi. Elə ona görə də dost-taşıları çox idi. Təkcə Mərcanlılar yox, eyni zamanda bütün

Cəbrayıl camaatı onu yaxşı bir maşın ustası kimi tanıyırdılar. Qapısına gələn adamı darda qoyan deyildi. Dörd övladından ötrü od içindən keçməyə hazır idi. Ölüm mələyi onu yolda, - Birinci Mahmudlu kəndində yaxaladı. İdarə etdiyi "Jiquli" maşınının üstünə düşən qraddan həlak olan Rəsulun ölümü hamımızı yandırdı.



İmanova Gözəl Mehdi qızı

doğulub - 1972-ci il,
Cəbrayıl rayonu Böyük Mərcanlı kəndi;
şəhid olub - 24.10.1993-cü il,
Cocuq Mərcanlı kəndi

GÖZƏLİM HANI, ARAZ?!

Doxsan üçüncü ilin payızından üzü bəri Muğandakı çadır komasında gözlərinin yuxusu ərsə çəkilib Ceyran ananın. Gözəl deyib nalə çəkməkdən dili-ağzı qabar bağlayıb onun. Mehdi kişi Araz qırağındakı sərhəd zolağında düşmən gülləsinə hədəf olan qız balasının cəsədini arayıb tapmaq üçün Horadizdən o üzə adlaya bilmir hələ də. O vaxtdan yarlı-yaraşlıq Gözəlin üşüyən ruhunu ana torpaq isindirir, pərişan xurmayı saçlarını Arazın səhər mehi darayır...

Pəri bacının hekayətindən:

O gün bizim mindiyimiz traktorun lafetinə özünü son anda çatdırmış Gözəllə yanaşı oturub göz yaşları içərisində arxada qalan kəndimizə tərəf boylanırdıq. Cocuq Mərcanlının tuşuna çatanda üstümüzə od yağmağa başladı. Bir-birimizə söykəlib səsimizi çıxarmırdıq. Birdən elə bil başımın üstə şimşək çaxdı. Yana çevriləndə Gözəli qan içində gördüm. Ha səslədimsə cavab vermədi. Düşmən bizi elə karıxdırışdı ki, qızın cəsədini lafetdən belə düşürə bilmədik...

Ceyran ananın Gözəldən əlləri üzölmüşdü onda. İki gün qabaq üstünə "qrad" düşən qaynanası Lala bibimin ölümündən başını itirmişdi. Arazın gur sularını keçib o taya adlayanda ağına da gəlməzdi ki, sevimli balasını düşmənlər qanına qəltan ediblər. Bilsəydi ayağını bircə qarış o yana atmaz, yaralı balasının üstə yüyürüb duz kimi yalayardı onu. Ancaq qızının ölümündən xəbərsiz idi

Ceyran ana. Bir çişkinli payız günü qaçqın çadırlarına gəlib-gedənlərin üstə qaçaraq:

-Gözəlimi görmədiniz? - deyə soraqlayırdı onu...

Axır ki, Gözəlin ölüm xəbərini çatdırdılar anaya. Bir müddət inanmadı deyilənlərə. Elə bildi ki, düşmən yaralı halda girov aparıb onu. O qanlı hadisəni görənləri tapıb, anda çəkdi onları. Balasından əlləri üzüləndə göylərə tutdu üzünü:

-Kərəminə şükür, ay gözəgörünməz ulu Tanrı, nə günahı vardı ki, beş arşın kəfəni, bir qarış gor evini əsirgədin ondan?..

Heç bir günahı yox idi, mələk simalı bir qız idi Gözəl. Ruqiyyə balamla bir məhəllədə böyüyüb, bir yerdə məktəbə getmişdilər. Barmağına təzəcə nişan üzüyü taxılmışdı, payızda toyu olasıydı...

Ceyran ana Gözəlin sorağı ilə dolaşır el-obanı. Ancaq balasının yaralı qaldığı Araz qırağına əlləri yetməsə də, fəryadlı naləsi gəlir hələ də:

Balamın sorağıyla
Gəzdim hər yanı, Araz.
Axşam, səhər yol üstə
Üzülüb canım, Araz.
Gözəlim harda qalıb,
Gözəlim hanı, Araz?!

Üşüdür məni sazaq,
Kim bizə qurdu duzaq.
Kimin adına yazaq,
Ələmi, qanı, Araz?!
Gözəlimdən soraq ver,
Gözəlim hanı, Araz?!.



Mehdiyev İlqar Ərsad oğlu

doğulub - 24.10.1958-ci il,

Cəbrayıl şəhəri;

şəhid olub - 05.02.1997-ci il,

Sumqayıt şəhəri

SƏN BİR ELİN ÜMİDİYDİN...

Sənin son ucu məşəqqətli taleyə söykənən ömür yolunu xatırlayanda ulu dədələrimizin bir deyimi yada düşür: "Ölüm var ki, ölümdü, ölüm də var zülümdü". sənin ölümün yerə-göyə sığmayan bir zülmə üsyan idi, İlqar. Sən yaşamaq üçün, ürəyindəki yığın-yığın arzuların həninə, ülviyyətinə sığınmaq üçün doğulmuşdun. Bu arzular ürəyində pöhrə-pöhrə böyüdükcə sabaha üz tutmuşdun. Ancaq ölüm kabusuna bənəzəyən yağılar səni elə məqamda haqladılar ki, ömrünün otuz altıncı ilindən otuz doqquzuncu aşırımına qədər məşəqqətli günlər keçirsən də, qəlbində çiçəklənən arzularına, diləklərinə qovuşa bilmədin...

Sən o müdhiş avqust günündə, yerin-göyün od tutub alışdığı bir vaxtda ellər yaraşığı Cəbrayıl yurdunun sonuncu dəfə görüşünə getmişdin. El-obanın perik düşdüyü bir gündə səni yağlı umuduna qalan o ulu yurda çəkən hansı hisslər idi? Büllür kəhrizlə halallaşmaq mı istəyirdin? Dədə Çinara sözü mü var idi? Yoxsa qala timsallı bir şəhərin "qollarına" vurulan əsarət qandallarını gözlərinlə görmək istəyirdin? Bəlkə də qəzavü-qədər səni çəkib oraya aparmışdı ki, düşmənin əlinə keçəndən sonra dözümlünü, iradəni sınağa çəksin. O müdhiş yay günündə sənə yol yoldaşlığı edib düşmənin caynağında məşəqqətli günlər keçirən Üzeyir sonralar yana-yana deyirdi ki, sən yağılığın əhatəsində də başını dik tutmuş, əsirlik əzabına əyilməmiş, mərdliklə qatlaşmışan.

AGRILI BİR XATİRƏ: Bu əhvalatı səninlə birlikdə erməni vəhşiliklərinin hər üzünü görəndə və sonralar Tanrının möcüzəsi sayəsində əsirlikdən xilas olan beyləqanlı Yusif həkimin dilindən eşitmişik. O səndən söz düşəndə iftixar hissilə deyirdi ki, bir dəfə ermənilər İlqara təklif etdilər ki, dövlətimizin üçrəngli bayrağını tapdalayıb ayaq altına salsın. İlqar nəinki daşnakların təklifini qəbul etdi, əksinə o bayrağımızı sinəsinə sıxıb ay-ulduz nişanını dodaqlarına yaxınladırdı. Bu hərəkətinə görə İlqar o gün ölümcül vəziyyətə salınca da, dişini dişinə sıxıb düşmənin qarşısında sınımadı...

...Sən əsirlikdə olduğun ayların sayı artıb-çoxaldıqca atan Ərşad müəllimin, anan Zoya xanımın, əmilərinin, qohum-əqrəbanın yuxusu ərşə çəkildi. Elə-obaya ün sala-sala səni soraqlayan doğmaların dünyanın mərhəmət işığına üz tutub nicat yollarını bir-birinə caladılar. Axır ki, göydə Tanrının, yerdə isə insafılı adamların köməyilə bəxtinə işıq düşdü. Sən düşmən caynağından qurtulub yurdundan perik düşmüş doğmalarının yanına qayıtdın...

İlqar, səni görən gözlər qan ağladı o gün. Əsir düşdüyün günlərdə səni xəyallarında yaşadanların o gün əlləri üzlərində qaldı. Aman Allah, düşmən nə qədər əzazil olarmış? Adama da belə işgəncəmi verərlər? Nə el-obanın səndə xoş ovqat doğuran həlim sözləri, nə anan Zoya xanımın nəvazişləri, nə də ata vüsəlinə sığınan körpələrinin təbəssümü düşmən zülmündən nişanə qalan mərəzi canından çıxara bilmədi. Sən əsirlikdən qayıdıb gələndən az sonra ölümün ağuşuna sığındın. Cəbrayıl şəhərinin meri vəzifəsini icra etmək sənə bir də qismət olmadı...

...Ani bir ölümün ağrısına dözməyə nə var ki? Sən gör əzabı görə-görə ölümə qovuşdun. Sən yurd sevgisinin şirinliyi ilə ovuna-ovuna şəhidləşdin. Sən üçrəngli bayrağımızın əzəmətinə sığınıb tale sınağından şərəflə çıxdın, inam, dəyanət, əyilməzlik rəmzi olaraq heykəlləşdin ürəklərdə. Belə tale hər adamın qismətinə düşür, İlqar!

Sən düşmən qarşısında
Dayandın bir dağ kimi,
Zirvədə dalğalandın
Üçrəngli bayraq kimi.

Düşmən əhatəsində
Dözsən də hər çətinə,
Çoxları qibtə etdi
Sənin ləyaqətinə.

Qorxu bilməz ər kimi
Ürəkdə qaldın, İlqar.
Bir alınmaz qalatək
Yenilməz oldun, İlqar.



Məmmədov Məhərrəm Fehrüz oğlu

doğulub - 24.08.1955-ci il,
Cəbrayıl rayonu Böyük Mərcanlı kəndi;
şəhid olub - 24 08 1993-cü il,
Füzuli rayonu Əhmədbəyli kəndi

TƏMİZ ADIN İŞİGİNDƏ

Yeksarə xanım divardan asılan qara haşiyəli şəklin qarşısında dayanıb ömür-gün yoldaşının bir nöqtəyə zillənən baxışlarına dönə-dönə tamaşa etdi. Xəyallarıb-xəyallarıb şəkillə danışmağa başladı:

- Balalarımız Adəmin, Xəyyamın, Ulduzla Nərgizin nəmli baxışları məni varımdan yox edir. Onları ovundurmaqda çətinlik çəkirəm... Amma elə bilirəm ki, hər dəqiqə yanımdasən. Mehriban səsin hələ də qulaqlarımdadır. Özün bu dünyada olmasan da, təmiz adının ucalığına, saf əməllərinin işığına sığınıb yaşayırdıq.

Sən gedəndən elə hey
Məni boğsa da qəhər.
Nəfəsini duyuram,
Əzizim, axşam, səhər.

Həyatda tək deyiləm,
Sığınmışam adına.
Balaların qızınır,
Ürəyimin oduna...

Məhərrəm hərbi xidmətdən sonra BDU-nun hüquq fakültəsini bitirmişdi. Rayondakı aqrar-sənaye birliyində hüquqşünas işlədiyi illərdə rayon camaatı ilə qaynayıb-qarıxmış, yıxılanın, haqqı tapdananın tərəfində dayanmışdı. O, hamıya xoş üzlə kömək köstərməyi, dost-tanış qazanmağı bacaran adam idi. 1987-ci ildə Zərdab rayon xalq hakimi seçildəndən sonra Məhərrəmin fəaliyyət dairəsi, səlahiyyəti genişlənsə də o, yenə də öz sadəliyi ilə seçilirdi. Arabir iş-gücdən baş tapıb kəndə qayıdanda camaat arasına çıxaraq hamı ilə görüşür, yas yerlərinə üz

tutub könlü qubarlı ailələri ovundurardı. Qardaşları Tofiqin, Əbilin nəzərində Məhərrəm adicə qardaş deyildi, - ata kimi yanımlı, sirdaş kimi ürəkdən keçəni duyan idi. Bacısı Suğradan ötrü kəndin ayağından başına payı-piyada gəlib onunla əhval tutar, bacısı uşaqlarını öpüb-oxşayardı. Cavan olmasına baxmayaraq üzündən nuranilik yağırdı onun. Zərdab camaatının nəzərində Məhərrəm Simurq quşu timsalında idi. Tələm-tələsik hökmlər çıxarmağı səriştəsizlik hesab edən bu yanımlı hakim həmişə vicdanın səsinə arxalanar, adamları islah etməyə, düz yola qaytarmağa çalışardı. Cavan ailələr bəzən ayrılmaq üçün ona üz tutanda vəsəl şirinliyini hələ lazımınca dərk etməyən gəncləri təzədən qovuşdurmağı ən böyük savab hesab edirdi. Ürəyində öz-özünə deyərdi ki, "dünyada könül sındırmaqdan, nifaq toxumu səpməkdən ağır günah yoxdur.

Hakim qərar çıxararkən gərək yüz ölçüb, bir biçsin". Mühakimə etdiyi adamlara elə həssaslıqla yanaşardı ki, onun hökmündən heç kəs incik qalmazdı...

Şirvan torpağında yaşasa da, ürəyi Qarabağda, Cəbrayılın barıt qoxulu obalarında qalmışdı. Doxsan üçüncü ilin əvvəllərindən başlayaraq tez-tez doğma ata ocağına baş çəkər, imkanı dairəsində döyüşən orduya maddi və mənəvi kömək göstərirdi. səksəkə içərisində sabaha boylanan həmyerlilərinə üz tutub:

-Əzizlərim, - deyərdi - möhkəm olun, yadda saxlayın ki, ata ocağının əvəzini heç nə verməz. Allah eləməmiş bu yerlərdən əliniz çıxsa, qərüb obalarda göz yaş axıtmalı olacaqsınız...

... O məşum gündə yenidən Böyük Mərcanlıya üz tutmuşdu. İstəyirdi ki, anası Səfurəni, əlsiz-ayaqsız uşaqları atəş altdan çıxarıb arxaya aparsın. Yola düşməzdən bir gün qabaq adəti üzrə kənddəki dəmir yol stansiyasına baş çəkib həmyerliləri ilə hal-xoş etdi. "Ağlın nə kəsir, indi biz nə edək?" - sualı ilə ona üz tutanlara:

-Vəziyyət elədir ki, qız-gəlini, uşaq və qocaları burada saxlamaq ölümü havayından qazanmaqdır, - dedi...

Avqustun 24-də anası Səfurəylə, yaxın qohumları Rəsul və Aminə ilə öz şəxsi maşınında yola çıxan Məhərrəm Məmmədov Əhmədbəylinin yol ayrıcından bəridə, "Kültəpə" deyilən yerdə düşməni "qrad"ına tuş gəldi. Bircə anın içərisində od alan maşında yanib külə döndülər onlar...

Dünyada simurq quşu kimi yanımlı bir insan idi Məhərrəm. Elə anadan olduğu gündə də simurq quşu kimi yanib dünyasını dəyişdi. Ondən bizə el qeyrəti və bir də təmiz ad qaldı...

...Bir dəfə Zərdablı bir dostumun dilindən qopan: "-Məhərrəm müəllim heç öləsi oğul deyildi. Onu biz Cəbrayıl camaatından da çox istəyirdik..." kəlmələrini eşidəndə ürəyim yenidən şan-şan oldu...

...Sonralar Məhərrəm müəllimin gözünün ilk ovu olan oğul balasıyla, Adəmlə də rastlaşdım. Mingəçevirdəki özəl ali məktəbdə oxuyan bu cavan oğlanı görəndə elə bil bir anlıq təsəlli tapdım. Dünyadan nakam gedən atasının arzularını

yaşatmaq naminə gələcəkdə hüquqşünas olmağı qət edən Adəm elə indidən el-oba üçün yanımı-yarışıqlıdır. Şəhid atasının torpağı sanı yaşasın...

...İllər boyu Məhərrəmin boyunu oxşamaqdan doymayan Səfurə bacı haqq dünyasına oğluyla birlikdə qovuşdu. Onları bir-birlərindən ayırmağa ölümün də gücü çatmadı. Səfurə ana gor evində də sevimli övladını bağrına basdı. Dünyada ana sevgisindən güclü nə var ki?!



Məmmədov Musa Maqsud oğlu

doğulub - 27.02.1930-cu il,
Cəbrayıl rayonu Daşveysəlli kəndi;
şəhid olub - 04.05.1993-cü il,
Cəbrayıl bölgəsi

YOLLAR ONU SORAQLAYIR...

Torpaq uğrunda candan keçənlərin adlarını el-oba əzizləyib gözləri üstə yaşadır. Vətən sevgisini əsirgəmir onlardan. Musa kişi sözün əsl mənasında yurd əsgəri, Vətən fədaisi idi. Qocalıq üstünü alsada gözlərinin nuru, ürəyinin təkəri, dizlərinin təqəti yerindəydi. Qışın oğlan çağlarında buldozeri ilə cəbhəyə uzanan dağ yollarını qardan, buzdan təmizləyəndə də, yayın tüğyanında əsgərlərə döyüş sursatı, ərzaq aparanda da Vətənə gərəkli olduğunu duyub iftixar hissi keçirirdi. Kimlərsə təşəkkürü, sağolu naminə yox, ürəyinin hökmü ilə görürdü bu işləri...

Cavan yaşlarından ailəcanlı, işgüzar idi. Kasıblığın sərt üzünü çox gördüyündən özünü oda-közə vurub doqquz nəfərdən ibarət ailəsini dolandırmışdı illər boyu. Qızların dördünü köçürəndən sonra çiyinlərindəki qayğı yükü azalmışdı bir az. Axırncı qız balasının nişanına gələnləri ürəkəçiqliyi ilə qarşılaraq, gülürüzlə yola salmışdı...

Günbəgün səsi, harayı güclənən müharibə olmasaydı, günlərin birində traktorunu təhvil verib Daşveysəllidəki evində ayaqlarını rahat uzadardı...

Həyatda qovğalı, qasırğalı bir ömür yaşamışdı Musa kişi. Müharibədən sonra bir müddət neft buruqlarında işləmiş, əllinci illərdə rayona qayıdıb traktorun

sükanından yapışmışdı. Bu qazançlı peşə ağır külfətini dolandırmaqda əllərindən tutmuşdu onun...

Xocalı hadisələri, Şuşa və Laçın xəyanətləri yamanca sarsıtmışdı Musa kişini. Kiçik oğlu Aşırı cəbhəyə yola salıb xeyir-dua vermişdi ona. Sonra da özü demişkən traktoruyla birlikdə döyüşə yollanmışdı...

Yollar qar bağlayanda Musa kişi yada düşürdü... Dağların zirvəsindəki postlara qalxmaq lazım gələndə Musa Məmmədovun adına putyovka yazılırdı... Leysan güclənəndə Musa kişinin traktoru yoxuşu üzüyuxarı çıxırdı...

Neçə dəfə ölümün üstündən adlayıb keçmişdi o. Düşmən minası bir dağ aşırımında traktorunun "ayağına" dolaşmasaydı, bu yollarla hələ çox görüşəsiydi...

O laləli dağ yamacları Musa kişidən ötrü yaman qərubsəyir hər bahar. Düşmən kəməndində çapalayan enişli-yoxuşlu dağ yolu onu soraqlayır hələ də...



Məmmədov Məmməd Yunis oğlu

doğulub - 1950-ci il,

Cəbrayıl rayonu Nüzgar kəndi;

şəhid olub - 23.10.1993-cü il,

Cəbrayıl rayonu Mahmudlu stansiyası

ARZU ÜRƏKDƏ QALDI

Cəbrayıl şəhərinin erməni qəsbkarları tərəfindən işğal olunmasından bir ay keçirdi. Təcavüzkarlar Fuğanlı kəndinə kimi rayonumuzun bütün dağ və dağətəyi yaşayış məntəqələrini nəzarət altında saxlamalarına baxmayaraq, yaranmış təhlükə Arazboyu kəndlərinin camaatını qətiyyənlə qorxutmurdu. Hamı öz işi ilə məşğul idi, heç kim doğma torpaqdan ayrılmaq istəmirdi. Rayon rəhbərliyi də Mahmudlu stansiyasında yerləşdiyindən burada bir qaynarlıq hiss olunurdu. Başqa sözlə sanki həyat öz axarında idi. Bütün bunlar ilk baxışda belə idi. Əslində isə təhlükə mexanizminin yayları yenidən açılmaq üçün təzədən sıxılırdı. Hadisələrin sonrakı davamı bir daha göstərdi ki, öndəki təhlükəni zərərsizləşdirməyə çalışmamaq və bunun üçün təşkilatlanmamaq, sabah partlayacaq mörmi, açılacaq atəş qarşısında ölməkdən və ya qaçmaqdan savayı əlacı olmayacaq mülki əhalinin taleyinə məsuliyyət daşımamaq torpaqlarımızın

eyni ssenari ilə işğal edilməsinə şərait yaradan amillərdən, bəlkə də xəyanət zənciri həlqələrindən biri idi. Sabah atəşə tutulacaq və ya işğal ediləcək kəndin qocasını, uşağını, hamilə qadınını, əlsiz-ayaqsızını təhlükəsiz yerə çəkmək çox ağır bir işdir. Bu işi görməyənlər, sabah Tanrıdan başqa üz tutmağa yeri qalmayacaq adamların qorxaq olmadığından danışıq, beləliklə fəaliyyətsizliyə haqq qazandırıldılar...

Həmin gün, 1993-cü il oktyabrın 23-də Məmməd Məmmədov anasıgildən bir xəbər tutmaq məqsədilə Zəngilandan Mahmudlu stansiyasındakı qərargaha yollanmışdı. Qərargahdan geri qayıdıb yolun kənarında saxladığı "Jiquli" maşınına tərəf yaxınlaşanda artıq "qrad"lardan, digər iri çaplı silahlardan açılan atəş səsləri hər tərəfi bürümüşdü. Erməni faşistlərinin avtomatdan açdıqları atəş Məmməd müəllimdən yan keçmədi. Köməyə gələnlər faciəli surətdə həlak olmuş Məmməd müəllimin cəsədini güllə yağışı altında çətinliklə də olsa aradan çıxara bildilər.

Məmməd Məmmədov 1957-ci ildə kəndlərindəki natamam orta məktəbə daxil olmuş, oranı bitirdikdən sonra orta təhsilini 1967-ci ildə qonşuluqdakı Horadiz kəndində başa vurmuşdu. Bakıdakı pedaqoji institutun fizika-riyaziyyat fakültəsini bitirib, 1971-ci ildən Zəngilan rayonunda müəllim işləyirdi.

43 illik ömrünün 22 ilini yetişməkdə olan nəslə elmlərin sirlərini öyrətməyə həsr etmiş M. Məmmədov həm də mehriban ailə başçısı idi. Dörd övlad böyütmüşdü. Lakin ortancıl oğlu Radimin çox erkən - 15 yaşında dünyadan köçməsi Məmməd müəllimə ağır dərddə olmuşdu. İstəkli balasını heç cür unuda bilmirdi. Hərdən də ciyərpəraları Nadimin, Xəyalənin, Pərvizin layiqli övladlar kimi böyüdüklərini görəndə bir təskinlik tapar, qəlbində yeni-yeni arzular baş qaldırardı. Məmməd müəllim çox istəyirdi ki, uşaqları ali təhsil alsınlar, həyatda aciz qalmayıb xoşbəxt olsunlar. Ancaq ömür vəfa etmədi. Məmməd müəllimin arzuları ürəyində qaldı.

İndi o, Cəbrayılın Çaxırlı kəndində uyuyur. Xan Arazın kədərli nəğmələri ilə ovunmayan narahət məzarı yollara boylanaraq, sanki müqəddəs torpaqlarımızın yağı tapdağından azad ediləcəyi günün nigarançılığını çəkir.

Məmmədzamanova Lala Ağahüseyn qızı

doğulub - 1902-ci il,
Cəbrayıl rayonu Böyük Mərcanlı kəndi;
şəhid olub - 22.10.1993-cü il,
Böyük Mərcanlı kəndi

MƏNİM LALA BİBİM

Doxsan üçün 22 oktyabr gününün bütün cizgilərini ağırlı yaddaşımda saxlayıram hələ də. Şıxalıağalı kənd mədəniyyət evinə toplaşanlar ağızlarına çullu dovşan sığmayan rayon rəhbərlərinin pafos dolu çıxışlarını dinlədikcə iki-üç kilometr aralıdakı yüksəkliklərdə dayanıb məqam gözləyən düşməni unutmuşdular sanki. Axşamüstü dostum Elbrusla Yuxarı Mərcanlıya qayıdanda kəndin girəcəyində qarşıma çıxan bir uşaq bəd xəbərlə qarşıladı məni:

- Dayı, deyirlər, aşağı başda, Böyük Mərcanlıda Lala nənəmin üstə qrad düşüb...

Dünya tərs dəyirman kimi başıma hərləndi elə bil. Özümü Mürsəl oğlu Füzuliyə çatdırıb onun maşınında Çaxırlı zastavasının yanına gəldim. Lala bibimin qanlı cəsədi su dəyirmanının həyatında dayanan bir lafetin üstündə idi...

Gözümü dünyaya açandan bu qadını Lala bibi deyə çağırırdım. Böyük Vətən müharibəsində həlak olan əminin namuslu, ismətli ömür-gün yoldaşı idi o. Cavan yaşlarından dul qalsa da saçını, birçəyini Mehdimin, Zibeydinin yolunda ağartmış, onlara ana, ata olmuşdu. Təzə-təzə üzü gülürdü Lala bibimin. Nəvə-nəticələrini çəlimsiz qolları ilə qucaqladıqca, çəkdiyi müsibətləri yaddan çıxarmağa, unutmamağa çalışırdı...

O gün Böyük Mərcanlıdakı nəvəsi Naridənin evində oturub çay içdiyi yerdə üstünə "qrad" düşmüşdü onun. Böyük Mərcanlı dəmiryol stansiyasındakı yük vaqonlarından (mərcanlıların var-dövləti yığılan bu vaqonlar vaxtında çəkilib aparılmadığından düşmən əlinə keçdi) əli üzülməsin deyə neçə gün idi ki, nəvəsinin evində gecələyirdi Lala bibim...

O gecə gəlini Ceyranın, nəvəsi Gözəlin (dünya gözəli olan bu qızın özü də iki gün sonra Araz qırağında düşmən gülləsinə tuş gəldi) naləsi ərsə qalxmışdı. Ulu Tanrı və bir də Lala bibimin ruhu şahiddir ki, o gecə Quliyev Mahmudla yüz yerə üz tutandan sonra axır ki, Dəyirman körpüsünün yanındakı hərbiçilərdən üç qrad yeşiyi alıb usta Fikrətə tabut düzəltirdik.

Səhəri gün Hübətəli qəbiristanında Şəybəy tərəfdən atılan mərmilərin harayı altda doğma torpaqda dəfn elədik onu. Lala bibimin qrad yeşiyindən düzəldilən barıt qoxulu tabutunu məzara sallayanda yan-yörəmdəkilərin avazımız sifətinə baxdım - Pəlinin, Şahinin, Həsənin, Şəmilin, Hətəmin çiynlərindən dağ götürülmüşdü elə bil. Əzizlərimin uyuduğu qəbiristandan aralananda nisgilli bir şerin misraları için-için hönkürdü içimdə:

Məzarında ağ saçların
Tamam qandı, Lala bibi.
Dodağında qəm alışdı,
Nisgil yandı, Lala bibi.

Elim, obam dərd içində,
Qalmışığıq namərd içində.
Ölüm varımı bu biçimdə,
Şaxım sındı, Lala bibi...

Məmmədov Vəliş Allahverdi oğlu

doğulub - 1929-cu il,
Cəbrayıl rayonu Şəybəy kəndi;
şəhid olub - 23.10.1993-cü il,
Füzuli rayonu Qazaxlar kəndi

Məmmədova Fatma Əli qızı

doğulub - 1936-cı il,
Cəbrayıl rayonu Şəybəy kəndi;
şəhid olub - 23.10.1993-cü il,
Füzuli rayonu Qazaxlar kəndi

TANRI BU ZÜLMÜ GÖTÜRMƏZ

Xudavəndi-aləmin elə sirləri var ki, onları görəndə adam varından yox olur, heyrətdən əlləri üzündə qalır insan oğlunun. İndinin özündə də çoxlarımıza elə gəlir ki, erməni fitnə-fəsadı şeytan əməlidir, Allah-təalanın bu zülmədən, bu müsibətdən xəbəri yoxdur. Yurdumuzu qana çalxayan, uşağa, qocaya, qız-gəlinə aman verməyən bu namərdlərin əməllərindən xəbər tutsaydı Allah, yer üzünü zülmətə qərq edər, dəryaları yatağından çıxarar, günahsız bəndələrini qanına qəltan edən ermənilərin başına daş yağdırardı...

Amma o payız günündə o, çox uzaqda idi. Tanrı qəzəbindən qorxub çəkinməyən murdar xislətli düşmən Allahın günahsız bəndələrini burnuna leş iyi dəyən quzğun kimi bircə-bircə dənəlməyə başladı. O gün Vəliş kişi, ömür-gün yoldaşı Fatma bacı ilə birlikdə vəhşiliklə qətlə yetirildilər...

Vəliş kişi və ölümü onunla birlikdə qəbul edən Fatma bacı Şəybəy kəndindən idilər. Allah-təaladan övlad payları olmadığından bir-birlərinə sığınıb bu fani dünyada ömür sürürdülər. Şəybəy kəndi işğal olunandan sonra da doğma torpağı tərk etməyib, Arazqırağı obaları özlərinə məskən seçmişdilər. Yurddan perik düşməyi heç ağıllarına belə gətirmirdilər. Gümanları göydə, Allaha, yerdə illər boyu qəpik-qəpik yığıb aldıqları minik maşınlarına gəlirdi. Düşünürdülər ki, bərk ayaqda bu maşın onların xilaskarına çevrilə bilər. Doxsan üçün iyirmi dörd oktyabrında Arazboyu obalara qrad leysanı yağanda Zəngilan-Beyləqan yolu bağlandığından sərhəd zolağı ilə Horadiz qəsəbəsinə tərəf üz tutdular. Qazaxlar kəndinin tuşunda əli avtomatlı quldurlar onların qarşısını kəsdilər. "Jiquli"nin açarını tutub əlindən alan erməni diğası sükan arxasına keçərək maşını işə salanda ürəyi tab kətirmədi Vəliş kişinin. Ona tərəf əlini uzadıb:

-Səni and verirəm Allaha, qoy yolumuzla çıxıb gedək, - dedi. Onsuz da bu maşından başqa gümanımız heç nəyə gəlmir. O olmasa bu xəstə canımızla beşcə addım da ata bilmərik...

Qəfildən atılan güllələr yazıq kişinin sözlərini yarıda kəsdi. Ərinin yerə yığıldığını görəndə Fatma arvad yaxınlıqdakı quldurun üstünə şığıdı:

-Görüm əllərin qurusun, ay namərd, o, sənə neyləmişdi? Sizə nə pisliyimiz keçib ki, bizi bu hala salırsınız?

Arvadın dillənməyi ilə gözlərini qan örtən quldurun onu gülləyə tutması bir oldu. Dərdli bir qadının ağ birçəkləri bircə anın içərisində qızıl gül ləçəyinə döndü. Öz "qəhrəmanlıqlarından" həzz alan yağılar ələ keçirdikləri "Jiquli"yə doluşaraq iki günahsız insanın meyitini tapdayıb keçdilər...

Düz dörd ay sonra əsgərlərimiz düşməni geri sıxışdıranda o günahsız insanların tanınmaz hala düşən meyitləri də bir parça torpaqda rahatlıq tapdı...

Ancaq Vəliş kişinin və Fatma bacının yaralı ruhları heç vaxt sakitləməyəcək. Onların ruhu qiyamət gününə qədər haray çəkib, nifrin qoparacaq. Onların nahaqdan axıdılan qanları erməni qatillərinin boynunda qalacaq həmişə. Araz bu qanlı faciənin şahidi kimi o qaniçən quldurları lənətləyəcək innən belə...



Muradov Misir Əbil oğlu

doğulub - 25.08.1926-cı il,
Çapand kəndi;
şəhid olub - 08.1993-cü il,
Füzuli rayonu Əhmədbəyli kəndi

O GÜNAHSIZ İDİ...

Dünyanın qərribə işləri, ağlasığmayan olayları var həyatda. Kimisi əcəllə yatağında görüşür, kimisi yolda-izdə dəyişir dünyasını. Bir il qabaq Misir kişiyyə desəydilər ki, ölüm səni elat köçündə yaxalayacaq, inanmazdı. Hələ bir gülüb deyəcəkdə ki, ay saqqalı ağarmışlar, mənə elatla, köçlə nə işim var ki, orda əzrayilla üz-üzə gəlirəm. Qoca kişiyəm, əl-ayağımı yığıb oturmuşam kasıb komamda. Üçdə alacağım yox, beşdə verəcəyəm. Sonra da zarafatından qalmayıb əlavə edəcəkdə ki, arığın qoruqda nə işi var ki, vurub qıçını sındırılar...

Demə tale onun üçün gizli-gizli tor qururmuş, bundan xəbəri yox idi Misir kişinin.

Doxsan üçüncü ilin 22 avqust gecəsi camaatı vahiməyə salıb yurd yerindən qaçıranlar iblissayağı qəhqəhə çəkirdilər perik düşənlərin dalınca. Misir Muradov da dişi-dırnağı ilə tikib başa gətirdiyi ev-eşiyini, olan-qalanını qoyub canını götürüb qaçırdı o gecə. Beyləqan səmtə üz tutan yollar elat köçünə bənzəyirdi. Maşın səsi qoyun-quzu mələşməsinə, insan naləsi mal-qara böyürtüsünə qarışmışdı. Ağız deyəni, qulaq eşitmirdi. O müdhiş gecənin dan üzündə yol yoldaşları qəfildən itirdilər onu. Axtarmadıqları yer, soraqlamadıqları elat köçü qalmadı. Elə bil yağlı əppək olub göyə çəkilməmişdi kişi. On gündən sonra onun meyitini xeyli uzaqlarda tapıb torpağa tapşırıdılar. Kimisi dedi Əhmədbəylinin yol ayrıcında hərbiçilərlə dolu maşın vurub, kimisi də düşmən güdazına getdiyini söylədi onun. Hər iki halda müharibə yerindən-yurdundan didərgin saldı, ahıl yaşlarında qanına boyadı Misir kişini...

Ağzi dualı, üzü nurlu bir insan idi o. Doğulduğu Çapand kəndində yaşayıb işlədiyi Mahmudlu stansiyasında ömrü boyu qarışqanı da ayaqlamamışdı bu kişi. Nəydi günahı, niyə taleyin qarğışına tuş gəlmişdi, bilən olmadı...



Nəsimov Yolçu Bilal oğlu

doğulub - 1940-cı il,
Ermənistan Respublikası
Krasnoselsk rayonu,
Gölkənd kəndi;
şəhid olub - 11.1991-ci il,
Xocavənd rayonu, Zamzur kəndi

BU AD ONA YARAŞIRDI...

Dağlar qoynunda yerləşən Zamzur kəndi doxsan birinci ilin 15 noyabrında od tutub yanırdı. Burada ruhlar dara çəkilir, insan ahları gülləyə tutulur, yaralılar əzabla öldürülürdü. Yezid qiyafəsində, şümür donundaydı düşmən. Qeyrətli eloğullarımız Kazım, Şükür, Elçin, Akif sübhün gözü açılandan düşmənlə üz-üzə dayanıb yaxına buraxmırdılar onları. Həcər qeyrətli Faziləylə Müşgünaz əsgərlərimizin yanından uzaqlaşmağı ağıllarına da gətirmirdilər o gün. Qeyri-bərabər döyüşdə son nəfəslərinə kimi vuruşub şəhid olanların cərgəsində Nəsimov Yolçu Bilal oğlu da var idi o gün...

Yolçu kişi Ermənistanın Krasnoselsk rayonunun Gölkənd oymağında dünyaya göz açmışdı. Səksən səkkizinci ilin payızına kimi o yerlərdə yaşamışdı. Dədə-baba yurdundan qovulandan sonra Bakıya pənah gətirmiş, ordan zorla Hadrutun ermənilərdən boşaldılan Zamzur kəndinə köçürülmüşdü. Kəndin Yalçın qayaları, sərin çeşmələri torpaq ağrısını, yurd göynərtisini az da olsa unudturmuşdu ona. Ömür-gün yoldaşı Müşgünazla balaları Namiq və Şəlaləylə əl-ələ verib isinişmişdilər təzə yurd yerlərinə. Əlləri əkin-biçindəydi Yolçu kişinin. Belə bir vaxtda ermənilər ikinci dəfə növrağını pozub, işığını həmişəlik söndürdülər onun.

Polis mayoru Qəhrəman Həmidovun dediklərindən: "Yolçu kişi əvəzsiz adam idi, - desəm, yanılmaram. Hər şeydən qabaq onun ölüm qarşısındakı mərdliyi adamı valeh edir. İstəsəydi, o da vaxtında tərək edə bilərdi Zamzuru. Ancaq o axıra qədər namusunu, qeyrətini kişi kimi qoruyub dünyadan köçdü. Nə yaxşı ki, balaları Namiq, Şəlalə, ömür-gün yoldaşı Müşgünaz xanım yaşayırlar həyatda. Yolçu kişinin xatirəsini Cəbrayılılar həmişə əziz tuturlar".

Cəbrayıldə ona Ağsaqqal Yolçu, Koroğlu Yolçu deyə müraciət edirdilər. Ölümündən sonra da bu adla xatırlayırlar Yolçu Nəsimovu. Bu ad qeyrətindən, hünərindən soraq verirdi onun. Bu ad yaraşırdı Yolçu kişiyyə...



Əsgərov Müzəffər Qəzənfər oğlu

doğulub - 15.02.1952-ci il,
Cəbrayıl rayonu Süleymanlı kəndi;
itkin düşüb - 15.08.1993-cü il,
Süleymanlı kəndi

DÜNYA YAXŞILARINDIR...

Müzəffər müəllimi yaxşı tanıyırdıq. Təkcə biz yox, rayonda çoxları onu yaxşı dost, sözübütöv bir adam kimi qiymətləndirir, adıyla bağlı iftixar hissi keçirirdilər. Onun iri vücudu, əzələli əl-qolu, gur danışıq tərz, bir sözlə, yerləşiduruşu indinin özündə də bütün cizgiləriylə yadımızdadır. Müzəffər müəllimlə halal duz-çörək kəsmiş, neçə-neçə məclislərdə üz-üzə oturmuşduq. Atas, Qəzənfər müəllimlə yaxın münasibətimiz olduğundan Müzəffərin xarakterindəki xoşa gələn duyumların ünvanı, rişələri bizə məlum idi...

Süleymanlı camaatı Müzəffərin yoxluğuna hələ də vaysınır, son nəfəsinə kimi kəndi tərək etməyib, qızıl gülləyə tuş gələn eloğlularına Tanrıdan imdad diləyirlər.

Tanrı ona kövrək insan ürəyi, şir dözümü vermişdi. Həyatın isti-soyuğunu ömrünün lap ilk vədələrindən duymuşdu. Kənddəki orta məktəbin səkkizinci sinfini bitirəndən sonra Bakıdakı riyaziyyat təmayüllü 1 saylı orta məktəbdə oxumuşdu. Hüquqşünas olmaq arzusıyla Süleymanlıdan getsə də, kəndə ədəbiyyat müəllimi kimi qayıtmışdı. Bir müddət rayondakı qiyabi orta məktəbin direktoru işləmiş, camaatla qaynayıb-qarıxmışdı. Həmkəndliləri fərasətini görüb Müzəffər müəllimi özlərinə ağısaqqal seçmişdilər. Rayon İcra Hakimiyyətinin Süleymanlı, Qışlaq, Sur, Quşçular kəndlərinə tez-tez baş çək, burada səngərə sığınan oğullarımıza ürək-dirək verirdi. Əslində camaat Müzəffər müəllimin qoçaqlığına və təşkilatçılığına görə çətin bir məqamda onu özlərinə başçı seçmişdilər. O bu vəzifəni daşdığı gündən daha tez-tez barıt qoxulu səngərlərə üz tutur döyüş postlarındakı əsgərlərin döyüş ruhunu yüksəltmək üçün şəxsi nümunə göstərirdi. Kəndin atas, altında olduğu günlərdə çoxları məcburən isti yuvalarını tərək etsə də, o, ölümün gözlərinə dik baxa-baxa yuxusuz gecələr keçirir, qrad səslərinə bələnən bir ömür yaşayırdı...

Deyirlər cəsur adamlar ölümü mərdliklə qəbul edir, onun ən şərəflisini seçirlər. Cəbrayıl camaatının yaddaşında ağırı-acılarılla yaşayan doxsan üçün 16

avqustunda qeybə çəkildi Müzəffər müəllim. Həmin gün kəndin ətrafında gedən qanlı döyüşlərdə ağır yaralanan bu igid oğlanın sonrakı taleyindən kimsənin xəbəri olmadı.

Bədir ana oğlunun yoxluğuna hələ də inana bilmir. Umeyla xanım bürc timsallı ərinin nə vaxtsa geri dönəcəyinə hələ də ümidini itirməyib. Etibar və Bəxtiyar atalarının adına tapınıb onun yolunu həsrətlə gözləyirlər. Qəzənfər müəllim oğlu Zəfərlə birlikdə Müzəffər müəllimdən bir soraq eşitmək ümidiylə neçə-neçə ünvana üz tutub. Biz özümüz də dost bilib adını həsrətlə andığımız Müzəffərin sağ-salamat geri qayıtmasına Tanrıdan iltimas diləyirik. Dünya yaxşılarıdır, - deyən müdriklərimizin bu hikmətli kəlmələrindən Müzəffərin də adı üzərinə işıq düşür. O öz mərdliyi və yenilməzliyi ilə ölməzliyə getdi. Belələrini nə ulu Tanrı, nə də el-oba yaddan çıxarmaz. Elə onu tanıyanlara və ailə üzvlərinə təsəlli verən də budur...

P. S. Kitab çapa hazırlanarkən Müzəffər müəllimin doğmaları ilə bir daha əlaqə saxladıq. Onlar pəhləvan cüssəli övladlarından əllərini üzə bilməsələr də, qəlblərindən boylanan gümanlarına deyəsən xəfif bir duman çökməkdədir. Elə buna görə də Müzəffər müəllim barədə yazdığımız yazını kənara qoymağa, adını itginlərin cərkəsinə daxil etməyə əlimiz var gəlmədi. Qoy Müzəffər müəllimin, varsa, özü, yoxsa, ruhu bizi bağışlasın...

Sevidəliyeva Göyçə Xəlil qızı

(1931-24.10.1993)

Məmmədova Təranə İsmayıl qızı

(15.04.1974-24.10.1993)

Məmmədova Təmilə Fərmayıl qızı

(1970-24.10.1993)



Məmmədov Mübariz Fərmayıl oğlu
(1980-24.10.1993)



Məmmədov Seyidəli İsmayıl oğlu
(12.11.1982-24.10.1993)



Seyidəliyev Faiq Fəzil oğlu
(27.09.1986-24.10.1993)

NƏNƏ QƏRİB SORAQLAYIR

- Nənə, su istəyirəm, suu...
- Bizi evimizə apar, Göyçə nənə, burda üşüyürük...
- Hardasan, ataaaa, gəl, bizi düşmənin əlindən qurtar...
- Mən anamı istəyirəm, ay Allah, o harda qalıb...
- Yaralarım incidir nənə, mənə, kömək elə...

Göyçə nənə torpaq üstə qıvrılan beş körpə nəvəsinin naləsini eşitsə də yerindən tərpənə bilmirdi o gün. Düşmən gülləsi ahıl çağında qanıma qəltan eləmişdi onu. İstəyirdi Tamiləyə Arazdan bir ovuc su gətirsin, barmaqları açılmırdı, Mübarizi bağrına basmaq arzusu ilə alışıb-yanırdı, qolları sözüne baxmırdı. Seyidəlini, Təranəni ovundurmaq üçün dili söz tutmurdu nənənin. Yeddi yaşlı Faiqi nəfəsi ilə qızdırın deyə yaxına can atırdı, ayaqları açılmırdı. Aman Allah, bu necə dərd idi, nənə körpələrin harayını eşitsə də, əl uzada bilmirdi onlara. Yaralarından qan sızırırdı Göyçə nənənin. Anlar ötüb keçdikcə dünya gözlərində zülmətə dönürdü elə bil. Bircə ovus Vətən torpağı, bircə qarış gor evi istəyirdi Göyçə nənə. Arazın bircə addımlığında qanıma bələnən beş nəvəsindən ötrü iynəynən gor qazmağa hazır idi, Ancaq nə bu iynəni tutan əli, nə də gücü, taqəti var idi...

Balalarını səma altda qoyub ölə bilmirdi Göyçə nənə. Düşmən əlində qalan doğma ocağına üzünü tutub haray çəksə də Lələ təpəsindən atılan qradlar çilik-çilik eləməkdəydi səsinə...

Dağların dibi ilə qıvrıla-qıvrıla axan Arazın da elə bil dili lal olmuşdu o gün. Arazda hünər nə gəzirdi ki, sahilləri aşıb nənənin harayına yetirsin özünü. O da canının harayındaydı. Düşmən güllələri onun da sinəsini parça-parça eləmişdi o payız günü...

Göyçə nənə sonuncu gücünü toplayıb təzədən dağa-daşa ün saldı:

- İsmayıl, Təranən, Seyidəlin qan içindədir, köməyə gəl...
- Fərmayıl, düşmən Tamiləni, Mübarizi qanıma bələyib, hardasan...
- Anan qurban, ay Fazil, Faiq balan son nəfəsindədir, özünü yetir.
- Nənə, atamı çağırma, o gəlsə düşmən əlinə keçəcək...
- Bəs, başıma haranın külünü töküm, ay bala? Bəs, bizə kim qəbir

qazacaq?

- Qəbir nəyimizə gərəkdir, nənə, biz hələ ölmək istəmirik...
- Su istəyirəm, nənə, ciyərim od tutub yanır...
- Mən də istəyirəm...
- Mən də...
- Mən dəə...

O müdhiş payız günündə Göyçə nənə nəvələrinin səsinə bürünə-bürünə dünyanın quzey üzünə tərəf yol getməkdə idi. Arazın qırağındakı yaşıl bir talada balıq kimi çapalayan nəvələrinə kömək soraqlayırdı nənə...

Beş körpə nəvəsinin tükürpədən harayı Göyçə nənənin ruhuna qısılib əbədi bir rahatlığa, ölüm yuxusuna bürünməkdə idi...

- Bizi Mərcanlıya, evimizə apar, burda üşüyürük nənə...

- Ay Allah, günahı nə idi bu tifillərin, biz kimə neyləmişdik, axı...

Tanrının haqq qapısına qədər ucalan bu nalə budaqdan asılıb qalan sonuncu payız yarpağı kimi əsib titrəməkdədir hələ də. Doxsan üçün payızından Göyçə nənənin çarmıxa çəkilən yaralı ruhu dünyamıza qarğış, nifrin yağdırmaqdadır. Milyon illərdən bəri özünün ümman səbrinə söykənən ulu Tanrının bu müsibətdən xəbəri oldumu görün? Ömrünün ahıl çağlarında ağ birçəklərinə qan çilənən Göyçə ananın qiyamət gününə kimi eşidiləcək naləsi zaman-zaman səslənəcək hələ. Bu dərqli ana günahsız nəvələrinin əllərindən yapışıb nigaran ruhu ilə haqq divanı soraqlayacaq və dilində, dodağında göyərən bir ağı ilə Tanrıya üz tutacaq həmişə:

Balıqçıyam torum yox,
Ocağımda qorum yox.
Yurdum, yuvam dağılıb –
Kəfənim yox, gorum yox...



Təhməzova Qönçə Səfəralı qızı

doğulub - 1928-ci il,
Cəbrayıl rayonu Yuxarı Məzrə kəndi;
şəhid olub - 18.08.1993-cü il,
Cəbrayıl rayonu, Yuxarı Məzrə kəndi

AĞ SAÇLARIN HARAYI

Yuxarı Məzrə camaatı Allah adamı kimi tanıyırdılar Qönçə ananı. Tapdıq kişi müharibə əlili olduğundan ağır bir külfətin qayğıları üstünə düşmüşdü illər uzununu. Qızları Gülşən, Həlimə, Püstə, Salatın, oğlanları Xeyrulla, Müzəffər böyüyəndən sonra təzə-təzə rahat nəfəs alırdı. Erməni quldurları yurdumuza diş qıcıcında Yuxarı Məzrənin də növrəği pozuldu. Hadrutun sərhəd kəndləri ilə qonşu olan kənd camaatı silaha sarılıb əsgərlərimizlə birlikdə gecə-gündüz ayaq üstə idilər.

Qönçə ana ulu dağların zirvəsini səngər edib, yurdu qoruyan bu oğulların hünəri sayəsində tərک etməmişdi ev-eşiyini.

Avqustun 15-də səhərə yaxın ermənilər kəndə doluşanda xəbəri yox idi ki, o zülmət gecədə Daşbaşı cavanlarımızın edam yerinə dönüb. Bir gecənin içərisində on səkkiz nəfər əsgəri qətlə yetirən əli qanlı dıǵalar sübhün gözü açılmamış məzrəlilərə də divan tutdular...

...Müzəffər ağır yaralanan məzrəli Nurəddinin qonşu kəndə yola salıb geriyyə qayıdanda anası Qönçənin ağ saçlarını qana boyanmış gördü. Özünü itirmədən çiyindən qoşalülə tufəngi sinəsinə sıxıb hadisə yerindən uzaqlaşan erməni əsgərinin kürəyini nişan aldı. Qatilin ölümündən sevinmə də anasının yerdə düşüb qalan meyitini baǵrına basıb hönkür-hönkür ağladı Müzəffər...

Heyrətdən əlləri üzündə qalan dünya amansız bir faciənin şahidi oldu o gün. Qönçə ananın qanlı saçlarını daǵlardan əsən səhər mehi daradı. Düşmənlə gülləsinə tuş gələn ağbirçək bir qadının qanlı saçlarının harayı Azərbaycan ellərini qisasa, intiqama çağırırdı o gün...



Xanəliyev Pünhan Bəyış oǵlu

doǵulub - 1982-ci il,
Sumqayıt şəhəri;
şəhid olub - 29.07.1992-ci il,
Cəbrayıl rayonu

Həyatın qəribə işləkləri var. Bir vaxtlar müharibə sözünün yalnız adını eşitmiş bizlər müharibə səhnələrinə də kino-filmlərdə baxmış, bəzən də bunları özümüə bir əyləncə sanmışdıq. Deyəsən, balaca Pünhana da bu müharibə bir əyləncə təsiri baǵışlayırdı. Ona görə də 1992-ci ilin tətillərində xalası Sərmayəgilə gəlmişdi. Atasını Bəyış Süleymanlı kəndindən, anasını Sarıgül Sofulu kəndindən idilər. Sumqayıt şəhərindəki 22 sayılı məktəbin V sinfində oxuyurdu. Özünün dediyi kimi istəyirdi ki, müharibəni lap yaxından görsün, elə bilirdi ki, bu müharibə də kinolarda əyləncə xatirinə baxdığı döyüş səhnələri kimidir...

1992-ci ilin iyun ayının 28-də belə "əyləncəli" döyüş səhnələrindən biri başlamışdı. Erməni vətənlərinin bir-birinin ardınca atdığı qrad mərmiləri şəhərin üzərinə yağış kimi yağdı. Birdən mərmilərin biri Pünhanın olduǵu həyatın lap yaxınlığında partladı. Mərmilə qəlpəsindən ağır yaralanan balaca Pünhan iyunun 29-da Mərcanlı kənd xəstəxanasında valideynlərindən pünhan bir şəkildə dünyasını dəyişdi.



Hacıyev Vüqar Əli oğlu

doğulub - 1976-cı il,
Cəbrayıl rayon Sirik kəndi;
şəhid olub - 1992-ci il,
Sirik kəndi

ANALAR ANAR AĞLAR

Sirik kəndi keçmiş vilayətin ermənilər yaşayan bir neçə kəndi ilə torpaq-torpağa olduğundan xəyanətkar qonşuların xaincəsinə hücumuna ilkin məruz qaldı. Kəndin başının üstünü təhlükə alanda uşaqdan-böyüyə hamı bir nəfər kimi torpağımızın müdafiəsinə qalxdı. Vüqar da onların arasında idi. Qorxu nə olduğunu bilmədən qeyrətli balamız postlarda gecə-gündüz keşik çəkən özündən qat-qat böyük cavanlarla yanaşı, kişilərlə daim təmasda olur, onlara su, çörək, sursat daşıyır, bəzən döyüşlərdə də iştirak edirdi.

Ermənilərin Tağ kəndi istiqamətindən növbəti hücumları zamanı Vüqar ön xətdə idi. Onu geri qaytarmaq üçün çox cəhd edilsə də, inadından döndərmək mümkün olmadı. Əks hücum zamanı düşmənin atəş nöqtələrinin susdurulmasında böyüklərə məxsus əsl şücaət göstərdi.

Lakin bir dəfə... Hadisə belə olmuşdu. Erməni yırtıcıları Aybasanlı dağı istiqamətindən Sirik kəndini sürətli artilleriya atəşinə tutdular, toplardan, qradlardan atılan mərmilər kəndə ciddi ziyan vurdu. Vüqar bizim mövqedəki "ZPU" qurğusuna patron aparanlara qoşuldu. Elə bu zaman o, mərmə qəlpəsindən ciddi yara aldı. Həkimlərin söylərinə baxmayaraq onu xilas etmək mümkün olmadı. Bu, Vüqar balamızın son döyüşü oldu.

Vüqar Hacıyev böyük arzularla yaşayırdı. Orta məktəbi başa vurduqdan sonra ali məktəbə qəbul olmaq, elinə-obasına xeyir verən mütəxəssis kimi yetişmək istəyirdi.

Ölümündən sonra Vüqara Cəbrayılın ilk gənc şəhidi statusu verildi. Onun qəbirüstü qraniti rayon icra hakimiyyətinin hesabına maliyyələşdirildi. Oğul dərdi 35 yaşlı Mahirənin saçlarına vaxtından əvvəl dən saldı. Gecə-gündüz oğul-oğul deməkdən dili-ağzı qabar olmuş bir didərgin ana naləsi, ana fəryadı indi onu eşidənlərin qəlblərini yandırır-yaxır:

Durna sannınan keçər,
Ötər, sannınan keçər.
İgid vətən yolunda
Ölər sanından keçər.

Ağlama, bacım, ağlama! Vüqar kimi oğlun anası ağlamaz. Vətən onun kimi igid oğulların çiyində Vətəndir. Gün o gün olsun ki, torpaqlarımız yağılardan azad edilsin. Qayıdıb istəkli oğlunun qəbrini ziyarət edə, məzarına bənövşə çiçəkləri düzəsən. Amin!



Həsənquliyev Sabir Hüseyn oğlu
(1950-1993)

Əkbərova Cəmilə Yaqub qızı
(1955-1993)

Hər ikisi Safarşa kəndində anadan olmuşdu. Ər-arvad idilər. M. F. Axundov adına kolxozda fəhlə işləyirdilər. 1993-cü il oktyabrın 23-də Mahmudlu kəndini ermənilər işğal edərkən onlar özlərini coşğun Araz çayının sularına vurmuşlar. Çayın axarına nabeləd olan bu talesiz adamlar Arazın sularında qərq olmuş; faciəli bir surətdə həlak olmuşlar.



Həsənov Xəlil Balaca oğlu

(1934 - 1993)

Cəbrayılın Papı kəndində anadan olmuşdu. 1951-ci ildən traktorçu kimi kolxozda əmək fəaliyyətinə başlamışdı. Həmişə, hər yerdə yaxşı işi qeyd edilmişdi. Ömrünün sonuna kimi M. F. Axundov adına kolxozda traktor briqadiri kimi fəaliyyətini davam etdirmişdi. 1993-cü il avqustun 23-də ermənilərin atdığı qrad mərmisindən həlak olmuşdur.



Həsəratov Səxavət Məhəbbət oğlu

doğulub - 02.1958-si il,

Cəbrayıl rayonu Hovuslu kəndi;

şəhid olub - 15.08.1993-cü il,

Xocavənd rayonu Hərəkül kəndi

BU QAN YERDƏ QALMAZ

Ataları dünyasını erkən dəyişdiyindən ailənin əsas ağırlığı Səxavətin üstünə düşmüşdü. Xüsusilə dünyalar qədər istədiyi kiçik qardaşı Mürvətin taytuşlarından geri qalmaması üçün özünü oda-közə vurur, onun hər əziyyətinə qatlaşırdı.

Əməyinin hədəf getmədiyini, Mürvətin ağıllı-kamallı cavan kimi ərsəyə çatdığını görəncə fərəhi yerə-göyə sığmazdı.

S. Həsəratov doğma kəndlərindəki orta məktəbdə müəllim işləyirdi. Sənətinə ürəkdən bağlı idi. Çalışır ki, kiçik qardaşı da qəlbindən keçən bir peşəyə sahib olsun.

Başımızın üstündə əsən qara yel getdikcə güclənir, el-oba təhlükə qarşısında qalır. Ermənilərin hücumları durmadan genişlənir. Camaat arasında

bir-birindən dəhşətli xəbərlər yayılırdı. Eşidəndə ki, döyüş zamanı Mürvət itkin düşüb dünya Səxavətin başına fırlandı.

Artıq 1993-cü ilin avqust ayının əvvəlləri idi. Bu o vaxt idi ki, bir il öncə erməni yaşayan 12 kəndi saqqallı dıǵalardan təmizləyən Cəbrayılı igidlər satqınlıq, xəyanət üzündən geri çəkilməyə məcbur olmuşdular. Döyüş Cəbrayılın lap yaxınlığında gedirdi. Belə bir gündə Vətən, torpaq qeyrətini, ana-bacı namusunu öz varlığından üstün tutan Səxavət Həsərovon könüllü silaha sarıldı. Dəfələrlə erməni faşistləri ilə üz-üzə gəldi. Səxavətgil az qüvvə ilə azğınlaşmış düşməne əməlli-başlı dərs verdi. Bu qanlı döyüşdə Səxavət özü neçə-neçə erməni cəlladını gəbərtmişdi.

Heyhat, quduz ermənilərin atdığı mərminin qəlpəsi onun həvəsini gözündə qoyaraq gənc ömrünü yarımçıq qırdı.

S. Həsərovun özündən sonra bir qızı, bir oğlu yadigar qalıb. İndi təkə iki gülüzlü balasının gözləri ata intizarında deyil, sinəsinə dağ üstündən dağ çəkilən, hazırda Biləsuvar rayonu ərazisindəki 3 saylı çadır düşərgəsində yaşayan, gecə-gündüz oğul-oğul deyib, yanıqlı-yanıqlı haray çəkən Təbriz ananın ürək göynədən ah-naləsi Muğan çöllərini titrədir.

Ağlama, Təbriz ana, ağlama! Bil ki, bu qan yerdə qalmaz. Qoca tarix özü şahiddir ki, zaman-zaman torpaqlarımıza təcavüz edən yadelli işğalçılar son nəticədə başlarını burada qoyub gediblər. Çox çəkməz, yüzlərlə qəhrəman oğlumuzun qanı axıdılmış torpaqlarımız qarı düşməndən təmizlənər, Səxavət kimi cəsur ərənlərimizin qəlblərdə yandırdıqları qələbə məişəli müstəqil vətənimizin hər guşəsinə nur saçar. İnşallah!



Həsərov Məhəmmədli Səməd oğlu

doğulub - 05.1965-ci il,

Cəbrayıl rayonu Hovuslu kəndi;

şəhid olub - 15.08.1993-cü il,

Xocavənd rayonu Hərəkül kəndi

YAŞAMAQ HAQQI

Ömrün ən xoş çağları olan tələbək illəri artıq kövrək xatirələrə dönmüşdü. Məhəmmədəli Gəncfədəki Kənd Təsərrüfatı Akademiyasını yenidən bitirib tələsik doğma kəndlərinə qayıtmışdı. O qədər tələsmişdi ki, heç diplomunu almağa belə səbri çatmamışdı. Bu, səbəbsiz deyildi. Sonuncu dəfə aldığı xəbərdən aydın hiss etmişdi ki, canından çox sevdiyi ata yurdunda vəziyyət son dərəcə gərgindir. Ona görə də köməyə tələsmişdi. Tələsmişdi ki, yurdu harayına oğul cavabını versin...

1993-cü ilin iyun ayı idi. Erməni qəsbkarlarının hücumları ara vermirdi. Başqa kəndlərimizdə olduğu kimi, Hovuslunun da qeyrətli cavanları düşmənlə ölüm-dirim mübarizəsinə qalxmışdılar. Onların arasında şəhid olan, itkin düşənlər də var idi. Üz vermiş faciə Məhəmmədəligildən də yan keçməmişdi. Məhəmmədəli qəlbində yağılardan intiqam almaq hissi ilə cəbhəyə yollandı.

Məhəmmədəli Həsəratov döyüşlərin ən qaynar yerlərində olurdu. Vaxtilə sovet ordusunda əsgərlik etməsi, hərbi qayda-qanunlarına bələd olması onun karına gəlirdi. Özü də ehtiyatda olan leytenant idi. O, Hərəkül batalyonunun tərkibində Cəbrayılımızın müdafiəsində əsl fədakarlıq göstərirdi. Elin igid balası oğulluq borcunu son nəfəsinədək şərəflə yerinə yetirdi. Əfsuslar olsun ki, düşmənin qəfil gülləsi Məhəmmədəliyə qələbə gününə qədər vuruşmağa imkan vermədi...

Vətənpərvərlikdən söhbət düşəndə Məhəmmədəli Həsəratov boğazdan yuxarı damışan, əslində isə ondan çox-çox uzaq bəzi tay-tuşlarına irad tutub deyirdi: "Gərək elə edəsən ki, qoynunda böyüdüyün torpağın üstündə gəzməyə haqqın olsun". Haqlısan, Məhəmmədəli, çox haqlısan! Vətən sevgisini, torpağa bağlılıq hissini həyatını qurban verməklə sübut edib gənclərimiz üçün örnək oldun.

Hüseynova Əminə Ədil qızı

ÖLÜM YOLDA HAQLADI

Hüseynova Əminə Ədil qızı 1960-cı ildə Mehdili kəndində anadan olmuşdu. Ömür boyu çalışıb qabarlı əlləriylə özünə gün-güzəran düzəltmişdi. Erməni quldurları cənnət timsallı Cəbrayılımızın külünü göyə sovuranda onun da qara günləri başlamışdı. Doğma ata ocağını tərk etməyə məcbur olanda Füzuli rayonundakı Birinci Mahmudlu kəndi yaxınlığında düşmənin qrad mərmisinə tuş gələrək, yanib külə döndü...



Cəfərov Nail Fehrüz oğlu
(1966 - 1993)

Süleymanlı kəndində anadan olmuşdu. Doğma kənddə orta məktəbi bitirmiş, keçmiş sovet ordusu sıralarında xidmət etmişdir. Hərbi xidmətdən sonra kolxozda traktorçu, rayon yol-istismar sahəsində fəhlə işləmişdi. Sonuncu iş yeri İmişli dəmiryolu deposunda hərbi ləşdirilmiş mühafizə dəstəsi idi.

İmişlidə işləməsinə baxmayaraq tez-tez doğma kəndin müdafiəsində iştirak edirdi. Belə günlərin birində 1993-cü il iyun ayının 28-də Sur əməliyyatı zamanı həlak olmuşdur. Nərgilə və Türkan adlı iki qızı yadigar qalıb.



Cavadov Aydın Adışirin oğlu

doğulub - 1953-cü il,
Cəbrayıl rayonu Hovuslu kəndi;
şəhid olub - 25.08.1993-cü il,
Cəbrayıl rayonu Hovuslu kəndi



Məmmədova Şövkət Məmməd qızı

doğulub - 1957-ci il,
Cəbrayıl rayonu Hovuslu kəndi;
şəhid olub -25.08.1993-cü il,
Cəbrayıl rayonu Hovuslu kəndi

QƏTL GÜNÜ

Hər şey gözlənilmədən baş verdi. Sanki tufan qopdu. Ara verməyən atəş səslərindən qulaq tutulurdu. Ətrafa od-alov saçılırdı. Adamlar pərən-pərən düşərək başlarının üstünü almış qorxulu təhlükədən xilas olmaq üçün canlarını götürüb hara gəldi qaçırdılar. Aləm bir-birinə qarışmışdı. Anaların ürək dağlayan naləsi, qızgəlinlərin imdad diləyən fəryadları ərsə qalxmışdı...

Erməni faşistləri ac canavar kimi Hovuslu kəndinə doluşanda Aydın həyat yoldaşı Şövkətlə birlikdə macal tapıb evdən uzaqlaşma bilməmişdilər. Daha gec idi. Addım belə atmaq mümkün deyildi. Ancaq onlara tərəf gələn əliləhləli saqqallıları görəndə Aydın gözlərinə inanmadı. Onların arasında bir neçə "tanışı" olduğundan bir qədər toxtadı da. Axı, dəfələrlə hər birini əziz qonağı kimi süfrəsinin başında əyləşdirmiş, ürəkləri istəyən kimi yedizdirib-ıçırtmış, sonra da mexanizator kimi karlarına gəlmişdi. Hamıdan qabaqda gələn alçaqboy, qırmızısifət ermənini görəndə yanılmadığını bir daha yəqin etdi. Fikirləşdi ki, uzun illər gediş-gəlişləri olub, necə deyərlər, bir yerdə putnan duz-çörək kəsiblər. Yəqin ki, köhnə haqq-hesabı unutmayıblar. Onu saqqallıların əlinə verməzlər. Qırmızısifətin cəld addımlarla Aydıngilə tərəf irəliləməsini də o, fikrində belə yozdu. Ancaq Aydın bilmirdi ki şirin dillərinə aldandığı bu qanıçənlər süfrəmizin başında əyləşə-əyləşə bizə xəyanət tələsi hazırlayırmışlar. "Tanış" erməni çatan kimi Aydını ağızına açmağa belə imkan vermədi. Əvvəllər bic-bic gülümsəyən gözləri indi qan çanağına bənzəyən qırmızısifətin avtomatından açılan atəş Aydın Cavadovun sinəsini parçaladı. Aydının bir qədər kənarında dayanan həyat yoldaşı Şövkət bir çikkə çəkdi ki, qan hərisi olan erməni özü də bir anlığa çaşıb qaldı.

- A binamus, qədir bilməyən bişərəf! Bu da yaxşılığımızın əvəzi...

Vəhşiləmiş erməninin ikinci atəşi günlərlə qapısında süləndiyi günahsız qadını da ərinin yanına yıxaraq, sözünü axıradək deməyə qoymadı.

Bu faciə təkcə Aydın Cavadovun və onun ömür-gün yoldaşı Şövkət Məmmədovanın faciəsi deyildi. Hər birimizin - bizim hamımızın faciəsi idi. Hələ

iki əsr öncə haykların murdar ayaqları torpaqlarımıza dəydiyi gündən bařlamıřdı. O gündən ki, Qarabağın dilbər guř ləri onların iblis qiyaf li babalarına peřk ř verilmiřdi...



Xudiyev Ayaz Vəli oğlu

doğulub - 1962-ci il,
Cəbrayıl rayonu Dař Veysəlli kəndi;
ř hid olub - 23.10.1993-c  il,
Cəbrayıl rayonu

Ayaz Vəli oğlu 1962-ci ildə Dař Veysəlli kəndində anadan olmuřdu. Taleyi elə anadan olandan onun  z n  g lm miřdi. Gözləri görmürdü, iřiğ  həsrət idi. Amma tale n  qədər amansız olsa da yařamaq eřqi, yařamaq ehtirası onu t rk etm miř, dünyadan giley-g zar edə-edə 31 yařına gəlib  atmıřdı. Erməni quldurlarının v hři həmlələrindən qurtarmaq  c n ailə üzvləri və qohum-əqrəbası ilə Araz istiqamətinə  z tutmuřdular...

 oxlarına nicat verən Arazın cořğun suları neçə-neçə soydařlarımız kimi Ayazı da  z ağıřuna alaraq əbədiyyətə, sonsuzluğ  qovuřdurdu. Bir gün sonra suda boğulmuř Ayazın cəsədini taparaq İmiřli rayonunda torpağı tapřırdılar.



Hüseynov İsx Musa oğlu

doğulub - 1982-ci il,
Cəbrayıl rayonu Xələfli kəndi;
ř hid olub - 08.1993-c  il,
Bəhmənli kəndi

İsx n  yařamıřdı ki, cəmi 11 yařı var idi. Xələfli kənd orta məktəbinin 5-ci sinfində oxuyurdu. Əcəl aman versəydi, 1993-c  ilin sentyabr ayında 6-cı sinfə qədəm qoyasıydı.

Quldur erməni birl řm ləri Cəbrayılı və onun yuxarı kəndlərini iřğ l edərkən əhali əlinə keçən d y r-d ym zi götürüb bir az ařağılıra - Arazboyu ərazilərə   kilmıřdi. İsxın atası "ř rq" kolxozunun qaramal fermasında iřl yirdi.

Erməni hücumları ərəfəsində onlar fermanın qaramalını Arazboyu zonaya qovmuşdular.

Vəziyyətin burada da yaxşı olmadığını görəndə Musa oğlu İsxanla mal-qaranı Beyləqan istiqamətinə sürməyə başladı. Bəhmənli kəndi ərazisindən keçərkən düşmənin atdığı top mərmisi lap onların böyründə partladı. Ağır qəlpə yarası alan İsxan elə oradaca 11 yaşında canını tapşırırdı.

Həmin vaxta qədər Musa kişinin oğlu Yusif 1993-cü il avqustun 14-15-də Daşbaşı kəndi uğrunda gedən qanlı döyüşlərdə qəhrəmanlıqla vuruşaraq şəhid olmuşdu.

İkinci oğlu Etibar da erməni quldurlarına qarşı vuruşlarda əzmkarlıq nümunəsi göstərmişdir. 1992-ci ildə Sur kəndi və "Ağ yol" uğrunda gedən döyüşlərdə inamla vuruşmuş, döyüşlərin birində başından yara almış, sonralar ordudan tərxis olunmuşdu.

Üçüncü oğlu İxtiyar isə müxtəlif yerlərdə vuruşmuş, bir neçə qəlpə yarası almışdı. Lakin atəşkəs rejimi başlayanadək müxtəlif yaralar almasına baxmayaraq, orduda xidmətini davam etdirmişdi.

Bəli, dəhşətli Qarabağ müharibəsinin bir ailəyə vurduğu yaralar nə qədər də amansızdır: bir ailədən 4 nəfər - 2-si şəhid, 2-si isə ömürlük şikəst, əlil olub. Ansaq Musa kişi öz əzmini, mətanətini itirmir. Doğma yurduna qayıdacağı günü həsrət və intizarla gözləyir...

ÜZRXAHLIQ

1993-cü ilin avqustundan bəri çərxi dönmüş fələyin hökmüylə oba-oba elə səpələnmişik ki, bir-birimizə nə ünümüz, nə də sorağımız çatır. Elə buna görə də yurd savaşında gülləyə tuş gələn müharibə qurbanlarının hamısından söz açıb onların doğmalarına beş-on kəlmə yazıyla da olsa təsəlli verə bilmədik. Ona görə də günahsız yerə güdaza gedən əzizlərimizin adlarını sətirlərə düzməklə kifayətlənməli olduq. Qoy onların incik ruhları bizi bağışlasın:

1. Quliyev Elvin Hüseyn oğlu - Böyük Mərcanlı kəndi.
2. Quliyev Elgün Hüseyn oğlu - Böyük Mərcanlı kəndi.
3. Əmrahova Məhnisə Şıxəli qızı - Hovuslu kəndi.
4. İskəndərov Rasim Yolçu oğlu - Böyük Mərcanlı kəndi.

SİZDƏN ÖTRÜ GÖZLƏRİMİZ YOLDADIR...

Dünyada yol gözləməkdən, itik axtarıb iztirab çəkməkdən ağır nə var? Üç ildən çoxdur ki, düşmən kirinə keçəndən sonra öldü-qaldısı bilinməyən onlarca adamın yolunu gözləməkdən gözümüzdə işıq, dizimizdə taqət qalmayıb. Dumanlı-çənlı dağların quzey üzündən səs-soraq eşidəndə qəlbimiz gümana düşür, hələ də "öldü" deməyə dilimiz var gəlməyən itkin və girovlarımızın qəfildən qayıdıb gələcəklərinə ümidimiz artır. Haqqında az da olsa məlumat ala bilmədiyimiz itkinlərimizin aşağıda adlarını anır, onlara üz tutub "sağsınızsa, səsimizə səs verin!" - deyirik.

1. Abbasov Səfər Dadaş oğlu - Maralyan kəndi.
2. Abbasov Elməddin Şirxan oğlu - Nüzgar kəndi.
3. Abdullayev Mehman Musa oğlu - Karxulu kəndi.
4. Ağakışiyeva Səkinə Heydər qızı - Balyand kəndi.
5. Allahverdiyev Mahir Məhəmməd oğlu - Dağtumas kəndi.
6. Alışov Nizam Cümşüd oğlu - Qaracallı kəndi.
7. Babaşov Şakir Əhməd oğlu - Böyük Mərcanlı kəndi.
8. Bayramov Şakir Balakışi oğlu - Böyük Mərcanlı kəndi.
9. Bəbirova Manyə Məmmədali qızı - Daşkəsən kəndi.
10. Vəliyev Çingiz İdris oğlu - Qumlaq kəndi.
11. Quliyev Həbil Əhməd oğlu - Böyük Mərcanlı kəndi.
12. Quliyeva Ofelya Məmiş qızı - Niyazqulular kəndi.
13. Quliyev Mehdiqulu Mədət oğlu - Niyazqulular kəndi.
14. Quliyev Ceyhun Mehdiqulu oğlu - Niyazqulular kəndi.
15. Quliyev Xürrəm Mehdiqulu oğlu - Niyazqulular kəndi.
16. Quliyeva Ceyhunə Mehdiqulu qızı - Niyazqulular kəndi.
17. Quliyev Oruc Məhəmməd oğlu - Böyük Mərcanlı kəndi.
18. Quliyev İxtiyar Atakışi oğlu - Araz Maşanlı kəndi.
19. Quliyev Müşfiq İbrahim oğlu - Horovlu kəndi.
20. Quliyev Məhəmməd İbrahim oğlu - Böyük Mərcanlı kəndi.
21. Qurbanov Mürvət Əmrəh oğlu - Şahvəlli kəndi.
22. Əliyev Vidadi Xanmurad oğlu - Şahvəlli kəndi.
23. Əliyev Yurik Bəhlul oğlu - Mahmudlu kəndi.
24. Əliyeva Nisə Xanlar qızı - Məzrə kəndi.
25. Əliyev Piri Dilavər oğlu - Sarıcallı kəndi.
26. Əliyev Bilal Hasanlı oğlu - Mahmudlu kəndi.
27. Əliyev Elmar Rza oğlu - Soltanlı kəndi.
28. Əliyev Məhəmməd Hübət oğlu - Dağtumas kəndi.
29. Əzizov Baha Məhəmməd oğlu - Böyük Mərcanlı kəndi.

30. İbrahimov Sərvər Rəşid oğlu - Dağtumas kəndi.
31. İsaqov Elbrus İsaq oğlu - Böyük Mərcanlı kəndi.
32. İsmayılov Ramazan Məhəmməd oğlu - Şahvəlli kəndi.
33. İskəndərov Məhəmməd Burxan oğlu - Böyük Mərcanlı kəndi.
34. Yəhyayev Şəmil Səlim oğlu - Mahmudlu kəndi.
35. Mahmudov Yaqub Mahmud oğlu - Böyük Mərcanlı kəndi.
36. Mahmudov Əli Murtuza oğlu - Dağtumas kəndi.
37. Mehdiyev İsmayıl Şükür oğlu - Böyük Mərcanlı kəndi.
38. Mehrəliyev Əziz Salman oğlu - Dağmaşanlı kəndi.
39. Məmmədov Sabit Əmirxan oğlu - C. Mərcanlı kəndi.
40. Məmmədov Məzahir Məhəmməd oğlu - Dağtumas kəndi.
41. Məmmədov Həsən Məhəmməd oğlu - Dağtumas kəndi.
42. Məmmədov Məhəmməd Əvəz oğlu - Dağtumas kəndi.
43. Məmmədov Səxavət Məhəmməd oğlu - Dağtumas kəndi.
44. Məmmədov Xıdır Əziz oğlu - Dağtumas kəndi.
45. Məmmədov Səftər Novruz oğlu - Xanağabulağı kəndi.
46. Məmmədova Narxanım Məmməd qızı - Hovuslu kəndi.
47. Məmmədov Məmiş Məmmədali oğlu - Maralyan kəndi.
48. Məhərrəmov Namiq Həsənalı oğlu - Böyük Mərcanlı kəndi.
49. Məhərrəmov Pənah Ağa oğlu - Dağtumas kəndi.
50. Mirzəliyev Ələsgər Fərzalı oğlu - Cocuq Mərcanlı kəndi.
51. Musayev Eldar Musa oğlu - Çərəkən kəndi.
52. Nəcəfova Gülarə İsmayıl qızı - Qazanzəmi kəndi.
- 52a. Osmanova Bənövşə İbrahim qızı - Dağtumas kəndi.
53. Paşayev Oruc Əziz oğlu - Quysaq kəndi.
54. Piralıyeva Nənəxanım Məhəmməd qızı - Hovuslu kəndi
55. Rüstəmov Qədir Məhəmməd oğlu - Cəbrayıl şəhəri.
56. Rüstəmov Arif Ağa oğlu - Dağtumas kəndi.
57. Rüstəmov Abbas Abbas oğlu - Dağtumas kəndi.
58. Rüstəmov Novruz İbiş oğlu - Dağtumas kəndi.
59. Rüstəmov Qüdrət Abbas oğlu - Dağtumas kəndi.
60. Rüstəmov İlham Qüdrət oğlu - Dağtumas kəndi.
61. Səfərov Bəxtiyar Zülfüqar oğlu - Maralyan kəndi.
62. Xanməmmədov İlqar Paşa oğlu - Böyük Mərcanlı kəndi.
63. Xudiyev Əyyub Şərif oğlu - Süleymanlı kəndi.
64. Haqverdiyeva Şura Cəmil qızı - Daş Veysəlli kəndi.
65. Hacıyev Ramiz Əyyub oğlu - Sarıcallı kəndi.
66. Hacıyev Məhəmmədəli Ədil oğlu - Qazanzəmi kəndi.
67. Heydərov Zaur Muxtar oğlu - Boyük Mərcanlı kəndi.
68. Həmidov Şəmsi Məhəmməd oğlu - Dağtumas kəndi.
69. Həsəratov Mürvət Məhəmməd oğlu - Dağtumas kəndi.

70. Hüseynov Hüseyn Ataş oğlu - Daş Veysəlli kəndi.
71. Hüseynov Şakir Məhəmməd oğlu - Daş Veysəlli kəndi.
72. Hüseynov Maqsud Oruc oğlu - Cəbrayıl şəhəri.
73. Hüseynov Cavanşir Ərşad oğlu - Doşulu kəndi.
74. Hüseynov Vüqar Dərgah oğlu - Şıxalıağalı kəndi.
75. Hüseynov İsmət Məhəmməd oğlu - Sarıcallı kəndi.
76. Hüseynov Əzizağa Məhəmmədəli oğlu - Hacılı kəndi.
77. Hüseynov İsa Sarxay oğlu - Balyand kəndi.
78. Səfərov Taleh İldırım oğlu - Qərər kəndi.
79. Şirinov Şirin Bilal oğlu - Doşulu kəndi.
80. Şirinov Kazım Şirin oğlu - Doşulu kəndi.
81. Şirinov Tahir Şirin oğlu - Doşulu kəndi.
82. Şükürov İlyas İsmayıl oğlu - Böyük Mərcanlı kəndi.
83. Şükürov Salman Salman oğlu - Çərəkən kəndi.

BİZİM ELLƏR ƏMANƏTİ...

Biz sizə gəlimli-gedimli, ölümlü-itimli dünyamızın qəm leysanında haray qoparan qəlbimizin nisgilindən, qubarından söz açdıq. Yurd savaşında torpağa qanı çilənən həmyerlilərimizin Vətən sevgisi üstə köklənmiş amallarına söykənən qəmli bir dastandan ağır-acılı hekayətləri diqqətinizə təqdim etdik...

...Beş ildən bəri doğma yurd-yuvalarımızın həsrətiylə qovrulan ürəyimiz dumanlı-çənli dağların ağışına sığınan obalarımıza tərəf boylanan baxışlarımız bir tikə ümiddən asılı qalıb. Erməni quldurlarının qanlı əlləriylə külü havaya sovruan ata ocaqlarımızın qəlbimizdəki közərtisinə isinə-isinə şəhidlərimizin yaralı ruhu dolaşan o müqəddəs məkana qayıdacağımız günün vüsal şirinliyi ilə özümüzü ovundurduq. İtkinlərimizin adlarını birlikdə andıq...

...Yurd savaşы zamanı öz hünərləriylə şəhidlik zirvəsində dayanan igid oğullarımızın Vətən sevgisi hamımız üçün bir örnəyə çevrildi. Öz hayqırtıları bizi işıqlı sabahlara səsləyən şəhidlərimiz qan yaddaşımızda əbədi olaraq yaşamaq haqqı qazandılar. İndən belə qala timsallı oğullarımızı həmişə ucalıq simvolu kimi yad edəcəkdir, onların müqəddəs adlarını üçrəngli bayrağımız kimi əzizləyəcəyik...

...İstərdik ki, "Qəm leysanı"nda xatirələri əbədiləşən, söz heykəlinə çevrilən şəhidlərimizin mənalı həyatlarının ayrı-ayrı məqamlarından danışarkən hiss olunan fakt qıtlığı "xəta"sına görə istəkli oxucularımız bizi qınamasınlar. Gəlin hamılıqla bu iradları, bu qınağı zalım zəmanənin, çərxi dönmüş fələyin ayağına yazaq...

...Ruhların diliylə "ölümə-ölüm", "qana-qan" deyə-deyə bizi cihada səsləyən qeyrətli Vətən oğulları zamanın əbədiyyət qatarında "bizim ellər əmanəti" deyə-deyə Tanrı dərğahına üz tutmaqdadırlar. Bu gün "Vətəni sevmək imandandır" - deyən ulu Peyğəmbərimizin sevgisinə bələnən şəhidlərimizin barıt qoxulu gor evləri də səngərə, qalaya bənzəyir. Ulu Tanrıdan şəhidlərimizə ruh dincliyi, qəni-qəni rəhmət diləməklə onların xatirələrini süsləyən bir şerin işığında sizinlə sağollaşırıq:

Ümidlər, baxışlar yarıyuxulu,
Soraqlar yerini dəyişir hələ.
Əsgər məzarları barıt qoxulu,
Əsgər məzarları döyüşür hələ.

Hardasa torpağa qoyub başını,

Neçə ünvan yatar, neçə yer yatar.
Sinəsi üstəki qəbir daşını,
Düşməne tuşlayan snayper yatar.

Analar bir doğma ünvan soraqlar,
İtkin məzarların üzləri bəri,
Şəhid əsgərlərin dünya durunca,
Döyüş yerlərindən gələr səsləri.

Bir vaxt sipər olub təpə, dağ üçün,
Odların içində diniblər onlar.
Bəlkə də dünyanı qorumaq üçün,
Məzar səngərlərə eniblər onlar...

MÜNDƏRİCAT

Alın yazısı
Cəbrayıl. Nəyim getdi, nəyim qaldı?..
Yüz illərin yaddaşı
Dağlar... Dağ kimi insanlar!
Yurdum, yuvam, məskənimсэн...
Qanlı xronika
Vətən, dağın-daşın ollam
Oğul, oğul deməkdən...

YURDUM QALA BÜRCLƏRİ

Qəhrəmantək doğulmuşdun
Qartala bənzərdin ömrün uzununu
Taleyn son sınağı
Ömrün son akkordu
Zirvəyə qovuşan ömür
Nağıllara sığan ömür
Yurd həsrəti
Elvin şəhid balasıdır
Qartal ömrü
"Tiqana" od parçasıydı
Murovdan gələn soraq
Vətəndə vətən həsrətilə
Ürəyini məşəl etdi
Ağayev Eldəniz Maqsud oğlu
O yaşamaq istəyirdi
Göy kişnər, bulud ağlar
Suyundan içdiyim "Çoban bulağı"
Vətən səni unutmaz
Yurd həsrəti
Xəzərə boylanan məzar
Vətən sənə oğul dedi
Ayrılıq yaman dərddi
Qayıt, qardaşım, qayıt
Bir həzin nəğməsən
Bir doğma məzar var Hacıqabulda
Qəlblərdə yaşayan igid
Qəhrəmanlar can verər yurdu yaşatmaq üçün

Ölməyə Vətən yaxşı
Onları ölüm də ayıran deyil
Nağıllaşan şəhid ömrü
Ən böyük müsibət
Ellər unutmaz səni
Tanrının sevimlisi
Biz şəhid balasıyıq
İgid ölər, adı qalar
Şəhid ocağında böyüyən oğul
Onun yeri zirvədədir
Qardaş nisgili
Quliyev Yasif Cəmil oğlu
Yaraşmayır ölüm sənə
Onun qəlbi bölünməzdir
Ergidə sönən həyat
Yuxun çin oldu, bala
Şəhid atanın yadigarı
Nakam ömrün sədası
Lalələr bitəsək qəbrinin üstdə
Bir evin gur işığıydın
Adil igid oğul idi
Torpaq ətirli əllər
Qatil, əlin qurusun...
Sən Vətən üçün doğulmuşdun...
"Qisas günü dirilərək"
Ulu Turan əsgəriyəm
Torpağın məzar naxışı
Zirvəyə gedən yol
Kişi ömrü yaşamısan
"Ata, mən getdim"
Ölümdən güclü oğlan
Bizim qəlbimizdə yaşayan Elşən
Torpaq, məndən üz döndərmə
Arazı ayırdılar
Qəfil güllə
Qələbəyə gedən yolda
Sağalan deyil
Zəfərlə çıxdı
Ömrün şərəfli ayları
Torpaq onu əzizləyir
Ana torpaq çağırırdı

O günləri tez görəydik
Ana yola baxır
Halal peşə sahibi idin
Qeyrətə söykənən əsgər andı
Dünyanın qəm leysanı
Bir səsin harayı
Ölümündən qorxmayan igid
Qəhrəmanlıq zirvəsi
Bir gecənin faciəsi
Ellər, sizdə nəyim qaldı
Ömrün şəhidlik yolu
İgidlik eldən gedər
Dağlara sığınan ömür
Namərd, əlin qurusun
Sən Şəmkirdə doğulmuşdun
Məni unutmayın
Ellər xəbərsiz qalıb
Ömrün layla şirinliyi
Vətən namusdu, qeyrətdi
Yaralı səsin işığı
Sən həmişə bizimləsən
Vətən, tək sən yaşa
Ana, məni ağlama
Onun ruhu şad oldu
Taleyin qeyrət sınağı
Qəlbimizdə yaşayırsan
O gün uzaqda deyil
Sənin atan qəhrəmandır
O, səməndər quşu idi
Gözü yolda qalan var
Dostlar məni gözləyir
Ölümünə inanmıram
Sənsiz yaman darıxmışdıq
Boz at murad deyilmiş
Sən döyüş
Qoca dağ da qəhərləndi
Qəlpə yarası
Özünü xilas edə bilmədi
Sən məni ağlar qoydun
Dərdin çoxdur, Xatın nənə
Bir oğul böyüyür ocaq başında

Tanrının ucalmaq payı
Təki Vətən yaşasın
Taleyin od közərtisi
Toyunu görə bilmədik
Ot kökü üstə bitər
Sən Vətənin imdadıydın
Tanrının haqq işığı
Bir elin yarpaq tökümü
Qəfəl ölüm yaman olur
Qana boyanmış bilet
Dağlar ona arxa idi
Güllücədə qırılan ömür
İgid ölər, adı qalar
Biz ona borcluyuq
Bir payız günü
"Üzün elə sarıdır" ...
O gün təbiət də qan ağlayırdı
Aydın üfük sorağında
Yaralı yurd sevgisi
"Yenə də yanınıza qayıdacağam"
Barıt qoxulu şəkil
İşığa dönən ömür
Ata ocağından nigaran şəhid
Qəlblərdə yaşayır
Yurdun qeyrət qalası
Torpağa məhəbbət ölmür
Ona qərrib deməyin
Qismətdən qaçmaq olmaz
Bir ömrün üç pöhrəsi
Qismətdən qaçmaq olmaz
Vətən onu unutmaz
Ana oğul gəzir
Ömür muncuq düzümüdür
Hər şeydən usadır Vətən sevgisi
Qartal ömrü yaşayır o
Cavidin şöhrət yolu
Sən haqqın elçisisən
Ən böyük səadət
Ömrümdən ömrünə calardım...
Vətən səni unutmaz

Dünyaya Mehman gəldi
O, bizi belə qoruyurdu
Vətən dara düşəndə
Dünyanın dağ boyda qəmi
Qeyrətli ananın hünərli oğlu
Düşməni sarsıdan ölüm
Bu ad ona yaraşır
İşığa qərq olan məzar
Şəhid qəbri - and yerimiz
Süsən, Vüsal əmanəti
Yaralı ürəyin naləsi
O, yaddan çıxan deyil
Vətən unutmaz səni...
Dünyanın qar işığı
Ömrün bulud harayı
Qisas qiyamətə qalmaz...
Bir əbədi səfərdəyəm...
Səndən ötrü gözlərimiz yoldadır...

BİZ SİZDƏN AYRILMAZDIQ

Haray çəkir gor evin
Bir həzin xatirəsən
Suya qərq olan oğlan
İlahi ata sevgisi
Qəriblikdə qalan məzar
Dünyadan kəfənsiz köçənimiz var
Ata ölər, yurdu qalar oğluna
Qalmaz belə dünya
Heç kəsin əli çatmadı ona
Yurdda qəribsəyən məzar sakini
Tənha məzar
O, yaxşı oğlan idi
Gözəl im hanı, Araz!
Sən bir elin ümid idin
Təmiz adın işığında
Yollar onu soraqlayır
Arzu ürəkdə qaldı
Mənim Lala bibim
Tanrı bu zülmü götürməz

O günahsız idi
Bu ad ona yaraşırdı
Dünya yaxşılardır
Nənə qəbir soraqlayır
Ağ saçların harayı
Analar anar ağlar
Bu qan yerdə qalmaz
Yaşamaq haqqı
Ölüm yolda haqladı
Qətl günü

Üzrxahlıq

Sizdən ötrü gözlərimiz yoldadır.

Bizim ellər əmanəti

QƏM LEYSANI

İsmayıl Səlim oğlu İmanzadə
Tariyel Allahverdi oğlu Abbaslı

Rəssamı: Nərgiz Əliyeva
Kompüter işləri: Natella Qoqnidze
Korrektorları: Gülnarə Zeynalova, Elnaz Sadıqova

Yığılmağa verilmişdir: 02.03.1999 il.

Çapa imzalanmışdır: 07.05.1999 il

Tirajı:

Qiyəti müqavilə ilə

XXI - Yeni Nəşrlər Evi - Bakı - 370146,
Mətbuat prospekti, 529-cu məhəllə, III mərtəbə.